MARK SULLIVAN

SUB UN CER SÂNGERIU

virtual-project.eu

MARK SULLIVAN

SUB UN CER SÂNGERIU

Original: *Beneath a Scarlet Sky* (2017)

Traducere din limba engleză de:
LAURA KARSCH

virtual-project.eu

2018

Deși bazată pe o poveste adevărată, cu personaje reale, cartea de față este o lucrare de ficțiune și produsul imaginației autorului.

PREFAȚĂ

La începutul lui februarie 2006, aveam patruzeci și șapte de ani și mă aflam în cea mai proastă perioadă a vieții mele.

În vara anului precedent, fratele meu mai mic, care fusese și cel mai bun prieten al meu, murise din cauza alcoolismului. Eu scrisesem un roman care nu plăcuse nimănui, eram implicat într-un conflict de afaceri și mă aflam în pragul falimentului personal.

Singur pe o șosea din Montana, în amurg, am început să mă gândesc la polițele mele de asigurare și mi-am dat seama că pentru familia mea valorez mult mai mult mort decât viu. Mă gândeam să intru cu mașina într-un parapet. Ningea și era întuneric. Nimeni nu ar fi bănuit că mă sinucisesem.

Dar, printre fulgii de zăpadă care se răsuceau în aer, am văzut cu ochii minții chipurile soției mele și ale fiilor mei, și m-am răzgândit. Când am ieșit de pe șosea, tremuram incontrolabil. Aflat în pragul unei prăbușiri nervoase, mi-am plecat capul și m-am rugat ca Dumnezeu și universul să mă ajute. M-am rugat pentru o poveste, pentru ceva mai mare decât ființa mea, un proiect în care să mă pot cufunda.

Nu o să vă vină să credeți, dar, în aceeași seară, la o petrecere din Bozeman, statul Montana – dintre toate locurile posibile –, am auzit frânturile unei povești nemaipomenite, petrecute în al Doilea Război Mondial și nerelatate până atunci de nimeni, al cărei erou era un băiat italian de șaptesprezece ani.

Prima mea reacție a fost că povestea vieții lui Pino Lella din ultimele douăzeci și trei de luni de război nu putea fi adevărată. Altfel am fi auzit-o înainte. Dar apoi am aflat că, șaizeci de ani mai târziu, Pino era încă în viață și se întorsese în Italia, după ce trăise aproape treizeci de ani în Beverly Hills și Mammoth Lakes, statul California.

I-am telefonat. Inițial, domnul Lella a ezitat să-mi vorbească. Mi-a spus că el nu este un erou, ci mai degrabă un laș, lucru care m-a intrigat și mai mult. Au urmat alte câteva convorbiri telefonice și, într-un final, s-a declarat dispus să mă primească, dacă mă duceam la el în Italia.

Am zburat în Italia și am petrecut trei săptămâni cu Pino într-o vilă veche din orășelul Lesa, de pe malul Lacului Maggiore, la nord de Milano. La vremea respectivă, Pino avea șaptezeci și nouă de ani, dar era înalt, puternic, frumos, fermecător, amuzant și deseori evaziv. L-am ascultat ore în șir evocându-și trecutul.

Unele dintre amintirile lui Pino erau atât de vii, încât le vedeam aievea. Altele erau mai tulburi și a trebuit să le scot la lumină prin întrebări repetate. Era evident că evita rememorarea anumitor evenimente și persoane, iar pe altele parcă se temea să le pomenească. Când am insistat pe lângă acest domn în vârstă să vorbească despre acea perioadă dureroasă, mi-a relatat tragedii care ne-au făcut pe amândoi să plângem.

Cu ocazia acelei prime călătorii, am mai stat de vorbă și cu istorici din Milano specializați în holocaust și am intervievat preoți catolici și foști partizani. Am vizitat împreună cu Pino toate locurile importante din povestea lui. Am schiat și am făcut ascensiuni în Alpi, pentru a înțelege mai bine traseele de evadare. L-am susținut pe bătrânul domn când l-a doborât durerea în Piazzale Loreto și l-am văzut străfulgerat de suferința pierderii sale pe străzile dimprejurul Castelului Sforza. Mi-a arătat unde îl văzuse ultima oară pe Benito Mussolini. În măreața catedrală din Milano, în Duomo, l-am urmărit cum aprinde cu mâna tremurătoare o lumânare pentru morți și martiri.

Am ascultat așadar un om care mi-a istorisit doi ani din viața lui extraordinară: cum s-a maturizat la șaptesprezece ani și a început să îmbătrânească la optsprezece, cum a cunoscut suișuri și coborâșuri, necazuri și triumfuri, iubire și mâhnire. Problemele mele personale, viața mea în general, mi-au părut mărunte și lipsite de importanță în comparație cu ceea ce suferise el la o vârstă nespus de fragedă. Iar felul lui de a privi tragediile vieții mi-a oferit o nouă perspectivă. Am început să mă vindec și, în scurtă vreme, Pino și cu mine am devenit prieteni. Întors acasă, m-am simțit mai bine decât mă simțisem de ani de zile.

Acelei prime călătorii i-au mai urmat încă patru pe parcursul următorului deceniu, care mi-au permis să documentez povestea lui Pino, scriind între timp și alte cărți. M-am consultat

cu angajați ai Yad Vashem-ului, principalul centru de educație și memorial al victimelor holocaustului din Israel, precum și cu istorici din Italia, Germania și Statele Unite. Am petrecut câteva săptămâni în arhivele de război din aceste trei țări și din Marea Britanie.

I-am intervievat pe martorii supraviețuitori – cel puțin pe cei pe care i-am putut găsi – pentru a-mi confirma diverse întâmplări din povestea lui Pino, precum și pe urmașii și prietenii celor morți demult, inclusiv pe Ingrid Bruck, fiica misteriosului general nazist care complică miezul acestei povești.

Ori de câte ori a fost posibil, am redat întocmai faptele culese din aceste arhive, interviuri și mărturii. Dar am aflat curând că, întrucât numeroase documente ale naziștilor fuseseră arse spre finalul celui de-al Doilea Război Mondial, dovezile scrise ale trecutului lui Pino erau în cel mai bun caz împrăștiate.

Un alt obstacol pe care l-am avut de înfruntat a fost un soi de amnezie colectivă postbelică referitoare la Italia și italieni. S-au scris nenumărate cărți despre Ziua Z, despre campaniile Aliaților în Europa de Vest și despre eforturile sufletelor curajoase care și-au riscat propriile vieți pentru a salva evrei în alte țări europene. Însă ocuparea Italiei de către naziști și rețeaua clandestină catolică creată pentru a-i salva pe evreii italieni nu s-au bucurat de multă atenție. Aproximativ 60.000 de soldați aliați au murit luptând să elibereze Italia. Aproximativ 140.000 de italieni au murit în timpul ocupației naziste. Și totuși, s-a scris atât de puțin despre bătălia pentru Italia, încât istoricii au început să o numească „frontul uitat”.

Amnezia a fost în mare parte cauzată de către italienii supraviețuitori. După cum mi-a spus un bătrân fost partizan: „Eram încă tineri și voiam să uităm. Voiam să lăsăm în urma noastră lucrurile cumplite pe care le trăiserăm. Nimeni nu vorbește despre al Doilea Război Mondial în Italia, așa că nimeni nu-și amintește”.

Din pricina documentelor arse, a amneziei colective și a faptului că atâtea persoane decedaseră deja când am aflat eu povestea, m-am văzut nevoit să construiesc pe alocuri scene și dialoguri bazate doar pe ceea ce-și amintea Pino decenii mai târziu, pe rarele dovezi fizice care s-au păstrat, precum și pe imaginația mea alimentată de munca de cercetare și de presupuneri bazate pe logică. În unele cazuri, am amestecat sau

comprimat, în numele coerenței narative, anumite evenimente și personaje și am dramatizat întâmplări care mi-au fost relatate în forme mult mai fragmentare.

Drept urmare, povestea pe care o veți citi nu este o lucrare de non-ficțiune narativă, ci un roman de ficțiune biografică și istorică, urmărind îndeaproape ce i s-a întâmplat lui Pino Lella din iunie 1943 până în mai 1945.

„Dragostea cucerește totul”.

— Virgiliu

PARTEA ÎNTÂI

Nimeni să nu doarmă

Capitolul unu

9 iunie 1943

Milano, Italia

1.

Ca toți faraonii, împărații și tiranii de dinaintea lui, Il Duce își văzuse imperiul înălțându-se doar pentru a se nărui. Într-adevăr, în acea după-amiază de primăvară târzie, puterea i se scurgea lui Benito Mussolini printre degete, așa cum se scurge bucuria din inima unei tinere văduve.

Armatele zdrobite ale dictatorului fascist se retrăseseră din Africa de Nord. Forțele Aliate se pregăteau să atace Sicilia. Iar Adolf Hitler trimitea în fiecare zi spre sud trupe și provizii, pentru a întări cizma Italiei.

Pino Lella știa toate astea din relatările BBC pe care le asculta seară de seară la radioul său pe unde scurte. Văzuse cu ochii lui, oriunde se ducea, numărul tot mai mare de naziști. Dar acum, când se plimba pe străzile medievale din Milano, Pino ignora cu desăvârșire forțele conflictului care se precipitau spre el. Al Doilea Război Mondial era un buletin de știri, nimic mai mult, ascultat într-o clipă și uitat în următoarea – înlocuit cu gândurile la cele trei subiecte preferate ale lui: fetele, muzica și mâncarea.

În fond, Pino nu avea decât șaptesprezece ani, l,85 m înălțime și 75 de kilograme, era înalt și slab, cu mâini și picioare mari, un păr care nu se lăsa îmblânzit și suficientă acnee și stângăcie pentru ca niciuna dintre fetele pe care le invitase la

cinematograf să nu accepte să-l însoțească. Însă lui Pino nu-i stătea în fire să se lase descurajat.

Se îndrepta încrezător în sine, împreună cu prietenii lui, către piața din fața Domului, impunătoarea catedrală gotică din inima Milano-ului, numită Basilica di Santa Maria Nascente.

— Astăzi am să cunosc o fată frumoasă, spuse Pino, ridicând un deget către cerul sângeriu, amenințător. Și dragostea noastră va fi nebună și tragică și împreună vom trăi mari aventuri, cu muzică, mâncare, vin și intrigi, în fiecare zi, de dimineața până seara.

— Trăiești în închipuire, spuse Carletto Beltramini, cel mai bun prieten al lui Pino.

— Ba nu, pufni Pino pe nas.

— Ba da, spuse fratele lui Pino, Mimmo, care era cu doi ani mai tânăr. Tu te înamorezi de toate fetele drăguțe pe care le vezi.

— Dar niciuna nu-l iubește la rândul ei pe Pino, spuse Carletto.

Era un băiat cu fața rotundă și constituție delicată, mult mai scund decât Pino.

Mimmo, care era și mai scund, spuse:

— Așa este.

Pino ignoră comentariile amândurora.

— Nu știți voi ce înseamnă să fii romantic.

— Ce fac acolo? întrebă Carletto, arătând către niște echipe de muncitori care lucrau la Dom.

Unii dintre ei așezau plăci de lemn în golurile în care se aflau în mod normal vitraliile catedralei. Alții cărau din camioane saci cu nisip, construind un zid care se tot înălța împrejurul catedralei. Iar alții instalau reflectoare, sub privirile atente ale unui grup de preoți, care stăteau lângă intrarea principală, cu două canaturi, a Domului.

— Mă duc să aflu, spuse Pino.

— Eu, primul, spuse fratele său mai mic și porni către muncitori.

— Pentru Mimmo totul e o competiție, spuse Carletto. Trebuie să învețe să se mai astâmpere.

Pino râse, apoi spuse peste umăr:

— Dacă știi tu cum ar putea să învețe asta, să-i zici și maicămii.

Ocolindu-i pe muncitori, Pino se duse direct la preoți și-l atinse pe unul dintre ei pe umăr.

— Mă scuzați, părinte.

Clericul, care avea vreo douăzeci și cinci de ani, era la fel de înalt ca Pino, dar mai solid. Se întoarse, îl privi pe adolescent de jos în sus – remarcându-i pantofii noi, pantalonii gri de in, cămașa albă curată și cravata de mătase verde, cadou de la mama sa de ziua lui – și se uită apoi atent în ochii lui Pino, ca și când i-ar fi putut privi în cap și i-ar fi văzut gândurile păcătoase de adolescent.

Apoi spuse:

— Eu sunt seminarist. Încă nu am fost hirotonisit.

— Oh, oh, îmi cer scuze, spuse Pino intimidat. Voiam doar să știm de ce instalați luminile.

Înainte ca tânărul seminarist să apuce să-i răspundă, se ivi la cotul său drept o mână noduroasă. Tânărul se trase deoparte, dând la iveală un preot scund și slab, trecut de cincizeci de ani, în sutană albă și cu tichie roșie pe cap. Pino îl recunoscu numaidecât și, cu o senzație de gol în stomac, se lăsă într-un genunchi în fața cardinalului arhiepiscop de Milano.

— Lord Cardinal, spuse Pino, plecându-și capul.

Seminaristul replică sever:

— Trebuie să i te adresezi cu „Eminența Voastră”.

Pino ridică privirea derutat:

— Guvernanta mea englezoaică m-a învățat să spun „Lord Cardinal” când întâlnesc un cardinal.

Chipul sever al tânărului bărbat împietri de-a dreptul, însă cardinalul Ildefonso Schuster râse reținut și spuse:

— Cred că are dreptate, Barbareschi. În Anglia mi s-ar spune „Lord Cardinal”.

Cardinalul Schuster era în egală măsură celebru și influent la Milano. Fiind capul bisericii catolice din nordul Italiei și bucurându-se de încrederea Papei Pius al XII-lea, cardinalul era frecvent menționat în presă. Pino se gândi că expresia lui Schuster era de neuitat: fața lui zâmbitoare exprima bunătate, însă privirea lui amenința cu osânda veșnică.

În mod evident ofensat, seminaristul replică:

— Dar noi suntem la Milano, Eminența Voastră, nu la Londra.

— Nu contează, spuse Schuster și-i așează lui Pino o mână pe umăr, spunându-i să se ridice. Cum te cheamă, tinere?

— Pino Lella.

— Pino?

— Mama obișnuia să-mi spună Giuseppino, spuse el, ridicându-se greoi de jos. Și am rămas cu „Pino”.

Cardinalul Schuster îl privi de jos pe „micul Iosif” și râse.

— Pino Lella. Un nume de ținut minte.

Pino nu înțelegea de ce ar fi zis una ca asta cineva de rangul cardinalului.

În tăcerea care se lăsă, Pino se trezi spunând:

— V-am mai întâlnit, Lord Cardinal.

Schuster rămase surprins.

— Unde anume?

— La Casa Alpina, tabăra părintelui Re, mai sus de Madesimo. Cu ani în urmă.

Cardinalul Schuster zâmbi.

— Îmi amintesc vizita aceea. I-am spus părintelui Re că este singurul preot din Italia cu o catedrală mai măreață decât Domul și Bazilica Sfântul Petru. Tânărul Barbareschi, aici de față, se va duce să lucreze cu părintele Re săptămâna viitoare.

— O să vă placă părintele Re și Casa Alpina, spuse Pino. E un loc foarte bun pentru ascensiuni.

Barbareschi zâmbi.

Pino făcu o plecăciune stângace și se îndepărtă mergând cu spatele, lucru care păru să-l amuze și mai mult pe cardinalul Schuster, care spuse:

— Credeam că te interesează reflectoarele?

Pino se opri.

— Da?

— A fost ideea mea, spuse Schuster. Începând de astă-seară, se vor stinge toate luminile. De acum înainte doar Domul va mai fi luminat. Mă rog ca piloții bombardierelor să-l vadă și să fie atât de copleșiți de frumusețea sa, încât să se hotărască să-l cruțe. Această biserică magnifică a fost construită pe parcursul a cinci secole. Ar fi o tragedie să dispară într-o noapte.

Pino ridică privirea spre fațada elaborată a impozantei catedrale. Clădit din marmură roz-pal de Candoglia, cu nenumărate turle, bovindouri și foișoare, Domul părea la fel de măreț, înghețat și iluzoriu precum Alpii înzăpeziți. Lui Pino îi plăcea aproape la fel de mult să schieze și să facă ascensiuni pe

cât îi plăceau fetele și muzica, iar priveliștea Domului îl ducea mereu cu gândul la munți.

Dar cardinalul era acum de părere că atât catedrala, cât și orașul erau în primejdie. Pentru prima dată, posibilitatea unui atac aerian îi păru reală lui Pino, care spuse:

— Înseamnă că vom fi bombardați?

— Mă rog să nu se întâmple una ca asta, spuse cardinalul Schuster, dar un om prudent se pregătește întotdeauna pentru tot ce poate fi mai rău. La revedere și fie ca încrederea ta în Dumnezeu să te protejeze în zilele ce vor veni, Pino.

2.

Cardinalul arhiepiscop de Milano se îndepărtă, iar Pino se întoarse fâstâcit la Carletto și Mimmo, care îl priveau amândoi ca loviți de trăsnet.

— Era cardinalul Schuster, spuse Carletto.

— Știu, răspunse Pino.

— Ai stat mult de vorbă cu el.

— Serios?

— Da, spuse fratele mai mic al lui Pino. Ce ți-a zis?

— Că-mi va ține minte numele și că reflectoarele sunt menite să împiedice bombardierele să arunce în aer catedrala.

— Vezi? îi spuse Mimmo lui Carletto. Ți-am zis eu.

Carletto îl scruta pe Pino suspicios.

— De ce să țină minte cardinalul numele *tău*?

Pino ridică din umeri.

— Poate i-a plăcut cum sună. *Pino Lella.*

Mimmo pufni pe nas:

— Tu *chiar* trăiești în închipuire.

Auziră tunete îndepărtate când părăsiră Piața Domului, traversară strada și intrară pe sub arcada impunătoare în Galleria, prima galerie comercială acoperită din lume – două coridoare late care se intersectau, mărginite de magazine și, în mod obișnuit, acoperite cu o cupolă de fier și sticlă. Dar în acea zi, când cei trei băieți intrară în Galleria, plăcile de sticlă fuseseră deja scoase, rămânând doar structura cupolei, care

proiecta o pânză de umbre dreptunghiulare peste spațiile comerciale.

Când tunetele se apropiară, Pino văzu pe coridoarele galeriei multe fețe îngrijorate, dar el nu le împărtășea teama. Tunetul era tunet, nu explozie de bombă.

— Flori? strigă o femeie de lângă o roabă cu trandafiri proaspăt tăiați. Pentru iubita ta?

Pino spuse:

— Când am s-o găsesc, am să revin.

— S-ar putea să așteptați ani de zile până să se întâmple una ca asta, *signora,* spuse Mimmo.

Pino se prefăcu că-i trage un pumn fratelui său mai mic. Mimmo se feri și o luă din loc, părăsind Galleria și ieșind într-o piață împodobită cu o statuie a lui Leonardo da Vinci. În spatele statuii, de cealaltă parte a străzii și a șinelor de tramvai, ușile de la Teatro alla Scala fuseseră larg deschise, pentru a se aerisi în interiorul celebrei opere. Dinăuntru se revărsau sunete de viori și violoncele cărora li se făcea acordajul și gamele exersate de un tenor.

Pino iuți pasul, dar observă o fată drăguță – păr negru, ten de culoarea smântânii, ochi negri scăpărători. Fata traversa piața, îndreptându-se către Galleria. Pino se opri brusc și o urmări cu privirea. Inundat de dorință, rămase fără glas.

După ce trecu fata, Pino spuse:

— Cred că sunt pe cale să mă îndrăgostesc.

— Cred că ești pe cale să cazi în nas, spuse Carletto, care-l ajunsese din urmă.

Mimmo se întoarse la ei.

— Cineva tocmai a zis că Aliații o să fie aici de Crăciun.

— Eu aș vrea ca americanii să ajungă la Milano mai repede de-atât, spuse Carletto.

— Și eu, încuviință Pino. Mai mult jazz! mai puțină operă!

Luându-și avânt, Pino sări peste o bancă liberă și de acolo pe balustrada de metal care înconjura statuia lui da Vinci. Alunecă un pic pe suprafața netedă, apoi sări pe partea cealaltă și aterizâ ca o pisică.

Mimmo, care nu voia niciodată să fie mai prejos, încercă aceeași șmecherie, dar se prăbuși pe asfalt în fața unei femei brunete și trupețe, într-o rochie cu imprimeu floral. Părea să aibă vreo patruzeci de ani. Ducea în mână o cutie de vioară și

purta drept protecție împotriva soarelui o pălărie de paie albastră, cu boruri largi.

3.

Femeia se sperie atât de rău, încât a fost cât pe-aci să scape din mână cutia de vioară. Și-o lipi furioasă de piept, în vreme ce Mimmo gemea și se ținea de coaste.

— Asta e Piazza della Scala! îl certă femeia. Care-l onorează pe marele Leonardo! Nu ai pic de respect? Du-te și zbenguie-te în altă parte, copile!

— Credeți că suntem niște copii? spuse Mimmo umflându-și pieptul. Niște puști?

Femeia privi dincolo de Mimmo și spuse:

— Niște puști care nu înțeleg ce se petrece în jurul lor.

Nori întunecați începură să se adune, umbrind piața.

Pino se răsuci și văzu o limuzină Daimler-Benz neagră venind pe strada care despărțea piața de operă. Steguleț roșii naziste fluturau pe ambele aripi ale automobilului. Un steguleț de general fâlfâia de antena radio. Pino zări silueta generalului, care ședea bățos pe bancheta din spate, și se înfioră, fără să știe nici el de ce.

Când Pino se întoarse, violonista se îndepărta deja, cu capul sus, traversând cu un aer sfidător strada prin spatele limuzinei naziste și intrând în clădirea operei.

Când băieții se urniră din loc, Mimmo mergea șchiopătând, frecându-se la șoldul drept și văicărindu-se. Dar Pino nu-i acordă atenție. O femeie cu păr blond-roșcat și ochi albaștri ca ardezia venea spre ei pe trotuar. Să fi avut douăzeci și ceva de ani, gândi Pino. Avea un corp frumos, un nas delicat, pometi înalți și buze care se răsfrângeau într-un zâmbet firesc. Zveltă și de înălțime medie, femeia purta o rochie de vară, galbenă, și ducea în mână o sacoșă de pânză. Coti pe trotuar și intră într-o brutărie aflată la câțiva pași în fața lor.

— Iar m-am îndrăgostit, spuse Pino și-și duse amândouă palmele la inimă. Ați văzut-o?

Carletto pufni:

— Nu te dai bătut?

— Niciodată, spuse Pino și se duse grăbit la vitrina brutăriei, zgâindu-se înăuntru.

Femeia îndesa pâini în sacoșă. Pino observă că nu purta verighetă la mâna stângă, așa că o așteptă să plătească și să iasă. Atunci răsări în fața ei, își duse o mână la inimă și spuse:

— Iertați-mă, *signorina.* Frumusețea dumneavoastră m-a cucerit și am simțit că trebuie să facem cunoștință.

— Ei, nu mai spune, îi zise femeia batjocoritor, ocolindu-l și văzându-și de drum.

Când trecu pe lângă el, Pino îi simți mireasma de femeie și iasomie. Era un parfum îmbătător, cum nu mai simțise niciodată.

Se grăbi să o ajungă din urmă și-i spuse:

— Nu vă mint. Eu văd multe femei frumoase, *signorina.* Locuiesc în cartierul modei, San Babila. Multe manechine.

Femeia îl privi pieziș.

— San Babila e un cartier foarte elegant.

— Părinții mei sunt proprietarii magazinului de poșete Le Borsette di Lella. Îl știți?

— Patronul meu a cumpărat chiar săptămâna trecută o poșetă de acolo.

— Da? spuse Pino încântat. Deci vedeți că provin dintr-o familie onorabilă. Nu ați vrea să mergeți diseară cu mine la cinematograf? Rulează *You Were Never Lovelier.* Fred Astaire. Rita Hayworth. Dans. Cântec. Atâta eleganță! Ca dumneavoastră, *signorina.*

Femeia întoarse în sfârșit capul spre el și-l privi cu ochii ei sfredelitori.

— Câți ani ai?

— Aproape optsprezece.

Femeia râse.

— Ești cam tânăr pentru mine.

— E doar un film. Mergem ca doi prieteni. Doar nu sunt prea tânăr și pentru asta, nu-i așa?

Ea nu mai spuse nimic, ci se mulțumi să meargă.

— Da? Nu? spuse Pino.

— Diseară se vor stinge toate luminile.

— Când începe filmul e încă lumină, iar după aceea am să vă conduc eu acasă teafără și nevătămată, o asigură Pino. Noaptea văd ca o pisică.

Ea mai merse câțiva pași fără să spună nimic, iar lui Pino i se strânse inima.

— Unde rulează filmul? întrebă femeia.

Pino îi dădu adresa și spuse:

— Ne întâlnim acolo, da? La șapte și jumătate în fața casei de bilete?

— Ești destul de nostim, iar viața e scurtă. De ce nu?

Pino zâmbi, își duse o mână la piept și spuse:

— Pe curând.

— Pe curând, zise femeia, apoi surâse și traversă strada.

Pino rămase să privească în urma ei, triumfător și fără suflare, dar își dădu brusc seama de ceva în clipa când femeia se răsuci în așteptarea tramvaiului care intra în stație și-l privi la rândul ei amuzată.

— *Signorina,* iertați-mă, strigă Pino, dar cum vă cheamă?

— Anna, strigă ea înapoi.

— Eu sunt Pino! țipă el. Pino Lella!

Tramvaiul opri cu scrâșnete, împiedicând-o pe ea să-i mai audă numele de familie și pe el să o mai vadă. Când tramvaiul se puse iarăși în mișcare, Anna dispăruse.

— N-o să vină, spuse Mimmo, care zorise în urma lor în tot acest timp. A zis doar așa, ca să scape de tine.

— Ba sigur o să vină, replică Pino și se uită apoi la Carletto, care îi urmărise și el îndeaproape. Se citea în ochii ei, în ochii Annei, nu-i așa?

Înainte ca fratele și prietenul lui să apuce să-i răspundă, pe cer se ivi un fulger și primele picături de ploaie căzură, grele și tot mai mari. O rupseră toți trei la fugă.

— Mă duc acasă! strigă Carletto și o coti după colț.

Capitolul doi

1.

Zăgazurile cerului se deschiseră. Începu potopul. Pino fugea în urma lui Mimmo către cartierul modei, fără să-i pese că se

uda până la piele. Anna va merge cu el la cinematograf. Spusese că va veni. Simțea că-și pierde mințile de fericire.

Cei doi frați erau leoarcă și deasupra lor fulgera când se strecurară în Valigeria Albanese, atelierul și magazinul de marochinărie al unchiului lor, situat într-o clădire de culoarea ruginii pe Via Pietro Verri, numărul 7.

Cu apa picurându-le din haine, băieții intrară în magazinul îngust și lung, care îi învălui cu mirosul său greu de piele nouă. Rafturile erau ticsite cu genți-diplomat, poșete și serviete, valize și geamantane elegante. În vitrine erau expuse portofele din piele împletită, tabachere și mape splendid lucrate. În magazin erau doi clienți, o femeie mai în vârstă aproape de ușă, iar în celălalt capăt al magazinului un ofițer nazist în uniformă gri cu negru.

Pino se uită la el, dar o auzi pe femeia mai în vârstă spunând:

— Pe care dintre ele, Albert?

— Fă ce-ți spune inima, răspunse bărbatul care o servea din spatele tejghelei.

Solid, mustăcios și cu pieptul lat, bărbatul era îmbrăcat într-un costum elegant gri-șobolan, cu cămașă albă scrobită și un papion șic, albastru cu picățele.

— Dar îmi plac amândouă, se văită clienta lui.

Mângâindu-și mustața și râzând înfundat, bărbatul spuse:

— Atunci ia-le pe amândouă!

Femeia șovăi, chicoti.

— Poate că așa am să faci

— Excelent! Excelent! spuse el frecându-și palmele. Greta, poți să-mi aduci două cutii pentru această superbă doamnă cu gusturi impecabile?

— Am treabă, Albert, răspunse Greta, mătușa de origine austriacă a lui Pino, care îl servea pe nazist.

Era o femeie înaltă și slabă, cu păr șaten scurt și un zâmbet firesc. Neamțul fuma și examina o tabacheră îmbrăcată în piele.

Pino spuse:

— Îți aduc eu cutiile, unchiule Albert.

Unchiul Albert îi aruncă o privire.

— Șterge-te pe mâini de apă, înainte să mi le-aduci.

Cu gândul la Anna, Pino se îndreptă către ușa atelierului, aflată în spatele mătușii și al neamțului. Când Pino trecu pe lângă el, ofițerul se răsuci să-l privească, dând la iveală niște

petlițe cu frunze de stejar, care-l identificau drept colonel. În partea din față a chipiului avea drept emblemă un *Totenkopf,* un mic cap de mort, dedesubtul unui vultur care ținea în gheare o svastică. Pino știa că era un ofițer de rang înalt din Gestapo – Geheime Staatspolizei –, poliția secretă a lui Hitler. De înălțime și constituție medie, cu un nas îngust și o gură crispată, nazistul avea ochi căprui mați, care nu divulgau nimic.

Tulburat, Pino intră în atelier, un spațiu mult mai încăpător, cu tavan mai înalt. Cusătorese și croitori își încheiau munca pe ziua aceea. Pino găsi niște cârpe și se șterse pe mâini. Apoi înșfăcă două cutii de carton imprimate cu logoul atelierului Albanese și porni înapoi către magazin, gândurile revenindu-i cu bucurie la Anna.

Era frumoasă și mai în vârstă decât el și…

Ezită o clipă înainte să deschidă ușa. Colonelul de la Gestapo tocmai pleca, ieșind afară în ploaie. Mătușa lui Pino stătea în ușă, urmărindu-l pe colonel cum se îndepărtează și dând din cap.

Pino se simți mai bine de îndată ce se închise ușa.

Îl ajută pe unchiul lui să împacheteze cele două poșete. Când plecă și ultima clientă, unchiul Albert îi spuse lui Mimmo să încuie ușa magazinului și să atârne în geam tăblița pe care scria „Închis”.

După ce Mimmo făcu ce i se ceruse, unchiul Albert spuse:

— Ai aflat cum îl cheamă?

— Standartenführer Walter Rauff, răspunse mătușa Greta. Noul șef al Gestapoului pentru nordul Italiei. A venit din Ucraina. Tullio nu-l scapă din ochi.

— S-a întors Tullio? întrebă Pino surprins și bucuros.

Tullio Galimberti era cu cinci ani mai în vârstă decât el, idolul lui și un prieten apropiat al familiei.

— Ieri, spuse unchiul Albert.

Iar Greta adăugă:

— Rauff mi-a spus că Gestapoul va ocupa Hotelul Regina.

Soțul ei mormăi:

— Cui îi aparține Italia, lui Mussolini sau lui Hitler?

— Nu contează, răspunse Pino, încercând să se convingă pe sine de spusele sale. Războiul o să se termine în curând, o să vină americanii și atunci o să avem jazz pretutindeni!

Unchiul Albert clătină din cap.

— Asta depinde de nemți și de Il Duce.

Mătușa Greta spuse:

— Te-ai uitat la ceas, Pino? Mama voastră vă așteaptă de o oră să vă întoarceți acasă, să o ajutați cu pregătirile pentru petrecere.

Pino simți un gol în stomac. Mama lui nu era persoana căreia să-i înșeli așteptările.

— Ne vedem mai târziu? întrebă îndreptându-se către ușă, urmat de Mimmo.

— Doar n-o să ratăm petrecerea, spuse unchiul Albert.

2.

Când băieții ajunseră la casa cu numărul 3 de pe Via Monte Napoleone, Le Borsette di Lella, magazinul de poșete al părinților lor, era deja închis. Gândindu-se la mama lui, pe Pino îl apucă frica. Spera ca tatăl lui să fie prin preajmă și să domolească uraganul uman. Arome îmbietoare le adiară pe la nas când începură să urce scările: friptură de miel înăbușită, cu usturoi și busuioc proaspăt tocat, și pâine caldă, tocmai scoasă din cuptor.

Deschiseră ușa apartamentului opulent al familiei, unde pregătirile erau în toi. Slujnica lor obișnuită, precum și una nouă, angajată temporar, trebăluiau în sufragerie, aranjând pentru masă paharele de cristal, tacâmurile de argint și serviciul de porțelan. În salon, un bărbat înalt și slab, cu umerii încovoiați, stătea cu spatele la coridor, ținând în mâini o vioară și un arcuș și interpretând o piesă pe care Pino nu o recunoscu. Bărbatul cântă o notă falsă și se întrerupse scuturând din cap.

— Tată? rosti Pino încet. Am dat de bucluc?

Michele Lella lăsă vioara jos și se întoarse, mușcându-și falca. Înainte de a apuca să răspundă, o fetiță de șase ani veni valvârtej pe coridorul care ducea la bucătărie. Sora mai mică a lui Pino, Cicci, se opri în fața lui și-i ceru socoteală:

— Pe unde ai umblat, Pino? Mama nu e mulțumită de tine. Nici de tine, Mimmo.

Pino o ignoră, concentrându-se în schimb asupra locomotivei cu șorț, care venea fumegând din bucătărie. Ar fi putut să jure

că vedea cum îi iese mamei sale aburul pe urechi. Porzia Lella era cu cel puțin treizeci de centimetri mai scundă decât fiul ei cel mare și cu cel puțin douăzeci de kilograme mai ușoară. Dar veni la el cu pași apăsați, își smulse de pe nas ochelarii și i-i flutură în fața ochilor.

— Ți-am zis să fii acasă la patru și acum e cinci și un sfert, spuse Porzia. Te porți ca un copil. Mai degrabă mă bazez pe soră-ta.

Cu nasul pe sus, Cicci dădu din cap.

Pino nu știu pe moment ce să spună. Dar în clipa următoare avu inspirația să-și ia un aer oropsit, să se îndoaie de spate și să se apuce de burtă.

— Îmi pare rău, mamă, spuse. Am mâncat ceva pe stradă. Nu mi-a căzut bine. Și după aceea ne-a prins furtuna și a trebuit să așteptăm la unchiul Albert.

Porzia își încrucișă brațele și-l scrută. Cicci adoptă aceeași postură sceptică. Mama lor se uită apoi la Mimmo.

— E adevărat, Domenico?

Pino îi strecură fratelui său o privire circumspectă.

Mimmo încuviință iute din cap.

— Eu i-am zis că nu arată bine cârnatul ăla, dar el n-a vrut să mă asculte. Pino a trebuit să intre în trei cafenele, ca să meargă la toaletă. Și în magazinul unchiului Albert era un colonel de la Gestapo. A zis că naziștii o să ocupe Hotelul Regina.

Mama lui se albi la față.

— Cum?

Pino se schimonosi și se îndoi și mai tare de spate.

— Iar mă trece…

Cicci încă avea un aer suspicios, dar furia mamei lor se transformase în îngrijorare.

— Du-te. Du-te! Și spală-te pe mâini după aceea.

Pino porni grăbit pe coridor. În spate o auzi pe Porzia spunând:

— Tu unde te duci, Mimmo? Ție nu ți-e rău.

— Mamă, se plânse Mimmo, Pino mereu scapă basma curată.

Pino nu mai așteptă răspunsul mamei. Trecu grăbit prin fața bucătăriei cu mirosurile ei incredibile și urcă treptele care duceau la etajul apartamentului, unde era toaleta. Rămase înăuntru zece minute rezonabile, pe care le petrecu gândindu-se la fiecare moment trăit cu Anna, îndeosebi la cel când se

răsucise și-l privise amuzată de dincolo de șinele de tramvai. Trase apa, aprinse un chibrit, pentru a masca lipsa unui miros neplăcut, și se întinse apoi în camera sa pe pat, cu radioul pus pe BBC, la o emisiune de jazz pe care Pino nu o rata aproape niciodată.

Orchestra lui Duke Ellington interpreta „Cotton Tail”, una dintre piesele preferate ale lui Pino din ultima vreme. Închise ochii pentru a asculta și a se minuna de soloul lui Ben Webster la saxofon tenor. Pino se îndrăgostise de jazz din clipa când ascultase o înregistrare cu Billie Holiday și Lester Young cântând „I Can’t Get Started”. Deși era o erezie să spui așa ceva în casa familiei Lella – unde opera și muzica clasică erau stăpânele absolute –, din clipa aceea, Pino fusese convins că jazzul este cea mai măreață formă de artă muzicală. Datorită acestei convingeri, Pino își dorea să ajungă cândva în Statele Unite, unde se născuse jazzul. Era dorința lui cea mai arzătoare.

Pino se întreba cum ar fi să trăiască în America. Limba nu ar fi fost o problemă pentru el. Crescuse cu două guvernante, una din Londra și una din Paris. Vorbise de mic toate cele trei limbi. Jazz se asculta oare pretutindeni în America? Dar cum erau fetele americane? Era vreuna dintre ele la fel de frumoasă ca Anna?

Ultimele acorduri din „Cotton Tail” se stinseră. „Roll Em” a lui Benny Goodman începu cu un beat boogie-woogie, care se transformă într-un solo de clarinet. Pino sări din pat, își aruncă pantofii din picioare și începu să danseze, imaginându-se împreună cu frumoasa Anna într-un Lindy Hop dezlănțuit – nu mai era război, nu mai erau naziști, doar muzică și mâncare, vin și iubire.

Apoi realiză cât de tare era muzica, o dădu mai încet și se opri din dans. Nu voia ca tatăl lui să urce și să înceapă cu el o nouă ceartă despre muzică. Michele disprețuia jazzul. Acum o săptămână îl prinsese pe Pino exersând boogie-ul lui Meade Lux Lewis „Low Down Dog” la pianul Steinway al familiei – și fusese ca și cum ar fi pângărit un sfânt.

Pino făcu un duș și își schimbă hainele. La câteva minute după ce clopotele catedralei băturâ ora șase după-amiaza, Pino se sui iarăși în pat și privi pe fereastra deschisă. Norii de furtună nu mai erau decât o amintire, iar din străzile cartierului San Babila urcau până la el ecourile sunetelor familiare. Închideau și

ultimele magazine. Oamenii bogați și eleganți din Milano se grăbeau să ajungă acasă. Pino le auzea glasurile însuflețite contopindu-se într-un cor al străzii – femei râzând datorită vreunei mici bucurii, copii plângând din pricina vreunei minore tragedii, bărbați certându-se din niciun alt motiv decât dragostea italienilor pentru conflictele verbale și indignarea prefăcută.

Pino tresări când auzi soneria de jos a apartamentului. Auzi voci care salutau și urau bun venit. Aruncă o privire la ceas. Era șase și un sfert. Filmul începea la șapte, iar până la cinematograf și la Anna avea un drum lung.

Pino își scosese un picior pe fereastră și bâjbâia după un ieșind care ducea la o scară de incendiu, când auzi în spatele său un râs strident.

— N-o să vină, spuse Mimmo.

— Ba sigur o să vină, spuse Pino și ieși pe fereastră.

Până jos erau nouă metri, iar ieșindul nu era foarte lat.

Trebui să-și lipească spatele de zid și să se tragă într-o parte cu pași mici, până la o altă fereastră, pe care se cățără înăuntru, pentru a ajunge la o scară de serviciu. Dar un minut mai târziu era pe pământ, afară, în drum spre cinematograf.

3.

Luminile de la intrarea în cinematograf nu erau aprinse, din pricina noilor reguli privind camuflarea. Dar lui Pino îi râse inima de bucurie când văzu pe afiș numele lui Fred Astaire și al Ritei Hayworth. Îi plăceau la nebunie musicalurile de la Hollywood, îndeosebi cele cu muzică swing. Și o visase pe Rita Hayworth cum… mă rog…

Pino cumpără două bilete. În timp ce alți spectatori intrau pe rând în sală, el rămase să scruteze strada și trotuarele după Anna. Stătu să o aștepte, până când pricepu cu o durere devastatoare că Anna nu va veni.

— Ți-am spus eu, zise Mimmo, care se ivi lângă el.

Pino ar fi vrut să fie furios, dar nu putea. În adâncul sufletului său îl iubea pe fratele lui tupeist și căpos, inteligent și șmecher. Îi oferi lui Mimmo un bilet.

Cei doi băieți intrară și își căutară locuri.

— Pino? zise Mimmo în șoaptă. Tu când ai început să crești? La 15 ani?

Pino își reținu un zâmbet. Fratele lui se necăjea tot timpul că e prea scund.

— Cred că abia pe la 16 ani.

— Dar se poate și mai devreme?

— Se poate.

Luminile din sală se stinseseră și începu un buletin de știri de propagandă fascistă. Pino era încă trist că Anna îi trăsese clapa, când pe ecran se ivi Il Duce. Îmbrăcat în uniformă de comandant general, cu pieptul acoperit de medalii, cu centură, tunică, pantaloni bufanți și cizme de călărie negre, sclipitoare, înalte până la genunchi, Benito Mussolini se plimba pe o faleză, deasupra Mării Ligurice, alături de unul dintre comandanții săi de front.

Crainicul spunea că dictatorul italian inspecta fortificațiile. Pe ecran, Il Duce umbla cu mâinile împreunate la spate. Bărbia imperatorului țintea către orizont. Spatele lui era arcuit. Pieptul i se umfla către cer.

— Arată ca un cocoșel, spuse Pino.

— Șșșș! șopti Mimmo. Nu așa tare.

— De ce? De fiecare dată când îl vezi, ai impresia că imediat va face cucurigu.

Fratele lui râse pe ascuns, în timp ce buletinul de știri continua să preamărească apărarea Italiei și rolul tot mai important al lui Mussolini pe scena mondială. Era propagandă și nimic mai mult. Pino asculta în fiecare seară BBC. Știa că ceea ce vedea acum nu era adevărat și a fost foarte bucuros când se încheie buletinul și începu filmul.

Se lăsă curând absorbit de intriga comică a filmului și urmări încântat fiecare scenă în care Hayworth dansa cu Astaire.

— Rita, oftă Pino, după ce o serie de răsuciri îi înfășurase lui Hayworth rochia în jurul picioarelor, ca mantia unui toreador. E atât de elegantă, ca Anna.

Mimmo se strâmbă.

— Ți-a tras clapa.

— Dar era atât de frumoasă, șopti Pino.

În clipa următoare se auzi urletul unei sirene de alarmă aeriană. Oamenii începură să țipe și să sară de pe scaune.

Pe ecran îngheță imaginea de aproape a lui Astaire și Hayworth, dansând obraz lângă obraz, cu buzele și zâmbetele îndreptate către mulțimea cuprinsă de panică.

În timp ce filmul se topea pe ecran, afară pârâiau tunuri antiaeriene, iar primele bombardiere invizibile ale Aliaților își goleau calele, lansând deasupra orașului Milano o uvertură de foc și distrugere.

Capitolul trei

1.

Zbierând, spectatorii se buluciră la ușile cinematografului. Pino și Mimmo erau îngroziți, blocați în gloata tumultuoasă, când o bombă explodă cu o bubuitură asurzitoare și spulberă zidul din spate al cinematografului, zvârlind în aer bucăți de moloz care sfâșiară ecranul. Luminile se stinseră.

Ceva îl lovi pe Pino cu toată forța în obraz, provocându-i o tăietură adâncă. Își simțea rana pulsând și sângele picurându-i pe falcă. Mai degrabă șocat decât speriat, Pino se îneca acum cu fumul și cu praful și se căznea să înainteze. Nisipul îi intra în ochi și în nări și-l ustura, în timp ce Mimmo și el, încovoiați, îmbrâncindu-se, își croiau calea afară din cinematograf.

Afară, sirenele continuau să urle și bombele să cadă, fără să se fi atins încă apogeul. Incendii făceau ravagii în clădirile din susul și din josul cinematografului. Tunuri antiaeriene răpăiau. Salve de trasoare desenau arcuri roșii pe cer. Explozibilele lor se aprindeau atât de luminos, încât Pino văzu deasupra sa siluetele bombardierelor Lancaster, zburând în formație de V, cu vârfurile aripilor aproape atingându-se, ca niște gâște negre migrând pe timp de noapte.

Și mai multe bombe căzură, cu un zgomot colectiv, ca niște bărzăuni bâzâind, erupând una după alta, ridicând în înaltul cerului coloane de fum uleios și văpaie. Unele dintre ele explodară atât de aproape de frații Lella, care fugeau, încât aceștia le simțiră undele de șoc și aproape că își pierdură echilibrul.

— Unde mergem, Pino? strigă Mimmo.

O clipă, Pino se simți prea îngrozit ca să mai gândească, dar apoi spuse:

— La Duomo.

Pino își conduse fratele la singura clădire din Milano luminată de altceva decât de un incendiu. De la distanță, reflectoarele făceau catedrala să pară ceva nepământesc, ceva venit parcă din cer. În timp ce băieții continuau să fugă, bărzăunii de pe cer și exploziile se domoliră și în cele din urmă amuțiră. Nu se mai auzea niciun bombardier. Nicio lovitură de tun.

Doar sirene și oameni care plângeau și țipau. Un tată disperat săpa printre sfărâmături de cărămidă, cu un felinar în mână. Soția lui plângea alături, ținându-și în brațe fiul mort. Alți oameni cu felinare se adunaseră în jurul unei fete care-și pierduse un braț și se stinsese din viață acolo în stradă, cu ochii deschiși, împăienjeniți.

Pino nu mai văzuse niciodată oameni morți și începu la rândul lui să plângă. *Nimic nu va mai fi la fel.* Adolescentul simțea acest lucru la fel de limpede cum încă îi mai răsunau în urechi bâzâitul bărzăunilor și exploziile. *Nimic nu va mai fi la fel.*

Ajunseră în sfârșit pe o latură a Domului. Aici, împrejurul catedralei, nu era niciun crater de bombă. Nicio dărâmătură. Niciun incendiu. Ai fi putut crede că atacul nici nu avusese loc, dacă nu s-ar fi auzit în depărtare gemetele de jale.

Pino zâmbi slab.

— Planul cardinalului Schuster a funcționat.

Mimmo își încreți fruntea și spuse:

— Casa noastră e aproape de catedrală, dar nici chiar atât de aproape.

Băieții trecură în fugă printr-un labirint de străzi întunecate, care îi conduse înapoi la casa cu numărul 3 din Via Monte Napoleone. Magazinul de poșete și apartamentul de deasupra lui păreau intacte. Parcă era un miracol, după toate prin câte trecuseră.

Mimmo deschise ușa casei și o luă pe scări în sus. Pino îl urmă și auzi suspinele unor viori, clapele unui pian și un tenor cântând. Fără să știe nici el de ce, muzica îl înfurie. Trecu pe lângă Mimmo și bătu în ușa apartamentului.

Muzica încetă. Mama lui deschise ușa.

— Orașul arde și voi cântați? strigă Pino la Porzia, care se dădu alarmată un pas înapoi. Mor oameni și voi cântați?

În hol, în spatele mamei lui, se mai iviră și alte persoane, inclusiv mătușa, unchiul și tatăl său.

Michele spuse:

— Datorită muzicii supraviețuim noi acestor vremuri, Pino.

Pino îi văzu și pe alții dând din cap, în apartamentul ticsit. Printre ei era și violonista pe care Mimmo fusese cât pe-aci s-o dărâme pe stradă, puțin mai devreme în acea zi.

— Ești rănit, Pino, spuse Porzia. Sângerezi.

— Alții au avut mult mai mult de suferit, spuse Pino și ochii i se umplură de lacrimi. Iartă-mă, mamă. A fost… cumplit.

Porzia se înduioșă, întinse brațele și își cuprinse băieții murdari, însângerați.

— Totul e bine acum, spuse și-i sărută pe rând. Nu vreau să știu unde ați fost sau cum ați ajuns acolo. Sunt doar fericită că v-ați întors acasă.

Le spuse fiilor ei să urce și să se spele, pentru ca un medic, invitat și el la petrecerea lor, să examineze după aceea rana lui Pino. În timp ce Porzia le vorbea, Pino văzu la mama lui ceva ce nu mai văzuse niciodată. Spaimă – spaima că data viitoare când vor veni bombardierele s-ar putea să nu mai fie la fel de norocoși.

Spaima se mai citea încă pe chipul ei, când medicul cusu rana de pe obrazul lui Pino. După ce acesta termină, Porzia își privi dojenitoare fiul cel mare.

— Noi doi o să stăm mâine de vorbă despre povestea asta, spuse.

Pino își plecă ochii și dădu din cap.

— Da, mamă.

— Du-te și mănâncă ceva. Asta dacă nu ți-e prea rău de la stomac.

Pino ridică privirea și își văzu mama uitându-se la el strengărește. Ar fi trebuit să se prefacă mai departe că-i este rău, să-i spună că se duce la culcare nemâncat. Dar era lihnit.

— Mă simt mai bine decât înainte, spuse.

— Eu cred că te simți mai rău decât înainte, spuse Porzia și ieși din cameră.

2.

Pino o urmă morocănos pe coridor, către sufragerie. Mimmo își umpluse deja cu vârf farfuria și le relata câtorva dintre prietenii părinților lor o versiune animată a aventurii lor.

— Se pare că ați avut o seară de pomină, Pino, spuse cineva în spatele lui.

Pino se întoarse și văzu un bărbat arătos, îmbrăcat impecabil, la douăzeci și ceva de ani. O femeie de o frumusețe răpitoare îl ținea de braț. Pino afișă un zâmbet larg.

— Tullio! exclamă. Am auzit că te-ai întors!

Tullio spuse:

— Pino, ea este prietena mea, Cristina.

Pino o salută dând politicos din cap. Cristina avea un aer plictisit și se îndepărtă cerându-și scuze.

— Când ai cunoscut-o? întrebă Pino.

— Ieri, spuse Tullio. În tren. Vrea să devină manechin.

Pino clătină din cap. Asta i se întâmpla tot timpul lui Tullio Galimberti. Un negustor de modă de succes, Tullio era un magician când era vorba de femei atrăgătoare.

— Cum reușești? întrebă Pino. Toate fetele astea frumoase.

— Nu știi cum? spuse Tullio și își tăie câteva felii de brânză.

Pino ar fi vrut să se laude și el cu ceva, dar își aminti că Anna îi trăsese clapa. Îi acceptase invitația doar pentru a scăpa de el.

— Se pare că nu. Nu știu.

— Mi-ar trebui ani de zile să te învăț, spuse Tullio reținându-și un zâmbet.

— Haide, Tullio, spuse Pino. Trebuie să existe o șmecherie pe care să o...

— Nu există nicio șmecherie, spuse Tullio redevenind serios. Primul lucru? Ascultă.

— Să ascult?

— Să o asculți pe fată, spuse Tullio exasperat. Majoritatea bărbaților nu ascultă. Încep să înșire vrute și nevrute despre ei înșiși. Femeile trebuie înțelese. Deci ascultă ce-ți spun și fă-le complimente despre cum arată sau cum cântă sau orice altceva. Făcând lucrul acesta – ascultând și complimentând – ai un avans față de optzeci la sută din bărbații de pe fața pământului.

— Dar dacă nu spun multe?

— Atunci fii haios. Sau flatează-le. Sau ambele.

Pino se gândi că fusese haios cu Anna și o flatase, dar poate nu suficient. Apoi își aminti altceva.

— Deci pe unde a umblat astăzi colonelul Rauff?

Cordialitatea lui Tullio dispăru. Îl apucă pe Pino de braț și șuieră:

— Nu vorbim aici despre oameni de teapa lui Rauff. Ai înțeles?

Pino se simți deranjat și rușinat de reacția amicului său, dar nu mai apucă să-i răspundă, pentru că reapăru însoțitoarea lui. Fata se strecură lângă el și-i șopti ceva la ureche.

Tullio râse, dădu drumul brațului lui Pino și spuse:

— Sigur, iubito. Putem, cum să nu?

Tullio își îndreptă din nou atenția către Pino.

— Eu, în locul tău, aș mai aștepta să nu-mi mai arate fața ca un cârnat crăpat, înainte de a fi haios și a asculta.

Pino își înclină capul într-o parte, zâmbi nesigur și scrâșni din dinți când simți o înțepătură la sutura de pe obraz. Privi în urma lui Tullio, care plecă împreună cu însoțitoarea lui, și se gândi iarăși cât de mult își dorea să fie ca el. Totul era perfect și elegant la Tullio. Un om bun. Un negustor de modă minunat. Un prieten și mai bun. Un râs firesc. Și totuși, Tullio era suficient de misterios pentru a urmări un colonel de Gestapo.

Îl durea când mesteca, dar Pino era atât de înfometat, încât își mai umplu o dată farfuria. În acest timp îi auzi vorbind pe trei dintre prietenii muzicieni ai părinților săi, doi bărbați și violonista:

— Pe zi ce trece sunt tot mai mulți naziști în Milano, spuse bărbatul mai îndesat, care cânta la Scala, la corn francez.

— Mai rău, spuse percuționistul. Waffen-SS.

Violonista spuse:

— Soțul meu zice că umblă zvonuri despre pogromuri. Rabinul Zolli i-a sfătuit pe prietenii noștri din Roma să plece din țară. Noi ne gândeam să plecăm în Portugalia.

— Când? întrebă percuționistul.

— Cât mai curând.

— Pino, e ora de culcare, spuse mama lui cu asprime.

Pino își luă farfuria în cameră. Șezu pe pat și mâncă, gândindu-se în acest timp la ce auzise. Știa că cei trei muzicieni erau evrei și mai știa că Hitler și naziștii îi urau pe evrei, deși el, personal, chiar nu pricepea de ce. Părinții lui aveau o mulțime

de prieteni evrei, majoritatea muzicieni sau persoane care lucrau în domeniul modei. În opinia lui Pino, evreii erau inteligenți, haioși și binevoitori. Dar ce era un pogrom? Și de ce să le spună un rabin evreilor din Roma să părăsească țara?

Termină de mâncat, își mai privi o dată pansamentul și se vârî în pat. Cu lumina stinsă, trase la o parte perdeaua și privi afară în beznă. Aici în San Babila nu erau incendii, nimic nu părea să indice distrugerile la care asistase. Încercă să nu se mai gândească la Anna, dar când își așeză capul pe pernă și închise ochii, frânturi de amintire despre întâlnirea lor începură să-i umble prin minte, împreună cu imaginea lui Fred Astaire încremenit obraz lângă obraz cu Rita Hayworth. Și explozia din zidul cinematografului. Și fata moartă, care-și pierduse un braț.

Nu putea să doarmă. Nu putea să uite nimic din ce văzuse. Deschise în cele din urmă radioul, umblă la scala acestuia și găsi un post care transmitea o compoziție muzicală pentru vioară pe care o recunoscu, pentru că tatăl lui se tot căznea să o cânte: Capriciul nr. 24 în la minor, de Niccolo Paganini.

Pino rămase întins pe pat în întuneric și ascultă ritmul frenetic al viorii, simțind trecerile bruște de la o emoție la alta ale piesei muzicale de parcă ar fi fost ale lui personale. Când se încheie piesa, Pino se simți stors de vlagă, cu mintea goală. Și în sfârșit adormi.

3.

A doua zi, pe la ora unu la amiază, Pino se duse să-l caute pe Carletto. Merse cu tramvaiul și văzu unele cartiere în ruine, fumegând, iar altele neatinse. Caracterul aleatoriu a ceea ce fusese distrus și ceea ce supraviețuise îl tulbura aproape la fel de mult ca distrugerea însăși.

Coborî din tramvai în Piazzale Loreto, un sens giratoriu mare, cu un parc public în mijloc și magazine și firme înfloritoare de jur-împrejur. Privi de-a curmezișul sensului giratoriu, înspre Via Andrea Costa, și văzu în sinea sa elefanți de război. Cu două mii o sută de ani în urmă, Hannibal traversase Alpii cu elefanți în armură și coborâse chiar pe drumul acela, pentru a cuceri

Roma. Tatăl lui Pino spunea că toate armatele ocupante din toate timpurile pătrunseseră în Milano pe drumul acela.

Trecu pe lângă o benzinărie Esso, cu o suprastructură de oțel care se înălța la trei metri deasupra pompelor și rezervoarelor. În cealaltă parte a sensului giratoriu, pe diagonală față de benzinărie, Pino văzu marchiza alb cu verde a Magazinului de Fructe și Legume Proaspete Beltramini.

Magazinul era deschis. Nu se vedea nicio stricăciune.

Tatăl lui Carletto era afară și cântărea fructe. Cu un zâmbet larg, Pino iuți pasul.

— Nu vă faceți griji. Noi avem în Câmpia Padului niște grădini sigure împotriva bombardamentelor, îi spunea domnul Beltramini unei doamne mai în vârstă, când se apropie Pino. Și de aceea Beltramini va avea întotdeauna cele mai bune legume și fructe din Milano.

— Nu vă cred, dar îmi place că mă faceți să râd, spuse doamna.

— Râsul și iubirea, spuse domnul Beltramini. Sunt întotdeauna cele mai bune leacuri, îndeosebi într-o zi ca aceasta.

Când plecă, femeia continua să zâmbească. Tatăl lui Carletto, un bărbat scund și rotofei, ca un urs, îl remarcă pe Pino și se întoarse spre el și mai încântat.

— Pino Lella! Pe unde ai umblat? Unde e maică-ta?

— Acasă, spuse Pino și-i scutură mâna.

— Dumnezeu s-o ocrotească. – Domnul Beltramini îl privi pe Pino de jos. – Sper că nu mai ai de gând să crești?

Pino zâmbi și ridică din umeri.

— Știu și eu…

— Dacă mai crești, o să începi să umbli prin copaci, arătă domnul Beltramini către pansamentul de pe obrazul lui Pino. O, dar văd că ai început deja.

— M-a prins bombardamentul.

Permanenta voie bună a domnului Beltramini se evaporă.

— Zău? E adevărat?

Pino îi relată întreaga istorie, din momentul când se cățărase afară pe fereastră și până când se întorsese acasă și-i găsise pe toți cântând și petrecând.

— Cred că au fost deștepți, spuse domnul Beltramini. Dacă e să te nimerească o bombă, te nimerește oricum. Nu poți să

umbli tot timpul cu frica în oase. Fă ce-ți place și bucură-te în continuare de viață. N-am dreptate?

— Ba da, cred că da. Carletto e aici?

Domnul Beltramini făcu un semn peste umăr.

— Lucrează înăuntru.

Pino se îndreptă către ușa magazinului.

— Pino, îl strigă domnul Beltramini.

Pino se întoarse și citi îngrijorare pe chipul negustorului de fructe.

— Da?

— Tu și Carletto o să aveți grijă unul de altul, nu-i așa? Ca doi frați, nu-i așa?

— Întotdeauna, domnule B.

Fața negustorului se înseninã.

— Ești un băiat bun. Un prieten bun.

Pino intră în magazin și-l găsi pe Carletto cărând saci cu curmale.

— Ai fost în oraș? întrebă Pino. Ai văzut ce s-a întâmplat?

Carletto scutură din cap.

— Am muncit. Ai auzit vorbindu-se despre asta, nu-i așa?

— Am auzit zvonuri, așa că am venit să văd cu ochii mei.

Lui Carletto nu i se păru comic. Își mai săltă pe umăr un sac cu fructe uscate și începu să coboare o scară de lemn, printr-o deschizătură din podea.

— N-a venit, spuse Pino. Anna.

Carletto ridică privirea din beciul cu podea de lut.

— Ai fost în oraș aseară?

Pino zâmbi.

— A fost cât pe-aci să fiu aruncat în aer, când au căzut bombele pe cinematograf.

— Iar faci pe grozavul.

— Ba nu, spuse Pino. Tu de unde crezi că m-am ales cu asta?

Își desfăcu pansamentul, iar gura lui Carletto se strâmbă de oroare.

— E urâtă.

4.

Cu permisiunea domnului Beltramini, băieții plecară să vadă cinematograful la lumina zilei. Pe drum, Pino relată iarăși povestea, urmărind și savurând reacția prietenului său, țopăind când îi descrise pe Fred și Rita, făcând zgomote de explozie în timp ce istorisea cum fugise pe străzi împreună cu Mimmo.

Se simțea destul de bine, până când ajunseră la cinematograf. Rotocoale de fum se înălțau încă din ruine, însoțite de o duhoare înțepătoare, pe care Pino o recunoscu imediat ca fiind cea a explozivului descompus. Pe străzile din preajma cinematografului, unii oameni păreau să umble fără țintă. Alții mai săpau încă printre cărămizi și grinzi, cu speranța de a-i găsi în viață pe cei dragi.

Zguduit de distrugeri, Carletto spuse:

— Eu n-aș fi putut să fac ce ați făcut tu și Mimmo.

— Ba sigur că ai fi putut. Când ești speriat bine, nu mai stai pe gânduri.

— Să cadă bombe pe mine? Eu m-aș fi aruncat pe jos și mi-aș fi înfășurat brațele în jurul capului.

Tăcură amândoi, în timp ce contemplau zidul înnegrit și spart al cinematografului. Fred și Rita se aflaseră chiar acolo, înalți de nouă metri, până când…

— Crezi că avioanele o să vină iarăși la noapte? întrebă Carletto.

— Nu știm până n-o să auzim bărzăunii.

Capitolul patru

1.

Avioanele Aliaților veniră deasupra orașului Milano aproape seară de seară, tot restul lunii iunie și până în iulie 1943. Clădire după clădire se prăbușeau, ridicând un praf care tălăzuia deasupra străzilor și zăbovea în aer încă mult timp după ce soarele răsărea roșu-sângeriu și dogorea necruțător, parcă

pentru a spori nenorocirea acelor prime săptămâni de bombardament.

Pino și Carletto cutreierau străzile din Milano aproape zi de zi, vedeau măcelul care avea loc la întâmplare, erau martorii pierderilor, simțeau durerea care părea omniprezentă. După un timp, toate acestea îl făcură pe Pino să se simtă amorțit și mic. Uneori îi venea să dea curs impulsului lui Carletto, să se facă ghem și să se ascundă de viață.

Cu toate acestea, aproape în fiecare zi se gândea la Anna. Știa că era o prostie, dar mergea des la brutăria unde o văzuse prima dată, sperând să o reîntâlnească. Nu o mai văzu și, când o întrebă pe soția brutarului, aceasta habar nu avea la cine se referea.

Pe 23 iunie, tatăl lui Pino îl trimise pe Mimmo să petreacă restul verii în Alpi, la Casa Alpina, la nord de Lacul Como. Ar fi vrut să-l trimită și pe Pino, dar fiul lui cel mare refuză. Copil fiind, lui Pino îi plăcuse foarte mult în tabăra părintelui Re. De la vârsta de șase ani petrecuse în fiecare an câte trei luni la Casa Alpina, două luni vara, făcând ascensiuni, și în total o lună iarna, la schi. La părintele Re fusese mare distracție. Dar băieții de acolo ar fi fost acum mult prea mici. Pino voia să bată străzile din Milano împreună cu Carletto și să o caute pe Anna.

Bombardamentele s-au intensificat. Pe 9 iulie, BBC relata despre debarcarea Aliaților pe țărmurile Siciliei și despre lupte crâncene împotriva forțelor naziste și fasciste. Zece zile mai târziu, Roma era bombardată. Vestea atacului cutremură întreaga Italie, inclusiv pe familia Lella.

— Dacă Roma poate fi bombardată, înseamnă că Mussolini și fasciștii sunt terminați, proclamă tatăl lui Pino. Aliații îi alungă pe nemți din Sicilia. După aceea o să atace și sudul Italiei. În curând, se va sfârși.

Pe la sfârșitul lunii iulie, părinții lui Pino puseră o placă pe gramofon și începură să danseze ziua în amiaza mare. Regele Vittorio Emanuele al III-lea îl arestase pe Benito Mussolini și-l închisese într-o cetate de pe muntele Gran Sasso, la nord de Roma.

Până în luna august însă, străzi întregi din Milano căzuseră în ruină. Iar nemții erau pretutindeni, instalând tunuri antiaeriene, posturi de control și cuiburi de mitralieră. La o stradă de Scala,

un drapel nazist bătător la ochi fâlfâia deasupra Hotelului Regina.

Colonelul de Gestapo Walter Rauff decretă starea de urgență. Dacă erai prins umblând noaptea pe străzi, erai arestat. Dacă erai prins umblând noaptea pe străzi fără documente la tine, puteai fi împușcat. De asemenea, dacă deținei un aparat de radio cu unde scurte, puteai fi împușcat.

Lui Pino nu-i păsa. Noaptea se închidea în dulapul din camera lui, ca să asculte muzică și știri. Iar în timpul zilei începu să se adapteze la noua ordine din Milano. Tramvaiele circulau cu intermitențe. Mergeai pe jos, cu bicicleta sau opreai o mașină.

Pino optă pentru bicicletă și bătu tot orașul, în pofida arșiței, trecând pe la diverse posturi de control și învățând ce căutau naziștii când îl opreau. Porțiuni lungi din străzi se transformaseră în cratere, iar Pino trebuia să le ocolească sau să circule pe alte trasee. În drumurile sale trecu pe lângă familii care locuiau sub foi de cort, printre dărâmăturile caselor lor.

Realiză cât de norocos fusese. Pentru prima dată avu sentimentul că lucrul acesta se putea schimba într-o clipită, sau odată cu explozia unei bombe. Și se întreba dacă Anna supraviețuise.

2.

La începutul lui august, Pino înțelese în sfârșit de ce Aliații bombardau Milano. Un crainic de la BBC anunță că Aliații distruseseră aproape în întregime regiunea industrială Ruhr a naziștilor, unde se fabricase mare parte din muniția lui Hitler. Acum încercau să distrugă fabricile din nordul Italiei, înainte ca nemții să le poată folosi pentru a prelungi războiul.

În nopțile de 7 și 8 august, bombardiere britanice Lancaster aruncară mii de bombe peste Milano, țintind fabrici, complexe industriale și instalații militare, dar lovind și cartierele rezidențiale din împrejurimi.

Când bombele explodară suficient de aproape pentru ca și casa familiei Lella să se cutremure, Porzia intră în panică și încercă să-și convingă soțul să plece cu toții la Rapallo, pe coasta de vest.

— Nu, spuse Michele. N-o să arunce bombe în apropierea catedralei. Aici suntem încă în siguranță.

— E suficientă una singură, spuse Porzia. Atunci plec eu cu Cicci.

Tatăl lui Pino se întristă, dar rămase ferm.

— Eu rămân și mă ocup în continuare de firmă, dar cred că a sosit momentul ca Pino să plece la Casa Alpina.

Pino îl refuză a doua oară.

— E pentru copii, tată, spuse Pino. Eu nu mai sunt mic.

Pe 12 și 13 august, peste cinci sute de bombardiere ale Aliaților atacară Milano. Era prima oară când bombele loveau în apropierea Domului. Una dintre ele pricinui stricăciuni bisericii Santa Maria delle Grazie, dar cruță în mod miraculos *Cina cea de Taină* a lui Leonardo da Vinci.

Scala avu mai puțin noroc. O bombă trecu prin acoperișul operei și explodă, provocând un incendiu. O altă bombă nimeri Galleria, care suferi stricăciuni vaste. Aceeași explozie zgudui și casa familiei Lella. Pino își petrecu acea noapte oribilă în pivniță.

A doua zi se întâlni cu Carletto. Familia Beltramini se îndrepta spre un tren care avea să-i ducă undeva în afara orașului, unde voiau să doarmă și să scape de bombardament. A doua zi după-amiază, Pino, tatăl lui, mătușa Greta și unchiul Albert, precum și Tullio Galimberti și cea mai recentă iubită a lui se alăturară familiei Beltramini în exilul nocturn.

Când trenul ieși din gara centrală și porni către est, Pino, Carletto și Tullio rămaseră în ușa deschisă a unui vagon de marfă, înțesat de alți milanezi care se refugiau pe timp de noapte. Trenul acceleră. Pino privi cerul, care era de un albastru atât de desăvârșit, încât nu și-l putu imagina negru și plin de avioane de război.

3.

Traversară fluviul Pad și, cu mult înainte de asfințit, când peisajul rural zăcea încă într-o stare de toropeală estivală, trenul scrâșni și opri cu un suspin într-o regiune agricolă deluroasă. Cu o pătură aruncată peste umăr, Pino urcă împreună cu Carletto o

colină scundă, acoperită de iarbă, aflată deasupra unei livezi orientate către sud-vestul orașului.

— Pino, spuse domnul Beltramini, să ai grijă, altfel te trezești mâine-dimineață cu pânze de păianjen în urechi.

Doamna Beltramini, o femeie drăguță și delicată, care părea să sufere tot timpul de o boală sau alta, îl certă fără vlagă:

— De ce spui asta? Știi că urăsc păianjenii.

Negustorul de fructe își reținu cu greu un rânjet.

— Cum adică? Doar l-am avertizat pe băiat ce pericole îl pândesc dacă doarme cu capul în iarba înaltă.

Soția lui părea gata să se certe cu el, dar apoi se mulțumi să facă un gest cu mâna, ca și cum ar fi vrut să alunge o muscă enervantă.

Unchiul Albert pescui dintr-o sacoșă pâine, vin, brânză și salam uscat. Soții Beltramini scoaseră la iveală cinci pepeni copți. Tatăl lui Pino ședea în iarbă lângă cutia sa de vioară, cu brațele înfășurate în jurul genunchilor și cu o expresie de încântare pe chip.

— Nu e magnific? spuse Michele.

— Ce e magnific? întrebă unchiul Albert privind în jur nedumerit.

— Locul acesta. Cât de curat e aerul! Și mirosurile. Nimic ars. Nicio putoare de bombe. Pare atât de... nu știu. Inocent?

— Exact, spuse doamna Beltramini.

— Exact ce? întrebă domnul Beltramini. Mai fă doar câțiva pași și nu mai e chiar atât de inocent. Balegă, păianjeni, șerpi și...

Jap! Doamna Beltramini își plesni soțul peste braț cu dosul palmei.

— Nu te înduri, nu-i așa? Niciodată?

— Hei, să știi că a durut, protestă domnul Beltramini surâzând.

— Foarte bine, spuse ea. Și acum încetează. Ieri n-am închis un ochi din cauza vorbăriei tale despre păianjeni și șerpi.

Parcă în mod inexplicabil furios, Carletto se ridică de jos și începu să coboare spre livadă. Pino remarcă niște fete lângă zidul de piatră care înconjura suprafața cu pomi fructiferi. Niciuna nu era la fel de frumoasă ca Anna. Dar poate sosise momentul să caute mai departe. Coborî în fugă colina, pentru a-l ajunge din urmă pe Carletto, căruia îi explică planul lui și

împreună încercară să le abordeze în mod iscusit pe fete. Dar un alt grup de băieți le-o luă înainte.

Pino înălță privirea către cer și spuse:

— Nu cer decât un pic de dragoste.

— Cred că te-ai mulțumi și cu un sărut, spuse Carletto.

— Un zâmbet m-ar face fericit, oftă Pino.

Băieții se cățărară peste zid și merseră printre șirurile de pomi încărcați de rod. Piersicile nu erau coapte, smochinele, în schimb, da. Unele căzuseră deja și băieții le ridicară de jos, le curățară de pământ, le descojiră și le mâncară.

În pofida rarei desfătări cu fructe proaspete, căzute din pom, în acele vremuri de raționalizare, Carletto părea necăjit.

Pino spuse:

— Toate bune?

Prietenul lui cel mai bun clătină din cap.

— Dar ce e? întrebă Pino.

— Doar un sentiment.

— Ce anume?

Carletto ridică din umeri.

— Că viața nu se va desfășura așa cum credem noi, că totul se va sfârși prost pentru noi.

— Ce te face să crezi asta?

— N-ai fost atent la orele de istorie, nu-i așa? Când marile armate pornesc la război, totul este distrus de către cuceritor.

— Nu întotdeauna. Saladin nu a devastat Ierusalimul. Vezi? Am fost atent la orele de istorie.

— Nu contează, spuse Carletto, acum și mai furios. Am eu așa un sentiment, pe care nu mi-l pot alunga. E omniprezent și…

Prietenului lui Pino i se frânse glasul și lacrimi i se scurseră pe obraji, în timp ce încerca să-și recapete stăpânirea de sine.

— Ce e cu tine? întrebă Pino.

Carletto își înclină capul într-o parte, de parcă ar fi privit un tablou pe care nu-l prea înțelegea. Cu buzele tremurânde spuse:

— Mama mea e foarte bolnavă. Nu e deloc bine.

— Ce înseamnă asta?

— Tu ce crezi că înseamnă? plângea Carletto. O să moară.

— Isuse, spuse Pino. Ești sigur?

— I-am auzit pe părinții mei vorbind despre cum își dorește ea să fie înmormântarea.

Pino se gândi la doamna Beltramini… și după aceea la Porzia. Se gândi la cum i-ar fi lui dacă ar ști că mama lui e pe moarte. Simți un gol în stomac.

— Îmi pare rău, spuse Pino. Sincer. Mama ta e o doamnă minunată. Îl suportă pe tatăl tău, așa că e o sfântă, și se spune că sfinții vor fi răsplătiți în ceruri.

Pe Carletto îl pufni râsul în pofida tristeții sale și își șterse lacrimile.

— Ea e singurul om care știe să-l pună la punct. Dar ar trebui și el să înceteze, nu? Ea e bolnavă și el o necăjește cu șerpii și cu păianjenii. E o cruzime. De parcă nu ar iubi-o.

— O iubește.

— Dar nu-i arată asta. Zici că-i e teamă să i-o arate.

Porniră înapoi. Ajunși la zidul de piatră, auziră sunetele unei viori.

4.

Pino privi în susul colinei și își văzu tatăl acordându-și vioara și pe domnul Beltramini stând în picioare, cu o partitură în mână. Lumina aurie a soarelui în asfințit se răsfrângea asupra celor doi bărbați și a mulțimii din jurul lor.

— Vai, nu, gemu Carletto. Maică Precistă, nu!

Pino era la fel de consternat. Michele Lella cânta uneori superb, dar de cele mai multe ori se poticnea în ritm sau interpreta repezit un pasaj care necesita o abordare lină. Iar sărmanului domn Beltramini ori i se frângea glasul, ori cânta fals. Era un chin să-i asculți, pentru că nu te puteai relaxa. Te așteptai în orice moment la o notă discordantă și uneori era atât de supărător, încât devenea, ce mai încoace și-ncolo, de-a dreptul penibil.

Sus pe colină, tatăl lui Pino își potrivea sub bărbie vioara, un splendid instrument din secolul al XVIII-lea, din Italia Centrală, pe care i-l dăruise Porzia de Crăciun acum zece ani. Instrumentul era bunul cel mai de preț al lui Michele și și-l așează acum cu gesturi tandre sub bărbie, după care ridică arcușul.

Domnul Beltramini își luă o poziție dreaptă, cu brațele lejer pe lângă corp.

— O să deraieze un tren, spuse Carletto.

— Pun pariu.

Tatăl lui Pino interpretă primele acorduri din aria *Nessun dorma,* adică *Nimeni să nu doarmă,* o arie însuflețită pentru tenori, din al treilea act al operei *Turandot* de Giacomo Puccini. Fiind una dintre compozițiile preferate ale tatălui său, Pino ascultase o înregistrare cu orchestra Scalei sub bagheta lui Toscanini și cu tenorul de forță Miguel Fleta, care cântase aria în seara premierei operei în anii 1920.

Fleta îl interpretase pe înstăritul prinț Calaf, care călătorește incognito în China, unde se îndrăgostește de frumoasă, dar distanta și capricioasa prințesă Turandot. Regele a decretat că oricine dorește să o ia de soție pe prințesă trebuie să răspundă întâi la trei ghicitori. Un răspuns greșit și pețitorul va muri de o moarte teribilă.

La finalul actului al doilea, Calaf a răspuns corect la toate ghicitorile, dar prințesa continuă să refuze să se mărite cu el. Calaf îi spune că, dacă reușește să ghicească numele lui adevărat, el va pleca în zori, dar, dacă nu, prințesa va trebui să accepte să se mărite cu el.

Prințesa complică și mai mult jocul, spunându-i lui Calaf că, dacă îi ghicește numele până la răsăritul soarelui, va pune să fie decapitat. Calaf acceptă învoiala, iar prințesa decretează: *Nessun dorma,* nimeni să nu doarmă, înainte de a se afla numele pețitorului.

În operă, aria lui Calaf începe când se apropie zorile, iar prințesa nu a avut noroc. *Nessun dorma* este o compoziție care crește și tot crește în intensitate, cerând o forță tot mai mare din partea interpretului, care își celebrează dragostea pentru prințesă și e tot mai sigur de victorie cu fiecare clipă cu care se apropie zorile.

Pino crezuse că e nevoie de o orchestră întreagă și de un tenor celebru precum Fleta, pentru a reda triumful emoțional al ariei. Dar versiunea tatălui său și a domnului Beltramini, redusă la melodia în tremolo și la versuri, era mai puternică decât și-ar fi imaginat el vreodată.

Când Michele cântă în seara aceea, vioara lui avu un glas profund, mieros. Iar domnul Beltramini nu fusese niciodată mai bun. Notele și frazele crescând în intensitate îi dădeau lui Pino impresia că doi îngeri incredibili cântă, unul sus, prin degetele

tatălui său, iar altul jos, în gâtlejul domnului Beltramini, amândoi conduși mai degrabă de o inspirație divină, decât de talent.

— Cum fac asta? întrebă Carletto mirat.

Pino habar nu avea care era izvorul virtuozității tatălui său, dar apoi observă că domnul Beltramini nu cânta către mulțime, ci către cineva *din* mulțime, și atunci înțelese izvorul tonalității frumoase și interpretării tandre ale negustorului de fructe.

— Uită-te la tatăl tău, spuse Pino.

Carletto se ridică în vârful picioarelor și văzu că tatăl lui nu cânta aria pentru mulțime, ci pentru soția lui muribundă, de parcă nu ar mai fi fost decât ei doi pe lume.

Când cei doi bărbați isprăviră, mulțimea de pe coasta dealului se ridică în picioare, aplaudând și fluierând. Pino avea lacrimi în ochi, pentru că-l văzuse întâia oară pe tatăl lui atât de eroic. Carletto avea și el lacrimi în ochi, dar din alte motive, mai profunde.

— Ai fost fantastic, îi spuse Pino lui Michele mai târziu, pe întuneric. Iar *Nessun dorma* a fost alegerea perfectă.

— Într-un loc atât de magnific nu m-am putut gândi la altceva, spuse tatăl lui, care părea și el impresionat de propria-i prestație. Și apoi ne-am lăsat purtați de sentimente, cum spun artiștii de la Scala, am cântat *con smania,* cu pasiune.

— Am auzit, tată. Cu toții am auzit.

Michele dădu din cap și oftă fericit.

— Acum du-te și culcă-te.

Pino își scobise cu piciorul în pământ un loc pentru șolduri și călcâie, își dezbrăcase cămașa, pentru a o folosi drept pernă, și se învelise în cearșaful pe care și-l adusese de-acasă. Deja somnolent, se cuibări și simți mirosul dulce al ierbii.

Închise ochii și se gândi la prestația tatălui său și la boala misterioasă a doamnei Beltramini și la felul în care cântase soțul ei glumeț. Adormi, întrebându-se dacă nu cumva asistase la un miracol.

Câteva ore mai târziu, cufundat în visele sale, Pino mergea pe stradă după Anna, când auzi în depărtare un tunet. Se opri, în vreme ce ea continuă să meargă, dispărând apoi în mulțime. Pino nu era supărat, se întreba doar când va începe ploaia și care va fi gustul ei pe limbă.

Carletto îl scutură să-l trezească. Luna era sus pe cer și arunca o lumină albastră-cenușie pe colină, unde toți stăteau în

picioare și priveau către vest. Bombardierele Aliaților atacau Milano în valuri, dar de la distanța aceea nu se vedeau nici avioanele, nici orașul, doar vâlvătăi și fulgere la orizont, însoțite de zgomotele îndepărtate ale războiului.

5.

Când trenul sosi la Milano a doua zi după răsăritul soarelui, rotocoale negre de fum se destrămau, se răsuceau și se ondulau deasupra orașului. Când coborâră din tren și ieșiră în stradă, Pino văzu diferențele fizice dintre cei care se refugiaseră din oraș și cei care suportaseră atacul. Teroarea bombelor îi gârbovise pe supraviețuitori, le golise privirile și le scofâlcise obrajii. Bărbați, femei și copii își târau sfioși picioarele, de parcă s-ar fi așteptat ca, din clipă în clipă, pământul pe care călcau să se despice și să se surpe într-o groapă fără fund, cuprinsă de flăcări. Aproape pretutindeni era o ceață fumegândă. Funinginea, în unele locuri fină și albă, în altele de un cenușiu vulcanic, acoperea aproape totul. Automobile sfărâmate și îndoite. Clădiri crăpate și năruite. Copaci desfrunziți de suflul exploziilor.

Câteva săptămâni la rând, Pino și tatăl lui păstrară același ritm, lucrând ziua și părăsind orașul după-amiaza târziu, cu trenul, pentru a se întoarce a doua zi în zori și a vedea cum se căscau cele mai recente răni ale orașului.

Pe 8 septembrie 1943, după ce pe 3 septembrie semnase un armistițiu necondiționat, guvernul italian anunță capitularea oficială a țării în fața Aliaților. Trupe britanice și americane debarcară a doua zi la Salerno, deasupra căputei cizmei italiene. Nemții opuseră o rezistență pe alocuri slabă, pe alocuri înverșunată. Majoritatea soldaților fasciști fluturau pur și simplu steagul alb, când văzură sosind la țărm Armata a 5-a Americană a generalului Mark Clark. Când vestea invaziei americane ajunse la Milano, Pino, tatăl, mătușa și unchiul lui izbucniră în urale. Credeau că războiul se va încheia în câteva zile.

După nici douăzeci și patru de ore, naziștii ocupară Roma, îl arestară pe rege și înconjurară Vaticanul cu trupe și tancuri care țințeau asupra cupolei aurii a Bazilicii Sfântul Petru. Pe 12

septembrie, comandouri naziste aterizară cu planoare și atacară fortăreața de pe muntele Gran Sasso, unde era ținut prizonier Mussolini. Comandourile au pătruns în închisoare și l-au eliberat pe Il Duce, care a fost dus cu avionul întâi la Viena și apoi la Berlin, unde s-a întâlnit cu Hitler.

Câteva seri mai târziu, Pino îi auzi pe cei doi dictatori la radioul cu unde scurte, amândoi jurând că vor lupta împotriva Aliaților până la ultima picătură de sânge german și italian. Pino avea sentimentul că înnebunise lumea și-l deprima faptul că nu o mai văzuse pe Anna de trei luni.

Trecu o săptămână. Bombele continuau să cadă. Școala lui Pino rămase închisă. Nemții porniră o invazie de proporții a Italiei dinspre nord, prin Austria și Elveția, și-l instalară pe Mussolini în fruntea unui guvern-marionetă, numit „Republica Socialistă Italiană”, cu capitala în orășelul Salò de la Lacul Garda, la nord-est de Milano.

Numai despre asta vorbea tatăl lui Pino în dimineața zilei de 20 septembrie 1943, când se târau înapoi în San Babila de la tren, după încă o noapte dormită în câmp. Michele era atât de obsedat de faptul că naziștii preluaseră controlul asupra Italiei de Nord, încât nu observă unul dintre acele rotocoale de fum negru, care se destrăma deasupra cartierului modei și a Viei Monte Napoleone. Pino, în schimb, îl observă și o luă la fugă. Se strecură pe străzile înguste și, câteva clipe mai târziu, ajuns la o cotitură, putu vedea casa familiei Lella.

Acolo unde se aflase o mare parte din acoperiș se căsca acum o gaură, din care se ridica la cer rotocolul de fum. Vitrinele magazinului Le Borsette di Lella erau prefăcute în țăndări și cioburi înnegrite. Interiorul magazinului de poșete arăta ca o mină de cărbune fisurată. Explozia prefăcuse totul în cenușă, totul era de nerecunoscut.

— Vai, Doamne, nu! țipă Michele.

Tatăl lui Pino dădu drumul cutiei sale de vioară și căzu în genunchi, plângând în hohote. Pino nu-l mai văzuse niciodată pe tatăl său plângând, sau cel puțin nu-și amintea să-l mai fi văzut, și se simți devastat, mâhnit și rușinat să asiste la nenorocirea lui Michele.

— Haide, tată, spuse și încercă să-l ajute pe tatăl său să se ridice.

— N-a mai rămas nimic, plângea Michele. N-a mai rămas nimic din viața noastră.

— Aiurea, spuse unchiul Albert și își petrecu un braț pe după umerii cumnatului său. Ai bani la bancă, Michele. Dacă ai nevoie de un împrumut, îți dau eu. Un apartament, mobilă, poșete, poți să le refaci pe toate.

Tatăl lui Pino rosti cu glas stins:

— Nu știu cum să-i spun Porziei.

— Michele, te porți de parcă tu ai fi vinovat că a căzut o bombă tocmai peste casa ta, pufni unchiul Albert. Îi spui adevărul și o luați de la capăt.

— Între timp veniți să stați la noi, spuse mătușa Greta.

Michele dădu din cap, dar în clipa următoare se răsuci furios către Pino.

— Tu, nu.

— Tată?

— Tu te duci la Casa Alpina. Ai să înveți acolo.

— Nu, vreau să rămân în Milano.

Tatăl lui Pino își ieși din sărite.

— Nu rămâi! Nu ai niciun cuvânt de spus. Ești fiul meu cel mare. Nu vreau să se-ntâmple cumva să mori, Pino. N-aș... n-aș suporta. Și nici mama ta n-ar suporta.

Pino era uluit de izbucnirea tatălui său. Michele era genul care tăcea și rumega, nu care să se înfurie și să zbiere, și în niciun caz pe străzile din San Babila, unde bârfitorii din lumea modei observau și nu mai uitau niciodată.

— Bine, tată, spuse Pino încet. Am să plec din Milano. Mă duc la Casa Alpina, dacă asta vrei tu.

PARTEA A DOUA

Catedralele lui Dumnezeu

Capitolul cinci

1.

A doua zi dimineață târziu, la gara centrală, Michele îi puse lui Pino în mână un sul de bancnote de lire și-i spuse:

— Am să-ți trimit cărțile și te va aștepta cineva în stație. Să fii cuminte și salută-i cu drag din partea mea pe Mimmo și pe părintele Re.

— Dar când am să mă întorc?

— Când va fi sigur să te întorci.

Pino îi aruncă o privire nefericită lui Tullio, care ridică din umeri, și apoi unchiului Albert, care își studia pantofii.

— Dar nu e drept, spuse Pino furios, când ridică de jos rucsacul plin cu haine și urcă în tren.

Se așeză într-un vagon aproape gol, cu privirea ațintită pe fereastră, spumegând de furie.

Îl tratau ca pe un copil. Păi, el căzuse în genunchi și plânsese în văzul lumii? Nu. Pino Lella încasase lovitura și nu se clintise, ca un bărbat. Dar ce putea să facă? Să-și sfideze tatăl? Să coboare din tren? Să se ducă la familia Beltramini?

Trenul se urni scrâșnind, ieși din gară și trecu prin triaj, unde soldați germani păzeau grupuri de bărbați cu priviri goale, mulți dintre ei în uniforme gri ponosite, care încărcau pe vagoane-platformă lăzi cu piese de tanc, puști, pistoale-mitralieră, bombe și muniție. Erau prizonieri, mai mult ca sigur, gândi Pino, iar lucrul acesta îl tulbură. Pino scoase capul pe fereastră și-i privi, în timp ce trenul lăsa în urma sa triajul.

După două ore de mers, trenul rulă printre dealurile de deasupra Lacului Como, îndreptându-se către Alpi. În mod

normal, Pino ar fi privit cu drag lacul, pe care-l considera cel mai frumos din lume, și îndeosebi orașul Bellagio de pe peninsula sudică a lacului. Marele hotel de acolo arăta ca un castel fantastic, roz.

Astăzi, în schimb, privirea băiatului cobora de la șine în josul dealului, unde prindea din când în când imagini fugare ale șoselei care șerpuia de-a lungul malului estic al Lacului Como și ale unui lung convoi de camioane înțesate cu bărbați murdari, cu priviri goale, mulți în aceleași uniforme gri mohorâte pe care le văzuse și în triaj. Erau sute, poate chiar mii.

Cine erau? se întrebă Pino. Unde fuseseră luați prizonieri? Și de ce?

Patruzeci de minute mai târziu și după ce schimbase o dată trenul, când coborî în orășelul Chiavenna, încă se mai gândea la acei bărbați.

Santinelele germane îl ignorară. Pino ieși din gară cu un sentiment plăcut, primul din ziua aceea. Era o după-amiază caldă și însorită, de toamnă timpurie. Aerul era dulce și curat, iar el mergea la munte. Acum nimic nu mai putea să se întâmple, decise Pino în timp ce traversa gara. În orice caz, nu astăzi.

— Hei, puștiule, strigă un glas.

Un tip vânos, cam de vârsta lui Pino, se sprijinea de un Fiat vechi decapotabil, cu două uși. Purta o salopetă de dril și un tricou alb, cu pete de grăsime. O țigară îi ardea mocnit între buze.

— Cui îi zici tu pușți? întrebă Pino.

— Ție. Nu ești puștiul familiei Lella?

— Pino Lella.

— Alberto Ascari, spuse tânărul și se bătu în piept cu degetul mare. Unchiul meu mi-a zis să vin să te aștept, să te duc la Madesimo.

Ascari își aruncă țigara și-i întinse o mână la fel de mare ca a lui Pino, dar, spre surprinderea acestuia, mai puternică.

După ce Ascari aproape că îi rupse oasele, Pino spuse:

— Unde ai învățat să strângi mâna așa?

Ascari zâmbi.

— În atelierul unchiului meu. Pune-ți lucrurile în spate, puștiule.

Chestia cu „puștiul” îl deranja pe Pino, dar altfel Ascari îi păru un tip de treabă. Deschise portiera din dreapta. Interiorul automobilului era imaculat. Un prosop era întins pe scaunul șoferului, pentru a-l proteja de grăsime.

Ascari porni automobilul. Motorul avea un alt sunet decât oricare alt Fiat pe care-l mai auzise Pino, un hârâit profund, gutural, care făcea parcă șasiul să tremure.

— Ăsta nu-i motor de oraș, spuse Pino.

Ascari rânji și băgă în viteză.

— Crezi că un pilot de curse și-ar pune motor sau transmisie de oraș în propriul automobil?

— Ești pilot de curse? întrebă Pino sceptic.

— Am să fiu, spuse Ascari.

2.

Părăsiră cu scrâșnete mica gară și cotiră pe strada pavată. Fiatul alunecă într-o parte, înainte ca Ascari să răsucească volanul în cealaltă parte. Cauciucurile prinseră aderență. Ascari schimbă viteza și călcă accelerația.

Lipit de speteaza scaunului de lângă șofer, Pino mai apucă să se proptească în picioare și brațe, înainte ca Ascari să zboare ca o săgeată prin piațeta orașului, evitând cu iscusință un camion plin cu pui, și să schimbe a treia oară viteza. Continuă să accelereze, când lăsară orășelul în urma lor.

Șoseaua din Pasul Spluga urca într-o serie neîntreruptă de serpentine, paralel cu râul de pe fundul unei văi abrupte, care tăia Alpii în direcție nordică, spre Elveția. Ascari trecu pasul ca un as, avântându-se cu automobilul în fiecare curbă și strecurându-se pe lângă celelalte vehicule rare de pe șosea, de parcă ar fi stat pe loc.

În tot acest timp, sentimentele lui Pino oscilau între o frică demnă de dispreț și un elan plin de voioșie, între invidie și admirație. Abia când se apropiară de localitatea Campodolcino, Ascari încetini în sfârșit.

— Te cred, spuse Pino, cu inima încă bubuindu-i în piept.

— Cum adică? întrebă Ascari nedumerit.

— Te cred că într-o bună zi ai să fii pilot de curse, spuse Pino. Și încă unul celebru. N-am mai văzut pe nimeni să conducă așa.

Ascari, și să fi vrut, n-ar fi putut zâmbi mai larg.

— Tatăl meu a fost și mai bun. Campion european de Grand Prix, înainte să moară.

Ridică mâna dreaptă de pe volan și scoase degetul arătător pe geam, înălțându-l către cer.

— Cu voia lui Dumnezeu, tată, am să fiu și eu campion european și, mai mult de-atât, campion mondial!

— Te cred, repetă Pino, scuturând impresionat din cap, înainte de a privi în sus, la o stâncă gri și dreaptă ca un zid, care se înălța mai bine de 450 de metri deasupra localității în est.

Deschise geamul, scoase capul afară și scrută vârful stâncii.

— La ce te uiți? întrebă Ascari.

— Uneori se vede crucea din vârful clopotniței.

— E chiar aici, în față, spuse Ascari. E o știrbitură în stâncă. De aceea se și vede. Acolo! arătă el cu degetul prin parbriz…

Preț de o secundă, Pino apucă să vadă crucea albă și vârful clopotniței de piatră de la capela din Motta, cea mai înaltă așezare montană din această parte a Alpilor. Pentru prima dată în acea zi își îngădui un sentiment de ușurare că plecase din Milano.

Ascari urcă înșelătoarea șosea către Madesimo, un drum abrupt, îngust, plin de hârtoape și serpentine, care șerpuia pe versantul râpos al muntelui. În multe locuri nu existau nici parapete, nici acostamente care să-și merite numele, iar lui Pino îi trecu de câteva ori prin minte, în timpul urcușului, că Ascari o să-i conducă direct în râpă. Dar Ascari părea să cunoască fiecare centimetru de șosea, pentru că uneori pișcă volanul sau atingea frâna și alunecau prin fiecare curbă atât de lin, încât Pino ar fi putut să jure că se deplasau pe zăpadă, nu pe piatră.

— Știi să și schiezi așa? întrebă Pino.

— Nu știu deloc să schiez, răspunse Ascari.

— Cum? Locuiești în Madesimo și nu știi să schiezi?

— Mama m-a trimis aici, ca să fiu în siguranță. Lucrez în atelierul unchiului meu și conduc mașina.

— Schiatul e la fel ca șofatul, spuse Pino. Aceleași tactici.

— Schiezi bine?

— Am câștigat câteva competiții. Slalom.

Șoferul păru impresionat.

— Înseamnă că ne-a fost sortit să ne împrietenim. Tu o să mă înveți pe mine să schiez, eu am să te învăț pe tine să șofezi.

Pino nu-și putu reține un zâmbet larg.

— De acord.

Ajunseră în sătucul Madesimo, care avea un han de piatră, cu acoperiș din plăci de ardezie, un restaurant și câteva zeci de case alpine.

— Dar fete sunt pe-aici? întrebă Pino.

— Cunosc câteva din vale. Le place să se plimbe cu un automobil rapid.

— Poate ieșim într-o zi cu ele la o plimbare cu mașina.

— Bună idee! spuse Ascari și trase pe dreapta. De aici știi drumul?

— L-aș găsi și legat la ochi, pe viscol, spuse Pino. Poate cobor la sfârșit de săptămână, să stau la han.

— Atunci să vii să mă cauți. Atelierul nostru e dincolo de han. N-ai cum să nu-l găsești.

Ascari întinse mâna. Pino tresări și spuse:

— Să nu-mi rupi degetele de data asta.

— Nu, spuse Ascari și-i strânse mâna viguros. Mi-a părut i bine să te cunosc, Pino.

— Și mie, Alberto, spuse Pino.

Își luă rucsacul și coborî. Ascari o luă din loc cu scrâșnete, fluturând o mână pe geam.

3.

Pino rămase o clipă pe loc, având sentimentul că tocmai cunoscuse o persoană importantă din viața sa. Apoi își așeză rucsacul în spinare și începu să urce pe un drum forestier care intra în pădure. Drumul devenea tot mai abrupt, până când, după o oră de când începuse urcușul, Pino ieși din pădure pe un platou alpin înalt, dedesubtul unui perete stâncos care urca aproape o mie două sute de metri până la un masiv de piatră numit Pizzo Groppera.

Platoul Motta avea o lățime de câteva sute de metri și înconjura Groppera spre sud-est. Marginea de vest a terasei late se sfârșea acolo unde începea o pădurice de molizi, care se

agăța de muchia unui perete stâncos ce cobora spre Campodolcino. Peisajul de toamnă al Alpilor, pe care soarele după-amiezii îi îmbrăca într-o lumină arămie, trezi în Pino, ca de fiecare dată, un sentiment de venerație. Cardinalul Schuster avea dreptate; să te afli în Motta era ca și cum te-ai fi aflat în balconul uneia dintre cele mai mărețe catedrale ale lui Dumnezeu.

Motta nu era o așezare cu mult mai dezvoltată decât Madesimo. La baza estică a colinei erau câteva cabane în stil alpin, iar înspre sud-vest, împinsă înspre stânci și molizi, era micuța capelă catolică pe care o zărise Pino de jos, precum și o clădire mult mai mare din piatră și lemn. Mai fericit decât fusese în orice moment din ultimele luni, Pino simți mirosul de pâine proaspătă și al unei mâncări cu cimbru și usturoi, pe măsură ce se apropia de clădirea rustică. Îi chiorăia stomacul.

Înclină capul sub acoperișul de la intrare, se opri în fața ușii masive de lemn și întinse mâna după un șnur care atârna de un clopot greu de alamă, aflat deasupra unei tăbliță pe care scria: „Casa Alpina. Toți drumeții osteniți sunt bineveniți”. Pino trase de două ori de șnur.

Dangătul clopotului răsună de pe coasta muntelui din spatele lui. Pino auzi larmă de băieți, urmată de pași. Ușa se deschise larg.

— Bună ziua, părinte Re, îi spuse Pino unui preot vânjos, trecut de cincizeci de ani.

Bărbatul, care se sprijinea într-un baston, purta o sutană neagră, guler alb și ghete de munte, din piele, grosolane.

Părintele Re deschise larg brațele.

— Pino Lella! Am auzit eu chiar azi-dimineață un zvon că vei veni să stai iarăși la mine.

— Bombardamentele, părinte, spuse Pino, îmbrățișându-l cu emoție pe părinte. Situația e gravă.

— Am auzit și asta, fiule, spuse părintele Re, redevenind serios. Dar haide înăuntru, să nu iasă toată căldura din casă.

— Ce vă mai face șoldul?

— Uneori e mai bine, alteori mai rău, spuse părintele Re și se dădu șchiopătând la o parte, pentru a-l lăsa pe Pino să intre.

— Cum a primit Mimmo vestea, părinte? întrebă Pino. Mă refer la casa noastră.

— Îi vei spune tu ce s-a întâmplat, răspunse părintele Re. Ai mâncat ceva?

— Nu.

— Atunci ai picat la țanc. Lasă-ți lucrurile deocamdată acolo. Am să-ți arăt eu după cină unde vei dormi.

Pino îl urmă pe părintele care, sprijinindu-se greoi în baston, se îndreptă spre sala de mese, unde patruzeci de băieți se înghesuiau la mesele și băncile cioplite grosolan din lemn. Un foc ardea în șemineul de piatră din capătul opus al încăperii.

— Du-te și mănâncă împreună cu fratele tău, spuse părintele Re. Și la desert vino lângă mine.

Pino îl zări pe Mimmo, care-și delecta prietenii cu vreo poveste de aventuri. Se duse în spatele fratelui său și rosti cu o voce pițigăiată:

— Hei, domnule Scunduleanu, ia dă-te la o parte.

La cei cincisprezece ani ai săi, Mimmo era unul dintre băieții cei mai mari din încăpere și, în mod evident, obișnuit să se afle în centrul atenției. Se răsuci cu o mină aspră, ca și cum ar fi fost pe punctul de a-l lua la rost pe puștiul cu glas pițigăiat care nu-și știa lungul nasului. Dar în clipa următoare îl recunoscu pe fratele lui mai mare și un zâmbet nedumerit îi miji pe buze.

— Pino? spuse. Ce faci aici? Parcă ziceai că niciodată…

Frica îi răpi lui Mimmo entuziasmul:

— Ce s-a întâmplat?

Pino îi istorisi. Fratele lui mai mic primi vestea cu mâhnire și privi îndelung dușumeaua înnegrită a sălii de mese, înainte de a ridica iarăși capul.

— Unde o să trăim?

— Tata și unchiul Albert o să găsească un apartament nou și un spațiu nou pentru magazin, spuse Pino și luă loc lângă fratele său. Dar până atunci cred că tu și cu mine vom trăi aici.

— Cina voastră astăzi, anunță un bărbat cu glas tunător. Pâine proaspătă, unt proaspăt și tocăniță de pui à la Bormio.

Pino privi înspre bucătărie, unde zări un chip familiar. O namilă de om, cu o claie de păr negru și niște mâini păroase enorme, fratele Bormio avea un devotament absolut față de părintele Re. Fratele Bormio îl asista pe părinte în toate chestiunile. Mai era și bucătarul Casei Alpina, și încă unul excelent.

Fratele Bormio supraveghe manevrarea oalelor aburinde, cu tocăniță de pui. După ce băieții le așezară pe mese, părintele Re se ridică și spuse:

— Dragi tineri, trebuie să mulțumim pentru această zi și pentru toate celelalte, oricâte cusururi or avea ele. Plecați-vă capetele, fiți recunoscători lui Dumnezeu și păstrați-vă încrederea în El și într-o zi de mâine mai bună.

Pino îl mai auzise de sute de ori pe preot rostind aceste cuvinte și totuși îl mișcară și-l făcură să se simtă mic și neînsemnat, când îi mulțumi lui Dumnezeu că scăpase de bombardamente, că îl cunoscuse pe Alberto Ascari și că se întorsese la Casa Alpina.

Apoi părintele Re mulțumi la rândul lui pentru bucatele de pe masă și-i îndemnă să mănânce.

După o zi lungă pe drum, Pino devoră aproape în întregime una din pâinile negre ale lui Bormio și înfulecă trei farfurii cu o tocăniță de pui divină.

— Mai lasă-ne și nouă ceva, se plânse la un moment dat Mimmo.

— Eu sunt mai mare, spuse Pino. Trebuie să mănânc mai mult.

— Du-te la masa părintelui Re. El nu mănâncă aproape nimic.

— Bună idee, spuse Pino, îi răvăși fratelui său părul și se feri de pumnul pe care acesta încercă să i-l tragă într-o parte.

4.

Pino se strecură printre mese și bănci, până la masa la care ședea părintele Re cu fratele Bormio, care făcea o pauză și fuma o țigară rulată de mână.

— Îl mai ții minte pe Pino, frate Bormio? întrebă părintele Re.

Bormio mormăi și dădu din cap. Bucătarul mai luă două linguri de tocăniță, mai trase un fum din țigară și spuse apoi:

— Mă duc să aduc desertul, părinte.

— Ștrudel? întrebă părintele Re.

— Cu mere și pere proaspete, răspunse Bormio pe un ton satisfăcut.

— De unde ai făcut rost de ele?

— De la un prieten, spuse Bormio. De la un prieten foarte bun.

— Prietenul tău bun să fie binecuvântat și adu-ne fiecăruia câte două porții, dacă e destul, spuse părintele Re și-l privi apoi pe Pino. Nu te poți abține chiar de la toate.

— Părinte?

— Deserturile sunt singurul meu viciu, Pino. Nici în post nu pot renunța la ele, râse preotul și se mângâie pe burtă.

Ștrudelul cu pere și mere nu era cu nimic mai prejos decât orice alt produs de patiserie pe care și-l cumpăra Pino în brutăria lui preferată din San Babila, și-i rămase recunoscător părintelui Re că-i comandase două porții. După aceea se simți atât de plin și mulțumit, încât îl apucă moleșeala.

— Mai ții minte drumul până la Val di Lei, Pino? întrebă părintele Re.

— Cel mai simplu e înspre sud-est, până la poteca spre Passo Angeloga, și de-acolo direct către nord.

— Deasupra satului Soste, dădu din cap părintele Re. O cunoștință de-ale tale a mers chiar săptămâna trecută pe drumul acela până la Val di Lei, prin Passo Angeloga, Trecătoarea îngerului.

— Cine?

— Barbareschi. Seminaristul. Zicea că te-a cunoscut când era cu cardinalul Schuster.

Parcă trecuse o veșnicie de-atunci.

— Mi-l amintesc. E aici?

— A plecat spre Milano azi-dimineață. Probabil că v-ați petrecut pe drum.

Pino nu se gândi prea mult la această coincidență și privi câteva clipe focul care ardea în șemineu, simțindu-se ca vrăjit și iarăși somnolent.

— Doar pe drumul ăsta ai mers? întrebă părintele Re. La Val di Lei?

Pino stătu să se gândească și apoi spuse:

— Nu, am mers de două ori pe traseul nordic de la Madesimo și o dată pe traseul cel mai dificil, de aici pe creastă și peste vârful Groppera.

— Bine, spuse preotul. Nu-mi mai aminteam.

Apoi se sculă de la masă, își vârî două degete în gură și fluieră o dată ascuțit. În încăpere se făcu liniște.

Părintele Re spuse:

— Cei care sunt de serviciu în bucătărie: vă duceți la fratele Bormio. Ceilalți: strângeți și ștergeți mesele și după aceea treceți la învățat.

Mimmo și ceilalți băieți păreau să cunoască rutina și își îndeplineră obligațiile cu surprinzător de puține bodogăneli. Pino își luă rucsacul și-l urmă pe părintele Re. Trecură prin fața ușilor de la două dormitoare comune spațioase și ajunseră la o cămăruță strâmtă, cu un pat supraetajat, construit în perete și cu o perdea în față.

— Nu e mare lucru, îndeosebi pentru cineva de înălțimea ta, dar ceva mai bun nu avem în momentul de față, spuse părintele Re.

— Cine mai doarme aici cu mine?

— Mimmo. A dormit singur până acum.

— Va fi tare bucuros.

— Vă descurcați voi, spuse preotul. Tu ești mai mare decât ceilalți, așa că nu-ți cer să respecți regulile lor. Uite care sunt ale tale: vei parcurge în fiecare zi un traseu ales de mine. Și va trebui să înveți cel puțin trei ore pe zi, de luni până vineri. Sâmbăta și duminica ești liber să faci ce vrei tu. Îți convine?

Lui Pino i se părură cam multe ascensiuni, dar îi plăcea să fie la munte, așa că spuse:

— Da, părinte.

— Atunci te las să-ți despachetezi lucrurile, spuse părintele Re. Mă bucur că te-ai întors la noi, tânărul meu prieten. Prezența ta s-ar putea să-mi fie de mare folos.

Pino zâmbi.

— Și eu mă bucur că m-am întors, părinte. Mi-a fost dor de dumneavoastră și de Motta.

Părintele Re îi făcu un semn cu mâna, bătu de două ori cu bastonul în tocul ușii și plecă. Pino goli două rafturi și așeză hainele fratelui său pe patul de sus. Apoi își goli rucsacul și își aranjă cărțile, hainele și piesele iubitului său aparat de radio, pe care le ascunsese printre haine, în pofida riscului căruia i s-ar fi expus dacă naziștii i-ar fi scotocit printre lucruri. Întins pe patul de jos, Pino ascultă la BBC un buletin de știri despre înaintarea Aliaților, după care nu mai știu nimic.

5.

— Hei, spuse Mimmo un ceas mai târziu, eu dorm acolo!

— Nu mai, spuse Pino trezit din somn. Tu dormi acum sus.

— Eu am venit primul aici, protestă Mimmo.

— Lucrul găsit aparține găsitorului.

— Dar eu nu mi-am pierdut patul! strigă Mimmo, înainte de a se năpusti la Pino și a încerca să-l tragă de pe pat.

Pino era mult mai puternic, dar Mimmo avea o inimă de războinic și nu se recunoștea niciodată învins. Mimmo îi umplu lui Pino nasul de sânge, înainte ca Pino să-l poată pironi jos.

— Ai pierdut, spuse Pino.

— Nu, îngăimă Mimmo, zbătându-se să se elibereze. E patul meu.

— Să-ți spun ceva. Când sunt eu plecat, la sfârșit de săptămână, poți să dormi în el. Patru sau cinci zile pe săptămână e al meu, și două, trei zile e al tău.

Mimmo păru să se îmbuneze.

— Dar unde te duci tu la sfârșit de săptămână?

— În Madesimo, spuse Pino. Am un prieten acolo, care o să mă învețe să repar mașini și să le conduc ca un campion.

— Bați câmpii.

— Ba nu. M-a luat cu mașina de la gară. Alberto Ascari. Cel mai bun șofer pe care l-am văzut vreodată. Tatăl lui a fost campion european.

— Și de ce să te învețe pe tine să conduci?

— Avem o învoială. Eu îl învăț pe el să schieze.

— Crezi că o să mă învețe și pe mine să conduc? În fond, eu schiez mai bine decât tine.

— Visezi, frățioare. Dar ce-ar fi să te învăț eu pe tine ce mă învață pe mine marele Alberto Ascari?

Mimmo se gândi o clipă și apoi spuse:

— De acord.

Mai târziu, când stinseseră lumina și Pino se îngropase sub pături, se întrebă dacă Milano era bombardat, ce făceau tatăl, mătușa și unchiul lui și dacă prietenul său, Carletto, dormea acum pe pajiștea aceea de pe colină sau era treaz și privea cum se înalță deasupra orașului trâmbe de foc și fum. Și, o clipă, se

gândi la Anna, la momentul când ieșise din brutărie și el îi captase întâia oară atenția.

— Pino? spuse Mimmo exact când să ațipească fratele său.

— Mda? spuse Pino iritat.

— Crezi că am să cresc și eu curând?

— Azi-mâine.

— Mă bucur că ai venit.

Pino zâmbi, în pofida nasului umflat.

— Și eu mă bucur.

Capitolul șase

1.

Pino visa curse de automobil, când părintele Re îl scutură din somn a doua zi dimineață. Afară era încă întuneric. Preotului i se vedea doar silueta, în lumina unui felinar pe care-l așezase pe jos în fața cămăruței celor doi frați.

— Părinte? șopti Pino buimac. Cât e ceasul?

— Patru și jumătate.

— Patru și jumătate?

— Scoală-te și îmbracă-te pentru drumeție! Trebuie să-ți intri în formă.

Pino știa că nu avea niciun sens să protesteze. Deși preotului îi lipsea aplombul mamei sale, putea fi la fel de încăpățânat și exigent ca Porzia în cele mai dure momente ale ei. Când era vorba de oameni cu o asemenea fire, Pino decisese cu multă vreme în urmă că era mai bine ori să-i ocolească, ori să le facă pe plac.

Își înșfăcă hainele și se duse în baie să se îmbrace. Pantaloni scurți, din pânză și piele, ciorapi trei sferturi groși, din lână, și o pereche de ghete nou-nouțe, pe care i le cumpărase tatăl lui cu o zi înainte. Peste cămașa verde de flanelă îmbrăcă o vestă de lână, de culoare închisă.

În sala de mese nu mai era nimeni în afară de părintele Re și fratele Bormio, care-i pregătise lui Pino ouă-ochiuri cu șuncă și pâine prăjită. În timp ce Pino mâncă, preotul îi dădu două ploști

cu apă, pe care să le ia cu el în rucsac. Mai primi și un pachet pentru un prânz copios și un hanorac impermeabil, în caz de ploaie.

— Unde mă duc? întrebă Pino, reținându-și un căscat.

Părintele Re avea în mână o hartă.

— O iei pe drumul mai ușor către Passo Angeloga, pe sub Pizzo Stella. Nouă kilometri dus. Nouă kilometri întors.

Optsprezece kilometri? Pino nu mai mersese atâta de o bună bucată de timp, dar dădu aprobator din cap.

— Mergi direct spre trecătoare și încearcă să nu întâlnești alți oameni pe potecă, decât dacă e absolut necesar.

— De ce?

Părintele Re șovăi.

— Unii oameni din satele de pe aici cred că ei sunt proprietarii Trecătorii Îngerului. E mai simplu dacă te ferești de ei.

Nedumerit de spusele părintelui, Pino porni la drum cu burta plină, în lumina slabă dinaintea zorilor, luând-o pe poteca ce ducea la sud-est de Casa Alpina. Era un drum lung și ușor de parcurs, care șerpuia orizontal, urmărind conturul muntelui, înainte de a coborî pieziș pe flancul sudic al vârfului Groppera.

Când Pino ajunse aproape în vale, soarele răsărise deja și bătea înaintea lui pe vârful Pizzo Stella și în dreapta lui. Aerul era atât de parfumat de la pini și rășină, încât Pino abia își mai amintea duhoarea bombelor.

Se opri acolo, bău apă și mâncă jumătate din șunca, brânza și pâinea pe care i le împachetase Bormio. Se întinse puțin, privi în jur și se gândi la avertizarea părintelui Re de a încerca să-i evite pe cei care credeau că sunt proprietarii trecătorii. Ce să însemne asta?

Luându-și iarăși rucsacul în spinare, Pino începu să urce poteca întortocheată care ducea la Trecătoarea Îngerului, Passo Angeloga, trecătoarea sudică spre Val di Lei. Până aici coborâse oblic o coastă lungă de munte. Acum urca aproape constant, încercând să-și umple plămânii cu aerul rarefiat și simțind că-i iau foc gambele și coapsele.

Poteca ieși curând din pădure, copacii se împuținară și în locul lor apărură câțiva arbuști de ienupăr, piperniciți și răsuciți de vânt, care se agățau de niște aflorimente stâncoase. Soarele se ivi deasupra coamei muntelui, dând la iveală și alte tufe, mușchi și licheni – toate în nuanțe mate de portocaliu, roșu și galben.

După ce Pino urcase trei sferturi din drumul până la trecătoare, vântul începu să mâne nori pe cer, care rămaseră agățați de vârful Groppera, ce se înălța deasupra și în stânga lui. Dedesubtul curmăturii, terenul asemănător tundrei făcu loc unor zone de stâncă și grohotiș. Deși poteca era încă stabilă, i se rostogoleau pietre sub tălpile ghetelor noi, iar pielea rigidă a acestora începu să-l frece la călcâie și degetele picioarelor.

Planul lui fusese să ajungă la movila de pietre care marca mijlocul Trecătorii Îngerului și să-și scoată acolo ghetele și șosetele. Dar, după trei ore de drumeție, norii erau deja mari, amenințători și cenușii. Vântul se înteți. În vest văzu liniile piezișe, parcă trasate în cărbune, ale unei furtuni.

2.

După ce-și îmbrăcă hanoracul, Pino se grăbi să ajungă la movila de pietre care marca locul unde se întretăiau mai multe poteci în cel mai înalt punct al Trecătorii Îngerului, dintre care una ducea către umărul muntelui Groppera și alta către Pizzo Stella. Încă înainte de a ajunge el la movilă, se iviră vălătuci de ceață.

Începu să plouă, la început doar câțiva stropi, dar Pino se aflase suficient de frecvent în Alpi pentru a bănui ce avea să urmeze. Renunțând la orice intenție de a-și mai examina picioarele sau de a mânca ceva, atinse movila și se răsuci în bătaia vântului și a furtunii care se întețea. Picăturile de ploaie se transformară curând în grindină cât bilele de sticlă, care-i bătea în glugă și-l făcu să ridice antebrațul pentru a-și proteja ochii, când începu coborâșul.

Grindina lovea în stânci și în pietrele de pe potecă, făcându-le alunecoase și obligându-l pe Pino să meargă mai încet. Grindina încetă odată cu vântul, dar ploaia continua să cadă torențial. Poteca se transformă într-un șuvoi înghețat. Lui Pino îi trebui mai bine de un ceas să ajungă la primii copaci. Era ud până la piele. Era înfrigurat. Avea bășici la picioare.

Când ajunse în locul unde poteca se bifurca și urca înapoi spre Motta și Casa Alpina, auzi strigăte din față, de jos, dinspre Soste.

În ciuda distanței și a ploii, își dădu seama că era glasul unui bărbat și că acesta era furios.

Pino își aminti că părintele Re îl avertizase să nu fie văzut și inima începu să-i bată înnebunită, când se răsuci și o luă la fugă.

Auzind din spate, de jos strigătele revoltate ale bărbatului, Pino iuți pasul pe potecă în sus, intră în pădure și nu încetini aproape un sfert de oră. Avea senzația că-i plesnesc plămânii. Rămase pe loc, îndoit de mijloc, trăgând cu lăcomie aer în piept, ametit de la efort și altitudine. Dar nu mai auzea strigăte, doar ploaia care picura din copaci și undeva jos, în depărtare, șuierul stins al unui tren. Când își văzu iarăși de drum, se simțea bine și începu să râdă că reușise să-l evite pe bărbat.

Ploaia se mai domolise când ajunse la Casa Alpina. Lipsise cinci ore și cincisprezece minute.

— De ce ai stat atâta? întrebă părintele Re, care se ivise în holul de la intrare. Eu nu mi-am pierdut credința, dar fratele Bormio începuse să-și facă griji.

— Grindina, răspunse Pino dârdâind.

— Dezbracă-te până la chiloți și du-te lângă foc, spuse părintele Re. Am să-l trimit pe Mimmo să-ți aducă haine uscate.

Pino își scoase ghetele și șosetele și se strâmbă la vederea bășicilor urâte, care se spărseseră și erau acum roșu-aprins.

— O să punem iod și sare pe ele, spuse părintele Re.

Pino se cutremură. Rămas în chiloți, tremura de frig, își încrucișă brațele la piept și se duse șchiopătând în sala de mese, unde toți cei patruzeci de băieți învățau în liniște, sub privirea vigilentă a fratelui Bormio. Când îl văzură aproape gol, îndreptându-se cu pași stângaci și nefirești către șemineu, izbucniră în hohote de râs, cel mai zgomotos râzând chiar Mimmo. Până și fratelui Bormio i se păru comic.

Pino flutură mâna în semn că nu-i păsa, că nu-și dorea decât să ajungă cât mai aproape de foc. Stătu câteva minute pe lespedea caldă, răsucindu-se când într-o parte, când în cealaltă, până îi aduse Mimmo haine uscate. După ce se îmbrăcă, părintele Re îi aduse o cană cu ceai fierbinte și un lighean cu apă caldă cu sare, pentru picioare. Pino bău recunoscător ceaiul și scrâșni din dinți când își vârî picioarele în apa cu sare.

Preotul îi ceru o relatare amănunțită a exercițiului său matinal. Pino îi povesti părintelui Re totul, inclusiv întâlnirea sa cu bărbatul furios din Soste.

— N-ai apucat să-i vezi fața?

— Era destul de departe și ploua, spuse Pino.

Părintele Re stătu o clipă să se gândească.

— După prânz poți să tragi un pui de somn și după aceea îmi datorezi trei ore de studiu.

Pino căscă și dădu din cap. Mâncă cât șapte, se duse șontâc-șontâc în pat și căzu într-un somn frate cu moartea din secunda când capul îi atinse perna.

3.

A doua zi dimineață, părintele Re îl scutură din somn cu o oră mai târziu decât în ziua anterioară.

— Scoală-te, îi spuse. Te așteaptă o nouă ascensiune. Micul dejun în cinci minute.

Pino se mișcă, totul îl durea, dar bășicile arătau mai bine după baia cu sare.

Cu toate acestea se îmbrăcă de parcă s-ar fi aflat într-o ceață la fel de deasă precum cea de ieri. Era un adolescent în creștere, căruia îi plăcea să doarmă mult, și nu se mai opri din căscat când se duse tiptil, doar în șosete, în sala de mese. Părintele Re îl aștepta cu mâncare și o hartă topografică.

— Astăzi vreau să urci pe flancul nordic, spuse părintele Re și atinse cu degetul liniile late, care delimitau terasa de la Motta, inclusiv drumul de țară care cobora pe munte până la Madesimo, și apoi o serie de linii drepte, care indicau de acolo un teren mai abrupt. Păstrezi altitudinea, când traversezi peretele aici și aici. Vei găsi poteci de vânătoare, care te vor ajuta să traversezi vâlceaua aceasta. Și în cele din urmă vei ajunge aici, pe pășunea aceasta, pe panta mai sus de Madesimo. Ai s-o recunoști?

Pino rămase cu privirea ațintită asupra hărții.

— Cred că da, dar de ce să nu ocolesc peretele acela, să cobor la Madesimo pe drumul forestier și să urc după aceea direct până în acel loc? Ar fi mai iute.

— Ar fi, spuse părintele Re. Dar ce mă interesează pe mine nu e iuțimea ta, ci să găsești drumul fără să fii văzut.

— De ce?

— Am eu motivele mele, pe care deocamdată n-am să ți le divulg, Pino. E mai sigur așa.

Cuvintele părintelui îl nedumeriră și mai mult pe Pino, care spuse totuși:

— Bine. Și apoi mă întorc?

— Nu, spuse preotul. Vreau să cobori în circul nordic. Caută poteca de vânătoare care urcă și duce în Val di Lei. Dar să nu mergi pe ea decât dacă te simți pregătit. Poți să te întorci și să încerci în altă zi.

Pino oftă, pe deplin conștient că îl aștepta o nouă ascensiune dificilă.

Vremea nu-i dădea de furcă. Era o dimineață frumoasă, de sfârșit de septembrie, în Alpii sudici. Dar îl necăjeau febra musculară și bășicile pansate, când înaintă pe cărările înguste și pietroase de pe peretele vestic al muntelui Groppera și printr-o vâlcea astupată cu trunchiuri de copac și sfărâmături de la avalanșe. Îi trebuiră mai bine de două ore să ajungă la pășunea pe care i-o arătase părintele Re pe hartă. Începu să urce printr-o iarbă alpină înaltă, care se îngălbenise deja.

Ca părul Armei, gândi Pino, examinând perișorii care înconjurau capsulele de semințe, coapte și gata să se împrăștie în vânt. Își aminti cum o văzuse pe Anna pe trotuar, dincolo de brutărie, și cum se grăbise să o ajungă din urmă. Părul ei era ca iarba aceasta, își spuse Pino, doar mai pârguit, mai bogat. Continuă urcușul, iar firele moi de iarbă care-i atingeau picioarele goale îl făcură să surâdă.

După nouăzeci de minute, ajunse la circul nordic. Arăta ca interiorul unui vulcan, cu pereți abrupți și înalți de trei sute de metri în stânga și în dreapta lui, și cu colțani de stâncă, ascuțiți și zimțați, de-a lungul muchiei. Pino găsi poteca de capre și se gândi să urce pe ea, dar decise că nu ar fi fost bun de nimic acolo sus, cu picioarele acestea pe care și le simțea ca două dărabe de carne tocată. Coborî, în schimb, direct spre Madesimo.

Ajunse în sat la ora unu, în după-amiaza aceea de vineri, se duse la han, mâncă și își rezervă o cameră. Hangiii erau niște oameni amabili, cu trei copii, printre care un băiețel de șapte ani pe nume Nicco.

— Eu sunt schior, se lăudă Nicco, în vreme ce Pino înfuleca.

— Și eu, spuse Pino.

— Eu sunt mai bun.

Pino zâmbi.

— Probabil.

— Te duc să schiezi, când o să ningă, spuse băiețelul. Îți arăt eu cum se face.

— De-abia aștept, spuse Pino și-i răvăși lui Nicco părul.

Amorțit, dar cu foamea ostoită, Pino se duse să-l caute pe Alberto Ascari, dar atelierul de reparat automobile nu era deschis. Îi lăsă lui Ascari un bilet, prin care îl anunța că se va întoarce pe seară, și parcurse drumul înapoi până la Casa Alpina.

Părintele Re ascultă atent relatarea lui Pino, cum traversase peretele stâncos al muntelui Groppera și se hotărâse să nu se cațere în circul nordic.

Preotul dădu aprobator din cap.

— Nu e bine să umbli pe stânci când nu ești pregătit pentru ele. Dar vei fi curând.

— Părinte, după studiu am să cobor în Madesimo, să înnoptez acolo și să-l vizitez pe prietenul meu Alberto Ascari, spuse Pino.

Când părintele Re se încruntă, Pino îi aminti că la sfârșit de săptămână putea face ce voia.

— Așa ți-am promis, spuse părintele Re. Du-te, distrează-te și odihnește-te, dar fii pregătit să o iei de la capăt luni dimineața.

Pino trase un pui de somn și studie apoi istorie antică și matematică, după care citi piesa lui Luigi Pirandello *Uriașii munților.* Trecuse de ora cinci, când o luă înapoi pe poteca spre Madesimo, încălțat cu pantofii de oraș. Îl înnebuneau picioarele, dar se duse șontâcăind la han, își ocupă camera, mai petrecu puțin timp delectându-l pe Nicco cu povești despre competițiile sale de schi, după care se duse acasă la unchiul lui Ascari.

Alberto îi deschise ușa, îl pofti înăuntru și insistă să cineze cu ei. Mătușa lui era o bucătăreasă chiar mai bună decât fratele Bormio, ceea ce era mare lucru. Unchiului lui Ascari îi plăcea să vorbească despre automobile, așa că se înțeleseră de minune. Pino se ghiftui în asemenea hal, încât a fost cât pe-aci să ațipească la desert.

Ascari și unchiul său îl conduseră la han, unde Pino își aruncă pantofii din picioare, se trânti pe pat și adormi îmbrăcat.

4.

Prietenul lui îi bătu în ușă imediat după ivirea zorilor.

— De ce te-ai sculat așa devreme? îl întrebă Pino căscând. Eu voiam să...

— Vrei să înveți să șofezi sau nu? Pentru următoarele două zile se anunță cer senin, fără ploaie, fără zăpadă, așa că sunt gata să te învăț. Dar plătești tu benzina.

Pino își căută în patru labe pantofii. Luară în grabă micul dejun în sala de mese a hanului și apoi ieșiră la Fiatul lui Ascari. Următoarele patru ore le petrecură conducând deasupra satului Campodolcino, pe șoseaua către Pasul Spluga și Elveția.

Pe traseul acela plin de cotituri, Alberto îl învăță pe Pino cum să citească și să folosească tabloul de bord și cum să se adapteze la teren, profil și schimbările de direcție. Îi arătă lui Pino cum să ia unele curbe lin și cum să taie altele și cum să folosească motorul și vitezele, mai degrabă decât frânele, pentru a păstra controlul asupra automobilului.

Conduseră spre nord, până când văzură posturi de control ale nemților și granița elvețiană dincolo de ele, și întoarseră. În drum spre Campodolcino îi opriră două patrule germane, care voiau să știe ce căutau pe șosea.

— Îl învăț să conducă, spuse Ascari, după ce își prezentară actele.

Nemții nu părură foarte mulțumiți, dar le făcură semn să plece.

Când se întoarseră la han, Pino era mai încântat decât fusese de multă vreme. Ce palpitant era să conduci așa un automobil! Ce noroc pe el să învețe de la Alberto Ascari, viitorul campion european!

Pino cină iarăși la familia Ascari și-i ascultă cu plăcere pe Alberto și unchiul său vorbind despre mecanică. După cină se duseră în atelier și mesteriră la Fiatul lui Alberto aproape până la miezul nopții.

A doua zi dimineață, după mesă, se duseră iarăși pe șoseaua dintre Campodolcino și granița elvețiană. Ascari îi arătă lui Pino cum să profite de locurile mai înalte de pe traseu și să privească la distanță ori de câte ori era posibil, pentru ca mintea lui să

calculeze în avans cum să conducă cel mai bine automobilul pentru o viteză optimă.

Când coborâră ultima oară pasul, Pino luă cu o viteză mult prea mare un viraj lipsit de vizibilitate și fu cât pe-aci să intre frontal într-un automobil de teren german, numit Kübelwagen. Ambele automobile deviară și evitară în ultimul moment o coliziune. Ascari privi înapoi.

— Se întorc! spuse Alberto. Du-te!

— Să nu oprim?

— N-ai vrut o cursă?

Pino călcă accelerația. Automobilul lui Ascari avea un motor mai bun și era mult mai agil decât vehiculul de armată, așa că naziștii dispărură din raza lor de vedere înainte de a ieși din orășelul Isola.

— Doamne, ce tare a fost! spuse Pino cu inima bubuindu-i în piept.

— Nu-i așa? spuse Ascari și râse. N-ai fost rău deloc.

Pentru Pino era o laudă deosebită și se simți grozav când porni înapoi către Casa Alpina, cu promisiunea de a reveni vinerea viitoare să-și continue lecțiile. Pe drumul înapoi spre Motta îl durură mai puțin picioarele decât la coborâre, cu două zile în urmă.

— Bine, spuse părintele Re, când Pino îi arătă cum i se bătătorise pielea de la picioare.

Preotul se arătă interesat și de poveștile lui despre cum învățase să conducă.

— Câte patrule ai văzut pe șoseaua din Pasul Spluga?

— Trei, răspunse Pino.

— Dar nu v-au oprit decât două?

— A treia a încercat să ne oprească, dar nu m-a putut prinde în mașina lui Alberto.

— Nu-i provoca, Pino. Mă refer la nemți.

— Părinte?

— Vreau să înveți să treci neobservat, spuse părintele Re. Or, dacă șofezi așa, vei fi observat, vei atrage atenția nemților. Înțelegi?

Pino nu înțelegea, cel puțin nu în totalitate, dar văzu privirea îngrijorată a preotului și promise să nu mai facă așa.

A doua zi dimineață, părintele Re îl scutură pe Pino din somn cu mult înainte de ivirea zorilor.

— O nouă zi senină, spuse. Numai bună pentru o ascensiune.

Pino gemu, dar se îmbrăcă și-l găsi pe preot așteptându-l cu micul dejun în sala de mese. Pe harta topografică, părintele Re îi arătă o creastă tăioasă ca o lamă, care începea la câteva sute de metri pe verticală chiar deasupra Casei Alpina și continua într-o urcare lungă, abruptă și plină de serpentine până la vârful Groppera.

— Poți să urci singur sau ai nevoie de cineva care să te ghideze?

— Am mai urcat o dată acolo, spuse Pino. Locurile cu adevărat dificile sunt aici, aici și apoi hornul acela și locul acela îngust din vârf.

— Dacă ajungi la horn și crezi că nu ești încă în stare, nu te du mai departe, spuse părintele Re. Fă cale întoarsă. Și ia un baston cu tine. Avem mai multe în șopron. Să ai credință în Dumnezeu, Pino, și să fii cu ochii în patru.

Capitolul șapte

1.

Pino porni la drum în zori, începând urcușul pe Groppera. Bucuros de baston, îl folosi pentru a traversa un pârâu îngust, înainte de a o lua către sud-est, spre creasta aceea tăioasă ca o lamă. Fâșii de stâncă sparte, retezate din munte pe parcursul a mii de ani, făceau din căldare un teren haotic, iar Pino înaintă încet, până când ajunse la capătul crestei.

De aici în sus nu mai exista o potecă definită, doar stâncă și ici-colo câte un smoc de iarbă sau un tufiș tenace. Din cauza coastelor stâncoase care se prăvăleau de ambele laturi ale crestei, Pino știa că nu-și putea permite nicio greșeală. Data trecută când se aflase pe creastă – cu doi ani în urmă – îl însoțiseră alți patru băieți și un ghid din Madesimo, prieten cu părintele Re.

Pino încercă să-și aducă aminte cum se cățăraseră pe o serie de trepte sparte și cărări înguste și înșelătoare, care urcau până la baza piscului aflat la mare înălțime deasupra lui. Câteva clipe

îl încercară îndoiala și frica la gândul că ar putea să o apuce pe un drum greșit, dar apoi se sili să se calmeze și să se încreadă în instinctele sale, să biruiască pe rând fiecare porțiune de drum și să-și reevalueze traseul pe măsură ce urca.

Să ajungă pe creasta propriu-zisă era prima provocare. O coloană de piatră, rotunjită și netezită de vânt, de vreo doi metri înălțime, definea baza crestei și părea de neînvins. Dar pe latura sudică, piatra era crăpată și spartă. Pino își aruncă bastonul sus și-l auzi aterizând cu un țăcănit. Își vârî în crăpături degetele de la mâini și vârfurile ghetelor, se prinse de niște ieșinduri înguste și urcă după baston. Câteva clipe mai târziu îngenunchea pe creasta tăioasă ca o lamă, gâfâind. Așteptă să i se domolească respirația și se ridică în picioare.

Pino continuă încet și prudent urcușul, schimbând cadența după nevoie, interpretând terenul peticit din fața sa și căutând calea rezistenței minime. După un ceas se trezi în fața unei noi provocări majore. Plăci de stâncă se desprinseseră cu eoane în urmă, lăsând drumul în sus blocat, cu excepția unui spațiu îngust, cu marginile zimțate, între doi pereți de stâncă. Avea mai puțin de un metru lățime și cam tot atâta adâncime și se înălța ca un horn strâmb, de la bază aproape opt metri în sus până la o cornișă.

Pino zăbovi câteva minute acolo, simțind cum îl cuprinde iarăși frica. Dar înainte ca aceasta să-l paralizeze, auzi glasul părintelui Re, care-i spunea să aibă credință și să fie cu ochii în patru. Se răsuci în cele din urmă cu 180 de grade și se vârî în spațiul acela îngust. Își lipi palmele și tălpile ghetelor de pereții hornului. Acum putea să se deplaseze și începu să se cațere folosind drept sprijin trei puncte de contact, în vreme ce ai patrulea – o mână, un picior – înainta în sus, bâjbâind și tatonând.

La șase metri înălțime auzi țipătul unui uliu, privi afară din horn și în josul crestei către Motta. Acum se afla pe munte la o înălțime amețitoare și o clipă avu senzația că se învârte pământul cu el și aproape se desprinse de stâncă. Lucrul acesta îl sperie teribil. Nu putea să cadă. Nu ar fi supraviețuit unei căzături.

Să ai credință.

Gândul acesta fu suficient pentru a-l determina pe Pino să urce prin spațiul acela îngust până pe cornișă, unde respiră

ușurat și-i mulțumi lui Dumnezeu că-l ajutase. Când își recăpătă puterea, își croi drumul pe creastă spre sud-vest, făcând doar câteva pauze scurte. Creasta era râpoasă și tăioasă ca o lamă, iar în unele locuri avea doar un metru lățime. Surpături provocate de avalanșe erau de o parte și de cealaltă a drumului accidentat, care ducea înainte, către baza piscului stâncos Groppera, cu o înălțime de peste patruzeci de metri și forma unui vârf de lance îndoit.

Pino nu catadicsi să mai privească piscul ca un pumnal. Se uită după locul în care se întâlneau umerii și claviculele muntelui, dedesubtul bazei piscului. Găsi ce căuta și inima începu să-i bată iarăși cu putere în piept. Închise ochii, se îndemnă să-și recapete calmul și credința. Își făcu semnul crucii și-și văzu de drum, având sentimentul că este un acrobat pe sârmă, când trecu printre cele două surpături principale provocate de avalanșe, fără să cuteze să privească în jos, nici în stânga, nici în dreapta, concentrat să meargă înainte, până în locul unde se lățea cărarea.

Când ajunse la capătul cărării, îmbrățișă blocurile de piatră care ieșeau din perete, de parcă ar fi fost niște prieteni regăsiți după multă vreme. Când se simți în stare să continue, se cățără pe blocurile acestea, care erau neregulate – semănând cu un maldăr de cărămizi care se răsturnaseră – dar stabile, neclintite, și reuși să urce mai departe cu o ușurință relativă.

Ajunse la baza steiului după patru ore și jumătate de când părăsise Casa Alpina. Se uită în dreapta și zări un cablu de oțel ancorat în piatră, care se întindea orizontal împrejurul stâncii, la înălțimea pieptului, deasupra unei margini de aproximativ optsprezece centimetri lățime.

Cu o senzație de rău la stomac din pricina a ceea ce trebuia să facă acum, Pino inspiră de câteva ori adânc pentru a-și alunga teama, întinse mâna și se prinse de cablul care atârna moale. Dibui cu vârful ghetei drepte și simți marginea îngustă. Era aproape ca și cum s-ar fi aflat pe ieșindul de la fereastra camerei lui de acasă. Odată ce se gândi la asta, reuși să se țină bine de cablu și înconjură cu pași mărunți baza steiului.

După cinci minute, ajunse în vârful celei mai late culmi a muntelui, îndreptată către sud-sud-est și acoperită de movilițe chihlimbarii de licheni, mușchi, floare-de-colț și ochiul-boului alpin. Se întinse pe spate, respirând greu, în bătaia soarelui de

amiază. Ascensiunea fusese cu totul altfel decât atunci când îl ghidase un bărbat care parcursese acest traseu de treizeci de ori și care-i arătase la tot pasul unde să se sprijine cu mâna și cu piciorul. Urcarea aceasta fusese cea mai mare provocare fizică din viața lui. Trebuise să chibzuiască permanent, să evalueze permanent situația și să nu-și piardă credința, lucru care se dovedise dificil – deloc ușor de menținut.

Pino bău lacom apă și gândi: *Dar am izbutit. Am urcat singur pe drumul cel mai dificil.*

Fericit, mai încrezător în sine, mulțumi pentru această zi și pentru bucate și înfulecă apoi sandvișul pe care i-l pregătise fratele Bormio. Încântat să descopere și ștrudel în pachetul său, îl mâncă pe îndelete, savurând fiecare înghițitură. Mai gustase el oare vreodată ceva atât de bun?

Pino era somnoros și se întinse pe spate, cu ochii închiși și cu sentimentul că totul din acel loc etern de pe munte și din cer era așa cum trebuia să fie.

2.

Îl trezi ceața.

Se uită la ceas, surprins că se făcuse deja ora două după-amiaza. Se înnorase. Nu vedea mai departe de nouăzeci de metri în jos. După ce îmbrăcă hanoracul, Pino se servi de poteci ale vânătorilor și ciobanilor, pentru a înainta către est și nord. După un ceas ajunse la marginea din spate a circului nordic de pe Groppera.

După mai multe încercări, găsi un drum care cobora în căldarea cu pereți abrupți și merse apoi în zigzag până în locul unde făcuse cale întoarsă cu trei zile în urmă. Se opri și privi înapoi, de unde coborâse. După dificultățile pe care le înfruntase mai devreme, nu era rău deloc.

Dar lungul drum în jos până la Madesimo și de acolo iarăși în sus până la Motta îl slei de puteri. Când ajunse la Casa Alpina începea deja să se întunece. Părintele Re îl aștepta în holul din fața sălii de mese, unde învățau băieții, iar aerul era încărcat de aroma copioasă a celei mai recente creații a fratelui Bormio.

— Ai întârziat, spuse părintele Re. Nu vreau să umbli pe coclauri noaptea.

— Nici eu n-am vrut să cobor de pe munte noaptea, dar e un drum lung, părinte, spuse Pino. Și apoi ascensiunea. A fost mai dificilă decât îmi aminteam eu.

— Dar crezi că ai putea să o mai faci o dată? întrebă preotul.

Pino se gândi la horn, la poteca îngustă dintre surpăturile provocate de avalanșe și la traversarea cu ajutorul cablului. Nu prea mai voia să le repete pe niciunele dintre ele, dar spuse:

— Da.

— Bine, spuse părintele Re. Foarte bine.

— Părinte, de ce fac eu toate acestea?

Preotul îl scrută și apoi spuse:

— Încerc să te fac puternic. S-ar putea să ai nevoie de asta în următoarele luni.

Pino ar fi vrut să-l întrebe de ce, dar părintele Re se întorsese deja cu spatele și plecase.

După două zile, preotul îl trimise pe Pino pe traseul către Val di Lei care trecea prin Trecătoarea Îngerului. A doua zi exersă traversarea până la circul nordic și se cățără pe poteca de capre aproape până la marginea căldării. În a treia zi urcă pe drumul cel mai dificil, dar, fiindcă acum era mult mai încrezător în sine, îi trebui cu o oră mai puțin să ajungă la surpăturile provocate de avalanșe.

Vremea rămase bună și la sfârșit de săptămână, în cele două zile pe care le petrecu luând noi lecții de șofat. Ținând minte avertizarea părintelui Re, Pino și Ascari ocoliră de data aceasta șoseaua din Pasul Spluga și exersară pe serpentinele din jurul satului Madesimo.

Duminică după-amiaza se întâlniră cu două fete din Campodolcino, pe care le cunoștea Ascari. Una era Titiana, prietena lui Ascari, cealaltă era Frederica, prietena Titianei. Aceasta era foarte timidă și abia dacă se uita la Pino, care și-ar fi dorit să o placă, dar continua să se gândească la Anna. Știa că era o nebunie să se gândească la ea. Nu stătuseră decât trei minute de vorbă și nu o mai văzuse de aproape patru luni, în afară de aceasta îi trăsese clapa. Și totuși avea încredere că o va revedea. Anna devenise fantezia de care se agăța el, o poveste pe care și-o spunea ori de câte ori era singur sau nesigur de viitorul său.

În prima săptămână din octombrie 1943, după încă trei zile de ascensiuni dificile, Pino ajunse la Casa Alpina epuizat și lihnit. Mâncă două porții de „spaghetti Bormio” și bău câțiva litri de apă, înainte de a se simți în stare să ridice capul și să-și plimbe privirea prin sala de mese.

Erau de față aceiași băieți. Mimmo dirija o masă întreagă din celălalt capăt al încăperii. Iar părintele Re se întreținea cu niște oaspeți, doi bărbați și o femeie. Bărbatul mai tânăr avea părul de culoarea nisipului. Cuprinsese cu un braț umerii unei femei cu fața palidă și ochi negri, îngânduraţi. Bărbatul mai vârstnic era la costum, fără cravată, purta mustață și fuma. Tușea frecvent și bătea ușor cu degetele în tăblia mesei, atunci când vorbea preotul.

Somnoros, Pino se întrebă cine erau. Nu era ceva neobișnuit să aibă vizitatori la Casa Alpina. Părinții băieților veneau frecvent. Și mulți drumeți se refugiau aici pe timp de furtună. Dar cei trei nu erau drumeți. Erau îmbrăcați în haine de oraș.

Pino ar fi dat orice să meargă la culcare, dar știa că părintele Re ar fi fost nemulțumit. Încercă să-și adune puterile pentru studiu, când veni preotul la el și spuse:

— Meriți o zi de odihnă mâine. Și poți să lași și studiul pe mâine. În regulă?

Pino zâmbi și dădu din cap. Ulterior nu-și mai aminti cum reușise să-și găsească patul și să se vâre în el.

3.

Când se trezi în sfârșit, era ziua în amiaza mare și soarele bătea în fereastra de la capătul holului. Mimmo plecase. La fel și ceilalți băieți. Când se duse în sala de mese, o găsi pustie, cu excepția celor trei oaspeți care purtau în șoaptă o discuție aprinsă în celălalt capăt al încăperii.

— Nu mai putem aștepta, spunea bărbatul mai tânăr. Totul se duce de râpă. Cincizeci în Meina! Fac razii în Roma chiar în clipa de față!

— Dar spuneai că suntem în siguranță, zise femeia cu neliniște.

— Aici suntem în siguranță, spuse bărbatul. Părintele Re este un om bun.

— Dar cât timp? spuse bărbatul mai vârstnic și își aprinse iarăși o țigară.

Femeia observă că Pino se uita la ei și le făcu bărbaților semn să tacă. Fratele Bormio îi aduse lui Pino cafea, pâine și salam. Oaspeții părăsiră încăperea, iar el nu se mai prea gândi la ei tot restul zilei, pe care și-l petrecu lângă foc, cu cărțile sale.

Când Mimmo și băieții se întoarseră dintr-o lungă drumeție, era aproape ora cinei, iar Pino se simțea odihnit și în formă, cum fusese toată viața lui. Indiferent de efortul fizic pe care-l făcea, cu uriașele cantități de mâncare pe care i le dădea fratele Bormio să se hrănească avea senzația că pe zi ce trece câștigă în greutate și masă musculară.

— Pino? spuse părintele Re, în timp ce Mimmo și alți doi băieți așezau farfurii și tacâmuri pe masa lungă.

Pino își puse cărțile deoparte și se ridică de pe scaun.

— Părinte?

— Vino după desert la mine, în capelă.

Lucrul acesta îl nedumeri pe Pino. Capela era rareori folosită pentru altceva decât o mică slujbă duminicală, ținută de regulă în zori. Dar își alungă curiozitatea, stătu și glumi cu Mimmo și ceilalți băieți și apoi îi captivă cu relatarea primejdiilor de pe drumul dificil către Groppera.

— Un pas greșit și totul s-a sfârșit, spuse Pino.

— Eu aș reuși, se lăudă Mimmo.

— Fă tracțiuni, flotări și genuflexiuni și pun pariu că reușești.

Provocarea îl ațâță pe Mimmo, ca de altfel toate provocările, iar Pino știu că fratele său va deveni un fanatic al tracțiunilor, flotărilor și genuflexiunilor.

După ce se strânse masa, Mimmo îl întrebă pe Pino dacă voia să joace cărți. Pino se scuză, spunând că se duce în capelă să stea de vorbă cu părintele Re.

— Despre ce? întrebă Mimmo.

— Am să aflu, răspunse Pino și își luă din cuierul de la intrare o căciulă de lână.

Și-o puse pe cap și ieși afară în noapte.

4.

Temperatura scăzuse sub pragul de îngheț. Deasupra lui Pino strălucea un sfert de lună, iar stelele ardeau ca niște petarde. Un vânt din nord îi pișcă obrajii, ca o primă aluzie la iarnă, în timp ce se îndrepta spre capela în spatele căreia creștea un pâlc de brazi pe marginea platoului.

Când apăsă clanța de la ușa capelei și intră, văzu patru lumânări arzând. Părintele Re stătea îngenuncheat într-o strană și se ruga cu fruntea plecată. Pino închise silențios ușa capelei și luă loc. După câteva clipe, preotul își făcu semnul crucii, se ridică în picioare sprijinindu-se în baston, veni șontâcăind spre Pino și se așeză lângă el.

— Crezi că poți să parcurgi în întuneric mare parte din traseul nordic către Val di Lei? întrebă părintele Re. Cu luna ca singură sursă de lumină?

Pino stătu să se gândească și apoi spuse:

— Peretele circului nu, dar tot restul cred că da.

— Cât timp în plus ți-ar trebui?

— Poate o oră. De ce?

Părintele Re inspiră adânc și spuse:

— M-am rugat pentru un răspuns la această întrebare, Pino. O parte din mine ar vrea să nu te lase să știi, să nu complicăm lucrurile, să te concentrezi asupra sarcinii tale și nimic mai mult. Dar Dumnezeu nu ne face viața simplă, nu-i așa? Nu putem să nu spunem nimic. Nu putem să nu facem nimic.

Pino era derutat.

— Părinte?

— Cei trei de la cină. Ai stat de vorbă cu ei?

— Nu, spuse Pino, dar i-am auzit zicând ceva despre Meina.

Chipul părintelui Re deveni sumbru, îndurerat.

— Acum două săptămâni se ascundeau într-un hotel din Meina peste cincizeci de evrei. Colonelul Rauff, șeful Gestapoului din Milano, a trimis după ei trupe SS. I-au găsit pe evrei, i-au legat de mâini și de picioare și i-au aruncat în Lacul Maggiore, unde i-au împușcat cu mitralierele.

Lui Pino i se strânse stomacul.

— Ce? De ce?

— Pentru că erau evrei.

Pino știa că Hitler îi ura pe evrei. Cunoscuse și italieni cărora nu le plăceau evreii și care spuneau despre ei lucruri denigratoare. Dar să-i ucizi cu sânge rece? Doar pentru religia lor? Depășea orice barbarie.

— Pur și simplu nu înțeleg.

— Nici eu, Pino. Dar acum e limpede că evreii italieni sunt în mare pericol. Am vorbit azi-dimineață la telefon cu cardinalul Schuster despre acest lucru.

Părintele Re îi relată spusele acestuia, cum că naziștii, după masacrul de la Meina, îi extorcaseră pe evreii rămași în ghetoul din Roma, cerându-le să plătească în decurs de treizeci și șase de ore cincizeci de kilograme de aur în schimbul siguranței lor. Evreii obținuseră aurul din propriile lor rezerve, precum și de la numeroși catolici. Dar, după predarea acestei comori, nemții descinseseră în sinagogă și găsiseră o listă cu toți evreii din Roma.

Preotul se întrerupse, cu o expresie suferindă, și apoi zise:

— Cardinalul Schuster spune că naziștii au adus trupe speciale SS, care să-i vâneze pe evreii de pe acea listă.

— Și ce să facă? întrebă Pino.

— Să-i ucidă. Pe toți.

Până în acel moment, Pino nu și-ar fi putut imagina în ruptul capului așa ceva.

— Dar este... diabolic.

— Este diabolic, spuse părintele Re.

— De unde știe cardinalul Schuster toate acestea?

— De la papă, spuse părintele Re. Sfântul Părinte i-a spus cardinalului Schuster că ambasadorul german la Vatican i-a comunicat acest lucru.

— Dar papa nu-i poate opri? Nu poate spune lumii?

Părintele Re își plecă privirea și își frânse mâinile.

— Sfântul părinte și Vaticanul sunt înconjurați de tancuri și trupe SS, Pino. Să spună papa acum ceva ar fi sinucidere curată și ar însemna invadarea și distrugerea Vaticanului. Dar a vorbit în secret cu toți cardinalii săi. Prin intermediul lor le-a transmis tuturor catolicilor din Italia ordinul verbal de a-i primi pe toți cei aflați în căutarea unui refugiu împotriva naziștilor. Ni se cere să-i ascundem pe evrei și, dacă putem, să-i ajutăm să fugă.

Pino simți cum începe să-i bată inima mai repede.

— Să fugă unde?

Părintele Re înălță privirea.

— Ai fost vreodată până în capătul Văii Leilor, de cealaltă parte a muntelui Groppera, dincolo de lac?

— Nu.

— Acolo există un triunghi de pădure deasă, spuse preotul. Primele două sute de metri de copaci și pământ din interiorul acelui triunghi aparțin Italiei. Dar de acolo Italia se îngustează, până devine un punct, iar pământul din jur e Elveția, zonă neutră, sigură.

Pino privea acum într-o lumină nouă exercițiile sale din ultimele săptămâni și se simțea emoționat, pentru că i se încredința un scop nou.

— Vreți să-i conduc, părinte? întrebă Pino. Pe cei trei evrei?

— Trei dintre copiii lui Dumnezeu, pe care El îi iubește, spuse părintele Re. Vrei să-i ajuți?

— Sigur că da.

Preotul își așeză o mână pe umărul lui Pino.

— Vreau să înțelegi că-ți vei risca viața. După noile legi ale nemților, să-l ajuți pe un evreu e un act de trădare, care se pedepsește cu moartea. Dacă te prind, e foarte probabil să te execute.

Pino înghiți în sec, cutremurat, dar îl privi apoi pe părintele Re și spuse:

— Dar dumneavoastră nu vă riscați viața, doar primindu-i aici în Casa Alpina?

— Și viețile băieților, spuse preotul cu o mină gravă. Dar trebuie să-i ajutăm pe toți cei care se refugiază din calea nemților. Papa gândește așa. Cardinalul Schuster gândește așa. Eu gândesc așa.

— Și eu, părinte, spuse Pino, emoționat cum nu mai fusese niciodată, de parcă ar fi fost pe cale de a îndrepta un mare rău.

— Bine, spuse părintele Re, cu ochii sclipind. Am avut credința că vei vrea să ajuți.

— Vreau, spuse Pino cu convingere. Ar fi bine să mă duc acum la culcare.

— Te trezesc la două și un sfert. Fratele Bormio vă servește masa la două și jumătate. La ora trei, plecați.

Pino părăsi capela cu credința că fusese un puști când intrase în ea și că acum, când ieșea de-acolo, era decis să devină

bărbat. Îl speria pedeapsa pentru ajutorul acordat evreilor, dar era oricum decis să-i ajute.

Zăbovi puțin în fața Casei Alpina înainte de a intra și de a privi lung către nord-est, peste flancul muntelui Groppera, înțelegând că acum purta răspunderea pentru trei vieți. Cuplul cel tânăr. Fumătorul. Toți trei depindeau de el în această ultimă etapă a fugii lor.

Pino privi în sus, dincolo de piscul masiv care se contura în lumina lunii, către stele și neantul de dincolo de ele.

— Doamne Dumnezeule, șopti. Ajută-mă!

Capitolul opt

1.

Pino era treaz și îmbrăcat cu zece minute înainte ca părintele Re să vină să-l trezească. Fratele Bormio pregătise terci de ovăz cu semințe de pin și zahăr și așezase pe masă mezeluri uscate și brânzeturi. Fumătorul și cuplul mai tânăr mâncau deja, când părintele Re veni la ei și-și puse mâinile pe umerii lui Pino.

— El e călăuza voastră, Pino, spuse preotul. Cunoaște drumul.

— Așa tânăr, spuse fumătorul. Nu aveți pe cineva mai în vârstă?

— Pino are foarte multă experiență și cunoaște munții, îndeosebi acest munte, spuse părintele Re. Am mare încredere că o să vă conducă acolo unde doriți să ajungeți. Sau vă găsiți o altă călăuză. Dar vă atrag atenția asupra unui lucru: există călăuze care o să vă ia banii și după aceea o să vă predea oricum nemților. Noi nu ne dorim altceva decât să ajungeți în siguranță.

— Mergem cu Pino, spuse bărbatul mai tânăr, iar femeia dădu din cap.

Cel vârstnic, fumătorul, nu era convins.

— Cum vă cheamă? întrebă Pino și dădu mâna cu bărbatul mai tânăr.

— Spuneți-vă numele care vi s-au dat, spuse părintele Re. Cele din acte.

Femeia spuse:

— Maria.

— Ricardo, spuse soțul ei.

— Luigi, răspunse fumătorul.

Pino luă loc și mâncă împreună cu ei. „Maria” era timidă la vorbă, dar amuzantă. „Ricardo” fusese profesor în Genova. „Luigi” era un negustor de trabucuri din Roma. La un moment dat, Pino aruncă o privire sub masă și constată că niciunul dintre ei nu era încălțat cu ghete, dar pantofii lor păreau suficient de trainici.

— E un drum primejdios? întrebă Maria.

— Dacă faceți ce spun eu, totul va fi bine, răspunse Pino. În cinci minute?

Dădură din cap. Pino se ridică să strângă farfuriile. I le duse părintelui Re și spuse în șoaptă:

— Părinte, nu ar fi mai ușor pentru ei dacă i-aș conduce prin Trecătoarea îngerului către Val di Lei?

— Ar fi mai ușor, spuse părintele Re. Dar am fost pe drumul acela abia acum câteva săptămâni și nu vreau să atrag atenția.

— Nu înțeleg, spuse Pino. Cine a fost pe drumul acela?

— Giovanni Barbareschi, seminaristul, răspunse părintele Re. Înainte să vii tu de la Milano, am avut aici un alt cuplu fugar, cu fetița lor. Barbareschi și cu mine ne-am făcut un plan. El a condus familia împreună cu douăzeci de băieți, printre care și Mimmo, prin Trecătoarea Îngerului către Val di Lei, într-o drumeție de o zi. S-au oprit să mănânce undeva între capătul lacului și pădure. Douăzeci și patru de oameni au intrat în pădure, douăzeci și unu au ieșit din ea.

— Nimeni n-ar fi observat diferența, spuse Pino apreciativ. Mai ales dacă ar fi văzut grupul de la mare distanță.

Părintele Re dădu din cap.

— Exact așa ne-am gândit și noi, dar nu e practic să trimiți la drum un grup atât de mare, îndeosebi acum, când vine iarna.

— E bine să fie mai mic, spuse Pino și aruncă o privire peste umăr. Părinte, eu am să fac tot ce pot ca să-i feresc, dar există o mulțime de locuri în care vom fi expuși.

— Inclusiv în Val di Lei, pe toată lungimea ei, ceea ce va fi pentru tine deosebit de primejdios, pentru că vei fi expus pe o bucată din drumul de întoarcere. Dar atâta timp cât nemții

patrulează pe drumurile din trecătoare și nu folosesc avioane pentru a supraveghea frontiera, ar trebui să fii în siguranță.

Părintele Re îl surprinse pe Pino cu o îmbrățișare.

— Dumnezeu să-ți călăuzească fiecare pas, fiule.

Fratele Bormio îl ajută pe Pino să-și urce rucsacul în spinare. Patru litri de apă. Patru litri de ceai îndulcit. Hrană. Coardă. Hartă topografică. Hanoracul. Un pulover de lână și o căciulă. Chibrituri și feștilă, ca să facă foc într-un mic bidon de oțel. O lampă mică de miner, umplută cu carbid. Un cuțit. O secure mică.

Totul laolaltă cântărea douăzeci, poate douăzeci și cinci de kilograme, dar Pino urcase cu greutate în spinare încă din prima zi de când sosise la Casa Alpina. Era normal pentru el și se gândi că tocmai aceasta fusese intenția părintelui Re. Bineînțeles că aceasta îi fusese intenția; preotul plănuise probabil de săptămâni de zile toate acestea.

— Să mergem, spuse Pino.

2.

Cei patru ieșiră afară, în noaptea răcoroasă de toamnă. Era senin, luna era încă sus pe cer și arunca dinspre sud o lumină slabă pe flancul vestic al muntelui Groppera. Pino îi conduse întâi pe drumul de țară, doar pentru a-i scoate din bătaia felinarului cu gaz din dreptul școlii. Apoi îi puse să stea pe loc, ca să li se obișnuiască ochii cu întunericul.

— Vorbim în șoaptă de-acum încolo, spuse Pino cu glas scăzut și arătă în sus, către munte. Sunt locuri acolo de unde zgomotele răsună până departe, așa că vom fi discreți, vom tăcea mâlc, înțelegeți?

Îi văzu dând din cap. Luigi aprinse un chibrit, ca să fumeze.

Pino se enervă, dar apoi își dădu seama că trebuia să preia controlul. Veni cu pas mare lângă fumător și șuieră:

— Stingeți-l! O flacără poate fi văzută de la sute de metri, mai ales cu un binoclu.

— Trebuie să fumez, spuse Luigi. Mă calmează.

— Doar când vă spun eu. Altfel vă întoarceți și vă căutați o altă călăuză și eu mă duc doar cu ei.

Luigi trase un ultim fum, aruncă țigara și o strivi cu pantoful.

— Condu-ne, spuse scârbit.

Pino le spuse să se bizuie pe vederea lor periferică și-i conduse în lumina slabă peste platou către nord, înconjurând baza muntelui, până în locul în care aceasta se îngusta într-o potecă de vreo cincizeci de centimetri lățime, care tăia lateral mai mulți pereți abrupți. Desfășură coarda și legă în ea patru lațuri pentru talie, cu o distanță de câte trei metri între ele.

— Chiar și cu coarda, vreau să mergeți ținându-vă cu mâna dreaptă de perete sau de orice arbust care crește din el, spuse Pino. Dacă simțiți ceva de apucat, de exemplu un puiet, verificați întâi dacă vă ține greutatea. Dar cel mai bine e să puneți mâinile și picioarele acolo unde le pun eu. Știu că e întuneric, dar o să vă dați seama ce fac după silueta mea.

— Eu vin după tine, spuse Ricardo. Tu, Maria, vii în spatele meu.

— Ești sigur? spuse Maria. Pino?

— Ricardo, poți să-ți ajuți soția mai bine din spate, dacă o lași pe ea să fie a treia în rând, iar Luigi să vină în spatele meu.

Lucrul acesta îl enervă pe Ricardo. Ridică glasul:

— Dar eu…

— E mai sigur pentru ea și pentru noi toți, dacă cei mai puternici sunt la capetele corzii, insistă Pino. Sau știi mai multe decât mine despre munții aceștia și despre cățărat?

— Fă ce spune el, zise Maria. Cei mai puternici în față și în spate.

Pino observă că-l pusese în încurcătură pe Ricardo, care era, pe de-o parte, iritat de faptul că un băiat de șaptesprezece ani îi dădea lui ordine și, pe de altă parte, flatat că era considerat cel mai puternic.

— Bine, spuse Ricardo. Eu am să fiu ancora.

— *Perfectto,* zise Pino, după ce fiecare se vârâse în lațul său pentru talie.

Își puse mâna dreaptă, înmănușată, pe peretele de stâncă și porni. Deși drumul era aproape în tot locul suficient de lat pentru un mers normal, Pino și-l imagină cu cincisprezece centimetri mai îngust în stânga sa și înaintă foarte aproape de perete. Cel mai rău lucru care se putea întâmpla era ca unul dintre ei să alunece de pe potecă. Ar putea avea noroc, și greutatea celorlalți trei ar fi suficientă ca să rămână toți pe

coasta muntelui. Sau ar putea avea ghinion, și un al doilea ar aluneca și apoi un al treilea. Panta de dedesubtul lor avea un unghi de înclinare de aproape patruzeci de grade. Pietrele ascuțite și tufărișul alpin i-ar ciopârți, dacă s-ar da cu toții de-a berbeleacul.

Pino îi conducea cu pași de pisică, supli, prudenți, ușori și siguri. Merseră fără mari incidente aproape o oră, până ajunseră deasupra satului Madesimo, iar Luigi începu să tușească și să scuipe. Pino se văzu nevoit să stea pe loc.

— *Signore,* șopti Pino, știu că nu vă puteți abține, dar tușiți în îndoitura cotului, dacă altfel nu se poate. Satul e chiar dedesubtul nostru și nu vrem să riscăm să ne audă cine nu trebuie.

Negustorul de trabucuri șopti:

— Cât mai e?

— Distanța nu contează. Gândiți-vă doar la următorul dumneavoastră pas.

După cinci sute de metri, pantele pe care le traversau erau mai puțin înclinate, iar poteca mai puțin dificilă la mers.

— Asta a fost partea cea mai grea? întrebă Luigi.

— Asta a fost partea cea mai ușoară, spuse Pino.

— Ce? exclamă Maria ușor speriată.

— Glumesc, spuse Pino. Asta a fost partea cea mai grea.

3.

Când se iviră zorile, urcau pe pășunile alpine aflate sus, deasupra satului Madesimo. Iarba de munte, care-l dusese pe Pino cu gândul la părul Annei, își pierduse de pe-acum semințele și era pe moarte. Pino privi înapoia sa și dincolo de vale, la masivul colțuros care se înălța pe cealaltă parte. Se întrebă dacă era posibil ca acolo, la înălțimea aceea, să fie soldați germani care să supravegheze cu binocluri muntele Groppera. Se gândi că era puțin probabil, totuși îi conduse pe ceilalți trei către marginea pășunilor, unde urcară la umbra copacilor, până când acestora le luară locul pietre și arbuști răzleți de ienupăr, care nu le ofereau acoperire.

— Acum va trebui să mergem mai repede, spuse Pino. Cu soarele în spatele piscului, sus în căldare sunt umbre care ne vor ajuta. Dar soarele va bate curând asupra noastră.

Când coborâră în depresiunea circului nordic, Ricardo și Maria țînură pasul cu Pino. Dar Luigi, fumătorul, rămânea în urmă, cu sudoarea curgându-i pe față și pieptul înălțându-i-se, respirând greu aerul rarefiat. Pino trebui să se întoarcă de două ori după el, când traversară câmpuri de bolovani aduși de ghețari, mergând pe vechiul drum care ducea către contrapantă.

Pino și perechea mai tânără făcură o pauză și-l așteptară pe negustorul de trabucuri, care tușea, scuipa și se deplasa cu viteza melcului. Duhnea a tutun, când se întinse gemând lângă Pino, pe o stâncă teșită.

Pino scoase din rucsac ceai îndulcit, păstramă și pâine. Luigi își devoră porția. La fel și cuplul cel tânăr. Pino așteptă să termine ei de mâncat și abia după aceea bău și îmbucă și el câte ceva. Trebuia să-și păstreze provizii pentru drumul de întoarcere.

— Și acum încotro? întrebă Luigi, de parcă abia acum ar fi înregistrat împrejurimile.

Pino le arătă poteca de capre, care urca versantul într-o serie de zigzaguri ascuțite și abrupte.

Bărbatului îi căzu fața.

— Eu nu pot să urc pe-acolo.

— Ba da, puteți, spuse Pino. Faceți doar ce fac eu.

Luigi ridică mâinile.

— Nu. Nu pot. Nu vreau. Pe mine mă lăsați aici. Oricum o să vină moartea după mine mai devreme sau mai târziu, indiferent ce fac eu ca s-o opresc.

O clipă, Pino nu știu ce să facă. Apoi spuse:

— Cine zice că o să muriți?

— Naziștii, răspunse fumătorul tușind și gesticulând în sus, către cărare. Și drumul acela îmi spune că Dumnezeu mă vrea mort mai devreme, nu mai târziu. Dar eu n-am de gând să mă cațăr acolo, să cad și să mă izbesc de stânci în ultimele mele momente. Am să șed, am să fumez și am să aștept să vină moartea să mă ia de aici. Locul ăsta e foarte bun.

— Ba nu, o să veniți cu noi, spuse Pino.

— Nu vin, spuse Luigi cu fermitate.

Pino înghiți în sec și apoi zise:

— Părintele Re mi-a cerut să vă conduc până în Val di Lei. Ar fi foarte nemulțumit dacă v-aș abandona, așa că veniți. Cu mine.

— Nu mă poți obliga să merg, băiete, spuse Luigi.

— Ba da, pot, replică Pino și se duse la el furios și cu pași grăbiți, și am să vă oblig.

Se înălța amenințător deasupra fumătorului, care căscă ochii. Deși nu avea decât șaptesprezece ani, Pino era mult mai înalt decât Luigi. Toate acestea se citiră pe fața negustorului de trabucuri, care se schimonosi de spaimă, când aruncă iarăși o privire către versanții abrupți ai circului.

— Nu înțelegi? spuse Luigi pe tonul unui învins. Pur și simplu nu pot. Nu cred că am să izbutesc...

— Eu cred, spuse Pino, încercând să-și facă glasul să sune mai dogit.

— Poftim?

— Ba nu, spuse Pino, eu vă promit că veți ajunge în vârf și dincolo, în Val di Lei, și de-ar trebui să vă car eu în spinare.

Expresia dârză a lui Pino păru să-l convingă pe Luigi. Cu buzele tremurând spuse:

— Îmi promiți?

— Vă promit, zise Pino și-i scutură mâna.

Îi puse iarăși să se lege cu coarda, avându-l pe Luigi în spatele lui, urmat de Maria și de soțul ei.

— Ești sigur că n-am să cad? întrebă negustorul de trabucuri, vizibil îngrozit. N-am făcut în viața mea așa ceva. Eu am... am trăit întotdeauna la Roma.

Pino se gândi o clipă, apoi spuse:

— Bine, înseamnă că v-ați cățărat pe ruinele romane?

— Da, dar...

— Dar pe treptele acelea abrupte și înguste din Colloseum?

Luigi dădu din cap.

— De multe ori.

— Aici nu e mai rău decât acolo.

— Ba da.

— Ba nu, spuse Pino. Imaginați-vă că sunteți în Colosseum și umblați în zigzag peste scaunele și treptele acelea. Va fi bine.

Luigi părea sceptic, dar nu opuse rezistență corzii, când Pino porni la drum. Pino îl tachina întruna pe fumător, spunându-i că-i va da voie să fumeze două țigări când va ajunge în vârf și

sfătuindu-l ca, atâta timp cât urcau, să urmărească panta cu degetele mâinii dinspre fața muntelui.

— Nu vă grăbiți, spuse. Priviți înainte, nu în jos.

Când drumul deveni anevoios și peretele aproape perpendicular, Pino îi distrase lui Luigi atenția istorisindu-i cum supraviețuiseră el și fratele lui primei nopți de bombardamente din Milano și cum ajunseseră acasă și-i găsiseră pe toți ceilalți cântând.

— Tatăl tău e un om înțelept, spuse negustorul de trabucuri. Muzică. Vin. Un trabuc. Micile delicii ale vieții ne ajută să supraviețuim unor lucruri pe care mintea nu le poate cuprinde.

— Am impresia că meditați mult în magazinul dumneavoastră, spuse Pino și își șterse sudoarea de pe ochi.

Luigi râse.

— Meditez mult. Vorbesc mult. Citesc mult. Este… zise, iar din glasul său dispăru orice urmă de voioșie. A fost casa mea.

4.

Ajunseseră deja foarte sus pe peretele circului și cea mai dificilă parte a ascensiunii era chiar în fața lor, acolo unde cărarea o lua brusc doi metri în dreapta și apoi trei în stânga, într-o despicătură din fața muntelui, sub care se deschidea o râpă. Provocarea era de natură psihologică, deoarece cărarea care traversa despicătură era suficient de lată. Dar hăul de treizeci de metri care se căsca lângă cărare ar fi putut zdruncina încrederea oricărui alpinist experimentat, dacă ar fi privit mai lung în el.

Pino se hotărî să nu-i avertizeze și spuse:

— Povestiți-mi despre magazinul dumneavoastră.

— Ah, era un loc splendid, spuse Luigi. Chiar în Piazza di Spagna, la piciorul Treptelor Spaniole. Cunoști zona?

— Am vizitat Treptele Spaniole, spuse Pino, mulțumit că Luigi nu ezitase să-l urmeze. E un cartier select, cu multe magazine elegante.

— Un loc minunat pentru afaceri, spuse Luigi.

Pino trecu de vârful V-ului. El și fumătorul se aflau acum de o parte și de cealaltă a despicăturii. Dacă Luigi avea să privească

în jos, acum era momentul. Când Pino îl văzu întorcând capul pentru a face exact acest lucru, îi spuse:

— Descrieți-mi magazinul dumneavoastră.

Privirea lui Luigi o întâlni pe a lui Pino.

— Podea și tejghele din lemn uleiat, spuse Luigi chicotind și luând colțul cu ușurință. Scaune de piele, cu ciucuri. Și un humidor octogonal pe care l-am proiectat împreună cu răposata mea soție.

— Pun pariu că mirosea bine în magazin.

— Minunat. Aveam trabucuri și tutunuri din toată lumea. Și levănțică uscată, mentă și sen-sen. Și coniac fin pentru clienții preferați. Aveam atâția clienți buni și fideli. De fapt erau prietenii mei. Până nu demult, magazinul a fost ca un club. Până și jegurile de nemți veneau să cumpere de la mine.

Trecuseră cu toții de despicătură și urcau acum din nou oblic către marginea circului.

— Povestiți-mi despre soția dumneavoastră, spuse Pino.

Câteva clipe se lăsă tăcerea în spatele lui și Pino simți rezistență în coardă, înainte ca Luigi să spună:

— Ruth a mea a fost cea mai frumoasă femeie pe care am întâlnit-o eu vreodată. Ne-am cunoscut la sinagogă, când aveam doisprezece ani. De ce m-a ales ea pe mine n-am să aflu niciodată, dar m-a ales. S-a dovedit că nu puteam avea copii, dar am petrecut douăzeci de ani minunați împreună, înainte ca ea să se îmbolnăvească și să se simtă tot mai rău de la o zi la alta. Medicii au spus că aparatul ei digestiv funcționa anapoda și n-au avut ce să-i mai facă după ce ea s-a otrăvit.

Pino își aminti cu strângere de inimă de doamna Beltramini și se întrebă ce mai făcea ea, ce mai făceau Carletto și tatăl său.

— Îmi pare rău, spuse Pino, cățărându-se peste margine.

— Au trecut șase ani de atunci, spuse Luigi, în timp ce Pino îl ajuta să urce, după care îi ajută și pe ceilalți doi. Și nu trece ceas în care să nu mă gândesc la ea.

Pino îl bătu pe spate pe negustorul de trabucuri și zâmbi larg.

— Ați izbutit. Am ajuns în vârf.

— Ce? spuse Luigi, privind împrejur cu ochii căscați de mirare. Asta a fost tot?

— Asta a fost tot, spuse Pino.

— N-a fost chiar așa de rău, spuse Luigi și privi spre cer cu un sentiment de ușurare.

— V-am spus eu. Putem să ne odihnim acolo. Dar întâi vreau să vă arăt ceva.

Îi conduse în locul de unde puteau privi de cealaltă parte a muntelui Groppera.

— Bine ați venit în Val di Lei, spuse.

Aici, panta văii alpine era mai domoală decât versantul din față al muntelui și acoperită de arbuști alpini scunzi și pricăjiți, ale căror frunze se colorau în ruginiu, portocaliu și galben. Jos, pe fundul văii, se vedea lacul cu același nume. Lat de nici două sute de metri și lung de poate opt sute de metri, lacul alpin se întindea de la sud la nord, către triunghiul de pădure pe care i-l descrisese părintele Re.

Suprafața lacului era în mod normal albastră-argintie, dar astăzi reflecta și radia culorile aprinse ale toamnei. Dincolo de lac se înălța un bastion de piatră, care se întindea mult către sud, înspre Passo Angeloga și movila de pietre unde făcuse Pino cale întoarsă în prima lui zi de antrenament. Începură să coboare pe o potecă de vânătoare, care urmărea cursul unui pârâu alimentat de zăpada înghețată care se menținea încă pe cele mai înalte piscuri.

Am reușit, gândi Pino fericit și satisfăcut. *Au ascultat de mine și i-am trecut muntele Groppera.*

— N-am fost niciodată într-un loc atât de frumos, spuse Maria când ajunseră la lac. E incredibil. E un sentiment de…

— De libertate, spuse Ricardo.

— Un moment prețios, spuse Luigi.

— Am ajuns deja în Elveția? întrebă Maria.

— Aproape, spuse Pino. Intrăm în pădure și de acolo se ajunge la graniță.

Pino nu mai fusese niciodată dincolo de lac, așa că intră în pădure cu oarecare teamă. Dar își aminti explicațiile părintelui Re, cum să găsească poteca și, într-adevăr, curând o găsi.

Crângul des de molizi și brazi era aproape ca un labirint. Aici aerul era mai răcoros, iar solul mai moale. Mergeau de aproape șase ore și jumătate, dar niciunul dintre ei nu părea obosit.

Inima lui Pino începu să bată puțin mai repede la gândul că-i condusese pe acești oameni în Elveția. Îi ajutase să fugă de…

La trei metri înaintea lor, un bărbat solid și bărbos ieși de după un copac. Țintea către fața lui Pino o pușcă de vânătoare cu două țevi.

Capitolul nouă

1.

Îngrozit, Pino ridică mâinile. La fel făcură și cele trei persoane aflate în grija sa.

— Vă rog… începu Pino.

Bărbatul cu pușca mârâi:

— Cine v-a trimis?

— Părintele, se bâlbâi Pino. Părintele Re.

Trecură câteva clipe, în care ochii bărbatului zvâcniră de la Pino la ceilalți. Apoi lăsă pușca jos.

— În vremurile astea trebuie să fim precauți, nu-i așa?

Pino lăsă mâinile jos, nesigur pe picioare și cu o senzație de greață. Picături reci de sudoare i se scurgeau pe spate. Nimeni nu-l mai amenințase vreodată cu o armă.

Luigi spuse:

— Dumneavoastră ne veți ajuta acum, *signore…?*

— Numele meu este Bergstrom, spuse bărbatul. Eu am să vă conduc de aici.

— Încotro? întrebă Maria neliniștită.

— Prin Trecătoarea Emet, până-n satul elvețian Innerferrera, spuse Bergstrom. Acolo veți fi în siguranță și ne putem gândi cum să călătoriți mai departe.

Bergstrom dădu din cap către Pino:

— Transmite-i salutări părintelui Re.

— Sigur, promise Pino și se întoarse apoi către tovarășii săi de drum. Noroc!

Maria îl îmbrățișă. Ricardo îi strânse mâna. Luigi scoase din buzunar un mic tub metalic, cu capac înșurubat. I-l dădu lui Pino.

— E cubanez, spuse.

— Nu pot să-l accept.

Luigi păru ofensat.

— Crezi că nu știu cum m-ai momit să urc ultima bucată de drum? Un trabuc fin ca acesta e greu de procurat și mi-e greu să mă despart de el.

— Vă mulțumesc, *signore,* spuse Pino zâmbind și luă trabucul.

Bergstrom îi spuse lui Pino:

— Dacă nu te vede nimeni, ești în siguranță. Ai grijă când ieși din pădure. Cercetează dealurile și valea înainte de a porni la drum.

— Așa am să fac.

— Atunci plecăm, spuse Bergstrom și se răsuci pe călcâie.

Luigi îl bătu pe Pino pe spate și porni după Bergstrom.

Ricardo îi adresă un zâmbet. Maria spuse:

— Să ai o viață frumoasă, Pino.

— Și voi.

— Sper că nu va trebui să urcăm iarăși, îl auzi pe Luigi spunându-i lui Bergstrom, când dispărură printre copaci.

— Una-i să urci, alta-i să cobori, replică Bergstrom.

După aceea, Pino nu mai auzi decât trosnetul unei crengi, o piatră rostogolindu-se și apoi nimic, doar vântul printre brazi. Deși era bucuros, se întoarse și porni către Italia cu un sentiment ciudat și acut de singurătate.

Făcu așa cum îl sfătuise Bergstrom. Se opri la marginea pădurii pentru a cerceta valea și culmile de deasupra sa. Când a fost absolut sigur că nu-l urmărea nimeni, porni la drum. După ceasul lui era deja aproape amiază. Mergea de aproape nouă ore și se simțea obosit.

Părintele Re se gândise la acest lucru și-i spusese să nu care cumva să facă drumul de întoarcere în aceeași zi. Îi poruncise în schimb să urce către sud-vest, până la o stână veche, una dintre numeroasele stâne de pe acel munte, și să înnopteze acolo. Se va întoarce la Casa Alpina a doua zi dimineață, prin Madesimo.

În timp ce străbătea Val di Lei spre sud, Pino se simțea bine și mulțumit. Reușiseră. Părintele Re și toți ceilalți care-i ajutaseră pe refugiați să ajungă la Casa Alpina. Împreună salvaseră de la moarte trei oameni. Li se împotriviseră în secret naziștilor și învinseseră!

Spre surprinderea lui, sentimentele care-l inundau îl făceau să se simtă mai puternic, învigorat. Se hotărî să nu rămână peste noapte la stână, ci să-și continue drumul până la Madesimo, să înnopteze la han și să-l revadă pe Alberto Ascari. Când aproape că ajunse pe creastă, se opri să-și odihnească picioarele și să mănânce ceva.

2.

După ce isprăvi, privi înapoi către Val di Lei și remarcă patru siluete minuscule care se deplasau spre sud, de-a lungul terasei de piatră de deasupra lacului. Pino își umbri ochii pentru a le vedea mai bine. La început nu distinse nimic, dar după aceea observă că erau patru bărbați cu puști.

I se strânse inima. Îl văzuseră intrând în pădure împreună cu trei persoane și ieșind singur? Erau nemți? De ce umblau pe coclauri?

Pino nu avea răspunsuri la aceste întrebări, lucru care continuă să-l neliniștească și după ce bărbații dispărură din raza lui de vedere. Coborî pe potecile de capre și peste pășunile alpine până la Madesimo. Era aproape patru după-amiază când intră în sat. Un grup de băieți, printre care și micul lui prieten Nicco, fiul hangiului, se juca nu departe de han. Când să intre și să întrebe de o cameră, Pino îl văzu pe Alberto Ascari venind grăbit spre el, în mod vizibil tulburat.

— O ceată de partizani a fost aseară aici, spuse Ascari. Au zis că luptă împotriva nemților, dar au întrebat de evrei.

— De evrei? spuse Pino și privi într-o parte, unde-l văzu pe Nicco așezat pe vine în iarba înaltă, ridicând ceva ce, de la distanța aceea de aproape patruzeci de metri, părea un ou mare. Ce le-ai zis?

— Le-am zis că aici nu sunt evrei. De ce crezi că s-au…

Nicco ținea în mână oul și li-l arăta prietenilor să-i Oul se transformă într-un fulger de foc și lumină, cu o fracțiune de secundă înainte ca forța exploziei să-l lovească pe Pino precum copita unui asin.

Cât pe-aci să cadă, Pino își recăpătă echilibrul, amețit, derutat și nesigur cu privire la ceea ce se întâmplase. În pofida țiuitului din urechi, îi auzi pe copii țipând. Se duse la ei cu pași împleticiți. Băieții care se aflaseră cel mai aproape de Nicco erau pe jos. Unul își pierduse un braț. Ochii celuilalt erau două orbite însângerate. O parte din fața lui Nicco fusese spulberată, la fel și mare parte din brațul său drept. Sângele băltea și țâșnea în jurul băiețelului.

Scos din minți, Pino îl ridică pe Nicco în brațe, îl văzu cum își dă ochii peste cap și fugi cu el spre han și spre părinții lui, care dăduseră buzna afară. Pe băiețel îl apucară convulsiile.

— Nu! urlă mama lui Nicco și își luă fiul în brațe. Băiețelul se mai scutură o dată și apoi se prăbuși mort în brațele ei. Nu! Nicco! Nicco!

Uluit și îngrozit, Pino văzu cum cade în genunchi mama lui Nicco și, plângând în hohote, întinde pe jos corpul fiului său și-l acoperă cu al ei – de parcă ar fi fost un bebeluș în leagăn și ea s-ar apleca deasupra lui. Pino rămase multă vreme acolo, încremenit, martor al durerii ei. Când se uită în jos, constată că era mânjit cu sânge. Își plimbă privirea împrejur și observă cum vin în fugă alți oameni din sat, să-i îngrijească pe ceilalți copii, și cum hangiul stătea pierdut și se holba la soția și la fiul lui mort.

— Îmi pare rău, scânci Pino. Nu l-am putut salva.

Cu glas mat, domnul Conte spuse:

— Nu ești tu de vină, Pino. Partizanii de aseară au… Dar cine să lase o grenadă acolo unde…?

Scutură din cap și adăugă cu glasul gâtuit:

— Poți să-l chemi pe părintele Re? Să binecuvânteze trupul băiatului meu.

Deși se trezise cu noaptea-n cap și parcursese un traseu abrupt de aproape douăzeci și trei de kilometri, Pino era ferm decis să fugă tot drumul, de parcă numai picioarele și viteza l-ar fi putut despărți de brutalitatea la care tocmai asistase. Dar mirosul de sânge din haine, amintirea vie a lui Nicco lăudându-se că schiază mai bine decât Pino și cea a fulgerului mistuitor care-i curmase băiețelului viața îl copleșiră pe la jumătatea drumului. Pino se opri, se aplecă în față și vomită.

Plângând, parcurse cu pași împleticiți tot restul drumului până la Motta, în timp ce lumina scădea și se înnsera.

3.

Când ajunse la Casa Alpina, Pino era pământiu la față și sleit de puteri. Părintele Re rămase șocat când îl văzu intrând în sala de mese pustie.

— Ți-am spus să rămâi… începu părintele Re, dar apoi îi văzu hainele mânjite cu sânge și se ridică greoi de pe scaun. Ce s-a întâmplat? Ai pățit ceva?

— Da, părinte, spuse Pino și începu iarăși să plângă fără nicio sfială, în timp ce-i povesti preotului ce se întâmplase. De ce să facă cineva așa ceva? Să lase o grenadă?

— Habar nu am, spuse părintele Re cu fața întunecată și se duse să-și ia haina. Dar prietenii noștri, cei pe care i-ai călăuzit?

Amintirea lui Luigi, Ricardo și a Mariei dispărând în pădure părea ceva de demult.

— I-am lăsat cu domnul Bergstrom.

Preotul își îmbrăcă haina și își luă bastonul.

— Asta e o binecuvântare, ceva pentru care să fim recunoscători.

Pino îi mai povesti cum îi văzuse pe cei patru bărbați înarmați.

— Dar ei nu te-au văzut pe tine?

— Cred că nu, spuse Pino.

Părintele Re întinse brațul și își așeză o mână pe umărul lui Pino.

— Bravo! Ai făcut ce trebuia.

Preotul plecă. Pino se așeză pe o bancă, la o masă goală din sală. Închise ochii și, cu capul plecat, îl revăzu pe Nicco fără față și fără brațe și pe băiatul care orbise și pe fetița moartă, care-și pierduse un braț, din prima seară de bombardamente. Oricât s-ar fi străduit, nu-și putea alunga din minte aceste imagini. Se repetau la nesfârșit, până când avu senzația că-și pierde mințile.

— Pino? spuse Mimmo după un timp. Ești bine?

Pino deschise ochii și-l văzu pe fratele său stând ghemuit lângă el.

Mimmo spuse:

— Cineva zicea că a murit băiețelul hangiului și că s-ar putea să mai moară încă doi băieți.

— L-am văzut, spuse Pino și-l pufni din nou plânsul. L-am ținut în brațe.

Fratele lui înmărmuri la vederea lacrimilor sale, dar apoi spuse:

— Haide, Pino! Hai să te speli și să te culci. Să nu te vadă așa ceilalți băieți. Ei te admiră.

Mimmo îl ajută să se ridice și-l conduse pe hol până la baie. Pino se dezbrăcă și șezu apoi multă vreme în apa călduță,

ștergându-și absent sângele lui Nicco de pe mâini și de pe față. Nu părea real. Dar era.

A doua zi dimineață pe la ora zece, părintele Re îl trezi scuturându-l cu blândețe. Câteva clipe, Pino habar nu avu unde se afla. Apoi totul reveni cu atâta forță, încât rămase iarăși fără suflare.

— Ce fac soții Conte?

Preotul se întunecă la față.

— E o lovitură cumplită pentru orice părinte să-și piardă un copil, în orice împrejurare. Dar așa…

— Era un puști atât de haios, spuse Pino cu amărăciune. Nu e drept.

— E o tragedie, spuse părintele Re. Ceilalți doi băieți vor supraviețui, dar nu vor mai fi niciodată la fel.

Tăcură amândoi multă vreme.

— Ce să facem, părinte?

— Să avem credință, Pino. Să avem credință și să continuăm să facem ce e drept. În Madesimo mi s-a dat de știre că diseară vom avea la cină doi oaspeți noi. Astăzi vreau să te odihnești. Mâine-dimineață va trebui să-i călăuzești.

4.

Deveni o rutină pe parcursul următoarelor săptămâni. O dată la câteva zile, doi, trei, uneori patru călători sunau la ușa Casei Alpina. Pino îi călăuzea în zori, suind muntele în lumina slabă a lunii și folosind lampa cu carbid doar atunci când era înnorat și luna acoperită. Pe drumul de întoarcere, după ce-i încredința lui Bergstrom pe oamenii aflați în grija sa, se ducea la stână.

Era o construcție rudimentară, cu o fundație de piatră, vârâtă în coasta muntelui, un acoperiș viu, care se sprijinea pe niște bușteni, și o ușă ținută în balamale de piele. Înăuntru erau o saltea de paie și o sobă cu lemne, butuci și o secure. În nopțile acelea de la stână, în timp ce ațâța focul, Pino se simțea singur. De multe ori încercă să se consoleze evocând amintirea Annei, dar tot ce-și mai amintea era scrâșnetul tramvaiului care intra în stație și-l împiedica să o mai vadă.

Atunci gândurile lui deveneau abstracte: fete și iubire. Spera să aibă parte de ambele în viață. Se întreba cum va fi iubita lui și dacă va iubi și ea munții și dacă va ști să schieze, și își mai punea încă o sută de alte întrebări, ale căror răspunsuri erau în mod exasperant necunoscute.

La începutul lui noiembrie, Pino îl ajută să fugă pe un pilot al Forțelor Aeriene Regale Britanice, doborât în timpul unui raid de bombardare a Genovei. După o săptămână îl ajută să ajungă la domnul Bergstrom pe un al doilea pilot doborât. Și aproape în fiecare zi soseau alți și alți evrei la Casa Alpina.

În zilele întunecate din decembrie 1943, părintele Re începu să-și facă griji din pricina patrulelor naziste tot mai numeroase, care băteau șoseaua din Pasul Spluga.

— Au început să intre la bănuieli, îi spuse lui Pino. Pe mulți dintre evrei nu i-au găsit. Naziștii știu că cineva îi ajută pe evrei.

— Alberto Ascari zice că s-au comis atrocități, părinte, spuse Pino. Naziștii au ucis preoți care-i ajutau pe evrei, l-au luat de la altar în timpul liturghiei.

— Am auzit și noi asta, spuse preotul. Dar nu putem înceta să ne iubim aproapele, Pino, doar fiindcă ne temem. Dacă pierdem iubirea, am pierdut tot. Trebuie doar să fim mai iscusiți.

A doua zi, părintele Re și un preot din Campodolcino veniră cu un plan ingenios. Se hotărâră să pună oameni să urmărească patrulele naziste de pe șoseaua din Pasul Spluga și apoi născociră un sistem de comunicații.

Capela din spatele Casei Alpina avea un turn, înconjurat în interior de o platformă îngustă. De pe ea, prin niște obloane care se deschideau pe o latură a turnului, băieții puteau vedea nivelul superior al casei preotului din Campodolcino, aflată la un kilometru și jumătate dedesubt, și o fereastră în mod deosebit. Jaluzeaua din acea fereastră era coborâtă atunci când nemții patrulau în Pasul Spluga. Dacă era ridicată în timpul zilei, sau dacă noaptea era aprins un felinar în acea fereastră, fugarii puteau fi aduși în siguranță sus la Motta, în care trase de boi, îngropați sub paie, ca să nu fie văzuți.

Când deveni evident că Pino nu-i putea călăuzi pe toți evreii, piloții doborâți sau refugiații politic care veneau la Casa Alpina în căutarea unei căi spre libertate, începu să-i învețe traseele pe câțiva dintre ceilalți băieți mai mari, printre care și pe Mimmo.

Ninsori mai abundente nu căzură până la mijlocul lui decembrie 1943. Dar atunci se făcu ger și începu să ningă des și din belșug. O zăpadă ușoară și fină ca pudra se adună în surpăturile și depresiunile din partea de sus a muntelui Groppera, crescând riscul unor avalanșe și blocând curând traseul preferat, cel nordic, către Val di Lei și Trecătoarea Emet, înspre Elveția.

Pentru că mulți dintre refugiați nici nu erau obișnuiți cu gerul și zăpada, nici nu aveau cea mai mică idee despre alpinism, părintele Re riscă și-i trimise pe Pino, Mimmo și ceilalți băieți pe traseul mai ușor, cel sudic, prin Trecătoarea Îngerului. Începură să care schiuri, cu piei de focă pentru urcat, pentru a-și scurta drumul de întoarcere.

Cei doi frați părăsiră Casa Alpina în a treia săptămână din decembrie și se alăturară familiei lor în Rapallo, pentru a sărbători Crăciunul, întrebându-se dacă războiul se va sfârși curând. Familia Lella sperase ca Aliații să elibereze Italia până de Crăciun. Dar așa-numita Linie Gustav a nemților, cu cazemate de beton, baraje antitanc și alte fortificații, rezista de la Monte Cassino până în est, la Marea Adriatică.

Înaintarea Aliaților fusese întreruptă.

5.

Pe drumul de întoarcere în Alpi, Pino și Mimmo trecură cu trenul prin Milano. Abia dacă mai recunoscură unele zone din oraș. Când sosi de data aceasta la Casa Alpina, Pino era mai mult decât fericit să-și petreacă iarna la munte.

El și Mimmo erau pasionați de schi și deveniseră adevărați experți. Foloseau piei de focă pentru a urca pantele de deasupra școlii și coborau în linie dreaptă prin zăpada adâncă și pufoasă, care căzuse în scurta perioadă cât fuseseră plecați. Amândurora le plăceau viteza și fiorul schiatului, dar pentru Pino era mai mult decât o aventură. Să coboare muntele ca săgeata era aproape ca și cum ar fi zburat. Era o pasăre pe schiuri. Îi încălzea sufletul. Nimic nu-i dădea o asemenea senzație de libertate.

Pino adormea seara obosit și fericit, cu tot corpul dureros, dar abia așteptând să o ia de la capăt a doua zi.

Alberto Ascari și prietena lui, Titiana, se hotărâră să organizeze o petrecere de Revelion la hanul din Madesimo al soților Conte. Pentru că numărul refugiaților scăzuse în săptămâna sărbătorilor, părintele Re îi acordă lui Pino permisiunea de a merge la petrecere.

Bucuros, Pino își unse ghetele cu ulei, îmbrăcă cele mai bune haine ale lui și coborî în Madesimo pe o fulguială care făcea ca totul să pară nou și magic. Ascari și Titiana aproape isprăviseră de decorat sala, când sosi Pino. Stătu o vreme cu soții Conte, care erau încă îndurerați de pierderea fiului lor, dar în același timp bucuroși de mușterii și de faptul că petrecerea îi mai distrăgea de la griji.

Și ce petrecere grozavă era! Veniseră de două ori mai multe fete decât băieți, iar Pino dansă aproape toată seara. Mâncarea era delicioasă: speck, gnocchi, mămăligă cu brânză Montasio proaspătă, friptură de căprioară cu roșii uscate și semințe de dovleac. Vinul și berea curgeau în valuri.

Seara târziu, pe când dansa lent cu Frederica, Pino realiză că nu se mai gândise deloc la Anna. Se întrebă dacă noaptea se va încheia perfect, cu un sărut din partea Fredericăi, când ușa hanului se dădu de perete. Patru bărbați cu puști și carabine vechi își făcură intrarea. Erau zdrențăroși, cu baticuri roșii murdare la gât. Aveau obrajii scofâlciți și înroșiți de frig, iar ochii lor adânciți în orbite îl trimiseră pe Pino cu gândul la niște câini sălbăticiți, pe care-i văzuse căutând printre ruine resturi de mâncare, de când începuseră bombardamentele.

— Suntem partizani și luptăm ca să eliberăm Italia de nemți, declară unul dintre ei și își linse colțul stâng al gurii. Ne trebuie donații, ca să ne continuăm lupta.

Mai înalt decât ceilalți, bărbatul avea pe cap o căciulă de lână tricotată, pe care și-o scoase și o flutură în fața celor veniți la petrecere.

Nimeni nu se mișcă.

— Nemernicilor! răcni domnul Conte. Voi mi-ați omorât băiatul!

Se aruncă asupra șefului bandei, dar acesta îl lovi pe hangiu cu patul puștii și-l culcă la pământ.

— Noi n-am făcut așa ceva, spuse bărbatul.

— Ba da, Tito, spuse Conte, care zăcea pe podea cu capul însângerat. Tu sau unul din oamenii tăi ați lăsat aici grenada. Băiatul meu a luat-o de jos, crezând că e o jucărie. Acum e mort. Un alt băiat a orbit. Un altul și-a pierdut mâna.

— Cum ziceam, spuse Tito, noi nu știm nimic despre asta. Donații, *per favore.*

Ridică pușca în aer și trase un foc în tavan, care-i determină pe bărbații prezenți la petrecere să-și golească buzunarele, iar pe tinerele doamne să-și deschidă poșetele.

Pino scoase o bancnotă de zece lire din buzunar și i-o întinse.

Tito o înhăță și se opri apoi să-l privească pe Pino din cap până-n picioare.

— Frumoase haine, spuse. Golește-ți buzunarele.

Pino nu mișcă un deget.

Tito spuse:

— Dacă nu te miști, te dezbrăcăm noi în pielea goală.

Pino ar fi vrut să-i tragă un pumn, în schimb își scoase portofelul de piele cu magnet, creația unchiului său Albert, și extrase un teanc de lire pe care i-l întinse lui Tito.

Tito fluieră și înșfăcă banii. Apoi veni mai aproape și-l scrută amenințător pe Pino, obligându-l astfel să-i inhaleze duhoarea corpului și respirației.

— Eu te cunosc pe tine, spuse Tito.

— Ba nu, nu mă cunoști.

— Ba da, te cunosc, repetă Tito, apropiindu-și fața de a lui Pino. Te-am văzut cu binoclul. Te-am văzut trecând prin Passo Angeloga și dincolo de Emet, cu mulți străini.

Pino nu spuse nimic.

Tito zâmbi, apoi își linse colțurile gurii.

— Ce n-ar da naziștii să afle de tine!

— Parcă luptai împotriva nemților, spuse Pino. Sau a fost doar un pretext ca să jefuiești niște oameni veniți la o petrecere?

Tito îl lovi pe Pino cu patul puștii în burtă și-l culcă la pământ.

— Să nu te mai prind prin trecătorile alea, puștiule, spuse Tito. Și să-i spui asta și preotului. Trecătoarea Îngerului? Emet? Sunt ale noastre. M-ai înțeles?

Pino zăcea pe jos, căscând gura după aer și refuzând să-i răspundă.

Tito îi trase un șut.

— Ai înțeles?

Pino dădu din cap și Tito păru mulțumit. Îl studie iarăși.

— Frumoase ghete, spuse în cele din urmă. Ce mărime?

Pino icni un răspuns.

— O pereche de șosete groase și îmi sunt bune. Descalță-te!

— Alte ghete nu am.

— Scoate-le cât mai ești în viață sau ți le scot eu mort. E alegerea ta.

Umilit și plin de ură față de bărbat, dar nedorind să moară, Pino desfăcu șireturile ghetelor și se descălță. Când aruncă o privire spre Frederica, o văzu roșind și ferindu-și privirea, făcându-l să se simtă ca un laș când îi dădu lui Tito ghetele.

— Și portofelul ăla, spuse Tito și pocni de două ori din degete.

— Mi l-a făcut unchiul meu, protestă Pino.

— Zi-i să-ți facă altul. Zi-i că-i pentru o cauză bună.

Înciudat, Pino își vârî mâna în buzunar și scoase portofelul. I-l zvârli lui Tito. Tito îl prinse din aer.

— Băiat deștept.

Apoi le făcu un semn din cap oamenilor să-i Aceștia înșfăcară de pe bufet mâncare, pe care și-o îndesară în buzunare și raniță înainte de a pleca.

— Să nu te mai prind în Emet, repetă Tito și plecară.

6.

Când se închise ușa în urma lor, lui Pino îi venea să spargă un perete cu pumnul. Doamna Conte se duse degrabă lângă soțul ei și-i tamponă rana.

— Vă simțiți bine? întrebă Pino.

— Am să supraviețuiesc, spuse hangiul. Ar fi trebuit să-mi iau arma. Să-i împușc pe toți.

— Cine e partizanul ăsta? „Tito” ziceați?

— Tito, da, din Soste. Dar nu e partizan. E un tâlhar și un contrabandist, dintr-o familie de tâlhari și contrabandiști. Și acum mai e și ucigaș.

— Am să-mi recuperez eu banii și ghetele de la el.

Doamna Conte clătină din cap și spuse:

— Tito e viclean și primejdios. Să nu-ți faci de lucru cu el, Pino, dacă ții la viața ta.

Pino era scârbit de sine pentru că nu i se împotrivise lui Tito. Nu mai putea rămâne la petrecere. Pentru el se încheiase. Încercă să împrumute de la careva o pereche de ghete sau pantofi, dar nimeni nu avea picioarele lui mari. Până la urmă luă de la hangiu niște șosete de lână și o pereche de galoși și își croi drumul prin viscol înapoi la Casa Alpina.

După ce-i relată părintelui Re ce făcuse Tito și că el sau unul din oamenii lui îl omorâse pe Nicco și-i mutilase pe ceilalți copii, preotul spuse:

— Din două bunuri tu l-ai ales pe cel mai mare, Pino.

— Dar cum se face că nu mă simt deloc bine? spuse Pino încă furios. Și a zis să nu ne mai prindă în Trecătoarea Îngerului și Emet.

— Zău? zise părintele Re și chipul îi împietri. Ei bine, îmi pare rău, dar asta nu se va întâmpla.

Capitolul zece

1.

Munții de deasupra Casei Alpina se acoperiră cu un metru de zăpadă în prima zi a noului an, după care încetă să ningă o zi și apoi căzu din nou un metru de zăpadă. Era atâta zăpadă, încât abia în a doua săptămână din ianuarie își putură relua acțiunile de salvare.

După ce-și făcu rost de ghete noi, Pino și fratele lui reîncepură să călăuzească evrei, piloți doborâți și alți fugari, în grupuri de până la opt persoane. În pofida avertismentului lui Tito cu privire la Passo Angeloga, continuară să meargă pe traseul sudic, care era mai drept, până în Val di Lei, variind tot timpul ziua și ora, după care se întorceau pe schiuri pe traseul nordic, până la Madesimo.

Sistemul funcționă bine, până la începutul lui februarie 1944. Când felinarul din fereastra de sus a casei preotului din Campodolcino era aprins, un val continuu de refugiați, ascunși

sub paie în care trase de boi, urca prin Madesimo până la Casa Alpina și trecea apoi, urmându-l pe Pino sau pe vreun alt băiat, peste Groppera în Elveția.

Când ajunse la stână într-o zi de pe la începutul lunii, Pino găsi înăuntru un bilet bătut în cui de perete. Pe el scria: *Ultimul avertisment.*

Pino aruncă biletul în sobă și-l folosi pentru a da foc butucilor așezați înăuntru. Potrivi ușița de aerisire și ieși afară să mai taie niște lemne. Spera ca Tito să se afle undeva în vastul teren alpin din jurul lui, să privească prin binoclu și să vadă că Pino refuză să…

O explozie puternică dădu de perete ușa stânei. Pino se aruncă în zăpadă. Rămase câteva minute acolo, tremurând de frică, până își adună curajul și aruncă o privire înăuntru. Soba era de nerecunoscut. Forța bombei – sau a grenadei sau a ce o fi fost pus în sobă – aruncase în aer focarul, împrăștiind așchii de metal încins, care ciobiseră fundația de piatră și rămăseseră înfipte în grinzi și lemnărie ca niște cuțite minuscule. Tăciuni aprinși arseseră găuri în raniță lui Pino și aprinseseră paiele din saltea. Pino le trase pe amândouă afară în zăpadă și le stinse, având sentimentul că era total expus. Dacă Tito era în stare să pună o bombă în soba de la stână, era în stare și să-l împuște pe Pino.

Pino alungă senzația că cineva ține o armă asupra lui și își legă schiurile, își luă rucsacul în spinare și apucă bețele de schi. Stâna nu mai era un refugiu, iar traseul sudic nu mai era o opțiune viabilă.

— Mai există un singur drum, îi spuse Pino părintelui Re în acea seară, lângă foc, în vreme ce băieții și câțiva oaspeți noi savurau o nouă capodoperă a fratelui Bormio.

— Cu zăpada care s-a adunat troiene, era inevitabil ca la un moment dat să fii nevoit să-l folosești, replică preotul. Vântul va spulbera zăpada de pe creastă și nicăieri pe munte nu vei avea o aderență mai bună. Să mergi poimâine cu Mimmo pe-acolo, să-l înveți drumul.

Pino se gândi la horn, la cărarea îngustă dintre surpături, la cablul de la baza steiului și-l cuprinse îndoiala. Pe drumul acela și în aceste condiții, orice pas greșit însemna moartea.

Părintele Re gesticulă în direcția vizitatorilor și spuse:

— Ai să mergi cu familia aceea tânără și cu femeia cu cutia de vioară. A fost violonistă la Scala.

2.

Uimit, Pino se întoarse și o recunoscu pe violonista pe care o văzuse la petrecerea părinților săi în prima seară de bombardamente. Știa că femeia avea în jur de patruzeci de ani, dar acum părea îmbătrânită și bolnavă. Oare cum o chema?

Nu se mai gândi la Groppera, ci îl luă pe Mimmo și se duseră amândoi la ea.

— Ne mai țineți minte? întrebă Pino.

Violonista nu păru să-i recunoască.

— Părinții noștri sunt Porzia și Michele Lella, spuse Pino. Ați fost la o petrecere în apartamentul nostru din Via Monte Napoleone.

Mimmo spuse:

— Și ați țipat la mine în fața Scalei că sunt un puști care nu înțelege ce se întâmplă în jurul lui. Ați avut dreptate.

Un zâmbet miji pe buzele ei.

— Parcă a trecut o veșnicie de-atunci.

— Vă simțiți bine? întrebă Pino.

— Mi-e puțin greață, spuse femeia. Altitudinea. Nu cred că am mai fost vreodată atât de sus. Părintele Re zicea că am să mă obișnuiesc într-o zi, două.

— Cum să vă numim? întrebă Mimmo. Ce scrie în actele dumneavoastră?

— Elena… Elena Napolitano.

Pino remarcă verigheta de pe degetul ei.

— E și soțul dumneavoastră aici, doamnă Napolitano?

Gata să izbucnească în plâns, femeia își încrucișă brațele peste burtă și cu glasul gâtuit spuse:

— I-a ademenit pe nemți să se ia după el, când am fugit din apartamentul nostru. L-au… l-au dus pe Peronul 21.

— Asta ce e? întrebă Mimmo.

— Acolo-i duc pe toți evreii pe care-i prind în Milano. Peronul 21 din gara centrală. Îi suie în vagoane de vite și apoi dispar, încotro… nu știe nimeni. Nu se mai întorc.

Lacrimi îi picurau acum pe obraji și buzele îi tremurau de emoție.

Pino se gândi la masacrul din Meina, unde naziștii îi mitraliaseră pe evrei și-i aruncaseră în lac. Se simțea scârbit și neputincios.

— Soțul dumneavoastră a fost probabil un bărbat foarte curajos.

Doamna Napolitano plângea și dădea din cap.

— Mai mult decât curajos.

După ce-și recăpătă stăpânirea de sine, femeia își tamponă ochii cu o batistă și spuse cu glas răgușit:

— Părintele Re mi-a spus că voi doi mă veți duce în Elveția.

— Dar, dar cu zăpada asta nu va fi ușor.

— În viață, nimic din ce merită să faci nu e ușor, spuse violonista.

Pino se uită la pantofii ei: negri, decupați, cu tocuri joase.

— Ați urcat până aici în pantofii aceștia?

— I-am învelit în zdrențe dintr-o păturică de bebeluș. Le mai am.

— Nu se poate să mergeți cu ei, spuse Pino. Nu pe acolo pe unde vom merge noi.

— Nu am alții, spuse femeia.

— Vă facem noi rost de ghete de la băieți. Ce mărime aveți?

Doamna Napolitano îi spuse. Până după-amiaza, Mimmo făcu rost de o pereche de ghete și le unse pielea cu un amestec de gudron de pin și ulei, pentru a le face impermeabile. Îi mai procură doamnei Napolitano și o pereche de pantaloni de lână, pe care să-i îmbrace sub rochie, un palton, o căciulă și mănuși de lână.

— Poftiți, spuse părintele Re și le dădu niște fețe de pernă albe, în care decupase găuri pentru brațe și capete. Vi le luați peste haine.

— De ce? întrebă doamna Napolitano.

— Drumul pe care veți merge este expus în unele locuri. Cineva de jos, din fundul văii, s-ar putea să vadă hainele voastre de culoare închisă. Dar așa nu vă va distinge pe zăpadă.

Doamna Napolitano era însoțită de familia D'Angelo – Pietro și Lisa, părinții, Antonio, un băiețel de șapte ani, și Giuditta, sora lui de nouă ani. De origine din Abruzzi, aveau o condiție fizică

bună, după o viață de muncit în agricultură și escaladat munții aflați la sud de Roma.

Doamna Napolitano, în schimb, își petrecuse o mare parte din viața ei în interioare, șezând și cântând la vioară. Spunea că obișnuia să meargă pe jos prin Milano, că rareori lua tramvaiul, dar Pino își dădu seama după felul cum respira la Casa Alpina că urcarea va fi un chin atât pentru ea, cât și pentru el.

3.

Pino decise să nu se mai gândească la toate câte s-ar putea întâmpla și să se ocupe în schimb de toate câte îi vor trebui. Făcu rost de la fratele Bormio de încă o coardă de nouă metri și-l puse pe Mimmo să o poarte în bandulieră, pe lângă rucsac, piolet, bețe și schiuri. Pino mai adăugă în rucsacul său deja greu câteva carabiniere, un al doilea piolet, crampoane, schiuri, piei de focă, bețe de schi și câteva pitoane.

Porniră la drum la ora două noaptea. Luna era pe jumătate plină, iar zăpada reflecta suficientă lumină, încât să nu aibă nevoie de felinar. Ascensiunea în zori ar fi fost iadul pe pământ dacă ar fi trebuit să urce pe coama muntelui prin zăpada adâncă, dar, cu o după-amiază înainte, părintele Re îi pusese pe toți băieții din Casa Alpina să urce și să coboare cei 122 de metri verticali, pentru a bătători panta. În pofida durerii cronice din șold, preotul parcursese și el mare parte din drum.

Rezultatul era o cărare bătătorită, care urca în linie dreaptă flancul vestic al muntelui Groppera. Lucrul acesta salvă probabil viața doamnei Napolitano. Deși nu ducea altceva decât vioara ei iubită, în cutie, urcă încet și anevoie acea primă pantă, oprindu-se frecvent, respirând greu și scuturând din cap, înainte de a cuprinde vioara cu ambele brațe și a continua ascensiunea.

În timpul urcării, pentru care doamnei Napolitano îi trebui aproape o oră, Pino îi adresă doar câteva vorbe de încurajare, precum:

— Așa. Foarte bine. Încă puțin și putem face o mică pauză.

Își dăduse seama că mai mult de-atât n-ar fi folosit la nimic. Situația era cu totul alta decât cu negustorul de trabucuri, căruia reușise să-i învingă barierele psihologice distrăgându-i

atenția. Doamna Napolitano pur și simplu nu avea condiția fizică necesară pentru o ascensiune atât de dificilă. Urcând în urma ei muntele, Pino se ruga ca măcar moralul și voința ei să compenseze acest lucru.

Din cauza zăpezii adânci și a crevaselor, câmpul de bolovani din căldare era și mai înșelător, dar cu ajutorul lui Pino violonista îl traversă fără incidente. Dar când ajunseră la capătul acelei creste tăioase ca o lamă, doamna Napolitano începu să tremure.

— Nu știu dacă pot să fac asta, spuse. Ar fi mai bine să cobor cu fratele tău. Îi țin pe loc pe ceilalți.

— Nu puteți rămâne la Casa Alpina, spuse Pino. E prea periculos pentru toată lumea să stați acolo mai mult timp.

Violonista nu spuse nimic, dar în clipa următoare se răsuci, se apucă cu mâinile de stomac și vomită.

— Doamnă Napolitano? spuse Pino.

— Nu e nimic, spuse ea. Îmi trece.

— Ești însărcinată? întrebă doamna D'Angelo din întuneric.

— O femeie își dă întotdeauna seama, răspunse doamna Napolitano gâfâind.

Însărcinată? O greutate de plumb îi apăsă lui Pino umerii. *Vai, Doamne! Un bebeluș? Dacă...?*

— Trebuie să urci pentru copilul tău, îi spuse doamna D'Angelo doamnei Napolitano. Nu ai voie să te întorci. Știi ce ar însemna asta.

— Pino? șopti fratele lui după o lungă tăcere. Aș putea să mă întorc cu ea, să așteptăm până se obișnuiește cu altitudinea.

Pino era gata să accepte, dar doamna Napolitano spuse:

— Am să urc.

Dar ce se întâmplă dacă nu suportă altitudinea, și bebelușul ei...?

Pino se sili să înceteze. Nu voia să lase frica să pună stăpânire pe mintea lui. Frica nu avea ce să caute aici. Trebuia să gândească, să gândească limpede.

Repetându-și la nesfârșit aceste cuvinte, Pino luă de la Mimmo a doua coardă și i-o legă doamnei Napolitano la subsuori. Apoi se cățără pe capătul crestei. Cu Mimmo în spatele ei, Pino trase de coardă și o urcă pe doamna Napolitano pe creastă. O misiune dificilă, îngreunată de faptul că ea ținea în brațe cutia de vioară și nu voia cu niciun chip să i-o dea lui Mimmo.

— Va trebui să lăsați vioara, spuse Pino și-i aruncă lui Mimmo coarda înapoi.

— Exclus, spuse ea. Eu de vioară nu mă despart.

— Atunci lăsați-mă pe mine să o car. Îi fac loc în rucsac și v-o înapoiez când ajungem în Elveția.

La lumina lunii o văzu pe doamna Napolitano frământându-se dacă să-i accepte sau nu propunerea.

— Va trebui să aveți mâinile și picioarele libere acolo unde vom merge, spuse Pino. Dacă duceți vioara în brațe, puneți în pericol viața bebelușului dumneavoastră.

După o scurtă pauză, femeia îi dădu lui Pino vioara și spuse:

— E un Stradivarius. E singurul lucru pe care-l mai am.

— Am să-i port de grijă așa cum i-ar fi purtat și tatăl meu, spuse Pino și legă cutia de vioară sub capacul rucsacului său.

4.

Unii după alții, Pino îi trase sus pe copiii D'Angelo – pentru care totul era o mare aventură – și apoi pe părinții lor, care încurajau această idee. Așa cum făcuse cu aproape toate grupurile lui de fugari, Pino îi legă pe toți laolaltă cu coarda. Doamna Napolitano era în spatele lui, apoi veneau doamna D'Angelo, copiii, domnul D'Angelo și la urmă Mimmo.

Când să pornească la drum pe creastă, băiatul începu să se smiorcăie și să se certe cu sora lui.

— Terminați, șopti Pino sever.

— Aici nu ne aude nimeni, spuse Antonio.

— Muntele ne poate auzi, spuse Pino răspicat. Și, dacă faceți prea mult zgomot, o să se trezească și o să se miște sub pătura lui și o să ne trimită niște avalanșe care o să ne îngroape pe toți.

— Muntele e un monstru? întrebă Antonio.

— Un fel de balaur, spuse Pino. Așa că trebuie să fim prudenți și tăcuți, pentru că acum ne cățărăm pe spinarea lui solzoasă.

— Unde e capul lui? întrebă Giuditta.

— Deasupra noastră, spuse Mimmo. În nori.

Copiii părură mulțumiți de răspuns și grupul o luă iarăși din loc. Ce durase mai puțin de o oră data trecută când parcursese Pino acest traseu mai dificil, dură acum aproape două ore. Era

patru și jumătate dimineața când ajunseră la horn. Pino distingea scobitura din fața aproape verticală a muntelui, dar avea nevoie de mai multă lumină decât cea a lunii, dacă voiau să se cațere prin ea.

Turnă apă în lampa cu carbid și o înșurubă bine, pentru ca gazul, care umplea rapid rezervorul, să nu iasă. Așteptă un minut, dădu drumul gazului și apăsă aprinzătorul. La a doua încercare, o flăcăruie albastră începu să ardă înaintea unei oglinzi concave, aruncând suficientă lumină în susul hornului pentru ca toți să vadă ce-i aștepta.

— Vai, Doamne, gemu doamna Napolitano. Vai, Doamne!

Pino își așeză mâinile pe umerii ei.

— Nu e chiar așa de rău cum pare.

— E mai rău decât pare.

— Ba nu. Data trecută, în septembrie, când nu era zăpadă, a fost mai rău, dar vedeți acum gheața de pe ambele laturi? Gheața a îngustat hornul, e mai ușor de urcat.

Pino se uită la fratele său.

— O să dureze puțin, dar am să sap niște trepte. Tu să-i pui să se miște, ca să nu-i ia frigul, până mă auzi fluierând că-ți trimit jos pioleții. Atunci îl legi cu coarda pe domnul D'Angelo și mi-l trimiți sus. O să am nevoie de forța lui. Tu vii ultimul.

Era întâia oară când Mimmo nu protestă că era ultimul. Pino se desfăcu din coarda cu care era legat grupul, își puse jos rucsacul și își fixă crampoanele. Cu coarda lui Mimmo în bandulieră, luă pioletul lui și al lui Mimmo și rosti o rugăciune înainte de a începe să urce. Cu spatele la munte, Pino își reaminti că nu avea voie să privească în jos, după care-și înfipse drept suport lamele crampoanelor, întinse brațele și împlântă în gheață vârfurile pioleților.

După fiecare jumătate de metru câștigat, Pino se oprea și cioplea cu grijă trepte pentru ceilalți. Era o muncă exasperant de lentă și, cu cât urca mai sus, cu atât mai multe lumini vedea aprinzându-se jos în Campodolcino. Era conștient de faptul că cineva cu un binoclu ar fi putut vedea lampa de miner care lumina interiorul hornului înghețat, dar nu avea de ales.

Patruzeci de minute mai târziu, scăldat în sudoare, Pino ajunse pe cornișă. Mai ținu lampa aprinsă cât fixă o carabinieră de un piton pe care-l vârâse în stâncă data trecută când urcase

pe aici și trecu un capăt al corzii prin carabinieră, după care verifică dacă rezista la greutatea sa. Ancora ținea.

Pino legă de coardă pioleții și crampoanele sale, fluieră și le dădu apoi drumul pe horn. După câteva minute, îl auzi pe fratele său fluierând și întinse coarda. Domnul D'Angelo ajunse pe cornișă cincisprezece minute mai târziu. Împreună îi traseră sus pe fiul, fiica și soția acestuia.

5.

Pino o auzi pe doamna Napolitano gemând de frică încă înainte de a intra în hornul înghețat. Îi trimise jos lampa de miner, să se folosească de ea. Lumina suplimentară spori parcă și mai mult groaza violonistei însărcinate. Tremurând din tot corpul, femeia apucă pioleții și intră în horn cu crampoanele țăcănind.

— Întâi mâna dreaptă, spuse Mimmo. Trageți o lovitură zdravănă acolo unde a săpat Pino.

Doamna Napolitano încercă, dar fără prea mare tragere de inimă, astfel încât pioletul ieși înainte de a se putea ea sprijini în el.

— Nu pot, spuse. Nu pot.

Mimmo zise:

— Urcați pe treptele făcute de Pino. Înfigeți bine pioleții și lamele crampoanelor, apoi îi scoateți și continuați tot așa până sus.

— Dar s-ar putea să alunec.

Pino strigă în jos:

— Ba nu, dacă ținem noi coarda și dumneavoastră implântați crampoanele acelea și izbiți pioleții în gheață de parcă… de parcă i-ați zice una la vioară *con smania.*

Cuvintele din urmă, referitoare la cântatul cu pasiune, părură să aibă efect asupra doamnei Napolitano, al cărei braț drept zvâcni o dată în sus și într-o parte, implântând pioletul. Pino auzi de sus cum intră vârful pioletului în gheață. Se trase înapoi, ca să-l ajute pe domnul D'Angelo cu coarda, și o puse pe soția acestuia să se întindă pe burtă, să privească peste marginea cornișei și în josul hornului, ca să le spună de fiecare dată când

violonista însărcinată își muta greutatea și mai urca un pas. Pe când ceilalți se cățăraseră jumătate de metru cu jumătate de metru, ascensiunea doamnei Napolitano se măsura în centimetri.

La aproape patru metri deasupra solului, doamnei Napolitano îi scăpă cumva piciorul, la care femeia țipă și căzu. Pino și domnul D'Angelo o prinseră și ea rămase acolo bălăbănindu-se, gemând și văicărindu-se, până când reușiră să o convingă să mai încerce o dată. După treizeci și cinci de minute de așteptat cu sufletul la gură, o traseră în sfârșit peste marginea cornișei. În lumina tremurătoare a lămpii de miner văzură pojghița de gheață de pe îmbrăcămintea ei și crustele înghețate de pe fața ei, care o făceau să arate de parcă ar fi traversat un iad glacial.

— A fost oribil, spuse doamna Napolitano prăbușindu-se. Fiecare secundă a fost oribilă.

— Dar ați ajuns aici, spuse Pino cu un zâmbet larg. Nu mulți ar fi reușit, dar dumneavoastră ați reușit. Pentru bebelușul dumneavoastră.

Violonista își așeză mâinile înmănușate pe burtă și închise ochii. Mai trecură încă douăzeci de minute până reușiră să tragă sus rucsacurile, sarcină îngreunată de bețele și schiurile prinse pe lături, și încă cincisprezece minute până urcă și Mimmo pe horn.

— N-a fost chiar așa de rău, spuse Mimmo.

— Probabil că te-au torturat când ai fost mic, spuse doamna Napolitano.

După ceasul lui Pino era aproape ora șase. Curând avea să se crape de ziuă. Pino voia să dispară cu toții de pe fața muntelui Groppera înainte de acel moment. Îi legă iarăși pe toți cu coarda și își continuară ascensiunea.

La șase și jumătate, când ar fi trebuit să se ivească în estul cerului prima pată de lumină, se făcu brusc mai întuneric decât fusese pe tot parcursul supliciului. Luna dispăruse de pe cer. Pino simți cum se schimbă și vântul, care bătea acum din nord și cu mai multă forță.

— Trebuie să mergem mai repede, spuse. Vine viscolul.

— Ce? țipă doamna Napolitano. Aici, pe creastă?

— Aici vin de obicei viscolele, spuse Mimmo. Dar să nu vă faceți griji. Fratele meu cunoaște drumul.

Pino cunoștea într-adevăr drumul, iar pe parcursul următorului ceas, cât se lumină de ziuă, înaintară neîntrerupt prin ninsoare. Era bine că ningea, gândi Pino. Îi proteja de priviri curioase.

Pe la șapte și jumătate vântul se intensifică, iar Pino își scoase din rucsac o pereche de ochelari pentru zăpadă, pe care-i primise anul trecut de Crăciun de la tatăl lui, cu protecții laterale din piele, împotriva zăpezii. Norii, răciți de piscul înghețat de deasupra lor, începură să verse zăpadă pe ei. Pino își înăbuși o senzație de panică și se folosi de bețele sale de schi pentru a dibui drumul, cu sentimentul acut că, pe măsură ce urcau, creștea și riscul unui pas greșit. Vântul începu să bată în vârtejuri, albind totul înaintea lor. Vizibilitatea era atât de redusă, încât Pino urca aproape pe nevăzute, iar lucrul acesta îl sperie. Încerca să-și păstreze credința, dar simțea cum i se strecoară în gânduri îndoiala și o neliniște sporită. Dacă se abătea la un moment dat de pe drumul cel bun? Sau dacă făcea un pas greșit într-un moment hotărâtor și se prăbușea? Trași de greutatea lui, s-ar da cu toții de-a berbeleacul și și-ar frânge gâturile. În acea clipă simți cum îl oprește în loc coarda.

— Nu văd nimic, începu să plângă Giuditta.

— Nici eu, spuse mama ei.

— Atunci să așteptăm puțin, spuse Pino și se strădui să-și mențină glasul calm. Întoarceți-vă cu spatele la vânt.

Continua să ningă. Dacă vântul ar fi suflat constant, n-ar fi reușit să biruie cărarea aceea îngustă dintre surpături. Dar vântul se tot întețea în rafale și după câteva minute se potolea. În pauzele acelea, când Pino distingea drumul, continuară să urce, până când Pino simți cum se nivelează și se îngustează creasta. La vreo cincisprezece metri în față întrezări cărarea aceea îngustă, mărginită de surpături concave, provocate de avalanșe și acum troienite.

6.

— De aici mergem unul câte unul, spuse Pino. Vedeți scobiturile acelea mici, acoperite cu zăpadă, de lângă coamă?

Să nu călcați acolo. Dacă pășiți exact unde pășesc eu, totul va fi bine.

— Ce e acolo sub zăpadă? întrebă doamna Napolitano.

Pino nu voia să-i spună. Dar Mimmo zise:

— Aer. O grămadă de aer.

— Aoleu, făcu doamna Napolitano. Aoleu!

Lui Pino îi venea să-i tragă una fratelui său.

— Haideți, doamnă N., spuse Pino, încercând să sune cât mai încurajator. Ați ajuns până aici și au fost porțiuni mai rele. Iar eu țin celălalt capăt al corzii.

Violonista pufăi, șovăi și dădu apoi slab din cap. Pino dezlegă coarda grupului și o legă de coarda lui Mimmo, pentru a forma un singur șir lung. În acest timp îi șopti fratelui său la ureche:

— De-acum înainte să-ți ții gura.

— Cum? zise Mimmo. De ce?

— Uneori, cu cât știi mai puțin, cu atât mai bine.

— Acolo de unde vin eu, cu cât știi mai mult, cu atât mai bine.

Văzând că nu avea niciun sens să se certe cu el, Pino își legă coarda în jurul taliei. Își imagină că era un acrobat pe sârmă și ținu bețele de schi orizontal, cu brațele depărtate, ca să-și păstreze echilibrul.

Fiecare pas era terifiant. Tatona întâi solul cu vârful cramponului, lovind ușor până auzea piatră sau gheață, după care își apăsa călcâiul exact în acel loc. De două ori simți că se clatină, dar reuși să-și regăsească echilibrul, înainte de a ajunge pe marginea îngustă de la baza steiului. Făcu o pauză, își sprijini fruntea de piatră și, când se simți suficient de calm, înfipse în perete un piton.

Vârî coarda prin gaura pitonului. Mimmo trase de coardă și aceasta se încordă ca o balustradă. Se iscă o rafală de vânt. Totul se albi iarăși. Mai bine de un minut nu se mai văzură unii pe alții. Când vântul se domoli și Pino îi văzu pe ceilalți la celălalt capăt al cărării, arătau ca niște fantome.

Pino înghiți în sec.

— Trimiteți-l întâi pe Antonio.

Antonio se ținu cu mâna dreaptă de coarda întinsă și călcă exact în urmele lăsate de Pino. Traversă într-un minut. Giuditta veni după fratele ei, ținându-se de coardă și pășind unde pășise Pino. Își duseră sarcina la bun sfârșit cu relativă ușurință.

Doamna D’Angelo era următoarea. Când ajunse între surpături, încremeni ca hipnotizată. Dar fiul ei îi strigă:

— Haide, mamă. Poți și tu.

Doamna D’Angelo se urni din loc și, când ajunse pe marginea îngustă, își îmbrățișă copiii și începu să plângă. Domnul D’Angelo veni după ea în câteva secunde. Îi lămuri că făcuse gimnastică în copilărie.

Vântul se înteți iarăși, înainte ca doamna Napolitano să pornească la drum. Pino înjură în sinea lui. Știa că trucul mental care te ajuta să parcurgi o cărare ca aceasta era să nu te gândești la ea înainte de a te pune în mișcare. Ori acum nu mai avea cum să nu se gândească la ea.

Dar ascensiunea în horn o făcuse parcă mai cutezătoare pe doamna Napolitano, deoarece când vântul se potoli și ea își recăpătă vizibilitatea, se urni din loc fără să mai aștepte îndemnul lui Pino. După ce parcurse trei sferturi din drum, vântul se înteți iarăși, iar doamna Napolitano dispăru într-un vârtej alb.

— Să nu mișcați un deget, strigă Pino în neant. Stați pe loc!

Doamna Napolitano nu-i răspunse. Din când în când, Pino trăgea ușurel de coardă ca să-i simtă greutatea, până când vântul se potoli în sfârșit, iar doamna Napolitano redeveni vizibilă, acoperită de zăpadă, neclintită ca o statuie.

Când ajunse și ea pe margine, se ținu strâns de Pino câteva clipe și apoi spuse:

— Cred că n-am fost niciodată atât de speriată. În orice caz, niciodată nu m-am rugat atât de intens.

— Iar rugăciunile dumneavoastră au fost ascultate, spuse Pino bătând-o ușor pe spate, după care fluieră după fratele său.

Cu un capăt al corzii strâns înnodate în jurul taliei fratelui său și pregătit să adune coarda, Pino spuse:

— Gata?

— M-am născut gata, replică Mimmo și porni cu pași iuți și siguri.

— Mai încet, spuse Pino, încercând să tragă coarda cât mai iute cu putință prin piton și carabinieră.

Mimmo aproape că ajunsese între cele două surpături.

— De ce? întrebă. Părintele Re zice că sunt ca o capră de munte.

Nici nu rostise bine aceste cuvinte, că se împiedică. Piciorul drept îi zvâcni într-o parte și alunecă. Se auzi un sunet de parcă ar fi umflat cineva o pernă. Apoi zăpada din surpătură se învârteji și alunecă precum apa care se scurge pe o țeavă și, spre groaza lui Pino, fratele lui mai mic se duse odată cu ea, dispărând într-o volbură albă.

Capitolul unsprezece

1.

— Mimmo! strigă Pino și se trase înapoi în coardă. Greutatea fratelui său se smuci în hău și aproape că-l răsturnă pe Pino.

— Ajutați-mă! îi strigă Pino domnului D'Angelo. Doamna Napolitano ajunse prima în spatele lui Pino, prinse coarda cu mâinile ei înmănușate și se aruncă înapoi cu toată greutatea. Coarda ținea. Greutatea ținea.

— Mimmo! strigă Pino. Mimmo!

Niciun răspuns. Se iscă o nouă rafală și, odată cu ea, totul se albi iarăși deasupra surpăturii.

— Mimmo! zbieră Pino.

Urmă o clipă de tăcere și apoi se auzi un glas slab, tremurat:

— Sunt aici. Ridicați-mă, pentru numele lui Dumnezeu! Nu-i decât aer sub mine. Îmi vine să vomit.

Pino trase de coardă, dar aceasta nu se mișcă.

— Mi s-a agățat rucsacul de ceva, spuse Mimmo. Lasă-mă puțin în jos.

Domnul D'Angelo luase între timp locul doamnei Napolitano, iar Pino, deși ura gândul să cedeze într-o situație ca aceasta, lăsă totuși coarda să-i alunece dintre mănușile de piele.

— Gata, spuse Mimmo.

Traseră și smuciră și-l aduseră pe Mimmo la buza surpăturii. Pino dezlegă coarda și-l puse pe domnul D'Angelo să-l țină de picioare, ca să se poată apleca să apuce rucsacul fratelui său. Văzând că Mimmo își pierduse căciula, văzând că sângera dintr-o tăietură urâtă la cap și văzând sub el hăul, Pino simți un val de adrenalină și reuși să-l salte pe fratele său peste buza surpăturii.

Cei doi frați se așezară cu spatele la stâncă, respirând greu.

— Să nu mai faci așa ceva, spuse Pino în cele din urmă. Mama și tata nu mi-ar ierta-o niciodată. Eu nu mi-aș ierta-o niciodată.

Mimmo spuse gâfâind:

— Cred că e cel mai frumos lucru pe care mi l-ai spus vreodată.

Pino îl cuprinse pe fratele său cu un braț pe după gât și-l strânse lung la piept.

— Bine, bine, protestă Mimmo. Îți mulțumesc că mi-ai salvat viața.

— Și tu ai face la fel.

— Sigur că da, Pino. Doar suntem frați. Pe veci.

Pino dădu din cap cu sentimentul că niciodată nu-l iubise atât de mult pe fratele său ca în clipa aceea.

Doamna D'Angelo știa să acorde primul ajutor. Luă puțină zăpadă și curăță cu ea rana de la capul lui Mimmo și-i opri sângerarea. Dintr-un batic rupseră câteva fâșii cu care-i bandajară rana și restul i-l înfășurară în jurul capului ca un turban improvizat, despre care copiii spuseră că-l făceau să semene cu o prezicătoare.

Rafalele se domoliră, dar începu să ningă mai abundent, când Pino îi conduse la marginea dimprejurul steiului.

— Nu putem să ne cățărăm acolo, spuse domnul D'Angelo, dându-și capul pe spate, ca să vadă piscul care se înalța deasupra lor ca un vârf de lance înghețat.

— Mergem de jur-împrejur, spuse Pino.

Se lipi cu burta de perete și începu să pășească într-o parte.

Înainte de a lua colțul, acolo unde marginea se îngusta la nouăsprezece sau douăzeci de centimetri, privi înapoi spre doamna Napolitano și toți ceilalți.

— Aici e un cablu. E înghețat, dar vă puteți prinde de el. Vreau să vă țineți de el cu încheieturile degetelor de la mâna dreaptă în sus și cu cele de la mâna stângă în jos, deasupra și dedesubt, m-ați înțeles? Să nu care cumva să-i dați drumul înainte de a ajunge de partea cealaltă.

— De partea cealaltă a ce? întrebă doamna Napolitano.

Pino se uită la perete și în jos și constată că zăpada îi împiedica să vadă cât de adânc ar putea cădea – atât de adânc, încât nu ar supraviețui.

— Peretele de stâncă va fi chiar în fața voastră, spuse Pino. Priviți înainte și în lături, dar nu în spatele vostru sau dedesubt.

— N-o să fie foarte plăcut, nu? întrebă violonista.

— Pun pariu că nici prima seară când ați cântat la Scala nu a fost foarte plăcută, dar ați trecut hopul și-l veți trece și acum.

În pofida pojghiței de gheață de pe fața ei, doamna Napolitano își linse buzele, se scutură o dată și apoi dădu din cap.

2.

După toate câte li se întâmplaseră, traversarea peretelui pe marginea aceea îngustă, cu ajutorul cablului, se dovedi mai ușoară decât crezuse Pino. Dar latura aceea a piscului era sub vânt și îndreptată către sud-est. Toți cei cinci fugari și Mimmo traversară fără probleme.

Pino se aruncă în zăpadă, mulțumindu-i lui Dumnezeu că-i păzea și rugându-se să fi lăsat în urma lor tot ce era mai rău. Dar vântul se intensifică iarăși și acum nu mai bătea în rafale, ci cu o putere constantă, înțepându-le fețele cu fulgi de zăpadă ca niște ace de gheață. Cu cât se târau mai departe către nord-est, cu atât mai rău era viscolul, până când Pino nu mai știu exact unde se aflau. Dintre toate dificultățile pe care le întâmpinaseră de când plecaseră de dimineață de la Casa Alpina, să înainteze pe nevăzute în viscol, pe o creastă deschisă, era cea mai primejdioasă, cel puțin din punctul de vedere al lui Pino. În perioada aceea din an, Pizzo Groppera era brăzdat de crevase. Puteau să cadă șase metri sau chiar mai adânc într-una din ele și să nu-i mai găsească nimeni până la primăvară. Și chiar dacă i-ar fi putut feri de pericolele fizice ale muntelui, cu frigul și umezeala venea riscul hipotermiei și al morții.

— Nu văd nimic! spuse doamna Napolitano.

Copiii D’Angelo începură să plângă. Giuditta nu-și mai simțea nici picioarele, nici mâinile. Pino era în pragul panicii, când în fața lor, din viscol, se ivi un semn de hotar. Movila de pietre îi oferi lui Pino imediat un punct de orientare. Înaintea lor se întindea Val di Lei, dar pădurea era încă la o distanță de patru,

poate cinci kilometri. Apoi își aminti că pe drumul care urca de la movilă către nord era o altă stână, cu o sobă.

— Nu putem merge mai departe până nu se domolește viscolul! le strigă Pino celorlalți. Dar știu eu un loc unde ne putem adăposti și încălzi, ca să scăpăm teferi!

Fugarii dădură din cap ușurați. După treizeci de minute, Pino și Mimmo erau în patru labe și dădeau zăpada la o parte, ca să poată deschide ușa stânei. Pino se strecură primul înăuntru și aprinse lampa de miner. Mimmo verifică soba, să nu fie ascuns vreun exploziv în ea, și pregăti lemnele pentru foc. Înainte de a aprinde focul, Pino ieși afară în zăpadă și-i pofti pe ceilalți înăuntru, după care se cățără pe acoperiș, ca să se asigure că hornul nu era înfundat.

Închise apoi ușa și-i spuse fratelui său să facă focul în sobă. Iasca uscată se aprinse iute de la chibrituri și curând surcelele și bușteni ardeau cu văpăi. La lumina focului se vedea epuizarea de pe fețele tuturor.

Pino știa că fusese o decizie bună să vină aici și să aștepte să se astâmpere vântul, înainte de a-și continua drumul. Dar oare domnul Bergstrom va mai fi acolo, în pădurea de dincolo de Val di Lei? Elvețianul se va gândi că viscolul îi întârziase pe drum. Și se va întoarce când acesta va conteni, nu-i așa?

În câteva secunde, toate aceste întrebări erau uitate. Sobița se încinsese și emana o căldură îmbietoare, în adăpostul cu podea de pământ și tavan scund. Doamna D'Angelo îi scoase Giudittei ghetele și începu să-i maseze fetiței picioarele înghețate.

— Mă înțeapă, spuse Giuditta.

— E sângele care revine, spuse Pino. Așază-te lângă foc și scoate-ți șosetele.

Curând se dezbrăcară toți. Pino controlă rana de la cap a lui Mimmo, care nu mai sângera, și scoase de mâncare și băut. Încălzi ceaiul pe sobă, mâncară brânză și salam cu pâine. Doamna Napolitano spuse că era cea mai delicioasă masă din viața ei.

Antonio adormi în poala tatălui său. Pino stinse lampa de miner și căzu la rândul lui într-un somn adânc, fără vise. La un moment dat se trezi și-i văzu pe toți în jurul său moțăind, apoi verifică focul, care acum ardea mocnit.

După câteva ore îl trezi un zgomot ca de motor de locomotivă. Trenul se apropia huruind, zgudui pământul, trecu și lăsă în urma lui o tăcere lungă, profundă, întreruptă doar de icnetele și trosnetele bârnelor care susțineau acoperișul. În adâncul sufletului său, Pino știu că iarăși dăduseră de bucluc.

— Cea fost asta, Pino? strigă doamna Napolitano.

— O avalanșă, spuse Pino, încercând să-și controleze tremurul din glas, și apucă lampa de miner. A trecut peste noi.

Aprinse lampa. Se duse la ușă, o deschise și se cutremură. O masă de zăpadă întărită bloca singura ieșire din adăpost.

Mimmo veni lângă el, văzu zidul compact de gheață și zăpadă și șopti îngrozit:

— Fecioară Maria, Maica Domnului, Pino, ne-a îngropat de vii.

3.

Țipete alarmate izbucniră în stână. Pino abia dacă le auzi. Se holba la zidul de zăpadă și avea sentimentul că Maica Domnului și Dumnezeu însuși îi trădaseră pe el și pe toți ceilalți din adăpost. *La ce bun să mai crezi? Oamenii aceștia și-au dorit să fie în siguranță, să se adăpostească de viscol și în schimb au primit...*

Mimmo îl trase de braț și spuse:

— Acum ce facem?

Pino se holba la fratele său, auzea întrebările înspăimântate cu care-l bombardau familia D'Angelo și doamna Napolitano și se simțea total depășit de situație. În fond, el nu era decât un băiat de șaptesprezece ani. Îi venea să se așeze la perete, să-și plece capul și să plângă.

Dar fețele care-l priveau în lumina lămpii de miner reveniră în atenția lui. Aveau nevoie de el. El purta răspunderea pentru ei. Dacă ei mureau, era vina lui. Gândul acesta declanșă ceva în el și Pino se uită la ceas. Era zece fără un sfert, dimineața.

Aer, gândi Pino și, cu acest cuvânt simplu, mintea i se limpezi și acum avea un țel.

— Să stați toți liniștiți, spuse Pino, se duse la soba care se răcise între timp și deschise ușița de aerisire.

Spre ușurarea lui nu era blocată. Zăpada nu coborâse atât de mult pe horn.

— Mimmo, domnule D'Angelo, ajutați-mă, spuse Pino, își luă mănușile și se apucă să desprindă burlanul de sobă.

— Ce faci? întrebă doamna Napolitano.

— Încerc să nu ne sufocăm.

— Vai, Doamne, spuse violonista. După toate prin câte am trecut, eu și bebelușul meu o să murim aici asfixiați.

— Nu dacă previn eu acest lucru.

Pino desprinse soba și o mută din loc. Apoi scoaseră de sus, aproape de tavan, și burlanul de tablă înnegrit și-l puseră și pe acesta deoparte.

Pino încercă să lumineze hornul cu lampa de miner, dar prea multe nu văzu. Își ținu mâna la gura acestuia și încercă să simtă o adiere, un indiciu că pătrundea aer. Nimic. Alungându-și panica, luă unul din bețele sale de schi, care erau din bambus, și-i tăie cu cuțitul rozeta de piele și metal, lăsându-i doar vârful de oțel.

Pino vârî bățul pe horn. Intrat pe jumătate în horn, bățul se blocă. Pino îl înfipse în blocul de gheață. Zăpadă căzu din interiorul hornului pe podea. Pino continuă să înfigă, să răsucească și să dibuie cu bățul, ceea ce produse o cădere continuă de zăpadă din horn. Cinci minute. Zece minute. Acum își putea vârî tot brațul cu băț cu tot în horn și tot îl mai simțea blocat.

— Cât putem rezista aici fără aer? întrebă Mimmo.

— Habar n-am, spuse Pino și trase bățul afară.

Luă al doilea băț de schi și-i tăie bucățile de piele din rozetă în fâșii mai subțiri. Cu aceste fâșii și cu cureaua lui, Pino legă bețele unul în prelungirea celuilalt, cu vârful unuia la mânerul celuilalt. Era o improvizație foarte șubredă și acum nu mai putea să împungă cu tot atâta putere ca înainte.

Cât putem supraviețui fără aer? Patru, cinci ore? Mai puțin?

Mimmo, domnul D'Angelo și Pino se căzneau cu schimbul să spargă zăpada din horn, în vreme ce doamna Napolitano, doamna D'Angelo și copiii se ghemuiseră într-un colț și-i priveau. Eforturile și respirația lor făcuseră ca aerul din stână să devină cald, aproape fierbinte. Cu sudoarea scurgându-i-se de pe frunte, Pino continua să împingă bețele pe horn, desprinzând tot câte o bucățică de zăpadă.

După două ore, când mânerul bățului inferior ajungea aproape până la tavan, atinse ceva ce părea de neclintit, încercă să-l spargă, dar nu reuși decât să desprindă așchii de gheață. Acolo sus era probabil un bloc întreg.

— Nu merge, spuse Mimmo frustrat.

— Fă tu mai departe, spuse Pino și se dădu la o parte.

Acum era de-a dreptul zăpușeală în stână. Pino se dezbrăcă de cămașă și avu senzația că se înăbușă. *S-a terminat? Va fi dureroasă asfixierea? Î*și aduse aminte de un pește pe care-l văzuse odinioară murind pe plaja din Rapallo, cu gura și branhiile deschizându-se după apă, cu fiecare mișcare tot mai slabă, până nu se mai mișcă deloc. *Așa o să murim și noi? Ca peștii?*

Pino se străduia să nu se lase copleșit de groaza care-i strângea stomacul, în vreme ce fratele lui și apoi domnul D'Angelo continuau să ciobească blocul care astupa hornul. *Ascultă-mă, Doamne,* se rugă Pino. *Nu ne lăsa să murim aici așa. Mimmo și cu mine am încercat să-i ajutăm pe oamenii aceștia. Nu meritățm să murim așa. Meritățm să ieșim de aici și să mai ajutăm și alți oameni să scape de...*

Ceva coborî pe horn cu un zăngăt și se sparse în mâinile lui Mimmo.

— Auuu, țipă Mimmo de durere. M-a durut, la naiba! Ce a fost asta?

Pino îndreptă lampa de miner către podea. Un sloi de gheață cât doi pumni zăcea pe jos. Apoi observă umbre tremurând pe pereți și pe podea, împrejurul sloiului de gheață. Se duse la gura hornului, își ținu mâna dedesubt și simți o adiere slabă, dar constantă și rece.

— Avem aer! exclamă Pino și își îmbrățișă fratele.

Domnul D'Angelo întrebă:

— Și acum săpăm să ieșim?

— Și acum săpăm să ieșim, spuse Pino.

— Credeți că puteți? întrebă doamna Napolitano.

— Nu avem de ales, spuse Pino, privi în susul hornului, văzu un licăr și încercă să-și aducă aminte cât de mult se înălța hornul deasupra acoperișului. Apoi se uită la ușa deschisă și la zidul alb care astupa intrarea. Tocul ușii era scund – un metru și jumătate? Își imagină un tunel care urca oblic. Dar cât de lung să fie?

Mimmo se gândise probabil la același lucru, pentru că spuse:

— Va trebui să săpăm cel puțin trei metri.

— Mai mult, zise Pino. Nu putem săpa drept în sus. Va trebui să mergem de la ușă oblic în sus, ca să ne putem târî afară.

4.

Folosiră pioleții, securea și un făraș de metal pe care-l găsiseră lângă sobă, pentru a ataca masa de zăpadă adusă de avalanșă. Săpară într-un unghi de șaptezeci de grade față de tocul ușii, încercând să scobească un coridor suficient de lat pentru a se târî prin el. Primul metru a fost relativ ușor. Zăpada nu era foarte compactă. Cu fiecare lovitură de piolet se desprindeau blocuri mici și șuvițe de sfărâmături de dimensiunea unor pietricele.

— Vom ieși de aici înainte de lăsarea întunericului, spuse Mimmo, aruncând zăpada cu fărașul în cel mai îndepărtat ungher al stânei.

Lampa de carbid a lui Pino se stinse, lăsându-i pe toți în beznă.

— Fir-ar să fie, exclamă Mimmo.

— Mami, se văicări Antonio.

Doamna Napolitano întrebă:

— Cum mai vedem unde săpăm?

Pino aprinse un chibrit, scotoci în rucsac și scoase de acolo două lumânări de biserică. Avea trei la el. La fel și Mimmo. Le aprinse și le așeză lângă tocul ușii și deasupra acestuia. Nu se mai puteau bizui pe fasciculul puternic al lămpii frontale de miner, dar ochii li se adaptară curând la lumina pâlpâitoare și se apucară iarăși să sape în masa adusă de avalanșă, cioplind și găurind acum ceea ce părea a fi un monolit de zăpadă și gheață. De la căldura dezvoltată prin frecare, masa adusă de avalanșă se întărise în unele locuri precum cimentul.

Înaintau ca melcul. Dar fiecare bucată desprinsă era un motiv de bucurie, iar tunelul căpătă treptat formă, mai lat decât umerii lui Pino, întâi lung de un metru, apoi de aproape doi metri. Lucrau cu schimbul, cel din față sfărâma gheața și zăpada, iar ceilalți doi duceau zăpada în interiorul stânei, unde familia

D’Angelo și doamna Napolitano se înghesuiau într-un colț, urmărind cum crește mormanul de zăpadă.

— O să avem loc pentru toată zăpada? întrebă violonista însărcinată.

— Dacă e nevoie, aprindem soba și topim o parte din ea, spuse Pino.

Pe la ora opt seara, Pino estimă că ajunseseră la o distanță de patru metri de ușă, dar se văzu nevoit să se oprească. Nu mai putea mânui pioletul. Trebuia să mănânce și să doarmă. Ei toți trebuiau să mănânce și să doarmă.

Pino porționă proviziile pe care le mai aveau în rucsacuri, în vreme ce Mimmo și domnul D’Angelo montară soba la loc. Pino împărți jumătate din provizii în șase porții și apoi mâncară toți pastramă, fructe uscate, nuci și brânză. Mai băură puțin ceai și se cuibăriră toți laolaltă, înainte ca Pino să aprindă focul în sobă și să stingă antepenultima lumânare.

De două ori în timpul nopții visă că era îngropat de viu într-un sicriu și se trezi cu o tresărire, ascultând apoi respirația celorlalți și ticăitul sobei care se răcea. Zăpada topită se scursese în podeaua de pământ, iar Pino știu că în curând va sta întins într-un noroi rece. Dar era atât de obosit și avea mușchii atât de contractați și-l dureau atât de tare, încât nu i-a mai păsat și adormi la loc.

Mimmo îl scutură câteva ceasuri mai târziu. Aprinsese penultima lumânare.

— E șase dimineața, spuse. Trebuie să ieșim de-aici.

Se făcuse iarăși frig. Pe Pino îl dureau oasele. Îl durea fiecare încheietură. Dar se apucă să împartă ultimele provizii și apa pe care o topise pe sobă cu o seară înainte.

Domnul D’Angelo intră primul în tunel. Rezistă douăzeci de minute. Mimmo rezistă treizeci și alunecă apoi afară din tunel, leoarcă de sudoare și gheață topită.

— Am lăsat pioletul și lumânarea acolo, spuse. Va trebui să o aprinzi iarăși.

Pino intră pe brânci în tunelul care avea acum, după estimarea lui, vreo cinci metri. Ajuns la zid, se răsuci pe spate și aprinse unul din ultimele sale patru chibrituri. Lumânarea era aproape consumată.

Atacă zăpada și gheața cu furie. Tăia, străpungea și spărgea bucăți de zăpadă. Lua cu fărașul, împingea și arunca în spate sfărâmăturile înghețate.

— Mai încet! strigă Mimmo după treizeci de minute de supliciu. Nu mai facem față.

Pino făcu o pauză, gâfâind ca după o lungă alergare, și se uită la mucul de lumânare care sfârâia sub picăturile de apă care cădeau uneori din tavanul tunelului.

Întinse mâna și mută lumânarea pe o margine pe care o cioplise cu pioletul. Apoi se apucă iarăși de săpat, într-un ritm mai domol decât înainte și cu mai multă strategie. Se uita după fisurile din suprafață și încerca să taie în ele. Bucăți triunghiulare și de forme mai ciudate, groase de zece sau doisprezece centimetri, începură să se desprindă din zăpadă.

Zăpada e altfel, gândi Pino și lăsă cristalele să-i alunece printre degete. Era casantă, iar cristalele erau fațetate ca cele mai prețioase bijuterii ale mamei lui. Stătu acolo și se gândi că o zăpadă de acest fel s-ar putea surpa. Cât își croiseră calea prin blocul acela compact de zăpadă și gheață nu se gândise o clipă la faptul că tavanul s-ar putea prăbuși. Acum nu se mai gândea la altceva și încremeni.

— Care-i problema? strigă Mimmo, târându-se în tunel spre Pino.

Înainte ca Pino să-i răspundă, flacăra lumânării sfârâi și se stinse, lăsându-l într-o beznă totală. Își îngropă fața în mâini, copleșit de sentimentul că și el, ca lumânarea, avea să se stingă, înghițit de întuneric. Valuri de sentimente – frică, abandon și îndoială – îl năpădiră.

— De ce? șopti Pino. Ce am...?

— Pino! strigă Mimmo. Pino, uită-te-n sus!

Pino înălță capul și observă că tunelul nu era cufundat în beznă totală. O lumină argintie, mată se întrezărea prin tavanul tunelului, iar lacrimile lui de disperare se transformară în lacrimi de bucurie.

Ajunseseră aproape de suprafață, dar, așa cum se temuse Pino, zăpada cenușie se sfărâmă și se nărui de două ori peste el, obligându-l să se retragă și să sape iarăși, până când în sfârșit lovi cu pioletul și simți cum învinge ultima rezistență.

Când retrase pioletul, soarele își revărsă lumina înăuntru.

— Am ieșit, strigă Pino. Am ieșit!

5.

Doamna Napolitano, doamna D’Angelo și copiii izbucniră în urale, când Pino își împinse întâi capul și apoi umerii afară prin crusta de zăpadă. Nu mai viscolea de mult, iar aerul rece de munte mirosea delicios și avea un gust încă și mai bun. Cerul era senin, albastru-cobalt. Soarele abia se ivise deasupra unei coame din est. Cincisprezece centimetri de zăpadă nouă și pufoasă acoperea grohotișul adus de avalanșă, care se întindea pe o suprafață de aproape cincizeci de metri lățime și o mie cinci sute de metri lungime. Deasupra lui, pe piscul Groppera, Pino văzu în zăpadă linia frântă de unde se desprinsese avalanșa.

Lavina despuiase muntele pe alocuri. Bolovani, pământ și copăcei tineri se amestecau în zăpada recentă. Văzând distrugerile și făcându-și o idee despre forța brută a avalanșei, lui Pino îi trecu prin minte că supraviețuiseră numai printr-o minune.

Doamna D’Angelo gândi același lucru, la fel și soțul ei, care ieșise afară în urma copiilor. Mimmo ieși după doamna Napolitano. Pino se întoarse în adăpost, luă schiurile și rucsacurile și le împinse în sus prin tunel.

Când ieși pentru ultima oară din tunel, se simțea secat de puteri și recunoscător. *Este* într-adevăr *o minune că am ieșit de-aici. Altfel cum să-ți explici?*

— Ce e acolo? întrebă Antonio, arătând cu degetul în vale.

— Acolo, dragul meu, este Val di Lei, spuse Pino. Iar munții de acolo? Pizzo Emet și Pizzo Palù. La poalele acelor munți, în copacii aceia, Italia devine Elveția.

— Pare departe, spuse Giuditta.

— Vreo cinci kilometri? estimă Pino.

— O să reușim, spuse domnul D’Angelo. Ne ajutăm unii pe alții.

— Eu nu pot, spuse doamna Napolitano.

Pino se întoarse și o văzu pe violonista însărcinată așezată pe un bolovan înzăpezit, cu o mână pe burtă și cu cealaltă ținând cutia de vioară. Hainele ei erau acoperite cu o pojghiță de gheață.

— Bineînțeles că puteți, spuse Pino.

Ea scutură din cap și începu să plângă.

— Toate acestea. A fost prea mult. Sângerez.

Pino nu înțelese, până îi explică doamna D'Angelo.

— Bebelușul, Pino.

Lui Pino i se strânse stomacul. Își va pierde bebelușul? Aici?

Vai, Doamne! Nu! Te rog, nu!

— Nu vă puteți mișca? întrebă Mimmo.

— N-ar trebui să mă mișc deloc, spuse doamna Napolitano.

— Dar nu puteți rămâne aici, spuse Mimmo. O să muriți.

— Și dacă mă mișc s-ar putea să moară copilul meu.

— Nu aveți de unde știi.

— Corpul meu îmi spune asta.

— Dar dacă rămâneți o să muriți amândoi, insistă Mimmo.

— Mai bine așa, spuse violonista. N-aș putea trăi cu gândul că bebelușul meu e mort. Așa că mergeți voi!

— Nu, spuse Pino. Vă conducem în Elveția, așa cum i-am promis părintelui Re.

— Nu fac niciun pas! țipă isteric doamna Napolitano.

Pino se gândi întâi să rămână cu ea și să-i trimită pe ceilalți cu Mimmo, dar apoi privi în jur, reflectă o clipă și spuse:

— Poate nu trebuie să faceți niciun pas.

Își lăsă jos rucsacul și își puse schiurile lungi, de lemn, ale căror legături de piele și cablu de oțel semănau cu niște capcane de urși. Le strânse bine în jurul ghetelor.

— Gata? o întrebă pe doamna Napolitano.

— Gata pentru ce?

— Urcați la mine în spinare, spuse Pino. Vă duc eu în cârcă.

— Pe schiuri? întrebă ea îngrozită. N-am stat în viața mea pe schiuri.

— Dar nici n-ați fost îngropată sub o avalanșă, spuse Pino. Și nu dumneavoastră veți sta pe schiuri. Eu voi sta.

Ea îl privi lung, cu neîncredere.

— Dacă o să cădem?

— Am eu grijă să nu cădem, spuse Pino cu siguranța de sine a unui băiat de șaptesprezece ani care învățase să schieze cam pe când învățase să meargă.

Doamna Napolitano nu se clinti.

— Vă ofer șansa de a vă salva bebelușul și de a trăi în libertate, spuse Pino și luă cutia de vioară.

— Ce faci cu vioara mea Stradivarius? întrebă ea.

— Îmi păstrez echilibrul, spuse Pino și ținu cutia cu brațele depărtate, de parcă ar fi fost volanul unui automobil. Ca într-o orchestră, ne vom lăsa conduși de vioara dumneavoastră.

6.

Mai așteptară un moment, cât doamna Napolitano privi spre cer, și apoi se ridică din zăpadă tremurând de frică.

— Țineți-vă de umerii mei, nu de gât, spuse Pino și se întoarse cu spatele la ea. Și încolăciți-vă strâns picioarele în jurul taliei mele.

Doamna Napolitano îl prinse de umeri. Pino se lăsă pe vine, o apucă cu brațele pe după genunchi și o ajută să se salte pe șalele lui. Doamna Napolitano își înfășură picioarele în jurul lui, iar Pino le dădu drumul. Nu era mult mai grea decât rucsacul lui.

— Imaginați-vă că sunteți un jocheu pe cal, spuse Pino, după care luă vioara și o ținu în fața sa de-a lungul. Și să nu-mi dați drumul.

— Să-ți dau drumul? Nici în ruptul capului. Nici nu mă gândesc.

Pino simți o umbră de îndoială, dar și-o alungă, își trase picioarele și își îndreptă schiurile în josul dealului, către marginea laterală a câmpului de grohotiș, aflată la vreo treizeci de metri depărtare. Începură să alunece. Erau denivelări și bucăți de gheață colțuroase, care se iteau din zăpada mai recentă. Pino încerca să le evite, pe măsură ce câștiga viteză. Dar una se dovedi imposibil de ocolit. Trecură peste ea și se desprinseră de sol, plutind în aer.

— Aaa! țipă doamna Napolitano.

Pino aterizâ stângaci, cu schiurile piezișe, și o clipă se gândi că i se vor desprinde din legături și că el și violonista însărcinată se vor răsuci și vor cădea brutal pe grohotișul înghețat.

Dar apoi văzu că erau pe cale de a se ciocni de o buturugă. Pino făcu un salt instinctiv în stânga, pentru a evita buturuga, și apoi încă unul. Cele două mișcări îi restabiliră echilibrul, iar schiurile prinseră viteză. Pino și doamna Napolitano ieșiră din câmpul de grohotiș și intrară în zăpadă pufoasă.

Ținând în fața sa cu brațele depărtate cutia de vioară, Pino zâmbi larg și începu să-și sucească picioarele la unison, apăsându-le adânc în zăpadă și apoi destinzându-le și îndreptându-le, cu gleznele sub șolduri, așa cum îl învățase părintele Re. Mișcarea aceasta îl făcea mai ușor în momentul când lua curba, ceea ce-i permitea să-și mute greutatea și să întoarcă schiurile aproape fără niciun efort. Schiurile virau la stânga și apoi la dreapta, în curbe lungi și line, câștigând viteză și zburând prin troiene care explodau și le împroșcau fețele.

Doamna Napolitano nu mai rostise un cuvânt de ceva vreme. Pino se gândi că închisese probabil ochii, mulțumindu-se să se țină cu disperare de el.

— Uiii! strigă ea în urechea lui Pino. Suntem ca niște păsări, Pino! Zburăm!

Doamna Napolitano chicotea și zicea „hop!” de fiecare dată când aterizau de pe vreo moviliță de zăpadă. Pino îi simțea bărbia lipită de umărul lui drept și înțelese că ea vedea pe unde treceau, în vreme ce el plutea sinuos și lin pe schiuri la vale, către lacul înghețat și pădurea dincolo de care se afla libertatea.

Pino își dădu seama că terenul pierdea din înclinare. La mică distanță în fața lor devenea plan. Deși avea senzația că-i ard coapsele, își îndreptă schiurile în jos pe ultima bucată abruptă, înspre acel triunghi împădurit de sol italian, care pătrundea în Elveția.

Acum nu mai vira, nu mai făcea slalom. Cobora panta în linie dreaptă, cu spinarea încovoiată și picioarele îndoite, păstrându-și echilibrul cu ajutorul viorii. Schiurile șuierau și alunecau pe zăpadă. Zburară peste acea ultimă pantă cu treizeci, patruzeci, poate cincizeci de kilometri la oră. O zvâcnire greșită din genunchi și s-ar fi produs dezastrul. Pino văzu locul în care panta întâlnea șesul și își îndreptă iarăși genunchii, pentru ca trecerea să fie mai domoală.

Trecură ca o săgeată pe lângă lac. Pino se lăsă jos, ca să nu opună prea multă rezistență vântului, și așa ajunseră aproape până la lizieră. Când se opriră, pădurea era la distanță de o aruncătură de bulgăre de zăpadă.

O clipă tăcură amândoi.

Apoi doamna Napolitano izbucni în râs. Își desfăcu picioarele din jurul taliei lui Pino și își luă mâinile de pe umerii lui. Își dădu drumul în jos și, ținându-se de burtă, îngenunche în zăpada

moale și râse cu atâta poftă, de parcă n-ar fi făcut în viața ei ceva mai amuzant. Pino se lăsă antrenat de hohotele ei. Erau molipsitoare. Se prăbuși lângă ea în zăpadă și râse cu lacrimi.

Ce nebunie am făcut. Cine ar fi...?

— Pino! strigă cu asprime o voce de bărbat.

Pino tresări, ridică privirea și-l văzu pe domnul Bergstrom stând în dosul primilor copaci. Avea pușca de vânătoare la el și părea îngrijorat.

— Am reușit, domnule Bergstrom! strigă Pino.

— Ați întârziat o zi, spuse Bergstrom. Și nu mai stați acolo la vedere. Vino cu ea în pădure, unde n-o vede nimeni.

Pino redeveni serios și își desfăcu schiurile. Îi înapoie doamnei Napolitano vioara. Ea se îndreptă de spate, o îmbrățișă și spuse:

— Cred că acum totul va fi bine, Pino. Simt că va fi bine.

— Puteți merge? întrebă Pino.

— Pot să încerc, răspunse ea, iar Pino o ajută să se ridice în picioare.

O ținu de mână și de cot și o conduse prin zăpadă spre cărare.

— Cea pățit? întrebă Bergstrom când răzbiseră în spatele copacilor.

Cu o figură radioasă, doamna Napolitano îl lămuri despre bebeluș și sângerare.

— Dar acum cred că pot să merg cât de departe veți dori dumneavoastră.

— Nu foarte departe, câteva sute de metri, spuse Bergstrom. Odată ajunși în Elveția, am să vă fac un foc. Eu am să cobor și am să mă întorc după dumneavoastră cu o sanie.

— Câteva sute de metri cred că pot merge, spuse ea. Și un foc ar fi divin. Dumneavoastră ați schiat vreodată, domnule Bergstrom?

Elvețianul o privi de parcă n-ar fi fost întreagă la minte, dar dădu din cap.

— Nu e splendid? întrebă violonista. Nu e cel mai grozav lucru pe care l-ați făcut vreodată?

Pino îl văzu întâia oară pe domnul Bergstrom zâmbind.

Așteptară la lizieră, îi relatară elvețianului despre viscol și avalanșă și urmăriră cum coborau Mimmo și familia D’Angelo încet coasta dealului. Doamna D’Angelo o ducea pe fetița ei. Domnul D’Angelo căra rucsacul și bețele lui Pino, iar fiul lui

venea în urma sa. Le luă aproape un ceas în zăpada adâncă, să ajungă pe porțiunea plană de deasupra lacului.

Pino le ieși în întâmpinare pe schiuri, o luă pe Giuditta în spinare și o aduse în pădure. Curând se aflau cu toții la adăpostul copacilor.

— Aici e Elveția? întrebă Antonio.

— Nu mai e mult până acolo, spuse Bergstrom.

După o scurtă pauză porniră către graniță. Pino o ajută pe doamna Napolitano să parcurgă cărarea bătătorită care traversa pădurea. Când ajunseră la pâlcul unde Italia devenea Elveția se opriră.

— Iată, spuse domnul Bergstrom. Acum naziștii nu vă mai pot face nimic.

Lacrimi picurau pe obrajii doamnei D'Angelo.

Soțul ei o îmbrățișă și-i șterse lacrimile cu sărutările sale.

— Suntem în siguranță, iubita mea, spuse. Ce norocoși suntem noi, în vreme ce alții…

Se întrerupse și i se puse un nod în gât. Soția lui îl mângâie pe obraz.

— Cum putem să vă răsplătim? îi întrebă doamna Napolitano pe Pino și Mimmo.

— Pentru ce? spuse Pino.

— Pentru asta! Că ne-ți călăuzit prin viscolul acela de coșmar și că ne-ați eliberat din stâna aceea. Că m-ai adus pe schiuri până-n vale!

— Ce altceva să fi făcut? Să ne fi pierdut credința? Să fi renunțat?

— Tu? Niciodată! spuse domnul D'Angelo și-i strânse mâna. Tu ești ca un taur. Tu nu renunți cu niciun chip.

Apoi îl îmbrățișă pe Mimmo. La fel făcu și doamna D'Angelo, la fel făcură și copiii. Doamna Napolitano îl îmbrățișă cel mai lung pe Pino.

— Să fii de-o mie de ori binecuvântat, băiatul meu, că m-ai învățat să zbor, spuse ea. N-am să uit asta câte zile oi avea.

Pino zâmbi larg și își simți ochii umezi.

— Nici eu n-am să uit.

— Nu pot să fac nimic pentru tine? întrebă ea.

Pino dădu să spună nu, dar privirea îi căzu pe cutia de vioară.

— Cântați-ne ceva, până ne înapoiem în Italia. Muzica dumneavoastră ne va ridica moralul pentru lungul urcuș cu schiurile.

Lucrul acesta o mulțumi pe doamna Napolitano, care-i aruncă o privire domnului Bergstrom.

— E în regulă?

El spuse:

— Aici nimeni nu vă poate opri.

În pădurea troienită, sus în Alpii elvețieni, doamna Napolitano deschise cutia viorii și își dădu cu sacâz pe arcuș.

— Ce vreți să ascultați?

Dintr-un motiv sau altul, Pino se gândi la noaptea aceea de august, când el, tatăl lui, Tullio și familia Beltramini plecaseră cu trenul din oraș pentru a scăpa de bombardamente.

— *Nessun dorma,* spuse Pino. Nimeni să nu doarmă.

— Aria asta pot s-o interpretez și în somn, dar ție am să ți-o cânt *con smania,* spuse doamna Napolitano cu lacrimi în ochi. Haideți, plecați. Prietenii vechi nu-și iau rămas-bun.

Doamna Napolitano interpretă atât de frumos primele acorduri ale ariei, încât Pino ar fi vrut să rămână să asculte întreaga compoziție. Dar pe el și pe fratele lui îi așteptau câteva ceasuri bune de efort și cine știe ce dificultăți aveau să întâmpine?

Băieții își săltară rucsacurile în spinare și porniră la drum prin pădure. Doamna Napolitano și ceilalți dispărură curând din raza lor de vedere, dar pe ea o mai auziră o vreme cântând minunat, cu pasiune, și fiecare notă pluti spre ei în aerul răcoros și rarefiat al Alpilor. Când ajunseră la lizieră și își prinseră schiurile, doamna Napolitano înteți iar tempoul, lansând spre ei aria triumfătoare ca o undă radio care-l lovi pe Pino în inimă și-i făcu sufletul să vibreze.

Pino se opri la capătul lacului ca să asculte crescendoul îndepărtat și rămase profund mișcat când vioara amuți.

Acesta este sunetul iubirii, gândi Pino. *Când am să mă îndrăgostesc, cred că asta am să simt.*

Nespus de fericit, Pino își puse pieile de focă pe schiuri și începu să urce panta în urma lui Mimmo, îndreptându-se către circul nordic al muntelui Groppera, în bătaia unui soare strălucitor de iarnă.

Capitolul doisprezece

26 aprilie 1944

1.

Un zăngănit îl trezi pe Pino. Trecuseră aproape două luni și jumătate de când îi condusese pe doamna Napolitano și pe familia D'Angelo în Elveția. Se ridică în capul oaselor, recunoscător că părintele Re îl lăsase să doarmă în voie după încă o drumeție până în Val di Lei. Se sculă și observă că nu-l durea nimic. De mult timp nu-l mai durea nimic. Se simțea bine, puternic – mai puternic decât fusese vreodată. Mai făcuse încă cel puțin douăsprezece drumuri până în Elveția, de când doamna Napolitano cântase pentru el și Mimmo.

Auzind iarăși acel zăngănit, Pino se uită pe fereastră. Șapte boi cu tălăngi la gât se împingeau și se înghesuiau unii într-alții, încercând să ajungă la niște baloți de paie care le fuseseră așezați în față.

Când se săturară să-i privească, Pino se îmbrăcă. Intră în sala de mese pustie și auzi venind de-afară glasuri de bărbați strigând, țipând și amenințând. Alarmat, fratele Bormio ieși din bucătărie. Se duseră împreună și deschiseră ușa Casei Alpina. Părintele Re stătea afară, la câțiva pași de mica prispă, și privea calm în gura unei puști.

Cu un batic roșu la gât, de data aceasta mai nou, Tito se uita la preot peste cătarea puștii. Aceiași trei derbedei care veniseră cu Tito la petrecerea de Revelion stăteau acum în spatele lui.

— Le-am zis băieților tăi să nu mai umble prin Emet dacă n-ai de gând să plătești tribut, să ajuți cauza unei Italii libere, spuse Tito. Acum am venit să-mi colectez banii.

— Să extorchezi un preot, spuse părintele Re. Rău ai mai ajuns, Tito.

Bărbatul îl privi sfidător, trase piedica armei și spuse:

— E pentru Rezistență.

— Eu îi susțin pe partizani, spuse preotul. Brigada a IX-a Garibaldi. Și știu că tu nu ești cu ei, Tito. Niciunul dintre voi nu

este. Cred că purtați baticurile astea fiindcă sunt prielnice scopurilor voastre.

— Dă-mi ce-ți cer, omule, că altfel, cerul mi-e martor, îți dau foc la școală și dup-aia te ucid pe tine și pe toți țingăii tăi.

Părintele Re ezită.

— Am să-ți dau bani. Și mâncare. Lasă arma jos.

Tito îl privi o clipă pe preot, cu ochiul drept zvâcnind, și își atinse cu vârful limbii colțul gurii. Apoi zâmbi, lăsă arma jos și spuse:

— Așa să faci și să nu te zgârcești, că altfel mă uit eu înăuntru, să văd ce ai în casă.

Părintele Re spuse:

— Așteaptă aici.

Preotul se răsuci și atunci îi văzu pe Bormio și, în spatele acestuia, pe Pino. Se duse înăuntru și spuse:

— Dă-le provizii pe trei zile.

— Părinte? zise bucătarul.

— Te rog, frate, fă ce-ți spun, spuse părintele Re, trecând pe lângă el.

Fără nicio tragere de inimă, fratele Bormio se răsuci și-l urmă pe preot, lăsându-l pe Pino în pragul ușii. Tito îl zări, zâmbi viclean și spuse:

— Ia te uită pe cine avem noi aici. Vechiul meu amic de la cheful de Anul Nou. De ce nu ieși? Să ne dai bună ziua mie și băieților mei?

— Nu am poftă, spuse Pino și auzi mânia din propriul glas, dar nici că-i păsa.

— Nu ai poftă? zise Tito și își îndreptă pușca spre el. Dar nu-i după cum vrei tu, nu-i așa?

2.

Pino se încordă. Îl ura din tot sufletul pe omul acesta. Ieși din casă și coborî de pe prispă. Stătea în fața lui Tito și se uita împietrit la el și la pușca lui.

— Văd că încă mai porți ghetele pe care mi le-ai furat, spuse. De data asta, ce vrei de la mine? Chiloții?

Tito își linse colțurile gurii, își privi ghetele și rânji. Apoi făcu un pas înainte și-i aplică lui Pino o lovitură zdravănă cu marginea patului puștii. Îl nimeri în testicule și Pino se prăbuși răpus de durere.

— Ce vreau eu de la tine, băiete? spuse Tito. Ce ai zice de puțin respect față de cineva care încearcă să scape Italia de jegurile naziste?

Pino se chirci în zloată, încercând să-și înăbușe pornirea de a vomita.

— Ia zi, spuse Tito, aplecându-se deasupra lui.

— Ce să zic? îngăimă Pino.

— Că-l respecți pe Tito. Că Tito e căpetenia de partizani care controlează Pasul Spluga. Și că tu, băiete, îi dai socoteală lui Tito.

Deși rănit, Pino scutură din cap și scrâșni:

— O singură persoană deține controlul aici. Părintele Re. Lui și lui Dumnezeu le dau eu socoteală.

Tito ridică arma, cu patul deasupra capului lui Pino. Pino era convins că avea de gând să-i zdrobească scăfârlia cu ea. Își luă mâinile de la testicule și le duse la cap, chircindu-se în așteptarea unei lovituri care nu mai veni.

— Încetează! tună părintele Re. Încetează sau, Dumnezeu mi-e martor, îi chem pe nemți aici și le spun unde să te găsească!

Tito își săltă pușca pe umăr și o îndreptă către părintele Re, care coborâse de pe prispă.

— Să ne trădezi? Zău așa? zise Tito.

Pino trase un șut cu gheata și-l nimeri pe Tito în rotulă. Tito se îndoi de spate. Arma se descărcă. Glonțul trecu pe lângă părintele Re și atinse o latură a Casei Alpina.

Pino se aruncă asupra lui Tito și-i trase un pumn în nas, pe care-l auzi trosnind și din care văzu sângele țâșnind. Înșfăcă apoi pușca, se îndreptă de spate și roti mânerul închizătorului, după care îndreptă țeava către capul lui Tito.

— Încetați, ce naiba! spuse părintele Re, veni la Pino și se puse între el și oamenii lui Tito, care-și îndreptaseră armele către el. Ți-am spus că-ți dau bani pentru cauza ta și provizii pentru trei zile. Nu fi prost! Ia-i și pleacă, înainte să se întâmple o nenorocire.

— Împușcați-l! zbiera Tito, ștergându-și sângele cu mâneca și privindu-i cu ură pe Pino și pe preot. Împușcați-i pe amândoi!

Urmă o clipă de liniște, mutenie și mirare. Apoi oamenii lui Tito își lăsară unul câte unul armele jos. Pino răsuflă ușurat, tresări din cauza durerii surde dintre picioare și feri pușca de fața lui Tito. Puse piedica și trase mânerul închizătorului, pentru a scoate ultimul glonț.

Pino așteptă până luară oamenii lui Tito banii și mâncarea. Doi dintre ei îl apucară pe Tito de subsuori, indiferenți la înjurăturile și insultele cu care-i acoperea acesta. Pino îi dădu celui de-al treilea pușca descărcată a lui Tito.

— Încarc-o! Îi omor! urla Tito ca turbat, în vreme ce pe buze și pe bărbie i se prelingea sânge.

— Las-o baltă, Tito, spuse unul dintre ei. E preot, pentru numele lui Dumnezeu!

Cei doi bărbați își așezaseră brațele lui Tito pe umeri și făceau tot ce puteau ca să-l ducă de acolo, de la Casa Alpina. Dar șeful bandei se tot întindea să se uite înapoi.

— Încă nu s-a terminat, urla Tito. Mai ales pentru tine, băiete. Încă nu s-a terminat!

3.

Pino stătea lângă părintele Re, cutremurat.

— Ești bine? întrebă preotul.

Pino tăcu îndelung, după care întrebă:

— Părinte, e un păcat să mă întreb dacă am făcut bine că nu l-am ucis pe acel om?

Preotul spuse:

— Nu, nu e un păcat și ai făcut bine că nu l-ai ucis.

Pino dădu din cap, dar îi tremura buza inferioară și cu greu își înghiți nodul de emoție care i se pusese în gât. Totul se petrecuse atât de repede, atât de…

Părintele Re îl bătu pe spate.

— Nu-ți pierde credința. Ai făcut ce trebuia.

Pino dădu iarăși din cap, dar evită privirea preotului, de teamă să nu-l podidească plânsul.

— Cine te-a învățat să mânuiești o armă? întrebă părintele Re.

Pino se șterse la ochi, își drese glasul și spuse răgușit:

— Unchiul meu Albert. El are o armă de vânătoare Mauser, asemănătoare aceleia. El m-a învățat.

— Nu pot să mă hotărăsc dacă ai fost curajos sau nesăbuit.

— Nu puteam să-l las pe Tito să vă ucidă, părinte.

Preotul zâmbi și spuse:

— Pentru asta să fii binecuvântat. Nu eram pregătit să mor astăzi.

Pino râse, tresări și zise:

— Nici eu.

Intrară în școală. Părintele Re îi aduse lui Pino gheață, iar fratele Bormio îi pregăti un mic dejun pe care Pino îl devoră.

— Dacă mai crești, n-o să mai facem față, mormăi Bormio.

— Unde sunt ceilalți? întrebă Pino.

— La schiat cu Mimmo, spuse părintele Re. Se vor întoarce la prânz.

Pino mânca a doua porție de ouă, cârnați și pâine neagră, când două femei și patru copii intrară sfioși în încăpere, urmați de un bărbat la treizeci și ceva de ani, cu doi băieți mici. Pino își dădu imediat seama că erau refugiați. Ajunsese să recunoască expresiile unor oameni hăituiți.

— Ești pregătit să mergi iarăși mâine-dimineață? întrebă părintele Re.

Pino își schimbă poziția pe bancă și simți o durere surdă în regiunea șalelor, dar spuse:

— Da.

— Bine. Și poți să-mi faci o favoare?

— Orice, părinte, zise Pino.

— Du-te în turnul capelei și urmărește semnalul de la Campodolcino, spuse preotul. Poți să-ți iei cărțile cu tine, să înveți.

Douăzeci de minute mai târziu, Pino urca prudent scara din turnul capelei. Ducea în spate un rucsac cu cărți și încă îl mai dureau testiculele. Fiindcă turnul se afla în bătaia soarelui, înăuntru era surprinzător de cald, prea cald pentru hainele cu care se încotoșmănase Pino.

Se opri pe platforma îngustă care înconjura turnul în interior și se uită la golul unde ar fi trebuit să se afle clopotul. Părintele Re nu montase încă unul. Pino deschise un oblon îngust și privi în jos printr-o despicătură din stâncă, pe unde se vedeau cele două

ferestre de sus ale casei preotului din Campodolcino, aflate la un kilometru dedesubt.

Pino își dădu jos rucsacul cu cărți și scoase din el binoclul pe care i-l dăduse părintele Re. Privi prin el și rămase ca de fiecare dată surprins cât de aproape părea casa preotului. Studie cele două ferestre. Jaluzelele erau trase. Ceea ce însemna că nemții patrulau în Pasul Spluga. Din câte își dăduseră ei seama, treceau pe șosea cam pe la amiază, plus-minus o oră.

Pino se uită la ceas. Era unsprezece fără un sfert.

Stătu acolo, bucurându-se de aerul cald al primăverii și urmărind păsările care zburătăceau printre molizi. Căscă, își scuturâ capul pentru a alunga dorința irezistibilă de a se culca la loc și privi iarăși prin binoclu.

Spre ușurarea lui Pino, treizeci de minute mai târziu, jaluzelele se ridicară. Patrula trecuse, îndreptându-se către Chiavenna. Pino căscă și se întrebă câți refugiați or mai sosi diseară la Motta. Dacă erau prea mulți, trebuia să-i împartă. El va merge cu un grup, Mimmo cu altul.

Mimmo crescuse binișor în ultimele luni. Nu mai era… ei bine, nu mai era un puști, devenise la fel de vânjos ca toți oamenii de la munte. Pino realiză abia acum că ajunsese să-l considere pe fratele lui mai mic drept cel mai bun prieten al lui, mai apropiat chiar decât Carletto.

Dar se întrebă ce o mai fi făcând Carletto, ce o mai fi făcând mama lui și domnul Beltramini. Pino se uită la platformă cu ochii cârpiți de somn. S-ar putea întinde acolo, atent să nu cadă, și ar moțăi puțin la căldură…

Ba nu, decise. Putea să cadă, să-și frângă gâtul. Mai bine cobora scara și dormea puțin într-o strană. Jos nu era atât de cald, dar avea la el haina și căciula. Să tragă un pui de somn doar douăzeci de minute.

Pino habar nu avea cât de mult și cât de adânc dormise, fără să viseze, dar ceva îl făcu să tresară. Deschise buimac ochii și încercă să-și dea seama ce-l trezise. Își plimbă privirea prin capelă și se uită în sus, în turn și…

Auzi un dangăt îndepărtat. Ce era? De unde venea?

4.

Pino se sculă, căscă, iar dangătul încetă. Apoi reîncepu, ca un ciocan pe metal. Apoi încetă. Pino își aminti că-și lăsase pe platformă rucsacul cu cărți, binoclul și lanterna. Urcă scara, își luă rucsacul și se întinse să închidă oblonul, când auzi iarăși acel sunet. Atunci își dădu seama că era clopotul care bătea în biserica din Campodolcino.

Se uită la ceas să vadă cât dormise. Unsprezece și douăzeci? Clopotul bătea de obicei la oră fixă. Acum bătea întruna și...?

Pino înșfăcă binoclul și se uită la fereastra de jos. Jaluzeaua din stânga era coborâtă. În fereastra din dreapta pâlpâia o lumină. Pino se holbă la ea, întrebându-se ce voia să însemne, și apoi înțelese că lumina se aprindea întâi o frântură de secundă și apoi puțin mai lung. Se stingea și iar se aprindea și atunci Pino pricepu că erau semnale. Codul Morse?

Își luă și el lanterna și o aprinse scurt de două ori. Lumina de jos se aprinse și ea de două ori și apoi se stinse. Clopotul încetă să bată. Apoi lumina se aprinse din nou, pâlpâind scurt și lung. Când se stinse, Pino își luă din rucsac un stilou și o hârtie și așteptă ca lumina să se reaprindă. Și atunci își notă până la capăt secvența de semnale scurte și lungi.

Pino nu cunoștea codul Morse și nici nu știa ce voia să-i comunice straja din Campodolcino, dar știa că nu era de bine. Își aprinse la rândul său lanterna de două ori, o vârî în rucsac și coborî scara. Se întoarse în fugă la școală.

— Pino! îl auzi pe Mimmo strigând.

Fratele lui cobora pe schiuri panta de deasupra școlii, fluturându-și agitat bețele. Pino nu-l băgă în seamă, dădu fuga în Casa Alpina și-i găsi pe părintele Re și pe fratele Bormio stând de vorbă cu refugiații în hol.

— Părinte, spuse Pino cu glasul întretăiat. Ceva nu e-n regulă.

Îl lămuri în legătură cu clopotul, cu jaluzelele și cu lumina care pâlpâise. Îi arătă preotului hârtia. Părintele Re se uită la ea nedumerit:

— Ce te face să crezi că eu cunosc alfabetul Morse?

— Nici nu e nevoie, spuse fratele Bormio. Îl cunosc eu.

Părintele Re îi dădu hârtia și întrebă:

— De unde?

— L-am învățat la… spuse bucătarul și păli.

Mimmo dădu buzna în casă, lac de sudoare, exact în momentul când fratele Bormio spuse:

— Naziști spre Motta.

— I-am văzut de sus! strigă Mimmo. Patru sau cinci camioane în Madesimo și soldați care mergeau din ușă-n ușă. Am coborât cât de repede am putut.

Părintele Re se uită la refugiați.

— Va trebui să-i ascundem.

— O să-i caute, spuse fratele Bormio.

Una dintre mame zise tremurând:

— Să fugim, părinte?

— O să vă dea de urmă, spuse părintele Re.

Fără să vrea, Pino se gândi la boii care-l treziseră de dimineață.

— Părinte, rosti rar, am eu o idee.

5.

După un ceas, Pino era iarăși în turnul capelei, al naibii de agitat, și privea prin binoclul părintelui Re, când din pădure, pe drumul de țară dinspre Madesimo, se ivi un Kübelwagen, un automobil de teren al armatei germane, ale cărui roți se învârteau împroșcând noroi și zăpadă. Un alt vehicul mai mare, un camion german, venea huruind în urma sa, dar Pino îl ignoră pe acesta și încercă în schimb să privească prin parbrizul stropit cu noroi al vehiculului mai mic, aflat în frunte.

Kübelwagen-ul era cât pe-aci să derapeze și Pino apucă atunci să vadă uniforma și fața ofițerului din dreapta șoferului. Chiar și de la distanță, Pino îl recunoscu. Îl mai văzuse o dată de aproape.

Înspăimântat, Pino coborî scara și țâșni afară pe o ușă din spatele altarului. Ignorând tălăngile care dăngăneau în spatele lui, intră grăbit pe ușa din dos a Casei Alpina și de acolo se duse în bucătărie și în sala de mese.

— Părinte, e colonelul Rauff! gâfâi Pino. Șeful Gestapoului din Milano!

— De unde…?

— L-am văzut o dată în magazinul de marochinărie al unchiului meu, spuse Pino. El e.

Pino își înăbuși impulsul de a-și lua tălpășița. Colonelul Rauff ordonase masacrul de la Meina. Dacă era în stare să pună niște evrei nevinovați să sară într-un lac și să se uite la ei cum sunt mitraliați, ce-l reținea să execute un preot și niște băieți care salvau evrei?

Părintele Re ieși pe prispă. Pino rămase în hol, neștiind ce să facă. Avusese o idee bună? Sau îi vor găsi naziștii pe evrei și-i vor ucide pe toți cei aflați în Casa Alpina?

Vehiculul lui Rauff opri în zloată, nu departe de locul în care Tito îi amenințase pe toți de dimineață. Colonelul de Gestapo era așa cum și-l amintea Pino: cu un început de chelie, de statură mijlocie, fălcos, cu un nas ascuțit, buze subțiri și palide, și ochi căprui, stinși, care nu trădau nimic. Purta cizme negre scurte, o haină de piele neagră și lungă, la două rânduri de nasturi, stropită cu noroi, și o caschetă cu cap-de-mort.

Ochii lui Rauff îl fixară pe preot și un zâmbet îi miji pe buze când se dădu jos din vehicul.

— Întotdeauna e atât de greu de ajuns la dumneavoastră, părinte Re? întrebă colonelul de Gestapo.

— Primăvara poate fi dificil, spuse preotul. Dumneavoastră mă cunoașteți pe mine, dar eu…

— Standartenführer Walter Rauff, spuse Rauff în momentul când două camioane opriră în spatele lui. Șeful Gestapoului din Milano.

— Veniți de departe, colonele, spuse părintele Re.

— Umblă zvonuri despre dumneavoastră, părinte, chiar și în Milano.

— Zvonuri despre mine? De la cine? În legătură cu ce?

— Îl mai țineți minte pe un seminarist? Giovanni Barbareschi? Lucra pentru cardinalul Schuster și pentru dumneavoastră, din câte se pare?

— Barbareschi a lucrat aici scurt timp, spuse părintele Re. Ce e cu el?

— L-am arestat săptămâna trecută, spuse Rauff. E în închisoarea San Vittore.

Pino își reținu un fior. Închisoarea San Vittore din Milano fusese un loc oribil și de tristă reputație cu mult înainte de a o prelua naziștii.

— Sub ce acuzații? întrebă părintele Re.

— Fals, spuse Rauff. Falsifică documente. E priceput.

— Eu nu știu nimic despre asta, spuse părintele Re. Aici Barbareschi a călăuzit turiști și a ajutat la bucătărie.

Șeful Gestapoului păru iarăși amuzat.

— Să știți că noi avem urechi peste tot, părinte. Gestapoul e ca Dumnezeu. Noi aflăm tot soiul de lucruri.

Părintele Re se încordă.

— Eu nu știu ce credeți dumneavoastră, colonele, dar nu sunteți Dumnezeu, deși ați fost creat după chipul și asemănarea Lui.

Rauff făcu un pas spre el, îl privi pe părinte cu răceală și spuse:

— Să nu faceți o greșeală, părinte. Eu vă pot salva sau vă pot damna.

— Și totuși nu sunteți Dumnezeu, spuse părintele Re neînfricat.

Șeful Gestapoului îi susținu privirea câteva clipe, după care se întoarse către unul dintre ofițerii săi.

— Împrăștiați-vă și cercetați fiecare centimetru de pe acest platou. Eu am să arunc o privire pe-aici.

Din camioane începură să sară soldați.

— Ce căutați, colonele? întrebă părintele Re. Poate pot să vă ajut eu.

— Ascundeți evrei, părinte? întrebă Rauff tăios. Îi ajutați să ajungă în Elveția?

Pino avu o senzație de acreală în gât și simți cum i se înmoaie genunchii.

Rauff știe, gândi speriat. *Vom muri cu toții!*

Părintele Re spuse:

— Colonele, eu sunt adeptul credinței catolice potrivit căreia trebuie să arăți iubire și să oferi adăpost oricărui om aflat în primejdie. Așa se face și în Alpi. Un alpinist îl ajută întotdeauna pe cel aflat la ananghie. Italian. Elvețian. German. Pentru mine nu contează.

Rauff păru iarăși amuzat.

— Ajutați și astăzi pe cineva, părinte?

— Doar pe dumneavoastră, colonele.

Pino înghiți în sec, abținându-se cu greu să nu tremure. *De unde știu ei?* Mintea lui căuta răspunsuri. *Să fi vorbit Barbareschi? Nu.* Nu, Pino nu-și putea imagina. *Dar de unde...?*

— Atunci ajutați-mă, părinte, spuse șeful Gestapoului. Arătați-mi școala dumneavoastră. Vreau să văd fiecare ungher.

— Cu plăcere, spuse părintele și se dădu la o parte.

Colonelul Rauff urcă pe prispă, își scutură cizmele de noroi și zăpadă și scoase un pistol Luger.

— Ăsta pentru ce e? întrebă părintele Re.

— Pentru pedepsirea promptă a nemernicilor, spuse Rauff și intră în hol.

Pino nu se așteptase să-l vadă intrând și se fâstâci când șeful Gestapoului îl privi insistent.

— Eu te știu pe tine, spuse Rauff. Eu nu uit nicio față.

Pino bălmăji:

— Din magazinul unchiului și mătușii mele din San Babila?

Colonelul își înclină capul într-o parte, continuând să-l scruteze:

— Cum te cheamă?

— Giuseppe Lella, spuse Pino. Unchiul meu este Albert Albanese. Soția lui, mătușa mea Greta, este austriacă. Ați stat de vorbă cu ea, cred. Am mai lucrat și eu uneori la ei.

— Da, spuse Rauff. Așa este. De ce ești aici?

— Tatăl meu m-a trimis aici ca să scap de bombe și să învăț, ca toți băieții de aici.

— Aha, zise Rauff, șovăi o clipă și merse apoi mai departe.

Cu fața împietrită, părintele Re îi aruncă lui Pino o privire și-l ajunse din urmă pe șeful Gestapoului, care se oprise în ușa larg deschisă a sălii de mese pustii.

Rauff privi în jur.

— Un loc curat, părinte. Îmi place. Unde sunt ceilalți băieți? câți sunt aici în prezent?

— Patruzeci, spuse părintele Re. Trei zac în pat cu gripă, doi ajută la bucătărie, cincisprezece au plecat să schieze, iar ceilalți încearcă să prindă niște boi care i-au scăpat unui țăran din Madesimo. Dacă nu-i prinzi înainte să dea dezghețul, se sălbăticesc prin munți.

— Boi, spuse colonelul Rauff, studiind totul cu atenție: mesele, băncile, tacâmurile deja pregătite pentru cină.

Împinse ușile batante care dădeau în bucătărie, unde fratele Bormio curăța cartofi împreună cu doi dintre băieții mai mici.

— Impecabil, spuse Rauff apreciativ și închise ușile.

— Suntem o școală acreditată de inspectoratul provinciei Sondrio, spuse părintele Re. Și mulți dintre elevii noștri provin din cele mai bune familii din Milano.

Șeful Gestapoului se uită iarăși la Pino și zise:

— Văd asta.

Colonelul cercetă dormitoarele comune și camera lui Pino și Mimmo. Lui Pino îi stătu inima în loc când Rauff călcă pe scândura desprinsă sub care se ascundea aparatul lui de radio cu unde scurte. Dar momentul de tensiune trecu și colonelul merse mai departe. Se uită în toate cămările și în încăperea în care dormea fratele Bormio. În final ajunse la o ușă închisă și încuiată.

— Aici ce e? întrebă.

— Camera mea, spuse părintele Re.

— Deschideți, spuse Rauff.

Părintele Re își vârî mâna în buzunar, scoase de acolo o cheie și descuie ușa. Pino nu văzuse niciodată încăperea în care dormea părintele Re. Nimeni nu o văzuse. Era întotdeauna închisă și încuiată. Când Rauff deschise ușa, Pino văzu că era un spațiu strâmt, cu un pat îngust, un dulap minuscul, un felinar, un pupitru și un scaun cioplite grosolan din lemn, o Biblie și un crucifix pe perete, lângă o icoană a Fecioarei Maria.

— Aici locuiți dumneavoastră? întrebă Rauff. Astea sunt toate lucrurile dumneavoastră?

— Un om al lui Dumnezeu are nevoie de mai multe? întrebă părintele Re.

Colonelul contemplă câteva clipe camera. Apoi se întoarse și spuse:

— Duceți o viață austeră, o viață cu un scop, o viață de abnegație și adevărată noblețe, sunteți o sursă de inspirație, părinte Re. Mulți dintre ofițerii mei ar avea de învățat de la dumneavoastră. Cei mai mulți din armata de la Salò ar avea de învățat de la dumneavoastră.

— Nu știu, zău, spuse preotul.

— Ba da, dumneavoastră duceți o viață spartană, spuse Rauff pe un ton serios. Eu admir acest lucru. Asceza a dat întotdeauna

naștere celor mai mari războinici. Aveți suflet de războinic, părinte?

— Pentru Iisus, colonele.

— Înțeleg, spuse Rauff și închise ușa în urma sa. Și totuși circulă aceste zvonuri supărătoare despre dumneavoastră și această școală.

— Nu-mi dau seama de ce, spuse părintele Re. Doar v-ați uitat peste tot. Dacă doriți, puteți să cercetați și cămara din beci.

Șeful Gestapoului tăcu o vreme, după care spuse:

— Am să-l trimit acolo pe unul dintre oamenii mei.

— Îi arăt eu pe unde se intră, spuse preotul. Nu trebuie să sape mult.

— Să sape?

— Mai e cel puțin un metru de zăpadă pe chepeng.

— Arătați-mi, spuse Rauff.

Ieșiră din casă, urmați de Pino. Părintele Re tocmai o luase pe după colțul casei, când din molidișul din spatele capelei izbucniră fluierături și strigăte de băieți. Patru soldați SS se îndreptau deja într-acolo.

— Ce se întâmplă? dori să afle colonelul Rauff, cu o frântură de secundă înainte ca un bou să se repeadă dintre copaci mugind și împleticindu-se în zăpadă.

Mimmo și un alt băiat goneau animalul cu nuiele, mânându-l către un țarc aflat vizavi de școală, în vreme ce cei patru soldați SS stăteau și se uitau.

Gâfâind, cu gura până la urechi, Mimmo strigă:

— Ceilalți boi sunt toți în pădure, la marginea platoului, părinte Re. I-am înconjurat, dar nu-i putem mâna ca pe ăsta.

Înainte ca preotul să apuce să spună ceva, colonelul Rauff zise:

— Trebuie să formați un V și să-l mânați pe primul în direcția în care vreți. Ceilalți o să se ia după el.

Părintele Re se uită la șeful Gestapoului, care spuse:

— Am copilărit la o fermă.

Mimmo îl privi nesigur pe părintele Re.

— Vă arăt eu, spuse Rauff, la care Pino crezu că leșină.

— Nu e nevoie, se grăbi preotul să spună.

— Ba nu, va fi distractiv, zise colonelul. N-am mai făcut asta de ani de zile.

Rauff se întoarse către soldații săi:

— Voi patru veniți cu mine.

Și apoi îl privi pe Mimmo:

— Câți băieți sunt în pădure?

— Douăzeci?

— Destui, zise colonelul și porni către molidiș.

— Ajută-l, Pino! șopti părintele Re.

Deși nu avea niciun chef, Pino o luă la fugă după nemți.

— Unde să stea băieții, colonele? întrebă Pino, cu speranța că nu i se auzea tremurul din glas.

— Unde sunt boii acum? întrebă Rauff.

Mimmo spuse:

— Păi, i-am încolțit acolo la marginea platoului.

Erau aproape la liziera pădurii, de unde se auzeau mugetele boilor invizibili. Deși Pino nu și-ar fi dorit nimic mai mult decât să se întoarcă și să o ia la sănătoasa, continuă să meargă. Situația parcă-l însuflețise pe șeful Gestapoului. Ochii lui, adineauri căprui și stinși, erau acum mari și scăpărători, iar colonelul rânjea de bucurie. Pino își plimbă privirea în jur, încercând să se hotărască unde să se ducă dacă totul se va sfârși prost.

6.

Colonelul Rauff pătrunse în molidișul care se întindea ca o semilună de la marginea platoului înspre interiorul acestuia.

— Boii sunt în dreapta, acolo, spuse Mimmo.

Rauff își vârî pistolul în toc și-l urmă pe Mimmo prin zăpada care aici, între copaci, era mai puțin adâncă decât pe loc deschis. Boii umblaseră peste tot, bătătoriseră zăpada și defecaseră în tot locul.

Mimmo și șeful Gestapoului își feriră capetele de câteva crengi și trecură pe sub unul dintre cei mai înalți molizi, ceea ce-i dădu lui Pino crampe la stomac. Soldații SS mergeau în urma lui Rauff, iar Pino era ultimul în șir. Când se aplecă pe sub crengile celui mai înalt copac, privirea i-a fost atrasă de un mănunchi de ace care cădeau rotindu-se în aer. Ridică privirea, dar nu-l zări pe niciunul dintre evreii care se ascundeau sus în copaci și ale căror urme fuseseră călcate de copitele boilor.

Slavă Cerului, își spuse Pino în sinea sa, în vreme ce Rauff se apropia cu pași siguri de băieții de la Casa Alpina, care erau risipiți printre molizi. Îi încolțiseră pe ultimii șase boi, care își scuturau capetele, răgeau și căutau să scape într-o altă direcție decât înspre marginea platoului.

— Când zic eu, îi pui pe cei șase băieți din mijloc să se dea înapoi și să se împartă în două grupuri de câte trei, spuse Rauff și-și ținu mâinile cu palmele lipite și degetele răsfirate. Vreau să facem un V, uite-așa! Când se pun ei în mișcare, ceilalți băieți să o ia la fugă înainte, ca să mâne boii în direcția în care vrem noi. Să rămână în formație de V, de o parte și de cealaltă. Vacile și boii sunt ca evreii – merg cu turma. O să facă ce vrem noi.

Pino ignoră ultima remarcă, dar le strigă băieților din mijloc indicațiile lui Rauff. Cei șase se dădură iute înapoi și apoi se răsfirară într-o parte și în cealaltă. Când primul bou o luă la goană, restul ciurdei se năpusti după el ca apucat de streche. Vitele năvăliră printre copaci, mugind și rupând crengi în calea lor, în vreme ce băieții le flancau, strigau și le înghesuiau, astfel încât boii începură să se alinieze și să fugă unul după altul.

— Da! Da! țipa colonelul Rauff, fugind în urma ultimului bou care se îndepărta de la marginea platoului. Așa se face!

Pino îl urmă pe șeful Gestapoului printre copaci, dar de la distanță. Boii ieșiră din molidiș, cu băieții în dreapta și în stânga lor, iar naziștii îi urmară, inclusiv Rauff, care nu aruncă nici măcar o privire înapoi. Abia atunci se opri Pino să privească în susul unuia dintre molizii mai înalți. La doisprezece metri înălțime, printre crengi, întrezări silueta cuiva care stătea lipit de trunchiul copacului.

Pino ieși agale din pădure și văzu că boii erau deja în țarc și mâncau din baloții de paie.

— Ah, i se adresă radios și abia suflând colonelul Rauff părintelui Re, când ajunse Pino lângă ei. Ce distracție a mai fost! Am făcut asta de multe ori în copilărie.

— Se pare că v-a făcut plăcere, spuse preotul.

Șeful Gestapoului tuși, râse și dădu din cap. Apoi îl privi pe locotenent și lătră ceva în germană. Locotenentul începu să zbiere și să fluiere. Soldații care cercetaseră acareturile și cele câteva case din Motta se întoarseră în fugă la camioane.

— Rămân suspicios, părinte, spuse colonelul Rauff și-i întinse preotului mâna.

Pino își ținu respirația. Preotul luă mâna colonelului și o scuturâ.

— Sunteți oricând binevenit, colonele.

Rauff se sui în Kübelwagen-ul său. Părintele Re, fratele Bormio, Pino, Mimmo și ceilalți băieți rămaseră pe loc și urmăriră tăcuți cum întorceau camioanele germane. Așteptară ca Rauff și soldații lui să se îndepărteze cinci sute de metri pe drumul noroios care cobora la Madesimo și izbucniră apoi în urale.

7.

— Am fost convins că știe că v-am ascuns pe toți în copaci, spuse Pino câteva ore mai târziu.

El și părintele Re cinau la o masă cu refugiații care se simțeau ușurați.

Tatăl celor doi băieți zise:

— L-am văzut pe colonel venind spre noi. A trecut chiar pe sub copacul nostru. De două ori!

Începură toți să râdă, așa cum râd doar cei care au scăpat dintr-un pericol de moarte, nevenindu-le să creadă, recunoscători și cu o bucurie molipsitoare.

— Un plan inspirat, spuse părintele Re, îl bătu pe Pino pe umăr și-și ridică paharul cu vin. În sănătatea lui Pino Lella!

Refugiații ridicară toți paharele și închinară pentru Pino. El se simțea stânjenit că i se acorda atâta atenție și spuse zâmbind:

— Numai datorită lui Mimmo a funcționat.

Dar era bucuros, ba chiar încântat. Faptul că-i păcălise pe naziști îl făcea să se simtă mai puternic. Lupta și *el,* în felul lui, împotriva lor. Toți luptau împotriva lor, toți făceau parte din mișcarea de rezistență tot mai amplă. Italia nu le aparținea nemților. Italia nu le va aparține niciodată nemților.

Alberto Ascari intră în Casa Alpina fără să tragă clopotul. Se ivi în ușa sălii de mese, cu căciula în mână, și spuse:

— Iertați-mă, părinte Re, dar am un mesaj urgent pentru Pino. Tatăl lui mi-a telefonat acasă la unchiul meu și mi-a cerut să vin să-i aduc lui Pino mesajul.

Lui Pino îi pieri toată bucuria. Ce se întâmplase? Cine murise?

— Despre ce e vorba? întrebă.

— Tatăl tău vrea să te întorci acasă cât mai curând posibil, zise Ascari. La Milano. A spus că e o chestiune de viață și de moarte.

— Pentru cine? întrebă Pino și se ridică de la masă.

— Se pare că pentru tine, Pino.

PARTEA A TREIA

Catedralele oamenilor

Capitolul treisprezece

1.

Douăsprezece ore mai târziu, Pino ședea în dreapta șoferului, în Fiatul cu motor tunat al lui Ascari, abia acordând atenție lungilor pante care se deschideau de o parte a șoselei care cobora în serpentine de la Madesimo la Campodolcino. Nu se uita la frunzișul verde-crud al primăverii, nu simțea mirosul florilor. Cu gândul era încă la Casa Alpina, regretând că fusese obligat să plece de acolo.

— Vreau să rămân aici și să vă ajut, îi spusese părintelui Re cu o seară înainte.

— Iar ajutorul tău ar fi binevenit, replicase preotul, dar pare ceva grav, Pino. Trebuie să asculți de tatăl tău și să te întorci acasă.

Pino arătase către refugiați.

— Cine o să-i ducă în Val di Lei?

— Mimmo, răspunsese părintele Re. I-ai pregătit bine, și pe el, și pe ceilalți băieți.

Pino fusese atât de necăjit, încât dormise agitat și fusese mâhnit când venise Ascari după el, să-l ducă la gara din Chiavenna. Stătuse la Casa Alpina aproape șapte luni, dar parcă trecuseră ani.

— Vei veni să mă vizitezi, când vei putea? întrebase părintele Re.

— Sigur că da, părinte, spusese Pino și se îmbrățișaseră.

— Să ai încredere în planul pe care-l are Dumnezeu cu tine, spusese preotul. Și să ai grijă de tine.

Fratele Bormio îi dăduse provizii pentru drum și-l îmbrățișase la rândul său.

Pino abia dacă scosese un cuvânt, până ajunseră pe fundul văii.

— Un lucru bun, spuse Ascari. M-ai învățat să schiez.

Pino își îngădui un zâmbet.

— Înveți repede. Bine ar fi fost dacă mi-aș fi încheiat și eu lecțiile de șofat.

— Ești deja foarte, foarte bun, Pino, spuse Ascari. Ai fler, ai un simț pentru condus cum puțini au.

Pino era încântat de laude. Ascari era un șofer nemaipomenit. Alberto continua să-l uluiască pe Pino cu tot ce știa să facă la volan și, parcă pentru a-i demonstra acest lucru, parcurse acum drumul până jos la Chiavenna cu o viteză amețitoare, care-l lăsă pe Pino cu gura căscată.

— Mi-e și frică să-mi imaginez ce ai face la o cursă autentică, Alberto, spuse Pino când opriră în fața gării.

Ascari zâmbea cu gura până la urechi.

— Timpul face totul, zice unchiul meu mereu. Te întorci la vară? Să-ți închei instrucția?

— Mi-ar plăcea, spuse Pino clătinând din cap. Ai grijă de tine, prietene. Și vezi să nu intri în șanț.

— În fiecare zi, spuse Ascari și plecă.

Pino coborâse atât de mult, încât aici era aproape cu cincisprezece grade mai cald decât în Motta. Chiavenna era numai flori. Aerul era încărcat de mirosul și polenul lor. Primăvara în Alpii sudici nu era întotdeauna atât de superbă, ceea ce-l făcu pe Pino să regrete și mai mult când își cumpără biletul, îi arătă actele unui soldat german și se sui apoi în trenul care se îndrepta spre sud, spre Como și Milano.

Primul vagon în care intră era înțesat de soldați fasciști. Pino se răsuci pe călcâie și merse mai departe, până găsi un vagon în care era doar o mână de oameni. Moleșit de la lipsa de somn, își aranjă bagajul, își folosi rucsacul pe post de pernă și adormi.

2.

După trei ore, trenul opri în gara centrală din Milano, care arăta în mare parte așa cum și-o amintea Pino, deși încasase câteva lovituri directe. Cu excepția faptului că hala nu mai era păzită de soldați italieni. Naziștii dețineau acum controlul absolut. Când străbătu peronul și trecu prin hală, păstrând distanța față de soldații fasciști din tren, Pino observă cu cât dispreț îi priveau nemții pe oamenii lui Mussolini.

— Pino!

Tatăl lui și unchiul Albert veniră grăbiți să-l întâmpine. Amândoi îmbătrâniseră vizibil de la Crăciun, încărunțiseră la tâmple și aveau obrajii mai scofâlciți și gălbejiți decât își amintea Pino.

Michele exclamă:

— Îl vezi cât s-a făcut, Albert?

Unchiul Albert căsca gura la Pino.

— Șapte luni și te-ai făcut ditamai bărbatul vânjos! Ce ți-a dat de mâncare părintele Re?

— Fratele Bormio e un bucătar grozav, spuse Pino rânjind prostește și încântat de privirile lor scrutătoare.

Era atât de fericit să-i vadă, încât aproape uită să fie supărat.

— De ce a trebuit să mă întorc acasă, tată? întrebă Pino când ieșiră din gară. Făceam lucruri bune la Casa Alpina, lucruri importante.

Tatăl său se întunecă la față. Clătină din cap și spuse cu glas scăzut:

— Nu vorbim aici despre ce e bine și ce e rău. Mai așteptăm puțin, da?

Luară un taxi. După zece luni și jumătate de bombardamente, Milano semăna mai degrabă cu un câmp de luptă decât cu un oraș. În unele cartiere, aproape șaptezeci la sută din clădiri erau numai moloz, dar pe străzi se putea circula. Pino văzu curând de ce. Puzderie de bărbați în uniforme cenușii, încovoiați și cu priviri goale, degajau străzile, cărămidă cu cărămidă, piatră cu piatră.

— Cine sunt? întrebă Pino. Bărbații aceștia cenușii?

Unchiul Albert își așează o mână pe piciorul lui Pino, arătă cu degetul spre șofer și clătină din cap. Pino observă că șoferul de

taxi se tot uita în oglinda retrovizoare și atunci se resemnă și nu mai scoase niciun cuvânt până acasă.

Cu cât se apropiau de Duomo și San Babila, cu atât mai multe clădiri stăteau în picioare. Multe dintre ele erau intacte. Trecură prin fața arhiepiscopiei. În față era parcat un automobil oficial nazist, automobilul unui general, după stegulețul de pe capotă.

Și într-adevăr, străzile dimprejurul catedralei erau înțesate de ofițeri germani de rang înalt și de automobilele lor. Trebuiră să coboare din taxi și să treacă de un post de control bine păzit și întărit cu saci de nisip, pentru a intra în San Babila.

După ce-și arătară actele, străbătură în tăcere una dintre cele mai puțin distruse zone din Milano. Magazinele, restaurantele și barurile erau deschise și pline de ofițeri naziști și amantele lor. Tatăl lui Pino îi conduse până la Corso del Littorio, care era la vreo patru străzi de unde locuiseră ei înainte, tot în cartierul modei, dar mai aproape de Scala, Galleria și Piața Domului.

— Scoate-ți iarăși actele, spuse tatăl lui și făcu și el la fel.

Pătrunseră într-o clădire și imediat se iviră în fața lor două santinele înarmate din Waffen-SS, lucru care-l surprinse pe Pino. Naziștii păzeau acum toate imobilele din San Babila?

Santinelele îi cunoșteau pe Michele și pe unchiul lui Pino și le verificară doar în treacăt actele. Dar pe ale lui Pino le examinară atent și îndelung, înainte de a le da voie să treacă. Intrară într-un ascensor care semăna cu o colivie. Când trecură de etajul al cincilea, Pino văzu în fața unei uși alte două santinele SS.

Coborâră din ascensor la etajul al șaselea, străbătură un coridor scurt și intrară în noul apartament al familiei Lella. Nu era nici de departe la fel de spațios precum cel din Via Monte Napoleone, dar era deja confortabil amenajat. Pino recunoscu pretutindeni mâna mamei sale.

Tatăl și unchiul Albert îi făcură lui Pino semn să-și lase bagajul și să-i urmeze. Ieșiră pe o ușă de sticlă și ajunseră pe terasa de pe acoperiș. În est se ridicau spre cer turnurile catedralei. Unchiul Albert spuse:

— Aici putem vorbi liniștiți.

Pino întrebă:

— De ce sunt naziști în casa scării și la etajul de sub noi?

Tatăl lui îi arătă o antenă montată dedesubt, cam pe la jumătatea zidului terasei.

— Antena aceasta aparține unui aparat de radio cu unde scurte aflat în apartamentul de sub noi. În februarie, nemții l-au dat afară pe fostul locatar, un dentist. Au adus muncitori și au refăcut în întregime apartamentul. Din câte am aflat noi, aici stau demnitarii naziști când vin în vizită la Milano. Dacă ar veni Hitler, aici ar sta.

— La un etaj sub noi? spuse Pino speriat de idee.

— E o lume nouă și primejdioasă, Pino, spuse unchiul Albert. Mai ales pentru tine.

— De aceea te-am și chemat acasă, spuse tatăl lui, fără să-i dea lui Pino răgazul să replice. Peste nici trei săptămâni împlinești optsprezece ani, ceea ce înseamnă că poți fi recrutat.

Pino miji ochii.

— Așa, și?

Unchiul său continuă:

— Dacă aștepți să te recruteze, te bagă în armata fascistă.

— Iar nemții îi trimit pe toți recruții italieni pe frontul din Rusia, spuse Michele frângându-și mâinile. Ai fi carne de tun, Pino. Ai muri. Și noi nu putem îngădui să ți se întâmple așa ceva, nu acum, când războiul se apropie de final.

Războiul se apropia de final. Pino știa că acesta era adevărul. Auzise chiar cu o zi înainte, la aparatul de radio pe care i-l lăsase părintelui Re, că Aliații luptau iarăși pentru Monte Cassino, o mănăstire aflată sus pe un platou, unde nemții instalaseră tunuri masive. Într-un final, mănăstirea și nemții fuseseră spulberați de către bombardierele Aliate. La fel și orașul aflat mai jos. Trupele Aliate erau pe punctul de a străpunge Linia Gustav de fortificații, aflată la sud de Roma.

— Și atunci ce vreți să fac? întrebă Pino. Să mă ascund? Mai bine rămâneam la Casa Alpina până-i alungă Aliații pe naziști.

Tatăl lui scutură din cap.

— Ofițerul de recrutare a trecut deja pe-aici să te caute. Știau că erai acolo. În câteva zile după ziua ta de naștere, cineva s-ar fi dus la Casa Alpina și te-ar fi luat.

— Și atunci ce vreți să fac? întrebă Pino iarăși.

— Vrem să te înrolezi, spuse unchiul Albert. Dacă te înrolezi, o să avem noi grijă să fii trimis undeva unde să nu te afli în pericol.

— Cu armata din Salò?

Cei doi bărbați schimbară o privire, înainte ca tatăl lui să spună:

— Nu, cu nemții.

Pino simți că-i vine greață.

— Să mă alătur naziștilor? Să port svastica? Nu. Nici nu mă gândesc.

— Pino, începu tatăl lui, treaba asta…

— Tu știi ce am făcut eu în ultimele șase luni? se înfurie Pino. Am condus evrei și fugari peste Groppera în Elveția, ca să scape de naziști, de niște oameni care nu se sfiesc să mitralieze nevinovați! Nu vreau și nu pot să fac ce-mi cereți.

Urmară câteva clipe de tăcere, în care cei doi bărbați îl scrutară pe Pino. Unchiul Albert spuse în cele din urmă:

— Te-ai schimbat, Pino. Nu arăți doar ca un bărbat, ci și vorbești ca unul. Așa că am să-ți spun un lucru: dacă nu te decizi să fugi și tu în Elveția și să aștepți acolo încheierea războiului, vei ajunge să participi la el într-un fel sau altul. Prima variantă: aștepți să fii recrutat. Vei face instrucție trei săptămâni și după aceea o să te trimită în nord să lupți împotriva sovieticilor, acolo unde rata morții la soldații italieni în primul an este de aproape cincizeci la sută. Asta înseamnă că ai o șansă din două să apuci să împlinești nouăsprezece ani.

Pino dădu să-l întrerupă, dar unchiul lui ridică o mână.

— Încă n-am terminat. Sau a doua variantă: una dintre cunoștințele mele poate face în așa fel încât să fii încorporat într-o aripă a armatei germane numită Organizația Todt, OT. Care nu luptă, ci construiește. Vei fi în siguranță și probabil că vei mai și învăța câte ceva.

— Eu vreau să lupt împotriva nemților, nu să mă alătur lor.

— E o măsură de precauție, spuse tatăl lui. După cum spuneai, războiul se va sfârși curând. S-ar putea să nici nu apuci să-ți termini instrucția.

— Ce-o să le zic oamenilor?

— Nimeni nu va ști, zise unchiul Albert. Cui întreabă îi zicem că ești încă în Alpi, la părintele Re.

Pino nu spuse nimic. Înțelegea logica, dar îi lăsa un gust amar. Asta nu era rezistență. Era prefăcătorie, eschivare, lașitate.

— Trebuie să vă dau un răspuns astăzi? întrebă Pino.

— Nu, spuse tatăl lui. Dar într-o zi, două.

Unchiul Albert spuse:

— Între timp hai cu mine la magazin. Poți să faci ceva pentru Tullio!

Un zâmbet larg se ivi pe fața lui Pino. Tullio Galimberti! Nu-l mai văzuse de – șapte luni? se întrebă dacă Tullio îl mai urmărea pe colonelul Rauff prin tot orașul. Se întrebă cine era ultima lui cucerire.

— Vin, spuse Pino. Dacă n-ai nevoie de mine, tată.

— Nu, du-te, spuse Michele. Eu am ceva contabilitate de făcut.

3.

Pino și unchiul lui părăsiră apartamentul și, când coborâră cu ascensorul, văzură santinelele din fața apartamentului de la etajul al cincilea. Santinelele din casa scării dădură din cap când ieșiră.

În drum spre Valigeria Albanese, unchiul Albert îl descusu pe Pino în legătură cu cele trăite în Alpi. Cel mai mult părea să-l impresioneze sistemul de semnalizare conceput de către părintele Re, precum și sângele rece și ingeniozitatea datorită cărora scăpase Pino din niște situații atât de dificile, de ți se făcea părul măciucă.

Din fericire, nu era nimeni în magazin. Unchiul Albert puse în ușă tăblița cu „Închis” și coborî jaluzeaua. Mătușa Greta și Tullio Galimberti veniră din spate.

— Uită-te la el! îi spuse mătușa Greta lui Tullio.

— O namilă, zise Tullio. Și uită-te la fața lui, ce schimbată e. Unele fete l-ar putea considera frumos. Cu condiția să nu stea lângă mine.

Tullio rămăsese același om glumeț, dar greutățile îi mai înfrânaseră încrederea de sine, care odinioară îl făcuse să fie atât de țanțoș. Slăbise mult și privea deseori în gol, fumând țigară de la țigară.

— L-am văzut pe nazistul pe care-l urmăreai tu mai demult, pe colonelul Rauff, ieri.

Tullio păli.

— L-ai văzut ieri pe Rauff?

— Am stat de vorbă cu el, spuse Pino. Știai că a copilărit la o fermă?

— Habar n-aveam, spuse Tullio și-i aruncă o privire unchiului Albert.

Acesta șovăi o clipă, după care spuse:

— Bănuiesc că știi să ții un secret?

Pino dădu din cap.

— Colonelul Rauff vrea ca Tullio să fie interogat. Dacă-l prind, îl duc la Hotelul Regina, îl torturează și după aceea îl trimit la închisoarea San Vittore.

— Cu Barbareschi? spuse Pino. Falsificatorul?

Toți cei aflați în încăpere îl priviră pe Pino uluiți.

— De unde-l cunoști? dori Tullio să afle.

Pino îi explică și după aceea spuse:

— Rauff zicea că e în San Vittore.

Pentru prima dată în acea zi, Tullio zâmbi.

— A fost până aseară. Barbareschi a evadat!

Pino rămase ca trăsnit. Și-l amintea pe seminarist așa cum îl văzuse în acea primă zi de bombardamente și acum încerca să-și imagineze cum se transformase acesta într-un falsificator și evadase apoi din închisoare. Din San Vittore, pentru numele lui Dumnezeu!

— Asta e o veste bună, spuse Pino. Și tu te ascunzi aici, Tullio? E înțelept?

— Mă tot mut din loc în loc, spuse Tullio și-și aprinse o nouă țigară. În fiecare seară.

— Ceea ce ne complică nouă viața, spuse unchiul Albert. Înainte ca Rauff să se intereseze de el, Tullio putea să umble liber prin oraș și să rezolve tot soiul de comisioane pentru Rezistență. Acum nu mai poate. Cum spuneam mai devreme, ar fi ceva ce ai putea face tu pentru noi.

Pino era bucuros.

— Pentru Rezistență, orice.

— Avem niște documente care trebuie predate astăzi, înainte de ora când se suspendă circulația, spuse unchiul Albert. Îți dăm o adresă. Duci documentele la adresa aceea și le înmânezi. Poți să faci asta?

— Ce fel de documente?

— Asta nu te privește pe tine, spuse unchiul său.

Tullio adăugă sec:

— Dar, dacă te prind naziștii cu ele și înțeleg ce scrie în ele, o să te execute. Au făcut-o și pentru mai puțin.

Pino privi pachetul pe care i-l întindea unchiul lui. Cu excepția zilei de ieri și a celei în care murise Nicco cu grenada în mână, Pino nu se simțise niciodată cu adevărat amenințat de către naziști. Dar acum nemții erau peste tot în Milano. Oricare îl putea opri și percheziționa.

— Dar sunt documente importante?

— Da.

— Atunci n-o să mă prindă, spuse Pino și luă pachetul.

După o oră părăsi magazinul de marochinărie, pe bicicleta unchiului său. Își prezentă actele la postul de control din San Babila și la un altul, aflat pe latura vestică a catedralei, dar nimeni nu-l percheziționă și nu-i arătă prea mult interes.

Abia după-amiază târziu reuși să ajungă la adresa din partea de sud-est a orașului. Cu cât se îndepărta mai mult de centru, cu atât mai multe distrugeri vedea. Pino își conduse și împinse bicicleta pe străzi dezolante și mizere, devastate de incendii. Ajuns la craterul unei bombe, încetini și opri la marginea acestuia. Cu o seară înainte plouase. Pe fundul craterului se adunase o apă murdară, care emana un miros de putregai. Copii râdeau. Patru sau cinci dintre ei, negri de murdărie, se cățărau și se jucau pe scheletul unei clădiri arse.

Au fost aici? Au simțit bombele? Au văzut incendiile? Au părinți? Sau sunt copii ai străzii? Unde locuiesc? Aici?

Văzând copiii care trăiau printre ruine, Pino se simți tulburat, dar își văzu de drum, urmând indicațiile pe care i le dăduse Tullio. Ieși din zona pustiită de incendii și intră într-un cartier în care erau mai puține clădiri distruse. Priveliștea lor îl trimise cu gândul la un pian stricat, cu unele clape sparte, cu altele lipsă și cu altele rămase galbene și roșii pe un fundal înnegrit.

Găsi două imobile lipite unul de altul. După cum îl îndrumase Tullio, intră în cel din dreapta, care forfotea de viață. Copii murdari de funingine cutreierau coridoarele. Multe locuințe aveau ușile deschise și încăperile ticsite de oameni necăjiți. De undeva se auzea o placă de gramofon, o arie din *Madama Butterfly,* pe care Pino o recunoscu ca fiind interpretată de verișoara lui, Licia.

— Pe cine cauți? îl întrebă un băiat jegos.

— Șaisprezece B, spuse Pino.

Băiatului îi căzu fața. Arătă înspre capătul coridorului.

La bătaia lui Pino, ușa se întredeschise, asigurată cu un lanț. Un bărbat spuse în italiană, cu un accent puternic:

— Ce e?

— Tullio m-a trimis, Baka, spuse Pino.

— Trăiește?

— Acum două ore mai trăia.

Informația păru să-l mulțumească pe bărbat. Desfăcu lanțul și deschise ușa doar atât cât să-l lase pe Pino să intre într-o garsonieră. Baka era de origine slavă, scund, voinic, cu un păr negru des și sprâncene stufoase, cu un nas turtit și brațe și umeri vânjoși. Deși era mult mai înalt decât el, Pino se simți intimidat.

Baka îl studie o clipă și apoi spuse:

— Ai adus ceva sau ba?

Pino scoase plicul din pantaloni și i-l dădu. Baka îl luă fără niciun comentariu și se îndepărtă.

— Vrei apă? zise. E acolo. Bea și pleacă. Întoarce-te înainte de ora când se suspendă circulația.

După lungul drum cu bicicleta, Pino era ars de sete și bău câteva înghițituri, după care privi în jur și înțelese cine și ce era Baka. O valiză din piele tăbăcită, cu catarame și curele rezistente, zăcea deschisă pe patul îngust. Interiorul era special conceput cu spații căptușite, în care se aflau un radio cu unde scurte, un generator manual, două antene, scule și diode de rezervă.

Pino arătă către aparat.

— Cu cine vorbiți?

— Londra, mormăi bărbatul în timp ce citea documentele. Nou-nouț. L-am căpătat acum trei zile. Cel vechi și-a dat duhul și două săptămâni am fost muți.

— De când sunteți aici?

— M-au parașutat acum șaisprezece săptămâni în afara orașului și am venit pe jos.

— Ați stat tot timpul aici, în locuința aceasta?

Operatorul-radio pufni.

— Atunci Baka ar fi mort de cincisprezece săptămâni. Naziștii au acum aparate cu care vânează radiourile. Folosesc trei din astea ca să… cum se zice… ca să ne localizeze prin triangulație,

ca să ne ucidă și să ne distrugă radiourile. Știi care e acum pedeapsa pentru un emițător radio?

Pino scutură din cap.

Baka făcu o dată „hârști” și-și trecu degetul arătător prin fața gâtului, adăugând cu un zâmbet:

— Fără niciun cuvânt.

— Deci vă tot mutați?

— O dată la două zile, la amiază, Baka riscă și face o lungă plimbare cu valiza până la un alt apartament gol.

Pino mai avea o mulțime de întrebări pe care ar fi vrut să i le adreseze, dar avu sentimentul că îl deranjase deja prea mult.

— Am să vă revăd?

Baka își arcui una din sprâncenele sale stufoase și ridică din umeri.

— Cine poate ști?

4.

Pino părăsi în grabă locuința și imobilul. Își recuperă bicicleta și se sui pe ea în lumina unei după-amiezi calde de primăvară. Când străbătu iarăși zona devastată de foc se simțea bine, se simțea iarăși util. Indiferent cât de măruntă fusese sarcina lui, știa că făcuse ce se cuvenea, că opusese rezistență, că-și asumase un risc, și asta îl făcea să se simtă bine. Nu avea de gând să se alăture nemților. Se va alătura Rezistenței. Și cu asta, basta!

Pino se îndrepta spre nord, către Piazzale Loreto. Ajunse la magazinul de fructe și legume exact în momentul când domnul Beltramini strângea marchiza. Tatăl lui Carletto îmbătrânise îngrozitor de când nu-l mai văzuse Pino. Îngrijorarea și stresul îi brăzdaseră chipul.

— Bună ziua, domnule Beltramini, spuse Pino. Sunt eu. Pino.

Domnul Beltramini miji ochii la el, îl cercetă din cap până-n picioare și apoi își dădu capul pe spate și izbucni în hohote de râs.

— Pino Lella? Arăți de parcă l-ai fi mâncat pe Pino Lella!

Pino râse.

— Aveți haz.

— Păi da, tinere prieten, cum să supraviețuiești necazurilor dacă nu râzi și nu iubești? Și nu sunt astea două unul și același lucru?

Pino stătu puțin să se gândească.

— Ba da, cred că da. Carletto e acasă?

— Sus, o ajută pe maică-sa.

— Cum se simte doamna?

Domnului Beltramini îi dispăru de pe buze zâmbetul larg. Scutură din cap.

— Nu e bine. Doctorul zice poate șase luni, poate mai puțin.

— Îmi pare rău, domnule.

— Iar eu sunt recunoscător pentru fiecare moment pe care-l mai am cu ea, spuse negustorul. Urc să-l chem pe Carletto.

— Mulțumesc, spuse Pino. Și spuneți-i doamnei că-i urez numai bine.

În drum spre ușă, domnul Beltramini se mai întoarse o dată.

— Fiul meu ți-a simțit lipsa. Zice că ești cel mai bun prieten pe care l-a avut vreodată.

— Și eu i-am simțit lipsa, spuse Pino. Ar fi trebuit să-i scriu, dar a fost dificil… ce am făcut noi acolo, la munte.

— Va înțelege, dar să ai grijă de el, da?

— V-am promis, spuse Pino. Și eu nu-mi calc promisiunile.

Domnul Beltramini îi atinse lui Pino bicepșii și umerii.

— Doamne Sfinte, ești ca un cal de curse!

Patru sau cinci minute mai târziu ieși Carletto pe ușă.

— Hei!

— Hei, spuse Pino și-l lovi ușor cu pumnul în braț. Mă bucur să te văd.

— Da? Și eu.

— Nu pari foarte convins.

— Mama a avut o zi proastă.

Pino simți o strângere de inimă. Nu o mai văzuse pe mama lui de la Crăciun și brusc i se făcu dor de Porzia, ba chiar și de Cicci.

— Nu-mi pot imagina, spuse Pino.

Stătură de vorbă și glumiră vreun sfert de ceas, până când observară că lumina zilei începuse să pălească. Pino nu avea experiență cu interdicția de a circula pe străzi după o anumită oră și voia să fie acasă, în noul apartament, cu mult înainte să se lase noaptea. Stabiliră să se întâlnească în zilele următoare, își dădură mâna și se despărțiră.

Pino plecă mâhnit de la Carletto. Vechiul lui prieten avea un aer pierdut, era o umbră a celui care fusese mai demult. Înainte să cadă bombele, Carletto fusese vioi și haios ca tatăl lui. Acum părea să-și fi pierdut strălucirea, de parcă ar fi devenit în interior la fel de cenușiu ca bărbații aceia pe care-i văzuse Pino degajând străzile. La postul de control din San Babila, santinela îl recunoscu și-i făcu semn să treacă. *Puteam să am o armă la mine*, gândi Pino când începu să pedaleze, dar în clipa următoare auzi niște strigăte în urma sa.

Privi peste umăr. Soldații de la postul de control veneau în fugă după el, cu mitraliere la brâu. Îngrozit, Pino stătu pe loc și ridică brațele.

Dar soldații trecură în fugă pe lângă el și o luară după colț. Inima lui Pino bătea atât de repede, încât îl apucă amețeala și mai trecură câteva secunde până se putu urni din loc. Ce se întâmplase acolo? Încotro se îndreptau? Apoi auzi sirene. O ambulanță? O mașină de poliție?

Își împinse bicicleta până la colț, privi pe după și văzu cum îl percheziționează cei trei naziști pe un bărbat trecut de treizeci și cinci de ani. Bărbatul stătea lipit de zidul unei bănci, cu brațele ridicate și cu picioarele depărtate. Era tulburat și se tulbură și mai mult când unul dintre nemți îi trase de sub betelia pantalonilor un revolver.

— *Per favore*! strigă bărbatul. Îl am doar ca să-mi apăr magazinul și când mă duc la bancă!

Unul dintre soldați lătră ceva în germană. Toți trei se dădură câțiva pași înapoi. Unul dintre ei ridică arma și-l împușcă pe bărbat în ceafă. Bărbatul se înmuie ca o păpușă din cârpe și alunecă pe zid în jos.

Pino făcu un salt înapoi, îngrozit. Unul dintre soldați îl văzu, zbieră ceva, dar Pino sări în șa, pedală ca un nebun și, făcând un ocol, ajunse la imobilul din Corso del Littorio fără să fie prins.

Santinelele SS din casa scării erau noi și-l cercetară mai atent decât cele dinainte. Unul îl percheziționă și-i studie actele de două ori, înainte de a-i permite să se ducă la ascensor. În timp ce colivia urca, mintea lui Pino derula la nesfârșit amintirea bărbatului împușcat.

Buimac și scârbit, sesiză mirosurile delicioase care veneau din noul lor apartament abia când ridică mâna să bată în ușă. Unchiul îi deschise și-l pofti înăuntru.

— Ne-am făcut griji, spuse unchiul Albert și închise ușa. Ai lipsit atâta timp.

— Am fost să-l vizitez pe prietenul meu Carletto, spuse Pino.

— Slavă Cerului! Altfel, nicio problemă?

— Am văzut cum l-au împușcat nemții pe un bărbat pentru că avea un pistol la el, spuse Pino monoton. L-au împușcat de parcă n-ar fi fost nimic. Nimic.

Înainte ca unchiul lui să apuce să spună ceva, Porzia se ivi în hol, își desfăcu brațele larg și strigă:

— Pino!

— Mamă?

5.

Un val de emoție îl inundă pe Pino și-l aruncă în celălalt capăt al încăperii, în brațele mamei sale. O ridică pe Porzia de jos, o învârti în aer și o sărută, ceea ce o făcu pe mama lui să țipe de frică și încântare. Apoi o mai învârti o dată.

— Bine, bine, gata! Dă-mi drumul!

Pino o așeză cu delicatețe pe covor. Porzia își netezi rochia, după care-l privi și clătină din cap.

— Mi-a zis tatăl tău că te-ai făcut mare, dar n-am... Și Domenico? S-a făcut și el mare ca tine?

— Mai înalt, nu, dar mai puternic, da, mamă, spuse Pino. Mimmo s-a făcut voinic.

— Măi, măi... strălucea Porzia de bucurie și i se umeziră ochii. Sunt atât de fericită să fiu în casa mea cea nouă, cu băiatul meu cel mare!

Tatăl lui Pino veni din bucătărie.

— Ți-a plăcut surpriza? întrebă Michele. Mama a venit cu trenul de la Rapallo doar ca să te vadă pe tine.

— Îmi place surpriza. Cicci unde e?

— E bolnavă, spuse Porzia. O îngrijesc prietenii mei. Te sărută cu drag.

— Unde e Greta? întrebă Michele. Cina e aproape gata.

— A rămas să închidă magazinul, spuse unchiul Albert. Trebuie să sosească.

Se auzi o bătaie în ușă. Tatăl lui Pino se duse să deschidă.

Mătușa Greta dădu buzna înăuntru cu o expresie consternată, dar așteptă până închise și încuie Michele ușa, după care începu să plângă:

— Gestapoul l-a prins pe Tullio!

— Ce? țipă unchiul Albert. Cum?

— Se hotărâse să plece mai devreme de la magazin. Voia să înnopteze la mama lui. Undeva pe drum, nu departe de magazin, l-au arestat și l-au dus la Hotelul Regina. Sonny Mascolo, negustorul de nasturi, a văzut totul și a venit să-mi spună tocmai când închideam.

Toate fețele din încăpere se întunecară. Tullio la sediul Gestapoului. Pino nici nu-și putea imagina prin ce trecea probabil chiar în acel moment.

— L-au urmărit pe Tullio de la magazin? întrebă unchiul Albert.

— A ieșit pe aleea din spate, deci cred că nu, spuse mătușa Greta.

Soțul ei scutură din cap.

— Trebuie să ne gândim că da, chiar dacă nu e adevărat. E posibil ca SS-ul să ne supravegheze acum pe toți.

Pino se simțea claustrofobic. Remarcă reacții similare și la ceilalți.

— Atunci e lucru decis, spuse Porzia pe tonul cuiva care comunică un ordin primit de sus. Pino, mâine-dimineață te duci la biroul de recrutare și te alături nemților și stai acolo, la adăpost de primejdie, până se sfârșește războiul.

— Și după aceea ce fac, mamă? strigă Pino. Mă las ucis de Aliați pentru că port uniforma cu svastică?

— Când vin Aliații îți scoți uniforma, replică mama lui privindu-l cu severitate. M-am hotărât. Ești încă minor. Eu decid pentru tine.

— Mamă, protestă Pino, nu poți să…

— Ba pot și chiar asta fac, spuse ea tăios. Și cu asta, basta!

Capitolul paisprezece

27 iulie 1944

1.

După mai bine de unsprezece săptămâni de când părinții lui îl obligaseră să se înroleze în armata germană, Pino își atârnă pe umăr o pușcă semiautomată Gewehr 43 și se îndreptă către gara din Modena. Purta uniforma de vară a Organizației Todt: ghete militare negre, de piele, pantaloni, cămașă și șapcă oliv, o curea neagră de piele și un pistol Walther în toc. La brațul stâng, o brasardă roșu cu alb îi completa uniforma și-l stigmatiza.

Pe jumătatea albă, cea de sus, scria „ORG.TODT”. Dedesubt, o svastică mare și neagră domina un cerc roșu. Epoletul de pe celălalt umăr îi indica rangul: Vorarbeiter, adică soldat fruntaș.

Vorarbeiter Lella ajunsese să nu prea mai aibă încredere în planul pe care-l avea Dumnezeu cu el. Și acum, când intră în gară, încă mai spumega de furie din pricina situației imposibile în care se afla. Mama lui îl adusese în această situație. La Casa Alpina, Pino făcuse lucruri care contau, lucruri bune și drepte, dăduse dovadă de curaj călăuzind fugari, indiferent de riscurile personale. De atunci, viața lui însemnase instrucție, o serie nesfârșită de marșuri, exerciții fizice, ore de germană și alte lucruri fără folos. De fiecare dată când se uita la svastică, îi venea să și-o smulgă de pe braț și să se ducă în munți să li se alăture partizanilor.

— Lella, strigă Frontführerul lui Pino, adică șeful de pluton, întrerupându-i gândurile. Ia-l pe Pritoni și păziți peronul trei!

Pino dădu din cap fără niciun entuziasm și se duse la postul său împreună cu Pritoni, un băiat obez din Genova, care nu mai fusese niciodată plecat de-acasă. Își ocupară pozițiile pe platforma înaltă, între două dintre cel mai frecvent folosite linii din gara cu tavan înalt, boltit. Pe una dintre linii, soldați germani încărcau lăzi cu armament în vagoane de marfă deschise. Cealaltă linie era goală.

— Nu suport să stau aici toată noaptea, spuse Pritoni, își aprinse o țigară și începu să pufăie din ea. Mi se umflă gleznele și picioarele și mă dor.

— Sprijină-te de stâlpii de susținere ai acoperișului, mergi pe loc!

— Am încercat și asta. Și tot mă dor picioarele.

Pritoni continua să se văicărească, dar Pino nu-l mai asculta. În Alpi învățase să nu se frământe și să se vaite în situații dificile. Era o risipă de energie.

Începu în schimb să se gândească la război. Pe perioada instrucției nu aflase nimic. Dar în săptămâna de când fusese repartizat să păzească gara aflase că Armata a 5-a Americană a generalului Mark Clark eliberase Roma în 5 iunie. De atunci însă Aliații nu mai reușiseră să avanseze decât șaisprezece kilometri spre nord, către Milano. Pino continua să creadă că războiul se va sfârși până în octombrie, cel târziu noiembrie. Pe la miezul nopții începu să caște și se întrebă ce va face după război. Își va relua studiile? Se va duce în Alpi? Și când își va găsi și el o fată care...?

Sirene antiaeriene începură să geamă și să urle. Tunuri antiaeriene deschiseră focul. Asupra centrului orașului Modena cădeau bombe, bărzăuni care bâzâiau furios. La început, bombele detonară la distanță. Apoi una explodă lângă triaj. Următoarele trei loviră gara într-o succesiune rapidă.

Pino văzu un fulger, înainte ca exploziile să-l arunce în spate, de pe peron și prin aer. Cu rucsacul în spinare aterizâ dureros pe liniile goale și-și pierdu instantaneu cunoștința. O altă explozie îl trezi și instinctiv se strânse ghem, în vreme ce ploua asupra lui cu cioburi și moloz.

Când se încheie atacul, Pino încercă să se ridice. Simți miros de fum și văzu incendiile. Se simțea amețit și în urechi avea un vuiet ca al unui ocean furtunos. Totul era făcut bucăți, ca un caleidoscop stricat, până când văzu corpul lui Pritoni pe șine, în spatele lui. Pe băiatul din Genova detunătura îl nimerise din plin. O bucată de șrapnel îl lăsase fără o bună parte din cap.

Pino se îndepărtă în patru labe și vomită. Capul îi bubuia în asemenea hal, încât avea senzația că-i va exploda. Își găsi arma, se căzni să se cațere pe peron și apoi vomită din nou. Urechile îi vâjâiau și mai tare. Văzând soldații morți și pe cei răniți, Pino se simți amețit și fără vlagă, pe punctul de a leșina. Întinse brațele, ca să se țină de unul din stâlpii de fier care continuau să susțină acoperișul gării.

O durere cumplită, sfâșietoare, îi traversă brațul drept. Abia atunci observă că degetul arătător și cel mijlociu de la mâna dreaptă îi fuseseră aproape retezate. Se bălăbăneau, atârnând de ligamente și piele. Din degetul arătător se ițea osul. Din rană țâșnea sânge.

Pino leșină a doua oară.

2.

Pino a fost dus într-un spital de campanie, unde chirurgii germani i-au prins degetele la loc și l-au tratat pentru comoție cerebrală. Rămase în spital nouă zile.

Când i-au dat drumul în 6 august, l-au declarat temporar inapt pentru front și l-au trimis zece zile acasă să se recupereze. Așezat în bena unui autocamion cu ziare, care-l ducea înapoi la Milano într-o zi de vară umedă și ploioasă, Pino nu mai era bărbatul-copil fericit, cu un scop, care plecase din Alpi. Acum se simțea slab și decepționat.

Dar uniforma Organizației Todt avea avantajele ei. Santinelele din mai multe posturi de control îi făcură semn să treacă și curând Pino umbla iarăși pe străzile iubitului său cartier San Babila. Întâlni și salută câțiva vechi prieteni ai părinților săi, oameni pe care nu-i mai văzuse de ani de zile. Aceștia se holbară la uniforma lui și la svastica de pe brasardă și se prefăcură că nu-l cunosc sau că nu vor să-l cunoască.

Pino era mai aproape de Valigeria Albanese decât de casă, așa că se duse întâi acolo. Mergând pe trotuarul din Via Monte Napoleone, remarcă un automobil de teren Daimler-Benz G4, un automobil oficial nazist, cu șase roți, parcat chiar în fața magazinului de marochinărie. Avea capota ridicată. Șoferul era aplecat sub ea și meșterea la motor în ploaie.

Un ofițer nazist, cu un trenci pe umeri, ieși din magazin și spuse tăios ceva în germană. Șoferul se îndreptă de spate și scutură din cap. Cu o mină scârbită, ofițerul se întoarse în magazin.

Mereu interesat de automobile, Pino se opri și întrebă:

— Care-i problema?

— Ce-ți pasă ție? zise șoferul.

— Nu-mi pasă, spuse Pino. Dar mă pricep puțin la motoare.

— Iar eu nu mă pricep deloc, recunoscu șoferul. Astăzi nu vrea să pornească și, dacă pornește totuși, dă rateuri. Ralantiul e oribil și nu pot schimba vitezele.

Pino se gândi la cele auzite și aruncă o privire sub capotă, atent la mâna lui pansată. Automobilul avea un motor cu opt cilindri. Verifică bujiile și constată că distanța dintre electrozi era corectă. Verifică filtrul de aer, văzu că era murdar și-l curăță. Și filtrul de combustibil era îmbâcsit. Apoi cercetă carburatorul și văzu că șuruburile luceau. Cineva le reglase recent.

Îi ceru șoferului o șurubelniță și umblă la șuruburi cu mâna sănătoasă.

— Încearcă acum.

Șoferul urcă la volan, învârti cheia. Motorul se aprinse, dădu rateu și scoase un fum negru.

— Vezi?

Pino dădu din cap, se gândi la ce ar face Alberto Ascari și reglă din nou carburatorul. În momentul când se deschide ușa de la magazinul unchiului său, Pino spuse:

— Mai încearcă o dată.

De data aceasta, motorul se trezi la viață cu un huruit. Pino zâmbi larg, puse sculele jos și închise capota. În clipa aceea îl văzu pe același ofițer german stând pe trotuar lângă unchiul Albert și mătușa Greta. Își dăduse jos trenciul. Pino recunoscu după însemnele sale că era general-maior.

Mătușa Greta îi spuse generalului ceva în limba germană. El îi răspunse.

— Pino, spuse mătușa lui. Generalul Leyers vrea să-ți vorbească.

3.

Pino înghiți în sec, înconjură mașina prin față și-l salută pe general cu un *Heil Hitler* lipsit de entuziasm, când observă că purtau amândoi aceeași uniformă și brasardă distinctivă.

Mătușa Greta spuse:

— Vrea să-ți vadă ordinele, Pino, și să știe unde ești staționat în Organizația Todt.

— Modena, spuse Pino, își vârî mâna în buzunar și-i arătă generalului actele.

Leyers le citi și spuse apoi ceva în germană.

— Vrea să știe dacă poți să conduci în starea ta actuală, spuse mătușa Greta.

Pino își înălță bărbia, își mișcă degetele și răspunse:

— Fără probleme, domnule.

Mătușa traduse. Generalul vorbi. Mătușa Greta răspunse.

Leyers se uită la Pino și întrebă:

— Vorbești germană?

— Puțin, răspunse Pino. Înțeleg mai bine decât vorbesc.

— *Vous parlez français, Vorarbeiter?*

Pino zise:

— *Oui, mon général. Très bien.* Da, generale. Foarte bine.

— Atunci ești noul meu șofer, zise generalul. Ăstălalt e un idiot care nu se pricepe deloc la automobile. Ești sigur că poți să conduci cu mâna aceea?

— Da, spuse Pino.

— Atunci te prezinți la cartierul general al Wehrmacht-ului, Casa Germană, mâine-dimineață la ora șase patruzeci. Vei găsi acest automobil în parcul de automobile de acolo. Îți las o adresă în compartimentul de mănuși. Vii să mă iei de la adresa aceea. Ai înțeles?

Pino dădu din cap.

— *Oui, mon général.*

Generalul Leyers dădu la rândul său bățos din cap și se așeză apoi pe bancheta din spate a automobilului, de unde zise ceva pe un ton tăios. Șoferul se uită urât la Pino și automobilul demară de la bordura trotuarului.

— Vino înăuntru, Pino! strigă unchiul Albert. Doamne Sfinte! Vino înăuntru!

— Ce i-a zis șoferului? o întrebă Pino pe mătușa sa, când îl urmară pe unchi înăuntru.

Mătușa Greta zise:

— I-a spus că e un dobitoc numai bun să curețe closete.

Unchiul Albert închise ușa magazinului, întoarse tăbliță cu „Închis” și-și scutură triumfător pumnii.

— Pino, tu îți dai seama ce ai făcut?

— Nu, spuse Pino. Nu prea.

— E generalul-maior Hans Leyers! spuse unchiul Albert din cale-afară de bucuros.

Mătușa Greta spuse:

— Titlul lui oficial este *Generalbevollmächtigter des Reichsministers für Rüstung und Kriegsproduktion für Italien.* Adică: Împuternicitul plenipotențiar în Italia al ministrului înarmării și producției de război.

Văzând că Pino tot nu înțelegea, adăugă:

— „Plenipotențiar” înseamnă că are puteri depline. Titlul acesta se acordă cuiva cu un rang atât de înalt, încât are autoritatea deplină a unui ministru al Reich-ului, e liber să facă tot ce e necesar pentru mașina de război nazistă.

Unchiul Albert spuse:

— După feldmareșalul Kesselring, generalul Leyers e cel mai puternic neamț din Italia. Lucrează cu autoritatea deplină a lui Albert Speer, ministrul lui Hitler pentru înarmare și producția de război, ceea ce înseamnă că se află la două trepte de Führer! Ce vrea Leyers să se facă se face. De orice ar avea nevoie Wehrmachtul în Italia, Leyers procură, fură sau obligă fabricile noastre să producă. El produce toate armele, tunurile, muniția și bombele de aici ale naziștilor. Toate tancurile. Toate camioanele.

Unchiul lui Pino făcu o pauză, căzu pe gânduri cu privirea pierdută și apoi spuse:

— Doamne, Pino, Leyers sigur știe unde se află fiecare baraj antitanc, cazemată de beton, mină de teren și fortificație de aici până la Roma. Doar el le-a construit, nu? Sigur că da. Nu înțelegi, Pino? Tu ești acum șoferul personal al marelui general. Vei merge peste tot cu el. Vei vedea ce vede el. Vei auzi ce aude el. Tu vei fi spionul nostru în înaltul Comandament German!

Capitolul cincisprezece

1.

Cu mintea încă zăpăcită de schimbarea bruscă și dramatică a sorții lui, Pino se trezi devreme în 8 august 1944. Își călcă uniforma și luă micul dejun încă înainte ca tatăl lui să se dea jos din pat. În timp ce-și sorbea cafeaua și-și mânca pâinea prăjită, își aminti că unchiul Albert hotărâse ca nimeni, cu excepția lui și a mătușii Greta, să nu afle rolul secret al lui Pino în calitate de șofer al generalului-maior Hans Leyers.

— Să nu spui nimănui, zisese unchiul Albert. Nici tatălui, nici mamei tale, nici lui Mimmo. Nici lui Carletto. Nimănui. Dacă spui cuiva, poate să afle și altcineva și apoi altcineva și curând îți bate Gestapoul la ușă și te duce să te tortureze, înțelegi?

— Trebuie să ai mare grijă, spusese mătușa Greta. Să fii spion e mai mult decât primejdios.

— Întreabă-l pe Tullio, adăugase unchiul Albert.

— Ce mai face? întrebase Pino, încercând să nu se mai gândească la faptul că putea fi și el prins și torturat.

— Naziștii i-au dat voie surorii lui să-l viziteze săptămâna trecută, spuse mătușa lui Pino. Zice că l-au bătut, dar n-a scos un cuvânt. Era slab și avea ceva probleme cu stomacul, dar ea zice că avea moralul ridicat și că i-a spus că are de gând să evadeze, ca să lupte alături de partizani.

Tullio va evada și va lupta, gândi Pino în timp ce mergea grăbit pe străzile din cartierul San Babila, care începea să se trezească. *Iar eu sunt spion. Deci acum fac și eu parte din Rezistență, nu-i așa?*

Pino ajunse la Casa Germană de lângă Porta Romană la ora șase și douăzeci și cinci de minute. Îl îndrumară spre parcul de automobile, unde-l prinse pe un mecanic meșterind sub capota automobilului Daimler-Benz al lui Leyers.

— Ce faci acolo? îi ceru Pino socoteală.

Mecanicul, un italian la patruzeci și ceva de ani, se încruntă:

— Îmi fac treaba.

— Eu sunt noul șofer al generalului Leyers, spuse Pino și se uită la reglajul carburatorului.

Iarăși fusese modificat.

— Nu mai umbla la carburator.

Luat prin surprindere, mecanicul se bâlbâi:

— Dar n-am umblat.

— Ba da, spuse Pino, luă o șurubelniță din trusa de scule a mecanicului și făcu unele ajustări. Așa, acum o să toarcă iar ca o leoaică.

Mecanicul căsca gura la el, în vreme ce Pino deschise portiera șoferului, călcă pe prag, se așeză la volan și privi în jur. Acoperiș pliabil. Scaune de piele. Locuri separate în față, banchetă în spate. G4 era de departe cel mai mare vehicul pe care-l condusese Pino vreodată. Cu șase roți și o gardă la sol mare, putea circula practic oriunde – și asta era ceea ce conta, gândi Pino.

Pe unde circulă un general plenipotențiar, responsabil pentru producția de război? Cu acest automobil și cu autoritatea lui deplină, pe oriunde dorește el.

Amintindu-și indicațiile, se uită în compartimentul de mănuși și văzu o adresă din Via Dante, ușor de găsit. Pentru că nu voia să i se agraveze rănile, se jucă cu schimbătorul de viteze, ca să-și găsească o poziție a mâinii potrivită pentru a-l apuca. Apoi apăsă ambreiajul și trecu schimbătorul prin toate vitezele. Se folosi de inelar și degetul mare de la mâna dreaptă pentru a învârti cheia. Forța brută a motorului făcu volanul să vibreze.

Pino ridică piciorul de pe ambreiaj. Acesta cuplă brusc. Mâna îi alunecă de pe schimbătorul de viteze. Daimlerul demară brusc și se opri. Pino îi aruncă o privire mecanicului, care rânjea batjocoritor.

Ignorându-l, Pino reporni motorul și, de data aceasta ridică mai ușor piciorul de pe ambreiaj. Traversă parcul de automobile în viteza întâi și apoi în a doua. Străzile din centrul orașului, amenajate în perioada trăsurilor cu cai, erau înguste. La volanul Daimlerului, Pino se simțea ca și cum ar conduce un minitanc pe niște drumuri întortocheate.

Șoferii celor două automobile care-i ieșiră în cale văzură stegulețele roșii de general nazist, care fluturau pe aripile din față ale Daimlerului, și dădură imediat înapoi. Pino parcă automobilul pe trotuar, chiar lângă adresa din Via Dante pe care i-o dăduse Leyers.

Câțiva pietoni îl priviră pieziș, dar nu îndrăzniră să protesteze la vederea acelor steguleț de general nazist. Pino luă cheile, se dădu jos și intră în casa scării unui mic imobil. Așezată pe un taburet, lângă o ușă închisă din apropierea scării, o femeie în vârstă, cu ochelari cu lentile groase, privea în direcția lui de parcă nu l-ar vedea bine.

— Urc la trei B, spuse Pino.

Baba nu spuse nimic, se mulțumi să dea din cap și să clipească din dosul ochelarilor. Era înfricoșătoare, decise Pino în sinea sa în timp ce urca la etajul al treilea. Se uită la ceas. Era exact șase și patruzeci de minute când bătu la ușă.

Auzi pași. Ușa se deschise în interior și din acel moment viața lui se schimbă.

Scăpărând din ochii ei albaștri ca ardezia și cu un zâmbet pe buze, servitoarea spuse:

— Ești noul șofer al generalului?

Pino dădu să răspundă, dar era atât de uluit, încât nu putu. Inima bătea să-i spargă pieptul. Încercă să vorbească, dar nu scoase niciun sunet. Își simțea fața arzând. Își vârî un deget sub guler. În cele din urmă se mulțumi să dea din cap.

— Sper că nu conduci așa cum vorbești, râse ea, jucându-se cu o mână cu părul ei blond-roșiatic împletit și făcându-i cu cealaltă mână semn să intre.

Pino trecu pe lângă ea, îi simți mirosul și-l apucă o asemenea amețeală, încât crezu că va cădea din picioare.

— Eu sunt camerista lui Dolly, spuse ea din spatele lui. Poți să-mi zici…

— Anna, spuse Pino.

2.

Când se întoarse să o privească, ușa era închisă, zâmbetul se șterse de pe buzele ei și acum îl privea ca pe ceva amenințător.

— De unde știi cum mă cheamă? întrebă ea. Cine ești?

— Pino, îngăimă el. Pino Lella. Părinții mei au un magazin de poșete în San Babila. Acum un an te-am invitat la cinema în fața brutăriei de lângă Scala și tu m-ai întrebat câți ani am.

Cu privirea pierdută, femeia încerca parcă să regăsească o amintire vagă, de mult uitată. Apoi râse, își acoperi gura cu mâna și-l privi iarăși atent.

— Nu mai semeni cu băiatul acela aiurit.

— Multe se pot schimba în paisprezece luni.

— Văd asta, zise ea. Atâta timp a trecut?

— O viață, spuse Pino. *You Were Never Lovelier.*

Sprâncenele Annei se arcuiră de mirare.

— Poftim?

— Filmul, spuse Pino. Fred Astaire. Rita Hayworth. N-ai venit.

Bărbia Annei se înmuie, la fel și umerii ei.

— Da, nu-i așa?

Urmă un moment de stânjeneală, după care Pino spuse:

— Bine ai făcut. Cinematograful a fost bombardat în seara aceea. Eu eram înăuntru cu fratele meu, dar am reușit să scăpăm amândoi.

Anna se uită la el.

— Serios?

— Foarte serios.

— Ce ai la mână? întrebă ea.

Pino își privi mâna pansată și spuse:

— Niște suturi.

O femeie nevăzută strigă cu un accent puternic:

— Anna! Anna, am nevoie de tine, te rog!

— Vin, Dolly, strigă Anna și-i arătă lui Pino o bancă din antreu. Poți să șezi acolo până e gata generalul Leyers.

Pino se dădu la o parte. Servitoarea trecu pe lângă el prin antreul îngust. Cu respirația tăiată, Pino o urmări cum dispare în interiorul apartamentului, legănându-și șoldurile. Când se așeză și-și reaminti să respire, îi inspiră parfumul feminin, de iasomie. Se gândi să se ridice și să umble prin apartament, doar ca s-o vadă și să-i simtă iarăși mirosul. Decise că trebuie să-și asume acest risc și inima începu să-i bată mai repede.

Dar apoi auzi voci apropiindu-se, un bărbat și o femeie râzând și vorbind în germană. Pino luă poziție de drepți. O femeie abia trecută de patruzeci de ani se ivi în celălalt capăt al micului antreu. Venea spre el cu pași ușori, într-un capot ivoriu, din satin și dantelă, și papuci aurii, cu periuțe. Avea picioare lungi și frumusețea unei actrițe de varieteu, cu sâni grei, ochi verzi și o claie de păr castaniu, care-i încadra într-un mod rafinat fața și

umerii. Era machiată, deși ora era atât de matinală. Îl scrută pe Pino, trăgând dintr-o țigară.

— Ești înalt pentru un șofer, și pe deasupra arătos, spuse Dolly în italiană cu un puternic accent german. Păcat. Bărbații înalți sunt întotdeauna cei care mor în război. Ținte ușoare.

— Atunci va trebui să-mi plec capul.

— Hmmm, spuse ea, și trase un fum din țigară. Eu sunt Dolly, Dolly Stottlemeyer.

— Vorarbeiter Lella, Pino Lella, spuse el, acum fără urmă de bâlbâială.

Dolly rămase neimpresionată și strigă:

— Anna? I-ai pregătit generalului cafeaua?

— Vin, Dolly, strigă Anna.

Servitoarea și generalul Leyers ieșiră în antreu în același moment. Pino luă poziție de drepți și salută, strecurându-i o privire Annei, care venea spre el cu un termos în mână și învăluindu-l cu parfumul ei. Pino îi privi mâinile și degetele, cât de perfecte erau, cât de…

— Ia termosul, șopti Anna.

Pino tresări și luă termosul din mâna ei.

— Și valiza generalului, murmură ea.

Pino roși și se înclină stângaci în fața lui Leyers, apoi ridică de jos o valiză mare de piele, care părea plină.

— Unde e mașina? întrebă generalul în franceză.

— În față, *mon général,* răspunse Pino.

Dolly îi spuse generalului ceva în germană. El dădu din cap și-i răspunse. Apoi își fixă privirea asupra lui Pino și mârâi:

— Ce stai acolo și te uiți la mine ca un *Dummkopf*? Du-mi valiza la mașină. Bancheta din spate. Locul din mijloc. Cobor imediat.

Fâstâcit, Pino zise:

— *Oui, mon général.* Bancheta din spate. Locul din mijloc.

Înainte de a pleca, îndrăzni să-i mai arunce o privire Annei și constată descurajat că ea-l privea de parcă n-ar fi fost în toate mințile. Părăsi apartamentul și coborî scările cu valiza generalului în mână, încercând să-și amintească de când nu se mai gândise la Anna. De cinci, șase luni? Adevărul era că încetase să mai creadă că o va revedea vreodată, dar iată, o reîntâlnise.

Doar la ea se mai gândea, când trecu pe lângă baba din casa scării, care clipea din ochi în dosul ochelarilor, și ieși în stradă. Mirosul Annei. Zâmbetul ei. Râsul ei.

Anna, gândi Pino. *Ce nume frumos! Ce plăcere să-l rostească!*

Generalul Leyers rămânea întotdeauna peste noapte la Dolly? Spera din tot sufletul să fie așa. Sau era ceva neobișnuit? O dată pe săptămână sau cam așa ceva? Spera din tot sufletul să nu fie așa.

Apoi își dădu seama că trebuia să se concentreze dacă voia s-o revadă pe Anna. Trebuia să fie șoferul perfect, hotărî Pino în sinea sa, un șofer pe care Leyers nu l-ar concedia cu niciun chip.

Ajunse la Daimler. Abia în clipa aceea, când ridică valiza să o pună pe bancheta din spate, se întrebă ce o fi înăuntru. A fost cât pe-aci să încerce s-o deschidă pe loc, dar observă că pe stradă trecea tot mai multă lume, printre care și soldați germani.

Pino puse valiza pe banchetă, închise portiera și se duse pe partea șoferului, ca să nu scape imobilul din ochi. Deschise portiera din spate și trase valiza spre el. Se uită la încuietoare, care avea o gaură pentru cheie. Se uită la etajul al treilea și se întrebă cât va mai sta generalul la micul dejun.

Cu fiecare secundă, tot mai puțin, gândi Pino și încercă încuietoarea. Închisă cu cheie.

Se uită la fereastra de la etajul al treilea și i se păru că vede perdelele fluturând, de parcă tocmai le-ar fi dat drumul cineva. Pino închise portiera. Câteva clipe mai târziu, ușa de la imobilul în care locuia Dolly se deschise. Generalul Leyers ieși. Pino ocoli iute mașina și-i deschise portiera pe partea cealaltă.

Generalul plenipotențiar al naziștilor, responsabil cu producția de război, abia dacă-i aruncă lui Pino o privire, înainte de a lua loc pe banchetă lângă valiza sa. Leyers verifică imediat încuietoarea.

3.

Pino închise portiera în urma generalului, cu inima bubuindu-i în piept. Dacă s-ar fi uitat în valiză tocmai când ieșea nazistul? Gândul acesta îi făcu inima să bubuie și mai tare, când se

strecură la volan și se uită în oglinda retrovizoare. Leyers își pusese chipiul deoparte și-și scotea de sub guler un lănțișor de argint. De el atârna o cheie.

— Unde mergem, *mon général*? întrebă Pino.

— Să nu vorbești neîntrebat, spuse Leyers tăios și-și descuie valiza cu cheia. Ai înțeles, Vorarbeiter?

— *Oui, mon général,* spuse Pino. Am înțeles.

— Știi să citești o hartă?

— Da.

— Bine. Atunci o iei spre Como. Când ieși din Milano, tragi pe dreapta și dai jos steagurile. Le pui în compartimentul pentru mănuși. Și între timp îți ții gura. Trebuie să mă concentrez.

După ce porniră, generalul Leyers își puse pe nas niște ochelari de citit și începu să studieze atent teancul gros de documente din poala sa. Ieri la Valigeria Albanese și azi-dimineață acasă la Dolly Stottlemeyer, Pino fusese prea fâstâcit ca să-l privească pe Leyers îndeaproape. Acum îi tot strecura generalului câte o privire de la volan, ca să-l studieze mai bine.

Leyers avea probabil cincizeci și cinci de ani, estimă Pino. Bine făcut, în special datorită umerilor, generalul avea o ceafă de taur, care-i întindea la guler cămașa albă scrobită și haina. Fruntea neobișnuit de lată era încadrată de un păr negru înspicat, care începea să se răărească și era pieptănat peste cap și strălucea de briantină. Sprâncenele negre și stufoase parcă-i aruncau umbre peste ochi, în vreme ce parcurgea rapoartele, făcea notițe pe ele și apoi le punea deoparte, într-un teanc separat, pe bancheta din spate.

Era total absorbit de muncă. Cât îi trebui lui Pino să iasă din oraș, nu-l văzu nici măcar o dată pe Leyers să-și ridice privirea de pe documente. Nici când opri să dea jos steagurile, Leyers nu-și întrerupse munca. Ținea desfășurat în poală un plan de arhitectură și-l studia, când Pino spuse:

— Como, *mon général.*

Leyers își împinse ochelarii pe nas.

— La stadion. Prin spate.

4.

Câteva minute mai târziu, Pino conducea de-a lungul laturii vestice, mai lungi, a stadionului de fotbal din Viale Giuseppe Sinigaglia. Văzând automobilul oficial, patru santinele înarmate din fața unei intrări luară poziție de drepți.

— Parchează la umbră, spuse generalul Leyers. Și așteaptă-mă la mașină.

— *Oui, mon général.*

Pino parcă, sări din mașină și câteva secunde mai târziu deschise portiera din spate. Leyers nici nu-l băgă în seamă, coborî cu valiza și trecu pe lângă Pino ca și cum acesta nu ar fi existat. Trecu pe lângă santinele în același mod și dispăru în stadion.

Era încă devreme, dar arșița lunii august se făcea deja simțită. Dincolo de stadion era Lacul Como și, când Pino îi simți mirosul, își dori să poată coborî și privi în lungul brațului vestic al lacului, către Alpi și Casa Alpina. Se întrebă ce mai făceau părintele Re și Mimmo.

Se gândi la mama lui și se întrebă ce modele de poșete mai crease în ultima vreme și dacă ea știa ce i se întâmplase lui. Se lăsă cuprins de melancolie și-și dădu seama că-i era dor de Porzia, îndeosebi de modul ei de a ataca tot ce i se întâmpla în viață. Din câte știa Pino, nimic nu o speriase pe mama lui înainte să înceapă bombardamentele. De atunci, ea și Cicci locuiau la Rapallo, ascultau la radio știrile despre război și se rugau să se sfârșească odată.

Era o atitudine pasivă, se ascundeau și din acest motiv era bucuros Pino că nu era cu ea. El nu se ascundea. El era un spion în inima puterii naziste din Italia. Un fior îl străbătu și pentru prima dată se gândi cu adevărat la faptul că făcea spionaj, nu ca joaca unui puști, ci ca act de război.

Ce anume încerca să găsească sau să vadă? Și unde încerca să găsească sau să vadă acel lucru? Cert era că exista acea valiză și conținutul ei. Iar generalul Leyers avea un birou în Como și unul în Milano, după cum bănuia Pino. Dar va avea el oare vreodată ocazia de a pune piciorul acolo?

Pino nu prea credea asta și, înțelegând că acum nu prea avea altceva de făcut decât să-l aștepte pe general, își lăsă gândurile

să se îndrepte către Anna. Fusese convins că nu o va mai revedea niciodată și, când colo, era fată în casă la amanta generalului! Cât de probabil putuse fi acest lucru? Nu părea totul...?

Camioane germane, mai multe decât o duzină, trecură huruind pe lângă el, lăsând în urma lor un fum negru de motorină, și opriră în capătul nordic al străzii. Soldați înarmați din Organizația Todt săriră dintr-un camion și se risipiră, îndreptându-și armele către benele celorlalte camioane.

— *Raus!* strigară și aruncară în spate prelata, dând la iveală patruzeci de bărbați care priveau în jur nedumeriți. *Raus!*

Toți erau descărnați, murdari, cu bărbi încâlcite și păr lung, încurcat. Mulți dintre ei aveau priviri moarte, goale. Purtau pantaloni și bluze cenușii, zdrențuite. Pe piept aveau niște litere pe care Pino nu le deslușì. Cu mâinile în cătușe, mergeau abia târându-și picioarele, până când gardienii se băgară în ei și-i loviră pe câțiva cu paturile puștilor. Camion după camion se goli și curând trei sute de bărbați, poate chiar mai mulți, se îndreptau în masă către capătul nordic al stadionului.

Pino și-i aminti pe bărbații din triajul din Milano, care curățau străzile de moloz. Erau evrei? De unde veneau?

5.

Bărbații cenușii, cum se obișnuise Pino să-i numească, o luară după colțul nord-vestic al stadionului și se îndreptară către est, către lac, dispărând din raza lui de vedere. Pino se gândi la ordinul generalului Leyers de a aștepta lângă Daimler și apoi la dorința unchiului Albert ca el să devină un spion. O luă din loc și trecu cu pași grăbiți pe lângă cele patru santinele de la intrarea cea mai apropiată. Unul dintre soldați zise ceva în germană ce Pino nu înțelese. Dar dădu din cap, râse și-și văzu de drum, socotind că siguranța de sine simulată e la fel de bună ca și cea adevărată.

Se duse după colț. Bărbații cenușii dispăruseră. Cum era posibil?

Apoi văzu că o ușă glisantă de la capătul nordic al stadionului fusese ridicată. Două santinele înarmate se iviră afară. Pino se

gândi la Tullio Galimberti, care obișnuia să spună că, în aproape orice situație dificilă, șmecheria este să te porți ca și cum ai fi altcineva, cineva autorizat să se afle acolo.

Pino îi salută pe soldați și intră la dreapta într-un tunel care ducea pe terenul de fotbal. Se gândi că, dacă era să-l oprească cineva, ar face-o acum, dar meritase să riște și soldații nu spuseră nimic. În momentul următor înțelese de ce. Din tunel se deschideau coridoare laterale, în care numeroși bărbați în uniforme OT exact ca a lui stivuiau cutii și lăzi. Santinelele se gândiseră probabil că Pino făcea parte din acel grup.

Se duse până aproape de gura tunelului, stătu ferit și privi pe teren, unde-i văzu pe bărbații cenușii aliniindu-se pe latura apropiată a stadionului. Dincolo, la capătul sudic al stadionului, o plasă de camuflaj fusese înălțată și fixată din loc în loc. Sub plasă erau obuziere în remorci, șase la număr, din câte văzu Pino, precum și zeci de mitraliere grele și nenumărate lăzi de lemn. Era un depozit. Poate un depozit de muniție.

Pino își îndreptă atenția către soldații OT care-i împingeau la locurile lor pe ultimii bărbați cenușii, pentru ca în clipa următoare să se ivească generalul Leyers dintr-un alt tunel, aflat poate la cincizeci de metri distanță pe lungimea stadionului. În urma lui veneau un căpitan și un sergent OT.

Pino se lipi de zidul tunelului și abia în acel moment se gândi la ce i s-ar putea întâmpla dacă l-ar prinde generalul iscodind. L-ar interoga, mai mult ca sigur. Poate i-ar căra pumni. Poate mai rău. Se gândi să se întoarcă imediat pe unde venise, cu aceeași siguranță de sine, să-l aștepte pe Leyers cât va fi nevoie și să-și vadă de treburile sale.

Dar în clipa următoare, bățos și cu autoritatea deplină a unui ministru al Reich-ului nazist, generalul Leyers veni și se opri în fața bărbaților cenușii, care fuseseră așezați în treizeci de rânduri, de câte zece oameni fiecare, cu aproape un metru distanță între ei și trei metri între rânduri. Leyers îl studie o clipă pe primul bărbat și dădu apoi un verdict pe care Pino nu-l înțelese.

Căpitanul își notă ceva într-un carnet. Sergentul arătă cu gura pușlii și primul bărbat cenușiu ieși din rând. Traversă cu pași greoi terenul, se răsuci și rămase așa, privind înapoi la Leyers, care trecuse deja la următorul bărbat și apoi la următorul. Leyers îl studia de fiecare dată pe bărbatul din fața sa și după

aceea dădea verdictul. Căpitanul își nota, iar sergentul arăta cu pușca. Unii i se alăturară primului bărbat. Alții se duseră la unul din celelalte două grupuri.

Îi clasifică. Îi triază.

Într-adevăr, cei mai înalți și puternici dintre deținuți stăteau într-un grup mai mic decât celelalte două. Bărbații din al doilea grup, mai mare, arătau mai dărâmați, dar se străduiau încă să-și păstreze demnitatea. În al treilea și cel mai mare grup erau bărbați ajunși la capătul puterilor, scheletici și pe punctul de a se prăbuși morți în căldura tot mai mare.

În procesul de triere, Leyers era un model de eficiență germană. Pe niciunul dintre bărbați nu-l evalua mai mult de cinci secunde, își rostea verdictul și trecea la următorul. Ajunse în mai puțin de cincisprezece minute la al trei sutelea bărbat și le spuse apoi ceva căpitanului și sergentului, care salutară imediat *Sieg Heil.* Generalul Leyers le răspunse energic la salutul nazist și porni apoi către ieșire.

6.

Se duce la mașină!

Pino se răsuci pe călcâie, simți un gust metalic pe limbă și nu-și dori nimic mai mult decât să-și ia picioarele la spinare, dar se sili să-l imite pe general cu mersul său țintit și autoritar. Când ieși pe poarta nordică, una dintre santinele îl întrebă ceva în germană. Dar Pino nu apucă să-i răspundă, pentru că atenția lor se îndreptă către bărbații cenușii care-și târau picioarele în tunel, în spatele lui Pino, care continua să meargă cu aerul că ar conduce parada de la distanță.

Se duse după colț. Cam pe la mijlocul stadionului ieși Leyers și se îndreptă către Daimler. Pino o luă la fugă.

Când ieșise Leyers din stadion îi despărțiseră șaptezeci și cinci de metri. Dar la doisprezece pași de automobil, Pino îl ajunse pe general din urmă, trecu pe lângă el și încremeni pe loc. Salută, încercă să-și calmeze respirația și deschise portiera. Câteva picături de sudoare i se desprinseră de la baza părului și-i alunecară între ochi, pe podul nasului.

Generalul Leyers sigur le remarcase, pentru că ezită înainte de a se urca în mașină și-l privi pe Pino mai atent. Alte picături de sudoare se iviră și începură să alunece.

— Ți-am zis să aștepți la mașină, spuse Leyers.

— *Oui, mon général,* gâfâi Pino. Dar m-a scăpat pipi.

Cu o expresie ușor dezgustată, generalul luă loc în automobil. Pino trânti portiera în urma lui, cu senzația că tocmai ieșise din baia cu aburi. Se șterse pe față cu amândouă mânecile și urcă la volan.

— Varenna, spuse generalul Leyers. Știi unde e?

— Pe malul estic al brațului estic al lacului, *mon général,* spuse Pino și băgă în viteză.

În drum spre Varenna trebuiră să oprească la patru posturi de control, dar de fiecare dată când santinela îl văzu pe Leyers pe bancheta din spate a mașinii oficiale, le făcu imediat semn să treacă. Generalul îi ceru lui Pino să oprească la o cafenea mică din Lecco și să-i aducă un espresso și o prăjitură, pe care le bău și mâncă pe drum.

Când ajunseră la marginea Varennei, generalul Leyers îi spuse să iasă din oraș și să se îndrepte către colinele de la poalele Alpilor sudici. Șoseaua se transformă curând într-un drum de țară cu sens dublu, care ducea la o pășune îngrădită. Leyers îi spuse lui Pino să intre pe poartă și să o ia de-a curmezișul peste pășune.

— Sunteți sigur că automobilul va putea trece? întrebă Pino.

Generalul se uită la el ca la un nătărău.

— E un automobil 6x4. Trece pe unde zic eu să treacă.

Pino schimbă în treapta întâi de viteză și intrară pe poartă navigând cu o ușurință surprinzătoare, ca un mic tanc, pe terenul denivelat. Generalul Leyers îi spuse să parcheze în colțul opus al pășunii, lângă șase camioane goale, pe care le păzeau doi soldați din OT.

Pino parcă și opri motorul. Înainte de a se da jos, generalul întrebă:

— Știi să iei notițe?

— *Oui, mon général.*

Leyers scotoci în valiză și scoase un carnet de stenografie și un stilou. Apoi își trase de sub cămașă lănțișorul cu cheia și încuie valiza.

— Hai cu mine, îi spuse lui Pino. Și notează ce-ți zic eu.

Pino înșfăcă stiloul și carnetul și coborî. Deschise portiera din spate, iar Leyers se dădu jos și merse iute pe lângă camioane, către o cărare care intra în pădure.

Era aproape ora unsprezece dimineața. Greieri țârâiau în arșiță. Aerul din pădure mirosea bine, proaspăt, și-i amintea lui Pino de colina acoperită cu iarbă, unde înnoptase cu Carletto în timpul bombardamentelor. Cărarea începu să coboare abrupt și în tot locul erau denivelări și rădăcini de copac expuse.

După câteva minute ieșiră din pădure pe o linie de cale ferată care șerpuia într-un tunel. Generalul Leyers se îndreptă în direcția aceea. Abia atunci auzi Pino zgomotul de metal pe piatră al câtorva sute de ciocane care loveau în stâncă, în tunel. Aerul era încărcat de putoarea explozibilului folosit.

Santinelele de la gura tunelului luară poziție de drepți și salutară la trecerea lui Leyers. Pino îl urmă, simțind parcă în spate privirile santinelelor. Înăuntru era sumbru și se făcea tot mai sumbru pe măsură ce pătrundeau mai adânc în tunel. Cu fiecare pas, ciocănelile răsunau tot mai aproape și erau tot mai dureroase pentru urechi.

Generalul se opri, băgă mâna în buzunar și scoase de acolo niște bulgărași de vată. Îi dădu unul lui Pino și-i făcu semn să-l rupă în două și să-și vâre vata în urechi. Pino făcu întocmai și acum auzea doar atât cât să-l înțeleagă pe general dacă striga la el de aproape.

Trecură de o cotitură în tunel. Becuri puternice atârnau din tavan și în lumina orbitoare pe care o aruncau văzură siluetele unei mici armate de bărbați cenușii, care atacau cu târnăcoape și baroase zidurile de pe ambele laturi ale tunelului, care duhnea a explozibil. Bucăți de stâncă cedau asaltului, se desprindeau și cădeau la picioarele bărbaților. Aceștia le împingeau în spate, de unde alți bărbați le încărcau în vagonetele de pe șine.

E ca în iad, gândi Pino și ar fi vrut să plece imediat de acolo. Dar generalul Leyers merse mai departe și se opri lângă un gardian din OT, care-i dădu o lanternă. Generalul lumină cu ea excavațiile de o parte și de cealaltă a șinelor. Bărbații cenușii săpaseră pe alocuri până la un metru bun în zid, creând un spațiu pe care Pino îl aprecie ca având o înălțime de doi metri și jumătate și o lungime de douăzeci și patru de metri.

Lăsară excavațiile în urma lor. Cincisprezece metri mai încolo, în zidurile de o parte și de cealaltă a șinelor fusese deja săpată o cavitate de patru metri și jumătate adâncime, doi metri și jumătate înălțime și treizeci de metri lungime. Lăzi mari de lemn umpleau aproape tot spațiul. Câteva erau deschise, dând la iveală benzi de cartușe.

Generalul Leyers inspectă mostre din toate lăzile și-l întrebă apoi ceva în germană pe sergentul aflat acolo. Acesta îi dădu lui Leyers un teanc de documente prinse cu o clamă. Leyers își aruncă privirea peste câteva pagini și se uită apoi la Pino.

— Scrie, Vorarbeiter, îi ordonă. Șapte virgulă nouă doi ori cincizeci și șapte milimetri Mauser: șase virgulă patru milioane cartușe pentru transport în sud.

Pino notă și ridică apoi privirea.

— Nouă ori nouăsprezece milimetri Parabellum, dictă Leyers. Două sute douăzeci și cinci mii cartușe pentru Waffen-SS Milano. Patru sute mii cartușe pentru Modena sud. Două sute cincizeci mii cartușe pentru SS Genova.

Pino scria cât de repede putea și abia ținea pasul. Când ridică privirea, generalul spuse:

— Citește-mi ce ai scris.

Pino îi citi și Leyers dădu scurt din cap. Merse mai departe, uitându-se la etichetele de pe câteva lăzi și lătrând ordine și note:

— *Panzerfaust,* spuse Leyers, șase…

— Mă iertați, *mon général,* spuse Pino. Nu cunosc cuvântul *Panzer…*

— Aruncător de grenade o sută milimetri, spuse generalul Leyers nerăbdător. Șaptezeci și cinci lăzi pentru Linia Gotică, la cererea feldmareșalului Kesselring. Tunuri antitanc optzeci și opt milimetri. Patruzeci de aruncătoare și o mie de rachete pentru Linia Gotică, tot la cererea lui Kesselring.

Și generalul o ținu tot așa încă douăzeci de minute, lătrând ordine și destinații pentru orice, de la pistoale-mitraliere la Karabiner 98k, pușca standard a Wehrmacht-ului, la puști antitanc Solothurn și muniția lor masivă de 20 x138 mm.

Un ofițer veni din adâncul tunelului, salută și-i spuse ceva lui Leyers, care se răsuci și o luă în direcția opusă. Ofițerul, un colonel, fugi ca să-l ajungă pe general din urmă și continuă să vorbească răspicat. Pino rămase puțin în urma lor.

Colonelul tăcu în cele din urmă. Generalul Leyers își înclină puțin capul, se răsuci cu precizie militară și începu să-l atace verbal, în germană, pe ofițerul mai mic în rang. Colonelul încercă să riposteze, dar Leyers își continuă tirada. Colonelul se dădu un pas înapoi. Lucrul acesta păru să-l înfurie și mai mult pe Leyers.

Privi în jur, îl văzu pe Pino stând și se încruntă.

— Tu, Vorarbeiter, spuse. Du-te și așteaptă lângă mormanul de bolovani.

Pino își plecă fruntea, trecu grăbit pe lângă cei doi și iarăși îl auzi pe general țipând. Din cauza ciocanelor care spărgeau piatra și-ar fi dorit să-l aștepte pe Leyers aici. Dar nici nu-și încheie bine gândul, că vacarmul încetă, înlocuit de sunetul uneltelor aruncate pe jos. Când ajunse la locul excavației, îi găsi pe bărbații cu târnăcoape și lopeți șezând cu spatele la zid. Mulți dintre ei își țineau capetele în mâini. Alții își fixaseră privirile goale în tavanul tunelului.

Pino nu credea să mai fi văzut oameni în asemenea hal. Era aproape insuportabil să-i privească: cum gâfâiau, cum asudau, cum își lingeau buzele arse. Pino se uită în jur. Lângă zid era o cană mare de lapte, plină cu apă, și alături o găleată cu un polonic.

Niciunul dintre gardienii care-i păzeau pe bărbați nu se mișcase să le ofere apă. Indiferent cine erau, indiferent ce făcuseră de ajunseseră aici, meritau să bea apă, gândi Pino și se înfurie tot mai tare. Se duse la cana de lapte, o înclină și umplu găleata.

Un gardian protestă, dar Pino spuse:

— Generalul Leyers, și protestele încetară.

Se duse la cel mai apropiat bărbat și-i dădu puțină apă cu polonicul. Bărbatul avea obrajii atât de supți și maxilarele atât de proeminente, încât fața lui arăta ca un craniu. Dar își lăsă capul pe spate și deschise gura, iar Pino îi turnă apa pe gât. Când termină cu el, trecu la următorul și apoi la următorul.

Puțini dintre ei îl priveau. Pino tocmai lua apă cu polonicul, când al șaptelea bărbat, care se holba la bolovanii de la picioarele sale, începu să murmure înjurături în italiană și să-l facă în toate felurile pe Pino.

— Sunt italian, dobitocule, spuse Pino. Vrei apă sau nu?

Bărbatul ridică privirea. Pino văzu cât de tânăr era.

Puteau fi de aceeași vârstă, deși bărbatul era cocoșat și nespus de îmbătrânit.

— Vorbești ca un milanez, dar porți uniformă nazistă, croncăni bărbatul.

— E complicat, spuse Pino. Bea apă!

Bărbatul luă întâi o sorbitură și apoi înghiți toată apa, la fel de lacom ca toți ceilalți.

— Cine ești? întrebă Pino după ce bărbatul terminase de băut. Cine sunt ceilalți oameni?

Bărbatul îl studie pe Pino așa cum ar fi studiat un gândac.

— Mă cheamă Antonio, spuse. Și suntem sclavi. Toți de-aici.

Capitolul șaisprezece

1.

Sclavi? gândi Pino și simți deopotrivă repulsie și milă.

— Cum ai ajuns aici? întrebă. Ești evreu?

— Sunt și evrei aici, dar eu nu sunt, spuse Antonio. Eu am fost în Rezistență. Am luptat la Torino. M-au prins naziștii și m-au condamnat la asta, în loc de execuție. Ceilalți sunt polonezi, slavi, ruși, francezi, belgieni, norvegieni și danezi. Literele cusute pe piept îți spun de unde sunt. Din fiecare țară pe care o invadează și o cuceresc, naziștii îi iau pe toți bărbații în putere și-i transformă în sclavi. Ei îi zic „muncă silnică”, sau altă tâmpenie de genul acesta, dar, zi-i cum vrei, tot sclavie e. Tu cum crezi că au construit naziștii atâtea lucruri, atât de repede? Toate fortificațiile de pe coasta Franței? Și marile linii de apărare din sud? Hitler are o armată de sclavi, asta e explicația, cum aveau faraonii în Egipt și... Doamne Sfinte, uite-l pe supraveghetorul de sclavi al faraonului!

Antonio rosti în șoaptă ultimele cuvinte, privind cu teamă pe lângă Pino, în adâncul tunelului. Pino se întoarse. Generalul Leyers venea spre ei, uitându-se țintă la găleata

cu apă și polonicul din mâinile lui Pino. Leyers lătră ceva în germană către gardieni. Unul dintre ei se repezi să ia apa.

— Tu ești șoferul meu, spuse Leyers și trecu pe lângă Pino cu pași apăsați. Nu-i servești pe lucrători.

— Îmi cer scuze, *mon général,* spuse Pino, grăbindu-se să-l ajungă din urmă. Dar păreau însetați și nimeni nu le-a dat apă. E o... o prostie, ce mai!

Leyers se răsuci pe călcâie și-și apropie fața de fața lui Pino.

— Ce e o prostie?

— Dacă nu-i dai apă unui om care muncește, nu are putere, se bâlbâi Pino. Dacă vrei să muncească mai repede, îi dai apă și mâncare.

Generalul stătea nas în nas cu Pino, sfredelindu-l cu privirea, de parcă ar fi vrut să-i privească în suflet. Pino se strădui din răsputeri să nu-și ferească privirea.

— Avem politica noastră față de lucrători, spuse Leyers în cele din urmă, pe un ton sec, iar mâncarea e greu de procurat în ziua de azi. Dar am să văd ce se poate face cu apa.

Pino nu apucase nici măcar să clipească, înainte ca generalul să se întoarcă și să meargă mai departe. Cu genunchii tremurând, Pino ieși după Leyers, afară, la lumina zilei toride și senine de vară. Când ajunseră în dreptul Daimlerului, generalul îi ceru carnetul. Rupse din el paginile pe care scrisese Pino și le îndesă în valiză.

— Lacul Garda, Gargnano, la nord de Salò, spuse Leyers și se apucă iarăși să lucreze la aparent interminabilele dosare și rapoarte din valiza sa.

2.

Pino mai fusese cândva la Salò, dar nu-și amintea cum se ajungea acolo, așa că studie o hartă detaliată a nordului Italiei, pe care o avea generalul în torpedou. Găsi Gargnano cam la douăzeci de kilometri nord de Salò, pe malul vestic al lacului, și-și stabili traseul.

Porni motorul automobilului oficial și traversară apoi, hurducăindu-se, pășunea. Aerul sclipea de dogoare când ajunseră la Bergamo. La puțin timp după amiază, opriră la un campament al Wehrmacht-ului, pentru benzină, mâncare și apă.

Leyers mânca și lucra în același timp pe bancheta din spate, dar făcea în așa fel încât să nu-i cadă nicio firimitură în poală. Pino ieși de pe șosea și o luă către nord, de-a lungul malului vestic al Lacului Garda. Nu se simțea nicio adiere. Apa era ca o oglindă, reflectând și mărind parcă Alpii care se înălțau deasupra capătului nordic al lacului.

Trecură pe câmpuri de flori aurii și pe lângă o biserică veche de o mie de ani. Pino îi strecură generalului o privire în oglinda retrovizoare și-și dădu seama că-l ura pe Leyers. Era un supraveghetor de sclavi nazist. *Vrea să distrugă Italia și să o refacă după voia lui Hitler. Lucrează pentru arhitectul lui Hitler, pentru numele lui Dumnezeu!*

O parte din Pino își dorea să găsească un loc ferit, să coboare, să-și scoată arma și să-l împuște pe acest bărbat. S-ar duce după aceea în munți și s-ar alătura unei unități de partizani din Brigada Garibaldi. Puternicul general Leyers, mort și dispărut. Ar fi ceva, nu? Ar schimba cursul războiului, nu? Într-o oarecare măsură?

Dar în adâncul sufletului său Pino știa că nu era un asasin. Nu era în stare să ucidă un om, nici măcar un om care...

— Pune steagurile, înainte să intrăm în Salò, spuse Leyers de pe bancheta din spate.

Pino trase pe dreapta și fixă steagurile pe aripile din față ale automobilului, așa că trecură prin Salò și merseră mai departe cu ele fâlfâind și trosnind. Era sufocant de cald. Apa lacului era atât de îmbietoare, încât lui Pino îi venea să oprească și să se arunce în ea cu uniformă și pansament cu tot.

Pe Leyers nu părea să-l deranjeze temperatura. Își scosese haina, dar nu-și slăbise nodul de la cravată. Când ajunseră la Gargnano, Leyers îl îndrumă pe Pino pe niște străduțe înguste, care se îndepărtau de lac și duceau la o proprietate îngrădită, aflată pe o colină și păzită de către Cămăși Negre fasciste, înarmate cu pistoale-mitraliere. După ce aruncară o privire la Daimler și la steagurile roșii naziste, le descuiară poarta.

O alee șerpuia către o vilă spațioasă, acoperită de iederă și flori. Acolo erau și mai multe Cămăși Negre. Unul îi făcu lui Pino semn să parcheze. Pino făcu întocmai, se dădu jos și deschise portiera din spate. Generalul Leyers coborî, la care soldații fasciști reacționară ca împunși cu țepușa pentru vite, luând poziție de drepți și privind oriunde, numai la el nu.

— Rămân la mașină, *mon général*? întrebă Pino.

— Nu, vii cu mine, spuse Leyers. Nu mi-am adus translator și terminăm oricum rapid aici.

Pino habar n-avea la ce se referea Leyers, dar îl urmă, trecând pe lângă Cămășile Negre, până la o arcadă. Câteva trepte de piatră urcau la vila mărginită de straturi de flori. Ajunseră la o colonadă, care se întindea de-a lungul fațadei vilei, și o urmară până la o terasă de piatră.

Generalul Leyers o luă după colț pe terasă, se opri brusc, pocni din călcâie și-și scoase chipiul, înclinându-și capul cu o deferență studiată.

— Duce...

3.

Pino îl ajunse pe nazist din urmă și căscă ochii, nevenindu-i să creadă.

La nici cinci metri de el stătea Benito Mussolini.

Dictatorul italian purta pantaloni de călărie cafenii, cizme lucioase, care-i ajungeau până sub genunchi, și o cămașă-tunică albă, descheiată la piept, care dezvelea părul cărunt al unui bărbat în vârstă, precum și începutul său de burtă, peste care stăteau să plesnească nasturii de jos ai cămășii. Capul mare și chel al Ducelui și pielea de pe celebrele lui fălci erau înroșite. În mână ținea un pahar cu vin roșu. Pe masa din spatele dictatorului era o carafă cu vin pe jumătate goală.

— Generale Leyers, spuse Mussolini dând din cap, după care își întoarse ochii urduroși către Pino. Tu cine naiba ești?

Pino îngăimă:

— Astăzi sunt translatorul generalului, Duce.

— Întreabă-l cum se simte, îi spuse Leyers lui Pino în franceză. Întreabă-l cu ce-i pot fi de folos astăzi.

Pino întrebă în italiană. Mussolini își dădu capul pe spate, izbucni în hohote de râs și apoi rânji batjocoritor.

— Cum se simte Il Duce?

O brunetă cu sâni formidabili, peste care plesnea o bluză albă fără mâneci, ieși pe terasă. Purta ochelari de soare și ținea și ea în mână un pahar cu vin. Între buzele ei rubinii ardea o țigară.

Mussolini zise:

— Spune-le, Clara. Cum se simte Mussolini?

Femeia trase din țigară, suflă fumul și apoi zise:

— Benito se simte ca dracu'.

Pino se abținu să cască gura. Știa cine era femeia. Toți italienii știau cine era. Claretta Petacci era celebra amantă a dictatorului. Fotografia ei apărea mereu în ziare. Nu-i venea să creadă că femeia asta stătea acum în fața lui.

Mussolini se opri din râs, își luă o mină gravă, se uită la Pino și spuse:

— Spune-i asta generalului. Spune-i că Il Duce se simte ca dracu'. Și întreabă-l dacă poate rezolva problemele care-l fac pe Il Duce să se simtă ca dracu'.

Pino traduse. Iritat, Leyers răspunse:

— Spune-i că poate ne ajutăm unul pe altul. Spune-i că, dacă are grijă să se încheie grevele din Milano și Torino, am să fac și eu ce pot pentru el.

Pino îi traduse lui Mussolini cuvânt cu cuvânt. Dictatorul pufni pe nas.

— Eu pot să pun capăt grevelor, dacă îmi plătiți muncitorii în valută forte și vă îngrijiți de siguranța lor.

— Am să-i plătesc în franci elvețieni, dar bombardierele nu le pot controla, spuse Leyers. Am mutat multe fabrici în subteran, dar nu există suficiente tuneluri pentru a le asigura. În orice caz, în ceea ce privește Italia, ne aflăm într-un moment de cotitură în război. Conform celor mai recente informații, șapte divizii Aliate au fost mutate din Italia în Franța, drept urmare a invaziei de acolo, ceea ce înseamnă că Linia mea Gotică va ține toată iarna dacă pot să-i asigur aprovizionarea. Dar nu pot fi sigur de asta dacă nu am constructori de mașini competenți, care să-mi livreze arme și piese. Așa că puteți să puneți capăt grevelor, Duce? Sunt convins că Führerul va fi mulțumit de ajutorul dumneavoastră.

— Dau un telefon și s-a rezolvat, spuse Mussolini pocnind din degete și-și mai turnă niște vin în pahar.

— Excelent, spuse generalul Leyers. Cu ce altceva vă pot ajuta?

— Poate cu controlul asupra țării mele? spuse dictatorul cu amărăciune, după care ridică paharul și-l goli dintr-o sorbitură.

După ce Pino îi traduse, generalul inspiră adânc și zise:

— Dețineți controlul în mare măsură, Duce. De aceea v-am și cerut să puneți capăt grevelor.

— Il Duce deține controlul în mare măsură? spuse Mussolini cu sarcasm și-i aruncă o privire amantei sale, care dădu încurajator din cap. Atunci de ce sapă soldații mei tranșee în Germania sau mor pe frontul de est? De ce nu mă pot întâlni cu Kesselring? De ce se iau decizii privitoare la Italia fără ca președintele ei să participe la discuții? De ce nu răspunde Hitler la afurisitul de telefon?

Dictatorul răcni ultima întrebare. Pino îi traduse lui Leyers, care nu-și pierdu cumpătul și zise:

— Eu nu sunt în măsură să știu de ce nu v-a răspuns Führerul la telefon, Duce, dar cine poartă război pe trei fronturi are mult de lucru.

— Știu eu de ce nu-mi răspunde Hitler la afurisitul de telefon! urlă Mussolini și trânti paharul pe masă.

Se uită furios la general și apoi la Pino, într-un mod care-l făcu pe Pino să se întrebe dacă nu ar fi mai bine să se dea un pas, doi înapoi.

— Pe cine urăsc italienii cel mai mult? spuse Mussolini, adresându-i întrebarea direct lui Pino.

Pino se fâstâci și nu știu ce să răspundă, dar începu să-i traducă lui Leyers. Mussolini îl întrerupse și, adresându-i-se tot lui Pino, se bătu cu pumnul în piept și spuse:

— Pe Duce îl urăsc italienii cel mai mult, așa cum nemții îl urăsc pe Hitler cel mai mult. Dar, vezi tu, lui Hitler nu-i pasă. Ducelui îi pasă de iubirea poporului său, dar Hitler face ceva pe iubire. Tot ce-l interesează pe el e frica.

Pino se străduia să țină pasul cu dictatorul, când acesta păru să aibă un soi de revelație.

— Clara, tu știi de ce omul pe care-l urăsc italienii cel mai mult nu deține controlul asupra propriei sale țări?

Amanta sa își stinse țigara, suflă fumul și apoi spuse:

— Adolf Hitler.

— Așa e! țipă Il Duce. Pentru că omul pe care-l urăsc nemții cel mai mult îl urăște pe omul pe care-l urăsc italienii cel mai mult! Pentru că Hitler se poartă mai frumos cu câinii lui ciobănești decât cu președintele Italiei! Mă ține captiv în timp ce...

— Nu am timp de tâmpeniile acestea, se răsti generalul Leyers la Pino. Spune-i că am să-i aranjez o întâlnire cu feldmareșalul Kesselring în zilele următoare și să aștepte un apel telefonic de la Führer în cursul săptămânii. Mai multe nu pot face deocamdată.

Pino traduse, așteptându-se la o nouă izbucnire din partea lui Mussolini. Dar aceste concesii părură să-l îmbuneze pe dictator, care se apucă să-și încheie cămașa și zise:

— Când va fi întâlnirea cu Kesselring?

— Acum mă duc la el, Duce, spuse Leyers. Am să-l rog pe aghiotantul lui să vă telefoneze până diseară. E posibil să dureze puțin mai mult până voi putea atrage atenția lui Herr Hitler.

Mussolini dădu din cap în maniera unui om de stat, de parcă și-ar fi recăpătat o parte din puterea sa iluzorie și acum avea de gând să o folosească pentru a interveni în mersul lumii.

— Foarte bine, generale Leyers, spuse Mussolini și-și studie manșetele. Am să pun capăt grevelor până diseară.

Leyers pocni din călcâie, dădu din cap și spuse:

— Sunt convins că feldmareșalul și Führerul vor fi mulțumiți. Vă mulțumesc pentru timpul și influența dumneavoastră, Duce.

Generalul se întoarse și o luă din loc. Pino ezită, neștiind ce să spună, după care se înclină rapid în fața lui Mussolini și a Clarettei Petacci și se repezi pe urmele lui Leyers, care dispăruse deja după colț în colonadă. Îl ajunse din urmă și merse în dreapta lui, până ajunseră lângă automobilul oficial, când se grăbi să i-o ia înainte și să-i deschidă portiera din spate.

Generalul Leyers ezită, îl studie pe Pino câteva secunde, după care spuse:

— Bravo, Vorarbeiter.

— Vă mulțumesc, *mon général,* se grăbi Pino să răspundă.

— Și acum scoate-mă din casa asta de nebuni, spuse Leyers și urcă în mașină. Du-mă la sediul centralei telefonice din Milano. Știi unde e?

— Sigur că da, *mon général,* spuse Pino.

Leyers își descuie valiza și se cufundă iarăși în muncă. Pino conducea în tăcere, aruncând din când în când o privire în oglinda retrovizoare și discutând în contradictoriu cu sine însuși. Când generalul îl lăudase, Pino plesnise de mândrie. Dar acum se întreba de ce. Leyers era un nazist, un supraveghetor de

sclavi, un constructor-șef al războiului. Cum putea fi Pino mândru, când lauda venise din partea unuia ca Leyers? Nu putea fi. Nu trebuia să fie. Și totuși fusese, iar lucrul acesta îl deranja.

Dar până ajunseră la marginea orașului Milano, Pino se hotărâse să fie mândru de toate câte aflase, șofând pentru Leyers în doar ceva mai mult de o jumătate de zi. Unchiului său nu-i va veni să creadă. Stătuse de vorbă cu Mussolini și Claretta Petacci! Câți spioni din Italia puteau spune asta despre sine?

Pino o luă pe drumul pe care-l parcursese și Hannibal cu elefanții săi de război și ajunse în Piazzale Loreto într-un timp record. Intră în sensul giratoriu și-l zări pe domnul Beltramini la postul său, în fața tarabei de legume și fructe, dând o mână de ajutor unei femei în vârstă. Când trecu pe lângă el, Pino voi să-i facă un semn cu mâna, dar, când să facă dreapta, îi tăie calea un camion german. Aproape se ciocniră. Pino îl evită în ultimul moment.

Nu-i venea să creadă ce-și permisese șoferul. Nu văzuse oare...?

Steagurile. Uitase să pună steagurile generalului, la intrarea în Milano. Trebui să mai înconjoare o dată sensul giratoriu. Când o făcu, îl zări pe trotuar pe Carletto, care se îndrepta către una dintre cafenelele sale preferate.

Pino acceleră, vira fără niciun alt incident în Viale Abruzzi și câteva clipe mai târziu parcă în fața sediului bine păzit al centralei telefonice. Prezența numeroasă a soldaților naziști îl nedumeri inițial, dar apoi se gândi că cine controla centrala controla întregul sistem de telecomunicații.

— Am treabă aici trei ore, spuse generalul Leyers. Nu-i nevoie să mă aștepți. Aici nimeni nu ar îndrăzni să se atingă de automobil. Întoarce-te la orele șaptesprezece.

— *Oui, mon général,* spuse Pino și deschise portiera din spate.

4.

Așteptă să intre Leyers și făcu apoi cale întoarsă, către Piazzale Loreto și Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini. De la un colț de stradă la altul încasă suficiente

priviri răutăcioase pentru a-și da seama că ar fi mai deștept să-și scoată brasarda cu svastică și să și-o vâre în buzunarul din spate al pantalonilor.

Situația se schimbă. Oamenii abia dacă-i mai acordau atenție. Purta uniformă și nu era nici din SS, nici din Wehrmacht. Asta era tot ce-i interesa.

Pino iuți pasul. În față îl vedea deja pe domnul Beltramini, care punea struguri într-o plasă. Dar cu Carletto voia el, de fapt, să se întâlnească. Trecuseră patru luni și avea atâtea să-i povestească vechiului său prieten.

Pino traversă strada prin fața unui convoi de camioane germane și o luă la dreapta. Scanând cu privirea trotuarul din fața sa, îl văzu pe Carletto șezând cu spatele la el.

Cu un zâmbet larg pe buze, Pino se duse la el și-l găsi citind. Își trase un scaun și luă loc zicând:

— Sper că nu aștepți o domnișoară elegantă.

Carletto ridică privirea. La prima vedere, prietenul său părea mai istovit și mai marcat de griji decât fusese la sfârșitul lui aprilie. Dar în clipa următoare, Carletto îl recunoscu și exclamă:

— Doamne, Pino! Am crezut că ai murit!

Sări în picioare și-l îmbrățișă pe Pino cu foc. Apoi îl împinse de lângă sine și se uită la el cu privirea încețoșată.

— Chiar așa am crezut!

— Cine ți-a zis că am murit?

— Cineva i-a povestit tatei că stăteai de pază în gara din Modena, când a fost lovită de o bombă. A zis că ți-a spulberat o parte din cap! Am fost distrus.

— Nu, nu! spuse Pino. Asta a pățit băiatul care era cu mine. Eu am fost cât pe-aci să-mi pierd astea.

Îi arătă lui Carletto mâna bandajată și-și mișcă degetele cusute la loc.

Carletto îi trase una peste umăr și zise cu gura până la urechi:

— Să te văd în viață! Cred că niciodată n-am fost atât de fericit!

— Mă bucur și eu că m-am întors din morți, zâmbi Pino. Ai comandat deja?

— Doar un espresso, spuse Carletto și se așeză iarăși.

— Hai să mâncăm ceva, spuse Pino. M-au plătit înainte să ies din spital, așa că fac cinste.

Lucrul acesta păru să-l bucure și mai mult pe vechiul său prieten, și comandară felii de pepene învelite în prosciutto, salam, pâine, ulei de măsline aromatizat cu usturoi și o supă rece de roșii, ideală pe arșița aceea. Cât așteptară să fie serviți, Pino află ce se întâmplase în ultimele patru luni din viața lui Carletto.

Datorită relațiilor domnului Beltramini, magazinul lor de fructe și legume continuase să prospere. Era unul dintre puținele magazine din oraș aprovizionat constant cu produse alimentare și deseori își epuiza stocul înainte de închidere. Cu mama lui Carletto era o altă poveste.

— Are zile bune și zile rele, dar e tot timpul slăbită, spuse Carletto și Pino observă cât de mult îl afecta acest lucru. Luna trecută s-a îmbolnăvit grav. Pneumonie. Tata a fost distrus, a crezut că se duce, dar cumva s-a întremat și a învins boala.

— Asta-i bine, spuse Pino, în timp ce ospătarul așeza farfurii pe masă.

Privirea lui Pino trecu pe lângă Carletto și se îndreptă către magazin. Printre camioanele germane care treceau în convoi îl zări pe domnul Beltramini, care servea un client.

— Deci asta-i noua uniformă fascistă, Pino? întrebă Carletto. Cred că e prima dată când o văd.

Pino începu să-și muște falca. Îi fusese atât de rușine că se înrolase în armata germană, încât nu-i spusese prietenului său nimic de Organizația Todt. Carletto continuă:

— Și ce căutai tu în Modena? Toți pe care-i știu eu pleacă în nord.

— E complicat, spuse Pino, dorind să schimbe subiectul.

— Cum adică? întrebă prietenul său, mestecând o bucată de pepene.

— Poți să ții un secret? zise Pino.

— Nu pentru asta există prieteni?

— Că bine zici, spuse Pino, se aplecă spre Carletto și-i șopti: Azi-dimineață, Carletto. Acum nici două ore. Am stat de vorbă cu Mussolini și Claretta Petacci.

Carletto se dădu înapoi în scaun, cu o mină sceptică.

— Bați câmpii.

— Ba nu, zău. Pe cuvântul meu.

Un automobil claxonă în sensul giratoriu.

Un biciclist cu o geantă de mesager trecu ca săgeata pe lângă ei, atât de aproape de masa lor, încât Pino ar fi putut să jure că-l va lovi pe Carletto, care se feri zvâcnind într-o parte.

— Cretinul! spuse Carletto și se răsuci în scaun. Merge pe trotuar în sens invers. O să lovească pe careva!

Văzându-l acum pe biciclist din spate, Pino remarcă un petic roșu, care se ivea de sub cămașa de culoare închisă a acestuia, chiar la marginea gulerului. Biciclistul se strecura printre și pe lângă pietonii care se îmbulzeau pe trotuar, când alte trei camioane din lungul convoi german tocmai virau în Viale Abruzzi, care era blocată de trafic. Biciclistul își trase de pe umăr geanta de mesager. Cu mâna stângă pe ghidon și ținând cu dreapta geanta de curea, intră în Viale Abruzzi și se opri în spatele unuia dintre camioane.

Pino pricepu ce era pe cale să se întâmple, sări în picioare și zbieră:

— Nu!

Biciclistul zvârli geanta sus, prin prelată, în bena camionului și o luă rapid din loc.

Domnul Beltramini văzuse și el cum aruncase biciclistul geanta. Se afla la nici șase metri de camion și dădu să ridice mâinile, cu o fracțiune de secundă înainte ca vehiculul să explodeze, transformându-se într-o minge de foc fumegândă.

Suflul exploziei îi atinse și pe Pino și pe Carletto, de la distanță de o stradă. Pino se aruncă pe jos, protejându-și capul de sfărâmături și șrapnele.

— Tată! zbieră Carletto.

Cutremurat, ignorând schijele care cădeau peste Piazzale Loreto, Carletto se năpusti înspre foc, înspre scheletul ars al camionului care transportase trupe și înspre tatăl său, care zăcea întins pe trotuar, cu brațele și picioarele depărtate, dedesubtul marchizei făcute ferfeniță a tarabei sale de fructe.

Carletto ajunse la tatăl său înainte ca soldații germani din celelalte camioane să se răspândească și să asigure zona. Doi dintre ei îl opriră pe Pino, care-și scoase atunci brasarda roșie și și-o prinse la braț, arătându-le svastica.

— Sunt aghiotantul generalului Leyers, spuse Pino într-o germană poticnită. Trebuie să trec.

Îl lăsară să treacă. Pino se îndepărtă în fugă de dogoarea camionului care continua să ardă, conștient de țipetele și

gemetele oamenilor, dar fără să-i pese de altcineva decât de Carletto, care stătea în genunchi pe trotuar, ținând în poală capul pârlit și însângerat al tatălui său. Halatul domnului Beltramini era înnegrit de la explozie și mânjit de sânge, dar domnul Beltramini era încă în viață. Își ținea ochii deschiși și respira cu mare dificultate.

Înghițindu-și lacrimile, Carletto ridică privirea, îl văzu pe Pino și spuse:

— Cheamă o ambulanță!

Pino auzea urletele sirenelor care veneau din toate direcțiile, apropiindu-se de Piazzale Loreto.

— Vin, spuse Pino și se lăsă pe vine.

Domnul Beltramini respira sacadat și tresărea.

— Nu te mișca, tată, spuse Carletto.

— Mama ta, spuse domnul Beltramini cu privirea pierdută. Trebuie să ai grijă de…

— Taci, tată, spuse fiul său, plângând și mângâind părul ars al tatălui său.

Domnul Beltramini tușea, se înneca și suferea dureri atât de cumplite, încât Pino încercă să-i distragă atenția cu o amintire plăcută.

— Domnule Beltramini, mai țineți minte seara aceea de pe colină, când tata a cântat la vioară și dumneavoastră i-ați cântat soției dumneavoastră? întrebă Pino.

— *Nessun dorma,* răspunse domnul Beltramini în șoaptă, se lăsă absorbit de gândurile sale și zâmbi.

— Ați cântat *con smania,* mai frumos decât oricând, spuse Pino.

Preț de o secundă sau două, cei trei se aflară într-un univers propriu, izolați de orice durere și oroare, undeva pe o colină de la țară, trăind niște vremuri mai inocente. Apoi Pino auzi mult mai aproape zgomotul ambulanțelor. Se gândi să se ducă să caute un medic. Dar, când dădu să se ridice, domnul Beltramini îl apucă de mânecă.

Tatăl lui Carletto se holba consternat la brasarda țipătoare pe care o purta Pino.

— Un nazist? îngăimă.

— Nu, domnule Beltramini…

— Un trădător? spuse negustorul de fructe copleșit de emoție. Pino?

— Nu, domnule…

Domnul Beltramini tuși iarăși și se înecă și de data aceasta scuipă un sânge negru care i se scurse pe bărbie, în timp ce-și lăsă capul pe spate, către Carletto, privindu-și fiul și mișcându-și buzele fără să scoată un sunet. Și apoi se destinse, de parcă spiritul său ar fi acceptat moartea, dar mai zăbovea, fără să lupte, dar nici grăbit să plece.

Copleșit, Carletto începu să plângă cu suspine. La fel și Pino.

Prietenul său își legăna tatăl și începu să geamă de durere. Cu fiecare răsuflare a sa, chinul pierderii suferite se intensifica, până când păru să contorsioneze fiecare mușchi și os din corpul lui Carletto.

— Îmi pare rău, suspină Pino. Of, Carletto, îmi pare atât de rău! L-am iubit și eu.

Carletto încetă să-și mai legene tatăl și înălță către Pino o privire plină de ură.

— Să nu spui asta! strigă la el. Să nu mai spui asta niciodată! Nazistule! Trădătorule!

Pino se simțea ca și cum cineva i-ar fi spart maxilarul în douăzeci de locuri.

— Nu, spuse. Nu e așa cum crezi tu…

— Pleacă de aici! zbieră Carletto. Tata a văzut. A știut cine ești. Mi-a arătat și mie!

— Carletto, e doar o brasardă.

— Lasă-mă-n pace! Nu vreau să te mai văd! Niciodată!

Carletto își plecă bărbia și se prăbuși peste cadavrul tatălui său, cu umerii tremurând și icnind de suferință. Pino era atât de copleșit, încât nu mai putu scoate un cuvânt. Se ridică în cele din urmă în picioare și făcu un pas înapoi.

— Plecați de-aici, spuse un ofițer german. Eliberați trotuarul pentru ambulanțe!

Pino mai aruncă o ultimă privire la cei doi Beltramini, înainte de a se îndrepta către sud, spre sediul centralei telefonice, cu sentimentul că bomba care explodase îi smulsese o parte din inimă.

5.

Șapte ore mai târziu, torturat încă de sentimentul pierderii suferite, Pino parca Daimlerul în fața imobilului în care locuia Dolly Stottlemeyer. Generalul Leyers coborî, îi înmână lui Pino valiza și spuse:

— Prima ta zi a fost de pomină.

— *Oui, mon général.*

— Ești sigur că ai văzut un batic roșu la gâtul atentatorului?

— Era vârât sub gulerul cămășii, dar sunt sigur.

Cu o mină împietrită, generalul intră în imobil, iar Pino îl urmă, cărând valiza care se îngreunase și mai mult de dimineață. Baba era tot acolo unde o lăsaseră, așezată pe taburet și clipind spre ei din dosul ochelarilor cu lentile groase. Leyers nu catadicsi să o privească, ci urcă pe scări până la apartamentul lui Dolly și bătu în ușă.

Anna le deschise și, la vederea ei, inima lui Pino mai uită din necaz.

— Dolly v-a așteptat cu cina, generale, spuse Anna când Leyers trecu pe lângă ea.

În pofida a toate prin câte trecuse în acea zi, Pino era la fel de fascinat să o revadă pe Anna cum fusese cu primele două ocazii. Durerea de a-l fi văzut pe domnul Beltramini murind și de a-și fi pierdut prietenul încă mai stăruia, dar Pino era convins că, dacă i-ar povesti Annei toate aceste lucruri, ea le-ar da cumva un sens.

— Nu intri, Vorarbeiter? întrebă Anna nerăbdătoare. Sau stai acolo și te holbezi la mine?

Pino tresări, trecu pe lângă ea și spuse:

— Nu mă holbam.

— Ba bine că nu.

— Ba nu, eram în altă parte. Cu gândurile.

Anna nu mai spuse nimic și închise ușa.

Dolly se ivi în celălalt capăt al antreului. Amanta generalului purta pantofi negri cu tocuri înalte, ciorapi negri de mătase, o fustă neagră strâmtă și o bluză sidefie, cu mâneci scurte. Părul ei era proaspăt coafat.

— Generalul zice că ai văzut cum a explodat bomba? spuse Dolly și-și aprinse o țigară.

Pino dădu din cap și așeză valiza pe bancă, simțind ațintită asupra lui privirea Annei.

— Câți morți? întrebă Dolly și trase din țigară.

— Mulți nemți și... și câțiva milanezi, răspunse Pino.

— Cred că a fost oribil, spuse Dolly.

Generalul Leyers își făcu iar apariția. Își scosese cravata, îi spuse ceva în germană lui Dolly, care dădu din cap și se uită la Anna.

— Generalul vrea să mănânce.

— Sigur, Dolly, spuse Anna și-i mai aruncă lui Pino o privire, după care traversă în grabă antreul și dispăru.

Leyers se duse la Pino, îl privi atent și apoi își luă de pe bancă valiza.

— Întoarce-te la ora șapte fix!

— *Oui, mon général,* spuse Pino fără să se clintească.

— Poți să pleci, Vorarbeiter.

Pino ar fi vrut să mai zăbovească, să vadă dacă nu se întorcea Anna, dar salută și plecă.

Duse Daimlerul înapoi la parcul de automobile și încercă să-și recapituleze ziua, dar mintea lui sărea când la imaginea domnului Beltramini în agonie, când la furia îndurerată a lui Carletto, când la privirea pe care i-o adresase Anna înainte de a părăsi antreul.

Apoi își aminti întâlnirea cu Mussolini și amanta sa și, când îi înmână pazniculuide noapte cheile automobilului și se întoarse acasă pe străzile din San Babila, se întrebă dacă nu cumva avusese halucinații. Aerul serii de august era stătut și cald. Mirosuri de mâncăruri fine se încrucișau în aer, iar la mesele de afară ale cafenelelor ședeau și beau numeroși ofițeri naziști.

Pino ajunse la Valigeria Albanese și se duse la intrarea din spate, care dădea în atelier. Bătu la ușă și, când unchiul lui îi răspunse, Pino se simți inundat de valuri de emoție.

— Ei bine? întrebă unchiul Albert după ce intră Pino. Cum a fost?

Toată mâhnirea lui Pino răbufni cu o forță brută.

— Nici nu știu cu ce să încep, spuse și-l podidi plânsul.

— Ce s-a întâmplat, pentru numele lui Dumnezeu?

— Pot să mănânc ceva? N-am mâncat nimic de azi-dimineață.

— Sigur, sigur. Greta ți-a pregătit risotto cu șofran și, după ce mănânci, poți să ne povestești totul de la început.

Pino își șterse lacrimile. Nu-i plăcea deloc că plânsese în fața unchiului său, dar emoțiile pur și simplu îl năpădiseră sau, mai bine zis, se revărsaseră din el ca dintr-o țeavă spartă. Mâncă în tăcere două porții de risotto și le relată apoi tot ce trăise în acea zi petrecută cu generalul Leyers.

Unchiul și mătușa lui Pino rămaseră șocați de descrierea sclavilor din tunelul de cale ferată, deși unchiul Albert spuse că mai auzise relatându-se că nemții mută în galerii subterane fabrici și depozite de muniție.

— Chiar ai fost acasă la Mussolini? întrebă mătușa Greta.

— La vila lui, spuse Pino. Mussolini era acolo, cu Claretta Petacci.

— Nu se poate!

— Ba da, insistă Pino și repetă ce auzise despre grevele cărora li se va pune capăt dacă Mussolini va primi un loc la masa lui Kesselring și despre promisiunea unei convorbiri telefonice cu Adolf Hitler. Apoi le povesti cel mai rău lucru dintre toate: că domnul Beltramini murise cu credința că Pino e un trădător, și că cel mai bun prieten al lui nu mai voia să dea ochii cu el pentru că era un nazist, o rușine.

— Nu-i adevărat, spuse unchiul Albert și ridică privirea din carnetul în care-și făcuse însemnări. Ești un erou tăcut, pentru faptul că ai obținut această informație. Am să i-o dau lui Baka și el va transmite Aliaților ce ai văzut.

— Dar nu pot să-i spun lui Carletto, zise Pino. Iar tatăl lui…

— Iartă-mă că ți-o spun verde-n față, Pino, dar nu-mi pasă. Poziția ta e prea valoroasă și delicată ca să riști să o dai în vileag. Va trebui să păstrezi tăcerea deocamdată și să ai încredere că prietenia voastră va reînvia atunci când vei putea să-i dezvălui totul. Vorbesc serios, Pino. Tu ești acum un spion în spatele liniilor inamice. Înghite toate insultele care ți se vor aduce, ignoră-le și rămâi cât mai aproape de Leyers, cât mai mult timp posibil.

Pino dădu din cap, dar fără niciun entuziasm.

— Deci crezi că ce am aflat eu e de vreun folos?

Unchiul Albert pufni pe nas.

— Acum știm că într-un tunel din apropiere de Como se află un mare depozit de muniție. Știm că naziștii folosesc sclavi. Și mai știm că Mussolini e un eunuc lipsit de putere și frustrat că Hitler nu-i răspunde la telefon. Nu e destul pentru prima zi?

Pino se simți satisfăcut și căscă.

— Trebuie să mă duc la culcare. Mă așteaptă mâine-dimineață devreme.

Îi îmbrățișă pe amândoi, coborî și traversă micul atelier. Ușa către aleea din spate se deschise. Baka, operatorul-radio, intră, se uită la Pino și-i studie uniforma.

— E complicat, spuse Pino și plecă.

Tatăl lui se culcase deja, când Pino ajunse acasă, trecând rapid de santinelele din casa scării. Își puse deșteptătorul, se dezbrăcă și se prăbuși pe pat. Imagini, gânduri și sentimente oribile se învârtejeau în mintea lui, făcându-l să creadă că nu va mai putea dormi niciodată.

Dar, când izbuti în sfârșit să-și concentreze vârtejul amintirilor asupra Annei, se simți alinat și, cu imaginea cameristei în minte, se lăsă să alunece în întuneric.

Capitolul șaptesprezece

9 august 1944

Ora 6: 45

1.

Pino sări din Daimlerul pe care-l parcase în Via Dante. Intră în imobilul lui Dolly, trecu în grabă pe lângă baba care clipea din ochi și urcă scările, nerăbdător să bată la ușa amantei generalului.

Rămase dezamăgit când îi deschise Dolly. Generalul Leyers era deja în antreu, bea cafea dintr-o ceașcă de porțelan și părea nerăbdător să plece.

Pino intră și luă valiza, tot fără să o vadă pe cameristă, și se întoarse apoi către Dolly și ușa apartamentului, simțindu-se și mai dezamăgit.

Dolly strigă:

— Anna? Adu-i generalului pachetul cu mâncare.

O clipă mai târziu, spre încântarea și emoția lui Pino, camerista se ivi cu un termos și o pungă maro de hârtie. Generalul se îndreptă spre ușa apartamentului. Pino se duse la Anna și spuse:

— Le iau eu.

Anna îi înmână cu un zâmbet termosul, pe care Pino și-l prinse sub braț, înainte de a lua și punga cu mâncare.

— O zi bună, spuse Anna. Să ai grijă de tine.

Pino zâmbi și răspunse:

— Am să mă străduiesc.

— Vorarbeiter! lătră generalul Leyers.

Pino tresări, se răsuci pe călcâie și înșfăcă valiza. Se duse grăbit după Leyers, trecând pe lângă Dolly, care-i ținea ușa deschisă și-i adresă la plecare o privire știutoare.

În dimineața aceea, Leyers avea o întrevedere de patru ore cu feldmareșalul Kesselring, la Casa Germană. Pe Pino nu-l invită să participe. După-amiază, când generalul ieși de la întrevedere, părea iritat și nervos și-i spuse lui Pino să-l ducă la sediul centralei telefonice.

Plictisit de moarte, Pino își petrecu vremea șezând în Daimler sau stând pe lângă acesta. Ar fi vrut să meargă să mănânce ceva, dar nu voia să plece de lângă automobil. Se afla la numai câteva străzi de Piazzale Loreto și se gândea dacă să meargă să-l caute pe Carletto, să-i spună suficiente lucruri pentru ca acesta să nu-l mai considere un trădător. El însuși s-ar simți mai bine, dar era oare cazul să...?

Auzi un glas, care vorbea dintr-un megafon și venea tot mai aproape.

Un vehicul SS, cu cinci megafoane pe el, venea pe Viale Abruzzi.

— Un avertisment pentru toți cetățenii din Milano, zbiera un bărbat în italiană. Atentatul comis ieri cu lașitate asupra soldaților germani va avea urmări. Dacă nu-l predați astăzi pe atentator, mâine veți suferi pedeapsa. Repet: un avertisment pentru toți cetățenii din Milano...

Lihnit și bâțâind de foame, Pino ascultă ecoul megafoanelor și urmări vehiculul, care bătea în lung și-n lat străzile care se răsfirau ca un evantai dinspre Piazzale Loreto. Pe la mijlocul după-amiezii trecură pe lângă el soldați germani, care băturâ în

cuie pe stâlpii de telegraf și lipiră pe zidurile clădirilor copii tipărite ale aceluiași avertisment privind atentatorul.

Dar după trei ore, generalul Leyers ieși valvârtej din sediul centralei telefonice și urcă furios pe bancheta din spate a Daimlerului. Pino nu mâncase nimic de la ora șase dimineața și se simțea amețit și agitat când se așeză la volan.

— *Verdammte Idioten,* rosti Leyers cu un glas tăios. *Verdammte Idioten.*

Pino habar nu avea ce însemnau aceste cuvinte și aruncă o privire în oglinda retrovizoare, exact în momentul când generalul Leyers lovi de trei ori cu pumnul în banchetă. Era roșu la față și asudat, iar Pino își feri privirea, de teamă că furia generalului se va întoarce împotriva lui.

Din spate îl auzi pe Leyers inspirând de câteva ori adânc. Când Pino îndrăzni să privească iarăși în oglindă, îl văzu pe general: cu ochii închiși, cu mâinile împreunate peste piept, respira liniștit și regulat. Adormise?

Lui Pino nu-i rămânea altceva de făcut decât să aștepte și să înghită în sec, tremurând de foame.

După zece minute, generalul Leyers spuse:

— Arhiepiscopia. Știi unde e?

Pino privi în oglinda retrovizoare și constată că fața lui Leyers își recăpătase expresia de nepătruns.

— *Oui, mon général.*

Ar fi vrut să-l întrebe când va putea opri și el undeva să mănânce, dar își ținu gura.

— Dă jos steagurile! Nu e o vizită oficială.

2.

Pino făcu întocmai, porni motorul și băgă în viteză, întrebându-se ce căuta generalul la arhiepiscopie. Tot strecurându-i lui Leyers câte o privire, străbătu orașul până la Via Pattari. Dar generalul căzuse pe gânduri, iar chipul lui nu trăda nimic.

Când ajunseră la poarta arhiepiscopiei, soarele apusese deja. Nu se zărea nicio santinelă, iar Leyers îi spuse să intre, să parcheze înăuntru. Pino intră într-o curte pavată, înconjurată de

colonade pe două niveluri. Stinse motorul Daimlerului și coborî. O fântână arteziană susura în mijlocul curții. Se lăsa întunericul și era încă toropitor de cald.

Pino îi deschise lui Leyers portiera și acesta coborî.

— S-ar putea să am nevoie de tine.

Pino se întrebă cu cine vor sta oare de vorbă astă-seară. În clipa următoare își dădu seama și inima începu să-i bată mai repede. Vor sta de vorbă cu Schuster. Memoria cardinalului din Milano era legendară. Sigur și-l va aminti pe Pino, așa cum și-l amintise și colonelul Rauff, dar, spre deosebire de șeful Gestapoului, cardinalul își va aminti și numele său. Cardinalul Schuster va mai vedea și svastica de pe brasardă și-l va judeca pe Pino cu severitate, condamnându-l probabil la cine-știe-ce caznă veșnică.

Ajuns în capul scării, generalul Leyers o luă la stânga, se opri în fața unei uși masive de lemn și bătu în ea. Îi deschise un preot mai vârstnic, care păru să-l recunoască scârbit pe Leyers, dar se dădu la o parte și-l lăsă să intre. Preotul se uită urât și la Pino, când acesta trecu pe lângă el.

Străbătură un vestibul lambrisat și ajunseră într-un salon impresionant, bogat decorat cu motive iconografice catolice, țesute în tapiserii de secol cincisprezece, cioplite în crucifixe de secol treisprezece și turnate în tot soiul de obiecte de aur sau aurite. Singurul obiect care nu era de proveniență italiană era biroul, la care ședea și scria, cu spatele la Pino și Leyers, un bărbat scund și chel, într-o sutană simplă, alb-gălbuie, cu o tichie roșie pe cap. Cardinalul Schuster păru să nu le remarce prezența, înainte ca preotul să bată în tocul ușii. Schuster se întrerupse o clipă din scris, dar își reluă apoi ocupația preț de patru sau cinci secunde, încheindu-și ideea, după care ridică privirea și se întoarse spre ei.

Leyers își scoase chipiul. Pino făcu la fel, deși fără nicio tragere de inimă. Generalul se îndreptă spre Schuster, dar i se adresă lui Pino peste umăr:

— Spune-i cardinalului că apreciez bunăvoința sa de a mă primi în termen atât de scurt, dar e ceva important.

Încercând să se țină pe după umărul generalului, unde era mai ferit de privirea cardinalului, Pino traduse în italiană spusele lui Leyers.

Schuster se aplecă spre ei, încercând să-l vadă pe Pino.

— Întreabă-l pe general cu ce-i pot fi de folos.

Cu privirea ațintită asupra covorului, Pino traduse în franceză, dar cardinalul îl întrerupse.

— Pot să chem un preot care vorbește germana, dacă dorește să comunicăm mai ușor.

Pino îi spuse acest lucru lui Leyers. Generalul scutură din cap.

— Nu vreau să-i irosesc timpul, și nici pe-al meu.

Pino îi spuse lui Schuster că Leyers era mulțumit să i se traducă astfel.

Cardinalul ridică din umeri, iar Leyers spuse:

— Eminența Voastră, sigur ați aflat că cincisprezece soldați germani au fost uciși ieri, în Piazzale Loreto, într-un atentat cu bombă comis de un partizan. Și sigur știți că Gestapoul și colonelul Rauff vor ca atentatorul să fie predat până-n zori, altfel orașul va suferi repercusiuni severe.

— Știu, răspunse cardinalul Schuster. Cât de severe?

— Oricărui act de violență comis de partizani împotriva soldaților germani i se va răspunde cu un act de violență corespunzător, îndreptat împotriva locuitorilor de sex masculin, spuse generalul. Vă asigur că decizia nu-mi aparține. Generalului Wolff îi revine această dezonoare.

Pino era șocat de ceea ce traducea și observă că potențialele repercusiuni aveau același efect asupra lui Schuster. Cardinalul spuse:

— Dacă naziștii vor urma această cale, populația se va îndrepta împotriva voastră, rezistența se va întări. La urmă vor fi necruțători față de voi.

— Sunt de acord, Eminența Voastră, și m-am și exprimat în acest sens, spuse generalul Leyers. Dar vocea mea nu este auzită nici aici, nici la Berlin.

Cardinalul întrebă:

— Ce vreți să fac eu?

— Cred că dumneavoastră nu puteți face altceva, Eminența Voastră, decât să-i cereți atentatorului să se predea înainte ca pedeapsa să fie aplicată.

Schuster se gândi o clipă și apoi întrebă:

— Când se va întâmpla acest lucru?

— Mâine.

— Vă mulțumesc, generale Leyers, că m-ați informat personal, spuse cardinalul.

— Eminență, spuse Leyers, își înclină capul, pocni din călcâie și se răsuci către ușă, expunându-l astfel pe Pino.

Cardinalul îl privi pe Pino și păru să-l recunoască.

— Lord Cardinal, spuse Pino în italiană, vă rog să nu-i spuneți generalului Leyers că mă cunoașteți. Nu sunt ceea ce credeți dumneavoastră că sunt. Vă implor, aveți milă de sufletul meu.

3.

Clericul păru nedumerit, dar dădu din cap. Pino făcu o plecăciune și se îndepărtă, ieșind în urma lui Leyers în curtea arhiepiscopiei și gândindu-se la ceea ce tocmai aflase.

Repercusiuni mâine-dimineață? Nu era bine. Oare ce vor face nemții? Un act de violență corespunzător, îndreptat împotriva locuitorilor de sex masculin? Asta spusese Leyers, nu?

Când ajunseră la automobil, Leyers zise:

— Ce ai vorbit cu cardinalul la plecare?

Pino răspunse:

— I-am urat noapte bună, *mon général.*

Leyers îl studie o clipă și apoi zise:

— Atunci, la Dolly. Am făcut tot ce-am putut.

Deși era necăjit din cauza repercusiunilor anunțate, Pino se gândi la Anna și conduse cât de repede putu pe străzile întortocheate dimprejurul catedralei, până ajunseră la imobilul în care locuia Dolly Stottlemeyer. Parcă automobilul, deschise portiera din spate și dădu să apuce valiza.

— O duc eu sus, spuse generalul. Tu rămâi în mașină. S-ar putea să ieșim mai târziu.

Lui Pino îi pieri răsuflarea.

Leyers dispăru pe ușa imobilului, fără ca fața lui să trădeze dacă observase sau nu dezamăgirea lui Pino. Abia atunci începu să-l chinuie pe Pino din nou foamea. Ce se aștepta de la el? Să nu mai mănânce niciodată? Să nu mai bea?

Nefericit, Pino își înălță privirea de-a lungul fațadei imobilului și văzu lumină licărind în dosul draperiilor de camuflaj de la geamurile lui Dolly. Anna era oare dezamăgită? În orice caz, îi zâmbise în dimineața aceea și nu fusese un zâmbet banal, de complezență, nu-i așa? În mintea lui Pino, zâmbetul Annei

vorbise despre atracție, posibilitate și speranță. Îi spusese să aibă grijă de el și-i rostise numele, nu-i așa?

Oricum, Pino nu o va vedea. Nu astă-seară. Astă-seară va trebui să doarmă în mașină și să moară de foame. Simțea o povară pe inimă, o povară care deveni și mai grea când auzi huruitul unui tunet. Trase și fixă acoperișul automobilului, cu câteva clipe înainte să înceapă să plouă cu găleata. Se prăbuși în scaunul șoferului, asurzit de furtună și copleșit de autocompătimire. Trebuia să doarmă aici toată noaptea? Fără mâncare? Fără apă?

Trecu o jumătate de oră și apoi încă o oră. Ploaia se mai domolise, dar încă mai ropotea pe acoperiș. Pe Pino îl durea stomacul și se gândea să se ducă acasă la unchiul lui, să-i relateze noutățile și să-i ceară ceva de mâncare. Dar dacă venea Leyers chiar atunci și el era de negăsit? Dacă…?

Portiera din dreapta șoferului se deschise.

Ținând în mână un coș cu bunătăți delicios mirositoare, Anna urcă în mașină.

— Dolly s-a gândit că poate ți-e foame, spuse și închise portiera. M-a trimis să-ți aduc de mâncare și să-ți țin de urât cât mănânci.

Pino zâmbi.

— Ordinul generalului?

— Ordinul lui Dolly, spuse Anna și-și plimbă privirea împrejur. Cred că e mai simplu dacă mănânci în spate, pe banchetă.

— Acolo e teritoriul generalului.

— Generalul are treabă în dormitorul lui Dolly, spuse Anna, după care coborî, deschise portiera din spate și urcă pe banchetă. Va mai rămâne multă vreme acolo, dacă nu chiar toată noaptea.

Pino râse, deschise portiera, trecu zgribulit prin ploaie și urcă în spate. Anna așeză coșul acolo unde își așeza generalul de regulă valiza. Aprinse o lumânare mică și o puse pe o farfurie. Flacăra pâlpâia și dădea un lustru auriu interiorului automobilului. Anna trase șervetul de pe coș, dând la iveală două pulpe de pui fripte, pâine proaspătă, unt și un pahar cu vin roșu.

— Salvarea mea, spuse Pino, la care Anna pufni în râs.

Cu altă ocazie, Pino ar fi privit-o când râdea, dar astăzi era atât de hămesit, încât se mulțumi să chicotească și mâncă. În

același timp îi adresă câteva întrebări și află că Anna era din Triest, că lucra la Dolly de paisprezece luni și că obținuse slujba prin intermediul unei prietene, care văzuse în ziar anunțul lui Dolly.

— Nici nu-ți dai seama cât de bine mi-a prins, spuse Pino când termină de mâncat. Mi-a fost o foame de lup.

Anna râse.

— Mi s-a părut mie că aud niște urlete din stradă.

— Asta e numele tău întreg? întrebă Pino. Anna?

— Mi se mai spune și Anna-Marta.

— Nume de familie nu ai?

— Nu mai am, răspunse camerista, acum cu răceală, și așeză lucrurile la loc în coș. Și acum trebuie să plec.

— Stai puțin, zise Pino. Nu poți să mai rămâi puțin? Cred că n-am mai cunoscut o femeie atât de frumoasă și elegantă ca tine.

Anna îi respinse complimentul fluturând din mână, dar surâse.

— Te trezești și tu vorbind.

— Ba nu, e adevărat.

— Câți ani ai acum, Pino?

— Suficienți cât să port o uniformă și o armă, răspunse el enervat. Suficienți cât să fac lucruri despre care nu pot vorbi.

— Ca de pildă ce? întrebă ea, părând realmente interesată.

— Nu pot vorbi despre asta, repetă Pino.

Anna stinse lumânarea, lăsându-i pe întuneric.

— Atunci trebuie să plec.

Pino nu mai apucă să protesteze, până coborî ea din Daimler și închise portiera în urma ei. Se dădu jos de pe banchetă, la timp cât să-i vadă umbra urcând treptele de la intrarea în imobil.

— *Buona notte, signorina Anna-Marta,* spuse Pino.

— Noapte bună, Vorarbeiter Lella, răspunse Anna și intră.

Ploaia se oprise și Pino rămase multă vreme să privească locul în care dispăruse Anna și să retrăiască fiecare moment petrecut cu ea pe bancheta din spate a automobilului, cu aerul îmbibat de parfumul ei. Îl remarcase abia după ce terminase de mâncat, când ea răsese de foamea lui de lup. Mai exista pe lume parfum ca acela? Mai exista femeie ca ea? Atât de frumoasă! Atât de misterioasă!

Se așeză în cele din urmă la volan și-și trase chipiul peste ochi. Cu gândurile zăbovind încă la Anna, întoarse pe toate

fețele tot ce-i spusese el și analiză fiecare cuvânt al ei, de parcă ar fi fost niște indicii pentru a dezlega misterul Annei. Moartea cumplită a domnului Beltramini, stigmatul lui de trădător – toate aceste lucruri se șterseseră din mintea lui Pino. Nu se mai gândi decât la cameristă, înainte să-l fure somnul.

4.

Îl trezi un răpăit în geam. Se crăpa de ziuă. Portiera din spate se deschise. Primul lucru la care se gândi cu bucurie a fost că Anna coborâse iarăși să-i aducă de mâncare. Dar când privi peste umăr, văzu silueta generalului Leyers.

— Pune steagurile, zise Leyers. Du-mă la închisoarea San Vittore. Nu avem mult timp.

Întinzându-se după steagurile din torpedou, Pino își reținu un căscat și întrebă:

— Cât e ceasul, *mon général*?

— Cinci dimineața, lătră generalul. Așa că mișcă-te!

Pino sări din automobilul oficial, fixă steagurile și străbătu apoi în viteză orașul, trecând rapid de toate posturile de control, datorită steagurilor, până ajunseră la notoria închisoare San Vittore. Construită în anii 1870, clădirea avea șase aripi cu trei niveluri, amplasate în formă de stea. La inaugurare, San Vittore fusese o instituție ultramodernă, dar după șaptezeci și patru de ani de neglijare intrase în paragină, iar în celulele și coridoarele ei deținuții se zbăteau să supraviețuiască în fiecare moment din fiecare zi. Acum, când închisoarea încăpuse pe mâinile Gestapoului, pentru Pino nu exista loc mai de temut în Milano, cu excepția Hotelului Regina.

În Via Vico, care era paralelă cu zidul estic, înalt, al închisorii, se treziră față în față cu două camioane oprite înaintea unei porți deschise. Primul camion dădea cu spatele pe poartă. Celălalt stătea în stradă și bloca trecerea.

Zorile se iviseră deasupra orașului, când generalul Leyers coborî din Daimler trântind portiera. Pino sări din mașină și merse după Leyers, care traversă strada și intră pe poartă, cu santinelele salutând. Pătrunseră într-o curte interioară

triunghiulară, spațioasă, care se îngusta acolo unde se întâlneau două aripi alăturate ale închisorii.

Pino făcu patru pași dincolo de poartă și se opri, pentru a cuprinde cu privirea imaginea care i se înfățișa. Opt soldați înarmați din Waffen-SS se aflau în stânga lui, la vreo douăzeci și cinci de metri distanță. În fața lor stătea un căpitan SS. Lângă acesta, colonelul de Gestapo Walter Rauff ținea la spate un bici negru de călărie și urmărea situația cu mare interes. Leyers se duse la Rauff și la căpitan.

Pino rămase puțin în urmă, nedorind să atragă atenția lui Rauff.

Cele două părți ale prelatei camionului se dădură la o parte. Dinăuntru coborî un pluton din Legiunea Muti a Brigăzilor Negre. Acești soldați fasciști de elită, fanatic devotați lui Mussolini, purtau helănci negre în pofida căldurii și simbolul capului-de-mort la chipiu și pe piept.

— Sunteți pregătiți? întrebă în italiană căpitanul SS.

Unul dintre soldați trecu în grabă pe lângă Pino și strigă:

— Aduceți-i afară!

Soldații din Waffen-SS se împărțiră în două grupuri a câte patru și se duseră să deschidă niște uși de la cele două aripi ale închisorii. Dinăuntru începură să iasă cu pași târșâiți deținuții. Pino își schimbă locul, ca să-i vadă mai bine pe bărbați. Unii dintre ei păreau incapabili să mai facă un singur pas. Cei care păreau mai viguroși purtau bărbi și un păr atât de lung, încât Pino se îndoia că ar putea identifica pe cineva cunoscut.

Dar pe ușa din stânga lui Pino ieși apoi în curte un bărbat înalt, impunător. Pino îl recunoscu pe Barbareschi, seminaristul, mâna dreaptă a cardinalului Schuster, falsificatorul din Rezistență. Deci îl prinseseră și-l arestaseră a două oară. În vreme ce bărbații ceilalți își târau picioarele și-și ocupau locurile privind cu spaimă la Cămășile Negre, Barbareschi se duse în rândul întâi cu un aer sfidător.

— Câți? întrebă colonelul Rauff.

— O sută patruzeci și opt, zbieră un soldat drept răspuns.

— Încă doi, spuse Rauff.

Ultimul bărbat care ieși pe ușa din dreapta scutură din cap, pentru a-și feri părul din ochi.

— Tullio! exclamă Pino în șoaptă.

Tullio Galimberti nu-l auzi. Pe fondul zgomotelor cu care ultimii bărbați își ocupau locurile, nimeni nu-l auzi. Tullio se duse cu pași apăsați în spatele camionului, unde Pino nu-l mai văzu. Comandantul Cămășilor Negre ieși în față. Generalul Leyers li se adresă colonelului Rauff și căpitanului SS. Pino îi văzu și auzi cum se ceartă. Rauff făcu în cele din urmă un semn cu biciul către Cămășile Negre și spuse ceva ce-l făcu pe Leyers să amuțească.

Comandantul fascist arătă în stânga sa și strigă:

— Tu de acolo, începe să numeri. Până la zece. Fiecare al zecelea om să iasă în față.

După un moment de șovăială, bărbatul din capătul din stânga al șirului rosti:

— Unu.

— Doi, zise al doilea.

Și continuară să numere de-a lungul șirului, până când unul dintre bărbații mai neputincioși zise:

— Zece, și făcu nesigur un pas înainte.

— Unu, spuse al unsprezecelea bărbat.

— Doi, spuse al doisprezecelea.

O clipă mai târziu, Barbareschi spuse:

— Opt.

Al doilea bărbat cu numărul zece păși în față, urmat curând de al treilea. Li se mai alăturară încă doisprezece, toți stând umăr la umăr în fața deținuților adunați în curte. Cât continuă numărătoarea, Pino stătu în vârfurile picioarelor și-și aminti frânturi din conversația pe care o avusese generalul Leyers cu cardinalul Schuster.

Îngrozit, îl auzi pe Tullio rostind:

— Zece, și devenind astfel al cincisprezecelea bărbat.

— Voi cincisprezece, în camion, spuse un soldat din plutonul Cămășilor Negre. Voi ceilalți vă întoarceți în celulele voastre.

Pino nu știa ce să facă, la care dintre ei să se ducă: la generalul Leyers sau la Tullio? Dar, dacă se ducea la Leyers și-i mărturisea că Tullio era un prieten apropiat, închis în San Vittore ca spion al Rezistenței, n-ar fi început Leyers să bănuiască…?

— Ce faci aici, Vorarbeiter? întrebă Leyers.

Pino fusese atât de captivat de scena care se desfășura în fața sa, încât îl pierduse din vedere pe Leyers, care stătea acum lângă el și-l privea cu ochi scăpărători.

— Îmi cer scuze, *mon général,* zise Pino. M-am gândit că poate aveți nevoie să vă traduc?

— Du-te la mașină, acum, spuse Leyers. Adu-o la intrare, după ce iese camionul.

Pino salută, ieși apoi în fugă pe poarta închisorii și urcă la volanul Daimlerului. Camionul parcat în fața închisorii San Vittore se puse în mișcare. Pino porni motorul automobilului exact în momentul când prima rază de soare atinse coama zidurilor închisorii și bolta porții. Dedesubt, în umbră, se ivi camionul care-i transporta pe Tullio și ceilalți paisprezece deținuți.

Pino trase mașina în fața porții. Generalul nu mai așteptă să i se deschidă portiera. Urcă în spate, cu fața schimonosită de o furie cu greu reținută.

— *Mon général?* întrebă Pino după o clipă de tăcere.

— Să-i ia dracu', spuse Leyers. Urmează-i, Vorarbeiter.

5.

Daimlerul ajunse curând din urmă camioanele care traversau orașul hurducăindu-se. Pino ar fi vrut să-l întrebe pe general ce se întâmpla. Ar fi vrut să-i vorbească despre Tullio, dar nu îndrăznea.

Când înconjură piața din fața Domului, ridică privirea la cel mai înalt turn al catedralei și-l văzu scăldat în lumina soarelui, în vreme ce garguiele de pe laturile mai joase ale bisericii erau încă înghițite de cele mai negre umbre. Imaginea aceasta îl tulbură nespus.

— *Mon général?* zise Pino. Știu că mi-ați spus să nu vorbesc neîntrebat, dar nu puteți să-mi spuneți și mie ce se întâmplă cu bărbații din camionul acela?

Leyers nu-i răspunse. Pino aruncă o privire în oglinda retrovizoare, temându-se că generalul îl va face cu ou și cu oțet, dar îl văzu pe acesta privindu-l cu răceală.

Leyers spuse:

— Strămoșii tăi au inventat ce se va întâmpla acum.

— *Mon général?*

— În Roma antică i se spunea „decimare”, Vorarbeiter. Au recurs la ea pe tot cuprinsul imperiului. Însă problema cu decimarea este că această tactică nu funcționează niciodată pe termen lung.

— Nu înțeleg.

— Decimarea funcționează la nivel psihologic, îi explică Leyers. Scopul ei este să înăbușe pericolul revoltei, inspirând o frică lașă. Dar istoria a arătat că represaliile brutale împotriva civililor nasc mai multă ură decât supunere.

Brutale? se gândi Pino. *Represalii? Actele de violență asupra cărora îl avertizase Leyers pe cardinal?* Ce aveau de gând să le facă lui Tullio și celorlalți? Ajuta la ceva să-i spună generalului că Tullio îi era un prieten apropiat, sau…?

De pe străzile paralele auzi urletul asurzitor al megafoanelor. Un bărbat vorbea în italiană, chemându-i în Piazzale Loreto pe „toți cetățenii interesați”.

Două companii de Cămăși Negre fasciste formaseră un cordon în jurul sensului giratoriu. Dar camioanelor și automobilului lui Leyers le făcură semn să treacă. Camioanele se îndreptară către Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini, opriră la câțiva metri de acesta, dădură înapoi și întoarseră, astfel încât să se afle cu spatele la un zid orb, care unea mai multe clădiri.

— Înconjoară sensul giratoriu, spuse Leyers.

Când Pino trecu prin fața tarabei de fructe, cu marchiza ei făcută ferfeniță, gândurile îi reveniră la bomba care explodase aici. Rămase șocat când îl văzu pe Carletto ieșind din magazin, holbându-se întâi la camioane și întorcând apoi privirea în direcția lui Pino.

Pino călcă accelerația și dispăru rapid din raza lui de vedere. Când înconjurase pe trei sferturi sensul giratoriu, Leyers îi ordonă lui Pino să tragă în benzinăria Esso, care avea o suprastructură mare de oțel deasupra pompelor de benzină. Un angajat veni agitat la ei.

— Spune-i să facă plinul și că vom parca aici, spuse Leyers.

Pino îi traduse bărbatului, care aruncă o privire la steagurile generalului și o luă rapid din loc.

Pe fondul megafoanelor care continuau să-i cheme pe locuitori se iviră întâi răzleți doar câțiva milanezi curioși, după care valul de nou-veniți se transformă într-un șuvoi constant de pietoni, care soseau în Piazzale Loreto din toate direcțiile.

Cămășile Negre instalară bariere de lemn, de la magazinul de fructe treizeci de metri spre vest și câte patruzeci și cinci de metri spre nord de-o parte și de cealaltă a camioanelor. Drept urmare, în jurul camioanelor rămase liber un spațiu mare, la îngrăditurile căruia se aduna mulțimea.

Pino se gândi că erau deja poate o mie de oameni, dacă nu chiar mai mulți. La mijlocul distanței de o sută cincizeci de metri care despărțea Daimlerul de camionul în care se afla Tullio se ivi un al doilea automobil oficial nazist, care trase la marginea sensului giratoriu. De la distanța aceea și din unghiul acela, Pino nu putea vedea cine era în mașină, în piață continua să se reverse mulțimea, atât de numeroasă, încât Pino și Leyers curând nu mai văzură nimic.

— Nu văd, spuse generalul.

— *Non, mon général,* spuse Pino.

Leyers se gândi o clipă, aruncă o privire pe geamul mașinii și întrebă:

— Poți să te cațeri?

Un minut mai târziu, Pino ridica piciorul de pe pompa de benzină și urca pe una dintre traversele de oțel mai joase. Se ținu de un stâlp de oțel și de o a doua traversă, aflată la înălțimea capului său.

— Vezi ceva? întrebă generalul Leyers de jos, de lângă automobil.

— *Oui, mon général.*

Fără niciun obstacol în calea sa, Pino putea privi acum peste capetele celor o mie cinci sute de oameni care se adunaseră între timp în piață. Camioanele erau la locurile lor, cu prelatele închise.

— Ajută-mă să urc, spuse Leyers.

Pino privi în jos și constată că generalul se cățărase deja pe una dintre pompe și-i întindea mâna. Pino îl ajută să urce. Leyers rămase atârnat de traversele care se încrucișau deasupra capului său, în vreme ce Pino strângea în brațe stâlpul.

De departe se auziră clopotele Domului, care bătură ceasul de nouă ori. Comandantul Cămășilor Negre din curtea închisorii coborî din cabina camionului celui mai apropiat. Fascistul dispăru din raza de vedere a lui Pino, în spatele celuilalt camion, al celui în care se aflau deținuții.

Curând, cei cincisprezece bărbați începură să coboare unul câte unul și se îndreptară către zidul aflat în dreapta magazinului de fructe, unde se opriră umăr la umăr, cu fețele către mulțimea care începea să se agite. Tullio era al șaptelea dintre ei. Pino bănuia deja ce avea să se întâmple, chiar dacă nu știa exact cum, și trebui să-și înfășoare brațele în jurul stâlpului de oțel ca să nu cadă.

Camionul gol se puse în mișcare. Mulțimea se feri din calea sa, iar vehiculul de transportat trupe dispăru curând în sensul giratoriu. Cămăși Negre înarmate, cu fețele acoperite, coborâră din celălalt camion, care se îndepărtă apoi și el. Înarmați cu pistoale-mitraliere, soldații fasciști se aliniară la vreo cincisprezece metri în fața deținuților.

Unul dintre ei strigă:

— De fiecare dată când un partizan comunist ucide un soldat german sau un soldat din armata de la Salò, pedeapsa va fi aplicată neîntârziat și fără milă.

În piață se lăsă tăcerea, nu se mai auzeau decât murmurele celor cărora nu le venea să creadă ce se întâmpla.

Unul dintre deținuți începu să țipe la fasciști și la plutonul de execuție.

Era Tullio.

— Lașilor! tuna Tullio. Trădătorilor! Faceți munca murdară a naziștilor și vă acoperiți fețele. Sunteți o gloată de…

Pistoalele-mitraliere deschiseră focul și-l răpuseră pe Tullio primul. Sub impactul gloanțelor, prietenul lui Pino zvâcni înapoi și se prăbuși apoi neînsuflețit pe trotuar.

Capitolul optsprezece

1.

Pino urla fără oprire în îndoitura cotului său, în vreme ce în piață se trăgea în continuare și bărbații se prăbușeau unul după altul. Mulțimea era ca scoasă din minți, țipa îngrozită și se îmbulzea să plece de lângă mitraliorii care împroșcau zidurile din Piazzale Loreto cu sânge, care continua să se scurgă sau să

băltească în jurul celor cincisprezece martiri cu mult după ce focurile de armă încetaseră.

Cu ochii închiși, Pino se lăsă să alunece și se agăță de traversele de mai jos, auzind zbieretele din Piazzale Loreto ca pe ceva îndepărtat și înăbușit. *Lumea nu e așa,* încerca să se convingă în sinea sa. *Lumea nu e atât de scârboasă și rea!*

Își aminti spusele părintelui Re, cum că el este menit unei cauze mai înalte, și se trezi recitând Ave Maria, rugăciunea pentru cei morți și pentru muribunzi. Ajunsese la ultimul vers: „Sfântă Fecioară, Maica Domnului, roagă-te pentru noi păcătoșii, acum și în ceasul cel din urmă…”

— Vorarbeiter! Ce Dumnezeu!? strigă generalul Leyers. Mă auzi?

Buimac, Pino privi în jur și în sus, către nazist, care stătea încă pe traverse, cu chipul rece și împietrit.

— Dă-te jos, spuse Leyers. Plecăm.

Primul gând al lui Pino a fost să-l tragă pe general de picioare, să-l facă să cadă cu spatele pe ciment, de la mai bine de patru metri înălțime. După care ar sări jos la el și l-ar sugruma cu propriile mâini, ca să fie sigur că e mort. Leyers nu făcuse nimic ca să împiedice această atrocitate. Stătuse cu mâinile în sân când…

— Am spus: *dă-te jos.*

Cu senzația că o parte din mintea lui fusese arsă pe veci, Pino se dădu jos. Leyers coborî după el și urcă pe bancheta din spate a Daimlerului. Pino închise portiera și se așeză la volan.

— Încotro, *mon général?* întrebă Pino ca amorțit.

— Îl cunoșteai pe vreunul dintre ei? întrebă Leyers. Te-am auzit țipând.

Pino șovăi, simți cum i se umplu ochii de lacrimi.

— Nu, spuse în cele din urmă. Doar că n-am mai văzut niciodată așa ceva.

Generalul îl privi o clipă în oglinda retrovizoare, după care spuse:

— Să plecăm. Nu mai avem nimic de făcut aici.

Celălalt automobil oficial german întorcea deja, îndreptându-se către postul de control, când Pino dădu să pornească motorul Daimlerului. Geamul din spate al celuilalt automobil era coborât. Pino îl recunoscu pe colonelul Rauff, care se uita la ei. Lui Pino îi venea să calce accelerația și să intre drept în automobilul

șefului de Gestapo. Vehiculul lui Rauff nu ar fi avut nicio șansă în fața Daimlerului. Poate l-ar ucide chiar pe Rauff, transformând astfel lumea într-un loc infinit mai bun.

Generalul Leyers spuse:

— Așteaptă să plece ei primii.

Pino privi cum dispare în oraș colonelul Rauff, după care porni Daimlerul.

— Încotro, *mon général?* întrebă din nou, incapabil să-și alunge din minte imaginea lui Tullio, cum tunase și fulgerase împotriva călăilor săi, înainte de a zvâcni sub ploaia gloanțelor care-l uciseseră.

— La Hotelul Regina, spuse Leyers.

Pino o luă în acea direcție.

— Dacă-mi permiteți să vă întreb, *mon général,* ce se va întâmpla cu cadavrele?

— O să zacă acolo până diseară, când vor putea veni rudele să le revendice.

— Toată ziua?

— Colonelul Rauff vrea ca tot orașul, îndeosebi partizanii, să vadă ce se întâmplă atunci când sunt uciși soldați germani, spuse Leyers când trecură de postul de control. Cretini barbari. Nu pricep că astfel va crește doar numărul italienilor care doresc să ucidă soldați germani? Tu, Vorarbeiter, vrei și tu să ucizi germani? Vrei să mă ucizi pe mine?

Pino rămase șocat de întrebare și se întrebă dacă omul acesta îi putea citi gândurile. Dar scuturâ din cap și zise:

— *Non, mon général.* Eu vreau, la fel ca toată lumea, să trăiesc în pace și prosperitate.

Împuternicitul naziștilor pentru producția de război rămase tăcut și gânditor, în vreme ce Pino conduse înapoi la sediul Gestapoului. Leyers coborî și spuse:

— Ai trei ore.

2.

Deși era îngrozit de ceea ce avea de făcut acum, Pino lăsă Daimlerul în stradă și-și smulse de pe braț brasarda cu svastică.

Se duse la noul lor magazin de poșete, dar fata care lucra acolo îi spuse că tatăl său dăduse o fugă până la Valigeria Albanese.

Când Pino intră în magazinul de marochinărie, îi găsi înăuntru doar pe Michele, unchiul Albert și mătușa Grefa.

Unchiul îl văzu și ieși grăbit de după tejghea.

— Pe unde naiba ai umblat? Ne-am făcut atâtea griji!

— N-ai venit acasă, spuse tatăl său. Slavă Cerului că te-ai întors.

Mătușa Greta îi aruncă o singură privire lui Pino și întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

Câteva clipe, Pino nu reuși să scoată un cuvânt. Apoi le spuse, luptând împotriva lacrimilor:

— Naziștii și fasciștii l-au ucis pe tot al zecelea deținut din San Vittore, ca să se răzbune pentru atentatul cu bombă. Au strâns cincisprezece deținuți. I-au dus apoi în Piazzale Loreto și i-au mitraliat. Am văzut... – I se frânse glasul. – Unul dintre ei a fost Tullio.

Unchiul Albert și tatăl lui Pino încremeniră. Mătușa Greta spuse:

— Nu se poate! Probabil l-ai confundat.

Pino spuse printre lacrimi:

— El a fost. Tullio a fost atât de curajos. A strigat la cei care se pregăteau să-l împuște, i-a făcut lași... și... vai, Doamne, a fost... cumplit.

Se duse la tatăl lui și-l îmbrățișă, în vreme ce unchiul Albert o strângea în brațe pe mătușa Greta, care devenise isterică.

— Îi urăsc, spunea ea. Sunt oameni din neamul meu și-i urăsc.

După ce mătușa Greta se calmă, unchiul Albert zise:

— Trebuie să mă duc să o anunț pe mama lui.

— Nu va putea lua trupul lui Tullio înainte de apus, spuse Pino. Vor să lase cadavrele la vedere, drept avertisment pentru ceea ce se întâmplă atunci când partizanii ucid nemți.

— Porcii, spuse unchiul lui Pino. Asta nu schimbă cu nimic situația. Ne face și mai puternici.

— Asta a spus și generalul Leyers că se va întâmpla.

Pe la ora amiezii, Pino ședea pe treptele de la Scala, de unde putea vedea fațada Hotelului Regina, precum și Daimlerul parcat în apropiere. Era ca paralizat de durere. Privea de-a curmezișul străzii la statuia marelui Leonardo, asculta sporovăielile trecătorilor grăbiți și-i venea iarăși să plângă.

Toată lumea vorbea despre atrocitatea comisă. Mulți spuneau că Piazzale Loreto era acum un loc blestemat. Pino revedea scena la nesfârșit și le dădea dreptate.

La ora trei, Leyers ieși în sfârșit din cartierul general al Gestapoului. Se sui în mașină și-i spuse lui Pino să-l ducă iarăși la sediul centralei telefonice. Acolo Pino îl așteptă și se gândi la Tullio. Din fericire începea să se însereze. Pino se simți ceva mai bine la gândul că trupul neînsuflețit al prietenului său va putea fi acum ridicat și pregătit pentru înmormântare.

La ora șapte, generalul ieși din sediul centralei telefonice, urcă în spate și spuse:

— La Dolly.

Pino parcă în fața imobilului din Via Dante. Leyers îl puse să-i care valiza încuiată. Baba din casa scării clipi din dosul ochelarilor și strâmbă parcă din nas în urma lor, când trecură pe lângă ea și urcară la apartamentul lui Dolly. Când Anna le deschise, Pino observă că era supărată.

— Mai ieșiți astă-seară, generale? întrebă Anna.

— Da, răspunse generalul. Mă gândeam să ies cu Dolly, să cinăm în oraș.

Dolly se ivi în antreu, în capot și cu un pahar de long drink în mână, și spuse:

— O idee genială. Simt că-mi pierd mințile așteptându-te aici toată ziua, Hans. Unde vrei să mergem?

— În restaurantul de după colț, spuse Leyers. Putem merge pe jos. Simt nevoia să mă mișc.

Făcu o pauză și se uită la Pino:

— Poți să rămâi aici, Vorarbeiter, să mănânci. Când mă întorc, am să-ți spun dacă mai am nevoie de tine astă-seară.

Pino dădu din cap și se așeză pe bancă. Cu o expresie nefericită, Anna traversă în grabă sufrageria, ignorându-l pe Pino, și spuse:

— Ce haine să-ți pregătesc, Dolly?

Generalul Leyers merse după ele și dispărură cu toții în celelalte încăperi ale apartamentului. Lui Pino totul i se părea ireal. Leyers își vedea de treburi, de parcă n-ar fi asistat azi-dimineață la uciderea cu sânge rece a cincisprezece oameni. Generalul semăna cu o reptilă, decise Pino în sinea sa. Leyers era în stare să vadă oameni zvâcnind atinși de gloanțe,

împroșcând sânge în ultimele lor clipe de viață, și după aceea să-și scoată amanta la restaurant.

Anna se întoarse și-l întrebă cu aerul că ar îndeplini o corvoadă:

— Ți-e foame, Vorarbeiter?

— *Per favore,* dacă e un deranj, nu, *signorina,* spuse Pino fără să o privească.

După câteva clipe de tăcere, camerista oftă și spuse pe alt ton:

— Nu e niciun deranj, Pino. Pot să-ți încălzesc ceva de mâncare.

— Mulțumesc, spuse el, tot fără să o privească pe Anna, fiindcă remarcase valiza de la picioarele lui și-și dorea să fi învățat să spargă un lacăt.

Apoi auzi înăbușit glasuri ridicate. Leyers și amanta lui se certau. Când înălță capul, Pino observă că Anna dispăruse.

O ușă se dădu de perete. Dolly trecu prin antreu, unde ședea Pino, și strigă:

— Anna?

Anna veni în fugă în camera de zi.

— Da, Dolly!

Dolly spuse în germană ceva ce camerista părea să fi înțeles, fiindcă plecă rapid. Generalul își făcu din nou apariția, în pantaloni de uniformă și maiou, încălțat.

Pino sări în picioare. Leyers nu-i acordă atenție, se duse în camera de zi și-i spuse lui Dolly ceva în germană. Ea îi răspunse tăios, iar el dispăru din nou câteva minute, în vreme ce amanta lui își turna whisky într-un pahar, după care rămase la fereastră fumând.

Pino avea un sentiment ciudat, de parcă ar fi remarcat ceva la Leyers, dar n-ar fi știut să spună ce anume. Oare ce era?

Când generalul se întoarse, purta cravată și o cămașă proaspăt călcată. Își aruncase haina pe un umăr.

— Ne întoarcem în vreo două ceasuri, îi spuse Leyers lui Pino, trecând foarte aproape pe lângă el.

Pino rămase să privească în urma generalului și a lui Dolly, având în continuare acel sentiment ciudat, și încercă apoi să și-l amintească pe Leyers cum fusese cu doar câteva minute în urmă, fără cămașă și…

Vai, Doamne, gândi Pino.

3.

Ușa apartamentului se închise. Pino auzi o dușumea scârțâind. Întoarse capul și o văzu pe Anna stând în antreu.

— L-am auzit pe un băcan spunând că cincisprezece bărbați din Rezistență au fost împușcați azi-dimineață în Piazzale Loreto, spuse Anna frângându-și mâinile. E adevărat?

Cuprins iarăși de greață, Pino răspunse:

— Am văzut cu ochii mei. Unul dintre ei a fost prietenul meu.

Anna își acoperi gura:

— Vai, bietul de tine... Vino, te rog, în bucătărie. Am șnițele, gnocchi și unt cu usturoi. Am să deschid unul din cele mai bune vinuri ale generalului. N-o să-și dea seama.

Foarte curând, Anna așează un tacâm pe o măsuță aflată în capătul unei bucătărioare imaculate. Aprinse și o lumânare. Apoi se așeză vizavi de el și sorbi dintr-un pahar cu vin.

Carne de vițel? se întrebă Pino când luă loc și simți aroma divină care se înălța din farfurie. De când nu mai mâncase carne de vițel? De dinainte de bombardamente? Gustă o bucățică.

— Ahhh, gemu Pino. E atât de bun!

Anna zâmbi.

— E o rețetă de la bunica, Dumnezeu s-o odihnească!

Pino mâncă. Stătură de vorbă. El îi relată scena din Piazzale Loreto, ea își înclină capul și și-l ținu o vreme în mâini. Când ridică privirea la Pino, avea ochii injectați și împăienjeniți.

— Cum pot fi oamenii atât de ticăloși? întrebă Anna, în vreme ce picura ceara de pe lumânare și se aduna în jurul sfeșnicului. Nu se tem pentru sufletele lor?

Pino se gândi la Rauff și la Cămășile Negre cu fețele acoperite.

— Nu cred că acestor oameni le pasă de sufletele lor, spuse și termină de mâncat. E ca și cum s-ar fi dedicat deja răului și nu contează dacă merg puțin mai departe.

Anna privi o clipă în gol, pe lângă Pino. Apoi se uită la el și spuse:

— Deci cum se face că un băiat italian a devenit șoferul unui puternic general nazist?

Supărat de întrebare, Pino replică:

— Nu sunt un băiat. Am optsprezece ani.

— Optsprezece.

— Tu câți ani ai?

— Aproape douăzeci și patru. Mai mănânci ceva? Mai vrei niște vin?

— Pot să mă duc întâi la toaletă? întrebă Pino.

— O iei pe hol, prima ușă pe dreapta, răspunse Anna și întinse mâna după sticla de vin.

Pino trecu prin camera de zi și ajunse într-un hol cu mochetă, pe care-l luminau slab două becuri cu wați puțini. Deschise prima ușă pe dreapta, aprinse lumina și pătrunse într-o baie cu pardoseală de gresie, vană cu duș și un dulăpior ticsit de cosmetice. În baie mai dădea o ușă. Pino se duse la ea, avu un moment de șovăială și încercă apoi precaut mânerul. Acesta se lăsă răsucit.

Ușa se deschise într-o încăpere cufundată în întuneric, în care mirosea atât de pătrunzător a Leyers și amanta sa, încât Pino rămase o clipă țintuit locului. Un glas interior îl avertiză să nu meargă mai departe, să se întoarcă în bucătărie, la Anna.

Aprinse lumina.

Cuprinse încăperea dintr-o privire și remarcă imediat că generalul ocupa partea din stânga, unde era curat și ordine. Partea lui Dolly, mai apropiată de Pino, amintea de o recuzită de teatru aflată în neorânduială. Pe două bare erau agățate rochii elegante, fuste și bluze. Pulovere de cașmir se revărsau din sertare. O încâlceală de eșarfe de mătase colorate, corsete și jartiere atârna pe ușile dulapului. Lângă pat erau aliniate câteva perechi de pantofi, singura concesie făcută ordinii. În spatele lor, printre vrafuri de cărți și cutii de pălării, era o măsuță pe care se afla o casetă de bijuterii încăpătoare, deschisă.

Pino se duse întâi în partea mai ordonată a încăperii, unde scană dintr-o privire tăblia unei comode și zări butoni pe o tăviță, o perie de haine, o limbă de pantofi și o trusă de bărbierit. Dar nu ce căuta el. Nici pe noptieră sau în aceasta.

Poate m-am înșelat, își spuse, dar apoi clătină din cap: *Nu m-am înșelat.*

Dar unde ar ascunde-o cineva ca Leyers? Pino se uită sub saltea și sub pat și, tocmai când să caute în trusa de bărbierit a generalului, remarcă ceva în oglindă, ceva în haosul din partea din încăpere a lui Dolly.

Pino înconjură patul, mergând în vârfurile picioarelor, ca să nu calce pe lucrurile lui Dolly, și ajunse în cele din urmă la caseta de bijuterii. Șiraguri de perle, coliere de aur și multe, multe alte mărgele atârnau în mănunchiuri de cârligele de pe interiorul capacului.

Le dădu la o parte, în căutarea unui obiect simplu, și atunci…

Uite-o! Pe Pino îl trecu un fior când desprinse de pe un cârlig lănțișorul cu cheia de la valiza generalului. Și-l vârî în buzunarul pantalonilor.

— Ce faci aici?

4.

Pino se întoarse, cu inima bătând să-i spargă pieptul. Anna stătea în pragul ușii de la baie, cu brațele încrucișate, cu un pahar de vin într-o mână și o expresie bănuitoare pe față.

— Mă uitam și eu, spuse Pino.

— În caseta de bijuterii a lui Dolly?

Pino ridică din umeri.

— Mă uitam doar.

— Nu te uitai doar, spuse Anna furioasă. Te-am văzut cum ai băgat ceva în buzunar.

Pino nu știa ce să spună sau să facă.

— Deci ești un hoț, spuse Anna dezgustată. Trebuia să-mi fi dat seama.

— Nu sunt hoț, spuse Pino și se îndreptă spre ea.

— Nu? zise ea și se dădu un pas înapoi. Atunci ce ești?

— Nuuu… nu pot să-ți spun.

— Dacă nu-mi spui, îi zic lui Dolly unde te-am găsit. Pino nu știa ce să facă. Putea s-o lovească și apoi să fugă de-acolo, sau…

— Sunt spion… al Aliaților.

Anna râse disprețuitor.

— Spion? Tu?

Asta îl înfurie pe Pino.

— Cine ar fi mai potrivit? întrebă. Eu îl însoțesc peste tot. Anna amuți, cu o expresie de îndoială pe față.

— Povestește-mi cum ai devenit spion!

După un moment de ezitare, Pino îi relată pe scurt despre Casa Alpina și cu ce se ocupase el acolo, despre cum se temuseră părinții lui pentru viața lui și-l obligaseră să se înscrie în Organizația Todt, precum și despre împrejurările care-l aduseseră din gara bombardată a orașului Modena într-un pat de spital german și de-acolo la volanul automobilului oficial al generalului Leyers, parcat în fața magazinului de marochinărie al unchiului său.

— Nu mă interesează dacă mă crezi sau nu, spuse la urmă. Dar mi-am pus viața în mâinile tale. Dacă află Leyers, sunt un om mort.

Anna îl scrută.

— Ce-ai băgat în buzunar?

— Cheia de la valiza lui, spuse Pino.

De parcă aceeași cheie i-ar fi deschis și ei sufletul, Anna se transformă în momentul următor, iar un surâs îi alungă treptat aerul bănuitor.

— Hai să o descuiem!

Pino respiră ușurat. Îl credea și nu-i va spune nimic lui Leyers. Dacă era complice cu el la deschiderea valizei, iar generalul afla, era și ea un om mort.

Pino spuse:

— Am alte planuri pentru astă-seară.

— Ce planuri?

— Hai să-ți arăt, spuse el, și o conduse înapoi în bucătărie.

Lumânarea continua să pâlpâie pe masă. Pino o ridică și vărsă niște ceară pe tăblia mesei.

— Nu face asta, spuse Anna.

— Se ia foarte ușor, răspunse Pino, își vârî mâna în buzunar și scoase de-acolo lănțișorul cu cheia.

Scoase cheia de pe lănțișor, așteptă ca ceara să capete consistența chitului și apăsă apoi ușor cheia în ea.

— Acum am să-mi pot face o copie și să descui valiza când vreau eu, spuse Pino. Ai o scobitoare și o spatulă?

Privindu-l cu admirație și oarecare mirare, Anna îi aduse o scobitoare din bufet. Pino scoase cu grijă cheia din ceară și o spălă apoi cu apă fierbinte. Anna îi puse o spatulă pe masă, cu care el îndepărtă ceara de pe tăblie, înveli apoi într-un șervețel

mulajul care începuse să se răcească și și-l vârî în buzunarul de la cămașă.

— Și acum? întrebă Anna cu ochi scânteietori. E chiar palpitant!

Pino îi adresă un zâmbet larg. Era într-adevăr palpitant.

— Am să arunc o privire în valiză și după aceea am să pun cheia la loc, în caseta de bijuterii a lui Dolly.

Se gândise că Annei îi va plăcea ideea, dar ea își țuguie buzele.

— Ce e? întrebă Pino.

— Păi, ce să fie, zise ea ridicând din umeri, cum ziceai și tu, odată ce ți-ai făcut o copie, poți să descui valiza oricând, și mă gândeam să punem cheia la loc și după aceea…

— Ce?

— M-ai putea săruta, spuse Anna pe un ton sec. Doar asta vrei, nu?

Primul impuls al lui Pino a fost să nege, dar apoi zise:

— Mai mult decât îți poți imagina.

5.

Pino puse cheia la locul ei și închise ușa de la dormitorul lui Dolly. Anna îl aștepta în bucătărie, cu un zâmbet poznaș pe față. Arătă către scaun. Pino luă loc, iar ea își puse alături paharul de vin și i se așeză în poală. Își puse brațele pe umerii lui și-l sărută.

Cu Anna în brațe, simțind întâia oară atingerea buzelor ei moi și parfumul ei perfect, Pino avu sentimentul că o singură vioară interpretează primele acorduri ale unei melodii minunate. Muzica îi făcea corpul să vibreze într-un mod atât de plăcut, încât începu să tremure.

Anna își dezlipi buzele de ale sale și-și lipi fruntea de a lui.

— M-am gândit că va fi așa, șopti.

— Eu m-am rugat să fie așa, spuse Pino fără suflare. De prima dată când te-am văzut.

— Ce noroc pe mine, spuse Anna și-l sărută iarăși.

Pino o strânse mai tare în brațe și se minună cât de armonios i se părea totul, de parcă viorii i s-ar fi alăturat și violoncelele,

de parcă ar fi regăsit o parte din sine, iar atingerea Annei, gustul buzelor ei și bunătatea tandră din ochii ei l-ar fi reîntregit. Nu-și dorea decât să o țină în brațe atâta timp cât îi permitea Dumnezeu. Se sărutară a treia oară. Pino îi dezmierdă cu buzele ceafa, lucru care păru să o încânte pe Anna.

— Vreau să știu totul despre tine, murmură Pino. De unde vii și…

Anna se trase puțin înapoi.

— Ți-am mai zis. Din Triest.

— Cum erai când erai mică?

— Ciudată.

— Ba nu!

— Așa zicea mama.

— Cum era mama ta?

Anna îi puse un deget pe buze, îl privi în ochi și spuse:

— O persoană foarte înțeleaptă mi-a spus la un moment dat că, atunci când ne deschidem sufletele, când lăsăm să ni se vadă cicatricile, devenim umani, imperfecți și întregi.

Pino ridică din sprâncene.

— Aha?

— Eu nu sunt încă pregătită să-ți arăt cicatricile mele. Nu vreau să mă vezi umană, imperfectă și întreagă. Vreau ca asta… ca noi… să fim o fantezie pe care o împărtășim, o paranteză în acest război.

Pino îi atinse fața.

— O frumoasă fantezie, o splendidă paranteză.

Anna îl sărută a patra oară. Lui Pino i se păru că aude un fluier alăturându-se coardelor care-i vibrau în piept, iar mintea și trupul lui se reduseră la un singur lucru: muzica Annei-Marta și nimic mai mult.

Capitolul nouăsprezece

1.

Când generalul Leyers și Dolly se întoarseră din oraș, Pino ședea pe banca din antreu și radia de fericire.

— Ai stat aici două ore? întrebă Leyers.

Amuzată și cherchelită, Dolly îl scrută pe Pino.

— Ar fi o tragedie pentru Anna.

Pino roși și-și feri privirea de Dolly, care chicoti și se îndepărtă legănându-și șoldurile.

— Poți să pleci, Vorarbeiter, spuse Leyers. Lasă Daimlerul în parcul de automobile și vino mâine-dimineață la ora șase.

— *Oui, mon général.*

Manevrând Daimlerul pe străzile care începeau să se golească, Pino se gândi că fusese cea mai frumoasă seară din viața lui, la capătul celei mai urâte zile din viața lui. Într-un interval de douăsprezece ore trăise toate sentimentele posibile, de la oroare la durere și apoi la bucuria de a o săruta pe Anna. E drept că era cu aproape șase ani mai în vârstă decât el, dar lui nu-i păsa câtuși de puțin. Ba parcă o făcea și mai atrăgătoare.

În drum spre apartamentul familiei Lella de pe Corso del Littorio, după ce lăsase Daimlerul în parcul de automobile, Pino începu iarăși să oscileze între emoțiile pe care le trăise când îl văzuse pe Tullio murind și muzica pe care o simțise când o sărutase pe Anna. Urcând cu liftul pe lângă santinelele naziste, Pino își spuse în sinea sa: *Dumnezeu dă și Dumnezeu ia... Uneori în aceeași zi.*

Tatăl lui Pino se culca de obicei devreme, cu excepția serilor când cânta împreună cu un grup de prieteni, așa că Pino deschise ușa apartamentului cu credința că i se lăsase o singură lumină aprinsă și că în locuință era liniște. Dar înăuntru ardeau toate luminile în dosul draperiilor de camuflaj, iar pe jos erau niște geamantane pe care le recunoscu.

— Mimmo! exclamă în șoaptă. Mimmo, ești aici? Fratele lui veni în fugă din bucătărie, râzând cu gura până la urechi, și-l strânse pe Pino în brațe cu o putere de urs. Fratele lui mai mic se înălțase poate cu vreo doi, trei centimetri, dar în mod sigur se înzdrăvenise în cele cincisprezece săptămâni de când părăsise el Casa Alpina. Pino îi simți mușchii vânjoși de la brațe și de pe spate.

— Sunt atât de bucuros să te văd, Pino, spuse Mimmo. Foarte bucuros.

— Ce faci aici?

Mimmo coborî glasul.

— I-am spus tatei că vreau să vin acasă pentru o vreme, dar adevărul este că, oricât bine făceam noi la Casa Alpina, n-am mai suportat să stau ascuns acolo sus, în vreme ce adevăratele lupte se dau aici jos.

— Ce ai de gând să faci? Să te alături partizanilor?

— Da.

— Dar ești prea tânăr. Tata n-o să te lase.

— Tata n-o să știe, dacă nu-i spui tu.

Pino își studie fratele, minunându-se de cutezanța sa. Avea doar cincisprezece ani, dar parcă nu se temea de nimic, se avânta în orice situație fără să șovăie câtuși de puțin. Dar să te alături unui grup de partizani, pentru a lupta împotriva naziștilor, însemna poate să provoci destinul.

Pino își văzu fratele pălind, înainte de a îndrepta un deget tremurător către brasarda roșie, cu svastică, care i se ițea din buzunar, și a spune:

— Ce-i aia?

— Ah, făcu Pino. Face parte din uniforma mea, dar nu e ce crezi tu.

— Cum adică nu e ce cred eu? replică Mimmo furios și se dădu puțin înapoi, pentru a vedea întreaga uniformă. Lupți de partea naziștilor, Pino?

— Dacă lupt? Nu, spuse Pino. Sunt șofer. Atâta tot.

— Al nemților.

— Da.

Mimmo părea gata să-l scuipe în față.

— De ce nu lupți de partea Rezistenței, pentru Italia?

Pino șovăi și apoi zise:

— Pentru că ar trebui să dezertez și asta ar face din mine un dezertor. Iar naziștii îi împușcă pe dezertori, sau n-ai aflat încă?

— Deci îmi spui că ești un nazist, un trădător al Italiei?

— Nu e chiar atât de simplu.

— Ba da, țipă Mimmo la el.

— A fost ideea mamei și a unchiului Albert, țipă Pino la rândul său. Ei au vrut să mă scutească de frontul rusesc, așa că am intrat în chestia asta – în OT, în Organizația Todt. Care se ocupă de construcții. Eu sunt șoferul unui ofițer, atâta tot, și aștept să se încheie războiul.

— Liniște! spuse tatăl lor venind în încăpere. Vă aud santinelele de jos!

— E adevărat, tată? întrebă Mimmo forțându-se să șoptească. Pino poartă uniformă de nazist ca să scape de război, în vreme ce alții se ridică să elibereze Italia?

— Eu nu m-aș exprima așa, spuse Michele. Dar da, maică-ta, unchiul Albert și cu mine ne-am gândit că așa e cel mai bine.

Cuvintele lui Michele nu-l îmbunară pe fiul său mai mic. Mimmo îi spuse batjocoritor fratelui său mai mare:

— Cine-ar fi crezut? Pino Lella, eschivându-se ca un laș.

Pino îl lovi pe Mimmo cu atâta forță și iuțeală, încât îi sparse nasul și-l culcă la pământ.

— N-ai idee ce spui, spuse Pino. Nici cea mai mică idee.

— Încetați! zise Michele și se puse între ei. Să nu-l mai lovești!

Mimmo se uită la sângele din palma sa și după aceea la Pino, cu dispreț.

— Hai, dă în mine, frățioare nazist. Atâta știți să faceți voi, nemții.

Lui Pino îi venea să-l snopească în bătaie pe fratele său și, în același timp, să-i spună câte văzuse și făcuse el deja pentru Italia. Dar nu putea.

— N-ai decât să crezi ce vrei, spuse și-i întoarse spatele.

— Kraut, strigă Mimmo după el. Băiețelul lui Adolf vrea să scape teafăr și nevătămat?

Tremurând din tot corpul, Pino închise ușa de la camera sa și o încuie. Se dezbrăcă, se vârî în pat și-și puse ceasul deșteptător. Stinse lumina, își pipăi articulațiile dureroase ale degetelor și rămase așa întins, gândindu-se că viața îl lovise iarăși din plin. Asta îi sortise Dumnezeu? Să piardă un erou, să descopere iubirea și să suporte disprețul fratelui său, toate într-o singură zi?

A treia noapte la rând, abia amintirea Annei potoli în cele din urmă vârtejul din mintea lui Pino, după care acesta căzu într-un somn lin.

2.

Cincisprezece zile mai târziu, un soldat din Waffen-SS mâna cu biciul șase catâri care trăgeau după ei, pe un povârniș arid, două tunuri masive. Biciul sfâșia flancurile animalelor, care

răgeau de durere și frică, se opinteau și ridicau un nor de praf, în timp ce urcau către culmile Apeninilor, la nord de orașul Arezzo din Italia Centrală.

— Ocolește-i și grăbește-te, Vorarbeiter, spuse generalul Leyers de pe bancheta din spate, ridicând privirea de pe documentele sale. Am ciment de turnat.

— *Oui, mon général,* spuse Pino, ocoli catârii și acceleră.

Căsca întruna și se simțea atât de obosit, încât s-ar fi putut întinde pe pământ și adormi instantaneu. Ritmul în care lucra și călătorea Leyers era năucitor. În zilele de după execuțiile din Piazzale Loreto, el și Pino fuseseră pe drum câte paisprezece, cincisprezece, uneori chiar șaisprezece ore pe zi. Lui Leyers îi plăcea să călătorească pe cât posibil noaptea, cu farurile camuflate. Pino trebuia să se concentreze ore în șir pentru a menține Daimlerul pe șosea, orientându-se doar după lumina care răzbătea prin șlițurile pânzei de camuflaj.

Când lăsară în urma lor sărmanii catâri, era deja trecut de ora două după-amiaza, iar Pino conducea cu mult dinainte de ivirea zorilor. Îl mai necăjea și faptul că, fiind tot timpul pe drumuri, abia dacă mai apucase să fie singur cu Anna de când se sărutaseră în bucătărie. Se gândea tot timpul la ea, la ce simțise când o ținuse în brațe, la buzele ei pe buzele lui. Căscă, dar zâmbi de bucurie.

— Acolo sus, spuse generalul Leyers și arătă prin parbriz către terenul sterp și stâncos.

Pino conduse mai departe, până când lespezi de stâncă și bolovani le blocară drumul.

— De-aici mergem pe jos, spuse Leyers.

Pino coborî din Daimler și deschise portiera din spate. Generalul se dădu jos și zise:

— Ia-ți carnetul și stiloul.

Pino aruncă o privire la valiza de pe banchetă. Cu ajutorul unui amic al unchiului Albert își făcuse de mai bine de o săptămână o copie după cheie, dar nu avusese încă prilejul să o folosească. Își luă carnetul și stiloul de sub harta din torpedou.

Urcară printre stânci și pietre sparte, care li se rostogoleau de sub tălpi, și ajunseră în vârf. Acolo îi răsplăti priveliștea unei văi încadrate de două creste de munte lungi, care se întâlneau într-un punct, ceea ce le făcea să semene pe hartă cu cleștele deschis al unui rac. Înspre sud se întindea un șes vast, împărțit

în ferme și podgorii. Înspre nord, către punctul în care se întâlneau brațele cleștelui, muncea pe o arșiță nemiloasă o armată de bărbați.

Leyers porni cu pași siguri pe creastă într-acolo. Pino mergea după general, uimit de numărul mare al celor care forfoteau pe latura muntelui, atât de mare, încât păreau niște furnici care mișunau pe un mușuroi deschis.

Când ajunseră mai aproape, furnicile se transformară în oameni, niște oameni dărâmați și cenușii. Cincisprezece mii de sclavi, poate chiar mai mulți, amestecau, cărau și turnau ciment pentru cuiburi de mitralieră și platforme pentru artilerie. Săpau și instalau baraje antitanc pe fundul văii. Întindeau sârmă ghimpată de-a curmezișul versanților și pregăteau cu târnăcoape și lopeți adăposturi pentru infanteria germană.

Pentru fiecare grup de sclavi exista câte un soldat din Waffen-SS care-i îmboldea să muncească și mai susținut. Pino auzi țipete și văzu sclavi bătuți și biciuiți. Cei care se prăbușeau în arșiță erau trași la o parte de către alți sclavi și lăsați în voia sorții, să zacă pe stânci, să moară în văpaia soarelui.

Scena îi păru lui Pino veche cât lumea, era varianta modernă a faraonilor care înrobiseră generații întregi pentru a-și înălța mormintele. Leyers se opri la un post de observație. Cuprinse cu privirea enormele companii de captivi aflați la dispoziția lui și, cel puțin după expresia feței, nu păru mișcat de cazna lor.

Supraveghetorul de sclavi al faraonului, gândi Pino.

Așa îl numise Antonio, partizanul din Torino, pe generalul Leyers.

Supraveghetorul de sclavi, în persoană.

3.

Ura față de generalul Leyers începu iarăși să clocotească în Pino. Nu putea înțelege cum un om care se împotrivise unui act atât de barbar precum decimarea din închisoarea San Vittore putea, în schimb, să conducă o armată de sclavi, fără urmă de conflict interior sau scârbă de sine. Or, nimic nu se citea pe fața lui Leyers, în timp ce urmărea buldozerele care stivuiau trunchiuri de copac și bucăți de stâncă pe povârnișuri.

Generalul se uită la Pino și arătă apoi dedesubtul lor:

— Când vor ataca soldații Aliați, obstacolele acestea îi vor mâna drept în bătaia mitralierelor noastre.

Pino dădu din cap cu un entuziasm prefăcut.

— *Oui, mon général.*

Traversară un cordon de cuiburi de mitralieră și baterii de tunuri. Pino mergea după Leyers și făcea însemnări. Cu cât mergeau mai departe și cu cât vedeau mai multe, cu atât mai tăios și enervat era generalul.

— Scrie, îi spuse lui Pino. În multe locuri cimentul este inferior. Probabil, sabotaj din partea furnizorilor italieni. Valea superioară nu este pe deplin întărită pentru bătălie. Să-l informez pe Kesselring că mai am nevoie de încă zece mii de lucrători.

Zece mii de sclavi, gândi Pino scârbit, în timp ce nota. *Și nu înseamnă nimic pentru el.*

Generalul avu apoi o întrevedere cu ofițeri de rang înalt din Organizația Todt și din armata germană, iar Pino îl auzi strigând și amenințând din interiorul unui buncăr al comandamentului. După încheierea întrevederii îi văzu pe ofițeri strigând la subalternii lor, care strigară la rândul lor la cei aflați sub autoritatea lor. Era ca și cum ar fi urmărit cum se formează un val, care ajunse apoi la soldații din Waffen-SS, care aruncară povara ordinelor lui Leyers pe umerii sclavilor, pe care îi biciuiau, loveau și forțau cu orice mijloace să lucreze mai mult și mai repede. Implicațiile erau clare. Nemții se așteptau ca Aliații să apară aici cât de curând.

Generalul Leyers mai stătu o vreme să privească, până când păru mulțumit de ritmul reîntețit de muncă, după care îi spuse lui Pino:

— Suntem gata aici.

Porniră înapoi pe latura muntelui. Generalul se oprea din când în când, pentru a urmări o muncă sau alta. În rest înainta ca o mașină pe care nimic nu o putea opri. Oare avea inimă? se întrebă Pino. Suflet?

Aproape ajunseseră la cărarea care-i conducea înapoi la Daimler, când Pino remarcă o echipă de șapte oameni în haine cenușii, care săpau cu lopeți și târnăcoape, spărgeau în stâncă și în șist, sub privirea atentă a SS-iștilor. Unii dintre ei aveau privirile rătăcite, marcate de nebunie, cum văzuse Pino odată la un câine turbat.

Sclavul cel mai apropiat de Pino se afla mai sus decât ceilalți și săpa fără vlagă. Apoi se întrerupse și-și puse mâinile pe coada lopeții, precum cineva care nu mai era în stare să continue. Unul dintre soldații din SS începu să strige la el și să vină spre el.

Sclavul întoarse capul și-l văzu pe Pino stând și privindu-l de mai sus. Pielea lui căpătase de la soare culoarea zemii de tutun, iar barba lui era mai înfoiată decât și-o amintea Pino. Slăbise, de asemenea, foarte mult. Dar Pino putea să jure că-l avea în fața sa pe Antonio, pe sclavul căruia-i dăduse să bea apă în tunel, în prima zi când îl condusese pe Leyers. Privirile lor se întâlniră, iar Pino simți atât milă, cât și rușine, înainte ca soldatul din SS să-l lovească pe sclav în cap cu patul armei sale. Antonio căzu și se rostogoli pe povârniș în jos.

— Vorarbeiter!

Pino tresări și privi peste umăr. Generalul Leyers era la vreo cincizeci de metri de el și-l privea furios.

După ce aruncă o ultimă privire la sclavul care zăcea acum nemișcat, Pino se grăbi să-l ajungă din urmă pe general, cu gândul că acesta era de vină. Nu el dăduse ordin să fie lovit bărbatul, dar, în concepția lui Pino, Leyers era totuși de vină.

4.

Se înserase deja, când intră Pino pe ușa atelierului unchiului Albert.

— Am văzut niște lucruri oribile astăzi, spuse Pino tulburat. Am și auzit câte ceva.

— Povestește-mi, zise unchiul Albert.

Pino îi descrise cât de bine putu scena cu Leyers și cum îl ucisese soldatul din SS pe Antonio, numai pentru că făcuse o pauză.

— Sunt niște măcelari SS-iștii ăștia, spuse unchiul Albert, ridicând privirea de pe notițele sale. De când a fost emisă ordonanța privind represaliile aflu în fiecare zi povești despre atrocități. La Sant’Anna di Stazzema, trupe SS au mitraliat, torturat și ars cinci sute șaizeci de persoane nevinovate. La Casaglia l-au împușcat în timpul liturghiei pe un preot în fața altarului său, precum și alte trei persoane în vârstă. Pe ceilalți o

sută patruzeci și șapte de enoriași i-au dus în cimitirul bisericii și au tras cu mitralierele în ei.

— Cum? spuse Pino uluit.

Mătușa Greta adăugă:

— Și asta nu e tot. Acum câteva zile, în Bardine di San Terenzo, peste cincizeci de italieni tineri, ca tine, Pino, au fost sugrumați cu sârmă ghimpată și spânzurați în copaci.

Pino îi ura pe toți, pe fiecare nazist, fără excepție.

— Trebuie opriți.

— Zi de zi, tot mai mulți italieni se alătură luptei împotriva lor, spuse unchiul Albert. De aceea sunt atât de importante informațiile tale. Poți să-mi arăți pe hartă unde ați fost?

— Ți-am notat deja, spuse Pino și scoase la iveală harta pe care o ținea generalul în torpedou.

O desfășură pe una dintre mesele de croit și-i arătă unchiului său semnele pe care le făcuse cu creionul, pentru a-i indica pozițiile aproximative ale artileriei, cuiburilor de mitralieră, depozitelor de arme și de muniție pe care le văzuse în cursul zilei. Îi arătă unde pusese Leyers să se ridice obstacole, pentru ca Aliații să se abată din drumul lor și să nimerească în bătaia mitralierelor.

— În toată regiunea aceasta, Leyers zice că cimentul e inferior, slab, spuse Pino și arătă pe hartă. Leyers e foarte îngrijorat din această pricină. Aliații trebuie să bombardeze întâi aici, înainte de a ataca la sol.

— Bună idee, spuse unchiul Albert și-și notă coordonatele regiunii. Am să transmit mai departe informația. Apropo, tunelul acela pe care l-ai vizitat cu Leyers, când i-ai văzut prima dată pe sclavi? A fost distrus ieri. Partizanii au așteptat să nu mai fie decât nemți înăuntru și au dinamitat apoi ambele capete.

Lucrul acesta îl bucură pe Pino. Ce făcea el avea așadar o oarecare însemnătate.

— Sigur ne-ar fi de folos să pot arunca o privire în valiza aceea, spuse Pino.

Unchiul lui răspunse:

— Ai dreptate. Între timp am să încerc să-ți fac rost de un mic aparat de fotografiat.

Lui Pino îi surâse ideea.

— Cine mai știe că sunt spion?

— Tu, eu și mătușa ta.

Și Anna, gândi Pino, dar spuse:

— Aliații nu știu? Partizanii?

— Te cunosc doar după numele de cod pe care ți l-am dat.

Ideea aceasta îi surâse și mai mult lui Pino.

— Chiar? Care e numele meu de cod?

— Observatorul, răspunse unchiul Albert. Ca de exemplu: „Observatorul a remarcat cuiburi de mitralieră acolo și acolo”. Sau: „Observatorul a remarcat detașarea de trupe în sud”. Am ales în mod intenționat un nume care nu spune nimic. Astfel nemții, dacă interceptează rapoartele, nu vor avea niciun indiciu privitor la identitatea ta.

— Observatorul, zise Pino. Simplu și la obiect.

— Exact, zise unchiul Albert și se ridică din fața hărții. Poți să împăturești acum harta, dar eu, în locul tău, aș șterge întâi semnele acelea.

5.

Pino făcu întocmai și, la scurt timp, plecă. Înfometat și obosit, o luă întâi către casă, dar nu o mai văzuse pe Anna de câteva zile, așa că se răzgândi și merse către imobilul în care locuia Dolly.

De îndată ce ajunse acolo, se întrebă de ce venise. Era aproape ora de la care era interzisă circulația pe străzi. Și doar nu putea să urce, să bată la ușă și să ceară să o vadă pe Anna, nu? Generalul îi ordonase să se ducă acasă și să doarmă.

Pe punctul de a pleca, își aminti că Anna îi vorbise despre o scară de serviciu, aflată chiar lângă camera ei, în care se intra din bucătărie. Pino se duse în spatele clădirii, recunoscător pentru luna de deasupra lui, și bâjbâi până în locul în care se gândi că ar trebui să se afle camera și fereastra Annei, la trei niveluri deasupra lui. Oare era în cameră? Sau spăla încă vase sau hainele lui Dolly?

Luă de jos o mână de pietricele, se lăsă pe spate și le aruncă pe toate odată, gândindu-se că ori era în cameră, ori nu era. Trecură zece secunde și apoi încă zece. Tocmai când să plece, auzi cum se ridică un cadru mobil de fereastră.

— Anna! rosti Pino în șoaptă.

— Pino? îi răspunse Anna tot în șoaptă.

— Deschide-mi prin spate.

— Generalul și Dolly sunt acasă, spuse ea cu îndoială în glas.

— N-o să facem zgomot.

Urmă o pauză lungă, după care Anna spuse:

— Așteaptă un minut.

După ce-i deschise ușa de serviciu, urcară în vârfurile picioarelor, Anna în fața lui, oprindu-se tot la câțiva pași pentru a trage cu urechea. Ajunseră în cele din urmă la camera ei.

— Mi-e foame, șopti Pino.

Anna deschise ușa de la cameră, îl împinse pe Pino înăuntru și-i răspunse tot în șoaptă:

— Am să-ți aduc ceva de mâncare, dar să stai aici și să nu faci zgomot.

La scurt timp, Anna se întoarse cu resturi de la un ciolan de porc și cu niște paste prăjite, care erau preferatele generalului. Pino mâncă la lumina lumânării pe care o aprinsese Anna. Ea ședea pe pat, bea vin și-l privea cum mănâncă.

— Mi-ai făcut stomacul fericit, spuse Pino când termină.

— Asta-i bine, zise Anna. Să știi că eu mă ocup cu studiul fericirii. Asta-i tot ce-mi doresc – să fiu fericită, în fiecare zi din viața mea. Uneori fericirea vine la noi. Dar de cele mai multe ori trebuie să o cauți. Am citit eu asta undeva.

— Și numai asta îți dorești? Fericire?

— Ce poate fi mai frumos?

— Cum găsești fericirea?

Anna tăcu o clipă și apoi spuse:

— Începi să cauți în jurul tău toate lucrurile cu care ai fost binecuvântat. Când le descoperi, fii recunoscător!

— Părintele Re zice la fel, spuse Pino. Zice să mulțumești pentru fiecare zi, indiferent cât de imperfectă a fost. Și să ai încredere în Dumnezeu și într-un viitor mai bun.

Anna zâmbi.

— Primul lucru e adevărat. De-al doilea mă-ndoiesc.

— De ce?

— Când a fost vorba de un viitor mai bun, am fost prea des dezamăgită, spuse Anna și-l sărută.

Pino o îmbrățișă și o sărută la rândul său. Apoi auziră prin pereți glasuri ridicate – Leyers și Dolly.

— De ce se ceartă? șopti Pino.

— Tot din același motiv. Soția lui din Berlin. Și acum, Pino, trebuie să pleci.

— Chiar?

— Hai, du-te, spuse Anna și-l mai sărută o dată și zâmbi.

6.

Pe 1 septembrie 1944, Armata a 8-a Britanică străpunse secțiunile mai slabe ale Liniei Gotice, pe culmile ca un clește de rac la nord de Arezzo, și apoi se întoarse către est, spre coasta Mării Adriatice. Luptele se întețiră, devenind unele dintre cele mai brutale ale războiului din Italia, după Monte Cassino și Anzio. Aliații lansară peste un milion de salve de mortiere și tunuri asupra tuturor fortificațiilor care-i despărțeau de orașul de coastă Rimini.

După nouă zile de lupte brutale, Armata a 5-a Americană îi alungă pe naziști de pe platourile de la Trecătoarea Giogo, iar britanicii își intensificară atacul asupra capătului estic al Liniei Gotice. Aliații avansau spre nord ca un clește, încercând să împresoare Armata a 10-a Germană, aflată în retragere, înainte ca aceasta să apuce să se regrupeze.

Pino și Leyers urcară pe o înălțime din apropiere de Torraccia, de unde urmăriră bombardarea orașului Coriano și a puternicelor fortificații germane. Peste șapte sute de proiectile grele au fost aruncate asupra orașului, înainte ca forțele terestre să atace. După două zile de lupte înfiorătoare, corp la corp, Coriano căzu.

În total, aproximativ paisprezece mii de soldați Aliați și șaisprezece mii de germani au murit în acea regiune pe parcursul a două săptămâni. În pofida numărului mare de victime, diviziile germane de tancuri și infanterie au reușit să se retragă și să se regrupeze pe un front nou, spre nord și nord-vest. Restul Liniei Gotice a lui Leyers rezista. În ciuda informațiilor pe care le furniza Pino, înaintarea Aliaților în Italia se făcea iarăși cu viteza melcului, din cauza trupelor și proviziilor trimise în Franța și pe frontul de vest.

Mai târziu în cursul aceleiași luni, muncitorii din fabricile milaneze intrară în grevă. Unii dintre ei își distrugeau utilajele înainte de a părăsi fabrica. Producția de tancuri stagna.

Generalului Leyers îi trebuiră câteva zile pentru a reporni o linie de montaj a tancurilor, doar pentru ca la începutul lui octombrie să afle că uzina Fiat din Mirafiori se pregătește să intre în grevă. Se deplasară imediat la Mirafiori, un cartier de la marginea orașului Torino. Pino preluă funcția de translator între general și directorul uzinei Fiat, într-o încăpere aflată chiar deasupra liniei de montaj, care funcționa, dar încet. Atmosfera din încăpere era tensionată.

— Am nevoie de mai multe camioane, spuse generalul Leyers. Mai multe mașini blindate și mai multe piese pentru mașinile de pe front.

Calabrese, directorul uzinei, era un bărbat gras, îmbrăcat la costum, care transpira abundent. Dar nu se temea să-l înfrunte pe Leyers.

— Oamenii mei nu sunt sclavi, generale, spuse Calabrese. Muncesc ca să-și câștige traiul – ar trebui plătiți, ca să poată trăi.

— Vor fi plătiți, spuse Leyers. Vă dau cuvântul meu.

Un zâmbet slab, neconvingător, se ivi pe fața lui Calabrese.

— Dacă ar fi atât de simplu.

— Nu v-am ajutat eu cu uzina șaptesprezece? întrebă generalul. Am avut ordin să demontez toate utilajele de acolo și să le trimit în Germania.

— Dar acum nu mai contează, nu-i așa? Uzina șaptesprezece a fost distrusă într-un atac al Aliaților.

Leyers clătină din cap către Calabrese:

— Știți și dumneavoastră cum merg lucrurile. O mână spală pe alta. Așa supraviețuim.

— Dacă ziceți dumneavoastră, generale, spuse Calabrese.

Leyers făcu un pas spre directorul uzinei Fiat, se uită la Pino și spuse:

— Amintește-i că am capacitatea de a-i obliga pe toți muncitorii de pe linia aia de montaj să se înroleze în Organizația Todt, ori să fie deportați în Germania.

Calabrese se încordă și spuse:

— Adică să devină sclavi?

Pino ezită, dar traduse.

— Dacă este necesar, răspunse Leyers. De dumneavoastră depinde dacă uzina aceasta rămâne în mâinile dumneavoastră sau intră pe mâna mea.

— Am nevoie de o garanție, dincolo de cuvântul dumneavoastră, că vor fi plătiți.

— Dumneavoastră înțelegeți funcția mea? Sarcina mea? Eu decid câte tancuri se produc. Eu decid câți chiloți se cos. Eu…

— Dumneavoastră lucrați pentru Albert Speer, îl întrerupse directorul uzinei. Sunteți împuternicitul lui. Chemați-l la telefon. Pe Speer. Dacă șeful dumneavoastră îmi poate oferi garanții, am să văd ce pot face.

— Pe Speer? Credeți că incapabilul acela e șeful meu? întrebă generalul cu o mină jignită, după care ceru să folosească telefonul directorului uzinei.

Rămase la aparat câteva minute, purtând discuții aprinse în limba germană, după care începu să dea din cap și spuse:

— *Jawohl, mein Führer.*

7.

Pino își îndreptă întreaga atenție către general, așa cum făcură și toți ceilalți prezenți în birou, în vreme ce Leyers continua să vorbească la telefon în germană. După vreo trei minute de convorbire, își smulse receptorul de la ureche.

Vocea lui Adolf Hitler, în plină tiradă, răbufni în încăpere.

Leyers se uită la Pino, zâmbi cu răceală și zise:

— Spune-i domnului Calabrese că Führerul dorește să-l asigure personal că se va plăti.

Deși Calabrese avea o expresie de parcă ar fi preferat să pună mâna mai degrabă pe un fir electric decât pe telefon, luă receptorul și și-l ținu la câțiva centimetri de ureche. Hitler își continuă tirada furioasă, care te făcea să crezi că cineva îi smulgea măruntaiele, și probabil că făcea și spume la gură în tot acest timp. Broboane de sudoare se iviră pe fruntea directorului uzinei Fiat. Mâinile începură să-i tremure și toată atitudinea lui fermă se evaporă.

Îi înapoie lui Leyers telefonul și-i zise lui Pino:

— Spune-i să-i zică lui Herr Hitler că acceptăm garanțiile sale.

— O decizie înțeleaptă, răspunse Leyers și, vorbind din nou în aparat, zise cu un glas împăciuitor:

— *Ja, mein Führer, Ja. Ja. Ja.*

După câteva clipe, puse receptorul în furcă.

Calabrese se prăbuși în scaunul său, scăldat în sudoare. Generalul Leyers îl privi pe director și zise:

— Acum înțelegeți cine sunt eu?

Directorul uzinei Fiat nici nu-l privi pe Leyers, nici nu-i răspunse. Dădu doar slab din cap, cu un aer supus.

— Foarte bine, spuse generalul. Aștept să mi se raporteze de două ori pe săptămână cum stăm cu producția.

Leyers îi înmână lui Pino valiza și plecară.

Afară se înserа, dar aerul era încă plăcut, cald.

— La Dolly, spuse generalul și urcă în Daimler. Și să nu spui nimic. Trebuie să mă gândesc.

— *Oui, mon général,* răspunse Pino. Să ridic acoperișul?

— Nu, spuse generalul. Îmi place aerul proaspăt.

Pino luă acoperitorile de pânză și camuflă farurile, după care porni Daimlerul și se îndreptă către est, către Milano, cu doar două fâșii înguste de lumină care să-i indice drumul. Dar, după nicio oră, o lună plină imensă răsări în estul cerului, scăldând într-o lumină blândă peisajul și înlesnindu-i lui Pino să urmeze traseul.

— E o lună albastră, spuse Leyers. Prima din două luni pline dintr-o lună calendaristică. Sau a doua? Nu-mi mai amintesc.

Erau primele cuvinte pe care i le adresa generalul de când plecaseră din Torino.

— Eu aș zice că e galbenă, *mon général,* spuse Pino.

— Termenul nu se referă la culoare, Vorarbeiter. Un anotimp, în acest caz toamna, are în mod normal trei luni calendaristice și trei luni pline. Dar în acest an, în această seară, în acest moment, avem a patra lună plină în decurs de trei luni, deci două într-o lună. Astronomii o numesc „lună albastră” pentru că e un fenomen atât de rar![1]

— *Oui, mon général,* spuse Pino, conducând pe o porțiune de șosea lungă și dreaptă și privind la luna care se înălța deasupra orizontului ca un semn prevestitor.

[1] Denumirea vine de la expresia în limba engleză „orice în a blue moon”, însemnând: „din an în Paști”, „extrem de rar”. (N.t.).

Când ajunseră pe o porțiune de șosea mărginită de copaci înalți, cu spații largi între ei și câmpuri dincolo de ei, Pino nu se mai gândea la lună. Se gândea la Adolf Hitler. Chiar fusese Führerul la aparat? În orice caz, păruse destul de nebun pentru a fi Führerul. Și întrebarea pe care Leyers i-o adresase directorului uzinei Fiat: *Acum știți cine sunt eu?*

Pino privi pe furiș la silueta lui Leyers de pe bancheta din spate și dădu răspunsul în sinea sa: *Nu știu cine sunteți, dar acum știu precis pentru cine lucrați.*

Nici nu rostise bine cuvintele în gând, când din spatele lor, dinspre vest, auzi bâzâitul unui motor mai mare. Privi în oglinda retrovizoare și în cele laterale, dar nu văzu nicio geană de lumină care să indice apropierea vreunui vehicul pe șosea. Zgomotul crescu în intensitate.

Pino se uită iarăși în oglinzi, îl văzu pe generalul Leyers privind înapoia sa și apoi zări, în spatele lui, ceva mare deasupra copacilor. Lumina lunii prinse aripile și botul unui avion de vânătoare, care venea spre ei cu motorul vuind.

8.

Pino călcă frâna. Cele șase roți ale Daimlerului derapară. Avionul alunecă pe deasupra lor ca umbra unei păsări nocturne, înainte ca pilotul să deschidă focul și să ciuruiască șoseaua din fața automobilului.

Focul încetă. Avionul de vânătoare câștigă altitudine și viră în stânga lui Pino, după care dispăru în spatele coroanelor copacilor.

— Țineți-vă, bine, *mon général!* strigă Pino și dădu înapoi.

Merse în marșarier, smuci volanul, băgă în viteza întâi, stinse farurile și acceleră.

Daimlerul intră în șanț, ieși pe partea cealaltă, trecu printr-un spațiu liber dintre copaci și intră pe ceea ce părea a fi un câmp recent arat. Pino trase lângă un pâlc de copaci și opri motorul.

— Cum ai…? bâigui Leyers înspăimântat. Ce ești…?

— Auziți, șopti Pino. Vine înapoi.

Avionul de vânătoare venea în picaj deasupra șoselei, dinspre vest, ca prima dată, ca și cum ar fi vrut să ajungă din urmă

automobilul oficial și să-l facă praf din spate. Preț de câteva secunde, Pino nu-l mai văzu printre crengile copacilor, dar apoi marea pasăre argintie țâșni pe lângă ei și în susul șoselei, cu silueta conturată pe fundalul acelei luni rare.

Pe fuzelajul avionului, Pino văzu cercuri albe, cu centrele negre, și spuse:

— E britanic.

— Atunci e un Spitfire, spuse Leyers. Cu mitraliere Browning de calibrul .303.

Pino porni motorul Daimlerului, așteptă, trase cu urechea, scrută cerul. Avionul făcea acum un viraj mai strâmt, întorcându-se pe deasupra copacilor, la șase sute de metri în fața lor.

— Știe că suntem pe-aici pe undeva, spuse Pino și se gândi că lumina lunii era probabil reflectată de capota și parbrizul automobilului.

Băgă în viteză, încercă să îngroape partea din față stânga a automobilului în mărăcinișul care creștea în jurul pâlcului de copaci și opri când avionul era la două sute de metri de ei. Pino își plecă fruntea, simți cum trece avionul pe deasupra lor și o luă din loc.

Daimlerul mânca pământul, câștigând viteză, turtind brazdele și bulgării de pământ pe toată lungimea câmpului arat. Pino se tot uita înapoi, întrebându-se dacă avionul va mai veni și a treia oară după ei. Ajuns aproape în celălalt capăt al câmpului, opri într-un spațiu liber dintre copaci, cu botul automobilului îndreptat în josul dâmbului, în șanțul de pe marginea șoselei.

Opri motorul a două oară și trase cu urechea. Vuietul avionului se pierdea undeva în depărtare. Generalul Leyers începu să râdă și-l bătu pe Pino pe umăr.

— Ai talent la jocul de-a șoarecele și pisica! spuse. Mie nu mi-ar fi dat prin cap să fac ce ai făcut tu, nici să nu fi tras în mine.

— *Merçi, mon général,* spuse Pino și apoi, cu un zâmbet larg, porni motorul și se îndreptă iarăși către est.

Dar curând avu iarăși sentimente contradictorii. Pe de-o parte îl scârbea câtă plăcere îi făcuse iarăși să fie lăudat de către general. Pe de altă parte, fusese isteț și dibaci, nu-i așa? În orice caz, îl păcălise pe pilotul britanic, iar lucrul acesta îl bucurase.

Douăzeci de minute mai târziu ajunseră în vârful dealului, cu luna plină în fața lor. Ivindu-se pe cer din întuneric, avionul

Spitfire traversă fața lunii și veni spre ei. Pino frână. Cele șase roți ale Daimlerului derapară iarăși cu scrâșnete.

— Fugiți, *mon général!*

Pino sări din automobil încă înainte ca acesta să rămână pe loc și, dintr-un singur pas mare, se aruncă în șanț exact când mitralierele Spitfire-ului deschiseră focul și gloanțele începură să sară de pe macadam.

Pino ateriză în șanț și ascultă cu respirația oprită cum gloanțele ciuruiau oțelul și spărgeau sticla. Sfărâmături îi plouau pe spate. Se ghemui, își protejă capul și încercă să capete aer.

La un moment dat focul încetă, iar avionul Spitfire zbură către vest.

Capitolul douăzeci

1.

Când avionul nu mai era decât un bâzâit îndepărtat, iar Pino putu din nou să respire, șopti în întuneric:

— *Mon général?*

Niciun răspuns.

— *Mon général?*

Nimic. Era mort? Pino se gândi întâi că n-ar fi rău deloc, dar apoi văzu și reversul medaliei. Fără Leyers, el nu mai era un spion. Nu mai avea informații pentru…

Auzi o mișcare și apoi un geamăt.

— *Mon général?*

— Da, răspunse Leyers slab. Aici.

Era în spatele lui Pino și se căznea să se ridice în capul oaselor.

— Cred că mi-am pierdut cunoștința. Ultimul lucru pe care mi-l amintesc e că m-am aruncat în șanț și… ce s-a întâmplat?

Pino îi relată generalului, în timp ce-l ajută să urce dâmbul. Daimlerul dădea rateuri, se poticnea și se cutremura, dar cumva tot mai funcționa. Pino stinse motorul. Apoi luă din portbagaj lanterna și trusa de scule. Aprinse lanterna și-i plimbă raza peste vehicul, urmărit de privirea căscată a lui Leyers. Gloanțele

ciuruiseră Daimlerul dintr-un capăt în celălalt, găurindu-i capota, din care ieșea acum fum. Mitraliera făcuse țăndări parbrizul, perforase scaunele din față și bancheta din spate și găurise portbagajul. Anvelopa din față dreapta era dezumflată. La fel și ultima din cele două aflate în spate stânga.

— Puteți să țineți asta, *mon général?* întrebă Pino întinzându-i lui Leyers lanterna.

Leyers o privi o clipă absent, dar o luă apoi din mâna lui Pino.

Ridicând capota, Pino constată că blocul motor fusese lovit în cinci locuri, însă rafalele de calibru ușor .303, după ce găuriseră capota, nu mai avuseseră suficientă forță pentru a provoca stricăciuni grave. Un cablu de aprindere era rupt. Un altul era pe ducă. Și mai era și o gaură în radiator. Dar altfel centrala electrică, după cum îi plăcea lui Alberto Ascari să o numească, părea funcțională.

Pino îndepărtă cu ajutorul unui cuțit izolația de pe cablul de aprindere rupt, legă laolaltă cele două bucăți și-l lipi apoi cu leucoplast atât pe acesta, cât și pe celălalt, care era fisurat. Scoase apoi trusa pentru reparat anvelope, găsi niște petice pentru vulcanizare și niște lipici și astupă astfel gaura din radiator. Apoi scoase cauciucul dezumflat din față dreapta și-l înlocui cu ultimul din cele două aflate în spate dreapta. Îl scoase și pe ultimul din cele două aflate în spate stânga și-l aruncă. Când porni motorul Daimlerului, acesta nu mergea lin, dar nici nu mai horcăia și tușea ca un bătrân fumător.

— Cred că o să ne ducă până la Milano, *mon général,* dar mai departe nu știu.

— Mai departe nu contează, replică Leyers, care părea să-și fi recăpătat în oarecare măsură limpezimea minții, și urcă pe bancheta din spate. Daimlerul e o țintă prea vizibilă. Vom înlocui automobilul.

— *Oui, mon général,* spuse Pino și încercă să bage în viteză.

Motorul opuse rezistență și se stinse. Pino mai încercă o dată și reuși să-l pornească. Dar pentru că acum rula pe patru roți în loc de șase, Daimlerul nu mai era echilibrat și astfel înaintară anevoie și cu zgâlțâieli pe șosea. Viteza a doua nu mai mergea. Pino trebui să mărească turația motorului pe cât posibil, ca să intre în viteza a treia, dar de îndată ce atinseră o viteză rezonabilă, vibrațiile se mai domoliră.

După opt kilometri, generalul Leyers ceru lanterna, scotoci în valiză și scoase de acolo o sticlă. O destupă, luă o dușcă și o întinse peste scaun.

— Ține, spuse. Whisky scoțian. L-ai meritat. Mi-ai salvat viața.

Pino nu privise astfel situația și spuse:

— Am făcut ce-ar fi făcut oricine.

— Ba nu, spuse Leyers pe un ton zeflemitor. Cei mai mulți ar fi încremenit, ar fi rămas sub focul mitralierelor și-ar fi murit. Dar tu… tu nu te-ai speriat. Tu ți-ai păstrat cumpătul. Tu ești ceea ce numesc eu „un tânăr de acțiune”.

— Așa-mi place și mie să cred, *mon général,* spuse Pino, iarăși încântat de cuvintele de laudă ale generalului, luă sticla și bău.

Lichidul se răspândi fierbinte în stomacul său. Leyers luă sticla înapoi.

— Îți ajunge până la Milano.

Generalul chicoti. Pe fondul vibrațiilor Daimlerului, Pino îl auzi pe Leyers luând alte câteva duști de whisky din sticlă. Leyers râse cu amărăciune:

— Tu, Vorarbeiter Lella, îmi amintești de cineva. De fapt, de două persoane.

— *Oui, mon général?* spuse Pino. De cine?

Nazistul amuți, sorbi din sticlă și apoi spuse:

— De fiul și de nepotul meu.

Pino nu se așteptase la asta.

— Nu știam că aveți un fiu, *mon général,* răspunse și privi în oglinda retrovizoare, unde văzu în întuneric doar umbra unui om pe bancheta din spate.

— Hans-Jürgen. Are aproape șaptesprezece ani. Isteț. Descurcăreț, ca tine.

Pino nu prea știa cum să reacționeze, așa că întrebă:

— Și nepotul dumneavoastră?

Urmă un moment de tăcere, după care Leyers oftă și zise:

— Wilhelm. Willy îi ziceam noi. Băiatul surorii mele. A luptat sub feldmareșalul Rommel. A murit la El Alamein.

Făcu o pauză.

— Nu știu exact de ce, dar mama lui dă vina pe mine că și-a pierdut unicul fiu.

Pino auzi durerea din glasul lui Leyers și spuse:

— Îmi pare rău să aud asta, *mon général.* Dar nepotul dumneavoastră a luptat sub Rommel, Vulpea Deșertului.

— Willy era un tânăr de acțiune, admise Leyers cu un glas răgușit, după care bău iarăși din sticlă. Avea spirit de conducător și nu se ferea de nimic. Și asta l-a costat viața la douăzeci și opt de ani, în deșertul egiptean, năpădit de purici.

— Willy a fost conducător de tanc?

Leyers își drese glasul și spuse:

— În Divizia a 7-a Panzer.

— Divizia Fantomă.

Generalul Leyers își înclină capul într-o parte.

— De unde știi tu toate astea?

De la BBC, spuse Pino în sinea sa, dar se gândi că asta nu ar face o impresie foarte bună. Așa că răspunse:

— Citesc toate ziarele. Și am văzut un buletin de știri la cinematograf.

— Citești ziare, spuse Leyers. Un lucru rar pentru cineva atât de tânăr. Dar Hans-Jürgen și Willy citeau tot timpul, îndeosebi paginile de sport. Mergeam împreună la competiții sportive. Willy și cu mine l-am văzut pe Jesse Owens la Jocurile Olimpice din Berlin. Nemaipomenit! Ce s-a mai înfuriat Führerul în ziua când un negru i-a învins pe cei mai buni sportivi ai noștri. Dar Jesse Owens? Negrul acela, Vorarbeiter, era un geniu al sportului. Willy a spus asta și avea dreptate.

Generalul amuți, căzu pe gânduri, își aminti, se întristă.

— Mai aveți și alți copii? întrebă Pino în cele din urmă.

— O fată, Ingrid, se învioră iar generalul.

— Și unde sunt ei? Hans-Jürgen și Ingrid?

— La Berlin. Cu soția mea, Hannelise.

Pino dădu din cap, atent la șosea, în vreme ce generalul Leyers continua să bea whisky… tot câte puțin, dar constant.

— Dolly e o prietenă dragă, declară generalul la un moment dat. Ne cunoaștem de multă vreme, Vorarbeiter. Țin foarte mult la ea. Îi datorez multe. Am grijă de ea și o să am întotdeauna. Dar un bărbat ca mine nu-și părăsește nevasta ca să se însoare cu o femeie ca Dolly. Aș fi ca un țap bătrân care încearcă să țină în cușcă o tigroaică în floarea vârstei.

Râse cu admirație și oarecare amărăciune, după care bău iarăși din sticlă.

Pino era șocat să-l audă pe Leyers vorbindu-i cu atâta sinceritate, după opt săptămâni de răceală și rezervă, și cu

diferența de vârstă și rang dintre ei. Dar își dorea ca generalul să continue să vorbească. Cine știe ce-i mai scăpa?

Leyers amuți și mai sorbi o dată din whisky.

— *Mon général?* spuse Pino în cele din urmă. Îmi permiteți să vă întreb ceva?

Cu limba împleticită, Leyers spuse:

— Ce anume?

Pino încetini într-o intersecție, tresări când Daimlerul dădu un rateu și privi apoi în oglinda retrovizoare, înainte de a întreba:

— Dumneavoastră chiar lucrați pentru Adolf Hitler?

Leyers tăcu o veșnicie, după cum i se păru lui Pino.

Apoi răspunse cam nedeslușit:

— De multe, multe ori, Vorarbeiter, am șezut la stânga Führerului. Oamenii zic că între noi e o legătură specială, pentru că tații noștri au fost amândoi inspectori vamali. Asta-i una. Dar eu sunt un om care face ce spune, un om pe care te poți bizui. Iar Hitler respectă acest lucru. Îl respectă, dar…

Pino aruncă o privire în oglindă și-l văzu pe general luând încă o dușcă de whisky.

— Dar? spuse Pino.

— Dar îmi pare bine că sunt în Italia. Dacă stai prea aproape de un om ca Hitler, într-o bună zi te arzi. Așa că păstrez distanța. Îmi fac treaba. Îi câștig respectul și nimic mai mult. Pricepi?

— *Oui, mon général.*

Mai trecură patru sau cinci minute, înainte ca generalul Leyers să mai ia o dușcă și să spună:

— Eu sunt inginer de formație, Vorarbeiter. Mi-am dat doctoratul. De la bun început, de când eram mai tânăr, am lucrat pentru guvern în achiziția de armament, am încheiat contracte. Milioane peste milioane de mărci. Am învățat să negociez cu persoane importante, cu industriași precum Flick și Krupp. Și de aceea oameni ca Flick și Krupp îmi sunt acum datori.

Leyers făcu o pauză și apoi continuă:

— Am să-ți dau un sfat, Vorarbeiter. Un sfat care ți-ar putea schimba viața.

— *Oui, mon général?*

— Fă favoruri, spuse Leyers. Te ajută în mod miraculos de-a lungul vieții. Dacă faci altora favoruri, dacă te îngrijești ca alții

să prospere, îți rămân datori. Cu fiecare favoare făcută ai mai multă putere, mai multă susținere. E o lege a naturii.

— Da? spuse Pino.

— Da, spuse Leyers. Așa n-ai cum să greșești, pentru că va veni o vreme când vei avea și tu nevoie de o favoare, și ea va veni, spre salvarea ta. Regula aceasta m-a salvat de multe ori.

— Am să țin minte asta.

— Tu ești un băiat isteț, ca Hans-Jürgen, spuse generalul și râse. E un lucru atât de simplu să faci favoruri, dar datorită lor am trăit eu bine înainte de Hitler, trăiesc bine sub Hitler și știu că am să trăiesc bine încă multă vreme după Hitler.

Pino se uită în oglindă și văzu silueta întunecată a lui Leyers, care sorbea ultimele picături de whisky din sticlă.

— Mai vrei un sfat de la un om mai vârstnic decât anii săi?

— *Oui, mon général?*

— Să nu fii niciodată liderul absolut în jocul vieții, omul din față, cel pe care-l văd și la care se uită toți, spuse Leyers. Asta a fost greșeala sărmanului meu Willy. A ieșit în față, în bătaia luminii. Pentru că vezi tu, Vorarbeiter, în jocul vieții e întotdeauna preferabil să rămâi în umbră, ba chiar în întuneric, dacă e necesar. Astfel tu decizi mersul lucrurilor, dar nu ești niciodată văzut. Ești ca… fantoma de la operă. Ești ca…

Sticla de whisky căzu pe jos. Generalul înjură în șoaptă. O clipă mai târziu, cu brațele înfășurate în jurul valizei, ținând-o ca pe o pernă, începu să pufăie, să se înece, să sforăie, să tragă pârțuri.

2.

Era aproape miezul nopții când ajunseră la imobilul în care locuia Dolly. Pino îl lăsă pe general într-o stare comatoasă în Daimler și lăsă motorul automobilului să meargă, de teamă că nu l-ar mai putea reporni. Trecu în fugă prin casa scării, pe lângă scaunul gol al babei, și urcă la Dolly. Anna îi deschise abia la a treia serie de bătăi în ușă.

În cămașă de noapte și capot, Anna avea un aer epuizat, dar drăgălaș.

— Am nevoie de Dolly, spuse Pino.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Dolly, ivindu-se în antreu într-un halat de casă negru cu auriu.

— Generalul, spuse Pino. E prea…

— Prea băut? spuse generalul Leyers, intrând pe ușa deschisă a apartamentului, cu valiza în mână. Aiurea, Vorarbeiter. Eu am să mai beau acum ceva și tu ai să faci la fel. Bei și tu cu noi, Dolly?

Pino se holba la Leyers de parcă ar fi fost Lazăr înviat din morți. Când generalul trecu pe lângă el, respirația îi duhnea a alcool, ochii îi erau injectați, dar nici nu vorbea împleticit, nici nu se clătina pe picioare.

— Ce sărbătorim, Hans? întrebă Dolly înseninată.

Pino știa de la Anna că Dolly era întotdeauna dispusă să petreacă.

— Luna albastră, răspunse generalul și puse valiza jos.

O sărută pătimaș pe Dolly, o apucă apoi cu un braț pe după umeri și întoarse capul către Pino.

— Și mai sărbătorim faptul că Vorarbeiter Lella mi-a salvat viața, și asta merită un pahar!

O învârti pe Dolly și o conduse după colț, în camera de zi. Anna se uită la Pino cu un zâmbet uimit.

— E adevărat?

— Mi-am salvat mie viața, răspunse Pino în șoaptă. Și s-a nimerit să fie și el acolo.

— Vorarbeiter! zbieră Leyers din cameră. Ceva de băut! Și tu, frumoasă Anna!

Când intrară în living, generalul le întinse radios câte un pahar umplut generos cu whisky. Dolly sorbea deja lacom din al ei. Pino nu înțelegea cum de se mai ținea Leyers pe picioare, dar generalul luă o dușcă de alcool și se lansă într-o descriere detaliată a ceea ce numi „Duelul sub Luna albastră, între Perfidul Pilot din Spitfire și Temerarul Vorarbeiter din Daimler”.

Dolly și Anna ședeau pe marginile scaunelor lor, când Leyers istorisi cum venise avionul a treia oară spre ei și cum călcase Pino frâna și-i strigase lui să fugă. Și apoi focul mitralierelor și distrugerea aproape completă a Daimlerului.

La finalul relatării, generalul Leyers înălță paharul și spuse:

— În sănătatea Vorarbeiterului Lella, căruia îi datorez o favoare, două.

Dolly și Anna aplaudară. Pino se îmbujora de la atâta atenție, dar zâmbi și ridică la rândul său paharul.

— Vă mulțumesc, generale!

Se auzi o bătaie puternică în ușa apartamentului. Anna își puse paharul jos și ieși în antreu. Pino o însoți.

Când camerista deschise ușa, se treziră față în față cu baba portăreasă, îmbrăcată în niște haine jerpelite de noapte și ținând în mână un felinar cu lumânare.

— Vecinii nu pot să doarmă de-atâta zarvă, îi mustră baba, clipind din dosul ochelarilor. Un camion sau nu știu ce pârâie afară în stradă și voi chefuiți în miez de noapte!

— Am uitat, spuse Pino. Cobor imediat și opresc motorul.

Dolly și Leyers se iviră în celălalt capăt al antreului.

— Ce se întâmplă? întrebă Dolly.

Anna le explică, iar Dolly spuse:

— Mergem acum cu toții la culcare, signora Plastino. Îmi cer scuze că v-am ținut trează.

Baba mârâi, se întoarse indignată și începu să coboare bâjbâind scările, ținând în mâna ridicată felinarul cu lumânare și târând după ea tivul murdar al cămășii de noapte. Pino o urmă la o distanță sigură.

După ce opri motorul automobilului oficial și după ce Dolly și generalul Leyers, care era beat turtă, se retraseră în dormitor, Pino rămase în sfârșit singur cu Anna în bucătărie.

Anna îi încălzi un fel de mâncare cu broccoli, usturoi și cârnați, îi turnă un pahar cu vin și-și turnă și sieși un pahar. Apoi se așeză vizavi de el, cu bărbia sprijinită în palmă, și-l întrebă despre avionul de vânătoare și cum se simțise știind că cineva trage asupra lui și încearcă să-l omoare.

— Mi-a fost frică, spuse Pino după ce se gândi o clipă, între două îmbucături din delicioasa mâncare. Dar mai frică mi-a fost după-aceea, când am avut răgazul să mă gândesc. Pentru că totul s-a întâmplat atât de repede, știi?

— Nu, și nici nu vreau să știu, nu cu adevărat. Nu-mi plac armele.

— De ce?

— Pentru că ucid oameni, iar eu sunt un om.

— O grămadă de lucruri ucid oameni. Ți-e frică să umbli pe munte?

— Da, spuse ea. Ție nu?

— Nu, spuse Pino și sorbi din vin. Mie îmi place să umblu pe munte și să schiez.

— Și să te duelezi cu avioane?

— Când e nevoie, spuse el, și zâmbi larg. Apropo, mâncarea asta e minunată. Ești o bucătăreasă grozavă.

— O rețetă veche de familie, spuse Anna, aducându-și umerii în față și scrutându-i chipul. Ești plin de surprize, știi?

— Chiar? zise Pino și împinse farfuria la o parte.

— Cred că oamenii te subestimează.

— Bine.

— Pe bune. Și eu te-am subestimat.

— Chiar?

— Da. Sunt mândră de tine, asta-i tot.

Cuvintele ei îl făcură să roșească.

— Îți mulțumesc.

Anna continuă să-l privească preț de câteva secunde, iar el avu senzația că se afundă în ochii ei, de parcă ar alcătui împreună o lume pentru sine.

— Nu cred să mai fi cunoscut vreodată pe cineva ca tine, spuse ea în cele din urmă.

— Sper că nu. Adică, e un lucru bun, nu?

Anna se trase înapoi.

— Bun și în același timp înfricoșător, ca să fiu sinceră.

— Ți-e frică de mine? întrebă el încrețindu-și fruntea.

— Păi, da. Oarecum.

— Cum?

Ea își feri privirea și ridică din umeri.

— Mă faci să îmi doresc să fiu altfel, să fiu mai bună. În orice caz, mai tânără.

— Mie îmi placi așa cum ești.

Anna îl privi cu îndoială. Pino întinse brațul către ea. Anna îi privi mâna un moment, apoi zâmbi și o luă într-a ei.

— Ești deosebită, spuse Pino. În imaginația mea, vreau să zic.

Anna zâmbi și mai larg, apoi se ridică și veni să i se așeze în poală.

— Arată-mi că sunt deosebită și în realitate, îi spuse și-l sărută.

După ce-și desprinseră buzele, își apropiară frunțile și-și împletiră degetele. Pino spuse:

— Tu știi despre mine secrete care m-ar putea ucide, dar eu știu atât de puține despre tine.

După câteva clipe, Anna păru să ia o decizie și-și atinse uniforma deasupra inimii.

— Am să-ți povestesc despre una dintre cicatricile mele. Una mai veche.

Anna îi spuse că avusese o copilărie de vis, la început. Tatăl ei, pescar de profesie și originar din Triest, poseda o barcă. Mama ei era din Sicilia, exagerat de superstițioasă, dar o mamă bună, o mamă iubitoare. Aveau o casă frumoasă, în apropierea portului, și nu duceau lipsă de nimic. Pentru că mama ei pierduse câteva sarcini, Anna era singură la părinți și un copil răsfățat. Îi plăcea să stea în bucătărie cu mama ei. Îi plăcea să iasă cu barca în larg cu tatăl ei, îndeosebi de ziua ei de naștere.

— Ieșeam cu tata pe Marea Adriatică înainte de ivirea zorilor, spuse Anna. Mergeam câțiva kilometri către vest, pe întuneric. Apoi tata întorcea barca spre est și mă lăsa pe mine să țin cârma. Conduceam barca în direcția soarelui care răsărea. Îmi plăcea foarte mult.

— Câți ani aveai?

— Ah, prima dată poate cinci.

În ziua când a împlinit nouă ani, Anna și tatăl ei s-au trezit devreme. Ploua și bătea vântul, ceea ce însemna că nu aveau să navigheze către soare, dar ea ținea totuși morțiș să iasă în larg.

— Așa că am ieșit, spuse Anna, amuți și apoi își drese glasul. Furtuna s-a întețit. Rău de tot. Tata mi-a pus o vestă de salvare. Ne loveau valurile, iar barca s-a întors astfel, încât ne loveau dintr-o parte. Un val mare ne-a izbit cu atâta forță, încât ne-am răsturnat și am căzut în apă. Pe mine m-au salvat mai târziu niște pescari din Triest. Pe tata nu l-au mai găsit niciodată.

— Vai, Doamne, spuse Pino. E cumplit.

Anna dădu din cap. Lacrimi îi curgeau din ochi și-i picurau pe piept.

— Cu mama a fost și mai rău, dar asta e o altă cicatrice, pentru altă dată. Trebuie să mă duc la culcare. Iar tu trebuie să pleci.

— Iarăși?

— Da, spuse ea zâmbind și-l mai sărută o dată.

Deși își dorea cu disperare să rămână, Pino părăsi fericit apartamentul lui Dolly, pe la ora două dimineața. Când Anna

închise ușa, nu-i făcu nicio plăcere să-i vadă fața dispărând, dar era bucuros că ea era nerăbdătoare să-l revadă.

Jos, casa scării și scaunul babei erau pustii. Pino ieși în stradă și se uită la Daimlerul perforat de gloanțe și se întrebă cum de reușiseră să supraviețuiască. Voia să se ducă acasă și să doarmă, iar dimineață să-l viziteze pe unchiul său. Avea atâtea să-i relateze!

3.

A doua zi dimineață, în vreme ce mătușa Greta tăia și prăjea pâine, pentru care stătuse ore în șir la coadă, unchiul Albert își nota ce-i relata Pino despre cele întâmplate de la ultima lor întâlnire. Pino încheie povestindu-i cum se îmbătase generalul Leyers.

Unchiul Albert nu spuse nimic câteva clipe, după care întrebă:

— Câte camioane și mașini blindate ziceai că produce Fiat în fiecare zi?

— Șaptezeci, spuse Pino. Dacă n-ar fi sabotajul, ar produce mai multe.

— Asta-i bine de știut, spuse unchiul Albert și-și notă iarăși ceva.

Mătușa Greta așeză pe masă pâine prăjită, unt și un borcănel cu gem.

— Unt și gem! exclamă unchiul Albert. De unde ai făcut rost de ele?

— Fiecare om are secretele lui, spuse ea, și zâmbi.

— Se pare că și generalul Leyers, spuse unchiul Albert.

— Îndeosebi generalul Leyers, replică Pino. Știai că-i raportează direct lui Hitler? Că a stat la stânga lui la întrevederi?

Unchiul Albert clătină din cap.

— Leyers e mult mai puternic decât am crezut noi și de aceea mi-ar plăcea tare mult să văd ce are în valiza aceea.

— Dar o ține tot timpul la el sau acolo unde i-ar observa lipsa.

— Dar ne dă indicii. Aproape o săptămână s-a ocupat de greve și sabotaje, ceea ce-mi spune mie că grevele și sabotajele funcționează. Ceea ce-mi spune că e nevoie de și mai multe sabotaje în fabrici. Încetul cu încetul o să-i învingem pe naziști.

— Nemții mai au și dificultăți să plătească, spuse Pino. Fiat lucrează pe promisiunea de plată a lui Hitler, nu pe bani gheață.

Unchiul Albert îl privi atent pe Pino și stătu să se gândească.

— Penurie, spuse în cele din urmă.

— Poftim? zise mătușa Greta.

— Cozile sunt tot mai lungi, nu-i așa?

— Da, cu fiecare zi. Pentru aproape orice.

— Va fi tot mai rău, spuse soțul ei. Dacă naziștii nu mai au bani să plătească, înseamnă că economia lor începe să se prăbușească. În curând vor lua tot mai multe din magazinele noastre și asta va însemna și mai multă penurie, și mai multă sărăcie pentru toți milanezii.

— Crezi? spuse mătușa Greta, frământându-și șorțul în mâini.

— Penuria nu e neapărat un lucru rău, pe termen lung, vreau să zic. Mai multă sărăcie, mai multă suferință va însemna că tot mai mulți dintre ai noștri vor fi dispuși să lupte până ce ultimul neamț va fi mort sau alungat din Italia.

4.

La mijlocul lunii octombrie 1944, evenimentele începeau să-i dea dreptate unchiului Albert.

Într-o dimineață frumoasă de toamnă, Pino conducea noul automobil oficial al generalului Leyers, o limuzină Fiat cu patru uși, la sud-est de Milano. Era vremea recoltei în Câmpia Padului. Oamenii ieșeau la secerat și la adunat recolta din grădini, crânguri și livezi. Leyers ședea ca de obicei pe bancheta din spate a Fiatului, cu valiza deschisă și rapoartele în poală.

De când supraviețuiseră focului mitralierelor, Leyers se purtase mai cordial față de Pino, dar nu-i mai arătase atâta empatie și sinceritate ca în noaptea aceea. Pe de altă parte, Pino nu-l mai văzuse de atunci bând alcool.

Urmă indicațiile generalului și în niciun ceas ajunseră pe o pajiște mare din zona rurală. Cincizeci de camioane germane erau parcate acolo, alături de tancuri, mașini blindate și șapte sau opt sute de soldați, un batalion întreg. Majoritatea erau din Organizația Todt, dar în spatele lor era o întreagă companie de soldați din SS.

Generalul Leyers coborî din mașină cu o mină aspră. La vederea sa, întregul batalion luă poziție de drepți. Un locotenent-colonel veni să-l întâmpine și-l conduse la o stivă de lăzi de arme. Leyers se cățără pe lăzi și începu să vorbească în germană, repede și insistent.

Pino mai prindea câte o expresie sau un cuvânt, ceva despre patrie și nevoile fraților germani, dar, în orice caz, cuvintele generalului insuflară trupelor curaj. Stăteau cu toții drepți, cu umerii trași înapoi, captivați de îndemnurile generalului.

Leyers își încheie discursul zbierând ceva despre Hitler, după care ridică brațul pentru salutul nazist.

— *Sieg Heil!* rosti cu glas tunător.

— *Sieg Heil!* răsună răspunsul trupelor.

Pino stătea acolo, derutat de spaima care începea să-l cuprindă. Ce le spusese Leyers? Ce se întâmpla?

Generalul dispăru într-un cort împreună cu câțiva ofițeri. Cei opt sute de soldați se cățărară în jumătate din camioane, restul rămânând goale. Motoarele diesel prinseră viață huruind. Vehiculele părăsiră pajiștea într-o linie șerpuitoare, câte un camion cu soldați alternând cu câte un camion gol. Unele perechi de camioane se îndreptară către nord pe drumul de țară, altele către sud, clătinându-se în depărtare ca niște elefanți de război la paradă.

Leyers ieși din cort. Chipul lui nu trăda nimic, când urcă pe bancheta din spate a Fiatului și-i spuse lui Pino să o ia spre sud prin Câmpia Padului, unul dintre cele mai fertile locuri de pe pământ. După vreo trei kilometri, Pino văzu o fetiță așezată pe drumul de acces al unei mici ferme cu hambar. Plângea. Mama ei ședea pe treptele de la intrare, cu fața îngropată în mâini.

Puțin mai încolo, în șanțul de la marginea șoselei, Pino văzu un bărbat zăcând cu fața în jos, cu bluza albă înroșită de sânge închegat. Pino privi în oglinda retrovizoare. Dacă Leyers văzuse toate acestea, nu reacționă în niciun fel. Își ținea capul plecat. Citea.

Drumul continua de-a lungul unui braț de fluviu și ieșea într-un șes, unde era mărginit de câmpuri recoltate. La mai puțin de un kilometru în față, o mică așezare se îngrămădea lângă un grânar mare, de piatră.

Camioane germane erau parcate pe drum și în ogrăzi. Plutoane de soldați din Waffen-SS îi scoteau pe oameni din case,

vreo douăzeci și cinci la număr, și-i sileau să îngenuncheze cu mâinile la ceafă.

— *Mon général?* spuse Pino.

De pe bancheta din spate, Leyers ridică privirea, trase o înjurătură și-i spuse lui Pino să oprească. Se dădu jos și începu să strige la SS-iști. În acel moment apăru un soldat din Organizația Todt, care căra pe umeri niște saci mari de cereale. Alții se iviră în spatele lui, douăzeci sau poate mai mulți, toți încărcați cu saci de cereale.

SS-iștii reacționară la ceva ce le spusese Leyers și îndemnară familiile să se ridice în picioare, după care le îngăduiră să se așeze laolaltă și să urmărească din priviri cum li se furau și aruncau în benele camioanelor naziste grânele, mijloacele de trai, mijloacele de supraviețuire.

Unul dintre fermieri nu se mai abținu, se ridică în picioare și începu să țipe la Leyers:

— Măcar lăsați-ne cât să mai avem ce mânca. Aveți măcar atâta bun-simț.

Înainte ca generalul să apuce să-i răspundă, unul dintre soldații din SS îl lovi pe fermier în cap cu patul puștii și-l culcă la pământ.

— Ce mi-a zis? îl întrebă Leyers pe Pino.

Pino îi spuse. Generalul îl ascultă, stătu puțin să se gândească și apoi îl chemă la el pe unul dintre ofițerii OT:

— *Nehmen Sie alles!*

Apoi se îndreptă către automobil. Pino îl urmă, supărat, pentru că știa suficientă germană cât să înțeleagă ordinul lui Leyers. *Nehmen Sie alles.* Luați tot.

Lui Pino îi venea să-l ucidă pe general. Dar nu avea cum. Trebuia să-și înghită furia și să-și vadă de treabă. Dar chiar trebuia Leyers să ia *tot*?

Când se sui la volanul Fiatului, Pino își repetă în sinea sa jurământul de a ține minte tot ce văzuse, de la sclavi până la jaf. Când se va sfârși războiul, le va spune Aliaților tot.

Era trecut de amiază și ei erau tot pe drum, trecând pe lângă multe alte ferme din care nemții aflați sub comanda lui Leyers furau grânele care ar fi trebuit duse la moară, legumele care ar fi trebuit duse la piață și animalele care ar fi trebuit duse la abator. Vitele erau împușcate în cap, eviscerate și aruncate întregi în camioane, cu carcasele scoțând aburi în aerul răcoros.

Uneori, generalul îi cerea lui Pino să oprească și atunci cobora să stea de vorbă cu câte un ofițer, doi din Organizația Todt. Apoi îi ordona lui Pino să conducă mai departe și se lăsa iarăși absorbit de rapoartele sale. Pino tot strecura câte o privire în oglindă și se întreba cum era posibil ca Leyers să se metamorfozeze de la o clipă la alta. *Cum e posibil să nu fie mișcat de ceea ce am văzut? Cum e posibil să...*?

— Crezi că sunt un ticălos, Vorarbeiter? spuse Leyers de pe bancheta din spate.

Pino se uită în oglindă și întâlni privirea generalului.

— *Non, mon général,* răspunse Pino, străduindu-se să afișeze o mină împăcată.

— Ba da, asta crezi, spuse Leyers. M-ar mira să nu mă urăști pentru ce am fost nevoit să fac astăzi. Și eu mă urăsc în oarecare măsură. Dar am și eu ordinele mele. Vine iarna. Țara mea e sub asediu. Fără alimentele acestea, poporul meu ar muri de foame. Așa că da, aici în Italia, în concepția ta, eu sunt un criminal. Dar acasă sunt un erou necunoscut. Binele. Răul. Totul ține de perspectivă, nu-i așa?

Pino se uită la general în oglindă, gândindu-se că Leyers era un om fără milă și fără măsură, un om în stare să recurgă la aproape orice mijloace pentru a-și atinge scopul.

— *Oui, mon général,* spuse Pino și nu se mai putu abține. Dar acum, poporul meu va muri de foame.

— Unii, da, spuse Leyers. Dar eu răspund în fața unei instanțe superioare. Orice lipsă de entuziasm din partea mea pentru această misiune mă poate costa... Ei bine, n-am să las să se întâmple una ca asta. Du-mă înapoi la Milano, la gara centrală.

Capitolul douăzeci și unu

1.

Camioane ticsite cu tot ce prădaseră naziștii de pe la fermele, livezile și podgoriile italiene se înghesuiau pe străzile din jurul gării. Pino îl urmă pe Leyers în clădirea gării și afară pe peroane,

unde soldați germani încărcau în nenumărate vagoane de marfă saci cu cereale, butoaie cu vin și coșuri cu fructe și legume.

Leyers părea să înțeleagă întregul sistem, pentru că bătea în lung și-n lat peroanele, le adresa subalternilor să-i întrebări și-i spunea lui Pino ce să noteze.

— Nouă trenuri pleacă la noapte spre nord, prin Pasul Brenner, spuse generalul la un moment dat. Sosire la Innsbruck la ora șapte. Sosire la München la orele treisprezece. Sosire la Berlin la orele șaptesprezece. În total, trei sute șaizeci de vagoane cu alimente vor…

Leyers se întrerupse din dictat. Pino ridică privirea.

Șapte soldați din Waffen-SS le blocau calea. În spatele lor, un șir de șapte vagoane de vite, vechi și șubrede, stăteau pe șine la capătul peronului. Cândva fuseseră probabil roșii, dar între timp vopseaua se scorojise, lemnul crăpase și acum parcă nu mai erau în stare să se deplaseze.

Leyers le spuse ceva pe un ton amenințător soldaților din SS, care se dădură la o parte. Generalul se îndreptă spre vagoanele de vite. Pino îl urmă. Când ridică privirea, văzu o tăbliță pe care scria „Binario 21”.

Pino era nedumerit, numele îi suna cunoscut, dar nu-și mai amintea unde-l auzise. Cu toată hărmălaia din gară, de la soldații care încărcau prada, abia când ajunse în dreptul ultimului vagon auzi plânsete de copii dinăuntru.

Sunetele acestea îl făcură pe general să încremenească. Leyers se opri, fixând cu privirea vagoanele de vite, cu pereții lor de lemn crăpați, și numeroasele perechi de ochi care-i fixau la rândul lor din crăpături pe el și pe Pino, care abia acum își aminti că doamna Napolitano îi spusese că Peronul 21 era cel de la care dispăreau evreii în trenuri către nord.

— Vă rog, imploră o femeie din vagon în italiană, plângând. Unde ne duceți? După închisoare, nu ne puteți ține așa aici! Nu avem loc. Nu avem…

Leyers se uită crispat la Pino.

— Ce zice?

Pino îi spuse. Broboane de sudoare se iviră pe fruntea generalului.

— Spune-i că o duc într-un lagăr de muncă din Polonia, al Organizației Todt. E…

Locomotiva icni. Trenul rulă câțiva zeci de centimetri înapoi. În acel moment izbucniră vaiete din interiorul vagoanelor, sute de bărbați, femei și copii strigau să li se dea drumul, voiau să afle încotro se îndreptau și cereau îndurare.

— Vă duc într-un lagăr de muncă din Polonia, îi spuse Pino femeii care plângea.

— Roagă-te pentru noi, spuse femeia, înainte ca roțile să scrâșnească pe șine și trenul să se urnească de la Binario 21.

Trei degețele ieșeau dintr-o crăpătură din peretele din spate al ultimului vagon de vite. Degetele păreau să-și ia adio de la Pino, în vreme ce trenul prindea viteză. Pino rămase să privească în urma trenului, continuând să vadă degețelele în gând încă mult timp după ce dispăruseră. Îi venea să fugă după tren și să-i elibereze pe oamenii aceia, să-i ducă într-un loc sigur. Dar stătu pe loc, înfrânt, neputincios, înăbușindu-și impulsul de a plânge din cauza imaginii acelor degete, care nu voia să i se șteargă din minte.

— Generale Leyers!

Pino se întoarse. La fel și generalul Leyers, care pălise. Văzuse și el oare degetele?

În spatele lor, mai încolo pe peron, colonelul de Gestapo Walter Rauff venea pufăind spre ei, roșu la față de furie.

— Colonele Rauff, spuse Leyers.

Pino făcu un pas de lângă general și începu să studieze peronul de la picioarele sale. Nu voia ca Rauff să-l recunoască, de teamă că ar putea intra la bănuieli văzându-l pe băiatul italian de la Casa Alpina devenit șofer al generalului Leyers.

Colonelul de Gestapo începu să zbiere la Leyers, care începu la rândul său să zbiere. Pino nu înțelegea mare lucru, dar îl auzi pe Rauff invocând numele lui Joseph Goebbels. Leyers ripostă invocând numele lui Adolf Hitler. Iar din limbajul lor nonverbal Pino înțelese sensul. Rauff răspundea în fața lui Goebbels, a unui ministru al Reichului. Dar Leyers răspundea în fața însuși Führerului.

După câteva minute de amenințări aprinse și discuții glaciale, Rauff se dădu furios un pas înapoi și salută:

— *Heil Hitler!*

Leyers îi răspunse la salut cu mai puțin entuziasm. Când să plece, Rauff își fixă privirea câteva secunde asupra lui Pino. Pino simți cum îl examinează din cap până-n picioare.

— Vorarbeiter, îl chemă Leyers. Plecăm. Adu mașina.

— *Jawohl, General,* spuse Pino în cea mai bună germană a sa și trecu apoi în grabă pe lângă cei doi ofițeri naziști, fără să-l privească pe Rauff, dar simțind ațintiți asupra sa ochii căprui și stinși ai acestuia.

La fiecare pas, Pino se aștepta să fie chemat înapoi. Dar Rauff nu scoase un cuvânt, iar Pino părăsi Peronul 21, rugându-se în sinea lui să nu mai fie nevoit să revină vreodată aici.

2.

Generalul Leyers se sui în automobilul oficial cu aceeași expresie de nepătruns ca întotdeauna.

— La Dolly, spuse.

Pino se uită în oglinda retrovizoare și văzu că Leyers privea undeva în zare. Știa că ar fi fost mai bine să-și țină gura, dar nu se putu abține:

— *Mon général?*

— Ce e, Vorarbeiter? spuse generalul, continuând să privească pe geam.

— Oamenii din vagoanele de vite chiar sunt duși într-un lagăr de muncă din Polonia, al Organizației Todt?

— Da, spuse generalul. Se numește Auschwitz.

— De ce în Polonia?

În acel moment, Leyers își desprinse privirea din zare și ridică glasul enervat:

— De ce atâtea întrebări, Vorarbeiter? Nu-ți știi lungul nasului? Nu știi cine sunt eu?

Pino se simți ca și cum i-ar fi tras cineva o palmă peste ceafă.

— *Oui, mon général.*

— Atunci să taci din gură. Să nu-mi mai pui întrebări nici mie, nici altcuiva și să faci ce ți se spune. Ai înțeles?

— *Oui, mon général,* spuse Pino cutremurat. Îmi cer scuze, *mon général.*

Când ajunseră la imobilul în care locuia Dolly, Leyers spuse că-și va duce singur valiza sus și-i ordonă lui Pino să ducă înapoi Fiatul la parcul de automobile.

Pino și-ar fi dorit să urce împreună cu generalul sau să se ducă la intrarea de serviciu și să o roage pe Anna să-l lase să intre, dar era încă zi și se temea să nu fie prins. După ce privi lung ferestrele de la apartamentul lui Dolly, plecă gândindu-se cât de mult își dorea să-i povestească Annei tot ce văzuse în ziua aceea. Violența. Abuzul. Disperarea.

În noaptea aceea și încă multe nopți la rând, visele lui Pino au fost bântuite de imaginea trenului roșu și a Peronului 21. Continua să audă glasul femeii care-l implora să se roage pentru ea. Continua să vadă acele biete degețele care fluturau în semn de adio și visa că-i aparțineau unui copil cu o mie de fețe, unui copil pe care el nu-l putea salva.

Pa parcursul următoarelor zile și săptămâni, Pino îl duse cu mașina pe generalul Leyers prin toată Italia de Nord. Abia dacă apucau să doarmă. La volan, Pino se întreba deseori ce se întâmplase cu copilul fără față și cu femeia cu care vorbise pe Peronul 21. Fuseseră duși în Polonia, pentru a fi puși la muncă până la moarte? Sau fuseseră duși altundeva, unde-i mitraliaseră naziștii, așa cum făcuseră în Meina și în vreo zece alte locuri pângărite de pe tot cuprinsul Italiei?

Când nu conducea, Pino urmărea neputincios și epuizat cum fura Leyers din fabrici utilajele și cum captura o cantitate impresionantă de materiale de construcții, vehicule și alimente. Orașe întregi erau prădate de cele mai elementare bunuri, care erau fie transportate în Germania cu trenul, fie distribuite soldaților de pe Linia Gotică. În tot acest timp Leyers rămânea stoic, necruțător și dedicat misiunii sale.

— Îți tot zic că Aliații trebuie să bombardeze liniile de cale ferată din Pasul Brenner, îi spuse Pino unchiului său într-o seară la sfârșitul lui octombrie 1944. Trebuie să întrerupă traficul, altfel n-o să ne mai rămână nimic de mâncare, și vine iarna.

— L-am pus pe Baka de două ori să transmită acest mesaj, spuse unchiul Albert frustrat. Dar lumea se concentrează asupra Franței și a uitat de Italia.

3.

Vineri, 27 octombrie 1944, Pino îl conduse iarăși pe generalul Leyers la vila lui Benito Mussolini din Gargnano. Era o zi caldă de toamnă. Frunzișul arborilor devenise roșu ca focul, până sus către Alpi. Cerul era albastru-cristalin, iar suprafața Lacului Garda reflecta arborii și cerul, făcându-l pe Pino să se întrebe dacă exista loc mai frumos pe Pământ decât Italia de Nord.

Îl urmă pe Leyers până la colonada vilei și pe terasa care era acum pustie și acoperită de frunze. Ușa de sticlă de la biroul lui Mussolini era însă larg deschisă, iar înăuntru îl găsiră pe Il Duce stând lângă biroul său, cu bretelele pantalonilor de călărie atârnând și cămașa-tunică descheiată. Dictatorul ținea lipit de ureche receptorul telefonului, iar fața îi era schimonosită de o grimasă răutăcioasă.

— Claretta, Rachele a înnebunit, spunea Il Duce. Vine la tine. Să nu stai de vorbă cu ea. Zice că o să te omoare, așa că închide poarta și... Bine, bine, sună-mă.

Mussolini puse receptorul în furcă și clătină din cap și abia atunci îi zări pe generalul Leyers și pe Pino așteptând. Spuse:

— Întreabă-l pe general dacă Dolly o scoate din minți pe nevastă-sa.

Pino traduse. Leyers păru surprins că Il Duce știa de amanta lui, dar răspunse:

— Pe nevastă-mea o scot din minți diverse lucruri, dar de Dolly nu știe. Cu ce vă pot fi de folos, Duce?

— De ce vă trimite feldmareșalul Kesselring tot pe dumneavoastră la mine, generale Leyers?

— Are încredere în mine. Dumneavoastră aveți încredere în mine.

— Oare?

— Am făcut vreodată ceva care să vă facă să vă îndoiți de onoarea mea?

Mussolini își turnă vin în pahar și apoi scutură din cap.

— Generale, de ce nu are Kesselring suficientă încredere în armata mea pentru a o folosi? Am atâția oameni loiali, bine pregătiți, adevărați fasciști dispuși să lupte pentru Salò, și stau și așteaptă în cazărmi.

— Nu înțeleg nici eu, Duce, dar feldmareșalul e mult mai competent decât mine în chestiuni militare. Eu sunt un simplu inginer.

Telefonul sună. Mussolini înșfăcă receptorul, ascultă și spuse:

— Rachele?

Dictatorul își feri capul de receptor și tresări la zbieretele soției sale, care răsunau în încăpere cu o claritate remarcabilă.

— Partizanii! Îmi trimit poezii, Benito! Un rând se tot repetă: „O să vă ducem pe toți în Piazzale Loreto!” Mă acuză pe mine, te acuză pe tine și o acuză pe amanta ta afurisită! Pentru asta o să moară!

Cutremurat, dictatorul trânti receptorul în furcă și își aținti privirea asupra lui Pino, ca să-și dea seama cât auzise acesta. Pino înghiți în sec și păru brusc fascinat de țesătura covorului.

Leyers spuse:

— Duce, am un program încărcat.

— Vă pregătiți retragerea? rânji Mussolini. Fuga prin Pasul Brenner?

— Linia Gotică rezistă încă.

— Am auzit că e cam găurită, spuse Il Duce și goli paharul cu vin. Spuneți-mi, generale, e adevărat că Hitler își construiește o ultimă redută? Undeva sub Alpii germani, unde se va retrage cu cei mai fideli adepți ai săi?

— Umblă multe zvonuri. Dar eu de așa ceva nu am cunoștință.

— Dacă e adevărat, o să am și eu un loc în fortăreața aceea subterană?

— Eu nu pot vorbi în numele Führerului, Duce.

— Eu am auzit altceva, spuse Mussolini. Dar măcar puteți vorbi în numele lui Albert Speer. Arhitectul lui Hitler sigur ar ști dacă ar exista un asemenea loc.

— Am să-l întreb pe Reichsminister data viitoare când voi sta de vorbă cu el, Duce.

— Am nevoie de o cameră pentru două persoane, spuse dictatorul și își mai turnă niște vin.

— Am reținut, spuse generalul. Și acum trebuie să plec. Am o întrevedere în Torino.

Mussolini părea pus pe harță, dar îi sună iarăși telefonul. Tresări și ridică receptorul. Leyers se întoarse să plece. Când Pino dădu să-l urmeze, îl auzi pe Mussolini spunând:

— Claretta? Ai închis poarta?

Urmă o pauză, după care îl Duce începu să zbiere:

— Rachele e acolo? Pune-ți gărzile s-o ia de la poartă, înainte să-și facă ceva!

Când părăsiră terasa și coborâră scările, continuară să audă zbieretele lui Mussolini.

În Fiat, generalul clătină din cap și spuse:

— De ce am de fiecare dată când plec de aici sentimentul că plec dintr-o casă de nebuni?

— Il Duce spune multe lucruri ciudate, zise Pino.

— Cum a condus el țara asta îmi depășește puterea de înțelegere, zise Leyers. Dar se spune că sistemul de cale ferată a funcționat ca un ceas german cât a fost el la putere.

— Chiar există o fortăreață subterană în Alpi? întrebă Pino.

— Numai un nebun poate să creadă așa ceva.

Pino ar fi vrut să-i reamintească generalului că Adolf Hitler nu era chiar în toate mințile, dar se răzgândi și-și văzură de drum.

4.

Marți, 31 octombrie 1944, la scurt timp după apusul soarelui, generalul Leyers îi spuse lui Pino să-l ducă la gara din Monza, la vreo cincisprezece kilometri nord-est de Milano. Pino era epuizat. Călătoriseră aproape fără întrerupere, voia să doarmă și să o revadă pe Anna. Abia dacă apucaseră să fie zece minute singuri, din noaptea când el și Leyers se aflaseră sub focul mitralierelor.

Dar urmă ordinul generalului și viră spre nord. A doua lună plină din octombrie, adevărata lună albastră răsări, aruncând o lumină pală, care colora peisajul într-un turcoaz-închis. Când ajunseră la gara din Monza și generalul coborî din automobil, niște santinele din Organizația Todt luară poziție de drepți. Erau italieni, tineri ca Pino, și încercau și ei să supraviețuiască războiului.

— Spune-le că am venit să supraveghez un transfer din triaj, spuse generalul Leyers.

Pino le spuse, la care santinelele dădură din cap și arătară către capătul peronului.

O camionetă trase la peron. Din ea coborâră doi soldați din OT și patru bărbați în haine cenușii jerpelite. Pe piept aveau cusute niște petice. Pe trei dintre ele scria „OST”, pe al patrulea „P”.

— Așteaptă-mă aici, Vorarbeiter, îi spuse generalul Leyers lui Pino cu un ton cordial. Nu durează mult, nu mai mult de o oră, și după aceea ne ducem și noi să ne facem somnul binemeritat și să ne vizităm doamnele. Bine?

Amețit de oboseală, Pino zâmbi și dădu din cap. Îi venea să se întindă chiar acolo, pe una dintre bănci, și să doarmă. Dar când văzu că Leyers ia o lanternă de la unul dintre soldați și-i conduce pe aceștia către capătul peronului, se trezi din amorțeală.

Generalul nu-și luase valiza!

Rămăsese în Fiat, în fața gării. O oră, nu mai mult, spusese Leyers. Dar era suficient pentru a scotoci în valiză, nu-i așa? Unchiul Albert încă nu-i făcuse rost de aparatul de fotografiat promis. Dar Pino avea aparatul generalului, în care era un film nou, din câte știa el. Leyers voia să aibă întotdeauna aparatul în mașină, ca să poată fotografia posibile locații ale unor instalații de artilerie. Și după ce fotografia, Leyers scotea întotdeauna filmul, chiar dacă nu era plin, și-l înlocuia cu unul nou.

Pino se gândi că, dacă ar da peste ceva ce părea important, ar fotografia documentele, ar scoate filmul și l-ar înlocui cu unul nou din torpedou.

Făcu doi pași către Fiat, când avu un sentiment ciudat, ceva legat de felul în care plecase Leyers în fruntea celor patru sclavi și a celor doi soldați din OT. Pino n-ar fi știut să spună exact ce i se părea ciudat, dar se întrebă ce transfer o fi supraveghind Leyers la lumina lunii. Și de ce nu voia generalul ca el să asiste la acel transfer? Era bizar. Pino îl însoțea de obicei pe Leyers în tot locul.

Un tren fluieră în apropiere. Deși îi venea greu să se decidă, Pino se lăsă mânat de intuiție și se duse până în capătul peronului unde dispăruse Leyers. Când sări de pe peron și se îndepărtă de gară, ajungând în triaj fără să-l zărească nicăieri pe general sau pe vreunul dintre cei care-l însoțeau, un tren de marfă tocmai intra în stație huruind și opri scrâșnind din roți.

Pino se strecură sub unul dintre vagoanele marfarului și traversă pe brânci șinele. Ajuns în partea cealaltă auzi voci. Când se uită pe furiș de sub tren în dreapta sa, văzu siluetele

celor doi soldați din OT, conturate pe fundalul luminos al lanternei generalului. Veneau în direcția lui Pino.

Pino se lipi de roțile vagonului de marfă și așteptă să treacă soldații. Se uită iarăși de sub tren în dreapta sa și distinse silueta lui Leyers, care stătea cu spatele la el la vreo șaizeci de metri depărtare. Generalul îi supraveghea pe cei patru bărbați cenușii. Aceștia stăteau într-un șir și mutau niște obiecte din marfarul sub care se ascundea Pino, într-un alt vagon de marfă care stătea singur pe liniile alăturate. Obiectele acestea nu erau foarte mari, dar păreau foarte grele, pentru că sclavii trebuiau să-și adune toate puterile ca să le țină și să le dea mai departe.

Dacă Pino nu-i putea spune unchiului său ce era în valiza lui Leyers, voia măcar să-i poată spune ce transfera generalul după lăsarea întunericului și de ce-i supraveghea personal pe sclavii însărcinați cu această muncă.

După ce se târî înapoi pe sub tren și ieși în cealaltă parte a acestuia, Pino încercă să calce cât mai silențios cu putință și înaintă pe lângă vagoanele care-l despărțeau de Leyers, recunoscător că, pe măsură ce se apropia, se auzeau tot mai sonor zăngătele unor obiecte metalice grele. *Trosc! Trosc! Zang!*

Pino prinse ritmul zgomotelor și se deplasă ținând cadența, pas cu pas, până când avu impresia că a ajuns în dreptul grupului, și atunci se strecură iarăși în patru labe sub marfar. Privi pe furiș de sub tren și constată că nu-l mai despărțeau nici zece metri de general.

Leyers ținea lanterna îndreptată către zgura dintre șine, așa că bărbații munceau la licărul luminii de la picioarele lor. Unul dintre ei stătea în vagonul de deasupra lui Leyers și dădea mai departe niște obiecte dreptunghiulare înguste, pe care Pino nu le putu identifica și pe care ceilalți bărbați și le pasau la nivelul taliei până în vagonul de marfă opus, care avea o culoare portocaliu-ruginie.

Ce naiba era…?

Al treilea bărbat din șir se încurcă și fu cât pe-aci să scape obiectul. Leyers îndreptă atunci raza lanternei către obiectul din mâinile bărbatului, la care Pino își înăbuși cu greu un strigăt.

Era un lingou, un lingou de aur.

— *Das ist genug,* le spuse Leyers bărbaților în germană. E destul.

Cei patru sclavi îi adresară generalului priviri întrebătoare. Acesta făcu un semn cu raza lanternei către vagoanele de marfă, indicându-le să tragă ușile și să le zăvorască.

Pino înțelese că transferul aurului se încheiase, ceea ce însemna că Leyers va porni curând înapoi către gară și automobil. Începu să se târască de-a-ndărătelea ca racul, întâi lent și apoi mai iute, când auzi cum se închide ușa vagonului de marfă de deasupra lui.

Era în picioare, de cealaltă parte a trenului, când se închise și ușa celui de-al doilea vagon. Pino mergea în vârful degetelor, călcând la marginea zgurei, acolo unde creșteau buruieni care-i înăbușeau pașii.

Un minut mai târziu se cățăra înapoi pe peron. Locomotiva trenului de marfă șuieră la capătul liniilor. Roțile scârțâiră, icniră și prinseră viteză. Cuplajele dintre vagoane țăcăneau. Și la fiecare joantă se auzea un *tuc! tuc!* ritmic și sonor. Și totuși Pino auzi limpede păcăniturile seci ale unor focuri de armă.

De primul se îndoi. Dar nu de al doilea, de al treilea sau de al patrulea, care se auziră la intervale de două până la patru secunde, venind din direcția lui Leyers. Totul se încheie în mai puțin de cincisprezece secunde.

Cei doi soldați din OT, pe care-i alungase Leyers de la locul transferului, se iviră și ei pe peron, de parcă ar fi auzit și ei focurile de armă.

Cu groază și o furie crescândă, Pino își spuse în sinea sa: *Patru sclavi morți. Patru martori ai unui furt de aur, morți.* Leyers apăsase trăgaciul. Îi executase cu sânge rece. Și pusese asta la cale cu mult timp înainte.

Ultimul vagon de marfă trecu pe lângă peron și dispăru în noapte, transportând o avere, sub forma aurului pe care Pino îl bănuia furat. Și în triaj mai era o avere. Cât aur să fi fost acolo?

Suficient pentru a ucide patru oameni, gândi Pino. *Suficient pentru –*

Pino îi auzi scârțâitul cizmelor încă înainte de a-l vedea apărând ca o umbră întunecată în noaptea luminată de lună. Leyers aprinse lanterna, lumină cu ea peronul și-l văzu pe Pino, care ridică brațul pentru a se feri de raza lanternei și căruia îi trecu panicat prin minte că generalul se hotărâse poate să-l omoare și pe el.

— Aici erai, Vorarbeiter, spuse generalul Leyers. Ai auzit focurile alea de armă?

Pino se gândi că cea mai bună strategie era să facă pe prostul.

— Focuri de armă, *mon général?*

Leyers veni la el pe peron și clătină din cap amuzat.

— Patru la număr. Toate ratate. Niciodată n-am fost în stare să trag cumsecade.

— *Mon général?* Nu înțeleg.

— Eram ocupat să transfer un lucru important pentru Italia, să-l pun la adăpost, spuse Leyers. Și când le-am întors spatele, cei patru lucrători au profitat de ocazie și au rupt-o la fugă.

Pino își încreți fruntea.

— Și atunci i-ați împușcat?

— Am tras în ei, spuse generalul Leyers. Sau, mai bine spus, pe deasupra și în urma lor. Sunt un țintaș execrabil. Dar nu mi-a păsat. Nu-mi pasă. Baftă să le fie! bătu din palme Leyers. Du-mă la Dolly, Vorarbeiter. A fost o zi lungă.

Dacă generalul Leyers mințea, dacă-i ucisese pe cei patru sclavi, mai era și un actor excelent sau un om fără conștiință, gândi Pino în timp ce conducea înapoi spre Milano. Pe de altă parte, soarta evreilor de pe Peronul 21 îl tulburase pe Leyers. Poate că în anumite chestiuni avea conștiință și în altele nu. Pe tot parcursul drumului, generalul păru destul de bine dispus și din când în când ba chicotea de unul singur, ba plescăia satisfăcut din buze. Și de ce nu? Doar tocmai făcuse să dispară o avere în aur.

Generalul spusese că o făcuse pentru Italia, că pusese ceva important la adăpost, dar Pino avea mari îndoieli. De ce să pună Leyers ceva la adăpost pentru Italia, după ce furase deja atâtea din țară? Și apoi, Pino auzise destule povești ca să știe că oamenii se poartă ciudat, irațional, când e vorba despre aur.

Când ajunseră la imobilul din Via Dante, generalul Leyers coborî din automobil cu valiza în mână.

— Mâine ești liber, Vorarbeiter, spuse Leyers.

— Vă mulțumesc, *mon général,* spuse Pino dând din cap.

Chiar simțea nevoia unei zile libere. Mai simțea și nevoia să o vadă pe Anna, dar era evident că astă-seară nu era invitat să urce la un pahar de whisky.

Generalul porni către ușa imobilului, dar se opri.

— Poți să iei mașina mâine, Vorarbeiter, spuse. Du-o pe cameristă unde dorești tu. Distrați-vă!

5.

A doua zi dimineață, Anna coborî în casa scării exact în momentul când Pino intra pe ușa imobilului. Amândoi dădură șovăielnic din cap, în direcția babei care ședea ca de obicei pe scaun și clipea din ochi, și ieșiră în stradă râzând, fericiți să fie împreună.

— Ce frumos, spuse Anna și luă loc în scaunul de lângă șofer.

Pino se simțea bine fără uniforma Organizației Todt. Parcă era alt om. La fel și Anna. Purta o rochie albastră, pantofi negri cu toc și un șal fin, de lână, peste umeri. Se rujase și-și dăduse cu rimel și…

— Ce e? întrebă Anna.

— Ești atât de frumoasă, Anna. Îmi vine să cânt când te văd.

— Ce dulce ești, spuse ea. Te-aș săruta, dar nu vreau să întind rujul franțuzesc, scump, de la Dolly.

— Unde să mergem?

— Într-un loc drăguț. Undeva unde să uităm de război.

Pino stătu să se gândească și apoi spuse:

— Știu eu locul ideal.

— Să nu uit, spuse Anna, după care vârî mâna în poșetă și-i întinse un plic. Generalul Leyers zice că e o scrisoare de trecere, cu semnătura lui.

Era uimitor cum își schimbau atitudinea santinelele de pe drumul către Cernobbio, când le arăta Pino scrisoarea. Pino o conduse pe Anna în locul lui preferat de la lacul Como, un părculeț din apropierea capătului sudic al brațului vestic al lacului. Era o zi senină de toamnă, neobișnuit de caldă și vântoasă. Cerul era albastru-pal, iar cele mai înalte piscuri ale munților erau pudrate cu zăpadă și se oglindeau pe suprafața lacului, ca două acuarele identice. Lui Pino îi era cald, așa că-și scoase cămașa groasă și rămase într-un maiou alb.

— E atât de frumos, spuse Anna. Înțeleg de ce-ți place aici.

— Am fost aici de o mie de ori și parcă tot nu mi se pare real, parcă ar fi o viziune a lui Dumnezeu, nu are nimic pământesc, înțelegi?

— Înțeleg. Hai să-ți fac o poză aici, spuse Anna și scoase la iveală aparatul de fotografiat al generalului Leyers.

— De unde-l ai?

— Din torpedou. Am să păstrez filmul, iar aparatul îl pun la loc.

Pino șovăi, dar apoi ridică din umeri.

— Bine.

— Stai în profil, spuse Anna. Ridică bărbia și dă-ți la o parte părul de pe față. Vreau să-ți văd ochii.

Pino încercă, dar vântul îi tot sufla părul cârlionțat în ochi.

— Stai așa, spuse Anna și scotoci în poșetă, de unde scoase apoi o panglică albă.

— Nu-mi pun asta pe cap, spuse Pino.

— Dar vreau să-ți văd ochii în fotografie.

Văzând cât de dezamăgită ar fi Anna dacă ar refuza-o, Pino luă panglica, și-o legă în jurul capului și se strâmbă, ca s-o facă pe Anna să râdă. Apoi se puse în profil, ridică bărbia și zâmbi.

Anna apăsă de două ori.

— Perfect! Așa am să te țin minte.

— Cu panglică pe cap?

— Ca să-ți văd ochii, protestă Anna.

— Știu, spuse el, și o strânse în brațe.

Când se desprinseră din îmbrățișare, Pino arătă către capătul nordic al lacului.

— Vezi acolo sus, sub limita zăpezii? Acolo e Motta, unde e Casa Alpina a părintelui Re. Locul despre care ți-am povestit.

— Îmi amintesc, spuse Anna. Crezi că-i mai ajută? Părintele Re?

— Sigur că da, răspunse Pino. Nimic nu-i poate zdruncina credința.

În clipa următoare, Pino se gândi la Peronul 21. Emoția i se citi probabil pe față, pentru că Anna întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

Pino îi povesti ce văzuse pe peron și cât de oribil se simțise când văzuse vagoanele acelea roșii plecând din gară și degețelele fluturând în semn de adio.

Anna oftă, îl mângâie pe spate și spuse:

— Nu poți fi tot timpul erou, Pino.

— Dacă așa zici tu.

— Așa zic eu, da. Nu poți duce în cârcă problemele lumii. Trebuie să găsești puțină fericire în viață, iar cu restul să te descurci cum poți.

— Eu sunt fericit când sunt cu tine.

Anna avea parcă inima îndoită, dar apoi zâmbi și spuse:

— Să știi că și eu.

— Povestește-mi despre mama ta, spuse Pino.

Anna se încordă.

— O cicatrice dureroasă?

— Una dintre cele mai dureroase, răspunse Anna și porniră să se plimbe pe malul lacului.

Anna îi povesti lui Pino că mama ei își pierduse treptat mințile după ce soțul ei se înecase și fiica ei supraviețuise. Îi spunea Annei că ea era vinovată de moartea tatălui ei și de toate sarcinile pe care le pierduse mama după nașterea Annei.

— Zicea că am puterea să deochi, spuse Anna.

— Tu? râse Pino.

— Nu e de râs, spuse Anna cu o mină foarte gravă. Mama mi-a făcut niște lucruri oribile, Pino. M-a făcut să cred despre mine lucruri care pur și simplu nu erau adevărate. A chemat și preoți care să alunge din mine demonii.

— Nu.

— Ba da. Când am putut, am plecat.

— Din Triest?

— De acasă și, la scurt timp, din Triest, spuse Anna și-și îndreptă privirea către lac.

— Unde te-ai dus?

— La Innsbruck. Am răspuns la un anunț și am cunoscut-o pe Dolly și iată-mă aici. Nu e ciudat cum te poartă viața în locuri și la persoane pe care ești sortit să le vezi și să le cunoști?

— Așa gândești tu despre mine?

O pală de vânt îi suflă Annei peste față câteva șuvițe de păr.

— Cred că da. Da.

Pino se întrebă dacă lui îi fusese sortit să-l întâlnească pe generalul Leyers, dar când Anna își feri părul de pe față și surâse, uită tot.

— Nu-mi place rujul de la Paris, spuse Pino.

Ea râse.

— Unde mai putem merge? Într-un alt loc frumos?

— Alege tu!

— În împrejurimile Triestului îți pot arăta multe locuri. Dar aici nu știu.

Pino se gândi puțin, privi cu regret lacul și apoi spuse:

— Știu eu un loc.

6.

O oră mai târziu, Pino traversa linii de cale ferată și urca pe un drum de țară spre colina unde tatăl lui și domnul Beltramini cântaseră *Nessun dorma,* „Nimeni să nu doarmă”.

— De ce aici? întrebă Anna sceptică, în vreme ce deasupra lor se adunau nori întunecați.

— Hai să urcăm acolo și am să-ți arăt.

Coborâră din automobil și începură să urce dealul. Pino îi povesti Annei despre trenurile care plecaseră din Milano în fiecare seară din vara anului 1943, cum veniseră aici cu toții, să se adăpostească în iarba deasă și dulce mirositoare, și cum îi văzuseră el și Carletto pe Michele și pe domnul Beltramini producând un mic miracol cu vocea și vioara.

— Cum au izbutit?

— Din dragoste, spuse Pino. Au cântat *con smania,* cu pasiune, dar pasiunea s-a născut din dragoste. Altă explicație nu există. Toate lucrurile mărețe se nasc din dragoste, nu-i așa?

— Cred că da, spuse Anna și-și feri privirea. Și cele mai rele lucruri.

— Cum adică?

— Altă dată, Pino. Acum sunt prea fericită.

Ajunseră în vârful colinei. Cu cincisprezece luni în urmă, pajiștea fusese verde, luxuriantă și inocentă. Acum vegetația pălise în nuanțe maronii. Iarba înaltă își pierduse lustrul, se uscase, iar pomii din livadă erau desfrunziți. Cerul se întuneca. Începu să picure și apoi să plouă de-a binelea și trebuiră să coboare în fugă dealul până la mașină.

După ce urcară în Fiat, Anna spuse:

— Ca să fiu sinceră, Pino, dacă e să aleg între aici și Cernobbio, aleg Cernobbio.

— Și eu, spuse el, și ridică privirea prin parbrizul pe care șiroia ploaia, către vârful colinei, unde se aduna ceață. Nu mai e locul minunat pe care-l țineam eu minte, dar pe de altă parte, aici au fost prietenii mei și familia mea. Tata a cântat la vioară mai frumos decât oricând, iar domnul Beltramini a cântat pentru soția lui. Și Tullio, și Carletto, care…

Copleșit de emoție, Pino își sprijini capul pe mâinile care strângeau volanul.

— Pino, ce-i cu tine? întrebă Anna îngrijorată.

— M-au părăsit cu toții, îngăimă Pino.

— Cine te-a părăsit?

— Tullio și cel mai bun prieten al meu, până și fratele meu. Ei cred că sunt un nazist și un trădător.

— Nu poți să le spui că ești spion?

— Nici ție n-ar fi trebuit să-ți spun.

— Of, ce povară, spuse Anna și-l mângâie pe umăr. Dar până la urmă vor afla, Carletto și Mimmo, când se va sfârși războiul. Și Tullio? Cel mai bine e să plângi după oamenii pe care i-ai iubit și pierdut, dar după aceea să-i primești cu drag și să-i iubești pe oamenii noi, pe care ți-i scoate viața în cale.

Pino înălță capul. Se priviră îndelung, după care Anna își puse mâna în mâna lui, se trase mai aproape și zise:

— Nu-mi mai pasă de ruj.

PARTEA A PATRA

Cea mai crâncenă iarnă

Capitolul douăzeci și doi

1.

Vânturile dinspre nord-est făcură ca temperaturile să scadă constant în Italia de Nord pe parcursul lunii noiembrie 1944. Feldmareșalul britanic Alexander transmise un apel forțelor italiene de Rezistență, pestrițe, cunoscute drept GAP (Grupuri de acțiune patriotică), să se organizeze în armate de gherilă și să-i atace pe nemți. Pe străzile din Milano cădeau acum din cer, în locul bombelor, fluturași care-i îndemnau pe cetățeni să se alăture luptei. Atacurile Rezistenței se întețiră. Naziștii erau hărțuiți la tot pasul.

În decembrie, zăpezile acoperiră Alpii. Viscole se prăvăleau din munți, îngropând orașul și coborând în sud până la Roma. Leyers și Pino începură să viziteze într-un ritm febril fortificațiile de-a lungul Liniei Gotice din Munții Apenini.

Întâlniră soldați germani ghemuiți în jurul focurilor, în cuiburi de mitralieră înnegrite de fum, lângă instalații de artilerie și sub prelate improvizate. Mai multe pături, îi spuneau ofițerii din OT generalului Leyers. Mai multe alimente. Mai multe haine groase și șosete de lână. Pe măsură ce iarna crâncenă se instala, fiecare soldat nazist de pe culmi îndura greutăți cumplite.

Generalul Leyers părea sincer mișcat de soarta soldaților și depunea, împreună cu Pino, tot mai multe eforturi pentru a le îndeplini nevoile. Leyers confiscă pături dintr-o filatură din Genova, haine și șosete de lână din fabricile de textile din Milano și Torino. Prădă piețele din toate cele trei orașe, sărăcindu-i și mai mult pe italieni.

Pe la mijlocul lunii decembrie, Leyers era ferm hotărât să confișteze și mai multe vite, care să fie tăiate și livrate trupelor sale în ziua de Crăciun, împreună cu nenumărate lăzi de vin furate din podgoriile de pe tot cuprinsul Toscanei.

Vineri, 22 decembrie 1944, dimineața devreme, Leyers îi ordonă lui Pino să-l ducă iarăși la gara din Monza. Generalul coborî din Fiat cu valiza și-i ceru lui Pino să aștepte. Era ziua în amiaza mare. Pino nu-l putea urmări pe Leyers, de teamă că l-ar putea zări careva. Când generalul se înapoie, valiza părea și mai grea decât de obicei.

— La punctul de frontieră de la Lugano, spuse Leyers.

Pe drum, Pino se gândi că în valiză sigur era un lingou de aur, dacă nu erau chiar două sau mai multe. Când ajunseră la granița cu Elveția, generalul îi ceru lui Pino să aștepte. Leyers traversă granița pe o ninsoare abundentă și dispăru în viscol. După opt ore, în care Pino înghețase bocnă, Leyers se înapoie și-i ordonă să-l ducă înapoi la Milano.

2.

— Ești sigur că a dus aur în Elveția? întrebă unchiul Albert.

— Ce altceva să fi făcut în triaj? răspunse Pino. Să îngroape cadavrele? După șase săptămâni?

— Ai dreptate. Mă gândeam…

— Ce anume? întrebă Pino.

— Vânătorii naziști de radiouri își fac treaba tot mai bine, mult prea bine. Ne localizează mult mai repede emițătoarele, prin triangulație. Luna trecută era să-l prindă pe Baka de două ori. Și știi care e pedeapsa.

— Ce-ai de gând să faci?

Mătușa Greta se opri din spălatul vaselor și se întoarse către soțul ei, care-și privea atent nepotul.

— Albert, spuse mătușa Greta, nu se cade nici măcar să întrebi. Băiatul a făcut destule. Lasă pe altcineva să încerce.

— Nu avem pe altcineva, spuse unchiul Albert.

— Nici măcar n-ai discutat treaba asta cu Michele.

— Voiam să-l rog pe Pino să o facă.

— Ce anume să fac? întrebă Pino nerăbdător.

Unchiul său avu un moment de șovăială, după care spuse:

— Apartamentul de sub voi?

— Cel rezervat naziștilor importanți?

— Da. O să ți se pară o idee ciudată.

Mătușa Greta îl întrerupse:

— Când ai venit prima dată cu ideea asta m-am gândit că e năstrușnică, Albert, dar acum, dacă stau să mă gândesc mai bine, mi se pare de-a dreptul nebunească.

— Să-l lăsăm pe Pino să decidă.

Pino căscă și spuse:

— În două minute plec acasă să mă culc, indiferent dacă-mi spuneți sau nu ce să fac.

— În apartamentul de sub voi, naziștii au un aparat radio cu unde scurte, spuse unchiul Albert. Un cablu iese pe fereastră și-l conectează la o antenă radio montată pe exteriorul peretelui de la terasa părinților tăi.

Pino își amintea, dar era încă nedumerit, nu înțelegea unde voia să ajungă unchiul lui.

— Deci, continuă unchiul Albert, mă gândesc că, dacă vânătorii germani de radiouri caută emițătoare radio ilegale, conectate la antene ilegale, am putea să-i păcălim conectând radioul nostru ilegal la o antenă nazistă legală. Înțelegi? Ne lipim de cablul lor, ne conectăm emițătorul și transmitem printr-o antenă germană cunoscută. Când ne-or localiza vânătorii de radiouri, o să spună: „Sunt de-ai noștri”. Și o să plece.

— Dar n-o să urce pe terasă, dacă știu că nu folosește nimeni emițătorul nazist?

— Începem să transmitem exact în clipa când termină ei.

— Ce se întâmplă dacă descoperă radioul în apartamentul nostru? întrebă Pino.

— Nimic bun.

— Tata știe de ideea ta?

— Vreau să-i spui tu întâi lui Michele cu ce te ocupi de fapt, la ce-ți folosește uniforma aceea de OT.

Deși părinții lui erau cei care-i ordonaseră să se înroleze în Organizația Todt, Pino remarcase cum reacționa tatăl lui la vederea brasardei cu svastică, cum își ferea privirea și-și țuguia buzele de rușine.

Deși era bucuros că va avea ocazia de a-i spune tatălui său adevărul, Pino zise:

— Am crezut că e mai bine să știe cât mai puțină lume.

— Așa este. Dar Michele va accepta planul meu dacă știe ce riscuri îți asumi pentru Rezistență.

Pino stătu să se gândească.

— Hai să spunem că tata e de acord. Cum vrei să urci cu aparatul? Vreau să zic, cum vrei să treci pe lângă santinelele din casa scării?

Unchiul Albert zâmbi:

— Aici intervii tu, băiete.

3.

În seara aceea, în locuința familiei Lella, tatăl lui Pino se holba la el.

— Chiar ești spion?

Pino dădu din cap.

— Până acum n-am putut să-ți spunem, dar acum n-avem încotro.

Michele clătină din cap, îi făcu lui Pino semn să vină la el și-l îmbrățișă jenat.

— Îmi pare rău, spuse.

Pino își înghiți emoția și zise:

— Știu.

Michele îi dădu drumul și-l privi cu ochi strălucitori.

— Ești un băiat curajos. Mai curajos decât aș fi fost eu vreodată și mai iscusit decât mi-aș fi putut imagina. Sunt mândru de tine, Pino. Vreau să știi acest lucru, indiferent ce se va mai întâmpla cu noi înainte de a se sfârși acest război.

Pentru Pino, cuvintele tatălui său însemnau atât de mult! Cu glasul sugrumat spuse:

— Tată…

Când nu mai putu continua, tatăl lui îl mângâie pe obraz:

— Dacă reușești să treci de santinele cu radioemițătorul, am să-l păstrez eu aici. Vreau să-mi aduc și eu contribuția.

— Îți mulțumesc, tată, spuse Pino în cele din urmă. Am să aștept până pleci tu de Crăciun la mama și la Cicci. Astfel poți să negi că ai fi știut ceva.

Michele se posomorî.

— Mama ta va fi foarte supărată.

— Nu pot să vin cu tine, tată. Generalul Leyers are nevoie de mine.

— Pot să-i spun lui Mimmo adevărul despre tine, dacă ne contactează?

— Nu.

— Dar el crede…

— Știu ce crede și va trebui să trăiesc cu asta până or veni vremuri mai bune, spuse Pino. De când nu mai ai vești de la el?

— De vreo trei luni? Mi-a zis că pleacă în Piemont, la instrucție. Am încercat să-l opresc, dar n-a fost chip să-l conving pe căposul de frate-tău. S-a strecurat pe ieșindul de la fereastra ta și a coborât de acolo. Șase niveluri. Numai el e în stare de așa ceva.

Pino își aminti cum pleca și el mai demult pe furiș de acasă și spuse, reținându-și un zâmbet:

— Domenico Lella. Nu mai e nimeni ca el. Mi-e dor de el.

Michele se șterse la ochi.

— Numai Dumnezeu știe în ce s-o fi vârât băiatul ăsta.

4.

A doua zi, seara târziu, după încă o zi lungă la volanul automobilului lui Leyers, Pino ședea în bucătărie la Dolly și mânca excelentul risotto al Annei, privind în gol.

Anna îl lovi ușor în fluierul piciorului.

Pino tresări.

— Ce e?

— Astă-seară ești cu mintea în altă parte.

Pino oftă și apoi spuse în șoaptă:

— Ești sigură că au adormit?

— Sunt sigură că sunt în dormitorul lui Dolly.

Pino continuă tot în șoaptă:

— N-am vrut să te amestec și pe tine, dar, dacă mă gândesc mai bine, cred că m-ai putea ajuta enorm cu o chestie importantă, dar care poate fi și primejdioasă pentru noi doi.

Anna se uită la el întâi încântată, apoi serioasă și în cele din urmă speriată.

— Dacă te refuz, ai să faci singur chestia asta?

— Da.

După câteva clipe, Anna spuse:

— Ce trebuie să fac?

— Nu vrei să știi despre ce e vorba, înainte de a lua o decizie?

— Am încredere în tine, Pino, spuse Anna. Zi-mi doar ce să fac.

5.

În pofida războiului, distrugerilor și disperării, Crăciunul este o sărbătoare a speranței și bunătății. Pino constată acest lucru mai devreme în acea zi, când generalul Leyers jucă rolul unui *Weihnachtsmann,* al unui Moș Crăciun, de-a lungul Liniei Gotice, unde supraveghea distribuirea de pâine, carne de vită, vin și brânză, toate furate. Și mai constată acest lucru și seara, când stătu împreună cu Anna în Dom, în spatele miilor de milanezi care se înghesuiau în cele cinci nave imense ale catedralei, la o liturghie de zi. Naziștii refuzaseră să facă o excepție de la interdicția de a circula pe timp de noapte și nu îngăduiseră să se țină slujba tradițională de la miezul nopții.

Cardinalul Schuster oficia liturghia. În vreme ce Anna abia îl zărea pe cleric, Pino era suficient de înalt pentru a-l vedea limpede pe Schuster, a cărui predică era în egală măsură o reflecție asupra greutăților întâmpinate la nașterea lui Iisus și un apel de încurajare a credincioșilor.

— „Să nu vi se tulbure inima!” spuse arhiepiscopul de Milano. Aceste șase cuvinte ale Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos sunt mai puternice decât orice gloanțe, tunuri sau bombe. Oamenii care cred în aceste cuvinte nu se tem și sunt puternici. „Să nu vi se tulbure inima!” Oamenii care cred în aceste cuvinte sigur îi vor învinge pe tirani și armatele lor de teroare. Așa este de o mie nouă sute patruzeci și patru de ani. Și vă asigur că așa va fi de-a pururi.

Când corul se ridică să cânte și Pino privi în jurul său în mulțime, văzu că predica sfidătoare a cardinalului Schuster înălțase spiritele multor oameni. Când deschiseră gurile să cânte împreună cu corul, Pino văzu fețe greu încercate, istovite

de război, care nutreau speranță și se bucurau într-o vreme când bucuria era rară în viețile atâtor oameni.

— Ai adus mulțumiri adineauri? întrebă Anna după slujbă, când ieșiră din catedrală, și mută o sacoșă dintr-o mână într-alta.

— Da, spuse Pino. I-am mulțumit lui Dumnezeu că mi te-a dăruit pe tine.

— Nu mai spune! Ce cuvinte frumoase!

— Și adevărate. Tu mă faci pe mine să nu mă tem, Anna.

— Eu, în schimb, mă tem cum nu m-am mai temut niciodată.

— Să nu te temi, spuse Pino și o cuprinse cu brațul pe după umeri. Fă așa cum fac și eu uneori când mi-e frică: imaginează-ți că ești altcineva, cineva mult mai curajos și isteț.

În drum spre magazinul de marochinărie, când trecură pe lângă clădirea deteriorată, cufundată în întuneric, a operei La Scala, Anna spuse:

— Cred că pot să fac asta. Să mă prefac că sunt altcineva.

— Sunt convins că poți, spuse Pino și parcurse tot drumul până la unchiul Albert cu sentimentul că este invincibil alături de Anna.

Bătură la intrarea din spate, dinspre alee. Unchiul Albert le deschise ușa atelierului, intrară și imediat simțiră mirosul de piele argăsită. După ce încuie ușa, unchiul Albert aprinse lumina.

— Ea cine e? întrebă unchiul Albert.

— Prietena mea, spuse Pino. Anna-Marta. Ea o să mă ajute.

— Parcă ți-am spus că e mai bine să o faci singur.

— Devreme ce e capul meu în joc, am să fac așa cum cred eu de cuviință.

— Și anume cum?

— Nu-ți zic.

Unchiul Albert nu părea foarte mulțumit, dar îl respecta pe Pino.

— Cu ce pot să te ajut? De ce ai nevoie?

— De trei sticle cu vin. Una destupată și cu dopul pus la loc, te rog.

— Ți le aduc imediat, spuse unchiul și urcă în apartament.

Pino începu să-și schimbe hainele civile cu uniforma Organizației Todt. Anna puse jos sacoșa și începu să se plimbe prin atelier, studiind mesele de croit, mașinile de cusut și

rafturile cu diverse articole de marochinărie, aflate în diferite stadii de producție.

— Îmi place, spuse Anna.

— Ce anume?

— Lumea aceasta în care trăiești tu. Mirosurile. Meșteșugul acesta minunat. E ca un vis pentru mine.

— Cred că niciodată n-am privit lucrurile așa, dar, da, e frumos.

Unchiul Albert coborî cu mătușa Greta și Baka. Radiooperatorul căra acea valiză din piele tăbăcită, cu catarame și fund dublu, pe care o văzuse Pino la el în aprilie.

Unchiul Albert o privi pe Anna, care continua să admire produsele de marochinărie.

Pino spuse:

— Annei îi place foarte mult ce faci tu.

Expresia lui Albert se înmuie:

— Da? Îți plac lucrurile acestea?

— Totul e perfect lucrat, spuse Anna. Cum înveți să faci așa ceva?

— Ești învățat, răspunse mătușa Greta, care o privea pe Anna cu un aer suspicios. Înveți de la un meșter. Tu cine ești? De unde-l cunoști pe Pino?

— Suntem colegi, ca să zic așa, spuse Pino. Poți să ai încredere în ea. Eu am.

Mătușa Greta nu era convinsă, dar nu mai spuse nimic. Baka îi înmână lui Pino valiza. De aproape, radiooperatorul arăta ca vai de el, tras la față, un om pe fugă de prea mult timp.

— Să ai grijă de el, spuse Baka și făcu un semn din cap către radio. Are un glas care ajunge pretutindeni, dar e un lucru delicat.

Pino luă valiza, se miră cât de ușoară era și spuse:

— Cum ați intrat în San Babila fără să fiți percheziționat?

— Prin tuneluri, răspunse unchiul Albert și se uită la ceas. Grăbește-te, Pino. Nu aștepta să se facă ora de la care nu mai ai voie să circuli.

Pino spuse:

— Anna, poți să aduci sacoșa și cele două sticle de vin nedeschise?

Anna puse la loc o poșetă de piele pe care o admirase, luă ce-i ceruse Pino și se duse cu el în fundul atelierului. Pino deschise

valiza. Așezară înăuntru sticlele cu vin și conținutul sacoșei, acoperind fundul dublu, dedesubtul căruia se ascundeau generatorul și piesele radioemițătorului.

— Bine, spuse Pino după ce strânseră curelele valizei. Am plecat.

— Stai să te îmbrățișez întâi, spuse mătușa Greta și-l strânse pe Pino în brațe. Crăciun fericit, Pino! Mergi cu Dumnezeu. Și tu, domnișoară! spuse ea uitându-se la Anna.

— Crăciun fericit, *signora,* spuse Anna surâzând.

Unchiul Albert îi oferi Annei poșeta pe care o admirase, spunând:

— Crăciun fericit frumoasei și curajoasei Anna-Marta!

Anna rămase cu gura căscată, dar strânse poșeta în brațe, cum strânge o fetiță păpușa preferată.

— N-am primit în viața mea un cadou atât de superb. Am s-o păstrez mereu. Vă mulțumesc! Vă mulțumesc!

— Cu plăcere, spuse mătușa Greta.

— Aveți grijă de voi, spuse unchiul Albert. Și… Crăciun fericit!

6.

Când se închise ușa în urma lor, Pino se simți apăsat de gravitatea lucrului pe care aveau de gând să-l facă. Să fii prins cu un emițător de unde scurte, de producție americană, era echivalentul unei condamnări la moarte. Stând pe alee, Pino scoase dopul sticlei cu vin și trase o dușcă bună din excelentul Chianti pe care-l destupase unchiul Albert, după care îi dădu sticla Annei.

Anna sorbi de câteva ori din vin și luă apoi o înghițitură zdravănă. Tot un rânjet, îl sărută pe Pino și spuse:

— Uneori e suficient să ai încredere.

— Asta spune și părintele Re, răspunse Pino zâmbind. Mai ales dacă faci un lucru just, indiferent de urmări.

Ieșiră de pe alee. Pino ducea valiza. Anna vârî sticla de vin în noua ei poșetă, pe care o lăsă deschisă. Ținându-se de mână, făcură câțiva pași de dans și chicotiră, de parcă ar fi fost numai ei pe lume. Din josul străzii, de la un post de control nazist, auziră niște râsete gălăgioase.

— Se pare că au băut, spuse Anna.

— Cu atât mai bine, spuse Pino și se îndreptă către locuința părinților săi.

Cu cât ajungeau mai aproape, cu atât mai tare îl strângea Anna de mână.

— Stai liniștită, spuse Pino încet. Suntem beți, nu ne pasă de nimic.

Anna luă iarăși o înghițitură zdravănă de vin și spuse:

— În două minute ori s-a sfârșit totul, ori începe ceva nou.

— Mai ai timp să te răzgândești.

— Ba nu, Pino, sunt alături de tine.

Când urcară treptele de la intrarea în imobil, Pino avu un moment de panică și îndoială, întrebându-se dacă nu fusese o greșeală să o aducă pe Anna aici, să-i pună astfel viața în pericol, într-un mod cu totul inutil. Dar, în clipa când Pino deschise ușa, Anna izbucni în râs, se agăță de brațul lui și începu să cânte frânturi dintr-o colindă.

Fii altcineva, își spuse Pino în sinea sa și-i ținu Annei isonul, când intrară clătinându-se în casa scării.

Două santinele din Waffen-SS, pe care Pino nu le recunoscu, stăteau la baza scării, lângă ascensor, și-și ațintiră privirile asupra lor.

— Ce-i asta? întrebă în italiană unul dintre soldați, în vreme ce celălalt îndreptă asupra lor un pistol-mitralieră. Cine sunteți?

— Eu locuiesc aici, la etajul al șaselea, spuse Pino cu limba împleticită și le arătă actele. Sunt Giuseppe, băiatul lui Michele Lella, soldat fidel din Organizația Todt.

Soldatul german luă actele și le studie.

Anna se ținea de brațul lui Pino, cu o expresie amuzată, până când celălalt soldat o întrebă:

— Tu cine ești?

— Anna, răspunse ea și sughiță. Anna-Marta.

— Actele!

Anna clipi, vârî mâna în poșetă, dar își dădu apoi ochii peste cap, cherchelită:

— Vai, nu, e o poșetă nouă, cadoul meu de Crăciun, le-am lăsat în cealaltă poșetă, care e la Dolly. O cunoașteți pe Dolly?

— Nu. Ce treabă ai tu aici?

— Treabă? pufni Anna. Eu sunt servitoarea.

— Servitoarea familiei Lella a plecat deja.

— Nu, spuse Anna și flutură din mână. Servitoarea generalului Leyers.

Spusele ei atraseră atenția soldaților, mai ales când Pino adăugă:

— Iar eu sunt șoferul personal al generalului. Ne-a dat liber de Ajun și…

Pino își înclină capul către umărul drept și făcu un pas spre ei, mustăcind. Cu glas scăzut, conspirativ, spuse:

— Părinții mei sunt plecați. Avem liber astă-noapte. Nu e nimeni în locuință. Ne-am gândit să urcăm și să sărbătorim puțin, Anna și cu mine, înțelegeți?

Primul soldat ridică apreciativ din sprânceană. Celălalt se uită cu jind la Anna, care-i răspunse cu un zâmbet strengăresc.

— Bine? întrebă Pino.

— *Ja, ja,* răspunse soldatul râzând și-i înapoie lui Pino actele. Urcați! E Crăciunul.

Pino își luă actele, și le îndesă neglijent în buzunar și spuse:

— Vă rămân dator.

— Vă rămânem amândoi datori, spuse Anna sfios și sughiță iarăși.

Tocmai când Pino se gândea că scăpaseră cu bine, ridică de jos valiza de piele și sticlele dinăuntru zăngăniră.

— Ce aveți în valiză? întrebă al doilea soldat.

Pino se uită la Anna, care se îmbujoră și chicoti:

— Cadoul lui de Crăciun.

— Să văd, spuse soldatul.

— Nu, protestă Anna. E o surpriză.

— Deschide, insistă al doilea soldat.

Pino se uită la Anna, care roși iarăși și ridică din umeri.

Pino oftă, îngenunche și deschise curelele valizei. Când îi săltă capacul, dădu la iveală: încă două sticle de Chianti; un bustier roșu de satin, cu chilot asortat, portjartier și ciorapi roșii, până la coapse; o uniformă de cameristă franceză, în alb și negru, cu portjartier, chilot și ciorapi negri lucioși, de mătase; un sutien negru de dantelă, cu chilot asortat.

— Surpriză, spuse Anna încet. Crăciun fericit!

7.

Primul soldat izbucni în hohote de râs și spuse repede în germană ceva ce Pino nu înțelese. Celălalt soldat pufni și el în râs, la fel și Anna, care le dădu în germană un răspuns care-i făcu pe cei doi să râdă și mai tare.

Pino nu înțelegea ce se petrecea, dar profită de ocazie și scoase una dintre sticlele cu vin, după care închise valiza. Le întinse santinelelor sticla.

— Crăciun fericit și vouă!

— *Ja*? zise unul dintre soldați și luă sticla. E bun?

— *Magnifico!* De la o podgorie de lângă Siena.

Soldatul din SS îi arătă sticla partenerului său, care continua să rânjească, și apoi îi privi pe Pino și pe Anna.

— Vă mulțumesc. Crăciun fericit, ție și servitoarei tale!

El, partenerul lui și Anna pufniră iarăși în râs. Îndreptându-se către ascensorul ca o colivie, Pino râse și el, fără să știe de ce.

Când ascensorul se puse în mișcare, îi auziră pe soldații naziști trăncănind voioși și destupând sticla cu vin. Când ajunseră la etajul al treilea, unde santinelele nu-i mai puteau vedea, Anna șopti:

— Am reușit!

— Ce le-ai spus?

— O obrăznicie.

Pino râse, se aplecă spre ea și o sărută. Anna făcu un pas peste valiză și se lăsă să cadă în brațele lui. Îmbrățișați, trecură pe lângă al cincilea etaj și a doua pereche de santinele din Waffen-SS. Când Pino deschise ochii și se uită pe furiș la ei, peste umărul Annei, zări doi bărbați invidioși. Intrară în locuință, închiseră ușa, aprinseră o lampă și așezară valiza cu radioemițătorul într-un dulap, după care se prăbușiră îmbrățișați pe canapea.

— Nu m-am simțit niciodată așa, spuse Anna întretăiat, cu ochii mari și sticloși. Puteam să murim acolo jos.

— Asta te face să înțelegi ce contează cu adevărat, spuse Pino, acoperindu-i fața și obrajii cu sărutări. Tot restul dispare. Eu… eu cred că te iubesc, Anna.

Sperase ca ea să-i răspundă la fel, dar Anna se trase înapoi și chipul i se înăspri.

— Ba nu, să nu spui asta.

— De ce nu?

Anna ridică din umeri și apoi zise:

— Tu nu știi cine sunt eu. Cu adevărat.

— Ce m-ar putea împiedica să ascult muzica inimii mele de fiecare dată când te văd?

Anna își ferea privirea de a lui.

— Faptul că sunt văduvă?

— Văduvă? se miră Pino, încercând să-și ascundă dezamăgirea. Ai fost măritată înainte?

— Cam asta e ordinea lucrurilor, spuse Anna, privindu-l acum iscoditor.

— Ești prea tânără ca să fii văduvă.

— Sunt cuvinte care mai demult mă dureau, Pino. Acum e doar ceva ce spune toată lumea.

— Ei, bine, zise Pino, care încă se mai străduia să digere vestea. Povestește-mi despre el!

8.

Fusese o căsătorie aranjată. Mama ei, care continua să o acuze pe Anna de moartea soțului ei, își dorea nespus de mult să scape de ea și-i dădu drept zestre o casă pe care o moștenise. Numele lui era Christian.

— Era foarte arătos, spuse Anna cu un surâs dulce-amar. Ofițer de armată. Cu zece ani mai în vârstă decât mine. Am avut parte de o noapte a nunții și de o lună de miere de două zile, înainte ca el să fie trimis în Africa de Nord. A murit acum trei ani, apărând un oraș din deșert, numit Tobruk.

— L-ai iubit? întrebă Pino cu glasul sugrumat.

Anna își înălță bărbia și spuse:

— Dacă eram înnebunită după el când a plecat să lupte în războiul tâmpit al lui Mussolini? Nu. Abia îl cunoscusem. Nu a fost suficient timp să se aprindă o iubire adevărată, cu atât mai puțin să ardă. Dar recunosc că mi-a plăcut ideea să mă îndrăgostesc de el când se va întoarce la mine, cum credeam pe-atunci.

Pino își dădu seama că spunea adevărul.

— Dar… v-ați iubit?

— Era soțul meu, răspunse Anna iritată. Ne-am iubit două zile, după care el a plecat pe front și a murit, iar eu am rămas să-mi port singură de grijă.

Pino stătu puțin să se gândească. Privi în ochii iscoditori și răniți ai Annei și simți muzica din sufletul său.

— Nu-mi pasă, spuse. Mă face să te ador și mai mult, să te admir și mai mult.

Anna clipi din ochi, pentru a-și alunga lacrimile.

— Nu spui asta doar așa?

— Nu, zise Pino. Atunci îmi dai voie să-ți spun că te iubesc?

Anna ezită, dar apoi dădu din cap și se trase timidă mai aproape de el.

— Îți dau voie să-mi și arăți că mă iubești, spuse.

Aprinseră o lumânare și băură a treia sticlă de Chianti. Anna se dezbrăcă pentru Pino. Îl ajută să-și scoată hainele și se întinseră pe podeaua din camera de zi, pe un pat făcut din perne de dormit, perne de canapea, cearșafuri și pături.

Dacă ar fi fost o altă femeie decât Anna, Pino s-ar fi lăsat cuprins doar de fiorul de a-i atinge pielea și de a se lăsa mângâiat de ea. Dar, dincolo de tentația buzelor ei și de vraja ochilor ei, Pino era prins de ceva mult mai captivant, de ceva primordial, ca și cum Anna nu ar fi fost o ființă din carne și oase, ci un spirit, o melodie, instrumentul desăvârșit al iubirii. Se dezmierdară, se contopiră și, în acel prim extaz, Pino se simți formând un singur tot atât cu corpul, cât și cu sufletul Annei.

Capitolul douăzeci și trei

1.

În noaptea aceea nu a mai existat nici somn, nici război pentru Pino, doar Anna și plăcerea duetului lor.

Când se iviră zorile în ziua de Crăciun a anului 1944, Pino și Anna dormitau îmbrățișați.

— Cel mai frumos cadou, spuse Pino. Chiar și fără costumațiile de la Dolly.

Anna râse.

— Oricum nu erau mărimea mea.

— Îmi pare bine că santinelele nu ți-au cerut să le faci parada modei.

Anna râse iarăși și-l lovi ușor cu palma.

— Și mie.

Pino picotea și se pregătea să se lase furat de un somn adânc, satisfăcut, când auzi zgomotul unor cizme care veneau pe hol dinspre dormitoare. Sări în picioare și se întinse după pistolul său Walther, care zăcea pe scaun în toc. Îl apucă și se răsuci pe călcâie.

Cu pușca deja ațintită asupra fratelui său, Mimmo spuse:

— Crăciun fericit, băiețel nazist!

Pe obrazul stâng avea o cicatrice urâtă, vineție. În rest, Mimmo arăta la fel de greu încercat în lupte ca soldații germani aflați de-a lungul Liniei Gotice. Unchiul Albert auzise că Mimmo participase la acțiuni de sabotaj și ambuscade, că luptase și dăduse dovadă de mult curaj. După expresia dură a ochilor săi, Pino își dădu seama că era adevărat.

— Ce-ai pățit la față? întrebă Pino.

Mimmo rânji.

— Un fascist și-a implântat cuțitul în mine și a crezut că m-a ucis, lașule.

— Cine-i lașul? întrebă Anna furioasă și se ridică în picioare, învelită în așternut.

Mimmo îi aruncă o privire, clătină din cap către Pino și spuse dezgustat:

— Nu ești doar un laș și un trădător, ci mai aduci și o târfă în casa părinților noștri, în ziua de Crăciun, și te tăvălești cu ea în camera de zi!

Scos din fire, Pino învârti pistolul în mână, îl apucă de butoi și-și lovi fratele. Atins de Walther la obrazul rănit, Mimmo își pierdu echilibrul și începu să urle de durere. Din două salturi uriașe, Pino ajunse de cealaltă parte a canapelei și încercă să-i tragă un pumn în față fratelui său. Mimmo se feri și dădu după el cu patul puștii. Pino înhăță pușca, o smulse din mâna fratelui său și-l lovi cu ea în pântece, așa cum îl lovise Tito odinioară pe el la Casa Alpina. Rămas fără suflare, fratele său se prăbuși pe spate, pe podeaua camerei de zi.

Pino aruncă pușca în lături, îl încălecă pe Mimmo și-l apucă de gât cu o mână, vrând să-i tragă fratelui său mai mic un pumn în față, o dată și bine, fără să-i pese dacă era rănit sau nu. Dar când își luă avânt, Anna țipă.

— Nu, Pino! O să ne audă careva și atunci totul a fost degeaba.

Pino nu-și dorea nimic mai mult decât să-și caftească fratele, dar își luă mâna de la gâtul său și se ridică în picioare.

— Cine e? întrebă Anna.

— Fratele meu mai mic, spuse Pino cu scârbă.

— Fostul tău frate, zise Mimmo de jos cu tot atâta ură.

Pino îi spuse:

— Cară-te de aici, până nu mă răzgândesc și te omor în ziua de Crăciun.

Mimmo era cât pe-aci să sară la el, dar se răzgândi și se sprijini în coate.

— Într-o bună zi, foarte curând, Pino, ai să te urăști pentru faptul că ai devenit un trădător. Naziștii o să piară și atunci numai Dumnezeu te mai poate ajuta.

Mimmo se ridică de jos și-și luă pușca. Nu mai privi înapoi, ci o luă pe hol către dormitoare și dispăru.

— Ar fi trebuit să-i spui, zise Anna după ce plecase Mimmo.

— Nu e bine să știe. E mai sigur așa. Și pentru el, și pentru mine.

Pino începu brusc să tremure. Anna desfăcu așternutul în care era înfășurată și spuse:

— Ești înfrigurat și singur.

Pino zâmbi și se duse la ea. Anna înfășură așternutul în jurul lor și-l strânse pe Pino în brațe, zicând:

— Îmi pare rău că ai trăit așa ceva chiar în dimineața zilei de Crăciun, după cea mai frumoasă noapte din viața mea.

— Chiar?

— Ai un talent înnăscut, spuse ea și-l sărută.

Pino zâmbea jenat.

— Chiar crezi?

— O, da.

Se întinseră iarăși pe jos, se cuibăriră unul în brațele celuilalt și dormiră atât de bine, cum nu mai aveau să doarmă în următoarele săptămâni.

2.

O serie de viscole lovi nordul Italiei în următoarele săptămâni. Anul Nou aduse din Rusia vânturi tăioase și o zăpadă care îngropă natura în alburi stinse și griuri mohorâte. Pentru Milano era cea mai crâncenă iarnă care se înregistrase vreodată.

Porțiuni vaste din oraș aveau un aspect macabru. Fragmente arse de clădiri se înălțau dintre moloz și schije, amintindu-i lui Pino de niște dinți alb cu negru, inegali, care scrâșneau cu ură către cerul din care cădea aproape necontenit zăpadă, de parcă Dumnezeu ar fi făcut tot ce-i stătea în putință pentru a acoperi cicatricile războiului.

Gerul trimis de Dumnezeu îi făcea pe milanezi să sufere. Cu Leyers, care prăda ultimele provizii ale orașului, uleiul pentru încălzire devenise o raritate rezervată instalațiilor germane. Oamenii începură să taie copacii bătrâni și maiestuoși ai orașului, ca să aibă lemne de foc. Fumul focurilor se înălța din ruine și clădiri rămase întregi deopotrivă. Cioturi de copac mărgineau acum celebrele străzi, cândva umbroase, ale orașului Milano. Multe dintre parcuri fuseseră luate cu asalt și despuiate. Tot ce putea fi ars era ars. În unele cartiere, aerul era la fel de îmbâcsit ca o sobă cu cărbuni.

În prima jumătate a lunii ianuarie, generalul Leyers călători aproape neîntrerupt, ceea ce înseamnă că și Pino călători aproape neîntrerupt. De nenumărate ori parcurseră drumul înzăpezit și primejdios către Linia Gotică, pentru a se asigura că trupele care sufereau de frig își primeau rațiile.

Dar lui Leyers nu părea să-i pese de nevoile italienilor de rând. Nici nu se mai prefăcea că italienii vor fi plătiți pentru tot ce furnizau sau produceau pentru mașina de război germană. Dacă generalul avea nevoie de ceva, punea să fie confiscat. În ochii lui Pino, Leyers reveni la stadiul reptilian din acele prime zile când îl cunoscuse. Rece, necruțător, eficient, Leyers era un inginer cu o misiune, hotărât să o ducă la capăt cu orice preț.

Într-o după-amiază rece de la mijlocul lui ianuarie, generalul îi ordonă lui Pino să-l ducă la gara din Monza, unde-și îngreună iarăși valiza, pentru ca după aceea să ceară să fie dus la frontiera elvețiană de la Lugano.

De data aceasta, Leyers lipsi cinci ore. Când coborî din limuzina care-l adusese înapoi la graniță, ducea valiza ca și cum ar cântări de două ori mai mult decât la ieșirea din Italia și mergea parcă împleticit pe cărarea pe care o alesese pentru a se întoarce peste graniță la Fiat.

— *Mon général?* spuse Pino, după ce Leyers se așezase cu valiza pe bancheta din spate. Încotro?

Nu contează, spuse Leyers.

Mirosea a alcool.

— Războiul s-a sfârșit.

Uluit, Pino se întrebă dacă-l înțelesese bine.

— Războiul s-a sfârșit?

— Așa se poate spune, zise generalul dezgustat. Suntem în colaps economic, pe fugă din punct de vedere militar, iar lucrurile abominabile făcute pentru Hitler sunt pe cale de a fi descoperite. Du-mă la Dolly!

Pino întoarse Fiatul și începu coborâșul, încercând să pună cap la cap spusele generalului. Înțelegea ce însemna un colaps economic. Aflase, de asemenea, de la unchiul său că naziștii se retrăgeau după Ofensiva din Ardeni, din estul Franței, precum și de iminenta cădere a Budapestei.

Lucrurile abominabile făcute pentru Hitler. La ce se referea? La evrei? La sclavi? La atrocități? Pino ar fi vrut să-l întrebe pe Leyers la ce se referea, dar se temea de consecințe.

Sorbind constant dintr-o sticlă plată de alcool, generalul rămase tăcut tot drumul până la Milano. Pe când se apropiau de centrul orașului, ceva păru să-i trezească interesul și-i spuse lui Pino să încetinească. Părea atras de clădirile care rămăseseră întregi și le privea iscoditor, de parcă ar fi ascuns niște secrete.

— La Dolly, spuse Leyers cu limba împleticită. Trebuie să stau să mă gândesc, să-mi fac planuri, Vorarbeiter. Lasă mașina în parcul de automobile. Ai liber până luni, ora opt.

— Luni, spuse Pino. *Oui, mon général.*

Fără să mai aștepte să i se deschidă portiera din spate, Leyers coborî și traversă pe două cărări trotuarul până la imobilul lui Dolly și dispăru înăuntru cu mâinile goale. Uitase… Pino se răsuci și privi în spate. Valiza era acolo, pe jos.

3.

După ce trecu pe-acasă să se schimbe, Pino se duse ață la unchiul Albert. Lăsă automobilul în stradă și luă valiza, care era mai ușoară decât se așteptase. Când aruncă o privire prin vitrina magazinului și văzu că mătușa Greta servea doi ofițeri germani, se duse în spate și bătu la ușa atelierului.

O lucrătoare îi deschise, căscă ochii la el și-l întrebă:

— Azi unde ți-ai lăsat uniforma?

— Azi am liber, spuse Pino și trecu pe lângă ea cu sentimentul neplăcut că femeia îl studia din cap până-n picioare. Poți să-i spui unchiului meu că-l aștept sus în bucătărie?

Femeia dădu din cap, dar fără tragere de inimă.

Când sosi unchiul Albert, ceva părea să-l apese.

— Ai pățit ceva? întrebă Pino.

— Pe unde ai intrat?

Pino îi răspunse la întrebare.

— Ai văzut pe careva supraveghind magazinul?

— Nu, dar nici n-am fost atent la asta. Crezi că...? zise Pino.

Unchiul Albert dădu afirmativ din cap:

— Gestapoul. Trebuie să fim mai prudenți, să o lăsăm mai moale, să stăm în umbră pe cât posibil.

Gestapoul? Îl văzuseră coborând din automobilul oficial al generalului Leyers, cu valiza în mână?

Brusc, pericolul de a fi descoperit părea mai real decât oricând. Gestapoul era pe urmele unchiului Albert? Pe urmele spionului din înaltul Comandament German? Îl revăzu în sinea sa pe Tullio, cum zbiera la călăii săi, și se întrebă dacă ar da și el dovadă de același curaj, în cazul în care l-ar prinde și pune la zid.

Cu sentimentul vag că, dintr-un moment într-altul, agenții Gestapoului puteau da buzna înăuntru, Pino îi relată grăbit unchiului Albert despre excursia lui Leyers în Elveția, cum se întorsese de-acolo beat, spunând că războiul s-a sfârșit, și cum coborâse din mașină fără valiză.

— Deschide-o, spuse unchiul Albert. Mă duc s-o chem pe mătușă-ta să ne traducă.

După ce ieși Albert, Pino scoase cheia pe care o făcuse după mulajul de ceară, rosti în gând o rugăciune și vârî apoi cheia în

prima încuietoare. Trebui s-o tot miște până când reuși să descuie. A doua încuietoare cedă mai ușor.

Mătușa Greta veni în bucătărie și se uită palidă și șovăielnică la dosarele pe care le scosese Pino din valiză.

— Nici nu-mi vine să mă uit, spuse mătușa Greta, dar deschise totuși primul document și-și plimbă privirea peste paginile sale, când se înapoie și unchiul Albert. Sunt planuri de fortificații de pe Linia Gotică. Secțiuni întregi. Adu aparatul de fotografiat.

Unchiul Albert se duse grăbit după aparat și se apucară să fotografieze paginile și să noteze pe hartă pozițiile care, în opinia lor, se puteau dovedi valoroase pentru Aliați. Un document conținea orarul trenurilor care circulau între Italia și Austria. Altele se refereau la muniții și amplasamentele lor.

Ultimul document era o notă de mână, neterminată, a generalului Leyers, adresată generalului Karl Wolff, șeful SS din Italia. În notă se susținea că războiul era pierdut, aducându-se drept argumente declinul rapid al bazei industriale, avansarea Aliaților înainte de căderea zăpezii, precum și refuzul lui Hitler de a asculta de generalii săi de armată.

— „Trebuie să acceptăm faptul că nu mai putem continua multă vreme”, citi mătușa Greta din notă. „Dacă totuși continuăm, se va alege praful de noi și de patria noastră”. Asta-i tot. Fără semnătură. Nu a apucat s-o încheie.

Unchiul Albert stătu puțin să se gândească și apoi spuse:

— Un lucru primejdios să scrii așa ceva. Am s-o transcriu și mâine-dimineață îl rog pe Baka s-o transmită.

Radiooperatorul, deghizat într-un tâmplar care-i lucra familiei Lella dulapurile și rafturile de cărți din locuință, transmisese mesaje Aliaților, prin antena nazistă, în fiecare zi de la Crăciun încoace. Deocamdată totul mersese ca pe roate.

— Ce să fac acum? întrebă Pino, după ce așezase documentele la loc în valiză.

— Du-i valiza înapoi, spuse unchiul Albert. Astă-seară. Spune-i că a găsit-o cineva de la parcul de automobile și a venit să-ți spună.

— Aveți grijă de voi, zise Pino și trecu prin atelierul acum pustiu, ieșind pe alee.

Era la câțiva pași de Fiat când auzi:

— *Halt!*

4.

O lanternă arunca lumină asupra lui Pino, care încremeni cu valiza lui Leyers în mână.

Un locotenent din SS veni la el, urmat de colonelul Walter Rauff, șeful Gestapoului din Milano.

— Actele, spuse locotenentul în italiană.

Pino așează valiza jos, străduindu-se să-și păstreze calmul cât își caută actele, inclusiv scrisoarea de trecere de la generalul Leyers.

— De ce nu ești în uniformă? îl luă la rost locotenentul.

— Generalul Leyers mi-a dat două zile libere, spuse Pino.

Colonelul Rauff, omul care ordonase ca Tullio să fie ucis, nu spusese nimic deocamdată.

— Dar asta ce e? întrebă acum, atingând cu vârful cizmei valiza.

Pino își vedea deja moartea cu ochii.

— Valiza generalului Leyers, colonele. Se desfăcuseră niște cusături și mi-a cerut s-o duc la atelier la reparat. Tocmai voiam să i-o înapoiez. Vreți să mă însoțiți? Să-l întrebați pe dânsul care e situația? Dar pot să vă spun că era băut și prost dispus când am plecat de la el.

Rauff îl scruta pe Pino.

— De ce ai adus-o *aici* la reparat?

— E cel mai bun atelier de marochinărie din Milano. Toată lumea știe asta.

— Și, în afară de asta, e atelierul unchiului tău, spuse Rauff.

— Da, într-adevăr, răspunse Pino. E bine să ai familie, la nevoie. Ați mai mânat boi în ultima vreme, colonele?

Rauff îl privi atât de lung pe Pino, încât acesta se gândi că întrecuse măsura și o băgase pe mânecă.

— De atunci, nu, spuse în cele din urmă șeful Gestapoului și izbucni în râs. Transmite-i salutări generalului Leyers!

— Sigur, zise Pino și dădu din cap de mai multe ori, în vreme ce Rauff și omul lui se îndepărtau.

Lac de sudoare, Pino așează valiza jos, lângă bancheta din spate, urcă la volan și-l prinse cu amândouă mâinile.

— Vai, Doamne, șopti Pino. Vai, Doamne Sfinte!

De îndată ce se opri din tremurat, porni motorul Fiatului și conduse până la Dolly. Anna îi deschise ușa, agitată.

— Generalul e foarte beat și furios, îi spuse lui Pino în șoaptă. A lovit-o pe Dolly.

— A lovit-o?

— Acum s-a calmat și și-a cerut scuze.

— Tu ești bine?

— Da. Dar nu cred că e momentul potrivit să stai de vorbă cu el. O ține una și bună cu idioții și trădătorii care au pierdut războiul.

— Pune-i valiza acolo lângă cuier, spuse Pino și-i dădu Annei valiza. Mi-a dat două zile libere. Nu vii la mine? Tata a plecat iarăși la mama.

— Azi nu, spuse Anna. Dolly s-ar putea să aibă nevoie de mine. Dar mâine?

Pino se aplecă spre ea, o sărută și spuse:

— De-abia aștept!

După ce lăsă Fiatul în parcul de automobile, Pino se întoarse acasă. Se gândea la Mimmo. Unchiul Albert nu prea voia să-i spună cu ce se ocupa fratele lui mai mic – și nici nu era cazul. Dacă l-ar interoga în legătură cu acțiunile de partizan ale lui Mimmo, Pino ar putea afirma pe bună dreptate că nu știe nimic. Dar era foarte curios să afle ce fapte de vitejie făcuse neîndoielnic fratele său, îndeosebi după ce unchiul Albert îi spusese că Mimmo avea o reputație de luptător „feroce”.

Amintindu-și cu drag de Alpi, de ascensiunile lor și de faptele bune la care fuseseră părtași, Pino se simțea și mai nefericit la gândul că Mimmo îl credea un laș și un trădător. Singur în apartament, își dorea din tot sufletul ca spusele generalului Leyers de la granița elvețiană să fie adevărate, ca războiul să se fi sfârșit realmente, iar viața, viața lui, să fie din nou frumoasă.

Închise ochii și încercă să-și imagineze momentul în care se va sfârși războiul și cum va afla el acest lucru. Va dansa lumea pe străzi? Vor veni americanii la Milano? Sigur că da. La Roma erau deja de șase luni, nu-i așa? Nu era splendid? Nu era șic?

Aceste gânduri îi retreziră vechea dorință de a călători în America, de a vedea lumea de dincolo de ocean. *Poate așa capătă ființă viitorul,* își spuse Pino în sinea sa*. Întâi trebuie să ți-l imaginezi. Întâi trebuie să visezi la el.*

După câteva ore, telefonul din apartament începu să sune și nu se mai opri din zbârnâit.

Lui Pino nu-i venea deloc să se dea jos din patul lui cald, dar telefonul continuă să sune, până când Pino simți că nu mai suportă. Se strecură de sub pături, traversă cu pași împleticiți holul rece și aprinse lumina.

Ora patru dimineața? Cine să sune la ora asta?

— Familia Lella, răspunse Pino.

— Pino? exclamă Porzia cu glasul sugrumat. Tu ești?

— Da, mamă. Ce s-a întâmplat?

— Un mare necaz, spuse Porzia și începu să plângă.

Lui Pino îi sări somnul de spaimă.

— Cu tata?

— Nu, suspină Porzia. El doarme dincolo.

— Atunci ce e?

— Lisa Rocha? O mai ții minte? Prietena mea cea mai bună din copilărie?

— Locuiește în Lecco. Are o fată, cu care mă jucam eu mai demult la lac.

— Gabriella. A murit, spuse Porzia și i se frânse glasul.

— Cum? zise Pino, amintindu-și cum o dăduse pe fetiță în leagăn în curtea părinților ei.

Mama lui Pino suspină.

— Era teafără și nevătămată, lucra în Codigoro, dar i s-a făcut dor de casă și a vrut să vină să-și viziteze părinții. Tatăl ei, soțul Lisei, e foarte bolnav și Gabriella își făcea griji.

Porzia îi spuse lui Pino că, ieri după-amiază, Gabriella Rocha plecase cu autobuzul din Codigoro împreună cu o prietenă. Șoferul încercase probabil să recupereze o întârziere și schimbase traseul, luând-o prin Legnago.

— Acolo se luptau partizanii cu fasciștii, spuse Porzia. La vest de Legnago, lângă un cimitir și o livadă, pe drumul spre Nogara, autobuzul a nimerit în plină luptă. Gabriella a încercat să fugă, dar a fost prinsă într-un schimb de focuri și ucisă.

— Vai, ce cumplit, spuse Pino. Îmi pare atât de rău, mamă!

— Gabriella a rămas acolo, Pino, spuse Porzia cu mare greutate. Prietena ei a reușit să-i tragă corpul în cimitir, după care a fugit de-acolo și i-a telefonat Lisei. Adineauri am vorbit cu Lisa. Soțul ei e bolnav și nu se poate duce s-o caute pe fata lor. Parcă nu mai există decât răutate și nedreptate pe lumea asta.

Mama lui Pino plângea cu sughițuri.

Pino se simțea oribil.

— Vrei să mă duc eu s-o iau de-acolo?

Porzia se opri din plâns și își trase nasul.

— Poți? Și s-o duci la mama ei? Nici nu știi cât ar însemna asta pentru mine.

Lui Pino nu-i surâdea ideea de a se ocupa de cadavrul unei fete, dar știa că asta se cuvenea să facă.

— E în cimitirul dintre Legnago și Nogara?

— Acolo a lăsat-o prietena ei, da.

— Plec chiar acum, mamă.

5.

Trei ore mai târziu, îmbrăcat în haine groase de iarnă, aflat la volanul Fiatului lui Leyers, Pino cotea pe un drum de țară care ocolea prin est Mantova și ducea la Nogara și Legnago. Era o dimineață cu vânt și ninsoare. Fiatul gonea pe drumul înghețat, străbătut de făgașe.

Pătrunzând tot mai adânc în peisajul rural, automobilul trecu pe lângă câmpuri acoperite de zăpadă, despărțite de drum prin garduri de lemn și ziduri din pietre stivuite. Pino forță automobilul să urce pe o colină aflată la vest de Nogara și opri acolo, pentru a privi în jos. În stânga sa erau crânguri de măslini și livezi desfrunzite, care se întindeau până la un cimitir mare, împrejmuit de un zid. În dreapta, panta era mai abruptă, dar trecea mai curând într-un șes cu livezi, câmpuri și gospodării.

Cu zăpada care cădea domol, peisajul ar fi putut părea bucolic, dacă un autobuz ars nu ar fi blocat drumul din apropierea porții cimitirului și dacă nu s-ar fi auzit pocnetele, zornetele și zbieretele unei lupte care era încă în toi, la câteva sute de metri în josul colinei. Pino simți cum i se spulberă toată hotărârea.

Eu nu m-am înrolat pentru așa ceva, îi trecu prin minte și fu cât pe-aci să se întoarcă din drum. Dar în urechi îi răsună glasul Porziei, care-l implora s-o ducă pe Gabriella la mama ei. Și nu se cuvenea să o lase pe fata aceasta, pe prietena lui din copilărie, la cheremul păsărilor de pradă.

Întinse mâna și scoase din torpedou binoclul generalului Leyers. Coborî din automobil în frigul tăios și îndreptă binoclul în vale. Imediat zări mișcare și observă că latura sudică a drumului era controlată de Cămășile Negre fasciste, în vreme ce partizanii, cu baticurile lor roșii la gât, țineau sub control toată latura nordică, până la est de zidul cimitirului, care se afla la vreo cinci sute de metri de el. Pe drum și în șanțuri, pe câmpuri și în crânguri zăceau victimele ambelor armate.

Pino stătu puțin și se gândi la cele văzute, după care își făcu un plan care-l îngrozea nespus, dar un altul mai bun nu-i veni în minte. Preț de câteva secunde, frica de a coborî dealul îl țintui pe loc. Tot soiul de întrebări i se învălmășeau în minte, una mai chinuitoare decât alta.

Dar, de îndată ce luă decizia de a merge, încercă să nu se mai gândească la pericol. Verifică dacă pistolul Walther din buzunarul hainei sale era încărcat, apoi își trase mănușile pe mâini și luă din portbagaj două cearșafuri albe. Le luase ca să le folosească drept lințoliu, dar acum îi serveau la altceva. Unul și-l înfășură în jurul taliei ca o fustă, iar celălalt și-l așeză ca un șal peste căciula de lână și haină.

Pino porni către nord, păstrând distanța față de drum. Învelit în cearșafuri, se deplasa prin viscol ca o fantomă. Traversă întâi orizontal flancul dealului, pentru ca apoi să cotească în jos, coborând treptat, până ajunse la adăpostul celui mai apropiat crâng de măslini.

Mai merse încă vreo două sute de metri și viră apoi spre est, de-a lungul unui zid de piatră care mărginea crângul la nord. Prin binoclu și ninsoare văzu în dreapta, mai departe, siluetele unor partizani care stăteau întinși pe burtă la baza unor măslini bătrâni și trăgeau în fasciștii care încercau să traverseze drumul.

Pino merse ghemuit, încercând să se adăpostească pe cât posibil în dosul zidului de piatră. Auzi pistoalele-mitraliere ale fasciștilor, gloanțele care nimereau în copaci și ricoșau de pe zidul de piatră, și uneori bufnetul surd al unui partizan doborât, din câte își dădea el seama.

În tăcerea care răsuna încă de împușcături, Pino auzi urletele de agonie ale bărbaților răniți din ambele tabere, care-și invocau soțiile și mamele, pe Iisus, Fecioara Maria și Dumnezeu cel Atotputernic, implorând după ajutor sau sfârșitul chinurilor.

Glasurile acestea suferinde se înfipseră în mintea lui Pino și-l țintuiră pe loc când se redeschise focul. Nu se mai putea mișca. Dacă îl nimereau? Dacă murea? Ce ar face mama lui dacă l-ar pierde? Se întinse pe burtă în zăpadă, în dosul zidului de piatră, tremurând incontrolabil și gândindu-se că mai bine ar face cale întoarsă și s-ar duce acasă.

Dar apoi i se ivi în minte imaginea lui Mimmo, care-l numea un laș și un trădător, și atunci i se făcu rușine că stătea pitit după un zid de piatră. *Să nu vi se tulbure inima,* spusese cardinalul Schuster în Ajunul Crăciunului. *Să nu vi se tulbure inima. Nu-ți pierde credința,* îi spusese părintele Re de nenumărate ori.

Pino se ridică în patru labe și se târî înainte, către est, încă vreo sută de metri, până unde se sfârșea zidul de piatră. Ezită câteva clipe și fugi apoi prin dosul unui alt crâng de măslini, zărind în dreapta sa, la vreo șaptezeci de metri, câțiva partizani care se mișcau printre copaci. O mitralieră deschise focul de pe latura drumului controlată de fasciști.

Pino se aruncă în zăpadă și cuprinse cu brațele baza unui copac bătrân. Gloanțele secerau crângul de la est spre vest și înapoi, retezându-le copacilor crengile și partizanilor membrele, după urletele de durere care urmau focurilor de armă. Preț de câteva secunde, totul a fost pentru Pino un coșmar încremenit în zăpadă, peste care se suprapuneau mugetul animalic al mitralierei și țipetele răniților.

Mitraliera își îndreptă tirul în direcția lui Pino. Ridicându-se în picioare, Pino o luă la fugă din calea proiectilelor aruncate în urma lui. Le auzea trosnind în copacii din spatele lui, dar nu mai avea mult până la colțul zidului care împrejmuia cimitirul și se gândi că va scăpa teafăr.

Atinse cu piciorul o rădăcină ascunsă sub zăpadă și se poticni. Se căzni să-și păstreze echilibrul, dar solul cedă sub următorul lui pas și Pino căzu pe burtă într-un șanț de scurgere plin de zăpadă.

6.

Mitraliera sfâșia aerul deasupra lui și sfărâmă colțul zidului care împrejmuia cimitirul, smulgând bucăți de piatră și mortar, după care își schimbă iarăși direcția.

Cu fața în zăpadă, Pino auzi urletele sfâșietoare ale bărbaților și băieților care se agățau de viață și cereau ajutor sau implorau să se sfârșească odată totul. Durerea lor îl îmboldi să se ridice din zăpadă, în picioare. Stătu așa în șanțul de scurgere și privi locul în care zăcuse și pricepu că, dacă nu ar fi căzut și ar fi încercat să ajungă în cimitir, acum sigur ar fi fost mort, probabil spintecat în două.

Văzu mișcare în sud. Cămășile Negre fasciste traversau drumul. Pino se înveli în cearșaf, ieși din șanț și din câțiva pași mari dispăru după zidul din spate al cimitirului, înalt de doi metri și jumătate.

Mototoli cearșafurile și le aruncă peste zid. Apoi se lăsă pe vine, sări și se agăță de coama înghețată a zidului. Se trase în sus, își săltă un picior peste coama zidului, o încălecă și sări apoi dincolo, aterizând în zăpada adâncă din cimitir. De cealaltă parte a zidului, soldații răniți și schilodiți continuau să se tânguie.

Auzi o împușcătură. Calibru ușor, după pocnetul înfundat. Apoi încă una. Și încă una.

Pino își scoase din buzunar pistolul Walther, își acoperi iarăși umerii cu cearșafurile și se deplasă grăbit printre morminte, statui și mausolee troienite, către intrarea cimitirului. Se gândea că prietena Gabriellei nu reușise să o tragă pe fată prea departe, deci corpul ei trebuia să fie undeva în față.

De dincolo de zid se auzi o nouă împușcătură, apoi a cincea și a șasea. Pino merse mai departe. Își plimbă privirea în jur, dar nu zări pe nimeni în cimitir. Făcu un ocol, ca să nu fie văzut de pe drum prin poarta cimitirului, și ajunse la primul șir de morminte de la intrare.

Cercetă prin binoclu spațiul deschis din fața cimitirului, dar tot nu văzu nimic. Făcu înapoi câțiva pași și se uită printre mormintele din primul șir, apoi din al doilea, și atunci văzu – sau, mai bine spus, i se năzări că vede – corpul Gabriellei Rocha, sub un strat de zăpadă de cincisprezece centimetri. O luă la

fugă într-acolo. Când din afara cimitirului răsunară a șaptea și a opta împușcătură, Pino aruncă o privire către poarta cimitirului, dar spre ușurarea lui nu văzu pe nimeni.

Fiica celei mai bune prietene a Porziei zăcea întinsă pe spate, la baza unei pietre funerare înalte, care o ferea să fie văzută de la poartă și de pe drum. Pino îngenunche lângă făptura acoperită de zăpadă, se aplecă și suflă în pulberea care se risipi ca un nor, dezvelind un chip frumos, dar învinețit de ger. Ochii Gabriellei erau închiși. Pe buzele ei părea să mijească un zâmbet împăcat, de parcă în drum spre cer ar fi auzit un comentariu amuzant. Pino îi suflă toată zăpada de pe față și de pe părul negru și observă că sângele se scursese în cristalele de gheață, înconjurându-i capul cu un nimb roșu-pal.

Cu fața schimonosită, Pino încercă să-i ridice capul, constată că avea gâtul rigid, dar văzu totuși locul pe unde-i străpunsese glonțul cerebelul – rănile nu erau mari, doar două găuri din care se scursese sângele, de o parte și de cealaltă a punctului în care se întâlnesc măduva spinării și trunchiul cerebral. Pino îi așeză capul la loc și o curăță de zăpadă. Își aminti cum se distraseră ei în copilărie și își spuse că măcar nu suferise. Fusese vie și speriată într-un moment, moartă și împăcată în următorul, fără să mai apuce măcar să tragă aer în piept.

După ce întinse cearșafurile pe zăpadă, Pino își așeză pistolul pe mormânt și o rostogoli pe Gabriella pe primul cearșaf. Când ridică marginile acestuia în jurul ei, începu să se întrebe cum va reuși să-i tragă corpul peste zidul din spate al cimitirului, fără o frânghie.

Când se răsuci după al doilea cearșaf, era prea târziu. Trei soldați fasciști intraseră pe poarta cimitirului. Își țineau puștile îndreptate asupra lui Pino, de la o distanță de patruzeci de metri.

7.

— Nu trageți! strigă Pino, căzu în genunchi și ridică brațele. Nu sunt partizan. Lucrez pentru generalul-maior Hans Leyers de la înaltul Comandament German din Milano. El m-a trimis să duc cadavrul acestei fete la mama ei, în Lecco.

Doi dintre soldați aveau o mină sceptică și înverșunată. Al treilea pufni în râs și veni spre Pino cu arma ridicată, spunând:

— Asta-i cea mai tare scuză pe care am auzit-o vreodată de la un partizan. Parcă-i și păcat să-ți zbor creierii.

— Să nu faci asta, îl avertiză Pino. Am la mine acte care dovedesc că spun adevărul. Uite aici, în haină.

— Ne doare-n cot de actele tale false, îl luă soldatul fascist în râs.

Se opri la zece metri de Pino, care spuse:

— Vrei să-i explici Ducelui de ce m-ai împușcat în loc să mă lași să mă ocup de cadavrul acestei fete?

Cuvintele lui Pino îl făcură pe soldat să ezite, dar apoi râse batjocoritor:

— Acum vrei să-mi zici că ești prieten cu Mussolini?

— Nu sunt prieten cu el. Lucrez pentru el ca translator când îl vizitează generalul Leyers. E adevărat. Hai să-ți arăt actele și ai să vezi.

— N-ar fi mai bine să verificăm, Raffaele? întrebă un alt soldat, care începuse să se neliniștească.

Raffaele șovăi, dar apoi îi făcu semn lui Pino să-i arate actele. Pino îi arătă legitimația de la Organizația Todt, scrisoarea semnată de către generalul Leyers, precum și un document de liberă trecere semnat de către Benito Mussolini, președintele Republicii de la Salò. Era singurul lucru pe care-l furase din valiza lui Leyers.

— Lăsați armele jos, spuse Raffaele în cele din urmă.

— Îți mulțumesc, zise Pino ușurat.

— Norocul tău este că nu te-am împușcat pentru simplul motiv că te afli aici, spuse Raffaele.

Când Pino se ridică în picioare, Raffaele îl întrebă:

— Cum se face că nu ești în armata de la Salò? Cum se face că ești șoferul unui nazist?

— E complicat, răspunse Pino. *Signore*? Eu nu vreau decât să duc cadavrul fetei acasă la mama ei, care are inima sfâșiată de durere și așteaptă să-și poată îngropa fiica.

Raffaele îl privi cu un ușor dispreț, dar spuse:

— Bine, hai, ia-o!

Pino își recuperă pistolul, și-l puse în toc și o înveli apoi pe Gabriella în al doilea cearșaf. Își vârî mâna în buzunarul hainei,

scoase de acolo brasarda cu svastică a Organizației Todt și și-o trase pe braț. Apoi se aplecă și ridică în brațe corpul fetei.

Nu era foarte grea, dar abia din două încercări reuși să o prindă bine, la pieptul lui. Dădu din cap și o luă înapoi pe lângă morminte, călcând prin zăpada care continua să se aștearnă pe pământ, cu senzația acută că soldații din Cămășile Negre îi urmăreau fiecare pas.

8.

Când Pino ieși pe poarta cimitirului, o rază de soare miji printre nori, luminând autobuzul ars din stânga lui și făcând fulgii de zăpadă să scânteieze ca niște nestemate care se așterneau pe pământ. Dar, când începu să urce pe drum către colina îndepărtată, Pino nu se mai uită la diamantele care curgeau din ger. Trăgea cu coada ochiului ba în stânga, ba în dreapta, la Cămășile Negre care tăiau cu topoare, fierăstraie și cuțite capetele partizanilor morți, chiar dedesubtul baticurilor roșii legate la gât.

Cincisprezece, poate chiar douăzeci de capete fuseseră deja înfipte în stâlpi de gard, cu fețele către drum. Mulți dintre ei aveau ochii deschiși și fețele schimonosite în agonia morții. Sub privirile întunecate și mute ale bărbaților fără corpuri, greutatea fetei moarte din brațele sale îi păru lui Pino brusc insuportabilă. Îi venea să-i dea drumul Gabriellei, să o lase acolo și să fugă de cruzimea din jurul lui. Dar o întinse pe jos, se sprijini într-un genunchi, cu capul plecat și ochii închiși, și se rugă la Dumnezeu să-i dea puterea de a merge mai departe.

— Așa făceau și romanii, spuse Raffaele din spatele lui.

Pino se răsuci și-l privi consternat pe fascist.

— Cum?

Raffaele spuse:

— Cezar punea să se înșire pe drumurile către Roma capetele inamicilor săi, drept avertisment pentru ce pățeai dacă te opuneai voinței împăratului. Cred că are același efect și acum. Cred că Il Duce ar fi mândru. Tu ce zici?

Pino clipi absent din ochi.

— Nu știu. Eu sunt doar un șofer.

O ridică iarăși pe Gabriella de jos și urcă anevoie pe drumul înzăpezit, încercând să-și ferească privirea de capetele tot mai numeroase de pe stâlpii de gard mânjiți cu sânge, dar și de mișcările abrupte, de măcelari, ale fasciștilor care se ocupau de celelalte cadavre.

Capitolul douăzeci și patru

1.

Cea mai bună prietenă a Porziei deveni isterică, atunci când Pino se ivi la ușa ei, în Lecco, cu cadavrul Gabriellei. O ajută să întindă trupul fiicei ei pe o masă, unde niște femei în doliu așteptau să o pregătească pentru înmormântare. Când începură să o jelească, Pino se strecură afară, fără să mai aștepte un cuvânt de mulțumire. Nu mai putea sta nicio clipă în preajma moartei sau asculta ecoul durerii celor vii.

Urcă în Fiat și porni motorul, fără să bage însă în viteză. Vederea acelor decapitări îl zdruncinase profund. Să ucizi un om în război era una, să-i pângărești trupul era alta. Ce fel de barbari erau oamenii aceia? Cine era în stare să facă așa ceva?

Revăzu în gând toate evenimentele teribile la care asistase de când venise războiul și în nordul Italiei. Micuțul Nicco, ținând grenada în mână. Tullio în fața plutonului de execuție. Sclavii din tunel. Degețelele care se iteau din vagonul roșu de marfă, pe Peronul 21. Și acum capetele acelea fără trup, pe stâlpii de gard înzăpeziți.

De ce eu? De ce trebuie să văd eu toate acestea?

Pino avea sentimentul că el și Italia fuseseră condamnați să îndure cruzimi aparent fără limite. Ce nouă brutalitate îl mai aștepta? Cine va mai muri? Și în ce mod oribil?

Toate aceste gânduri negre, dar și altele se învălmășeau în mintea lui. Îl apucă neliniștea, apoi spaima și în cele din urmă panica. Ședea nemișcat, dar respira mult prea repede, era asudat și febril, iar inima îi bătea ca și cum ar urca în fugă un deal. Își dădu seama că-i era imposibil să se întoarcă la Milano în această stare. Avea nevoie să se afle într-un loc liniștit și

îndepărtat, undeva unde să poată urla și nimănui să nu-i pese. Mai mult de-atât, avea nevoie de cineva care să-l ajute, căruia să-i poată povesti…

Își îndreptă privirea către nord și realiză unde voia să meargă, pe cine voia să vadă.

Conduse către nord, de-a lungul malului estic al Lacului Como, indiferent la frumusețea acestuia, preocupat să ajungă cât mai curând la Chiavenna și șoseaua către Pasul Spluga.

După Campodolcino, drumul deveni aproape impracticabil. Pino trebui să pună lanțuri la roțile Fiatului, pentru a urca până la Madesimo. Lăsă mașina la capătul potecii spre Motta și începu urcușul pe cărarea bătătorită, acoperită de un strat nou de zăpadă, de douăzeci și cinci de centimetri.

Soarele răzbi în sfârșit pe cer. Un vânt puternic spulberă ultimii nori, când Pino ajunse pe platou și înghiți lacom aerul tăios, atent nu la măreția locului, ci la Casa Alpina. La vederea refugiului îl cuprinse o asemenea disperare, încât străbătu în fugă platoul și trase de șnurul clopotului de la intrare ca și cum ar fi fost o alertă de incendiu.

Cu coada ochiului zări patru bărbați înarmați, care veneau de după colțul clădirii. Purtau la gât baticuri roșii și își țințeau puștile asupra lui.

Pino ridică mâinile și spuse:

— Sunt prieten cu părintele Re.

— Percheziționați-l, spuse unul dintre ei.

Pino intră în panică, gândindu-se la actele pe care le avea în buzunar, unul de la generalul Leyers, celălalt de la Mussolini. Partizanilor le-ar fi fost de ajuns pentru a-l împușca.

Dar bărbații nu mai apucară să ajungă la el, căci ușa se deschise și părintele Re își ațintă privirea asupra lui.

— Da? spuse părintele. Cu ce te pot ajuta?

Pino își scoase căciula de pe cap.

— Sunt eu, părinte Re. Pino Lella.

Părintele căscă ochii, întâi neîncrezător, dar apoi bucuros și uimit. Îl strânse pe Pino în brațe și exclamă:

— Am crezut că ai murit!

— De ce să fi murit? spuse Pino, reținându-și lacrimile. Ce v-a făcut să credeți asta?

Preotul se dădu un pas înapoi, îl privi radios și apoi zise:

— Nu contează. Bine că ești viu!

— Da, părinte, spuse Pino. Pot să intru? Să stăm de vorbă?

Părintele Re observă că partizanii se uitau la ei și spuse:

— Garantez eu pentru el, prieteni. Îl cunosc de mulți ani și nu există alpinist mai bun ca el.

Dacă spusele lui îi impresionară pe partizani sau nu, Pino nu mai apucă să vadă. Îl însoți pe părintele Re în holul familiar, simți mirosul pâinii proaspete a fratelui Bormio și auzi apoi bărbați care gemeau și vorbeau cu glasuri scăzute.

Mai bine de jumătate din sala de mese a Casei Alpina fusese transformată în lazaret. Un bărbat pe care Pino îl recunoscu drept medic din Campodolcino îl trata, împreună cu o infirmieră, pe unul dintre cei nouă bărbați răniți, care stăteau întinși pe paturi de campanie în jurul șemineului.

— Brigada a 90-a Garibaldi, spuse părintele Re.

— Nu sunt oamenii lui Tito?

— Pe huliganii aceia i-a alungat din vale Brigada a 90-a acum câteva luni. Din ce am aflat noi recent, Tito și banda lui fac jaf pe șoseaua către Pasul Brenner. Niște lași. Bărbații pe care-i vezi aici sunt toți curajoși.

— Putem merge undeva să vorbim, părinte? Am bătut atâta drum până aici.

— Aha? Sigur că da, răspunse părintele Re și-l conduse pe Pino în chilia sa.

Preotul îi făcu semn să ia loc pe băncuță. Pino se așeză și începu să-și frângă mâinile.

— Vreau să mă spovedesc, părinte, spuse.

Părintele Re părea îngrijorat.

— Despre ce anume?

— Despre viața mea de când am plecat de-aici, spuse Pino și-i relată părintelui Re cele mai rele lucruri pe care le trăise.

2.

De patru ori cedă nervos, când îi povesti părintelui Re despre generalul Leyers și sclavi, despre Carletto Beltramini, care-l blestemase în prezența tatălui său muribund, despre decimarea din închisoarea San Vittore, despre împușcarea lui Tullio

Galimberti, cum își bătuse Mimmo joc de el și cum părăsise azi-dimineață cimitirul, sub privirile moarte ale capetelor retezate.

— Nu știu de ce mi se întâmplă toate acestea, spuse Pino plângând. E prea mult, părinte. Am văzut prea multe.

Părintele Re își așează o mână pe umărul lui Pino.

— Și eu consider că e prea mult, Pino, dar mi-e teamă că pentru Dumnezeu nu e prea mult să-ți ceară.

Uimit, Pino zise:

— Ce să-mi ceară?

— Să depui mărturie pentru toate câte ai văzut și auzit, spuse preotul. Moartea lui Tullio nu trebuie să fi fost în zadar. Ucigașii din Piazzale Loreto trebuie aduși în fața justiției. La fel și fasciștii aceia pe care i-ai văzut azi-dimineață.

— Pe care i-am văzut măcelărindu-i pe morți... Nu știu, părinte... Mă face să mă îndoiesc de credința mea în umanitate, în faptul că oamenii sunt buni în adâncul sufletului lor, nu barbari, nu așa.

— Orice om care a văzut asemenea lucruri se va îndoi de credința lui în umanitate, spuse preotul. Dar majoritatea oamenilor *este* bună în esență. Trebuie să crezi în asta.

— Chiar și naziștii?

Părintele Re ezită, dar apoi spuse:

— Eu nu mi-i pot explica pe naziști. Cred că nici naziștii nu și-i pot explica pe naziști.

Pino își suflă nasul.

— Cred că mi-ar plăcea să fiu unul dintre bărbații aceia din sala de mese, părinte. Să lupt pe față. Să fac lucruri care contează.

— Dumnezeu vrea ca tu să lupți altfel, pentru o cauză dreaptă, altfel nu te-ar fi pus în locul în care te afli.

— Să-l spionez pe generalul Leyers, spuse Pino și ridică din umeri. Părinte, cu excepția faptului că am cunoscut-o pe Anna, ultima dată când m-am simțit bine în pielea mea a fost aici, la Casa Alpina, când am ajutat oameni să ajungă în Val di Lei, când am salvat vieți omenești.

— Ei, bine, zise părintele Re. Nu mă pricep eu prea bine, dar nu pot să nu cred că ai salvat viețile multor Aliați cu informațiile pe care le-ai obținut riscându-ți viața.

Până atunci, Pino nu privise lucrurile așa. Își șterse lacrimile și spuse:

— Generalul Leyers... din câte v-am povestit eu, credeți că e rău, părinte?

— Să omori un om punându-l la muncă e același lucru ca și cum l-ai împușca, spuse preotul. E doar un alt mijloc.

— Așa gândesc și eu, spuse Pino. Uneori, Leyers e parcă alt om, dar în clipa următoare e un monstru.

— Din ce ai văzut tu și mi-ai relatat mie, aș zice că într-o bună zi vei pune monstrul în cătușe, îl vei face să plătească pentru păcatele lui pe Pământ, înainte de a da socoteală pentru ele în fața lui Dumnezeu.

Spusele părintelui îl făcură pe Pino să se simtă mai bine.

— Mi-ar plăcea nespus să fie așa.

— Atunci așa va fi. Chiar ai fost în arhiepiscopia din Milano?

— O dată, spuse Pino.

— Și în vila lui Mussolini din Gargnano?

— De două ori, spuse Pino. E un loc ciudat, părinte. Nu-mi place să merg acolo.

— Nici nu vreau să știu. Dar mai povestește-mi despre Anna.

— E amuzantă și drăguță și isteață. E cu șase ani mai în vârstă decât mine și e văduvă, dar o iubesc, părinte. Ea nici nu știe încă, dar am de gând să mă însor cu ea după război.

Bătrânul preot zâmbi.

— Atunci regăsește-ți credința în umanitate prin iubirea ta pentru Anna și clădește-ți puterea prin iubirea ta pentru Dumnezeu. Sunt vremuri întunecate, Pino, dar eu simt că norii vor să se risipească și soarele vrea să răsară iarăși deasupra Italiei.

— Până și generalul Leyers spune că războiul e ca și încheiat.

— Să ne rugăm ca generalul tău să aibă dreptate, spuse părintele Re. Rămâi la cină? Poți să înnoptezi aici, să stai de vorbă cu răniții, și mai am și doi piloți americani doborâți, care vor sosi diseară și ar avea nevoie de o călăuză până la Val di Lei. Ce spui?

Americani! gândi Pino. Ce grozav ar fi! O ascensiune până la Val di Lei ar prii corpului său, iar sufletului său i-ar prii să-i ajute pe cei doi americani să scape. Dar apoi se gândi la generalul Leyers, la ce ar face dacă ar afla că Pino a bătut tot nordul Italiei cu un cadavru pe bancheta din spate a automobilului său oficial.

— De fapt, părinte, spuse Pino, ar trebui să mă întorc. Generalul ar putea avea nevoie de mine.

— Sau Anna.

La auzul numelui ei, Pino zâmbi.

— Sau Anna.

— Așa se și cade să fie, spuse părintele Re chicotind. Pino Lella. Un tânăr îndrăgostit.

— Da, părinte.

— Ai grijă de tine, fiule. Și să nu-i frângi inima.

— Nu, părinte. Niciodată.

Pino părăsi Casa Alpina cu sentimentul că se purificase cumva. Aerul după-amiezii târzii era proaspăt și tăios. Piscul Groppera se înălța ca o clopotniță pe fundalul cerului albastru-cobalt, iar platoul alpin de la Motta îi păru lui Pino iarăși una dintre cele mai mărețe catedrale ale lui Dumnezeu.

3.

Plecând grăbit de la parcul de automobile, la scurt timp după lăsarea întunericului, Pino avu sentimentul că trăise trei vieți într-o singură zi. Când intră în imobilul în care locuia familia lui, o găsi pe Anna stând și glumind cu santinelele.

— Ai venit! spuse ea pe un ton de parcă ar fi băut deja un pahar de vin.

Unul dintre soldați spuse ceva, celălalt râse și Anna traduse:

— Vrea să știe dacă ai idee cât de norocos ești.

Pino îi adresă un zâmbet larg soldatului din SS.

— Spune-i că știu. Spune-i că, atunci când sunt cu tine, mă simt cel mai norocos bărbat de pe Pământ.

— Ce dulce ești, spuse Anna și traduse.

Unul dintre soldați ridică sceptic din sprânceană. Dar celălalt dădu din cap, amintindu-și poate de femeia care-l făcea pe el să se simtă cel mai norocos bărbat de pe Pământ.

Santinelele nu-i mai cerură lui Pino actele și el, și Anna, urcară curând cu ascensorul. Când trecură de etajul al cincilea, Pino o strânse pe Anna la piept și se sărutară pătimaș. Se desprinseră unul de celălalt când ascensorul ajunse la etajul al șaselea.

— Deci ți-a fost dor de mine? întrebă Anna.

— Ridicol de mult, spuse Pino și o apucă de mână când ieșiră din ascensor.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Anna, în timp ce el vâra cheia în broască.

— Nimic, spuse Pino. Doar că… doar că am nevoie să uit iarăși cu ține de războiul acesta.

Anna îl atinse tandru pe obraz.

— Sună de-a dreptul fantastic.

Intrară în apartament, încuiară ușa și nu mai ieșiră decât după aproape treizeci de ore.

4.

Luni dimineață, Pino opri cu zece minute mai devreme în fața imobilului în care locuia Dolly. Șezu câteva clipe la volan, desfătându-se cu amintirea orelor petrecute cu Anna, când timpul stătuse parcă în loc, când nu mai existase război, doar plăcere și fericirea amețitoare a iubirii care se înfiripă, la fel de triumfătoare și voioasă ca aria prințului Calat.

Portiera din spate a Fiatului se deschise. Generalul Leyers așeză întâi valiza pe banchetă și apoi luă și el loc, îmbrăcat în paltonul lui lung și gri, pentru ocazii oficiale.

— La Monza, spuse Leyers. La gară.

Începuse să ningă ușor când Pino demară, furios că Leyers se duce iarăși după aurul furat, să mai transporte o parte din el în Elveția.

Parcă și vedea cum avea să se desfășoare ziua. Și-o va petrece așteptând ore în șir la frontiera de la Lugano, înghețând bocnă, în vreme ce generalul se ocupa de afacerile lui secrete. Dar când Leyers reveni din triaj, nu-i spuse lui Pino să-l ducă la granița cu Elveția, ci la gara centrală din Milano.

Ajunseră acolo pe la amiază. Leyers nu-l lăsă pe Pino să-i ducă valiza, ci îi tot muta greutatea dintr-o mână într-alta, în timp ce se îndreptau către trenul hodorogit, cu vagoane de vite roșii-spălăcit, care stătea în frigul tăios pe Peronul 21.

Pino se rugase să nu mai vadă niciodată trenul acela, dar iată-l, tot acolo era, iar el mergea spre el cu groază, implorându-l pe Dumnezeu să nu-l mai lase să vadă degetele fluturând din

crăpăturile vagoanelor. Dar văzu deja de la treizeci de metri degete, zeci de degete, de toate vârstele, care cereau îndurare, în vreme ce vocile dinăuntru strigau după ajutor. Prin crăpăturile din vagoane, Pino văzu că majoritatea acestor oameni nu era mai călduros îmbrăcată decât cei pe care-i văzuse în aceleași vagoane în septembrie.

— Ne e frig! strigă o voce. Vă rog!

— Fata mea! strigă o altă voce. Are febră. Vă rog.

Dacă generalul Leyers le auzise rugămințile, le ignoră și se duse întins la colonelul Rauff, care stătea și aștepta împreună cu zece soldați din Waffen-SS ca trenul să plece din stație. Pino își trase chipiul peste ochi și rămase puțin în urmă. Lângă Rauff, doi soldați din SS țineau în lesă scurtă doi câini ciobănești germani. Dar aceștia nu părură să-l impresioneze pe Leyers, care i se adresă calm lui Rauff.

O clipă mai târziu, Rauff le ordonă soldaților să se îndepărteze. Pino rămase în umbra unui stâlp de fier și-i urmări pe general și pe Rauff discutând aprins, până când Leyers făcu un semn către valiza sa.

Rauff se holbă întrebător la general, apoi la valiză și apoi iar la general, după care spuse ceva. Leyers dădu afirmativ din cap. Colonelul de Gestapo lătră un ordin către soldații din SS. Doi dintre ei se duseră la ultimul vagon de vite, îl descuiară și-i traseră ușile în lături. Optzeci de oameni, bărbați, femei și copii, erau înghesuiți într-un spațiu destinat pentru douăzeci de vaci. Erau îngroziți și tremurau de frig.

— Vorarbeiter, spuse generalul Leyers.

Pino evită privirea lui Rauff și se duse la general.

— *Oui, mon général.*

— Am auzit pe cineva spunând: „Fata mea e bolnavă”.

— *Oui, mon général,* zise Pino. Am auzit și eu.

— Spune-i mamei să mi-o arate pe fata ei bolnavă.

Neștiind ce să creadă, Pino se întoarse către oamenii din vagonul de vite și traduse.

După câteva clipe, o femeie străbătu mulțimea, susținând o fetiță de vreo nouă ani, palidă și transpirată.

— Spune-i că vreau să-i salvez fata, zise generalul Leyers.

Pino se blocă întâi, dar apoi traduse.

Femeia începu să plângă.

— Vă mulțumesc. Vă mulțumesc.

— Spune-i că am să mă ocup să primească îngrijire medicală și să nu mai ajungă niciodată pe Peronul 21, spuse generalul. Dar fata trebuie să vină singură.

— Cum? zise Pino.

— Spune-i, zise Leyers. Și fără discuții. Ori fata e salvată, ori nu e, și am să găsesc pe altcineva care să se învoiască.

Pino nu știa ce să creadă, dar îi spuse femeii.

Femeia înghiți în sec, dar nu zise nimic.

Femeile din jurul ei spuneau:

— Salveaz-o! Haide!

Până la urmă, mama fetei bolnave dădu afirmativ din cap și Leyers le spuse soldaților din SS:

— Duceți-o la mașina mea și stați acolo cu ea!

Naziștii șovăiră, dar Rauff strigă la ei să facă ce li se spune. Fata, deși slăbită și febrilă, deveni isterică în momentul când o luară din brațele mamei ei. Țipetele și plânsetele ei răsunară în toată gara, în vreme ce Leyers îi înșiruia pe ceilalți oameni din vagonul de vite. Trecu prin fața lor, privindu-l pe fiecare în parte, până când se opri în fața unei fete de vreo șaptesprezece, optsprezece ani.

— Întreab-o dacă vrea să fie dusă într-un loc sigur, spuse Leyers.

Pino traduse și fata dădu din cap fără să șovăie.

Generalul Leyers le ordonă altor doi soldați din Waffen-SS să o ducă și pe ea la mașina lui.

Generalul merse mai departe, inspectându-i pe oameni, iar Pino nu avu cum să nu-și aducă aminte cum îi evaluase Leyers pe sclavii din stadionul de la Como, în prima lui zi ca șofer al generalului. În câteva minute, generalul Leyers mai alese două persoane, doi băieți, doi adolescenți. Unul dintre ei refuză, dar tatăl și mama lui îi ignorară obiecțiile.

— Luați-l, spuse bărbatul cu fermitate. Dacă e în siguranță, e al dumneavoastră.

— Ba nu, tată, spuse băiatul. Vreau să...

— Nu-mi pasă, spuse femeia și-l îmbrățișă plângând. Du-te! Ne descurcăm noi.

După ce soldații din SS îi conduseră pe băieți de acolo, Leyers îi făcu un semn lui Rauff, care le ordonă celorlalți oameni să se suie înapoi în vagonul de vite. Pe Pino îl apucă groaza când îi

văzu cum se urcă în tren, îndeosebi pe părinții ultimului băiat ales. Se tot uitau peste umăr, înainte de a se sui în vagon, de parcă ar vrea să mai arunce o ultimă privire la tot ce însemnase iubire și bucurie în viața lor.

Ați procedat corect, gândi Pino. *E tragic, dar ați procedat corect.*

Când soldații închiseră ușile vagonului, traseră bara și puseră lacătul, Pino nici nu se putu uita.

— Să mergem, spuse Leyers.

Trecură pe lângă colonelul Rauff. Valiza generalului rămase la picioarele șefului Gestapoului.

Când ajunseră la Fiat, cele patru persoane pe care le coborâse Leyers din tren ședeau înăuntru și tremurau de frig. Trei erau pe bancheta din spate, unul în față. Soldații din SS îi păzeau. Când Leyers le spuse să plece, nu avură o mină prea fericită.

Generalul deschise portiera din spate, se uită la cei patru și surâse.

— Vorarbeiter, spune-le că numele meu este generalul-maior Hans Leyers din Organizația Todt. Și spune-le, te rog, să repete.

— Să repete, *mon général?*

— Da, se răsti Leyers la Pino, scos din sărite. Numele meu. Rangul meu. Organizația Todt.

Pino făcu întocmai și cei patru, până și fetița bolnavă, repetară pe rând numele, rangul și Organizația Todt.

— Excelent, spuse generalul. Și acum întreabă-i cine i-a salvat de pe Peronul 21?

Lui Pino i se păru ciudat, dar îi întrebă, iar cei patru repetară conștiincios numele lui Leyers.

— Să aveți viață lungă și prosperă și să-l preamăriți pe Dumnezeul vostru de parcă azi ar fi Pesach, spuse Leyers și închise portiera.

Generalul se uită la Pino și-i spuse, scoțând aburi pe gură de la frig:

— Du-i la arhiepiscopie, Vorarbeiter, la cardinalul Schuster. Spune-i să-i ascundă sau să-i ducă în Elveția. Spune-i că-mi pare rău că nu i-am putut aduce mai mulți.

— *Oui, mon général,* spuse Pino.

— La ora șase vii să mă iei de la sediul centralei telefonice, spuse Leyers.

Se răsuci pe călcâie și o luă înapoi spre gară.

— Avem multă treabă.

Pino rămase să privească în urma lui Leyers, întrebându-se ce însemnau toate acestea. *De ce făcea...? Ce făcea...?* Dar apoi decise că nu conta. Cel mai important lucru era să-i ducă pe cei patru la arhiepiscopie. Urcă la volan și porni motorul.

Fetița bolnavă, Sara, plângea și suspina după mama ei.

— Unde mergem? întrebă cealaltă fată.

— În cel mai sigur loc din Milano, răspunse Pino.

5.

Pino parcă Fiatul în curtea arhiepiscopiei și le spuse celor patru să aștepte în mașină. Apoi urcă pe treptele acoperite de zăpadă până la apartamentul cardinalului și bătu la ușă.

Îi deschise un preot pe care nu-l cunoștea. Pino îi spuse cine era, pentru cine lucra și pe cine avea în mașină.

— De ce erau în vagoane de vite? întrebă preotul.

— N-am întrebat, dar cred că sunt evrei.

— Ce l-a făcut pe generalul acela nazist să creadă că Eminența Sa va vrea să se ocupe de niște evrei?

Pino se uită la preot, a cărui față împietrise, și-l cuprinse indignarea. Se îndreptă de spate, cât era el de înalt, și-l privi de sus pe preot, care era un bărbat scund.

— Eu nu știu ce l-a făcut pe Leyers să creadă asta, spuse Pino. Dar știu că, de un an și jumătate, cardinalul Schuster ajută evrei să fugă în Elveția, pentru că l-am ajutat și eu la asta. Și acum n-ar fi mai bine să-l întrebăm pe cardinal ce dorește să facem?

Rostise aceste cuvinte cu un ton atât de amenințător, încât preotul cedă și spuse:

— Nu promit nimic. Lucrează în bibliotecă. Dar mă duc să…

— Nu, mă duc eu, spuse Pino. Știu drumul.

Trecu iute ca săgeata pe lângă preot, străbătu coridorul și bătu la ușă bibliotecii.

— Am cerut să nu fiu deranjat, părinte Bonnano, strigă Schuster dinăuntru.

Pino își scoase chipiul, deschise ușa și intră, dând din cap și spunând:

— Îmi cer scuze, Lord Cardinal, dar e o urgență.

Cardinalul Schuster îl fixă curios cu privirea.

— Eu te cunosc pe tine.

— Pino Lella, Lord Cardinal. Sunt șoferul generalului Leyers. A dat jos din trenul de pe Peronul 21 patru evrei. Mi-a spus să-i aduc la dumneavoastră și să vă spun că-i pare rău că n-au putut fi mai mulți.

Cardinalul își țuguie buzele.

— Zău?

— Sunt aici. În automobilul lui oficial.

Schuster nu spuse nimic.

— Eminența Voastră, spuse părintele Bonnano, i-am explicat că dumneavoastră nu vă puteți ocupa personal de asemenea…

— De ce nu? replică Schuster tăios și se uită apoi la Pino. Adu-i înăuntru.

— Vă mulțumesc, Lord Cardinal, spuse Pino. O fetiță are febră.

— O să chemăm un medic. Se va ocupa părintele Bonnano. Nu-i așa, părinte?

Preotul ezită, dar făcu apoi o plecăciune adâncă.

— De îndată, Eminența Voastră.

Pino îi conduse pe cei patru în bibliotecă și așteptă ca părintele Bonnano să le aducă pături și ceai fierbinte, după care spuse:

— Trebuie să plec, Lord Cardinal.

Schuster îl studie pe Pino și-l trase apoi deoparte, unde să nu-i audă refugiații.

— Nu știu ce să cred despre generalul Leyers, spuse cardinalul.

— Nici eu. Se schimbă de la o zi la alta. E plin de surprize.

— Da, spuse Schuster gânditor. Chiar *este* plin de surprize, nu-i așa?

Capitolul douăzeci și cinci

1.

Din Alpi continua să se reverse un aer polar, adus de niște vânturi tăioase, care se abăturã neînduplecate asupra orașului Milano de la sfârșitul lui ianuarie și până în primele zile din februarie 1945. Generalul Leyers ordonă confiscarea unor alimente de bază, precum făina, zahărul și uleiul. La lungile cozi care se formau pentru puținele alimente rămase izbucniră revolte. În condițiile de viață insalubre, cauzate de bombardamente, se răspândiră boli precum febra tifoidă și holera. În unele zone din oraș deveniră epidemice. Pentru Pino, Milano era parcă un loc blestemat, și se întreba de ce erau atât de aspru pedepsiți locuitorii săi.

Vremea și cruzimea lui Leyers dădură naștere la ură pe tot cuprinsul Italiei de nord. Cu tot gerul de afară, când purta brasarda sa cu svastică, Pino simțea parcă dogoarea mâniei pe care o exprima fața fiecărui italian ostil pe lângă care trecea. Grimase de dezgust. Tresăriri de ranchiună. Spasme de repulsie. Vedea toate aceste reacții și încă și mai multe. Îi venea să strige la ei, să le spună ce făcea el cu adevărat, dar păstra tăcerea, își înghițea rușinea și își vedea de drum.

După ce-i salvase pe cei patru evrei, generalul Leyers începu să aibă un comportament capricios. Muncea zile în șir în ritmul lui normal, frenetic și insomniac, după care devenea abătut și se îmbăta în apartamentul lui Dolly.

— Ba e cu moralul sus, ba la pământ, îi spuse Anna lui Pino într-o după-amiază de la începutul lui februarie, pe când ieșeau dintr-o cafenea aflată la colțul străzii lui Dolly. Ba s-a sfârșit războiul, ba continuă luptele.

Zăpadă acoperea Via Dante și aerul era rece, dar soarele strălucea în acea zi atât de intens, încât se hotărâră să facă o plimbare.

— Ce se va întâmpla după război? întrebă Pino când ajunseră în apropierea parcului Sempione. Cu Dolly, vreau să zic?

— Leyers vrea s-o mute la Innsbruck când se va deschide șoseaua prin Pasul Brenner, spuse Anna. Dolly vrea să plece

încă de pe-acum, cu trenul. Dar el zice că e periculos. Trenurile care trec prin Brenner sunt bombardate. Dar eu cred că are pur și simplu nevoie de ea aici, așa cum o să aibă și ea nevoie de mine acolo o vreme.

Lui Pino i se strânse stomacul.

— Ai să te muți cu Dolly la Innsbruck?

Anna se opri lângă o adâncitură lungă și lată din zăpadă, care marca vechiul șanț din jurul Castelului Sforza. Cetatea din secolul al cincisprezecelea fusese lovită de bombardamentele din 1943. Turnurile medievale, rotunde, din ambele colțuri fuseseră transformate în ruine. Pe fundalul alb al zăpezii se vedeau ca niște plăgi negre stricăciunile turnului de deasupra podului basculant.

— Anna? spuse Pino.

— Doar până se instalează Dolly, răspunse Anna și studie turnul bombardat, de parcă ar fi ascuns vreo taină. Știe că vreau să mă întorc la Milano. Și la tine.

— Atunci e bine, spuse Pino și sărută mâna înmănușată a Annei. Acolo sus sunt cel puțin cincisprezece metri de zăpadă. Va dura săptămâni bune până o să curețe șoseaua.

Anna se întoarse spre el și spuse cu speranță în glas:

— Generalul zicea că, după ce se opresc ninsorile, s-ar putea să mai dureze încă o lună, dacă nu chiar mai mult.

— Eu mă rog să fie mai mult, spuse Pino și o strânse în brațe și o sărută, până când auziră un fâlfâit de aripi și se desprinseră din îmbrățișare.

Niște corbi mari și negri ca abanosul ieșiră în zbor din spărturile provocate de bombe în turnul central al cetății. Trei își luară zborul croncănind și cârâind, în vreme ce ai patrulea și cel mai mare survola leneș turnul deteriorat.

— Trebuie să mă întorc, spuse Anna. Și tu trebuie să te întorci.

Străbătură Via Dante ținându-se de mână. De la următorul colț de stradă, Pino îl văzu pe generalul Leyers ieșind din imobil și îndreptându-se către Fiatul parcat în apropiere.

— Am plecat, spuse Pino și-i mai trimise Annei o bezea, înainte de a o lua la fugă să-l întâmpine pe Leyers. Îi deschise portiera Fiatului spunând: – Mii de scuze, *mon général.*

Generalul se răsti la el.

— Unde-ai fost?

— La plimbare, spuse Pino. Cu camerista. Unde să vă duc?

Leyers era gata-gata să-l ia la rost pe Pino, dar se uită pe geam și o văzu pe Anna apropiindu-se.

Oftă lung și spuse:

— La cardinalul Schuster.

2.

Douăsprezece minute mai târziu, Pino intra cu Fiatul pe sub arcadă în curtea arhiepiscopiei, care era înțesată de vehicule. Găsi un loc de parcare, coborî și-i deschise generalului portiera.

Leyers spuse:

— S-ar putea să am nevoie de tine.

— *Oui, mon général,* spuse Pino și-l urmă pe nazist.

Traversară curtea troienită și urcară apoi pe scara exterioară până la apartamentul cardinalului Schuster. Generalul Leyers bătu la ușă și Giovanni Barbareschi le deschise. Tânărul seminarist reușise iarăși să evadeze? Leyers nu păru să-l recunoască pe falsificatorul care supraviețuise decimării din închisoarea San Vittore. Dar Pino îl recunoscu și-i plesni obrazul de rușine că purta brasarda cu simbolul naziștilor.

— Generalul Leyers are o întrevedere cu Eminența Sa.

Barbareschi se feri din calea lor. După un moment de ezitare, Pino trecu pe lângă seminaristul care-l privea cu interes, de parcă nu și-ar fi amintit în ce împrejurări îl mai văzuse. Nu în curtea închisorii San Vittore, se rugă în sinea sa Pino. Barbareschi sigur îl văzuse pe Leyers acolo. Văzuse oare și cum încercase generalul să împiedice decimarea? Intrară în biblioteca privată a cardinalului. Schuster stătea în picioare în spatele biroului său.

— Mă bucur că ați putut veni, generale Leyers, spuse Schuster. Îl cunoașteți pe *signor* Dollmann?

Pino se abținu să caște ochii la celălalt bărbat aflat în încăpere. Nu exista om în Italia care să nu-l cunoască. Un bărbat înalt și slab, cu o statură elegantă, cu degete nefiresc de lungi și un zâmbet larg, studiat, Eugen Dollmann apărea frecvent în presă. Era translatorul lui Hitler, când vizita Führerul Italia sau, invers, Mussolini Germania.

Pino începu să-i traducă lui Leyers în franceză, dar Dollmann îl întrerupse.

— Pot să traduc eu în locul tău, tinere, îi spuse Dollmann lui Pino și dădu din mână.

Pino dădu din cap, se retrase lângă ușă și se întrebă dacă să iasă sau nu. Numai Barbareschi păru să observe că nu ieși. Dollmann se ridică în picioare, îi întinse mâna lui Leyers și i se adresă în germană. Generalul zâmbi, dădu din cap și-i răspunse.

Dollmann îi spuse în italiană cardinalului Schuster:

— E de acord să traduc eu. Să-i spun șoferului său să plece?

Privirea cardinalului îi ocoli pe Leyers și Barbareschi și se opri asupra lui Pino.

— Lăsați-l să rămână, spuse Schuster și se întoarse apoi către Leyers. Generale, am aflat că Hitler vrea să recurgă, în cazul unei retrageri, la tactica pământului pârjolit și să distrugă puținele comori rămase orașului Milano.

Dollmann traduse. Leyers îl ascultă și răspunse apoi vorbind repede. Translatorul spuse:

— Generalul a auzit și el acest lucru și dorește să-i spună cardinalului că nu este de acord cu această politică. El este inginer și un mare admirator al arhitecturii și artei. Este împotriva oricărei distrugeri inutile.

— Dar noul feldmareșal, Vietinghoff? întrebă cardinalul.

— Noul feldmareșal cred că poate fi convins să procedeze așa cum se cuvine.

— Iar dumneavoastră sunteți dispus să-l convingeți?

— Sunt dispus să încerc, Eminența Voastră, spuse Leyers.

— Atunci vă binecuvântez eforturile, spuse cardinalul Schuster. Mă veți ține la curent?

— Da, Eminența Voastră. Dar trebuie să vă previn, cardinale, să aveți grijă ce veți declara în public în zilele următoare. Există persoane influente care de-abia așteaptă să găsească un motiv de a vă aresta – sau și mai rău.

— Nu ar îndrăzni, spuse Dollmann.

— Nu fiți naiv. Sau n-ați auzit încă de Auschwitz?

La auzul acestui cuvânt, cardinalul păru să se descurajeze.

— E ceva abominabil în fața lui Dumnezeu.

Auschwitz? gândi Pino. *Lagărul de muncă unde se duceau vagoanele roșii de vite*? Revăzu în mintea sa degețelele care se

ițiseră dintr-o crăpătură a vagonului. Ce se întâmplase cu acel copil? Cu ceilalți oameni? Morți, desigur, dar… *ceva abominabil*?

— Pe curând, Eminența Voastră, spuse Leyers pocnind din călcâie și se întoarse să plece.

— Generale? strigă cardinalul după el.

— Eminență?

— Să aveți grijă de șoferul dumneavoastră, spuse Schuster.

Leyers îl privi sever pe Pino, dar apoi păru să-și amintească ceva, se îmbună și zise:

— Cum să nu am? Îmi amintește de nepotul meu răposat.

3.

Auschwitz

Pino se tot gândea la acel nume, acel loc, acel lagăr de muncă al Organizației Todt, în timp ce-l conducea pe generalul Leyers la următoarea sa întrevedere, la uzina Fiat din Mirafiori, de la marginea orașului Torino. Ar fi vrut să-l întrebe pe Leyers în ce consta caracterul abominabil al acelui loc, dar se temea de reacția sa.

Întrebarea continuă să-l preocupe pe Pino și când sosiră la întrevederea cu Calabrese, directorul uzinei Fiat, care nu părea foarte încântat să-l revadă pe Leyers.

— Nu pot face nimic, spuse Calabrese. Am avut prea multe acțiuni de sabotaj. Nu mai putem menține linia de producție.

Pino era sigur că Leyers va exploda. Dar acesta spuse:

— Vă apreciez sinceritatea și vreau să știți că mă ocup să asigur protecția uzinei Fiat.

Calabrese avea un aer nesigur.

— Protecția față de ce?

— Față de distrugerea totală, spuse generalul. Führerul a cerut ca, în cazul unei retrageri, să se aplice tactica pământului pârjolit, dar eu mă ocup ca bazele întreprinderii și economiei dumneavoastră să supraviețuiască. Fiat va continua să existe, indiferent ce se va întâmpla.

Directorul stătu o clipă să se gândească, după care spuse:

— Am să le transmit asta superiorilor mei. Vă mulțumesc, generale Leyers.

4.

— Le face favoruri, spuse Pino mai târziu, în aceeași seară, în bucătăria unchiului și mătușii lui. Așa procedează el.

— Măcar îl ajută pe cardinalul Schuster să protejeze Milano, spuse unchiul Albert.

— După ce a jefuit satele, se înfierbântă Pino. După ce a omorât oameni punându-i la muncă. Am văzut eu ce a făcut el.

— Știm că ai văzut, spuse mătușa Greta cu un aer preocupat.

Și unchiul Albert părea preocupat.

— Ce aveți? întrebă Pino.

— Am auzit niște știri tulburătoare azi-dimineață la radio, spuse unchiul Albert. Despre un lagăr de concentrare din Polonia, numit Au-nu-știu-cum.

— Auschwitz, spuse Pino și simți că-l apucă greața. Ce s-a întâmplat?

Unchiul Albert îi spuse că, la sosirea lor în Auschwitz pe data de 27 ianuarie, rușii găsiseră unele părți din lagăr aruncate în aer și documentele arse. SS-iștii aflați la conducerea lagărului fugiseră și luaseră cu ei, ca sclavi, cincizeci și opt de mii de deținuți evrei.

— Au lăsat șapte mii de evrei acolo, spuse unchiul Albert cu glasul sugrumat.

Mătușa Greta clătina din cap consternată.

— Erau toți, bineînțeles, niște schelete umane, pentru că naziștii au încercat să-i ucidă prin muncă.

— Păi, nu v-am spus eu? strigă Pino. Am văzut eu ce fac ei!

— E mai oribil decât ce ne-ai descris tu, spuse unchiul Albert. Supraviețuitorii au relatat că acele clădiri pe care le-au aruncat în aer naziștii înainte de a fugi erau camere de gazare, folosite pentru a-i otrăvi pe evrei, precum și un crematoriu în care le ardeau trupurile.

— Au spus că fumul a întunecat cerul ani de zile în jurul lagărului, Pino, spuse mătușa lui și-și șterse lacrimile. Sute de mii de oameni au murit acolo.

Degetele, degetele acelea micuțe se iviră iarăși în mintea lui Pino, la fel și mama fetiței bolnave, și tatăl care voise ca fiul lui să fie salvat. Plecaseră spre Auschwitz cu doar câteva

săptămâni în urmă. *Sunt morți? Au fost otrăviți și arși? Sau se numără printre sclavii care se retrag spre Berlin?*

Pino îi ura pe nemți, pe toți nemții și îndeosebi pe Leyers.

Generalul îi spusese că Auschwitz era un lagăr de muncă al Organizației Todt. *Se ocupă de construcții,* spusese. *Ce fel de construcții? Camere de gazare? Crematorii?*

Rușine și repulsie îl cuprinseră pe Pino la gândul că purtase și el uniforma OT, aceeași uniformă pe care o purtaseră cei care construiseră camerele de gazare menite să-i ucidă pe evrei și crematoriile menite să ascundă dovezile. Pentru el, cei care construiseră acele lagăre erau la fel de vinovați precum cei care le conduseseră. Iar Leyers nu avusese cum să nu știe. Doar era un apropiat al lui Hitler.

5.

Pe 20 februarie 1945, Pino și generalul Leyers ajunseseră în satul Osteria Ca'Ida după câteva ore bune de condus. Ultimele douăzeci de minute le petrecuseră derapând pe un noroi rece și alunecos, pe drumul abrupt care urca la o înălțime de unde se vedea în sud-est, la vreo trei kilometri distanță, cetatea medievală Monte Castello.

Pino mai fusese de câteva ori acolo în toamnă, pentru ca Leyers să poată studia cetatea de la distanță și să înțeleagă mai bine cum trebuia fortificată. Monte Castello se înălța la opt sute de metri deasupra unei șosele care ducea spre nord, către Bologna și Milano. Controlul asupra acelei șosele era esențial pentru menținerea Liniei Gotice.

În cursul ultimei luni, cetatea și fortificațiile ridicate de către Leyers la Belvedere și Della Toraccia rezistaseră de patru ori atacurilor Aliaților. Dar în dimineața aceasta rece și mohorâtă, Monte Castello se afla sub asediu.

Pino trebui să-și protejeze urechile cu mâinile față de șuierăturile și bubuiturile obuzelor care cădeau în cetate și în preajma ei. Fiecare explozie era ca o lovitură de ciocan în piept. Fiecare lovitură împroșca schije și flăcări, urmate de nori de fum uleios, care se înălțau, se deșirau și întunecau cerul de cositor.

Pino tremura de frig. Îl urmări pe Leyers care, înfofolit într-un palton lung, cerceta prin binoclu câmpul de bătălie și privi apoi către sud-vest, peste creste și piscuri. Fără să aibă nevoie de binoclu, văzu la depărtare de vreo cinci kilometri o armată care se deplasa peste dealurile în nuanțe cenușii și alb-mate.

— Divizia a 10-a Americană de Vânători de Munte luptă pentru Della Toraccia, spuse generalul Leyers și-i oferi lui Pino binoclul. Foarte bine pregătiți. Strașnici soldați.

Pino luă binoclul și văzu câteva frânturi de bătălie, înainte ca Leyers să zică:

— Binoclul.

Pino i-l înapoie iute generalului, care privi prin el către sud-est, pe lângă baza cetății Monte Castello. Trase o înjurătură și râse apoi sardonic.

— Ia-l, îi spuse lui Pino și-i dădu binoclul. Ia-l și uită-te cum mor niște afurisiți de negri.

Pino șovăi, totuși privi apoi prin binoclu și văzu soldați din Armata Expediționară Braziliană, care atacau pe teren deschis, la baza flancului sud-vestic al muntelui. Prima linie de atacanți ajunsese la patruzeci de metri de bază, când unul dintre bărbați călcă pe o mină de teren și fu spulberat într-o pâclă de pământ, fum și sânge. Încă un soldat călcă pe o mină, și apoi încă unul, pentru ca după aceea mitralierele germane să deschidă de sus focul lor distrugător, pironindu-i pe soldați în loc.

Dar tunurile și mortierele Aliaților continuară să lovească cetatea. Până pe la ora zece deschiseseră breșe în zidurile cetății, și de-o parte, și de cealaltă, iar brazilienii continuau să vină în valuri, traversând în cele din urmă terenul minat, ajungând la baza cetății Monte Castello și începând o ascensiune mortală, care avea să dureze câteva ore.

Generalul Leyers și Pino stătură acolo în frig tot timpul, urmărind cum cucerește Divizia a 10-a Americană de Vânători de Munte Della Toraccia și cum ocupă brazilienii Monte Castello în jurul orei cinci după-amiaza. Când tunurile Aliaților încetară să mai tragă, versantul muntelui era presărat cu cratere. Din cetate rămăseseră doar niște ruine fumegând. Nemții se retrăgeau.

Generalul Leyers spuse:

— Aici am fost învins, iar Bologna va cădea în câteva zile. Du-mă înapoi la Milano.

Generalul șezu tăcut tot drumul, cu capul plecat, notându-și ceva într-un carnet și răsfoindu-și documentele din valiză, până când opriră în fața imobilului în care locuia Dolly.

Pino îi duse valiza și împreună trecură prin casa scării, pe lângă babă, și urcară. Generalul Leyers bătu la ușa apartamentului. Pino rămase surprins când le deschise Dolly, îmbrăcată într-o rochie neagră de lână, mulată pe corp.

Avea ochii umezi, ca și cum ar fi băut. Cu țigara aprinsă și balansându-se pe tocurile ei înalte, spuse:

— Ce bucurie că v-ați întors acasă, generale, spuse, apoi se uită la Pino. Mi-e teamă că Anna nu se simte prea bine astăzi. Un virus intestinal. Ar fi mai bine să nu intri la ea.

— Atunci n-am să intru nici eu, spuse generalul Leyers și se trase înapoi. Nu-mi pot permite să mă îmbolnăvesc. Nu acum. Am să dorm altundeva astăzi.

— Ba nu, spuse Dolly. Vreau să rămâi aici.

— Nu astă-seară, spuse Leyers cu răceală, se răsuci pe călcâie și o lăsă pe Dolly să strige furioasă în urma lui.

Pino îl lăsă pe Leyers la cartierul general al nemților și primi ordinul să vină după el a doua zi dimineață la ora șapte.

6.

Lăsă Fiatul în parcul de automobile și se târî spre casă, revăzând în sinea sa măcelul și distrugerea la care asistase în acea zi. Câți oameni văzuse murind, de la locul lui sigur de pe colină? Câteva sute?

Era consumat de brutalitatea celor văzute. Ura războiul. Îi ura pe nemții care începuseră războiul. Pentru ce? Să-ți pui cizma pe capul unui om și să-i iei și cămașa de pe el, până când vine un altul, cu o cizmă mai mare, și te alungă? După părerea lui Pino, războaiele însemnau omor și jaf. O armată ucidea, ca să ocupe un deal, apoi o altă armată ucidea și ea, ca să-l recucerească.

Pino era conștient că ar fi trebuit să se bucure că-i văzuse pe naziști înfrânți și bătând în retragere, dar se simțea doar gol pe dinăuntru și singur. Își dorea cu disperare să o vadă pe Anna. Dar nu putea, iar lucrul acesta îi umplu ochii de lacrimi. Își

înghiți emoția și se sili să ridice un zid mintal în jurul amintirilor sale despre bătălie.

Zidul rezistă, cât își arătă actele santinelelor din casa scării, cât trecu cu ascensorul pe lângă soldații din Waffen-SS de la etajul al cincilea și cât își căută cheile în buzunar. Când deschise ușa apartamentului, se gândi că va intra într-o locuință goală, se va nărui pe podea și va da frâu liber sentimentelor sale.

Dar mătușa Greta era acolo, prăbușită în brațele tatălui lui Pino. Când îl văzu pe Pino, Greta începu să plângă și mai sfâșietor.

Cu buza inferioară tremurând, Michele spuse:

— Oamenii colonelului Rauff au venit azi după-amiază la magazin. Au răscolit toată casa și l-au arestat pe unchiul tău. L-au dus la Hotelul Regina.

— Sub ce acuzații? întrebă Pino și închise ușa locuinței.

— Că face parte din Rezistență, răspunse mătușa Greta plângând. Că e un spion. Și tu știi ce face Gestapoul cu spionii.

Lui Michele începu să-i tremure bărbia, iar pe obraji i se scurgeau lacrimi.

— Ai auzit-o, Pino? Ce o să-i facă lui Albert? Ce o să-ți facă ție, dacă Albert clachează și le spune totul despre tine?

— Unchiul Albert o să-și țină gura.

— Și dacă nu și-o ține? stărui Michele. O să vină să te aresteze și pe tine.

— Tată…

— Vreau să fugi, Pino. Fură automobilul generalului, du-te la frontiera elvețiană în uniformă, cu pașaportul. Am să-ți dau eu suficienți bani. Poți să stai în Lugano, să aștepți să se sfârșească războiul.

— Nu, tată, spuse Pino. N-am să fac așa ceva.

— Ai să faci ce-ți spun eu!

— Am optsprezece ani! țipă Pino. Fac ce vreau eu.

Rostise aceste cuvinte cu atâta tărie și hotărâre, încât tatăl său rămase surprins, iar Pino regretă că ridicase vocea. Dar nu se putuse abține.

Tremurând, încercând să-și regăsească stăpânirea de sine, Pino spuse:

— Tată, iartă-mă, dar m-am ferit deja prea mult timp de război. N-am să fug acum. Atâta timp cât mai funcționează radioemițătorul și războiul nu s-a încheiat. Până atunci am să

rămân lângă generalul Leyers. Îmi pare rău, dar altfel nu se poate.

7.

Zece zile mai târziu, pe 2 martie 1945, după-amiaza, Pino ședea la volanul Fiatului generalului Leyers și studia exteriorul unei vile aflate între dealurile din estul Lacului Garda, întrebându-se ce se întâmpla înăuntru.

Alte șapte automobile mai erau parcate acolo. Doi șoferi purtau uniforme de Waffen-SS, unul uniforma Wehrmachtului. Ceilalți erau în civil. La ordinul lui Leyers venise și Pino în civil. Pino îi ignoră multă vreme pe ceilalți șoferi și continuă să observe fascinat vila, pentru că-i recunoscuse pe doi dintre ofițerii nemți care-l urmaseră pe generalul Leyers înăuntru, cu aproape douăzeci de minute în urmă.

Unul dintre ei era generalul Wolff, șeful SS-ului din Italia, iar celălalt era feldmareșalul Heinrich von Vietinghoff, care-l înlocuise recent pe Kesselring în funcția de comandant al forțelor germane din Italia.

De ce e Vietinghoff aici? Și Wolff? Ce pun la cale?

Pino își tot punea aceste întrebări, până când simți că nu mai suportă. Coborî din Fiat pe o ninsoare slabă și se duse până la gardul de cedri ornamentali, care mărginea parcarea. Se opri și urină, pentru eventualitatea că-l urmărea vreun alt șofer, după care se strecură printre cedri și dispăru.

Ținându-se la adăpostul gardului viu, Pino ajunse la zidul nordic al vilei, unde se lăsă pe vine și se furișă mai departe, oprindu-se dedesubtul ferestrelor, pentru a trage cu urechea și a se înălța apoi să strecoare o privire înăuntru.

De sub a treia fereastră auzi glasuri ridicate. Unul tuna:

— Was du redest, ist Verrat! Ich werde an einer solchen Diskussion nicht teilnehmen!

Pino nu înțelese nimic. Dar auzi cum se trântește o ușă. Cineva ieșise. *Generalul Leyers?*

Țâșni înapoi, pe lângă vilă și până la gardul de cedri. Fugi pe lângă el, strecurând câte o privire printre arbori, și văzu cum dă buzna afară din vilă feldmareșalul Vietinghoff. Șoferul acestuia

sări din mașină, îi deschise portiera din spate și curând feldmareșalul plecă.

Pino avu un moment de șovăială. Să se întoarcă la fereastră, să mai tragă cu urechea? Sau să se ducă la mașină și să aștepte, să nu-și forțeze norocul?

În clipa aceea ieși Leyers pe ușa vilei și decise astfel situația în locul lui Pino. Pino se strecură printre arbori și alergă în întâmpinarea generalului, încercând să țină minte ce strigase Vietinghoff înainte de a pleca.

Was du redest, ist Verrat!

Își tot repetă în gând fraza, în timp ce-i deschise portiera lui Leyers, care avea o mină foarte nemulțumită și părea gata să facă prăpăd. Pino se sui la volan, parcă simțind cum se revarsă în valuri furia neamțului.

— *Mon général?*

— Gargnano, spuse Leyers. La casa de nebuni.

8.

Pino intră cu mașina pe poarta vilei lui Mussolini, aflată deasupra Lacului Garda, și se temu de ce ar putea vedea acolo. Când generalul Leyers își anunță sosirea la ușa din față, unul dintre aghiotanții Ducelui îi spuse că nu era momentul potrivit.

— Bineînțeles că nu e momentul potrivit, se răsti Leyers la el. De-aceea am și venit. Ori mă conduceți la el, ori pun să fiți împușcat.

Aghiotantul își ieși din sărite.

— Și cine vă dă acest drept?

— Adolf Hitler. Mă aflu aici la ordinul direct al Führerului.

Aghiotantul era tot furios, dar dădu din cap.

— Foarte bine, atunci vă rog să mă urmați.

Îi conduse la biblioteca lui Mussolini și întredeschise ușa. Deși afară începuse să se întunece, în încăpere nu era încă aprinsă nicio lampă. Doar pe ușa de sticlă dinspre terasă intra o dungă de lumină, care tăia încăperea pe diagonală și făcea să se vadă cărți aruncate vraiște, documente, cioburi de sticlă, mobilă spartă și răsturnată.

Il Duce, care părea să fi avut o criză de nervi formidabilă, ședea acum la biroul său, sprijinit în coate, cu fălcile sale late în mâini, și se holba în jos, ca și cum ar fi admirat prin tăblia biroului ruinele vieții sale. Vizavi de Mussolini ședea tolănită într-un fotoliu Claretta Petacci, cu o țigară aprinsă într-o mână și un pahar de vin gol, lipit de piept, în cealaltă. Pino avu sentimentul că încremeniseră în această poziție cu câteva ore în urmă.

— Duce? spuse generalul Leyers înaintând prin harababura din încăpere.

Mussolini nu dădu niciun semn că l-ar fi auzit, ci continuă să se holbeze absent la tăblia biroului său, în vreme ce Leyers și Pino veneau tot mai aproape. Dar amanta dictatorului îi auzise și le aruncă o privire peste umăr, cu un zâmbet slab, de ușurare.

— Generale Leyers, spuse Petacci cu limba împleticită. Sărmanul Beno a avut o zi grea. Sper că nu vreți să-l necăjiți și mai rău?

Generalul spuse:

— Il Duce și cu mine trebuie să avem o discuție deschisă.

— Despre ce? întrebă Mussolini fără să ridice capul.

De aproape, Pino văzu că dictatorul-marionetă se uita la o hartă a Italiei.

— Duce? începu iarăși Leyers.

Mussolini înălță capul, îl privi sumbru pe general și spuse:

— Noi am cucerit Etiopia, Leyers. Și acum porcii de Aliați ne-au adus negri în nord, în Toscana. Negrii stăpânesc și străzile din Bologna și Roma! E de-o mie de ori mai bine pentru mine să mor decât să mai trăiesc. Nu credeți?

După ce Pino îi traduse, Leyers avu un moment de ezitare și apoi spuse:

— Duce, nu sunt eu în măsură să vă dau asemenea sfaturi.

Privirea lui Mussolini se plimba în jur, de parcă ar căuta un obiect demult pierdut, și apoi se înseninâ, încântată parcă să fi descoperit un obiect nou, strălucitor.

— E adevărat? întrebă dictatorul-marionetă. Că scumpul nostru Hitler are o superarmă secretă? Un proiectil, o rachetă, o bombă cum nu s-a mai văzut până acum? Am auzit că Führerul așteaptă doar să vină inamicii mai aproape, pentru a folosi superarma asta și a-i elimina pe toți printr-o serie de lovituri devastatoare.

Leyers ezită iarăși și apoi spuse:

— Umblă zvonuri despre o armă secretă, Duce.

— Aha! exclamă Mussolini și sări în picioare, ridicând un deget. Am știut eu! Nu ți-am zis eu, Clara?

— Ba da, Beno, răspunse amanta lui și își mai turnă niște vin în pahar.

Mussolini, pe cât de dărâmat fusese adineauri, pe atât de euforic era acum. Umbla în jurul biroului său, agitat, aproape voios.

— E ca racheta V-2, nu-i așa? spuse. Dar mult mai puternică, în stare să radă de pe fața pământului un oraș întreg, nu-i așa? Numai voi, nemții, aveți inteligența inginerească și științifică de a construi așa ceva!

Leyers nu spuse nimic preț de câteva secunde, după care dădu din cap.

— Vă mulțumesc, Duce. Apreciez complimentul, dar am fost trimis să vă întreb ce planuri aveți pentru cazul în care se înrăutățește situația.

Spusele generalului părură să-l deruteze pe Mussolini.

— Dar există o bombă formidabilă. Cum să se înrăutățească situația pe termen lung, dacă avem această bombă formidabilă?

— Eu cred că e bine să fim pregătiți pentru situații neprevăzute, spuse Leyers.

— Ah, spuse dictatorul și privirea începu să-i rătăcească primprejur.

Claretta Petacci spuse:

— Valtellina, Beno.

— Asta-i, spuse Mussolini și redeveni atent. Dacă suntem presați, am eu douăzeci de mii de soldați care mă vor urma în nord, în valea Valtellina, aproape de granița cu Elveția. Mă vor apăra pe mine și pe fasciștii mei, până când Herr Hitler va lansa racheta lui de maximă distrugere!

Mussolini rânjea, încântat de perspectiva acelei zile fenomenale.

Generalul Leyers nu mai spuse nimic câteva clipe, iar Pino îl privi dintr-o parte. Chiar avea Hitler o superarmă? Avea de gând s-o folosească împotriva Aliaților, dacă aceștia ajungeau suficient de aproape de Berlin? Chipul lui Leyers nu trăda nimic.

Generalul pocni din călcâie și făcu o plecăciune.

— Vă mulțumesc, Duce. Doar atâta voiam să știu.

— Ne veți anunța, Leyers? întrebă Mussolini. Când are Hitler de gând să folosească magnifica lui bombă?

— Sunt convins că dumneavoastră veți fi unul dintre primii care vor afla, spuse generalul Leyers și se întoarse.

Se opri în fața amantei dictatorului.

— Veți merge și dumneavoastră la Valtellina?

Claretta Petacci zâmbi cu aerul că-și acceptase demult soarta.

— L-am iubit pe Beno la bine, generale. Am să-l iubesc și mai mult la rău.

9.

Mai târziu în acea zi, înainte de a relata despre vizita făcută lui Mussolini, Pino repetă cele câteva cuvinte pe care le auzise dedesubtul ferestrei vilei dintre dealurile din estul Lacului Garda.

— *Was du redest ist Verrat.*

Mătușa Greta ședea pe canapea cu spatele drept. De când îl arestaseră pe unchiul Albert, locuia la ei și-l ajuta pe Baka cu transmisiunile sale radio zilnice.

Greta întrebă:

— Ești sigur că Vietinghoff a spus asta?

— Nu, nu sunt sigur, dar era un glas furios și imediat după-aceea l-am văzut pe feldmareșal ieșind din vilă foarte furios. Ce înseamnă?

— *Was du redest ist Verrat,* repetă mătușa Greta. Ce propui tu e trădare.

— Trădare? întrebă Pino.

Tatăl lui se aplecă înainte în scaun.

— Adică un puci împotriva lui Hitler?

— Așa aș zice, dacă asta i-au spus lui Vietinghoff, răspunse mătușa Greta. Era și Wolff acolo? Și Leyers?

— Și alții. Dar nu i-am văzut. Au sosit înaintea noastră și au plecat după noi.

— Înțeleg și ei ce se întâmplă, spuse tatăl lui Pino. Complotează ca să supraviețuiască.

— Aliații trebuie să afle asta, spuse Pino. Și despre Mussolini, și despre superarma pe care crede el că o are Hitler.

— Ce gândește Leyers despre superarma asta? întrebă mătușa Greta.

— Nu-mi dau seama. Are o față ca de granit mai tot timpul. Dar ar ști. Mi-a spus chiar el că a început să lucreze pentru Hitler în producția de tunuri.

— Baka vine mâine-dimineață, spuse tatăl lui Pino. Notează ce vrei să afle Londra, Pino. Îl pun să transmită mâine, împreună cu celelalte mesaje.

Pino luă hârtie și stilou și își notă raportul. Mătușa Greta scrise ce auzise Pino despre trădare.

Pino începu să caște și se uită la ceas. Era aproape nouă.

— Trebuie să mă prezint la general, să-mi primesc ordinele pentru mâine.

— Vii să dormi acasă?

— Nu cred, tată.

— Să ai grijă, spuse Michele. Nu i-ai fi auzit pe generalii aceia vorbind despre trădare, dacă războiul nu ar fi pe cale să se sfârșească.

Pino dădu din cap și se duse să-și ia haina.

— Nici n-am întrebat de unchiul Albert. L-ai vizitat azi-dimineață în San Vittore, nu-i așa? Cum e?

— A mai slăbit, ceea ce nu e rău, spuse mătușa Greta cu un zâmbet slab. Și nu l-au făcut să vorbească, deși au încercat. Îi cunoaște pe mulți dintre deținuți și asta îl ajută. Se protejează unii pe alții.

— N-o să mai rămână multă vreme acolo, spuse Pino.

Și într-adevăr, mergând pe străzi spre imobilul în care locuia Dolly, Pino avu sentimentul că timpul care mai rămăsese până la încheierea războiului era scurt, mult mai scurt decât cel de după război, care-i părea infinit și pe care avea de gând să-l petreacă cu Anna.

Gândul la un viitor nemărginit, alături de Anna, îi iuți pașii până la ușa lui Dolly. Spre ușurarea lui, cea care-i deschise era Anna, zâmbitoare, însănătoșită și foarte bucuroasă să-l revadă.

— Generalul și Dolly au ieșit, spuse Anna și-l pofti înăuntru.

Închise ușa și se aruncă în brațele lui.

10.

Mai târziu, în patul Annei, corpurile lor vibrau și străluceau de transpirație și iubire.

— Mi-a fost dor de tine, spuse Anna.

— Mă gândesc tot timpul numai la tine, spuse Pino. E rău că, în loc să-l spionez pe generalul Leyers sau să încerc să rețin pe unde am fost și ce am văzut, eu mă gândesc la tine?

— Nu-i deloc rău, spuse Anna. E drăguț.

— Vorbesc serios. Când nu sunt cu tine, am senzația că se oprește muzica.

Anna îl privi atent.

— Ești un om deosebit, Pino Lella.

— Ba nu, nu prea.

— Ba da, insistă ea și-l mângâie cu un deget pe piept. Ești curajos. Ești haios. Și ești frumos de privit.

Pino râse stânjenit.

— Frumos? Nu arătos?

— Ba da, ești arătos, spuse Anna și-i mângâie acum obrazul. Dar mă iubești atât de mult, încât radiezi această iubire și asta mă face pe mine să mă simt frumoasă, iar pe tine să-mi pari frumos.

— Atunci suntem doi frumoși, spuse Pino și se lipi de ea dezmierdând-o.

Pino îi vorbi Annei despre sentimentul lui că tot ce se va mai întâmpla de-acum până la încheierea războiului îi va părea într-o bună zi să fi trecut atât de repede, în vreme ce timpul de după război părea să se întindă către un orizont invizibil.

— Putem face tot ce vrem noi, spuse Pino. Viața nu cunoaște limite.

— Putem vâna fericirea, trăi pătimaș?

— Asta-ți dorești tu? Să vânezi fericirea și să trăiești pătimaș?

— Îți poți imagina un alt mod de a trăi?

— Nu, spuse Pino și o sărută iarăși pe Anna și o dezmierdă. Cred că nu.

Capitolul douăzeci și șase

1.

Generalul Leyers și Pino călătoriră aproape tot timpul în următoarele două săptămâni. Leyers se duse de două ori în Elveția, după ce vizită triajul din Como, nu din Monza, ceea ce-l făcu pe Pino să creadă că generalul dispusese mutarea vagonului cu aur. În afara acestor două drumuri la Lugano, Leyers își petrecu mai tot timpul inspectând starea șoselelor și liniilor de cale ferată care duceau spre nord.

Pino nu înțelegea de ce și nu s-ar fi cuvenit să întrebe, dar când se duseră pe 15 martie la șoseaua care trecea prin Pasul Brenner, intențiile generalului deveniră clare. Liniile de cale ferată care duceau prin Brenner spre Austria fuseseră bombardate în repetate rânduri. Traficul fusese întrerupt în ambele direcții și oameni cenușii se căzneau să repare șinele.

Șoseaua prin Pasul Brenner era acoperită de o pătură de zăpadă, care se continua până jos, în fundul văii. Cu cât urcau mai mult cu mașina, cu atât mai înalte erau troienele de zăpadă din dreapta și din stânga lor, până când avură senzația că se află într-un tunel decopertat, alb-nisipos. Ajunseră la o cotitură, unde li se înfățișă panorama impresionantă a vastului defileu.

— Oprește, spuse Leyers și coborî din automobil cu binoclul său.

Pino nu avea nevoie de binoclu. Vedea și așa șoseaua care se întindea în fața lor, precum și o masă de oameni cenușii, ca un singur organism înrobit, care săpa, fărâmița și dădea la o parte cu lopata zăpada care bloca drumul spre cel mai înalt punct al Pasului Brenner și, implicit, spre Austria.

Mai au cale lungă până la graniță, gândi Pino și înălță privirea. Acolo sus erau cel puțin zece, doisprezece metri de zăpadă. Iar dârele acelea negre de pe culmi, încolo spre Austria, păreau urme lăsate de avalanșe. Dedesubtul dârelor erau poate cincisprezece metri de troiene și grohotiș care blocau șoseaua.

Leyers ajunsese probabil la aceeași concluzie. Când merseră mai departe și ajunseră la soldații din Waffen-SS care-i supravegheau pe sclavi, generalul coborî din mașină și se luă de

cel responsabil cu lucrările, un maior după însemnele sale. Începură să strige unul la altul și Pino se gândi o clipă că se vor lua la bătaie.

Când generalul Leyers se întoarse la automobil, era încă furios.

— În ritmul în care se mișcă, mai ieșim noi pe dracu' din Italia, spuse. Am nevoie de camioane, excavatoare și buldozere. Mașini de lucru. Altfel e imposibil.

— *Mon général?* spuse Pino.

— Taci din gură și condu, Vorarbeiter!

Pino știa că era mai bine să-l lase în pace pe general, așa că tăcu, gândindu-se la ceea ce tocmai spusese Leyers și înțelegând în sfârșit ce făcuseră ei în ultima vreme.

Generalul Leyers primise sarcina de a se ocupa de calea de scăpare. Nemții trebuiau să se retragă pe undeva. Liniile ferate fuseseră distruse. Deci șoseaua prin Pasul Brenner era singura cale sigură de a părăsi Italia – și era blocată. Mai existau și alte trecători, care duceau în Elveția, dar de câteva zile elvețienii nu mai permiteau trenurilor și convoaielor germane să le treacă granița.

Din acest moment, gândi Pino bucuros, *naziștii sunt prinși în capcană.*

2.

În seara aceea, Pino îi lăsă lui Baka un mesaj, în care descria enorma barieră de zăpadă dintre Italia și Austria. Și mai scrise că partizanii sau Aliații trebuiau să înceapă să bombardeze crestele de deasupra șoselei, pentru a provoca mai multe avalanșe.

Cinci zile mai târziu, Pino reveni cu Leyers la Pasul Brenner. Se bucură în sinea sa, pe când generalul turbă de furie la aflarea veștii că bombele Aliaților declanșaseră desprinderea unor mase enorme de zăpadă, care blocau acum șoseaua.

Dispoziția generalului se schimba de la o oră la alta, ba era vorbăreț, ba tăcut și morocănos. Pe la sfârșitul lunii martie petrecu șase zile în Elveția, ceea ce-i oferi lui Pino un lung

răstimp cu Anna și-l făcu să se întrebe de ce nu o mutase Leyers pe Dolly la Lugano sau chiar la Geneva.

Dar nu zăbovi prea mult asupra acestor întrebări. Pino era îndrăgostit și, așa cum se întâmplă când ești îndrăgostit, avea un simț al timpului distorsionat. Fiecare moment petrecut cu Anna îi părea scurt și intens, dar era cuprins de un dor infinit când erau despărțiți.

Când trecu martie și veni aprilie 1945, a fost ca și cum cineva ar fi apăsat un comutator cosmic. După vremea rece și ninsorile abundente care năpăstuiseră nordul Italiei și-i împiedicaseră pe Aliați să înainteze, veniră temperaturi de primăvară târzie și zăpada începu să se topească. Pino îl conducea pe generalul Leyers aproape în fiecare zi la Pasul Brenner. Excavatoare începuseră să lucreze pe șosea și autobasculante transportau zăpada și grohotișul adus de avalanșe. Soarele bătea în capetele oamenilor cenușii, care săpau alături de utilaje, cu fețele arse de lumina strălucitoare pe care o reflecta zăpada, cu mușchii contorsionați de greutatea zloatei și gheții, și cu voințele frânte de anii de sclavie.

Pino își dorea să-i poată consola, să-i îndemne să prindă curaj, pentru că războiul era pe sfârșite. *Câteva săptămâni, nici măcar luni. Mai rezistați. Rămâneți în viață.*

3.

Pe 8 aprilie 1945, cu mult după lăsarea serii, Pino și generalul Leyers ajunseră în satul Molinella, la nord-est de Bologna.

Leyers dormi pe un pat de campanie într-un bivuac al Wehrmachtului, în vreme ce Pino petrecu noaptea dormind agitat pe scaunul din Fiat. În zori urcară pe un deal aflat în vestul satului Argenta, de unde puteau cuprinde cu privirea șesul îmbibat de apă, aflat de-o parte și de cealaltă a râului Senio, care se revărsa în Lacul Comacchio, un estuar din apropierea coastei. Lacul îi împiedica pe Aliați să atace din flanc fortificațiile pe care le ridicase Leyers în nordul râului Senio.

Baraje antitanc. Mine. Tranșee. Cazemate. Deși se aflau la o depărtare de câțiva kilometri, Pino le vedea foarte clar. Dincolo, de cealaltă parte a râului, pe teritoriul Aliaților, nu se vedea

nicio mișcare, doar câte un camion care se mai deplasa uneori de la sau înspre Rimini, oraș aflat la Marea Adriatică.

Pe acel deal, în acea zi, nu se auzi multe ore mai nimic, doar sunetele păsărilor și insectelor care anunțau primăvara, în vreme ce o adiere caldă aducea mirosul câmpurilor care se arau. Toate acestea îl făcură pe Pino să realizeze că pământul nu cunoștea războiul, că natura dăinuia, în pofida grozăviilor pe care și le făceau oamenii. Naturii nu-i păsa câtuși de puțin de oameni și de nevoia lor de a ucide și cuceri.

Dimineața avansa. Căldura se întețea. În jurul amiezii auziră niște bubuituri îndepărtate, ecourile unor explozii produse în largul orașului Rimini, iar Pino văzu curând în depărtare cum se ridică fum pe mare. Se întrebă ce s-o fi întâmplat.

Generalul Leyers parcă-i citise gândurile.

— Ne bombardează navele, spuse cu un ton sec. Ne sufocă, dar acolo jos vor încerca ei să mă înfrângă.

Se făcuse după-amiază și era la fel de cald ca într-o zi de vară, dar nu la fel de uscat. Aerul nu era dogoritor, ci înăbușitor, încărcat de toată umezeala adunată în cursul iernii, care se ridica acum în aburi din pământ. Pino ședea în umbra automobilului, în vreme ce Leyers continua să urmărească situația.

— Ce vei face după război, Vorarbeiter? întrebă Leyers la un moment dat.

— *Moi, mon général?* spuse Pino. Nu știu. Poate îmi voi continua studiile. Poate voi lucra la firma părinților mei. Dar dumneavoastră?

Generalul Leyers își luă binoclul de la ochi.

— Încă nu pot să văd atât de departe.

— Dar Dolly?

Leyers își înclină capul într-o parte, parcă nesigur dacă să-l certe pe Pino pentru impertinența lui, dar apoi spuse:

— Când se va deschide Pasul Brenner, Dolly va primi tot ce-i trebuie.

În clipa aceea auziră amândoi dinspre sud un huruit înfundat. Leyers își duse binoclul la ochi și cercetă cerul.

— Începe, spuse.

Pino sări în picioare, își umbri ochii cu mâna și văzu venind din sud bombardiere grele, într-o formațiune de zece avioane de-a latul și douăzeci de-a lungul. Două sute de avioane de

războiu zburau spre ei, până când ajunseră atât de aproape, încât Pino se temu că-și vor deșerta încărcătura în capul lui.

Dar la distanță de o milă virară în formațiune și își deschiseră calele. Primul șir de bombardiere pierdu din altitudine și trecu peste Linia Gotică și teritoriul german. Lansară bombe care căzură șuierând în urma lor, semănând cu niște pești care plonjează din cer.

Prima bombă lovi undeva în spatele liniei de apărare a nemților și explodă împroșcând schije și desfășurând un curcubeu de fluorescență și văpaie. Mai explodară și alte bombe în spatele Liniei Gotice, lăsând în urma lor cratere carbonizate și focuri arămii, presărate într-un covor de violență și distrugere care se întindea către est, către estuar și mare.

Ultimelor avioane din primul val le urmară zece minute mai târziu un al doilea val, apoi un al treilea, apoi un al patrulea – în total, mai bine de opt sute de bombardiere grele. Avioanele își lepădau proiectilele după același tipar ritmic, dar cu o diferență de unul, două grade, astfel încât următoarele bombe să lovească în alte puncte ariergarda germană.

Arsenale explodau. Rezerve de combustibil irupeau. Cazărmi, șosele, camioane, tancuri și depozite au fost nimicite în atacul inițial. Apoi veniră în zbor deasupra râului bombardiere medii și ușoare, care atacară linia de apărare propriu-zisă. Porțiuni din barajele antitanc ale lui Leyers erau aruncate în aer. Cazemate se năruiau. Instalații de artilerie cădeau.

Pe parcursul următoarelor patru ore, bombardierele Aliaților aruncară douăzeci de mii de bombe în regiune. În pauzele dintre atacurile aeriene, două mii de piese de artilerie ale Aliaților bombardară Linia Gotică în focuri de baraj de câte treizeci de minute. După-amiaza târziu, când soarele își proiectă razele asupra norilor de fum din josul și din susul râului, cerul primăverii era apăsător și infernal.

Pino se uită la Leyers. Cu mâinile tremurând și înjurând în germană, generalul își plimba privirea prin binoclu pe deasupra câmpului de luptă din sudul liniei lui de apărare distruse.

— *Mon général?* spuse Pino.

— Vin, spuse Leyers. Tancuri. Jeepuri. Artilerie. Armate întregi vin spre noi. Băieții noștri vor rezista cât vor putea și mulți dintre ei își vor da viețile pentru acel râu. Dar la un moment dat, și nu mai e mult până atunci, fiecare soldat de acolo va avea în

mod inevitabil de ales, ca toți învinșii, între retragere, capitulare sau moarte.

În amurg, soldați Aliați cu aruncătoare de flăcări invadară tranșeele și cazematele germane. Se lăsă o noapte neagră, fără stele. În întuneric, luptele corp la corp erau în toi, dar Pino nu vedea decât fulgerele exploziilor și câte o rafală răzleață.

— Până dimineață i-au învins, spuse Leyers în cele din urmă. S-a terminat.

— Noi avem o zicală în Italia, *mon général,* că nu s-a terminat până nu a cântat grăsana, spuse Pino.

— Urăsc opera, mârâi generalul și se îndreptă spre automobil. Du-mă de aici, înapoi la Milano, cât mai am de ales.

Pino nu înțelese prea bine ce voia generalul să spună, dar se sui iute la volan. *Naziștii pot să se retragă, să capituleze sau să moară acum,* gândi. *Războiul însuși e pe moarte. Câteva zile ne mai despart de pace și, da, de americani!*

Pino conduse în noapte spre Milano, entuziasmat de gândul că poate va ajunge în sfârșit să cunoască vreun american. Sau o armată întreagă! După ce se va însura cu Anna se vor duce poate în Statele Unite, ca verișoara lui, Licia Albanese, și va vinde acolo, în New York, Chicago și Los Angeles, poșetele mamei lui și articolele de marochinărie ale unchiului Albert. Va face o avere acolo!

Pino se înfioră de plăcere la acest gând și văzu în sinea sa o frântură dintr-un viitor care păruse de neimaginat cu doar câteva clipe în urmă. Tot drumul de întoarcere nu se gândi o secundă la distrugerile de proporții biblice la care tocmai asistase. Se gândi că va face ceva bun și profitabil cu viața lui, ceva *con smania,* și ardea de nerăbdare să-i spună Annei toate acestea.

4.

Linia Gotică de-a lungul râului Senio a fost străpunsă mai târziu în acea noapte. În seara următoarei zile, forțe Aliate din Noua Zeelandă și India se aflau la aproape cinci kilometri în spatele liniei de apărare distruse a lui Leyers, iar armata germană se retrăgea și regrupa spre nord. În 14 aprilie, după un

nou grandios bombardament, Armata a 5-a Americană a străpuns zidul vestic al Liniei Gotice, înaintând spre nord, spre Bologna.

În fiecare zi soseau vești despre alte și alte progrese ale Aliaților. Pino asculta în fiecare seară, la radioul cu unde scurte al lui Baka, știrile de la BBC. Și aproape fiecare zi și-o petrecea conducându-l pe Leyers de la un câmp de luptă la altul, sau de-a lungul căilor de retragere, unde urmăreau lungile coloane de nemți care se refugiau într-un tempo mult mai lent decât atunci când invadaseră Italia.

Pentru Pino, mașina de război nazistă era mutilată. Vedea asta după tancurile care se clătinau în mers și își pierdeau șenilele, după infanteriștii traumatizați, care mergeau în urma catârilor care trăgeau tunurile. Nenumărați soldați germani răniți zăceau în camioane deschise, în bătaia soarelui dogoritor. Pino spera că vor muri pe loc.

Tot la două, trei zile se ducea cu Leyers la Pasul Brenner. De când dăduse căldura, zăpada se topise și un șuvoi de apă murdară, rece ca gheața, se revărsa în trecătoare, erodând galeriile de drenaj și șoseaua. Când ajunseră la capătul porțiunii de șosea deszăpezite, văzură sclavi care stăteau în apa rece până la gleznă sau până la fluierul piciorului și lucrau în continuare alături de excavatoare și autobasculante. În 17 aprilie, oamenii cenușii ajunseră la o milă de granița austriacă. Unul dintre ei căzu în apă. Soldații din SS îl traseră afară și-l aruncară în lături.

Generalul Leyers nu păru să observe.

— Puneți-i să muncească fără întrerupere, îi spuse Leyers căpitanului responsabil pentru lucrări. Într-o săptămână, toată Armata a 10-a va trece pe șoseaua asta.

Capitolul douăzeci și șapte

Sâmbătă,

21 aprilie 1945

1.

Generalul Leyers stătea deoparte, în vreme ce ofițeri din Organizația Todt stropeau cu benzină cinci mormane de documente, în curtea biroului OT din Torino. Leyers dădu din cap către unul dintre ofițeri, care scăpără și zvârli un chibrit. Se auzi un fâsâit sonor și flăcările se înălțară, cuprinzând parcă deodată toată grămada.

Generalul urmărea cu mare interes cum ardeau hârtiile. La fel și Pino.

Ce conțineau ele atât de important, încât Leyers să părăsească la ora trei noaptea patul lui Dolly, ca să le vadă distruse? Și apoi să stea aici, ca să se asigure că erau toate arse? Conțineau documentele acelea probe care l-ar fi incriminat cumva pe Leyers? Mai mult ca sigur.

Pino nu apucă să zăbovească prea mult asupra acestor întrebări, când generalul Leyers mai lătră niște ordine către ofițerii din OT și se întoarse apoi spre Pino.

— Padova, spuse.

Pino conduse către sud și ocoli Milano pentru a ajunge la Padova. Pe drum se strădui să nu ațipească, gândindu-se la faptul că războiul era pe sfârșite. Aliații trecuseră de linia de apărare a lui Leyers prin breșa de la Argenta. Divizia a 10-a Americană de Vânători de Munte se apropia de fluviul Pad.

Băgând probabil de seamă că Pino era obosit, Leyers se scotoci în buzunare și scoase un flacon. Își vărsă în mână o pilulă albă și i-o oferi lui Pino.

— Ia-o! Amfetamină. Te ține treaz. Haide! Mai iau și eu uneori.

Pino luă pilula și curând se simți treaz, dar irascibil, iar când ajunseră la Padova, unde generalul supraveghea arderea în masă a altor documente OT, începu să-l doară capul. După aceea se duseră iarăși la Pasul Brenner. Mai puțin de două sute cincizeci de metri de zăpadă îi despărțeau acum pe naziști de o cale liberă spre Austria, iar lui Leyers îi spuseră că vor războ în decurs de patruzeci și opt de ore.

Duminică dimineață, pe 22 aprilie, Pino îl urmări pe Leyers cum distruge documente OT în Verona. După-amiază au fost cuprinse de flăcări documentele din Brescia. La fiecare oprire, înainte de fiecare ardere, generalul își căra valiza în birourile OT

și stătea să frunzărească documente, înainte de a asista la arderea lor. Pe Pino nu-l lăsa să se atingă de valiză, care se îngreuna tot mai mult cu fiecare oprire. Seara devreme, Pino văzu cum ard documentele OT din Bergamo, după care se întoarseră la birourile lui Leyers din spatele stadionului din Como.

A doua zi de dimineață, luni, 23 aprilie, generalul Leyers privi cum ofițerii din OT dau foc unui morman imens de dosare și documente pe terenul stadionului. Leyers supraveghe ore în șir întreținerea acelui foc. Lui Pino nu i se îngădui să se apropie de documente. Ședea în tribune, simțind dogoarea tot mai mare a focului, și privea cum se transformă în fum și cenușă documentele naziștilor.

Când se întoarseră după-amiaza la Milano, două unități SS Panzer încercuiseră străzile din jurul Domului și-l controlară până și pe Leyers, înainte de a-i permite să treacă. La Hotelul Regina, cartierul general al Gestapoului, Pino află motivul. Colonelul Walter Rauff era beat și turbat de furie și încerca să dea foc tuturor hârtiilor în care era menționat numele lui. Dar când șeful Gestapoului îl văzu pe Leyers, se înseninâ și-l pofti în biroul său.

Leyers se uită la Pino și spuse:

— Ești gata pe ziua de azi, dar am o întrevedere mâine la ora nouă dimineața. Să vii să mă iei de la Dolly la opt și patruzeci și cinci.

— *Oui, mon général,* spuse Pino. Automobilul?

— Îl iei cu tine.

2.

Generalul Leyers intră cu Rauff. Pino nu putea suporta gândul că dispăreau atâtea documente. Se nimiceau dovezile pentru tot ce le făcuseră naziștii italienilor, iar el nu prea avea ce face, decât să raporteze acest lucru Aliaților. Lăsă Fiatul la două străzi de imobilul în care locuia familia lui, își puse brasarda pe scaun – cu svastica la vedere – și trecu pe lângă santinelele din casa scării.

Michele își duse un deget la buze, iar mătușa Greta închise ușa apartamentului.

— Tată? spuse Pino.

— Avem un musafir, spuse tatăl lui în șoaptă. Băiatul verișoarei mele, Mario.

Pino miji ochii.

— Mario? Credeam că e pilot de vânătoare?

— Asta și sunt, spuse Mario ivindu-se din umbră.

Era un bărbat scund și spătos, cu un zâmbet larg.

— M-au doborât azi-noapte, dar am sărit cu parașuta și am reușit să ajung aici.

— Mario va rămâne ascuns aici până la încheierea războiului, spuse Michele.

— Tatăl și mătușa ta mi-au spus cu ce te ocupi, spuse Mario și-l bătu pe Pino pe spate. E nevoie de curaj, nu glumă.

— Ah, nu știu, spuse Pino. Cred că pentru Mimmo e mult mai dificil.

— Aiurea, spuse mătușa Greta, la care Pino ridică mâinile în semn de capitulare.

— N-am mai făcut un duș de trei zile, spuse Pino. Și după aceea va trebui să mut automobilul generalului. Mă bucur că ești în viață, Mario.

— Și eu că tu ești în viață, Pino, spuse Mario.

Pino străbătu holul și intră în baia de lângă camera lui. Își scoase hainele care miroseau a fum și făcu apoi un duș, pentru a scăpa de mirosul care-i intrase în piele și păr. Îmbrăcă cele mai bune haine ale lui și se stropi pe obraji cu puțin aftershave de la tatăl lui. Nu o mai văzuse pe Anna de patru zile și voia să-i facă o impresie bună.

În sufragerie îi lăsă lui Baka un bilet referitor la arderea documentelor, își luă rămas-bun de la tatăl, mătușa și vărul lui și plecă.

Se lăsa amurgul, dar căldura încă mai radia din clădiri și trotuare, ca într-o baie de aburi. Pentru Pino era o senzație plăcută. Căldura și umezeala îi destindeau articulațiile, după atâtea zile de condus, stat în picioare și privit. Când urcă în Fiat și întinse brațul să pornească motorul, simți o mișcare pe bancheta din spate și țeava rece a unui pistol în ceafă.

— Nu te mișca, spuse un bărbat. Mâinile pe volan. Ai armă?

— Nu, spuse Pino și își auzi tremurul din glas. Ce vrei de la mine?

— Tu ce crezi?

Pino recunoscu în acel moment glasul și-l apucă brusc groaza că respectivul îi va zbura creierii.

— Nu, Mimmo, spuse. Mama și tata…

Pino nu mai simți în ceafă gura pistolului.

— Pino, îmi pare atât de rău pentru tot ce ți-am spus, începu Mimmo. Acum știu ce ai făcut, că ai spionat și sunt… sunt impresionat de curajul tău. De devotamentul tău față de cauză.

Lui Pino i se puse un nod în gât de emoție, dar în clipa următoare se înfurie.

— Atunci de ce-mi pui pistolul la cap?

— N-am știut dacă ești înarmat sau nu. M-am gândit că poate vrei să mă omori.

— N-aș trage niciodată în fratele meu mai mic.

Mimmo se întinse peste scaun și-l strânse pe Pino în brațe.

— Mă ierți?

— Sigur că da, zise Pino și furia lui se evaporă. N-aveai de unde să știi și eu n-am avut voie să-ți spun, fiindcă unchiul Albert a zis că e mai sigur așa.

Mimmo dădu din cap, se șterse la ochi cu mâneca și spuse:

— M-au trimis niște comandanți de partizani, care mi-au spus ce ai făcut. Am venit să-ți transmit ordinele.

— Ordine? Eu primesc ordine de la generalul Leyers.

— Asta s-a sfârșit, zise Mimmo și-i dădu un bilețel. Pe douăzeci și cinci, seara, îl arestezi pe Leyers și-l duci la adresa asta.

Să-l aresteze pe generalul Leyers? Ideea îl sperie întâi pe Pino, dar după ce se imaginăținându-i lui Leyers pistolul la cap, începu chiar să-i surâdă.

Îl va aresta pe general și cu ocazia aceea îi va dezvălui că e spion. Îi va arunca asta în nas. *Am fost tot timpul aici, sub ochii tăi. Am văzut tot ce ai făcut, supraveghetorule de sclavi!*

— Am s-o fac, spuse Pino în cele din urmă. Va fi o onoare pentru mine.

— Atunci ne vedem când se sfârșește războiul, spuse Mimmo.

— Unde te duci?

— Să lupt.

— Cum? Ce-ai de gând să faci?

— Azi sabotăm tancuri. Și așteptăm să înceapă naziștii retragerea din Milano. Atunci o să-i prindem în ambuscadă și o să-i învățăm minte, de n-o să le mai dea niciodată prin cap să se întoarcă în Italia.

— Dar fasciștii?

— Și pe ei. Trebuie să facem curățenie, dacă vrem un nou început.

Pino clătină din cap. Mimmo abia împlinise șaisprezece ani și era deja un veteran călit în luptă.

— Să nu-i lași să te omoare înainte de încheierea războiului, spuse Pino.

— Nici tu, zise Mimmo, se strecură afară din Fiat și dispăru în întuneric.

Pino se răsuci în scaun și încercă să-l mai prindă cu privirea pe fratele lui la plecare, dar nu mai văzu nimic. Mimmo dispăruse ca o stafie.

Lucrul acesta îl făcu pe Pino să surâdă și, când porni automobilul generalului Leyers, se simți mai bine decât oricând – sau cel puțin de când o văzuse ultima dată pe Anna.

3.

Pino era în culmea fericirii, când opri în fața imobilului în care locuia Dolly, în jurul orei opt seara. Îi făcu babei din casa scării un semn cu mâna, urcă pe scări până la etajul al treilea și bătu nerăbdător la ușa locuinței lui Dolly.

Anna îi deschise surâzătoare. Îl sărută pe obraz și-i spuse în șoaptă:

— Dolly e necăjită. Generalul n-a mai trecut pe aici de aproape patru zile.

— Vine astă-seară, spuse Pino. Știu sigur.

— Atunci du-te, te rog, și spune-i, zise Anna și-l împinse în antreu.

Dolly Stottlemeyer ședea pe canapeaua din camera de zi, îmbrăcată într-o cămașă albă a lui Leyers și în rest mai nimic. Într-o mână ținea un pahar de whisky cu gheață și arăta de parcă n-ar fi fost nici primul, nici al doilea, poate nici al cincilea din acea zi.

Văzându-l pe Pino, Dolly afișă o mină jignită și spuse:

— Unde e Hansi al meu?

— Generalul e la cartierul general al Wermachtului, spuse Pino.

— Ar fi trebuit să fim deja în Innsbruck, spuse Dolly cu limba împleticită.

— Mâine se deschide pasul, spuse Pino. Și chiar acum câteva zile mi-a spus că acolo vă va duce.

În ochii lui Dolly se iviră lacrimi.

— Chiar?

— L-am auzit cu urechile mele.

— Îți mulțumesc, zise Dolly și ridică paharul cu mâna tremurând. N-am știut ce se va alege de mine.

Sorbi din whisky, zâmbi și se ridică.

— Voi vedeți-vă de ale voastre. Eu trebuie să mă duc să mă aranjez.

Dolly se împletici pe lângă ei și se ținu de perete, înainte de a dispărea în antreu.

Când o auziră trântind ușa de la dormitorul ei, se duseră în bucătărie. Pino o învârti pe Anna, o ridică în brațe și o sărută. Anna își înfășură picioarele în jurul lui și-l sărută la fel de înfocat. Când își dezlipiră în sfârșit buzele, Anna spuse:

— Hai să mănânci! Am ce-ți place ție, broccoli cu cârnați și pâine cu unt.

Pino realiză abia atunci că era lihnit de foame, o lăsă jos pe Anna fără nicio tragere de inimă și spuse încet:

— Doamne, ce dor mi-a fost de tine! Nici nu-ți dai seama ce bine mă simt să fiu iarăși aici cu tine.

Anna era radioasă.

— Nu m-am gândit că poate fi așa.

— Nici eu, spuse Pino și-i acoperi fața cu sărutări.

Mâncară pâine cu unt și broccoli cu cârnați, călițI în ulei de măsline cu usturoi, și băură din vinul generalului, înainte de a se furișa în camera Annei, după ce auziră o bătaie în ușa apartamentului și strigătul lui Dolly să nu se deranjeze ei, că se duce ea să deschidă. În căldura și întunericul cămăruței ei, parfumul Annei era pretutindeni, iar Pino avu instantaneu senzația că se îmbată cu el. În beznă căută cu privirea silueta Annei, auzi arcurile patului scârțâind și se duse la ea. Când se

întinse lângă ea și-i căută trupul în pat, Anna era deja goală și-l dorea.

4.

Cineva bătu o dată și apoi încă o dată în ușa cameristei.

Pino se trezi tresărind, în dimineața zilei de 24 aprilie 1945, și privi derutat în jur, în vreme ce Anna înălță capul de pe pieptul lui și strigă:

— Da?

Dolly spuse:

— E opt fără douăzeci. În douăzeci de minute, generalul are nevoie de șoferul lui, iar noi trebuie să împachetăm, Anna. S-a deschis Brennerul.

— Plecăm astăzi? întrebă Anna.

— Cât mai curând, răspunse Dolly.

Rămaseră întinși și așteptară să se îndepărteze pe holul către bucătărie țăcănelile tocurilor lui Dolly. Pino o sărută pe Anna cu tandrețe și spuse:

— A fost cea mai splendidă noapte din viața mea.

— Și pentru mine, spuse ea și-l privi în ochi ca fermecată. N-am să uit niciodată cât de magică a fost.

— Nici eu. Niciodată.

Se sărutară iarăși, cu buzele abia atingându-se. Ea inspira când expira el și expira când inspira el și Pino avu iarăși sentimentul că ei doi, așa cum erau acum, alcătuiau o singură ființă.

— Cum am să te găsesc? spuse Pino. În Innsbruck, vreau să zic.

— Am să sun eu acasă la părinții tăi de îndată ce ajungem acolo.

— De ce nu te duci la ai mei chiar acum? Sau măcar după ce i-ai făcut lui Dolly bagajele?

— Dolly are nevoie de mine până se instalează, spuse Anna. Știe că vreau să mă întorc la Milano cât mai curând posibil.

— Da?

— Da. I-am spus că va trebui să-și angajeze o altă cameristă.

Pino o sărută, se desprinseră din îmbrățișare și se îmbrăcară. Înainte de a ieși din cameră, o mai strânse o dată pe Anna în brațe și spuse:

— Nu știu când am să te revăd.

— Îți dau de veste, îți promit. Te chem la telefon de îndată ce pot.

Pino o privi pe Anna în ochi, îi mângâie fața cu mâinile lui puternice și murmură:

— Războiul e pe sfârșite. Când vii înapoi, vrei să te măriți cu mine?

— Să mă mărit cu tine? spuse ea și în ochi îi sclipiră lacrimi. Ești sigur?

— Mai mult decât sigur.

Anna îi sărută palma și șopti:

— Atunci, da.

Pino simți cum îi saltă inima de bucurie cu forța unui crescendo.

— Da?

— Sigur că da. Din toată inima, Pino. Din tot sufletul.

— Știu că sună siropos, spuse Pino, dar tocmai ai făcut din mine cel mai fericit, cel mai norocos bărbat din toată Italia.

— Cred că ne-am făcut unul pe altul fericiți și norocoși, spuse Anna și-l sărută din nou.

Auzind deja în bucătărie tropotul cizmelor generalului, Pino o ținu pe Anna în brațe atât cât mai cuteză și șopti:

— Dragostea noastră va fi veșnică.

— În vecii vecilor, spuse ea.

Se despărțiră. Pino o mai privi o dată pe Anna, îi făcu un semn cu mâna și o părăsi, pătruns de frumusețea, parfumul și atingerea ei.

5.

Generalul Leyers se duse întâi la cartierul general al Gestapoului și ieși din Hotelul Regina după o oră. Apoi merseră la sediul centralei telefonice și Leyers dispăru înăuntru câteva ore, în vreme ce o nouă zi de căldură moleșitoare cocea orașul Milano.

Pino se refugie la umbră și observă că toți trecătorii păreau cu nervii întinși la maximum, de parcă ar fi presimțit apropierea unei furtuni puternice. Se gândi la Anna. Oare *când* o va revedea? Se simțea pustiu la gândul că mai putea trece o săptămână sau chiar o lună. Dar cum va fi timpul de după război? Infinit. Iar Anna îi acceptase cererea spontană! Îl va iubi veșnic. Și el o va iubi veșnic. Indiferent ce se va întâmpla, un lucru era acum sigur pentru viitorul lui, iar gândul acesta îl liniști.

Să nu vi se tulbure inima, își spuse Pino în sinea sa și se desfătă cu certitudinea că făcea parte din ceva mai mare decât el, ceva etern. Avea deja viziunea unei vieți nemaipomenite pe care o vor trăi împreună, începea deja să iubească toate miracolele pe care li le pregătea ziua de mâine. Îi trebuia un inel, nu-i așa? Putea să –

Pino își dădu seama că se afla la numai câteva străzi de Piazzale Loreto și Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini.

Carletto era acolo? Cum se mai simțea mama lui? Nu-l mai văzuse pe cel mai vechi prieten al lui de mai bine de opt luni, de când plecase cu pași împleticiți de lângă Carletto, care ținea în brațe trupul neînsuflețit al sărmanului său tată.

Îi venea să meargă până acolo de la sediul centralei telefonice și să-i explice totul, dar teama că prietenul lui nu l-ar crede îl opri în loc, transpirat, înfometat și sătul să tot stea la cheremul generalului. Îi va cere lui Mimmo să se ducă să-i spună lui Carletto, când va fi timpul…

— Vorarbeiter! lătră generalul Leyers.

Pino sări în picioare, salută și fugi spre general, care era deja la portiera din spate a Fiatului, cu valiza în mână și o expresie de nerăbdare și iritare pe față. Pino se scuză și dădu vina pe căldură.

Leyers înălță privirea la cer și la soarele care bătea asupra orașului.

— Întotdeauna se face atât de cald la sfârșitul lui aprilie?

— *Non, mon général,* spuse Pino și-i deschise ușurat portiera. E ceva foarte rar. Tot ce s-a întâmplat anul acesta cu vremea e foarte rar. Unde mergem?

— La Como, spuse Leyers. Rămânem peste noapte.

— *Oui, mon général,* spuse Pino și se uită în oglinda retrovizoare la Leyers, pe care-l văzu scotocind în valiză. Și când pleacă Dolly și Anna la Innsbruck?

Generalul părea absorbit de ceva și nu ridică privirea.

— Mă gândesc că sunt deja pe drum. Gata cu întrebările! Am de lucru.

Pino conduse până la stadionul din Como. Cu trei zile în urmă văzuse focul arzând pe teren. Acum cenușa dispăruse și câteva companii de soldați și ofițeri ai Organizației Todt campau în stadion. Întinseseră prelate deasupra unor secțiuni ale tribunei centrale și stăteau tolăniți sub ele la umbră, de parcă ar fi fost în vacanță.

Când Leyers intră, Pino se ghemui pe scaunul din față al Fiatului. După hărmălaia care răsuna din stadion, se gândi că soldații germani se puseseră pe băut. Leyers era probabil înăuntru cu ei. Erau înfrânți, dar războiul se încheiase, sau, mă rog, urma să se încheie în câteva zile. Pentru orice bărbat era un motiv suficient să se îmbete, gândi Pino și căzu într-un somn adânc.

6.

A doua zi dimineață, miercuri, 25 aprilie 1945, pe Pino îl trezi sunetul unor degete care răpăiau în geamul din dreapta al Fiatului. Surprins, constată că soarele răsărise. Dormise adânc, o visase pe Anna și…

Portiera se deschise. Un soldat din OT îi spuse că generalul Leyers avea nevoie de el înăuntru.

Pino se îndreptă de spate, își trecu o mână prin păr, se privi în oglindă. Era murdar de funingine, dar altfel okay. Îl urmă pe soldat în interiorul cartierului general al lui Leyers, de-a lungul unor coridoare, până la o încăpere cu o fereastră care dădea spre teren.

Generalul era îmbrăcat în civil și bea cafea cu un bărbat scund, cu păr negru ca smoala și o mustață subțire, tot neagră. Se întoarse spre Pino și dădu din cap.

— Preferi engleza sau italiana? întrebă bărbatul cu un accent american.

Pino, care era cu un cap mai mare decât el, spuse:

— Merge și engleza.

— Max Corvo, spuse bărbatul și îi întinse mâna.

Pino șovăi o clipă, dar apoi i-o scutură.

— Pino Lella. De unde sunteți?

— Din America. Connecticut. Spune-i generalului că sunt de la OSS, Office of Strategic Services[2], și că-l reprezint pe Allen Dulles.

Pino ezită, dar îi traduse apoi generalului în franceză și acesta dădu din cap.

Corvo spuse:

— Vrem asigurarea dumneavoastră, generale Leyers, că oamenii dumneavoastră vor rămâne în cazărmi și nu vor opune rezistență când li se va cere să depună armele.

Pino traduse. Leyers dădu din cap.

— Când vom avea un acord semnat de către feldmareșalul Vietinghoff, oamenii mei se vor supune. Și spune-i că eu continui să mă îngrijesc ca orașul Milano să fie scutit de distrugeri.

— Statele Unite ale Americii apreciază acest lucru, generale Leyers, spuse Corvo. Cred că în mai puțin de-o săptămână, dacă nu chiar mai curând, vom avea un acord semnat.

Leyers dădu din cap.

— Atunci, pe curând! Complimentele mele domnului Dulles.

Pino traduse și mai adăugă:

— De trei zile arde documente pe tot cuprinsul Italiei de Nord.

Corvo își înclină capul într-o parte.

— Serios?

— Da, spuse Pino. Toți ard documente. Toate documentele.

— Okay, spuse agentul OSS. Îți mulțumesc că mi-ai spus.

Corvo scutură întâi mâna generalului, apoi mâna lui Pino și ieși.

Pino mai stătu câteva clipe stingher, până când Leyers întrebă:

— Ce i-ai zis înainte să plece?

— L-am întrebat cum e în Connecticut și mi-a spus că nu e nici de departe așa de frumos ca în Italia.

Generalul îl observă cu atenție.

— Hai să mergem! Am o întrevedere cu cardinalul Schuster.

---

[2] Biroul de Servicii Strategice (N.t.).

7.

Când se întoarseră în oraș la ora două după-amiază, Milano era ca electrizat, răzvrătit. Sirenele fabricilor fluierau. Vatmanii și șoferii coborau din tramvaiele și autobuzele care mai circulau, creând haos pentru convoaiele germane care încercau să traverseze orașul în drumul lor spre nord. Când Pino fu nevoit să oprească într-o intersecție, putu să jure că auzise în depărtare pârâiturile unor focuri de armă.

Lucrul acesta îl făcu să arunce o privire la generalul Leyers, care ședea pe bancheta din spate, și să se gândească ce satisfacție va simți când îl va aresta pe nazist și-i va dezvălui că-l spionase în tot acest timp. *Oare unde să-l arestez? Și cum? În automobil? Sau undeva pe drum?*

Cu cât se apropiau de Dom, cu atât mai mulți naziști vedeau. Majoritatea erau din Waffen-SS, ucigași, violatori, tâlhari și supraveghetori de sclavi. Înțesau străzile din preajma cartierului general al Gestapoului, se refugiau în spatele tancurilor, în jurul catedralei și al arhiepiscopiei, unde Pino trebui să parcheze în fața porții, pentru că în curte erau deja prea multe automobile.

Pino merse după Leyers către scări. Un preot le ieși în cale.

— Eminența Sa vă primește astăzi în biroul său, generale.

Când intrară în biroul oficial, bogat decorat, al lui Schuster, îl găsiră pe arhiepiscopul de Milano așezat la biroul său, purtând o robă albă, ca de judecător, cu mitra roșie pusă în raftul din spatele său. Pino cuprinse cu privirea încăperea ticsită de lume. Giovanni Barbareschi, seminaristul, stătea în stânga cardinalului. Cel mai aproape de ei se afla Eugen Dollmann, translatorul din italiană al lui Hitler. Lângă Dollmann stăteau generalul SS Wolff și câțiva bărbați la costum, pe care Pino nu-i cunoștea.

Așezat în capătul din stânga al biroului cardinalului, legănându-se sprijinit într-un baston, era un bărbat în vârstă, furios, pe care Pino nu l-ar fi recunoscut dacă lângă el nu ar fi șezut amanta sa. Benito Mussolini părea răvășit și pe dinafară, și pe dinăuntru, amintind de un arc care a fost încordat prea tare și a sărit de la locul lui. Palid și asudat, dictatorul-marionetă pierduse din greutate și ședea acum încovoiat, de parcă l-ar fi

durut burta. Claretta Petacci îi mângâia alene mâna și se sprijinea de el, ca un gest de consolare.

În spatele lui Mussolini și al amantei sale erau doi bărbați cu baticuri roșii la gât. *Comandanți ai partizanilor,* gândi Pino.

— Au sosit toți cei pe care doreați să-i vedeți, Eminență, spuse Barbareschi.

Schuster îi privi pe toți, pe rând.

— Ce se va discuta aici va rămâne între noi. Suntem de acord în această privință?

Dădură toți din cap, inclusiv Pino, care se întreba de ce se afla și el în încăpere, dacă era Dollmann acolo să traducă.

— Așadar, țelul nostru este să scutim orașul Milano de și mai multă suferință și să limităm vărsarea de sânge în rândul nemților care se retrag. Da?

Mussolini dădu din cap. Wolff și Leyers dădură și ei din cap, după ce le traduse Dollmann.

— Bun, zise cardinalul. Generale Wolff? Ce ne puteți relata?

— Am fost de două ori la Lugano în ultimele zile, spuse generalul SS. Negocierile avansează mai încet decât ne așteptaserăm, dar avansează totuși. În trei, poate patru zile vom avea un acord de semnat.

Mussolini ieși din starea sa de stupoare.

— Ce acord? Ce negocieri?

Wolff se uită întâi la cardinal, apoi la generalul Leyers, care spuse:

— Duce, războiul e pierdut. Hitler și-a pierdut mințile în buncărul lui. Noi toți ne străduim să punem capăt acestui conflict cu cât mai puține victime și distrugeri.

Cum ședea acolo încovoiat deasupra bastonului său, Mussolini deveni din pământiu roșu ca racul. Bășici de salivă apărură în colțurile gurii Ducelui, care se foi întâi în scaun și-și încleștă apoi maxilarele parcă cioplite în piatră și începu să zbiere și să-și fluture bastonul în direcția lui Wolff și a lui Leyers.

— Ticăloși naziști, tuna și fulgera Mussolini. Iarăși putem spune că Germania i-a înfipt Italiei pumnalul în spate! Am să vorbesc la radio! Să afle lumea de trădarea voastră!

— Nu veți face așa ceva, Benito, spuse cardinalul Schuster.

— Benito? strigă Mussolini indignat. Cardinale Schuster, mie să-mi spuneți „Excelență”!

Cardinalul inspiră adânc și își plecă apoi capul.

— Excelență, este important să încheiem un acord de capitulare înainte ca oamenii să se răzvrătească. Dacă nu, vom avea anarhie, pe care eu sunt hotărât să o previn. Dacă dumneavoastră, Duce, nu urmăriți acest țel, mă văd nevoit să vă rog să plecați.

Mussolini își plimbă privirea prin încăpere, scutură din cap scârbit și întinse mâna către amanta sa.

— Îți place cum ne tratează, Clara? Am rămas de capul nostru.

Petacci apucă mâna conducătorului fascist și spuse:

— Eu sunt pregătită, Duce.

Se ridicară anevoie de pe scaune și se îndreptară către ușă.

— Excelență, strigă cardinalul Schuster în urma lor. Așteptați!

Prelatul se duse la rafturile sale, luă de acolo o carte și i-o oferi lui Mussolini.

— E o biografie a Sfântului Benedict. Căiți-vă pentru păcatele dumneavoastră și fie ca, în tristele zile care se conturează acum la orizontul dumneavoastră, să găsiți alinare în această carte.

Mussolini avea o mină acră, luă totuși cartea și i-o dădu amantei sale. La ieșire spuse:

— Ar trebui să-i împușc pe toți.

8.

Ușa se trânti în urma lor.

— Continuăm? întrebă cardinalul Schuster. Generale Wolff? Înaltul Comandament German s-a declarat de acord cu cererea mea?

— Vietinghoff mi-a scris azi-dimineață. Le-a dat ordin oamenilor săi să nu întreprindă nicio acțiune ofensatoare și să rămână în cazărmi până la noi ordine.

— Nu e tocmai o capitulare, dar e un început, spuse cardinalul Schuster. Iar aici, pe străzile din jurul Domului, a mai rămas un grup de SS-iști. Îi sunt loiali colonelului Rauff?

— Așa aș zice, spuse Wolff.

— Dar Rauff e sub ordinele dumneavoastră, spuse Schuster.

— Uneori.

— Atunci dați-i un ordin. Interziceți-i lui și acelor monștri în uniformă să mai comită și alte atrocități înainte de a părăsi această țară.

— Atrocități? spuse Wolff. Nu știu la ce vă…

— Nu mă insultați, se răsti la el arhiepiscopul de Milano. Nu veți putea ascunde tot ce ați făcut Italiei și italienilor. Dar puteți preveni comiterea unor noi masacre. Suntem de acord?

Wolff părea foarte agitat, dar dădu din cap.

— Am să scriu chiar acum ordinul.

Barbareschi spuse:

— Am să i-l înmânez chiar eu.

Cardinalul Schuster îl privi pe seminarist.

— Sunteți sigur?

— Vreau să-l privesc în ochi, când va primi vestea, pe cel care m-a torturat.

Wolff notă ordinul pe o coală, o sigilă cu ceara lui Schuster și o pecetlui cu inelul său, după care i-o dădu seminaristului. Când Barbareschi ieși, preotul care-i condusese înăuntru pe Pino și pe Leyers reveni spunând:

— Cardinale Schuster, deținuții din San Vittore s-au răzvrătit.

Capitolul douăzeci și opt

1.

Rămaseră la arhiepiscopie până în amurg. Generalul Wolff plecă. Generalul Leyers și cardinalul Schuster discutară modalități prin care nemții și Rezistența ar putea face schimb de prizonieri.

Abia afară, când soarele apunea, își aminti Pino că primise misiunea de a-l lua pe Leyers prizonier înainte de miezul nopții. Ar fi preferat ca partizanii să-i fi dat indicații mai precise, nu doar adresa la care trebuia să-l ducă pe general. Pe de altă parte, îi cedaseră lui răspunderea, îi dăduseră o sarcină, așa cum îi dăduseră lui Mimmo sarcina de a sabota tancurile. De amănunte trebuia să se ocupe el.

Dar când ajunseră la automobilul oficial, Pino încă tot nu se hotărâse cum să-l aresteze pe general, având în vedere că ședea întotdeauna chiar în spatele lui, pe banchetă.

Când îi deschise lui Leyers portiera din spate a Fiatului, Pino îi văzu valiza înăuntru și se blestemă în sinea sa. Valiza se aflase aici, tot timpul cât fuseseră ei înăuntru. Ar fi putut găsi un pretext și să iasă, pentru a răsfoi între timp documentele din valiză, probabil cele pe care le salvase Leyers de la foc.

Fără să se uite la Pino, generalul Leyers urcă în automobil și spuse:

— Hotelul Regina.

Pino se gândi să-și scoată Waltherul și să-l aresteze pe Leyers pe loc, dar, indecis cum era, se mulțumi să închidă portiera și să se suie la volan. Fiindcă străzile înguste erau blocate de vehiculele germane, Pino trebui să facă mai multe ocoluri pentru a ajunge la cartierul general al Gestapoului.

În apropiere de Piazza San Babila, la distanță de câteva case, văzu un camion german ticsit de soldați înarmați, oprit în fața ieșirii dintr-o parcare. Cineva stătea în mijlocul străzii și ținteа un pistol-mitralieră asupra parbrizului camionului nazist. Când partizanul înarmat se răsuci, Pino încremeni.

— Mimmo, exclamă Pino și frână brusc.

— Vorarbeiter? spuse generalul Leyers.

Pino îl ignoră și coborî din automobil. Doar o sută de metri îl despărțeau de fratele său, care le flutura naziștilor arma în față și striga:

— Voi toți, porci de naziști, depuneți armele! Aruncați-le din camion și întindeți-vă apoi pe burtă acolo, pe trotuar.

Următoarea secundă dură parcă o veșnicie.

Când văzu că nemții nu se urnesc, Mimmo trase o rafală. Gloanțe de plumb ricoșară de pe zidul lateral al parcării. În tăcerea în care mai răsuna încă ecoul rafalei, nemții începură să-și arunce armele din camion.

— Vorarbeiter! spuse Leyers, iar Pino constată surprins că generalul coborâse și el din automobil și urmărea scena peste umărul lui Pino. Dă-l încolo de Hotel Regina. Du-mă mai bine la Dolly. Tocmai mi-am amintit că am uitat acolo niște documente importante și aș vrea să…

Încurajat de exemplul lui Mimmo, fără să mai stea o clipă pe gânduri, Pino își scoase pistolul, se răsuci și i-l înfipse lui Leyers în burtă. Privirea șocată a generalului îl umplu de bucurie.

— Ce înseamnă asta, Vorarbeiter? spuse Leyers.

— Înseamnă că sunteți arestat, *mon général,* spuse Pino.

— Vorarbeiter Lella, spuse Leyers cu fermitate. Iei acum pistolul de pe mine și uităm ce s-a întâmplat. Mă conduci la Dolly. Îmi iau documentele și...

— N-am să te mai conduc nicăieri, supraveghetorule de sclavi!

Generalul avea o mină de parcă tocmai ar fi încasat o palmă. Fața i se schimonosi de mânie.

— Cum îndrăznești să-mi vorbești așa!? Aș putea cere să fii împușcat pentru trădare!

— Prefer să fiu un trădător, decât să mai ascult de tine și de Hitler, spuse Pino la fel de mânios. Întoarce-te și pune-ți mâinile la ceafă, *mon général,* că altfel te împușc în genunchi.

Leyers dădu să spună ceva, dar văzu că Pino vorbea serios și se conformă. Pino îl cuprinse pe general cu un braț și îi luă pistolul pe care-l avea la el când era îmbrăcat în civil. Și-l vârî în buzunar, îi făcu lui Leyers un semn cu Waltherul și spuse:

— Suie-te în mașină!

Leyers dădu să urce în spate, dar Pino îl împinse pe scaunul șoferului.

Cu pistolul la capul generalului Leyers, Pino urcă pe bancheta din spate și închise portiera. Își sprijini antebrațul pe valiză, cum făcea Leyers frecvent, și zâmbi, încântat de această schimbare de roluri, cu sentimentul că o meritase, că acum în sfârșit se va face dreptate.

Privi afară prin parbriz, pe lângă umărul lui Leyers. Fratele lui ținea captivi douăzeci de soldați naziști, întinși pe burtă, cu mâinile la ceafă. Mimmo le căra armele pe trotuarul de vizavi.

— Putem face și altfel, Vorarbeiter, spuse Leyers. Eu am bani. O grămadă de bani.

— Bani germani? pufni Pino. Vor fi lipsiți de orice valoare, dacă nu sunt deja de pe-acum. În acest moment întoarce automobilul și, așa cum mi-ai spus tu mie de atâtea ori, nu mai vorbi neîntrebat.

Generalul ezită o clipă, dar porni apoi motorul și făcu o întoarcere din trei mișcări. În timpul acesteia, Pino coborî geamul din spate și strigă:

— Ne vedem acasă, Mimmo!

Fratele lui înălță mirat privirea, își dădu seama cine i se adresase și ridică pumnul deasupra capului.

— Insurecție, Pino! strigă Mimmo. Insurecție!

2.

Pino simți cum îl trec fiorii când ieșiră din San Babila, cu Leyers la volan, și o luară către adresa pe care i-o dăduse Mimmo din partea comandanților de partizani. Habar nu avea de ce trebuia să-l ducă pe Leyers la adresa respectivă și nici nu-i păsa. Nu mai acționa din umbră. Nu mai era un spion. Acum participa și el la insurecție, iar lucrul acesta îl făcea să se simtă îndreptățit să-i ordone generalului, care conducea adus de spate, pe unde să o ia și unde să vireze.

După zece minute de condus, Leyers spuse:

— Nu am numai bani germani.

— Nu mă interesează, spuse Pino.

— Am aur. Putem merge să…

Pino îl împunse pe Leyers în cap cu țeava pistolului.

— Știu că ai aur. Aur pe care l-ai furat Italiei. Aur pentru care ai ucis patru dintre sclavii tăi, și nu-l vreau.

— Ucis? spuse Leyers. Nu, Vorarbeiter, nu e așa…

— Sper să ajungi în fața plutonului de execuție pentru tot ce ai făcut.

Generalul Leyers se încordă.

— Nu cred că vorbești serios.

— Taci din gură. Nu vreau să mai aud niciun cuvânt.

Leyers păru să se resemneze cu soarta sa și continuă să conducă posac prin oraș, în vreme ce Pino auzea în capul său un glas care-i spunea: *Nu rata ocazia. Pedepsește-l. Pune-l să tragă pe dreapta. Împușcă-l în picior măcar. Să meargă la pieire rănit și în agonie. Nu așa trebuie să ajungă cineva în iad?*

Generalul își coborî la un moment dat geamul și scoase capul afară, de parcă ar fi vrut să savureze ultimele clipe de libertate.

Dar când ajunseră la poarta adresei din Via Brioni, Leyers privea drept înainte.

Un partizan înarmat, cu batic roșu la gât, ieși pe poartă. Pino îi spuse că primise ordinul de a-l aresta pe general și iată, venise să-l predea.

— Te așteptam, spuse santinela și ceru să se deschidă poarta.

Leyers conduse în curte și parcă automobilul. Deschise portiera și dădu să coboare. Un alt partizan îl înșfăcă, îl răsuci și îi puse cătușe. Primul partizan luă valiza.

Leyers îi aruncă lui Pino peste umăr o privire dezgustată, dar nu spuse nimic și se lăsă târât pe o ușă. Când aceasta se trânti în urma lui, Pino realiză că nu-i spusese generalului că-l spionase.

— Ce se va întâmpla cu el? întrebă Pino.

— Va fi judecat și probabil spânzurat, răspunse santinela cu valiza.

Cu un gust de acreală în gură, Pino spuse:

— Vreau să depun mărturie împotriva lui.

— Sunt convins că vei avea ocazia. Cheile de la mașină?

Pino i le dădu.

— Acum ce să fac?

— Du-te acasă! Uite, ia scrisoarea asta. Dacă te oprește vreun partizan, arată-i-o!

Pino luă scrisoarea, o împături și și-o vârî în buzunar.

— Mă duce careva cu mașina acasă?

— Îmi pare rău, spuse bărbatul. Va trebui să mergi pe jos. Dar nu-ți face griji, în zece, douăzeci de minute se va vedea mai bine.

— Îl cunoști pe fratele meu, Mimmo Lella? întrebă Pino.

Santinela pufni în râs.

— Îl cunoaștem cu toții pe tipul ăla înfricoșător și suntem bucuroși că e de partea noastră.

3.

În pofida cuvintelor de laudă la adresa lui Mimmo, Pino se îndreptă spre poartă cu sentimentul că fusese cumva dezamăgit și înșelat. De ce nu-i spusese lui Leyers că e spion? De ce nu-l

întrebase ce documente arsese? Ce conțineau? Dovezi ale înrobirii atâtor oameni? Și ce documente voise să recupereze din apartamentul lui Dolly?

Aveau vreo importanță documentele acelea? Partizanii aveau valiza și cel puțin o parte din actele pe care le salvase Leyers de la ardere. Iar Pino va depune mărturie împotriva lui, va spune lumii ce-l văzuse pe generalul Leyers făcând.

Când ieși pe poartă, Pino se afla în partea de sud-est a orașului Milano, într-unul dintre cartierele cel mai grav afectate de bombardamente. În întuneric se tot lovea de câte ceva, se împiedica și se temea că va cădea într-un crater din pustietatea aceea și nu va mai apuca să ajungă acasă.

Un foc de armă răsună undeva nu foarte departe. Și apoi încă unul, urmat de o rafală de mitralieră și de explozia unei grenade. Pino se lăsă pe vine, cu sentimentul că intrase într-o capcană. Dar tocmai când să se întoarcă și să caute un alt drum spre casă, auzi cum încep să bată în depărtare clopotele mai mici ale Domului. Acestora li se alăturară apoi clopotele mai mari și carilonul, dăngănind și sunând în noapte.

Pino se simți chemat, atras de bazilică. Se ridică și porni în direcția clopotelor și a Domului, fără să-i mai pese de puștile care pârâiau pe străzile dimprejurul lui. Clopotele unei alte biserici începură să bată și Pino avu curând senzația că era duminica Paștilor.

În clipa următoare, fără nicio avertizare și pentru prima dată de aproape doi ani, felinarele din tot orașul pâlpâiră și se aprinseră, alungând noaptea și îndelungata suferință a orașului în tenebrele războiului. Atât de orbitoare era lumina felinarelor și atât de izbitoare erau acum ruinele și cicatricile arse și plumburii ale orașului, încât Pino clipi.

Dar se aprinseseră luminile! Și băteau clopotele! Pino avu un sentiment copleșitor de ușurare. Asta era? Se sfârșise? Toate unitățile germane conveniseră să nu mai lupte. Nu-i așa? Dar soldații pe care-i arestase Mimmo nu depuseseră armele decât sub amenințare.

Focuri de armă și explozii se auziră în partea de nord-est a orașului, înspre gara centrală și Piccolo Teatro, cartierul general al fasciștilor. Pino pricepu că partizanii și fasciștii luptau pentru controlul asupra orașului. Era un război civil. Sau poate erau amestecați și nemții, poate era o luptă între trei tabere.

Oricum, Pino își văzu de drum și o luă spre vest, ocolind Domul și îndepărtându-se de câmpul de luptă. Nu exista stradă în care locuitorii orașului să nu smulgă draperiile de camuflaj de la ferestrele clădirilor care supraviețuiseră, scăldând orașul în și mai multă lumină. Familii întregi stăteau la ferestre, aclamând și cerând ca naziștii să fie aruncați în mare. Mulți alții erau pe străzi și priveau felinarele ca pe o fantezie devenită realitate.

Dar entuziasmul a fost de scurtă durată. Focuri de mitralieră izbucniră din zece direcții diferite. Pino le auzea de aproape și de departe, păcănind și iarăși amuțind. Își aminti bătălia care fusese în toi în preajma cimitirului unde zăcuse cadavrul Gabriellei Rocha. *Războiul nu s-a încheiat,* realiză Pino. *Nici insurecția.* Pacturile încheiate în biroul cardinalului Schuster erau încălcate. După cadența luptelor, Pino nu mai avu curând nicio îndoială că erau trei tabere: partizanii împotriva naziștilor și partizanii împotriva fasciștilor.

Când o grenadă explodă pe una dintre străzile alăturate, oamenii se împrăștiară și fugiră către casele lor. Pino o luă la fugă în zigzag, derutat. Când ajunse în Piața Domului, văzu șase tancuri germane așezate de jur-împrejurul pieței, cu turelele îndreptate în afară. Reflectoarele catedralei erau încă aprinse și luminau biserica în întregime, iar clopotele ei continuau să bată, dar piața era pustie. Pino înghiți în sec și traversă iute, pe diagonală, acel spațiu expus, rugându-se în sinea sa să nu fie trăgători de elită la etajele superioare ale clădirilor care împrejmuiau piața.

4.

Ajunse teafăr la colțul catedralei și înaintă în umbra măreței bazilici, înălțând uneori privirea la fațada de marmură roz-pal, înnegrită de la funinginea din toți anii de bombardamente și incendii. Pino se întrebă dacă urmele războiului se vor șterge vreodată de pe fața orașului Milano.

Apoi se gândi la Anna și se întrebă dacă se instalase în noul apartament al lui Dolly din Innsbruck și dacă dormea deja. Îl consola gândul să o știe așa, în siguranță, la căldură, frumoasă.

Pino zâmbi și iuți pasul. Zece minute mai târziu se afla în fața imobilului în care locuiau părinții lui. Verifică dacă are actele în buzunar, urcă scările de la intrare și deschise ușa, așteptându-se să fie scrutat de către santinelele SS. Dar nu stătea nimeni de pază și, când ascensorul trecu pe lângă etajul al cincilea, dispăruseră și santinelele de acolo.

Au plecat! Au fugit cu toții!

Nespus de fericit, Pino își scoase cheia din buzunar și o vârî în broască. Deschise ușa apartamentului și nimeri în plină petrecere. Tatăl lui avea vioara pregătită și deschisese două sticle de Chianti bun, care stăteau pe masa din camera de zi, alături de alte două sticle, goale. Michele era cherchelit și stătea lângă șemineu, râzând cu Mario, pilotul, băiatul verișoarei sale. Iar mătușa Greta? Ședea în poala soțului ei și-l acoperea de sărutări.

Unchiul Albert îl văzu pe Pino, ridică brațele în semn de victorie și strigă:

— Hei, tu, Pino Lella! Ia vino aici și îmbrățișează-l pe unchiul tău!

Pino izbucni în râs și se grăbi să-i îmbrățișeze pe toți. Bău vin și ascultă captivanta relatare a unchiului Albert despre răzvrătirea din închisoarea San Vittore – cum îi biruiseră pe gardienii fasciști, cum deschiseseră celulele și îi eliberaseră pe toți deținuții.

— Cel mai frumos moment din viața mea, în afară de cel când am cunoscut-o pe Greta, a fost când am ieșit pe poarta acelei închisori, spuse unchiul Albert radios. Ne eliberaserăm de cătușe. Eram liberi. Milano e liber!

— Nu chiar, spuse Pino. Astă-seară am făcut un drum lung prin oraș. Pacturile pe care le-a încheiat cardinalul Schuster nu sunt respectate. Pretutindeni sunt focare de luptă.

Apoi le povesti despre Mimmo și cum îi întinsese pe burtă, de unul singur, pe toți soldații aceia germani. Tatăl lui era uimit.

— Singur?

— Singur-singurel, spuse Pino cu mândrie. Cred că eu sunt destul de curajos, tată, dar cu frățiorul meu nu mă pot compara.

Luă de pe masă sticla de vin și își mai turnă un pahar, simțindu-se delirant de bine. Dacă ar fi fost și Anna lângă el, să sărbătorească împreună cu familia lui insurecția, s-ar fi simțit aproape perfect. Pino se întrebă când o va revedea, când va

primi vești de la ea. Verifică telefonul și constată surprins că funcționa. Dar tatăl lui îi spuse că nu primiseră niciun apel înainte de venirea lui Pino.

Târziu după miezul nopții, îmbujorat și cherchelit de la vin, Pino se vârî în pat. Prin fereastra deschisă auzi huruitul tancurilor care se urneau din loc și apoi zornăitul șenilelor pe pavaj, îndepărtându-se către nord-est. Ațipi, dar apoi auzi explozii și focuri de mitralieră din direcția în care porniseră tancurile.

Toată noaptea, zgomotele luptelor din oraș câștigară și pierdură din intensitate, ca un cor, cu fiecare voce cântând despre conflict, cu fiecare cântec crescând și apoi descrescând, reducându-se la câteva ecouri și tonuri. Pino își vârî capul în pernă și căzu în sfârșit într-un somn adânc și plin de vise: despre privirea dezgustată pe care i-o aruncase generalul Leyers la plecare, despre cum fugea prin oraș urmărit de focurile trăgătorilor de elită, dar în primul rând despre Anna și ultima lor noapte împreună, care fusese magică și intensă, desăvârșită și divină.

5.

Pino se trezi joi, 26 aprilie, și se uită la ceas.

Ora zece? De când nu mai dormise atâta? Nici nu mai știa, dar se simțea excelent. Apoi simți mirosul de șuncă prăjită. Șuncă? De unde?

După ce se îmbrăcă, se duse în bucătărie și-l găsi pe tatăl său aranjând pe o farfurie felii de șuncă prăjite crocant. Michele arătă spre un castron cu ouă proaspete, pe care-l ținea Mario în mâini.

— Un partizan, amic de-al unchiului tău Albert, tocmai ni le-a adus, spuse Michele. Albert e în hol și stă de vorbă cu el. Și eu prepar acum ultimul espresso pe care-l mai aveam ascuns în bufet.

Unchiul Albert veni în bucătărie. Părea foarte mahmur și puțin îngrijorat.

— Pino, au nevoie de tine, pentru că știi engleză, spuse. Vor să te duci la Hotelul Diana, să-l cauți pe un bărbat pe nume Knebel.

— Cine e Knebel?

— Un american. Atâta știu.

Încă un american? Al doilea în decurs de două zile!

— Bine, spuse Pino și privi cu jind la șunca prăjită, la ouă și la cafeaua care fierbea. Dar trebuie să merg chiar acum?

— Întâi mănânci, spuse tatăl lui.

Mario, aviatorul, îi prăji lui Pino câteva ouă, pe care acesta le devoră împreună cu șunca și un espresso dublu. Nici nu-și mai amintea de când nu mai avusese un asemenea festin la micul dejun, dar apoi își aminti – de când fusese la Casa Alpina. Se gândi la părintele Re, se întrebă ce mai făceau el și fratele Bormio. Cu prima ocazie se va duce cu Anna la Motta, să i-o prezinte preotului și să-l roage să-i cunune.

Gândul acesta îl umplu de o bucurie și o încredere în sine cum nu mai simțise niciodată. Și acestea se citiră probabil pe fața lui, pentru că unchiul Albert veni la el când spăla vasele și-i spuse în șoaptă:

— Stai și rânjești ca un prost, cu privirea pierdută, ceea ce înseamnă că ești îndrăgostit.

Pino râse.

— Posibil.

— Domnișoara aceea, care te-a ajutat cu radioul?

— Anna. Căreia îi place ce faci tu.

— Tatăl tău știe? Mama ta?

— Nu s-au cunoscut încă. Dar curând.

Unchiul Albert îl bătu ușor pe spate.

— Tânăr și îndrăgostit. Nu e uimitor că așa ceva se poate întâmpla chiar și în timpul războiului? Înseamnă că viața este în esență bună, în pofida tuturor relelor pe care le-am trăit.

Pino îl adora pe unchiul său. În mintea acelui om se petreceau atâtea.

— Trebuie să plec, spuse Pino și se șterse pe mâini. Să-l întâlnesc pe *signor* Knebel.

6.

Pino părăsi imobilul și porni către Hotelul Diana, aflat în Viale Piave, nu departe de sediul centralei telefonice și de Piazzale Loreto. La nici două străzi văzu trupul neînsuflețit al unui bărbat, zăcând în rigolă cu fața în jos, împușcat în ceafă. La cinci străzi de casă văzu încă două cadavre: un bărbat și o femeie, în cămăși de noapte, de parcă ar fi fost târâți direct din pat pe stradă. Cu cât înaintă, cu atât mai mulți morți văzu, aproape toți împușcați în cap, aproape toți zăcând în rigolă cu fețele în jos, în căldura tot mai arzătoare.

Pino era îngrozit și îngrețoșat. Până ajunse la Hotelul Diana numără șaptezeci de cadavre care putrezeau în bătaia soarelui. Dinspre nord se mai auzeau încă focuri de armă răzlețe. Cineva spuse că partizanii încercuiseră un grup numeros de Cămăși Negre, care încercaseră să fugă din oraș. Fasciștii luptau pe viață și pe moarte.

Pino trase de ușile Hotelului Diana și constată că erau încuiate. Bătu, așteptă, dar nu primi niciun răspuns. Se duse în spate, încercă o altă ușă și o găsi descuiată. Intră într-o bucătărie pustie, în care mirosea a carne recent gătită. Două uși batante, din capătul opus al bucătăriei, dădeau într-un restaurant întunecat și pustiu, iar alte două într-o sală de bal slab luminată.

Pino împinse ușile sălii de bal și strigă:

— *Hello?*

Când auzi sunetul metalic al închizătorului unei puști ridică mâinile.

— Aruncă arma, îi ordonă un bărbat.

— Nu am armă, spuse Pino și își auzi tremurul din glas.

— Cine ești?

— Pino Lella. Mi s-a spus să vin aici, să mă întâlnesc cu un american pe nume Knebel.

Auzi întâi un râs dogit și văzu apoi ieșind din umbră un bărbat înalt și uscățiv, îmbrăcat în uniforma armatei americane. Avea un nas lat, o frunte înaltă și un zâmbet larg.

— Lasă arma jos, caporal Daloia, spuse bărbatul. Ăsta are invitație.

Caporalul Daloia, un soldat din Boston, scund și musculos, lăsă arma jos.

Americanul mai înalt veni la Pino și-i întinse mâna.

— Maior Frank Knebel, Armata a 5-a Americană. Ies la înaintare pentru a 5-a, scriu pentru *Stars and Stripes* și îmi încerc norocul cu operațiuni psihologice.

Pino nu înțelese nici jumătate din spusele maiorului, dar dădu din cap.

— Tocmai ați sosit, maior Knebel?

— Azi-noapte, spuse Knebel. Am venit înaintea Diviziei a 10-a de Vânători de Munte, cu trupa asta de cercetași, ca să-mi fac o idee despre oraș, pentru depețele mele. Deci zi-mi ce se întâmplă afară, Pino. Ce ai văzut venind încoace?

— Oameni zac uciși în rigole, victime ale răzbunării, iar naziștii și fasciștii încearcă să scape din oraș, spuse Pino. Partizanii trag în toți. Dar aseară, pentru prima dată după ani de zile, s-au aprins felinarele pe străzi și n-au mai venit bombardierele și o clipă am avut sentimentul că războiul s-a sfârșit cu adevărat.

— Îmi place, spuse Knebel și scoase un carnet. Plin de vitalitate. Mai zi o dată.

Pino își repetă spusele, iar maiorul își notă.

— Am să zic că ești un luptător partizan, *okay*?

— *Okay,* spuse Pino, încântat de cum suna. Cu ce altceva vă mai pot fi de folos?

— Am nevoie de un translator, am auzit că știi engleză și iată-te.

— Cine v-a spus că știu engleză?

— O păsărică, răspunse Knebel. Știi cum merge treaba. Faza e că am nevoie de ajutor. Te bagi să-i dai o mână de ajutor unui american la nevoie, Pino?

Lui Pino îi plăcea felul de a vorbi al maiorului. Îi plăcea totul la el.

— Sigur.

— Ești tare, spuse Knebel și îi așeză lui Pino o mână pe umăr, continuând să-i vorbească de parcă ar fi fost de mult complici. Astăzi, deocamdată, am nevoie de două chestii de la tine. Una la mână, introdu-mă în sediul centralei telefonice, ca să pot da niște telefoane și să trimit niște povești.

Pino dădu din cap.

— Pot să fac asta. Ce altceva?

Knebel zâmbi arătându-și toți dinții.

— Ne poți face rost de niște vin? Whisky? Poate fete și muzică?

— Pentru ce?

— Pentru o afurisită de petrecere, spuse Knebel zâmbind și mai larg. Am niște amici care o să se strecoare aici după lăsarea întunericului și ticălosul ăsta de război e pe sfârșite, așa că o să vrea să-și facă de cap, să chefuiască. Îți place ideea?

Maiorul avea o jovialitate molipsitoare, care-l făcu și pe Pino să zâmbească larg.

— Chiar foarte mult!

— Poți să te ocupi? Să faci rost de un pick-up sau un radio? De niște italience tinere și drăguțe, cu care să ne zbânțuim și noi puțin?

— Și de vin și whisky. Are unchiul meu.

— Atunci îi acord unchiului tău decorația *Silver Star* pentru eroism extraordinar, spuse maiorul. Poți să le aduci pe toate aici, diseară la ora nouă?

Pino se uită la ceas și constată că era amiază. Dădu afirmativ din cap.

— Vă conduc la sediul centralei telefonice și mă pun pe treabă.

Knebel se uită la soldații americani, salută și spuse:

— Cred că-mi place de băiatul ăsta.

Caporalul Daloia spuse:

— Dacă ne aduce niște fete drăguțe, maior, îl propun pentru Medalia de Onoare.

— Și asta-i mare lucru din partea unuia propus pentru Silver Star, pentru fapte de vitejie la Monte Cassino, spuse Knebel.

Pino îl privi cu alți ochi pe caporal.

— Cui îi pasă de medalii? spuse Daloia. Nouă ne trebuie femei, muzică și băutură.

— Am să vă fac rost de toate trei, spuse Pino, la care caporalul îl salută cu zvâc.

Pino râse și studie uniforma maiorului.

— Scoateți-vă cămașa! O să atrageți atenția.

Knebel se dezbrăcă de cămașă și ieși în urma lui Pino din Hotelul Diana, în tricou, pantaloni kaki și bocanci. La sediul centralei telefonice, niște santinele ale partizanilor păzeau

intrarea, dar de îndată ce Pino le arătă scrisoarea pe care o căpătase cu o seară înainte și-i lămuri că maiorul Knebel avea de gând să scrie istoria glorioasă a insurecției din Milano, pentru cititorii săi americani, îi lăsară să intre. Pino îl instală pe Knebel într-o încăpere cu o masă de scris și un telefon. De îndată ce se conectă, maiorul acoperi microfonul cu mâna și spuse:

— Ne bazăm pe tine, Pino.

— Da, domnule, spuse Pino și încercă să salute așa cum îl văzuse pe caporalul Daloia.

— Aproape, spuse Knebel râzând. Și acum du-te și organizează-ne un chef de pomină.

Plin de energie, Pino părăsi sediul centralei telefonice și o luă spre nord pe Corso Buenos Aires, către Piazzale Loreto, întrebându-se cum să facă rost, în opt ore și jumătate, de tot ce-i ceruse Knebel. O femeie drăguță, de douăzeci și ceva de ani, fără verighetă, venea pe stradă din direcția opusă, cu o expresie îngrijorată.

Pino i se adresă spontan:

— *Signorina, per favore,* nu vrei să vii diseară la o petrecere?

— O petrecere? Diseară? Cu tine? spuse femeia batjocoritor. Nu.

— Cu muzică, vin, mâncare, cu soldați americani bogați.

Femeia își scutură părul și spuse:

— Încă nu sunt americani în Milano.

— Ba da, sunt și vor fi și mai mulți diseară la ora nouă, în sala de bal a Hotelului Diana. Nu vrei să vii?

Femeia ezită și apoi spuse:

— Nu minți?

— Pe sufletul mamei mele, nu mint.

— Atunci am să mă mai gândesc. Hotelul Diana?

— Exact. Să vii în rochie de petrecere.

— Am să mă mai gândesc, se învoi femeia și se îndepărtă.

Pino zâmbea. Va veni. Era aproape sigur de asta.

Merse mai departe și, când se ivi următoarea femeie atrăgătoare, îi spuse și ei același lucru și primi cam același răspuns. A treia femeie avu o altă reacție. Acceptă imediat invitația la petrecerea lui Pino și, când acesta îi spuse că vor fi și soldați americani bogați, îi răspunse că va mai aduce încă patru prietene.

Pino era atât de bucuros, încât abia atunci își dădu seama că ajunsese în Piazzale Loreto, la Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini. Ușa era deschisă, în penumbră zări o siluetă.

— Carletto? Tu ești?

7.

Cel mai vechi prieten al lui Pino dădu să-i trântească ușa în nas. Dar Pino se împinse cu umărul în ea și-l doborî pe Carletto, care era mai scund decât el.

— Ieși afară din magazinul meu! strigă Carletto târându-se înapoi. Trădătorule! Nazistule!

Prietenul lui slăbise mult. Pino remarcă acest lucru de cum închise ușa în urma lui.

— Nu sunt nici nazist, nici trădător.

— Am văzut svastica! Și tata a văzut-o! se bâlbâi Carletto și arătă către brațul stâng al lui Pino. Uite acolo. Deci cum poți să spui că nu ești un nazist?

— Pentru că am fost un spion, spuse Pino și îi povesti lui Carletto totul.

La început observă că vechiul lui prieten nu-l credea, dar când Carletto auzi numele lui Leyers și pricepu că el era cel pe care-l spionase Pino, își schimbă părerea.

Carletto spuse:

— Dacă ar fi știut, Pino, te-ar fi ucis.

— Știu.

— Și ai făcut-o totuși? spuse prietenul lui clătinând din cap. Asta-i diferența dintre tine și mine. Tu riști și treci la fapte, în vreme ce eu… eu observ și mă tem.

— Nu mai ai de ce te teme, spuse Pino. Războiul s-a sfârșit.

— Oare?

— Ce mai face mama ta?

Carletto își plecă fruntea.

— A murit, Pino. În ianuarie. Când a fost atât de frig! N-am putut să-i fac cald în cameră, pentru că n-am mai avut cu ce și nici ce vinde în magazin. A tușit până a murit.

— Îmi pare atât de rău, spuse Pino și i se puse un nod în gât de emoție. Mama ta a fost un om pe atât de bun, pe cât a fost tatăl tău de haios. Ar fi trebuit să fiu aici, să te ajut să-i îngropi pe amândoi.

— Ai fost unde a fost nevoie de tine, iar eu am fost aici, spuse Carletto, care părea atât de dărâmat, încât Pino simți dorința de a-l înveseli.

— Mai bați la tobe?

— N-am mai făcut-o de mult timp.

— Dar le mai ai?

— În pivniță.

— Mai cunoști și alți muzicieni printre vecini?

— De ce?

— Ai încredere în mine!

— Sigur, așa cred. Adică, dacă mai sunt în viață.

— Bine. Hai să mergem!

— Ce? Unde?

— Acasă la mine, să mănânci ceva, răspunse Pino. Și după aceea ne ducem să facem rost de vin, mâncare și fete. Și când avem tot ce ne trebuie, organizăm cea mai tare petrecere dintre toate petrecerile de încheiere a războiului.

Capitolul douăzeci și nouă

1.

Până la ora nouă seara, în a doua zi de insurecție generală din Milano, Pino și Carletto aduseseră la Hotelul Diana șase lăzi de vin și douăzeci de litri de bere făcută în casă, din proviziile personale ale unchiului Albert. Tatăl lui Pino contribui cu două sticle de grappa. Iar Carletto găsi trei sticle nedestupate de whisky, pe care i le dăduse cineva tatălui său cu ani în urmă.

Caporalul Daloia descoperise între timp, în pivniță, o scenă demontată și se îngriji să fie ridicată într-un capăt al sălii de bal. Setul de tobe al lui Carletto a fost instalat în partea din spate a scenei. Carletto lovea în toba mare și își regla cinelele, în vreme

ce un trompetist, un clarinetist, un saxofonist și un trombonist își acordau și ei instrumentele.

Pino ședea la pianina pe care o căraseră americanii pe scenă și își plimba emoționat degetele peste clape. Nu mai cântase de aproape un an. Dar apoi se destinse, cântă cu fiecare mână câteva acorduri și se opri. Era suficient.

Mulțimea începu să chiuie și să strige. Cu un gest teatral, Pino își umbri ochii cu o mână și se uită la cei douăzeci de soldați americani, un pluton de neozeelandezi, opt jurnaliști și cel puțin treizeci de femei din Milano.

— Un toast! strigă maiorul Knebel și sări pe scenă cu un pahar de vin în mână, din care vărsă pe jos, dar nici că-i păsă. Ridică paharul: Pentru sfârșitul războiului!

Mulțimea începu să vuiască. Caporalul Daloia sări și el pe scenă, lângă maior, și zbieră:

— Pentru sfârșitul dictatorilor ucigași, cu bretoane negre bizare și mustăți pătrate minuscule!

Soldații izbucniră în hohote de râs și urale.

Pino râdea și el, dar reuși totuși să le traducă femeilor, care-și exprimară acordul în gura mare și ridicară paharele. Carletto își goli paharul cu vin dintr-o singură sorbitură lungă, plescăi din buze și zâmbi larg.

Lovindu-și bețele, Carletto strigă:

— Opt bătăi pe măsură, Pino!

Cu brațele, coatele, încheieturile și mâinile ridicate, cu degetele bălăbănindu-se deasupra clapelor, Pino începu cu niște note înalte, după care intră cu basul într-un ritm săltăreț și trecu apoi la una din acele melodii pe care le tot exersase înainte de începerea bombardamentelor.

De data aceasta era o variațiune a clasicei melodii „Pinetop's Boogie Woogie", auzită în sălile de dans.

Mulțimea se dezlănțui și mai și, când Carletto trecu la măturele și cinele, iar basul i se alătură. Soldații le înșfăcară pe italience și începură să danseze cu ele swing, vorbind cu mâinile, lovindu-și genunchii, scuturându-și șoldurile, răsucindu-se. Alți soldați stăteau în sală de jur-împrejurul dansatorilor, le priveau cu emoție pe femei sau stăteau pur și simplu cu un pahar într-o mână și băteau măsura cu degetul arătător al celeilalte mână, legănându-se din șolduri și zvâcnind din umeri în ritmul melodiei drăcești de boogie a lui Pino. Din când în

când, vreunul dintre ei scotea un chiot de om beat care se simte bine.

Urmă un solo al clarinetistului. Apoi unul al saxofonistului și unul al trombonistului. Muzica se stinse în aplauze și strigăte de bis. Trompetistul ieși în față și suflă primele acorduri din „Boogie Woogie Bugle Boy”.

Mulți dintre soldații americani cântară versurile pe de rost și perechile dansară parcă și mai frenetic, în vreme ce alți soldați beau, chiuiau și aclamau, dansau și iarăși beau și se lăsau purtați de simpla bucurie de a o face lată. Când Pino încheie melodia, mulțimea de dansatori transpirați începu să chiuie și să tropăie.

— Bis! răcneau. Bis!

2.

Pino era scăldat în sudoare, dar nu credea să se mai fi simțit vreodată atât de fericit. Doar Anna îi lipsea. Nu-l văzuse niciodată cântând. Ar fi leșinat să-l vadă. Imaginea aceasta îl făcu să pufnească în râs și apoi se gândi la Mimmo. Unde era oare? Mai lupta împotriva naziștilor?

Se simțea puțin vinovat să petreacă, în vreme ce fratele lui mai mic lupta, dar apoi se uită la Carletto, care tocmai își turna cu generozitate încă un pahar cu vin și rânjea prostește.

— Haide, Pino, spuse Carletto. Dă-le ce vor!

— *Okay*! strigă Pino către mulțime. Dar pianistul vrea să bea! Grappa!

Cineva se grăbi să-i aducă un pahar. Pino îl dădu pe gât și îi făcu un semn lui Carletto, care-și lovi bețele. Și o luară de la capăt cu boogie-woogie-urile, iar Pino varie fiecare melodie pe care o auzise sau exersase vreodată.

„1280 Stomp”. „Boogie Woogie Stomp”. „Big Bad Boogie Woogie”.

Mulțimea era în extaz. Pino nu se distrase niciodată atât de bine și brusc înțelese de ce le plăcea părinților săi să aibă muzicieni la petrecerile lor.

Când făcură o pauză pe la ora unsprezece seara, maiorul Knebel veni la el pe două cărări și îi spuse:

— Excelent, soldat! Pur și simplu excelent.

— V-ați simțit bine? întrebă Pino rânjind.

— Cel mai strașnic chef din viața mea și abia a început. Una dintre fetele tale locuiește prin apropiere și se jură că taică-su are în pivniță tot soiul de alcooluri.

Pino observă că unele cupluri părăseau sala de bal ținându-se de mână și o luau pe scări în sus. Zâmbi și se duse după niște apă și vin.

Carletto veni la el, îl cuprinse cu un braț și spuse:

— Îți mulțumesc c-ai dat cu mine de pământ azi după-amiază.

— Pentru asta există prieteni, nu?

— Prieteni pe vecie?

— Până la capătul zilelor noastre.

Prima femeie pe care o invitase Pino la petrecere veni la ei și întrebă:

— Tu ești Pino?

— Eu sunt. Pe tine cum te cheamă?

— Sophia.

Pino îi întinse mâna.

— Încântat de cunoștință, Sophia. Te simți bine?

— De minune, dar nu știu engleză.

— Câțiva dintre soldați, uite el de exemplu, caporalul Daloia, vorbesc italiana. Iar ceilalți? Dansează, zâmbește, lasă-ți trupul să vorbească limbajul iubirii.

Sophia râse.

— Când spui tu, sună atât de simplu.

— Voi fi cu ochii pe tine, spuse Pino și se întoarse pe scenă.

Mai dădu de dușcă un pahar de grappa și o luară de la capăt cu boogie-woogie-urile, cântând, improvizând, în vreme ce mulțimea bătea din picioare și dansa. La miezul nopții, Pino aruncă o privire înspre ringul de dans și o văzu pe Sophia îndoindu-se și răsucindu-se cu caporalul Daloia, care râdea cu gura până la urechi.

Toate mergeau ca pe roate.

Pino mai bău o grappa și apoi încă una și cântă la nesfârșit, iar mirosul transpirației dansatorilor și parfumul femeilor se contopiră într-o boare care contribui și ea la senzația de amețeală provocată de alcool. Pe la ora două dimineața, totul se împăienjeni și se cufundă apoi în beznă.

3.

Șase ore mai târziu, în dimineața zilei de vineri, 27 aprilie 1945, Pino se trezi pe podeaua bucătăriei hotelului, cu o durere de cap sfredelitoare și o senzație de greață la stomac. Se târî la baie și vomită, ceea ce-i făcu bine la stomac, dar rău la cap.

Își plimbă apoi privirea prin sala de bal și văzu oameni lungiți în tot locul: în scaune, pe mese, pe podea. Carletto era întins pe spate, cu un braț peste față, pe scenă, în spatele tobelor sale. Maiorul Knebel se ghemuise pe o canapea. Caporalul Daloia dormea pe o altă canapea, strângând-o în brațe pe Sophia, ceea ce-l făcu pe Pino să zâmbească în timp ce căscă.

Se gândi la patul lui și ce bine ar fi să scape de mahmureală dormind în el, nu aici, pe pardoseala aceasta tare. Înghiți niște apă și părăsi Hotelul Diana, luând-o oarecum spre sud, către Porta Venezia și Grădinile Publice. Era o zi nemaipomenit de frumoasă, cu cer senin și caldă ca în iunie.

La câteva case distanță față de hotel, Pino văzu primul cadavru, zăcând pe burtă în rigolă, împușcat în ceafă. După primul colț mai văzu trei morți. După opt străzi văzu alți cinci. Doi dintre ei erau fasciști, Cămăși Negre după uniformă. Trei erau în cămăși de noapte.

În pofida tuturor morților pe care-i văzu în acea dimineață, Pino știa că ceva se schimbase în Milano peste noapte, că un moment critic fusese atins și depășit, în vreme ce el petrecuse și dormise, pentru că străzile din jurul Porții Venezia erau înțesate de oameni gălăgioși. Unii cântau la vioară. Alții la acordeon. Oamenii dansau, se îmbrățișau, râdeau, plângeau. Pino avu senzația că atmosfera petrecerii din Hotelul Diana se mutase în stradă și îi cuprinsese pe toți cei veniți să sărbătorească sfârșitul unui lung și cumplit supliciu.

Intră în Grădinile Publice, ca să scurteze drumul spre casă. Oameni stăteau întinși pe peluze, încălzindu-se la soare, simțindu-se bine. Pino privi înainte, pe aleea aglomerată pe care o apucase prin parc, și văzu venind spre el o față cunoscută. Îmbrăcat în uniforma Forțelor Ariene Italiene Libere, vărul său Mario radia de bucurie și părea să fie într-o dispoziție de zile mari.

— Hei, Pino! strigă Mario și-l îmbrățișă. Sunt liber! Nu mai trebuie să stau în casă!

— E grozav, spuse Pino. Unde mergi?

— Peste tot și nicăieri, spuse Mario și se uită la ceasul lui de aviator, care sclipi în soare. Vreau doar să merg și să mă las pătruns de atmosfera orașului, de bucuria că naziștii și fasciștii sunt *kaputt.* Cunoști sentimentul?

Pino îl cunoștea. Se părea că în acea zi aproape toți locuitorii orașului îl cunoșteau.

— Mă duc acasă să mă culc, spuse Pino. Am băut prea multă grappa azi-noapte.

Mario râse.

— Mi-ar fi plăcut să fiu cu tine.

— Te-ai fi distrat.

— Ne vedem mai târziu.

— Pe curând, spuse Pino și o luă din loc.

Nu mersese nici șase metri, când în spatele lui izbucni o ceartă.

— *Fascista!* zbieră un bărbat. *Fascista!*

Pino se întoarse și văzu un bărbat îndesat, care stătea pe alee și ținteа un revolver asupra lui Mario.

— Nu! țipă Mario. Sunt pilot în Forțele…

Revolverul se descărcă. Glonțul îi străpunse capul lui

Mario. Vărul lui Pino se năruі ca o păpușă de cârpe.

4.

— E un fascist! Moarte tuturor fasciștilor! răcnea bărbatul și își vântura arma.

Oamenii începură să țipe și o luară la fugă.

Pino era atât de șocat, încât nu știu ce să facă sau să spună. Stătea și se holba la trupul lui Mario și la sângele care i se scurgea din cap. Îi venea să vomite. Dar în clipa următoare ucigașul se aplecă deasupra lui Mario și începu să-i umble la ceasul de la mână.

Mânia începu să clocotească în Pino. Era gata să-l atace pe bărbat, când ucigașul vărului său îl zări.

— La ce te uiți? Hei, stătea de vorbă cu tine. Ești și tu fascist?

Văzând că dă să îndrepte arma asupra lui, Pino se răsuci pe călcâie și o luă la fugă în zigzag, ca să-l deruteze pe bărbat. Pistolul păcănea în urma lui, iar un glonț nimeri unul dintre puținii copaci rămași în Grădinile Publice. Pino nu încetini pasul până când nu ajunse departe de parc, aproape în San Babila. Abia atunci se lăsă cuprins de durere. Toată apa pe care o băuse îi veni înapoi și o vomită, până când începu să-l înțepe într-o parte.

Merse mai departe buimac, luând-o spre casă pe un drum ocolit.

Mario fusese viu într-o clipă și mort în următoarea. Moartea arbitrară a vărului său îl făcu pe Pino să tremure și să se înfioare, în timp ce străbătea străzile aflate în bătaia soarelui. Nimeni nu mai era sigur?

În cartierul modei, oamenii ieșiseră în stradă să sărbătorească. Ședeau pe treptele din fața caselor, râdeau și fumau, mâncau și beau. Pino trecu pe lângă operă și văzu multă lume strânsă laolaltă. Se duse într-acolo, încercând să-și alunge din gând imaginea lui Mario murind. Partizani blocau accesul la Hotelul Regina, cartierul general al Gestapoului.

— Ce se-ntâmplă? întrebă Pino.

— Fac percheziție înăuntru, îi răspunse cineva.

Pino știa că nu aveau să găsească nimic valoros înăuntru. El văzuse cum arseseră toate. Îi văzuse pe generalul Leyers și pe colonelul Rauff punând pe foc atâtea documente, că și acum se mai mira. Mintea lui căuta să alunge oroarea morții vărului său, punându-și întrebări despre ce arseseră naziștii. Ce putuseră conține acele documente? Și ce acte păstraseră și de ce?

Se gândi la Leyers, la ce-i spusese acesta cu două zile în urmă. Înainte ca Pino să-l aresteze, îi ceruse să-l ducă la apartamentul lui Dolly, nu-i așa? Menționase niște documente pe care le lăsase acolo și încă ceva. De două ori pomenise documentele acelea.

Gândul că Leyers lăsase în locuința lui Dolly ceva ce-l putea incrimina îl făcu pe Pino să prindă viață, să se simtă mai puțin devastat de moartea lui Mario.

Locuința lui Dolly era în Via Dante, la numai câteva străzi. Se va duce întâi acolo, înainte de a se întoarce acasă și a-i relata tatălui său despre Mario. Va găsi documentele și i le va preda maiorului Knebel. Cu ce-i va mai putea spune și el despre

Leyers, americanul va putea scrie un articol. Pino și Knebel vor relata lumii despre general și „muncitorii forțați”, cum îi omorâse prin muncă supraveghetorul de sclavi al faraonului.

Douăzeci de minute mai târziu, Pino urcă în fugă treptele de la imobilul în care locuise Dolly, intră în casa scării și trecu pe lângă baba care clipi din ochi din dosul ochelarilor ei cu lentile groase.

— Cine-i acolo?

— Un vechi prieten, *signora* Plastino, spuse Pino și continuă să urce.

Când ajunse la ușa lui Dolly, o găsi spartă și atârnând în balamale. Geamantane și cutii fuseseră despicate. Conținutul lor fusese împrăștiat în antreu.

Pino intră în panică.

— Anna? Dolly?

Se duse în bucătărie, unde găsi vasele sparte și bufetele golite. Tremura și se gândi că va vomita iarăși, când ajunse la camera Annei și deschise ușa. Salteaua fusese trasă de pe pat. Sertarele și dulapul Annei erau deschise și goale.

Apoi îi căzu privirea pe ceva ce se ițea de sub saltea. O curea de piele. Se aplecă, ridică salteaua și trase de curea. Poșeta de piele pe care i-o dăruise unchiul său Annei de Crăciun ieși la iveală. Și-o aminti pe Anna spunând: *N-am primit în viața mea un cadou atât de superb. Am s-o păstrez mereu.*

Unde era Anna? Lui Pino începu să-i bubuie inima în piept. Plecase acum două, trei zile? Ce se întâmplase? N-ar fi lăsat în ruptul capului poșeta aici.

Apoi își dădu seama cine putea ști. Coborî în fugă scările, se duse la babă și o întrebă gâfâind:

— Ce s-a întâmplat în apartamentul lui Dolly? Unde e Dolly? Unde e Anna, camerista ei?

Prin lentilele ei groase, ochii babei păreau de două ori mai mari, și un zâmbet rece, satisfăcut îi strâmbă gura.

— Le-au luat azi-noapte pe târfele nemților, râse baba batjocoritor. Să fi văzut ce au scos dup-aia din bârlogul ăla de perversiuni. Lucruri de neînchipuit.

Lui Pino nu-i veni întâi să creadă și apoi îl cuprinse groaza.

— Unde le-au dus? Cine le-a luat?

Signora Plastino miji ochii, se aplecă în față și-l studie.

Pino o apucă grosolan de braț.

— Unde?
Baba șuieră:
— Eu te știu pe tine. Ești de-ai lor!
Pino îi dădu drumul și făcu un pas înapoi.
— Un nazist! zbieră baba. E un nazist! Un nazist, uite-aici!

5.

Pino se repezi pe ușă afară, urmărit de glasul strident al babei:

— Opriți-l! E un trădător! Un nazist! Un prieten al târfelor nemților!

Pino fugea cât de iute și susținut putea, încercând să scape de zbieretele alarmate ale babei. Când se opri în sfârșit, se sprijini de un zid, dezorientat, buimac și speriat. *Le-au luat pe Anna și pe Dolly,* își spuse în sinea sa, cuprins de o groază care amenința să-l paralizeze. *Dar unde le-au dus? Și cine să le fi luat? Partizanii?* Era convins de acest lucru.

Să fugă și să caute un partizan, dar oare l-ar asculta? Da, cu scrisoarea aceea pe care i-o dăduseră după ce li-l predase pe Leyers, nu-i așa? Se scotoci în buzunare. N-o mai avea. Mai căută o dată. Nimic. Ei bine, se va duce oricum să caute pe aici prin zonă pe vreun comandant de partizani. Dar, devreme ce nu mai avea scrisoarea, nu vor crede oare că e și el un colaboraționist, fiindcă le cunoștea pe Dolly și pe Anna, și nu și-ar pune astfel viața în pericol? Avea nevoie de ajutor. Avea nevoie de unchiul Albert. Se va duce să-l caute și-l va ruga să apeleze la contactele lui…

Pino auzi în depărtare strigăte, voci pe care nu le putea distinge. Dar erau strigăte tot mai sonore, voci tot mai numeroase și mai dezlănțuite, și parcă se simți și mai dezorientat. Fără să știe nici el de ce, nu se mai îndreptă către casă, ci în direcția strigătelor, de parcă vocile acelea l-ar fi chemat. Se strecură iute pe străzi, încercând să detecteze vacarmul acela, până-și dădu seama că venea dinspre Parco Sempione, din interiorul Castelului Sforza, unde se plimbase cu Anna în acea zi cu zăpadă, când văzuseră corbii zburând în cercuri.

Fie mahmureala, fie epuizarea, fie frica paralizantă că o luaseră pe Anna, sau poate toate trei la un loc îl făcură brusc să se simtă nesigur pe picioare, ca și cum din clipă-n clipă ar putea să leșine și să cadă. Timpul trecea parcă mai încet. Fiecare moment căpăta un caracter ireal, ca în cimitirul unde se dusese să recupereze cadavrul Gabriellei Rocha.

Acum avea senzația că-și pierde simțurile pe rând, ca un surd care nu mai are nici gust, nici simțul pipăitului, Pino nu mai putea decât să vadă, și trecu năuc pe lângă o fântână arteziană secată, îndreptându-se către podul basculant, care era coborât peste șanțul fără apă și ducea la intrarea principală, boltită, a cetății medievale.

O gloată se afla în fața lui Pino și se împingea pe pod și se înghesuia să intre pe poartă. Alți oameni se îmbulzeau din spatele lui, îmbrâncindu-l, cu fețele aprinse de emoție. Pino știa că toți strigau și glumeau, dar nu înțelegea un cuvânt, în timp ce înainta cu grămada de oameni. Ridică privirea. Pe un cer albastru-strălucitor, corbii înconjurau iarăși în zbor turnurile bombardate.

Pino își concentră atenția asupra păsărilor, până când ajunse aproape de intrare. Și atunci cineva îl împinse înăuntru, într-o curte imensă, aflată în bătaia soarelui și presărată cu cratere de bombe, care se întindea pe o sută de metri până la al doilea zid al cetății – mai scund, de numai trei niveluri – prevăzut cu niște deschizături înguste, prin care trăgeau arcașii medievali în inamicii lor. În spațiul deschis dintre cele două ziduri ale cetății, presiunea mulțimii din jurul lui Pino se destinse și oamenii trecură grăbiți pe lângă el, pentru a li se alătura celor câteva sute care se împingeau către un rând de partizani înarmați, care stăteau cu spatele la Castello Sforza, cam la trei sferturi din lungimea incintei.

6.

Mergând spre mulțime, lui Pino îi reveniră pe rând simțurile.

Mirosul și-l recăpătă primul și simți râncezeala dulceagă și îngrețoșantă a tuturor acelor oameni strânși laolaltă în arșiță. Simțul pipăitului îi reveni în degete și pe pielea de la ceafă, unde

simți cum îl arde nemilos soarele. Și apoi auzi gloata care huiduia și cerea răzbunare.

— Ucideți-i! zbierau cu toții, bărbați, femei și copii deopotrivă. Aduceți-i afară! Puneți-i să plătească!

Oamenii din fruntea mulțimii văzură ceva și începură să-și exprime aprobarea prin răcnete. Încercară să se împingă mai aproape, dar partizanii îi împiedicară. Dar Pino nu putea fi oprit. Se folosi de forța, înălțimea și greutatea sa pentru a se îmbrânci în față, până când îl mai despărțeau doar trei oameni de primul rând de spectatori.

Dincolo de șirul de partizani înarmați, opt bărbați în cămăși albe și pantaloni negri, cu baticuri roșii la gât și glugi pe cap ieșiră în spațiul deschis. Duceau carabine pe umăr și se străduiau să-și ocupe cât mai disciplinat pozițiile la vreo patruzeci de metri în fața lui Pino.

— Ce se-ntâmplă? îl întrebă Pino pe un bărbat în vârstă.

— Fasciști, răspunse acesta cu un zâmbet știrb și făcu cu mâna un gest de tăiere a capului.

Bărbații cu glugi se înșiruiră, păstrând o distanță de câte trei metri unul de celălalt, și luară poziție, cu fețele către zidul interior al cetății. Mulțimea se liniști de la sine și amuți când se deschise o ușă din colțul stâng al acelui zid.

Trecură zece secunde. Apoi douăzeci. Apoi un minut.

— Hai odată! strigă cineva. E cald. Aduceți-i afară!

Un alt bărbat cu glugă, al nouălea, se ivi în cadrul ușii. Într-o mână ținea un pistol și cu cealaltă capătul unei frânghii groase. Păși afară. Vreo doi metri de frânghie se desfășurară în urma lui, după care se ivi prima persoană: un bărbat îndesat, cu picioare subțiri, la vreo cincizeci de ani, în chiloți, șosete și pantofi.

Oamenii începură să râdă și să aplaude. Bietul om de-abia se mai ținea pe picioare. După el se ivi un alt bărbat, în pantaloni și un tricou rupt. Își ținea bărbia ridicată și încerca să pară curajos, dar Pino văzu că tremura. Un soldat din Cămășile Negre, îmbrăcat în uniformă, apăru după el, iar gloata își exprimă prin urlete nemulțumirea.

Apoi trecu pragul o femeie de vârstă mijlocie, în sutien, chiloți și sandale, plângând cu suspine, la vederea căreia mulțimea se dezlănțui. Femeia fusese rasă în cap. Cineva scrisese ceva cu ruj pe capul și pe fața ei.

Frânghia se mai desfășură un metru și o a doua femeie cheală ieși afară, urmată de încă una. Când Pino văzu a patra femeie ieșind în curte și mijind ochii în soarele dogoritor, începu să tremure carnea pe el.

Era Dolly Stottlemeyer, în capotul ei ivoriu, cu papuci de casă verzi. Când amanta lui Leyers văzu plutonul de execuție, începu să smucească de frânghie, ca un cal de frâie, înfigându-și tocurile în pământ, sucindu-se, zbătându-se și zbierând în italiană:

— Nu! Nu puteți face asta! Nu e drept!

Unul dintre partizani se duse la Dolly și o pocni cu patul carabinei între umeri, ceea ce o sili pe Dolly să se împleticească înainte și să o tragă afară după ea pe Anna.

7.

Pe Anna o dezbrăcaseră în chiloți și sutien, iar părul i-l răseseră într-un mod oribil. Smocuri de păr se iteau ici-colo pe țeasta cheală. Buzele ei erau atât de mânjite cu ruj roșu, încât semăna cu un personaj grotesc de benzi desenate. Groaza ei spori când văzu plutonul de execuție și auzi mulțimea copleșind-o cu ocări, cerându-i moartea.

— Nu! spuse Pino și apoi urlă: Nu!

Dar glasul i-a fost înghițit de un vuiet al barbariei și setei de sânge, care crescu și cuprinse toată incinta Castelului Sforza, răsunând în jurul condamnaților aliniați în fața zidului. Mulțimea se împinse iarăși și-l pironi pe Pino din toate părțile. Neputincios, cu o senzație de greață și nevenindu-i să creadă, Pino văzu cum o împing pe Anna lângă Dolly.

— Nu, rosti Pino gâtuit și cu lacrimi în ochi. Nu.

Anna devenise isterică, țipetele ei îi zguduiau corpul. Pino nu știa ce să facă. Ar fi vrut să se repeadă, să se bată, să urle la partizani să-i dea drumul Annei. Dar imaginea babei care-l recunoscuse și-l numise nazist și trădător îl țintuia locului. Și nu mai avea scrisoarea la el. Puteau foarte bine să-l pună și pe el la zid.

Comandantul partizanilor își scoase pistolul și trase un foc în aer, pentru ca mulțimea să tacă. Anna se cutremură de spaimă și se trase înapoi, lovindu-se de zid, tremurând și plângând.

Comandantul partizanilor strigă:

— Acuzațiile aduse acestor opt persoane sunt: trădare, colaboraționism, desfrâu și profitare de pe urma ocupației naziste și fasciste a orașului Milano. Pedeapsa lor dreaptă este moartea. Trăiască nouă Republică Italiană!

Mulțimea izbucni în urale. Pino nu mai suportă. Îi ardeau ochii de la lacrimi și se năpusti disperat înainte, înghiontindu-se și lovind cu genunchii, până când răzbătu în fața gloatei.

Un partizan îl văzu venind și îi înfipse patul puștii în piept.

— Am avut o scrisoare, dar n-o mai găsesc, spuse Pino și își pipăi buzunarele. Fac parte din Rezistență. S-a făcut o greșeală.

Partizanul abia dacă-l învrednici cu o privire.

— Nu te cunosc. Unde e scrisoarea?

— Aseară o aveam în buzunar, dar m-am... Am fost la o petrecere și... spuse Pino. Te rog, lasă-mă să vorbesc cu comandantul tău.

— Nu, dacă n-ai cu ce să dovedești că meriți să stea de vorbă cu tine.

— A trebuit să mâncăm și noi! strigă o femeie.

Pino privi peste umărul partizanului și o văzu pe prima femeie din șir implorând.

— A trebuit să mâncăm și noi și să trăim. E prea mult?

Mai încolo, aparent resemnată cu soarta ei, Dolly își scutură părul și încercă să ridice bărbia, dar nu izbuti.

— Gata? spuse comandantul.

Anna începu să țipe:

— Nu! Eu nu sunt o târfă! Nu sunt colaboraționistă! Sunt cameristă. Atâta tot. Vă rog, credeți-mă. Sunt doar o cameristă. Dolly, spune-le! Dolly? Spune-le!

Dolly nu părea să o audă. Își ațintise privirea asupra puștilor pe care plutonul de execuție le ridica la umăr.

— Doamne! se tânguia Anna. Cineva să le spună că sunt doar o cameristă!

— Țintiți!

Pino căscă gura. Se uită la partizanul care-l scruta acum suspicios. Pino își forță diafragma să se încordeze, ca să poată striga că era adevărat, că era nevinovată, că era o greșeală și...

— Trageți!

Focurile de armă răsunară ca niște cimbale și timpane.

Un glonț o lovi pe Anna-Marta în inimă.

Se îndreptă de spate în urma loviturii, cu o expresie surprinsă, după care păru să privească în direcția lui Pino, de parcă spiritul ei i-ar fi simțit prezența și l-ar fi chemat în acel ultim moment, după care se prăbuși lovindu-se de zid și muri într-un nor de praf.

Capitolul treizeci

1.

Văzând cum zvâcnește trupul Annei, în vreme ce pe pieptul ei se întindea o pată de sânge, Pino avu senzația că i se sparge inima și că din ea se scurge toată iubirea, toată bucuria, toată muzica.

Mulțimea din jurul lui își exprima aprobarea prin răcnete și ocări, în vreme ce el stătea neclintit, încovoiat, scâncind de durerea care-l copleși cu atâta intensitate, încât se gândi că nu putea fi adevărat, că iubita lui nu zăcea acolo într-o baltă de sânge, că nu văzuse cum o nimerise glonțul, că nu văzuse cum se stinsese viața ei într-o clipită, că nu o auzise implorându-l să o salveze.

Mulțimea începu să se împingă în direcția opusă, dorind să plece, acum când spectacolul se încheiase. Pino rămase pe loc, uitându-se la trupul Annei, care zăcea la baza zidului cu brațele și picioarele desfăcute, și la ochii ei orbi, care păreau să-l acuze de trădare.

— Hai, pleacă, îi spuse partizanul. S-a terminat.

— Nu, spuse Pino. Eu…

— Pleacă, dacă nu vrei s-o încurci, îi spuse soldatul.

Cutremurat, Pino îi mai aruncă Annei o ultimă privire lungă, după care se întoarse și plecă, târșâindu-și picioarele în urma ultimilor spectatori. Ieși pe poartă și traversă podul, incapabil să cuprindă cu mintea ce se întâmplase adineauri. Avea senzația că fusese împușcat în piept și abia acum începea să se facă

simțită adevărata durere. Și un gând îl lovi atunci din senin, strivindu-l și amenințând să-l distrugă. Nu o apărase pe Anna. Nu murise pentru iubirea ei, așa cum mor bărbații măreți și tragici în poveștile și libretele clasice.

Gândul eșecului îi ardea creierii. Dezgustul de sine îi acrea inima.

Sunt un laș, gândi Pino, cuprins de cea mai neagră disperare și se întrebă de ce fusese osândit la un asemenea infern. În sensul giratoriu din fața cetății îl copleșiră toate, întâi îl apucă amețeala și apoi greața. Se împletici către fântâna secată. Stătu acolo mult timp și vărsă, conștient că plânge în acest timp și că lumea se uită la el.

Când se îndreptă în sfârșit de spate, tușind, scuipând și ștergându-se la ochi, un bărbat din cealaltă parte a fântânii spuse:

— Cunoșteai pe careva dintre ei, nu-i așa?

Pino citi pe fața bărbatului suspiciune și o agresivitate amenințătoare. O parte din el ar fi vrut să-și mărturisească iubirea pentru Anna și să încheie totul într-un mod nobil. Dar bărbatul porni spre el, iuțind pasul și arătându-l cu degetul.

— Puneți mâna pe el! strigă.

2.

Instinctul primar de supraviețuire precumpăni și Pino o luă la fugă către Via Beltrami, ocolind fântâna. Auzi strigăte. Un bărbat încercă să-l înhațe, dar Pino îi trase un pumn și-l culcă la pământ. Pino fugea mâncând pământul, conștient că e urmărit, când văzu câțiva bărbați care încercau să-i aținä calea.

Îi trase un cot în față unuia dintre bărbați, un genunchi în pântece altuia și se strecură printre automobile, înspre Via Giuseppe Pozzone. Sări pe și apoi de pe capota unuia dintre ele, scurtând astfel drumul către Via Rovello, unde făcu un salt peste un crater de bombă plin cu apă, mărind astfel distanța față de urmăritorii săi. Ajuns la colțul Viei San Tomaso, privi înapoi și văzu șase bărbați care fugeau după el continuând să strige:

— E un trădător! Un colaboraționist! Opriți-l!

Dar Pino cunoștea străzile acelea ca pe propriul buzunar. Iuți pasul, coti la dreapta pe Via Broletto și apoi la stânga în Via del Bossi. Înaintea sa, în Piazza della Scala, se adunaseră oameni. Pino se temea să treacă pe lângă ei și prin Galleria, când îl ajunseră din urmă strigătele de „trădător”.

Oblic peste stradă, în zidul marii opere, era o ușă deschisă. Pino traversă în fugă strada, pătrunse într-un coridor și se refugie din penumbră într-un colț întunecat. Se opri acolo, convins că nu putea fi văzut de afară, stătu și aștepta până când cei șase bărbați trecură în fugă prin fața ușii, îndreptându-se către piață. Își trase sufletul și mai stătu o vreme în beznă, până când se simți sigur că scăpase de ei.

3.

Undeva înăuntru, în La Scala, un tenor începu să cânte, exersând game.

Pino se întoarse și se lovi din greșeală de ceva metalic. Zăngătul acela îl făcu să-și întoarcă privirea către ușă și atunci îl zări pe bărbatul de la fântână, care se uita înăuntru de pe trotuar.

Bărbatul păși înăuntru și își frecă mâinile.

— Ești aici, trădătorule, nu-i așa?

Pino tăcu mâlc și nu se clinti din cel mai întunecat ungher. Aproape sigur că bărbatul nu-l va vedea, se răsuci cu fața spre el și se lăsă încetișor pe vine. Bărbatul venea spre el, în vreme ce degetele lui Pino dibuiau pe jos și dădură peste o bucată de bară de armatură, rămasă probabil de la lucrările de renovare a operei după bombardament. Era groasă cât degetul mare al lui Pino, lungă cât antebrațul lui și grea. Când bărbatul de la fântână ajunse la numai doi metri de Pino și miji ochii ca să vadă mai bine, Pino îi cârpi o lovitură cu bara în fluierul piciorului. Dar țintise prea sus și-l nimeri pe bărbat în rotulă.

Bărbatul urlă. Pino se ridică iute, făcu doi pași mari și îi trase bărbatului un pumn în falcă. Bărbatul se prăbuși. Dar în spatele lui se iviră alți doi urmăritori. Pino se răsuci și o luă la picior, afundându-se în beznă, cu brațele întinse în față, bâjbâind în direcția din care începuse să cânte tenorul. Se împiedică de

două ori și își agață pantalonii de o sârmă. Atent să audă dacă mai venea careva pe urmele lui, Pino nu recunoscu imediat aria pe care o exersa tenorul.

Dar curând o recunoscu. *Vesti la giabba,* „îmbracă-ți costumul”, din opera *Pagliacci,* „Paiațe”. Era o arie despre durere și pierdere, iar în gândurile lui Pino își făcură iarăși loc imaginile Annei, cum o lovea glonțul în piept, cum se prăbușea. Pino se împiedică, se dădu cu capul de ceva, văzu stele verzi și fu cât pe-aci să cadă.

Când se redresă, aria ajunsese la al doilea vers. Canio, paiața cu inima frântă, se îndemna să meargă mai departe, să-și pună masca și să-și ascundă durerea. Pino auzise de zeci de ori înregistrări ale acestei arii și se simți împins la acțiune atât de aceasta, cât și de pașii care răsunau pe gangurile din spatele lui.

Merse mai departe, dibuind în întuneric, până când simți o adiere pe obraz și, când se întoarse, văzu o geană de lumină înaintea lui. O luă acum la fugă, împinse o ușă și se trezi în culisele marii opere. Mai fusese de câteva ori acolo, să o vadă pe verișoara sa Licia la repetiții. Un tânăr tenor stătea în mijlocul scenei Scalei. Pino apucă să-l zărească în lumina slabă, tocmai când începea al treilea vers.

Ridi, Pagliaccio, sul tuo amore infranto.

„Râzi, paiață, de iubirea ta înfrântă”.

Pino dădu la o parte o cortină și coborî scările care dădeau în culoarul lateral, unde se aflau lojele. Merse pe culoar spre ieșire, în vreme ce tenorul cânta: *Ridi del duol, che t’avvelena il cor!* „Râzi de durerea care îți învenințează inima!”

Cuvintele acestea îl atinseră pe Pino ca niște săgeți și-l făcură să-și piardă puterile, până când tenorul se opri din cântat și strigă alarmat:

— Cine sunteți? Ce vreți?

Pino se uită înapoi și văzu că tenorul li se adresase celor trei urmăritori ai săi, care veniseră și ei pe scenă.

— Suntem pe urmele unui trădător, spuse unul dintre bărbați.

4.

Pino se năpusti afară, pe ușa care scoase un scârțâit asurzitor. Traversă un palier, coborî niște scări și ajunse în foaier. Ușile principale erau deschise. Ieși în fugă în stradă, își smulse de pe el cămașa și rămase într-un maiou alb.

Aruncă o privire în stânga. Locuința lui era la numai cinci sau șase străzi. Dar nu se putea duce acasă, să-și pună în pericol și familia. Traversă în schimb liniile de tramvai și pătrunse într-o mulțime care sărbătorea sfârșitul războiului în jurul statuii lui Leonardo da Vinci. Încerca să-și țină cumpătul, dar în sinea sa continua să audă aria răvășitoare a paiaței, continua să o vadă pe Anna plângând după ajutor, îndreptându-se de spate lovită de glonț și apoi prăbușindu-se.

Pino trebui să-și adune toate forțele pentru a nu se întinde pe jos și a se topi de plâns. Trebui să-și adune toate forțele pentru a afișa un zâmbet, ca și cum ar fi fost și el nespus de bucuros de retragerea naziștilor. Își păstră zâmbetul cât străbătu Galleria, surâzând și mergând, fără să știe însă prea bine încotro.

Când ieși însă din galeria comercială, știu. O masă de oameni petrecea în Piața Domului, mâncând, bând, cântând și dansând. Pino se pierdu printre ei, încetini pasul, surâse și încercă să se poarte cât mai normal, în vreme ce se îndrepta către cei câțiva oameni care se duceau în catedrală să se roage.

Pentru Pino, Domul era un sanctuar. Puteau să vină după el înăuntru, dar nu puteau să-l scoată afară.

Ajunsese aproape de intrare, când îl auzi pe un bărbat strigând în urma lui:

— Uite-l! Opriți-l! E un trădător! Un colaboraționist!

Pino privi înapoi și-i văzu traversând piața. Atunci se luă după câteva femei de vârsta mamei sale și se strecură în bazilică.

5.

Cu vitraliile acoperite cu plăci de lemn, singura lumină din Dom provenea de la lumânările votive care pâlpâiau în diversele

nișe și capele aflate de o parte și de cealaltă a navei centrale, precum și în capătul opus, în jurul altarului.

În pofida lumânărilor, interiorul catedralei era un spațiu sumbru în acea zi, iar Pino să grăbi să profite de acest lucru. Plecă de lângă capelele din stânga și se îndreptă către nava și confesionalele din dreapta ale Domului: deloc îmbietoare, acestea nu ofereau pic de intimitate penitentului, care trebuia să îngenuncheze în fața unei cabine de lemn și să-și șoptească păcatele preotului așezat înăuntru.

Era umilitor și lui Pino nu-i plăcea deloc să se confeseze acolo. Dar din copilărie, de când îngenunchease în fața acestor confesionale, își mai amintea că între cabină și zid era un spațiu de vreo treizeci, poate chiar cincizeci de centimetri. Spera să-i fie suficient și se furișă în dosul celui de-al treilea confesional, care se afla cel mai departe de lumânări.

Rămase acolo, tremurând, chircit, pentru a fi complet ascuns vederii, și bucuros că niciun preot nu-i spovedea pe credincioși în ziua eliberării. În mintea sa reîncepu aria și, odată cu ea, reveni și groaza de a fi asistat la moartea Annei, dar Pino le alungă pe amândouă și ciuli urechile. Auzi țăcănitul și murmurul femeilor care rosteau rugăciunile Sfântului Rozariu. Cineva tuși. Ușile principale scârțâiră. Bărbați care vorbeau. Pino se abținu să strecoare o privire afară și aștepta, până când auzi zgomotul unor pași care se apropiau. Bărbați care mergeau grăbit.

— Unde s-a dus? spuse unul dintre ei.

— E pe-aici pe undeva, spuse un altul, care părea să stea chiar în fața confesionalului.

— Vin acum, se auzi o voce de bărbat, pe fondul altor pași care se apropiau.

— Nu, părinte, spuse unul dintre bărbați. Nu astăzi. Azi ne… ăăă… azi ne ducem să ne rugăm în capelă.

— Dacă veți păcătui până acolo, vă aștept, spuse preotul și deschise ușa confesionalului.

Pino simți cum se lasă cabina sub greutatea preotului, îi auzi pe cei doi bărbați plecând. Aștepta, abia îndrăznind să respire, lăsând timpul să treacă. Paiața reîncepu să cânte în mintea lui. Din nou încercă să o facă să amuțească, dar de data aceasta nu-și mai putu scoate aria din minte.

Trebuia să se miște, altfel l-ar fi podidit iarăși plânsul, încercă să iasă cât mai silențios din spatele cabinei, dar atinse cu pantoful băncuța de lemn.

— Aha, spuse preotul. Un client, în sfârșit.

Gemulețul se deschise, dar Pino nu văzu decât beznă înăuntru. Făcu singurul lucru care-i veni în minte și îngenunche.

— Binecuvântați-mă, părinte, căci am păcătuit, rosti Pino cu glasul sugrumat.

— Da?

— Nu am spus nimic, se tângui Pino. Nu am făcut nimic.

— Cum adică? zise preotul.

6.

Cu sentimentul că s-ar prăbuși dacă și-ar continua spovedania, Pino se ridică din genunchi clătinându-se și pătrunse mai adânc în catedrală. Trecu pe sub transept și se duse la o ușă pe care și-o amintea de mai demult. Ieși pe ea și se trezi iarăși afară, cu fața către Via dell'Arcivescovado.

Oameni fericiți se îndreptau către Piazza. Pino merse împotriva curentului și o luă după colț în spatele Domului. Se gândea să se ducă acasă sau la unchiul Albert, când remarcă un preot și un lucrător care tocmai ieșeau pe o ușă din celălalt capăt al Domului, dinspre Corso Vittorio. În spatele lor erau niște scări pe care-și amintea că urcase în copilărie, împreună cu colegii lui de clasă.

Un alt lucrător ieși în stradă. Pino apucă ușa înainte ca aceasta să se închidă și începu să suie pe o scară abruptă și îngustă, care urca treizeci de niveluri, până la o pasarelă care traversa bazilica de-a lungul ei, printre garguie, turnulețe și arcuri gotice. Își tot ridica privirea către Madonna impecabilă, policromă, din vârful celui mai înalt turn al Domului, întrebându-se cum de supraviețuise războiului și câtă distrugere văzuse de acolo.

Scăldat într-o sudoare rece, tremurând în pofida arșiței, Pino trecu printre și pe sub arcurile butante care susțineau acoperișul și se opri abia când ajunse la un balcon aflat sus, deasupra ușilor principale ale catedralei. Cuprinse cu privirea orașul lui

distrus de bombe, viața lui distrusă de bombe, care se întindea în jurul lui ca o fustă zdrențuită, sfâșiată de gloanțe.

Își înălță capul către cer și șopti, torturat de o durere nemărginită:

— Nu am spus nimic ca s-o salvez, Doamne! Nu am făcut nimic.

Această mărturisire îl făcu să retrăiască tragedia. Gâtuit de hohote de plâns, Pino spuse:

— După toate... După toate câte am avut, acum nu mai am nimic.

De jos din piață auzi râsete, muzică și cântece. Ieși pe balcon și privi peste balustradă. La nouăzeci de metri sub el, acolo unde-i văzuse acum aproape doi ani pe lucrători instalând reflectoarele, se cânta la viori, acordeoane și chitare. Văzu sticle de vin care se dădeau din mână în mână și cupluri care se sărutau, dansau și se iubeau, acum când lăsaseră războiul în urma lor.

Durerea și tristețea îl măcinau pe Pino. Chinurile acestea erau pedeapsa lui, decise în sinea sa. Își plecă atunci capul, înțelegând că era ceva între Dumnezeu și... Aria paiaței cu inima frântă îi răsună iarăși în urechi, iar Anna se prăbuși iar și iar și... în câteva secunde, credința lui Pino în Dumnezeu, viață, iubire și un viitor mai bun pieri.

Pino se ținu de un stâlp de marmură și se cățără pe balustrada balconului, un trădător, abandonat, singur. Se uită la norii pufoși care goneau pe cerul azuriu și hotărî că nici nu avea nevoie să vadă mai multe în clipa morții decât nori și cer.

— Ai văzut tot ce am făcut, Doamne, spuse Pino și își luă mâna de pe stâlp, pregătit să facă cel mai cumplit pas din viața lui. Îndură-te de sufletul meu!

Capitolul treizeci și unu

1.

— Stop! strigă un bărbat în spatele lui.

Pino tresări, cât pe-aci să-și piardă echilibrul, să cadă de pe balustradă, să se prăbușească de la treizeci de niveluri, în piața pavată cu piatră, să-și găsească moartea. Însă reflexele lui de

alpinist erau prea adânc înrădăcinate. Degetele lui apucară stâlpul. Se redresă suficient cât să arunce o privire peste umăr și simți că-i sare inima din loc.

Arhiepiscopul de Milano stătea acolo, la nici trei metri de Pino.

— Ce faci? întrebă Schuster.

— Mor, răspunse Pino cu un glas mat.

— N-ai să faci una ca asta, nu în biserica mea și nu într-o zi ca aceasta, spuse cardinalul. S-a vărsat deja prea mult sânge. Dă-te jos de acolo, tinere. Acum.

— Vă rog să mă credeți, Lord Cardinal, că e mai bine așa.

— Lord Cardinal?

Înaltul demnitar bisericesc miji ochii, își potrivi ochelarii pe nas și-l privi pe Pino mai îndeaproape.

— Un singur om mi se adresează așa. Tu ești șoferul generalului Leyers. Ești Pino Lella.

— Și tocmai de-aceea e mai bine să sar decât să trăiesc.

Cardinalul Schuster clătină din cap și făcu un pas spre el.

— Tu ești presupusul trădător și colaboraționist care se ascunde în Dom?

Pino dădu din cap.

— Atunci dă-te jos, spuse Schuster și-i întinse mâna. Ești în siguranță. Te iau sub ocrotirea mea. Nimeni nu-ți va face niciun rău cât timp te afli sub protecția mea.

Abia ținându-și lacrimile, Pino spuse:

— V-ați schimba părerea dacă ați ști ce am făcut.

— Eu știu ce mi-a spus părintele Re despre tine. Îmi ajunge, ca să știu că trebuie să te salvez. Prinde-mă de mână. Mi se face rău când te văd acolo sus.

Pino privi în jos și văzu mâna lui Schuster cu inelul de cardinal, dar nu o apucă.

— Părintele Re ce ți-ar cere să faci? întrebă cardinalul Schuster.

Cuvintele lui îl înmuiară pe Pino. Apucă mâna cardinalului, coborî de pe balustradă și rămase așa, încovoiat, străduindu-se din răsputeri să nu cedeze nervos.

Schuster îi așeză o mână pe umărul tremurând.

— Nu poate fi chiar atât de rău, fiule.

— E și mai rău, Lord Cardinal, spuse Pino. Mai rău de-atât nu poate fi. E iadul.

— Lasă-mă pe mine să judec asta, spuse Schuster și-l conduse de lângă balcon.

Îl obligă pe Pino să se așeze în umbra unuia dintre arcurile butante ale catedralei. Pino se așeză, vag conștient de muzica ce continua să răsune de jos, vag conștient de glasul cardinalului, care striga cuiva să aducă apă și ceva de mâncare. Schuster se aplecă apoi lângă Pino.

— Și acum, spune-mi, zise cardinalul. Vreau să-ți ascult confesiunea.

Pino îi relată lui Schuster pe scurt povestea lui cu Anna, cum o întâlnise pe stradă în prima zi de bombardamente și apoi paisprezece luni mai târziu la amanta generalului Leyers, cum se îndrăgostiseră și intenționaseră să se căsătorească și cum murise ea în mod tragic, cu nicio oră în urmă, în fața plutonului de execuție.

— Nu am spus nimic să-i opresc, scâncea Pino. Nu am făcut nimic să o salvez.

Cardinalul Schuster închise ochii.

Pino continuă cu glasul gâtuit de emoție:

— Dacă aș fi iubit-o cu adevărat, aș fi... aș fi fost pregătit să mor cu ea.

— Ba nu, spuse prelatul, deschizând ochii și ațintindu-i asupra lui Pino. E o tragedie că Anna ta a murit așa, dar tu ai avut dreptul să supraviețuiești. Orice ființă umană are acest drept fundamental, dat de Dumnezeu, Pino, iar tu te-ai temut pentru viața ta.

Pino ridică mâinile și exclamă:

— Știți de câte ori m-am temut pentru viața mea în ultimii doi ani?

— Nici nu-mi pot imagina.

— Dar până acum am avut de fiecare dată credința că fac ce se cuvine, indiferent de primejdie. Dar n-am... n-am crezut destul în Anna pentru a...

Începu iarăși să plângă.

— Credința e o creatură ciudată, spuse Schuster. Ca un șoim care-și face cuibul an de an în același loc, dar la un moment dat își ia zborul și nu mai revine ani de zile, însă când o face, e mai puternic decât oricând.

— Eu nu știu dacă va mai reveni vreodată la mine.

— Va reveni. Cu timpul. Și acum vino cu mine. Vei primi ceva de mâncare și am să-ți găsesc un loc unde să poți înnopta.

Pino stătu puțin să se gândească, dar scutură apoi din cap și spuse:

— Am să cobor de pe acoperiș cu dumneavoastră, Lord Cardinal, dar cred că am să mă strecor după lăsarea întunericului acasă, la familia mea.

Schuster tăcu o clipă și apoi zise:

— Cum dorești, fiule. Fii binecuvântat și mergi cu Dumnezeu!

2.

După lăsarea întunericului, Pino se strecură în imobilul în care locuiau părinții lui și imediat îi reveni în minte Ajunul Crăciunului trecut, cum îi păcălise Anna pe soldați, ca să poată urca netulburați cu valiza în care se afla radioemițătorul. Când urcă acum cu ascensorul, îl năpădiră și alte amintiri devastatoare, cum se sărutaseră când trecuseră pe lângă santinelele de la etajul al cincilea și cum…

Ascensorul se opri. Pino se târî până la ușă și bătu.

Mătușa Greta îi deschise cu un zâmbet larg.

— Ai venit, Pino! V-am păstrat cina, ție și lui Mario. Nu te-ai întâlnit cu el?

Pino înghiți în sec și spuse:

— E mort. Toți sunt morți.

Mătușa Greta rămase pe loc, șocată, în vreme ce Pino trecu pe lângă ea și intră în apartament. Unchiul Albert și tatăl lui Pino îl auziseră și tocmai se ridicau de pe canapeaua din camera de zi.

— Cum adică e mort? întrebă Michele.

— Un bărbat care pusese ochii pe ceasul lui a strigat după el că e fascist și l-a împușcat în cap în Grădinile Publice din apropiere de Porta Venezia, răspunse Pino cu un glas mat.

— Nu! exclamă tatăl lui. Nu-i adevărat!

— Am văzut cu ochii mei, tată.

Copleșit, tatăl lui Pino izbucni în plâns.

— Vai, Doamne Sfinte! Cum am să-i spun eu asta mamei lui?

Pino se holba la covorul din camera de zi, amintindu-și cum se iubise cu Anna acolo. Cel mai frumos cadou de Crăciun din viața lui. Nici nu auzea întrebările cu care-l bombarda unchiul Albert. Nu voia decât să se întindă pe jos, să se lase pradă tristeții și mâhnirii.

Mătușa Greta îl mângâia pe braț.

— Totul va fi bine, Pino, îl consola Greta. Indiferent ce ai văzut, indiferent ce ai trăit, vei fi bine.

Lui Pino i se umplură ochii de lacrimi. Clătină din cap:

— Nu, nu voi fi bine. Niciodată!

— Of, sărmanul meu băiat, exclamă Greta. Haide să mănânci! Povestește-ne tot ce ai văzut!

Cu glasul tremurând, Pino spuse:

— Nu pot vorbi despre asta. Nu mă mai pot gândi la asta și nici nu mi-e foame. Nu vreau decât să dorm.

Dârdâia, de parcă ar fi fost iarăși miezul iernii.

Michele veni la el și-l cuprinse cu un braț pe după umeri.

— Atunci te ducem la culcare. Dimineață ai să te simți mai bine.

Pino abia înțelegea unde se afla și se lăsă condus pe hol în camera lui. Se așeză pe marginea patului, într-o stare de stupoare.

— Vrei să asculți ceva la radio? îl întrebă tatăl lui. Acum nu mai e periculos.

— Radioul meu e la părintele Re.

— Ți-l aduc pe al lui Baka.

Pino ridică din umeri cu indiferență. Michele ezită, dar plecă apoi și se întoarse cu radioul lui Baka. I-l așeză lui Pino pe noptieră.

— E acolo, dacă-l vrei.

— Mulțumesc, tată.

— Sunt alături, în cameră, dacă ai nevoie de mine.

Pino dădu din cap.

3.

Michele închise ușa în urma sa. Pino îl auzi stând de vorbă cu unchiul Albert și mătușa Greta, schimbând câteva șoapte

îngrijorate, care se stinseră. Prin fereastra deschisă auzi de undeva din nord o împușcătură și oameni care râdeau și petreceau jos, în stradă.

Avea senzația că-și bat joc de el cu bucuria lor, că-i dau lovitura de grație. Trânti fereastra. Își scoase pantofii și pantalonii, se întinse pe pat tremurând de furie și remușcare și stinse lumina. Încercă să adoarmă, dar gândurile îi erau acum bântuite nu de arie, ci de privirea sumbră și acuzatoare a Annei în clipa morții și de iubirea care-l părăsise odată cu sufletul ei.

Porni radioul și-i răsuci butonul până auzi un solo lent de pian, pe fondul unor bătăi de cinei. Jazz plăcut, cald. Pino închise ochii și încercă să se lase purtat de muzica blândă și jucăușă ca un râu de vară. Încercă să-și imagineze râul, încercă să-și găsească pacea în el, somnul, uitarea.

Dar piesa se încheie și începu „Boogie Woogie Bugle Boy”. Pino se ridică înfiorat în capul oaselor, cu sentimentul că fiecare măsură a cântecului era o înțepătură, o tortură. Se revăzu în gând cu o noapte înainte, în Hotelul Diana, cântând și petrecând cu Carletto. Pe atunci Anna fusese încă în viață, încă nu o luase gloata cu ea. Dacă s-ar fi dus atunci la Dolly, în loc să...

Distrus, Pino înșfăcă radioul, fiind cât pe-aci să dea cu el de perete, să-l facă praf. Dar brusc se simți atât de copleșit, atât de istovit, încât se mulțumi să răsucească butonul până nu se mai auzirăă decât foșnete. Se strânse ghem în pat. Închise ochii, ascultă fâșâielile și pârâielile radioului și se rugă ca rana care i se căsca în inimă să fie suficient de mare pentru a opri bătăile inimii sale și a-l împiedica să se mai trezească a doua zi dimineață.

4.

În visele lui Pino, Anna era în viață. În visele lui, Anna râdea ca întotdeauna și-l săruta ca întotdeauna. Avea același parfum și se uita la el cu aceeași privire piezișă, amuzantă, care-l făcea întotdeauna să dorească să o strângă în brațe și să o gâdile...

Simți cum îl scutură cineva de umăr și se trezi cu o tresărire, în camera lui. Lumina soarelui se revărsa pe fereastră. Unchiul

Albert și Michele stăteau la capul patului. Pino se uită la ei ca la niște străini.

— E ora zece, spuse unchiul Albert. Ai dormit aproape paisprezece ore.

Coșmarul zilei precedente îl năpădi iarăși pe Pino. Tânjea atât de mult după somn și după visele în care Anna era încă în viață, încât îl podidi iarăși plânsul.

— Știu că ți-e greu, spuse Michele. Dar avem nevoie de ajutorul tău.

Unchiul Albert dădu din cap.

— Trebuie să mergem să căutăm trupul lui Mario în Cimitero Monumentale.

Pino ar fi vrut să se ghemuiască în pat și să o caute pe Anna în visele sale, dar spuse:

— L-am lăsat în Grădinile Publice. Am fugit de lângă cadavrul lui.

Unchiul Albert spuse:

— M-am dus aseară acolo, după ce ai adormit tu. Mi s-a spus că l-au dus în cimitir și că putem să-l căutăm acolo, printre toate celelalte cadavre găsite pe străzi în ultimele zile.

— Așa că scoală-te, spuse Michele. În trei îl găsim mai repede decât în doi. Îi datorăm asta mamei lui.

— O să mă recunoască, spuse Pino.

— Ba nu, câtă vreme ești cu mine, spuse unchiul Albert.

Pino înțelese că nu avea încotro.

— Lăsați-mă un minut! Vin imediat!

Îl lăsară singur, iar Pino se sculă din pat cu o durere de cap bubuitoare și senzația unui gol profund, imens, între gât și stomac. Căuta cu gândul amintiri ale Annei, dar își înăbuși această nevoie. Nu se mai putea gândi la ea. Altfel ar zace doar și ar plânge după ea.

Îmbrăcă haine curate și se duse în camera de zi.

— Vrei să mănânci ceva înainte să plecăm? îl întrebă tatăl lui.

— Nu-mi trebuie nimic, spuse Pino și auzi cât de stins îi suna glasul, dar nici că-i păsa.

— Măcar bea niște apă.

— Nu-mi trebuie nimic! strigă Pino. Ești surd, omule?

Michele se dădu un pas înapoi.

— Bine, Pino. Voiam doar să te ajut.

Nedorind și neputând să le povestească despre Anna, Pino stătea și se holba la tatăl lui.

— Știu, tată, spuse în cele din urmă. Iartă-mă! Hai să-l căutăm pe Mario!

5.

Era abia ora unsprezece dimineața, dar afară era deja arșiță. Nu se simțea nicio adiere. Străbătură câteva străzi pe jos, luară unul dintre puținele tramvaie care mai circulau, iar ultima bucată de drum se lăsară duși cu automobilul de către un amic al unchiului Albert, care reușise să facă rost de benzină.

Pino nu reținu mai nimic de pe drum. Pentru el, Milano, Italia, lumea însăși erau ca dislocate, fără sens, barbare. Privea orașul cu cicatricile sale ca pe ceva îndepărtat și nu avea deloc sentimentul că participă la viața care reîncepea să înflorească după retragerea naziștilor.

Amicul unchiului Albert îi lăsă în piața din fața cimitirului. Cu senzația că se află într-un vis care se transformă iarăși într-un coșmar, Pino se îndreptă către Famedio, capela memorială octogonală a cimitirului, în dreapta și în stânga căreia se întindeau lungi colonade pe două niveluri, cu arcuri deschise.

Strigăte de durere răsunară din colonade, după care se auziră în depărtare câteva focuri de armă, urmate de huruitul lung și profund al unui proiectil mai mare. Lui Pino nu-i păsa de nimic. O bombă ar fi fost binevenită. Ar fi strâns-o în brațe și i-ar fi spart amorsa cu un ciocan, dacă ar fi putut.

O autobasculantă claxonă. Unchiul Albert îl trase pe Pino din calea ei. Buimac, Pino privi în urma vehiculului. Era ca orice altă autobasculantă, până când viră. Duhoarea morții se revărsă din ea. Cadavre stivuite ca niște bușteni umpleau bena vehiculului. Trupuri învinețite și tumefiate se iteau în vârf, unele îmbrăcate, altele dezbrăcate, bărbați, femei și copii. Pino se îndoi de spate, simți că-i vine rău și vărsă.

Michele îl frecă pe spate.

— E-n regulă, Pino, pe căldura asta, bine că m-am gândit să aduc batiste și camfor.

Autobasculanta făcu un viraj de o sută optzeci de grade și dădu înapoi, către nivelul inferior al colonadei vestice. Peste o sută de cadavre se revărsară din benă și se prăvăliră pe pietriș.

Pino rămase cu gura căscată, îngrozit. Anna era printre ele? Îngropată?

Îl auzi pe un șofer spunând că vor mai aduce alte sute de cadavre.

Unchiul Albert îl trase de braț.

— Hai să plecăm de aici, spuse.

Ca un câine ascultător, Pino îi urmă în capela memorială.

— Căutați pe cineva drag? îi întrebă un bărbat care stătea înăuntru, lângă ușă.

— Pe băiatul verișoarei mele, spuse Michele. Au crezut că e fascist și l-au…

— Condoleanțele mele, dar chiar nu-mi pasă de ce sau cum a murit băiatul verișoarei dumneavoastră, spuse bărbatul. Tot ce vreau eu este ca trupul lui să fie revendicat și luat de-aici. E un pericol enorm pentru sănătatea publică. Aveți măști?

— Batiste și camfor, spuse tatăl lui Pino.

— O să vă ajute.

— Cadavrele au fost așezate într-o anumită ordine? întrebă unchiul Albert.

— În ordinea în care au sosit și unde am găsit un loc să le întindem. Va trebui să căutați. Știți cu ce era îmbrăcat?

— Cu uniforma lui de pilot al Forțelor Aeriene Italiene, spuse Michele.

— Atunci ar trebui să-l găsiți. Luați-o pe scările de acolo, începeți cu partea de jos a colonadelor estice și mergeți sistematic până la coridoarele dreptunghiulare de lângă galeriile principale.

Nu mai apucară să-i mulțumească, pentru că bărbatul începuse deja să-i explice unei alte familii tulburate cum să-și găsească ruda răposată. Michele împărți batistele și scoase dintr-o pungă de hârtie bulgării de camfor. Puse un bulgăre în mijlocul unei batiste și-i legă acesteia capetele, ca un săculeț, după care le arătă cum să și-o țină lipită de nas și gură.

— Am învățat asta în Marele Război, spuse.

Pino luă batista și se holbă la ea.

— Noi căutăm în galeriile inferioare, spuse unchiul Albert. Tu începi de sus, Pino.

6.

Cu senzația că nu-i mai funcționează creierul, Pino ieși pe o ușă laterală, din partea de est a capelei, și ajunse la nivelul superior al colonadei. Arcuri deschise, paralele, mărgineau galeria pe o lungime de vreo nouăzeci de metri, până la un turn octogonal care marca o intersecție triplă de coridoare.

În orice altă zi, coridoarele acestea ar fi fost aproape pustii, populate doar de statuile unor oameni de stat lombarzi de mult uitați și ale unor membri ai aristocrației. Dar astăzi toată colonada și galeriile din prelungirea ei alcătuiau o morgă imensă, în care se depuneau zi de zi aproape cinci sute de cadavre, drept urmare a retragerii naziștilor. Trupurile neînsuflețite erau aliniate pe ambele laturi ale coridoarelor, cu picioarele la perete și capetele despărțite de o cărare lată de un metru.

Și alți milanezi cutreierau în acea dimineață galeriile cu morți. Bătrâne în haine de doliu își țineau la nas și gură șaluri negre de dantelă. Bărbați mai tineri își conduceau soțiile, fiicele și fiii, ținându-i de umerii tremurânzi. Muște de carne, cu capete verzi, începuseră să roiască în jur. Țiuiau și bâzâiau. Pino trebui să le alunge, ca să nu-i intre în ochi și în urechi.

Mușteleseadunară pe cadavrul cel mai apropiat, al unui bărbat îmbrăcat în costum. Fusese împușcat în tâmplă. Pino nu-l privi mai mult de o secundă, dar imaginea i se imprimă în minte cu fierul roșu. La fel se întâmplă când privi cadavrul de alături, o femeie trecută de cincizeci de ani, în cămașă de noapte, cu un bigudiu răzleț atârnându-i în părul gri-metalic.

Pino umblă de colo-colo, scanând cu privirea hainele, sexul, fețele morților, încercând să-l găsească pe Mario printre ei. Acum se deplasa mai repede, abia uitându-se la cuplurile goale, pe care le bănuia a fi fost fasciști odinioară prosperi și influenți, împreună cu nevestele lor. Corpolenți. Mai în vârstă. Cu pielea palidă și pătată de moarte.

Străbătu prima galerie până la intersecția octogonală a coridoarelor și coti la dreapta. Colonada aceasta, mai lungă decât prima, dădea spre piața din fața cimitirului.

Pino văzu trupuri strangulate, trupuri sfârtecate, trupuri împușcate. Moartea deveni ceva confuz. Se simțea total depășit

de numărul cadavrelor, așa că se concentră pe două lucruri: *Găsește-l pe Mario! Pleacă de-aici cât mai curând!*

La scurt timp își găsi vărul întins laolaltă cu șase, șapte soldați fasciști morți. Mario avea ochii închiși. Muște roiau pe rana din capul lui. Pino privi în jur și zări un cearșaf în cealaltă parte a coridorului. Se duse să-l ia și-l întinse peste cadavrul lui Mario.

Acum nu mai trebuia decât să-i găsească pe unchiul Albert și pe tatăl lui și să plece de aici. Cu o senzație de claustrofobie, fugi înapoi spre capelă. Se strecură printre alte persoane care-și căutau morții și ajunse la capelă gâfâind și nespus de agitat.

Traversă capela și se repezi pe scări în jos, către colonadele inferioare. În dreapta lui, o familie învelea un trup într-un lințoliu. Când se uită în stânga, îl văzu pe unchiul lui venind din capătul opus al galeriei, cu gura și nasul acoperite de batista cu camfor și scuturând întruna din cap.

Pino fugi spre el.

— L-am găsit pe Mario!

Unchiul Albert își luă săculețul cu camfor de la gură și-l privi pe Pino cu ochii injectați, plini de compasiune.

— Bine. Unde e?

Pino îi spuse. Unchiul lui dădu din cap și-i așeză apoi o mână pe antebraț.

— Acum înțeleg de ce ai fost atât de supărat aseară, spuse Albert cu glasul răgușit. Și îmi… îmi pare atât de rău pentru tine! Părea o domnișoară atât de drăguță!

Pino simți un gol în stomac. Încerca să-și spună că Anna nu era acolo. Dar unde să fie? Privi peste umărul unchiului Albert, de-a lungul galeriei întinse din spatele lui.

— Unde e? întrebă Pino și dădu să treacă pe lângă Albert.

— Nu, spuse unchiul Albert și se așez a în calea lui. Nu te duci acolo!

— Lasă-mă să trec, unchiule, că altfel te împing la o parte.

Albert își plecă privirea, făcu un pas în lături și spuse:

— E în coridorul din capătul opus, în dreapta. Vrei să-ți arăt?

— Nu, spuse Pino.

Capitolul treizeci și doi

1.

Pino o găsi întâi pe Dolly Stottlemeyer.

Amanta generalului Leyers era încă îmbrăcată în capotul ei ivoriu. Între sânii lui Dolly înflorise, se ofilise și apoi se uscase o crizantemă de sânge. Papucii nu-i mai avea în picioare. Gura și ochii ei erau întredeschiși, încremeniți în rigiditatea cadaverică. Murise strângându-și degetele mari, ceea ce-i punea în evidență lacul de unghii roșu, cu atât mai lugubru în contrast cu pielea de culoarea oului de măcăleandru.

Pino ridică privirea și o văzu pe Anna puțin mai încolo. Ochii i se împăienjeniră de lacrimi, respira superficial și sacadat, încercând să-și înăbușe emoția care voia să răbufnească din el, să-i irupă din piept și din trahee. Cu gura deschisă, formând cu buzele cuvinte mute de durere, Pino se duse și îngenunche lângă ea.

Anna avea dedesubtul sutienului o gaură provocată de glonț, iar pe burta goală o floare de sânge asemănătoare celei a lui Dolly. *Târfă* îi scrisese cineva pe frunte, cu același ruj roșu pe care-l folosiseră partizanii pentru a-i mânji buzele atât de strident.

Pino rămase cu privirea ațintită asupra ei, copleșit de nefericire, sugrumat de suferință, tremurând de durerea pierderii. Își luă de pe față batista cu camfor. Inspirând aerul îmbibat de duhoarea putrefacției, desfăcu colțurile batistei și puse deoparte bulgărele de camfor. Îi șterse Annei cu batista rujul de pe frunte și din jurul buzelor, până când semănă iarăși cu Anna pe care o știa el. Puse batista jos, își împreună mâinile și o privi, inhalând mirosul morții ei, trăgându-l adânc în piept.

— Eram acolo, spuse Pino. Te-am văzut murind și nu am spus nimic, Anna. Am…

De durere se încovoiase și lacrimile îi țâșniseră din ochi.

— Ce-am făcut? gemea Pino. Ce-am făcut?

Lacrimi îi picurau de pe obraji, în timp ce se legăna din șolduri cu privirea ațintită asupra epavei iubirii lui.

— Ți-am înșelat așteptările, spuse Pino gâtuit. De Crăciun ai fost alături de mine, indiferent de riscuri. Dar eu nu am fost

alături de tine. Și nu... nu știu de ce. Nu-mi pot explica, îmi doresc să fi stat lângă tine la zid, Anna.

Nici nu mai știa de când stătea în genunchi lângă ea, vag conștient de cei care treceau pe lângă el, se uitau la părul ciopârțit al Annei și făceau în șoaptă comentarii despre ea. Lui Pino nu-i păsa. Acum nu-i mai puteau face Annei niciun rău. El era acum lângă ea și nu-i mai puteau face niciun rău.

2.

— Pino?

Simți o mână pe umăr, înălță privirea și-i văzu pe tatăl și pe unchiul lui.

— Am crezut că vom avea... totul, tată, spuse Pino consternat. Am crezut că iubirea noastră va fi veșnică. Nu am meritat așa ceva.

Michele se lupta cu lacrimile.

— Îmi pare rău, Pino, abia acum am aflat de la Albert.

— Ne pare amândurora foarte rău, spuse unchiul lui Pino. Dar acum va trebui să plecăm și, regret nespus că trebuie să-ți spun asta, va trebui s-o lași aici.

Lui Pino îi veni să se scoale și să-l stâlcească în bătaie pe unchiul lui.

— Rămân aici cu ea.

— Ba nu, spuse Michele.

— Trebuie s-o îngrop, tată. Trebuie să mă îngrijesc să fie înmormântată.

— Nu poți, spuse unchiul Albert. Partizanii îi controlează pe cei care revendică trupuri. Vor crede că ești și tu un colaboraționist.

— Nu-mi pasă, spuse Pino.

— Dar nouă ne pasă, replică Michele cu fermitate. Știu că ți-e greu, fiule, dar...

— Chiar știi? zbieră Pino. Dacă ar fi fost mama, ai fi lăsat-o aici?

Tatăl lui tresări și se dădu un pas înapoi.

— Nu, aș fi...

Unchiul Albert îl întrerupse.

— Pino, asta și-ar fi dorit Anna.

— De unde știi tu ce și-ar fi dorit Anna?

— Pentru că în seara de Ajun, când ați venit la magazin, am citit în ochii ei cât de mult te iubea. Nu și-ar fi dorit să mori pentru ea.

Pino o privi iarăși pe Anna, sugrumat de emoție.

— Dar n-o să fie înmormântată, n-o să aibă o piatră funerară, nimic.

Unchiul Albert spuse:

— L-am întrebat pe bărbatul din capelă ce se întâmplă cu trupurile nerevendicate și mi-a spus că vor fi binecuvântate de cardinalul Schuster, incinerate și îngropate.

Pino își legăna ușurel capul.

— Dar unde am să mă duc eu să o...

— Să o vezi? zise tatăl lui. Te vei duce acolo unde v-ați simțit cel mai fericiți și ea va fi întotdeauna acolo. Crede-mă!

Pino se gândi la părculețul din Cernobbio, de la capătul sud-vestic al Lacului Como, unde stătuse cu Anna lângă balustradă și ea îl fotografiase cu panglica aceea albă pe cap, și unde totul păruse perfect. Își coborî privirea la chipul rece al Annei. Să o abandoneze acolo însemna să o trădeze a doua oară, de data aceasta fără putință de iertare.

— Pino, spuse tatăl lui cu blândețe.

— Vin, tată.

Pino smiorcăi din nas și se șterse la ochi cu batista, întinzându-și puțin ruj pe față, după care-i vârî Annei în sân batista pătată de lacrimi.

Te-am iubit, Anna, spuse Pino în sinea sa. *Am să te iubesc mereu.*

Se aplecă apoi deasupra ei, o sărută și își luă rămas-bun de la ea.

3.

Pino se clătina pe picioare. Susținut dintr-o parte și din cealaltă de unchiul și tatăl său, plecă fără să mai privească înapoi. Nu mai putea. Dacă ar fi privit înapoi, era sigur că nu s-ar mai fi urnit niciodată din loc.

Până ajunseră la capelă, Pino era iarăși în stare să meargă singur. Încercă să-și alunge din minte imaginea cadavrului ei, amintindu-și-o pe Anna în bucătăria lui Dolly, în noaptea după ce-i salvase el generalului viața, cum îi povestise despre dimineții din copilărie, când ieșise de ziua ei cu tatăl ei în larg.

Amintirea aceasta îl susținu pe Pino tot timpul cât îl înveliră pe Mario în linţoliu și-l transportară de la galeria superioară până la partizanii care controlau trupurile neînsuflețite. Partizanii recunoscură uniforma lui Mario și le făcură semn să treacă. Găsiră o roabă și duseră cadavrul prin tot orașul, până la un prieten de familie care era antreprenor de pompe funebre.

Ajunseră acasă abia după lăsarea serii. Lui Pino i se învârtea capul de epuizare, de durere, de foame și de sete. Se sili să mănânce ceva și bău prea mult vin. Se duse la culcare pe fondul foșnetelor și pârâielilor radioului, cum făcuse și cu o seară înainte. Închise ochii și se rugă să o revadă pe Anna vie în visele sale.

Dar Anna nu era vie, nu în noaptea aceea. În visele lui Pino, Anna era moartă și zăcea singură în galeriile inferioare din Cimitero Monumentale. În dosul pleoapelor sale, Pino o vedea ca luminată de sus, într-un loc întunecat. Dar de fiecare dată când încerca să se apropie de ea în vis, Anna se îndepărta tot mai mult.

Cruzimea situației îl făcu să strige de durere. Pino se trezi cu o tresărire, conștient că era un coșmar real, faptul că Anna dispăruse din nou. Căscă gura după aer și își prinse în mâini capul asudat, de teamă să nu-i explodeze, încerca să o alunge din gândurile sale, dar nu putea… și nu mai putea nici să doarmă. Cu niciun chip. Ori zăcea în pat, sfâșiat de amintiri și regrete, ori se scula și umbla, ostoindu-și mintea prin mișcare, cum făcea din copilărie.

Se uită la ceas. Era ora trei dimineața, duminică, 29 aprilie 1945.

4.

Se îmbrăcă și se furișă din apartament pe scări în jos, prin imobilul pustiu. Era o noapte întunecată, iar felinarele de pe

străzi luminau cu intermitențe, în vreme ce Pino străbătea străzile din San Babila, mergând spre nord, refăcând mare parte din drumul pe care-l duseseră pe Mario la antreprenorul de pompe funebre. La ora patru și zece minute ajunse la Cimitero Monumentale. Niște partizani îl opriră și-i verificară actele. Pino le spuse că logodnica lui era înăuntru. Cineva îi văzuse trupul acolo.

— Dar cum vrei s-o găsești? îl întrebă un partizan.

Un altul își aprinse o țigară.

Pino îi spuse acestuia:

— Poți să-mi dai și mie trei chibrituri?

— Nu.

— Haide, măi Luigi, spuse primul partizan. Băiatul ăsta își caută iubita, ce Dumnezeu!

Luigi trase lung din țigară, oftă și-i aruncă lui Pino cutia cu chibrituri.

— Mulțumesc, *signore,* spuse Pino și se îndreptă grăbit spre colonade.

Ca să nu mai meargă printre cadavre, ocoli până la o ușă care-l scoase în coridorul lung unde se afla Anna. Când ajunse în locul în care credea că se află Anna, aprinse un chibrit și lumină împrejur.

Nu era acolo. Privi în jur, încercă să se orienteze și se gândi că poate era mai departe. Chibritul se stinse. Mai merse trei metri și mai aprinse unul. Nu era acolo. Nu mai era nimeni acolo. Nu mai era nimic pe pardoseala galeriei, pe o distanță de cel puțin doisprezece metri, și într-o direcție, și în cealaltă de unde se aflase Anna. Cadavrele nerevendicate dispăruseră. Anna dispăruse.

Caracterul definitiv al situației îl făcu să se înăbușe. Se prăbuși cu spatele la perete și plânse până îi secară lacrimile.

Când coborî în sfârșit greoi treptele capelei memoriale, simți povara morții Annei ca pe un jug de care nu va mai scăpa niciodată.

— Ai găsit-o? întrebă santinela.

— Nu, spuse Pino. O fi ajuns tatăl ei mai devreme. Un pescar din Triest.

Santinelele schimbară o privire.

— Mda, spuse Luigi. E la tăticu’ acum.

5.

Pino hoinări prin oraș, ocolind gara centrală, pe care o păzeau acum unități de partizani. Trebuise să se întoarcă din drum într-o zonă neluminată și la un moment nu mai știa deloc unde se află. Dar curând se iviră zorii, din spatele unor nori joși, ondulați, iar Pino reuși să vadă suficient de bine, cât să-și dea seama că se află la nord-vest de Piazzale Loreto și de Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini. O luă la fugă și ajunse la magazin când se luminase bine de ziuă. Bătu în ușă, strigă înspre ferestrele de la etaj.

— Carletto? Carletto, ești acasă? Sunt Pino!

Nu primi niciun răspuns. Mai bătu o vreme în ușă și strigă, dar prietenul lui nu-i răspunse.

Abătut, Pino o luă spre sud și, abia când trecu prin fața sediului centralei telefonice, pricepu încotro se îndrepta și de ce. Cinci minute mai târziu trecu prin bucătăria Hotelului Diana și împinse ușile care dădeau în sala de bal. Soldați americani și femei italiene zăceau întinși ici-colo – mai puțini decât cu două zile în urmă, însă pretutindeni erau sticle goale, iar sub tălpi îi scrâșneau cioburile de sticlă de pe pardoseală. Aruncă o privire în coridorul care dădea în foaier.

Maiorul Frank Knebel ședea la o masă lipită de perete. Bea cafea și părea foarte mahmur.

— Maior Knebel? spuse Pino și se duse la el.

Knebel ridică privirea și râse.

— Pino Lella, băiatul cu boogie-woogie! Pe unde naiba ai umblat, amice? Toate fetele au întrebat de tine.

— Am…

Pino nu știa cum să înceapă.

— Putem sta de vorbă?

Maiorul recunoscu gravitatea situației după privirea lui Pino și spuse:

— Sigur, băiete, trage-ți un scaun!

Dar Pino nu mai apucă, pentru că un băiat de vreo zece ani năvăli pe ușa din față și zbieră într-o engleză stâlcită:

— Il Duce, maior K! Aduc Mussolini în Piazzale Loreto!

— Acum? întrebă maiorul Knebel și se ridică iute de pe scaun. Ești sigur, Victor?

— Tata aude asta.

— Hai să mergem, îi spuse Knebel lui Pino.

Pino șovăia, ar fi vrut să stea de vorbă cu maiorul, să-i spună...

— Haide, Pino, vei asista la un moment istoric, spuse americanul. Luăm bicicletele pe care le-am cumpărat ieri.

6.

Pino avu sentimentul că negura din jurul morții Annei se mai risipește puțin și dădu afirmativ din cap. Se întrebase ce se va întâmpla cu Il Duce încă de când îl văzuse ultima dată în biroul cardinalului Schuster, când Mussolini se mai ruga încă pentru declanșarea superarmei lui Hitler și mai spera la un pat în buncărul bavarez secret al Führerului.

Când luară cele două biciclete pe care le pusese Knebel în spatele recepției și ieșiră din hotel, oamenii fugeau deja spre Piazzale Loreto, strigând:

— L-au prins! L-au prins pe Duce!

Pino și americanul se săltară pe biciclete, pedalând în forță. Alte biciclete li se alăturară curând, toți grăbiți, toți fluturând baticuri și steaguri roșii, toți tânjind să-l vadă pe dictatorul detronat. Trecură pe lângă Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini și intrară în Piazzale Loreto, unde începuse deja să se strângă lume în jurul benzinăriei Esso și al traverselor pe care se cățărase Pino când asistase la execuția lui Tullio Galimberti.

Pino și maiorul Knebel își lăsară bicicletele, se duseră în față și văzură patru bărbați care se cățărau pe traverse cu frânghii și lanțuri. Pino îl urmă pe americanul care-și croia drum în față prin mulțimea tot mai numeroasă.

Șaisprezece cadavre erau întinse lângă pompele de benzină. Benito Mussolini era la mijloc, desculț, odihnindu-și capul masiv pe pieptul amantei sale. Ochii dictatorului-marionetă erau goi și mați, nebunia pe care o văzuse Pino în ei în vila de lângă Lacul Garda nu mai era decât o amintire. Buza superioară a Ducelui era trasă înapoi, dezvelindu-i dinții și făcându-l să pară că e pe punctul de a se lansa într-una din tiradele sale.

Claretta Petacci zăcea lângă el, cu brațele și picioarele depărtate, cu capul ferit într-o parte, de parcă ar fi fost sfioasă. Câțiva partizani din mulțime spuneau că Mussolini fusese prins făcând sex cu amanta lui, când sosiseră cei care aveau să-i execute.

7.

Pino privi în jur. Între timp se adunase de patru ori mai multă lume și încă mai veneau puhoi din toate direcțiile curioși, ca un cor care se adună pe scenă la finalul unei opere tragice. Vociferând furioși, toți voiau parcă să se răzbune personal pe cel care li-i adusese pe naziști în țară.

Cineva îi puse lui Mussolini în mână un sceptru de jucărie. Apoi ieși din mulțime, cu un mers clătinat, o femeie cam de vârsta babei din imobilul în care locuise Dolly. Se lăsă pe vine deasupra amantei Ducelui și urină pe fața ei.

Pino era scârbit, dar mulțimea se dezlănțui într-un mod sinistru și depravat. Oamenii râdeau isteric, izbucneau în urale, se desfătau cu anarhia. Alții cereau să se pângărească și în alte feluri cadavrele, în vreme ce frânghiile și lanțurile erau montate. O femeie se repezi în față cu un pistol și trase cinci focuri în capul lui Mussolini, ceea ce iscă o nouă rundă de insulte, fluierături și strigăte să se lovească trupurile, să li se sfâșie carnea de pe oase.

Doi partizani traseră în aer pentru a stăvili gloata. Un altul încerca să îndrepte un furtun spre mulțime. Pino și maiorul Knebel se retrăseseră deja, dar alții se îmbulzeau să vadă cadavrele, nerăbdători să dea frâu liber furiei lor.

— Spânzurați-i! intonă un glas din cor. Agățați-i sus, să-i vedem și noi!

— Înfigeți-le cârlige în ciolane! cântau alții. Atârnați-i ca pe porci!

Pe Mussolini îl atârnară primul de traverse, cu capul și brațele bălăbănindu-se în jos. Mulțimea tot mai numeroasă se dezlănțui. Izbucnind în urale, oamenii băteau din picioare, ridicau pumnii în aer și își exprimau aprobarea prin răcnete. Il Duce fusese între timp atât de rău bătut, încât avea cutia craniană teșită. Oferea o

privelișteș mai mult decât grotescă, era ca o arătare dintr-un coșmar și nu mai semăna câtuși de puțin cu bărbatul cu care stătuse Pino de vorbă în ultimul an în repetate rânduri.

Următoarea pe care o traseră sus a fost Claretta Petacci. Fusta îi alunecă până la piept, dând la iveală faptul că nu purta chiloți. Când un capelan din rândurile partizanilor se căță să-i prindă fusta între picioare, gloata aruncă în el cu gunoaie.

Mai atârnară de traverse și alte patru cadavre, toți foști fasciști de rang înalt. Profanările continuară în arșița tot mai mare, până când barbaria îl trezi pe Pino din starea de buimăceală provocată de durere și-l dezgustă. Era ameț, scârbit și se gândea că va leșina.

Aduseră în față un bărbat pe nume Starace. Îl puseră să stea dedesubtul cadavrelor lui Mussolini și al amantei sale. Starace întinse brațul pentru salutul fascist și șase partizani îl împușcară.

Corul însetat de sânge din Piazzale Loreto cânta în delir și cerea bis. Dar vederea lui Starace împușcat îl făcu pe Pino să-și aducă aminte cum murise Anna. O clipă se gândi că va înnebuni și el și se va alătura gloatei.

— Așa cad tiranii, spuse maiorul Knebel dezgustat. Dacă aș scrie un articol despre povestea asta, așa l-aș începe: „Așa cad tiranii”.

— Eu am să plec acum, maior Knebel, spuse Pino. Nu mai suport să văd asta.

— Vin cu tine, amice, spuse Knebel.

8.

Își croiră drum înapoi, printr-o mulțime care ajunsese să numere douăzeci de mii de persoane, dacă nu chiar mai multe. Abia când au ajuns vizavi de magazinul de fructe, au putut înainta cu ușurință împotriva valului de oameni care continua să vină în Piazzale Loreto pentru a-și exprima disprețul față de morți.

— Maior Knebel? spuse Pino. Vreau să vă spun ceva…

— Știu, băiete, și *eu* vreau să-ți spun *ție* ceva încă de când ai venit azi-dimineață la mine, spuse Knebel în timp ce traversară strada.

Ușa de la Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini era acum deschisă. Carletto stătea în prag, livid de mahmureală. Le adresă un zâmbet mat lui Pino și americanului.

— Încă o noapte de târâit brâiele, maior Knebel, spuse Carletto.

— Se spune târâie-brâu și înseamnă altceva, râse Knebel. Dar cu atât mai bine. V-am prins pe amândoi la un loc.

— Nu înțeleg, spuse Pino.

— Băieți, ați fi dispuși să dați o mână de ajutor Statelor Unite? întrebă maiorul. Să faceți ceva pentru noi? Ceva dur? Ceva primejdios?

— Ce anume? întrebă Carletto.

— Încă nu vă pot spune, zise Knebel. Dar e vital și, dacă o faceți, veți avea o grămadă de prieteni în America. V-ați gândit vreodată să treceți oceanul?

— De când mă știu, răspunse Pino.

— Păi, vezi, spuse maiorul.

— Cât de primejdios? întrebă Carletto.

— Nu vreau să vă înșir gogoși. Vă puneți viața în pericol.

Carletto stătu puțin să se gândească și apoi zise:

— Puteți să contați pe mine.

Simțind cum începe să-i galopeze inima, Pino spuse:

— Și pe mine.

— Excelent, replică Knebel. Puteți face rost de un automobil?

Pino zise:

— Are unchiul meu unul, dar e pe butuci și cauciucurile n-o mai duc mult.

— Se ocupă Unchiul Sam de cauciucuri, spuse Knebel. Dă-mi cheile și adresa unde se află și mă ocup eu să fie gata și să vă aștepte în fața Hotelului Diana la ora trei dimineața, poimâine, întâi mai. Okay?

Carletto spuse:

— Și când aflăm unde mergem?

— La ora trei dimineața, apoi…

Knebel se întrerupse. Auziră cu toții tancurile. Huruitul motoarelor. Zdrăngănitul șenilelor. Când tancurile se iviră în Piazzale Loreto, Pino văzu în gând elefanți de război.

— Vin Shermanurile, băieți! jubilă maiorul Knebel, ridicând un pumn deasupra capului. Cavaleria Armatei a 5-a. În războiul ăsta a sosit momentul să cânte grăsana.

PARTEA A CINCEA

„A mea este răzbunarea”, spune Domnul

Capitolul treizeci și trei

Marți, 1 mai 1945

1.

Când Pino și Carletto se îndreptau spre Hotelul Diana la ora 2:55 dimineața, erau aproape la fel de beți cum fuseseră cu câteva ore în urmă, când îi răpusese somnul. Numai că acum le era greață și le plesneau capetele de durere. Pe de altă parte, Adolf Hitler era mort. Führerul nazist se împușcase în buncărul lui din Berlin, se sinucisese împreună cu amanta lui, a doua zi după ce Mussolini și Petacci fuseseră spânzurați în Piazzale Loreto.

Pino și Carletto primiseră vestea în după-amiaza zilei precedente și găsiseră o sticlă de whisky de-a domnului Beltramini. Se retrăseseră în magazinul de fructe și legume și sărbătoriseră moartea lui Hitler, și-și povestiseră unul altuia ce trăiseră în război.

— Chiar ai iubit-o pe Anna atât de mult, încât ai vrut să te însori cu ea? întrebă Carletto la un moment dat.

— Da, spuse Pino, încercând să-și înăbușe emoția care-l năpădea ori de câte ori se gândea la ea.

— Ai să găsești o altă fată într-o bună zi, spuse Carletto.

— Nu ca ea, zise Pino cu ochii umezi. Ea era altfel, Carletto. Era… nu știu cum să zic, unică.

— Ca mama și tata.

— Oameni deosebiți, spuse Pino și dădu aprobator din cap. Oameni buni. Cei mai buni.

Mai băuseră o vreme, își amintiseră cele mai bune bancuri ale domnului Beltramini și râseseră. Vorbiseră despre noaptea aceea de pe colină, din prima vară de bombardamente, când tații lor cântaseră desăvârșit. Plânseseră din pricina atâtor lucruri. Pe la ora unsprezece seara terminaseră sticla și erau suficient de beți cât să uite tot, să vorbească fără sens și să cadă într-un somn prea scurt. După trei ore și jumătate îi trezi ceasul deșteptător.

Cu privirile împăienjenite o luară după colț, iar Pino văzu vechiul Fiat al unchiului Albert parcat în fața Hotelului Diana. Avea cauciucuri noi, pe care Pino le lovi cu vârful pantofului și le admiră, înainte de a intra în hotel. Petrecerea de încheiere a războiului tocmai se sfârșea pe ziua aceea. Câteva perechi mai dansau lent pe muzica unei plăci de gramofon zgâriate, care tot sărea. Caporalul Daloia urca scările, lipit de Sophia, amândoi chicotind. Pino privi în urma lor, până dispărură.

Maiorul Knebel ieși pe o ușă din spatele recepției, îi zări și le zâmbi larg.

— Ați sosit. Știam eu că pot să mă bizui pe bătrânii Pino și Carletto. Am niște cadouri pentru voi, înainte de a vă explica ce vrem de la voi.

Maiorul se aplecă în spatele recepției și luă de acolo două pistoale-mitraliere Thompson noi-nouțe, cu magazii tambur.

Knebel își înclină capul într-o parte.

— Știți să mânuiți un pistol-mitralieră?

Pentru prima dată de când îi răpusese somnul, Pino se simți pe deplin treaz și privi arma cu respect.

— Nu, răspunse.

— Absolut deloc, spuse Carletto.

— E foarte simplu, spuse Knebel, punând unul dintre pistoalele-mitralieră jos și apăsând un închizător, pentru a scoate magazia-tambur. Aveți deja în magazie cincizeci de cartușe de calibrul .45 ACP.

Knebel puse magazia pe tejgheaua recepției, după care le arătă o pârghie aflată deasupra mânerului din spate al pistolului-mitralieră.

— Siguranța voastră, spuse Knebel. Când vreți să trageți, împingeți pârghia asta până-n față. Când vreți să asigurați, o trageți înapoi.

Maiorul își poziționă pistolul-mitralieră, cu mâna dreaptă pe mânerul din spate și mâna stângă pe mânerul din față, cu partea laterală a armei strâns lipită de bust.

— Trei puncte de contact, dacă vreți controlul asupra focului. Altfel, reculul o să facă țeava să sară naibii în toate direcțiile, focurile o s-o ia în sus și într-o parte, și cui îi trebuie așa ceva? Deci, mâinile pe mânere și patul lipit de șold – trei puncte de contact. Vedeți cum îmi răsucesc șoldul cu arma?

— Dar dacă trebuie să tragem din mașină? întrebă Carletto.

Knebel își puse arma pe umăr.

— Trei puncte: umărul, obrazul la pat și amândouă mâinile. Rafale scurte. Atâta trebuie să știți.

Pino luă cealaltă armă. Îi plăcea că era grea și compactă. Apucă mânerele, își lipi arma de corp și își imagină cum seceră naziști.

— Magaziile de rezervă, spuse maiorul și mai puse doi tamburi pe tejghea.

Își vârî mâna în buzunar și scoase de acolo un plic:

— Aici sunt documentele voastre. Vă vor ajuta să treceți de toate posturile de control ale Aliaților. Mai departe sunteți de capul vostru.

— Dar nu vreți să ne spuneți odată ce avem de făcut? întrebă Carletto.

Knebel zâmbi.

— Îl veți conduce pe un prieten al Statelor Unite până în cel mai înalt punct al Pasului Brenner.

2.

— Brenner? spuse Pino, amintindu-și ceva ce-i spusese unchiul Albert cu o zi înainte. În Brenner, războiul e încă în toi. Acolo sus e anarhie. Nemții sunt în plină retragere, iar partizanii îi atacă prin surprindere și încearcă să ucidă cât mai mulți dintre ei, înainte de a apuca să treacă frontiera în Austria.

Knebel rămase impasibil și spuse:

— Prietenul nostru trebuie să ajungă la graniță.

— Deci e o misiune sinucigașă, spuse Carletto.

— E o provocare, replică maiorul. Dar vă dăm o hartă și aveți o lanternă ca s-o puteți citi. Pe ea sunt trecute cele mai importante posturi de control ale Aliaților. Veți rămâne în teritoriul controlat de Aliați până la nord de A4, în direcția Bolzano.

După o scurtă pauză, Carletto spuse:

— Pentru treaba asta am nevoie de două sticle de vin.

— Vă dau patru, spuse Knebel. Trageți un chef. Numai să nu provocați un accident.

Pino nu spunea nimic. Carletto se uită la el.

— Eu merg, cu sau fără tine.

Pino recunoscu în prietenul său o dârzenie pe care nu o mai văzuse niciodată la el. Carletto părea dornic să plece la luptă și să moară. Să se sinucidă participând la război. Ideea aceasta îi surâse și lui Pino.

— Bine, fie, pe cine ducem acolo? spuse Pino și-l privi pe Knebel.

Maiorul se ridică și dispăru pe ușa din spatele recepției. După câteva clipe, ușa se redeschise și Knebel își făcu apariția urmat de un bărbat într-un costum și un trencicot de culoare închisă, pe cap cu o pălărie moale de pâslă, de culoare maro, trasă adânc peste ochi. Se căznea să ducă un geamantan mare de piele, legat cu cătușe de mâna lui stângă.

Maiorul Knebel și bărbatul ieșiră de după recepție.

— Cred că voi doi vă cunoașteți, spuse Knebel.

3.

Bărbatul înălță capul și-l privi pe Pino în ochi de sub borul pălăriei sale.

Pino rămase șocat. Se dădu un pas înapoi, clocotind de furie.

— Pe el? strigă la Knebel. De unde până unde e el un prieten al Statelor Unite?

Chipul maiorului se înăspri.

— Generalul Leyers e un erou, Pino.

— Un erou? spuse Pino și-i veni să scuipe pe jos. A fost supraveghetorul de sclavi al lui Hitler. A împins oameni la moarte, maior Knebel. Eu am văzut. Am auzit. Am fost martor.

Cuvintele lui Pino făcură impresie asupra maiorului Knebel, care-i aruncă generalului nazist o privire, înainte de a spune:

— Eu nu am de unde să știu dacă e adevărat sau nu, Pino. Eu execut niște ordine și asta mi s-a spus mie, că e un erou care merită protecția noastră.

Leyers stătea liniștit, fără să înțeleagă un cuvânt din conversația lor, dar urmărindu-i cu acea detașare amuzantă, pe care Pino ajunsese să o urască. Pino spuse întâi că el nu va face așa ceva, dar apoi îi veni o altă idee, una mult mai satisfăcătoare. Se gândi la Anna și la Dolly. Se gândi la toți sclavii și știu că asta se cuvenea să facă. Până la urmă, Dumnezeu avea totuși un plan pentru Pino Lella.

Pino afișă atunci un zâmbet jovial și spuse:

— *Mon général,* să vă duc geamantanul?

Leyers clătină scurt din cap.

— Mulțumesc, îl duc eu.

— La revedere, maior Knebel, spuse Pino.

— Să treceți pe la mine când vă întoarceți, băieți, spuse Knebel. Mai am și alte planuri cu voi. Mă găsiți aici, de-abia aștept să vi le spun.

Pino dădu din cap, convins că nu-l va mai revedea niciodată nici pe american, nici orașul Milano.

4.

Părăsi hotelul cu pistolul-mitralieră în brațe, urmat de Leyers. Deschise portiera din spate a Fiatului și se trase deoparte. Leyers îi aruncă o privire și urcă apoi anevoie pe banchetă, cu geamantanul în poală.

Carletto se așeză pe scaunul de lângă șofer, cu Thompsonul între picioare. Pino se sui la volan și își puse pistolul-mitralieră între Carletto și schimbătorul de viteze.

— Ai grijă și de arma mea, spuse Pino și aruncă o privire în oglindă la Leyers, care-și pusese pălăria alături și își pieptăna cu degetele părul gri-metalic.

— Cred că știu să trag cu chestia asta, spuse Carletto, atingând admirativ cu degetele suprafața unsă cu ulei a

pistolului-mitralieră. Am văzut în filmele cu gangsteri cum se face.

— Atâta trebuie să știi, spuse Pino și băgă în viteză.

Porniră la drum, cu Carletto citind harta la lumina lanternei și ghidându-l pe Pino. Traseul îi conducea înapoi prin Piazzale Loreto și apoi spre est, către periferie, unde dădură peste primul post de control al armatei americane.

— America e cea mai tare, îi spuse Pino soldatului sceptic, care veni la geamul lui cu o lanternă.

Pino îi dădu plicul cu documentele. Când soldatul le scoase din plic și le lumină cu lanterna sa, îi căzu falca. Le împături grăbit la loc, le vârî în plic și spuse agitat:

— Iisuse! Atunci puteți să treceți.

Pino își vârî plicul cu documente în buzunarul de la piept, trecu de barieră și se îndreptă spre est, către Treviglio și Caravaggio.

— Ce scrie în documentele alea? întrebă Carletto.

— Mă uit mai târziu, spuse Pino. Sau știi engleză?

— Să citesc, nu. Să vorbesc, puțin. Ce crezi că are în geamantan?

— Habar n-am, dar pare greu, spuse Pino și, când trecură pe sub un felinar, aruncă o privire în oglinda retrovizoare.

Generalul Leyers nu mai ținea geamantanul în poală. Și-l pusese alături, în dreapta. Leyers avea ochii închiși și visa poate la Dolly sau la soția lui, la copii sau la sclavi, sau poate la nimic.

Când privi în oglindă, ceva ascuțit și rece ca gheața îl împunse pe Pino în inimă. Pentru prima dată în scurta și complicata lui viață încerca un sentiment de cruzime, bucuria anticipată că-și va regla conturile cu Leyers.

— Eu zic că are câteva din lingourile alea de aur pe care le-ai văzut tu în valiza aia, spuse Carletto, smulgându-l pe Pino din reverie.

Pino spuse:

— Sau poate are dosare în geamantan. Sute de dosare. Poate chiar mai multe.

— Ce fel de dosare?

— Dosare primejdioase. Dosare care-ți dau puțină putere în vremuri când există un vid de putere.

— Ce naiba vrei să zici?

— Mijloace de constrângere. Îți explic eu mai târziu. Unde e următorul post de control?

Carletto aprinse lanterna, studie harta și spuse:

— Unde intrăm pe șoseaua principală, dincoace de Brescia.

5.

Pino acceleră și goniră prin noapte, ajungând la al doilea post de control la ora patru dimineața. După o scurtă privire pe documentele lor, soldații le făcură semn să treacă și-i avertizară să ocolească Bolzano, unde lupta era în toi. Problema era că erau nevoiți să treacă de Bolzano pentru a ajunge la șoseaua din Pasul Brenner.

— Îți zic eu că are aur în geamantan, spuse Carletto când erau iarăși pe drum.

Destupase una dintre sticlele cu vin și sorbea din ea, zicând:

— Nici pomeneală să fie numai dosare. Aurul e aur, nu? Te scoate din orice bucluc.

— Dacă e să fiu sincer, nici nu-mi pasă ce are în geamantan.

Șoseaua care se întindea înaintea lor era plină de cratere de bombe și devieri, acolo unde zăpada topită în timpul iernii erodase galeriile de drenaj, astfel încât Pino nu putea conduce cu viteza pe care și-ar fi dorit-o. La ora 4:45 dimineața cotiră în direcția Trento și Bolzano, îndreptându-se către nord, spre Austria. Merseră de-a lungul malului estic al Lacului Garda, opus celui unde se aflase vila lui Mussolini, ceea ce-l făcu pe Pino să-și amintească anarhia din Piazzale Loreto. Se uită la general, care moțăia, și se întrebă cât știa Leyers, cât de mult îi păsa sau dacă era doar un om care voia să-și salveze pielea.

Favoruri, gândi Pino. *Cu asta face el comerț. Mi-a spus-o chiar el. Geamantanul acela e plin de favoruri.*

Acum conducea mai agresiv. Pe șoseaua aceasta erau mai puține vehicule și mai puține stricăciuni decât pe șoseaua principală. Ochii lui Carletto se închiseră, bărbia i se înclină către piept, sticla de vin și pistolul-mitralieră rămaseră între picioarele lui.

La nord de Trento, pe la ora cinci și un sfert, Pino văzu niște lumini în față și reduse viteza. Un foc de armă răsună și nimeri

Fiatul lateral. Carletto se trezi tresărind, exact în clipa când Pino călcă accelerația și începu să facă zigzaguri pe șosea, în vreme ce se trăgea din ambele părți asupra lor, unele gloanțe atingându-i, altele trecând doar șuierând pe lângă ei.

— Ia-ți arma! îi strigă Pino lui Carletto. Trage în ei!

Carletto bâjbâi după pistolul-mitralieră.

— Cine trage în noi? întrebă generalul Leyers, care se întinsese într-o parte, peste geamantan.

— Nu contează, spuse Pino și acceleră către luminile acelea.

Văzu o barieră, o baricadă clădită din capre de tăiat lemne, un grup pestriț de bărbați înarmați. Nu era nicio rânduială acolo, ceea ce-l făcu pe Pino să se decidă.

— Când zic eu, tragi în ei, spuse Pino. Ai tras siguranța?

Carletto se ridică într-un genunchi, scoase capul și umerii pe geam și își propti arma în umăr.

La șaptezeci de metri de baricadă, Pino călcă frâna, ca și cum ar fi vrut să oprească. Dar la cincizeci de metri, orbindu-i cu farurile pe bărbații de lângă baricadă, acceleră iarăși și strigă:

— Trage!

Carletto apăsă pe trăgaci și Thompsonul începu să scuipe gloanțe în sus, în jos și pretutindeni.

Bărbații înarmați se risipiră. Pino se îndrepta către baricadă. Carletto nu avea niciun control asupra armei. Ținea degetul pe trăgaci, iar pistolul-mitralieră continua să tragă nebunește. Se izbiră de baricadă și trecură. Thompsonul îi zbură lui Carletto din mâini, săltă de câteva ori pe șosea și dispăru.

— Fir-ar să fie! zbieră Carletto. Întoarce!

— Nu, spuse Pino, stingând farurile și mărind viteza, în vreme ce în spatele lor păcăneau arme.

— Pistolul meu mitralieră! Întoarce!

— Nu trebuia să ții trăgaciul apăsat atâta timp, strigă Pino. Knebel a zis rafale scurte.

— Era să-mi disloce umărul, spuse Carletto furios. La naiba! Unde e vinul meu?

Pino îi dădu sticla. Carletto scoase dopul cu dinții, luă o dușcă și se puse pe înjurat.

— Nu-i nimic, spuse Pino. Mai avem arma mea și două magazii de rezervă.

Prietenul lui îl privi.

— Îmi mai dai o șansă, Pino? Mă mai lași să trag?

— Dar de data asta să n-o mai scapi. Și atinge doar scurt trăgaciul. Nu-l ține apăsat.

Carletto rânjea.

— Îți vine să crezi că s-a întâmplat așa ceva?

Din spate, Leyers spuse:

— M-am gândit de multe ori că ești un șofer nemaipomenit, Vorarbeiter. Mai știi toamna trecută, când ne-a atacat avionul? În Daimler? De-aceea am cerut să mă duci tu la graniță, pentru cum ai condus în noaptea aceea. De-aceea ești acum aici. Un singur om mă poate duce la Brenner și omul ăsta ești tu.

Pino avea sentimentul că cel care-i vorbește e un om pe care nu-l cunoaște și nici nu vrea să-l cunoască. Nu-l putea suferi pe Leyers. Ura faptul că-l făcuse pe un fraier din armata americană să creadă că e un erou. Hans Leyers nu era un erou. Bărbatul de pe bancheta din spate era supraveghetorul de sclavi al faraonului, un criminal de război, și merita să sufere pentru tot ce făcuse.

— Vă mulțumesc, *mon général,* se mulțumi Pino să spună.

— N-ai de ce să-mi mulțumești, Vorarbeiter, spuse generalul Leyers. Eu am fost întotdeauna de părere că trebuie să-i respecți pe cei care merită să fie respectați.

6.

Cerul începea să se lumineze, când se apropiară de Bolzano. Pino era convins că era ultima oară când vedea zorile. Se răsfirau ca niște degete rozalii pe un cer albastru, încadrat de munți cu piscuri înzăpezite, care se înălțau dincolo de ultimii patruzeci de kilometri de război. Pino nu zăbovi cu gândul asupra primejdiei care-i aștepta puțin mai încolo. Se gândi la generalul Leyers, simți iarăși acea bucurie anticipată, simți cum îi crește nivelul adrenalinei.

Pino întinse mâna și luă sticla cu vin dintre picioarele lui Carletto, ceea ce-l făcu pe acesta să mârâie în semn de protest, pentru că prietenul lui ațipise iarăși.

Luă o dușcă de vin și apoi încă una. *Trebuie să o fac acolo sus,* gândi Pino. *Trebuie să o fac în cea mai măreață dintre catedralele lui Dumnezeu.*

Pino opri la marginea șoselei.

— Ce faci? spuse Carletto fără să deschidă ochii.

— Mă uit cum putem ocoli Bolzano, spuse Pino. Dă-mi harta.

Carletto gemu, găsi harta și i-o dădu.

Pino o studie și încercă să rețină șoselele principale pe care ar putea ajunge la nord de Bolzano și de acolo pe șoseaua din Pasul Brenner.

Leyers descuie între timp cu o cheiță cătușa care-i lega geamantanul de mână și coborî din mașină să urineze.

— Hai să ne cărăm, spuse Carletto. Ne împărțim aurul.

— Am alte planuri, spuse Pino cu privirea ațintită asupra hărții.

Generalul se înapoie, se aplecă de pe banchetă în față și se uită peste umărul lui Pino la hartă.

— Șoseaua principală va fi cea mai bine apărată, spuse Leyers. Mai bine urci pe drumul acela lăturalnic din apropiere de Stazione, o iei la nord-vest de Bolzano, până la Andriano, pe drumul către Elveția. Granița elvețiană e închisă pentru noi, așa că Wehrmachtul nu are nicio treabă cu traseul acesta. Treci de americani, apoi peste râul Adige, pe flancul lor stâng. Pe celălalt mal al râului te întorci pe aici, de-a lungul munților, chiar prin spatele germanilor, până ajungi la șoseaua din Pasul Brenner. Înțelegi?

Pino se văzu nevoit să admită că planul lui Leyers era într-adevăr cea mai bună șansă a lor. Dădu din cap, aruncă o privire în oglinda retrovizoare și văzu cât de însuflețit era Leyers, care-și prindea iarăși geamantanul de mână. Generalul se distra.

Pentru el e doar un joc, gândi Pino și iarăși îl cuprinse furia. *Totul e un joc al favorurilor și umbrelor.* Leyers voia să se distreze? Îi va arăta el distracție. Băgă în viteză, călcă ambreiajul și conduse ca un posedat.

Se luminase de-a binelea, când ajunseră la un post de control american, care bloca șoseaua în apropiere de orășelul de munte Laghetti. Un sergent american veni la ei. De undeva din față, nu departe de ei, se auzeau ecourile și zgomotele înfundate ale luptei.

— Drumul e închis, spuse sergentul. Poți să întorci aici.

Pino îi dădu plicul. Sergentul îl luă, îl deschise, citi scrisoarea și fluieră.

— Poți să treci. Dar ești sigur că vrei? Avem companii care se luptă pentru Bolzano cu fasciștii și naziștii. Și la un moment dat, în următoarele două ore, Mustangurile o să atace coloana germană, să încerce să radă cât mai mult.

— Mergem, spuse Pino, luă plicul și și-l așeză în poală.

— Sunt viețile voastre, domnilor, spuse sergentul și-i făcu un semn celui care păzea bariera.

Acesta dădu bariera la o parte, iar Pino trecu.

— Mă doare capul, îl anunță Carletto și-și frecă tâmplele, după care mai luă o dușcă de vin.

— Mai lasă acum vinul, îi ordonă Pino. Acolo în față ne așteaptă o bătălie și o să avem nevoie de ajutorul tău ca să supraviețuim.

Carletto îl privi lung, văzu că vorbea serios și astupă atunci sticla.

— Să iau arma?

Pino dădu din cap.

— Pune-ți-o în dreapta, paralel cu ușa, cu patul în sus, lipit de latura scaunului. Așa o apuci mai iute.

— De unde știi asta?

— E logic.

— Tu gândești altfel decât mine.

— Cred că ai dreptate, spuse Pino.

La zece kilometri dincolo de postul de control, Pino vină pe un drum lăturalnic care ducea spre nord-vest, așa cum îi recomandase Leyers. Era un drum cu hârtoape, care traversa niște mici așezări alpine, șerpuind către San Michele și nordul orașului Bolzano.

Începea să se înnoreze. Pino încetini suficient cât să audă artileria, tancurile și puștile de pe câmpul de luptă din dreapta și sudul lor, la distanță de o milă, poate mai mult. Se vedeau deja periferia orașului Bolzano și coloanele de fum care se înălțau acolo unde fasciștii încercau să se mențină pe poziții, iar nemții să-și apere ariergarda, astfel încât compatrioții lor să aibă mai mult timp să ajungă în Austria.

— Ia-o iarăși către nord, spuse generalul Leyers.

Pino procedă întocmai și făcu un ocol de șaisprezece kilometri, care-i scoase la un pod peste râul Adige, care nu era păzit, așa cum prezisese Leyers. Ajunseră la periferia nord-vestică a orașului Bolzano pe la ora nouă fără douăzeci.

În sud-est, în imediata lor apropiere, lupta era în toi. Mitraliere. Mortiere. Și totul atât de aproape, încât puteau auzi cum se rotesc turelele tancurilor. Dar Leyers părea să fi avut iarăși dreptate. Reușiseră să se țină aproape patru sute de metri înapoia frontului, înaintând mereu de-a lungul hotarului din spate al conflictului.

Dar la un moment dat vom vedea naziști. Vor fi pe șoseaua din Pasul Brenner, îndreptându-se...

— Un tanc! strigă Leyers. Un tanc american!

7.

Pino își feri capul și privi iute în dreapta, încercând să vadă ceva pe lângă Carletto.

— Uite-l! strigă Carletto, arătând de-a curmezișul unui vast teren viran de la marginea orașului. Un Sherman!

Pino dirijă Fiatul către stânga tancului.

— Își rotește tunul spre tine, spuse generalul Leyers.

Pino aruncă o privire, văzu tancul la distanță de șaptezeci de metri, cu turela și țeava tunului rotindu-se spre ei. Călcă accelerația.

Carletto se întinse afară pe geam, flutură brațele către tanc și strigă în engleză:

— Prieteni ai americanilor! Prieteni ai americanilor!

Tancul lansă un proiectil, care trecu prin spatele lor, aproape atingând bara automobilului, și sparse zidul unei fabrici cu două niveluri, de pe cealaltă parte a șoselei.

— Scoate-ne de aici! răcni Leyers.

Pino schimbă viteza într-o treaptă inferioară și încercă să facă o manevră de evitare. Dar nu mai apucă să iasă din linia de tragere a tancului, pentru că niște mitraliere deschiseră focul din clădirea fumegândă a fabricii.

— Feriți-vă capetele! strigă Pino și se ghemui, ascultând cum pârâie gloanțele pe deasupra lor și răpăie în blindajul și șenilele tancului.

Intrară ca săgeata într-o alee și dispărură din raza focului.

Leyers îl bătu pe Pino pe umăr.

— Băiatul ăsta e un geniu la volan!

Pino zâmbi acru și se strecură pe niște străzi lăturalnice. Forțele americane păreau blocate dincolo de confluența a doua râuri care se revărsau în Adige. Leyers găsi o cale să ocolească locul critic, să treacă dincolo de câmpul de luptă și să se îndepărteze apoi de oraș către est, către satul Cardano.

Pino viră curând în șoseaua din Pasul Brenner, care era aproape pustie. Acceleră și se îndreptă iarăși către nord. În fața lor, Alpii dispăreau în nori de furtună. Începu să plouă mărunt și să se lase ceață. Pino se gândi la sclavii care curățaseră aici cu lopețile zăpada acum o lună, cum alunecaseră în noroi, căzuseră și fuseseră trași deoparte.

Trecură de Colma și Barbiano. Abia când ajunseră într-o curbă la sud de satul Chiusa putu Pino să vadă înaintea lor, departe pe șosea, capătul unei lungi coloane germane care bloca ambele benzi ale șoselei, o armată mutilată, care se târa în nord către Austria, prin orașul Bressanone.

— Putem să-i ocolim, spuse generalul Leyers studiind harta. Drumul acesta o ia spre est, uite aici. Urcă, ajunge până aici și de acolo poți să iei un drum spre nord și după-aceea să cobori iarăși pe aici până la șoseaua din Pasul Brenner. Vezi?

Pino văzu și urmă iarăși traseul ales de Leyers.

Traversară o mică suprafață plană, noroioasă, după care drumul începu să urce o pantă abruptă și îngustă, care se lărgea apoi într-o vale alpină, al cărei flanc nordic era acoperit de păduri de molizi și pășuni pentru oi. Continuară urcușul pe flancul nordic, pe serpentine care-i duseră dincolo de așezarea alpină Funes.

Drumul mai urcă încă vreo mie de metri, aproape până la limita superioară a pădurii, unde ceața și norii începură să se risipească. De acolo pornea un drum forestier alunecos, care tăia în două o mare de flori sălbatice, galbene și roz.

Norii se împrăștiară, oferind priveliștea câmpurilor de grohotiș și a zidului lung al Dolomiților, cea mai măreață catedrală a lui Dumnezeu în Italia: turnuri de calcar așezate în șir, optsprezece în total, înălțându-se mii de metri către cer și semănând cu o enormă cunună de spini cenușii.

Generalul Leyers spuse:

— Oprește acolo. Vreau să urinez. Și să arunc o privire.

Pino avu sentimentul că era un moment hotărât de soartă, pentru că și el intenționase să oprească sub același pretext.

Trase pe dreapta, la marginea unei pășuni înguste, într-un loc unde pădurea de molizi se deschidea larg, oferind o priveliște a Dolomiților în toată maiestuozitatea lor.

Aici e locul potrivit să-l fac pe Leyers să-și mărturisească păcatele și să plătească pentru ele, gândi Pino. *Sub cerul liber. Unde nu există favoruri. Unde nu te poți ascunde în umbră. Unde ești singur în catedrala lui Dumnezeu.*

Leyers își descuie cătușa și coborî din mașină pe partea lui Carletto. Făcu câțiva pași în iarba umedă, presărată cu flori alpine. Se opri la marginea pantei și înălță privirea dincolo de valea îngustă, către Dolomiți.

— Dă-mi arma, îi șopti Pino lui Carletto.

— De ce?

— Tu de ce crezi?

Carletto căscă ochii, dar zâmbi apoi și-i dădu Thompsonul. Cu pistolul-mitralieră în mâini, Pino avu un sentiment ciudat de familiar. Nu trăsese niciodată cu o asemenea armă, dar le văzuse și el în filmele cu gangsteri. *Fă doar ce a spus maiorul Knebel. Cât de dificil poate fi?*

— Haide, Pino, spuse Carletto. E un monstru nazist. Merită să moară.

Pino cobori din mașină. Ducea Thompsonul cu o mână, ascuns pe după picioare. Dar nu ar fi trebuit să se ostenească să ascundă arma. Generalul Leyers stătea cu spatele la el, cu picioarele depărtate, în timp ce urina peste marginea pantei și savura priveliștea spectaculoasă.

Crede că e un om care deține controlul, gândi Pino cu răceală. *Crede că e un om care deține controlul asupra destinului său. Dar acum nu mai deține el controlul. Acum îl dețin eu.*

8.

Pino înconjură prin spate vechiul Fiat al unchiului său și făcu doi pași pe pășune, respirând mai greu, cu senzația că timpul trece mai încet, ca în ziua aceea, înainte de a intra în Castello Sforza. Dar acum se simțea bine și nu se îndoia de ceea ce intenționa să facă, așa cum nu se îndoise nici de iubirea profundă a Annei. Supraveghetorul de sclavi al faraonului va

plăti. Leyers se va prăbuși în genunchi și va cere îndurare, dar Pino nu i-o va acorda.

Generalul Leyers își trase fermoarul de la pantaloni și mai privi o dată peisajul impresionant. Clătină din cap de uimire, își aranjă jacheta, se întoarse și privirea îi căzu pe Pino, care stătea la zece metri de el, cu Thompsonul lipit de șold. Nazistul încremeni.

— Ce înseamnă asta, Vorarbeiter? întrebă Leyers și frica i se strecură în glas.

— Răzbunare, spuse Pino calm, cu o senzație ciudată de detașare de sine. Italienii cred în așa ceva, *mon général.* Italienii cred că vărsarea de sânge e bună pentru un suflet rănit.

Privirea lui Leyers umbla de colo-colo.

— Ai de gând să mă împușți?

— După tot ce ați făcut? După tot ce am văzut? Meritați să fiți împușcat de o sută de ori, de o mie de ori, dacă ar exista dreptate.

Generalul întinse brațele, cu palmele către Pino.

— Nu l-ai auzit pe maiorul american? Sunt un erou.

— Nu sunteți un erou.

— Și totuși m-au lăsat să plec. Și totuși m-au trimis cu tine. Americanii.

— De ce? întrebă Pino. Ce ați făcut pentru ei? Ce favoare vă răsplătesc? Pe cine ați mituit cu aur sau cu informații?

Leyers părea să șovăie.

— Nu am voie să-ți spun ce am făcut, dar pot să-ți spun că am făcut ceva valoros pentru Aliați. Sunt în continuare o persoană valoroasă pentru Aliați.

— Ești lipsit de valoare! strigă Pino, cu glasul iarăși gâtuit de emoție. Nu-ți pasă decât de tine și meriți să…

— Nu e adevărat! răcni generalul. Îmi pasă de tine, Vorarbeiter. Îmi pasă de Dolly. Îmi pasă de Anna a ta.

— Anna e moartă! urlă Pino. Și Dolly e moartă!

Generalul Leyers se dădu uluit un pas înapoi.

— Ba nu. Nu e adevărat. Au plecat la Innsbruck. Eu urmează să mă întâlnesc cu Dolly… diseară.

— Dolly și Anna au fost executate acum trei zile. Am văzut cu ochii mei.

Leyers era zdruncinat.

— Ba nu. Am dat ordin să vină după…

— Nu a venit nicio mașină să le ia, spuse Pino. Stăteau și așteptau, când a venit gloata și le-a luat, pentru că Dolly a fost târfa ta.

Pino armă calm pistolul-mitralieră.

— Dar am dat ordin, Vorarbeiter, spuse Leyers. Îți jur că am dat!

— Dar nu te-ai asigurat că ordinul e executat! strigă Pino și își duse pistolul-mitralieră la umăr. Te-ai fi putut duce la Dolly, să te asiguri că vine cineva după ele. Dar nu te-ai dus. Le-ai lăsat să moară. Acum te las și eu pe tine să mori.

Fața lui Leyers se schimonosi de disperare. Ridică mâinile, de parcă ar fi vrut să pareze gloanțele.

— Te rog, Pino, eu am vrut să mă duc acasă la Dolly. Am vrut să verific ce se-ntâmplă cu ele, nu-ți mai amintești?

— Nu.

— Ba da. Ți-am cerut să mă duci acolo să iau niște documente pe care le uitasem, în schimb tu m-ai arestat. Tu m-ai predat partizanilor, când aș fi putut să mă ocup ca Dolly și Anna să plece din Milano și să ajungă la Innsbruck.

Generalul îl privi pe Pino fără nicio remușcare și adăugă:

— Dacă poartă cineva răspunderea directă pentru moartea lui Dolly și a Annei, atunci tu ești acela, Pino.

Capitolul treizeci și patru

1.

Degetul lui Pino era pe trăgaci.

Intenționase să-l împuște pe generalul Leyers din șold, să-i împrăștie gloanțele în abdomen, pentru ca Leyers să se prăbușească, dar să nu moară. Împușcat în burtă, ar fi suferit poate încă multă vreme. Iar Pino avusese de gând să stea acolo și să privească fiecare zvâcnet de durere al lui Leyers, să se delecteze cu fiecare geamăt și cuvânt implorator al acestuia.

— Împușcă-l, Pino! strigă Carletto. Nu contează ce-ți spune. Împușcă-l pe porcul ăsta nazist!

Mi-a cerut într-adevăr să-l duc la Dolly în seara aceea, gândi Pino. *Dar eu l-am arestat. L-am arestat, în loc să...*

Pino se simțea iarăși amețit și-i era rău de la stomac. Auzea în gând aria paiației și focurile de armă și o revedea pe Anna prăbușindu-se.

Eu am făcut asta. Eu aș fi putut s-o ajut pe Anna. Dar tot ce am făcut eu a ucis-o.

Pino își pierdu toată vigoarea. Dădu drumul mânerului din față al pistolului-mitralieră. Thompsonul îi atârna într-o parte. Privea absent vastitatea măreței catedrale a lui Dumnezeu, cu altarul ei al ispășirii, și își dorea să se prefacă în cenușă, să se lase spulberat de vânt.

— Împușcă-l, Pino! țipă Carletto. Ce naiba faci? Împușcă-l!

Pino nu putea. Se simțea mai lipsit de vlagă decât un bătrân muribund.

Generalul Leyers dădu scurt din cap către Pino și spuse pe un ton glacial:

— Fă-ți treaba, Vorarbeiter. Du-mă la Brenner și hai să punem capăt războiului nostru.

Pino clipi din ochi, incapabil să gândească, incapabil să acționeze.

Leyers îl privi cu dispreț și lătră la el:

— Haide, Pino!

2.

Pino îl urmă năuc pe general la mașină. Îi ținu portiera din spate deschisă și o închise după ce Leyers urcă în Fiat. Asigură arma, i-o dădu lui Carletto și se sui la volan.

Pe bancheta din spate, generalul se legă iarăși cu cătușa de geamantan.

— De ce nu l-ai omorât? întrebă Carletto, nevenindu-i să creadă.

— Pentru că vreau să mă omoare el pe mine, răspunse Pino, porni motorul Fiatului și băgă în viteză.

Se urniră din loc, derapând în mâzga care se depusese curând pe aripile automobilului. Merseră spre nord, până ajunseră în sfârșit la un drum forestier care cobora în serpentine și porțiuni

drepte lungi, care tăiau dealul de-a curmezișul, pentru ca în final să se deplaseze paralel cu șoseaua din Pasul Brenner, deasupra orașului Bressanone. Coloana de soldați germani stătea pe loc, blocând orașul și șoseaua încă mai bine de o milă. Nimic nu se urnea.

Dedesubtul lor răsunară focuri de armă. Înaintând cu hurducăieli pe drumul forestier, Pino scoase capul pe geam, privi către începutul coloanei și pricepu de ce se oprise. Șase sau șapte piese de artilerie grea se aflau în fruntea coloanei. Mulți dintre catârii care trăseseră tunurile prin Italia renunțaseră în cele din urmă, se opriseră din mers și refuzau să mai muncească.

Naziștii biciuiau catârii și încercau să tragă piesele de artilerie deoparte, pentru ca restul coloanei să poată trece. Catârii care nu voiau să tragă erau împușcați și târâți pe marginea șoselei. Aproape reușiseră să mute din loc ultimul tun. Caravana nazistă era pe punctul de a-și continua retragerea.

— Mergi mai repede, ordonă Leyers. Treci în fața coloanei, înainte de a ne bloca.

Pino schimbă viteza într-o treaptă inferioară și-i spuse lui Carletto:

— Ține-te bine!

3.

Aici drumul era mai uscat, iar Pino reuși să dubleze și chiar să tripleze viteza, înaintând încă paralel cu convoiul, apropiindu-se de începutul acestuia. După un kilometru, drumul se intersecta cu un altul, la fel de plin de hârtoape, care cobora în linie dreaptă șapte sute de metri până la șoseaua din Pasul Brenner, unde traversa satul Varna, la distanță de nu mai mult de o sută de metri de tunuri și catârii în agonie.

Pino schimbă viteza într-o treaptă inferioară și viră lin pe celălalt drum, care cobora abrupt. Acceleră. Fiatul parcurse în zbor, zgâlțâindu-se, ultima bucată din flancul muntelui, când ultimul tun era tras deoparte, iar tancurile din capul coloanei germane se urniră din loc și începură iarăși să ruleze către Austria.

— Treci în fața lor! strigă Leyers.

Pino trebui să recurgă la tot ce-l învățase Alberto Ascari, pentru ca automobilul să nu se răstoarne sau rostogolească. Râzând ca un nebun, parcurse în viteză ultima porțiune de drum, în vreme ce primul tanc câștiga deja viteză.

Dar chiar atunci se ivi din senin, la o milă spre sud, un avion de vânătoare american Mustang P-51, care veni în picaj și deschise focul asupra coloanei naziste, atacând-o dinspre coadă către cap.

Generalul pricepuse fără îndoială ce implicații avea acest lucru, pentru că începu să strige:

— Mai repede! mai repede, Vorarbeiter!

4.

Acum se aflau chiar în dreptul primului tanc, care mai avea încă vreo optzeci de metri până să blocheze intersecția. Fiatul era la o sută zece metri de șoseaua din Pasul Brenner, dar se apropia cu repeziciune, în vreme ce Mustangul zbura tot mai aproape, iar mitralierele sale deschideau focul tot la câteva secunde.

La patruzeci de metri de șosea, Pino călcă în sfârșit frâna și schimbă viteza într-o treaptă inferioară, ceea ce lansă Fiatul într-o serie de zigzaguri violente și-l făcu apoi să se ridice pe două roți, cu tancul german alături, înainte de a zbura de pe taluz și a ateriza în fața tancului. Derapară, se ridicară iarăși pe două roți și aproape se răsturnară, dar Pino reuși să îndrepte Fiatul în ultimul moment și acceleră.

— Iese un soldat din tanc! zbieră Leyers. E la mitralieră!

Pino mărise distanța față de tanc, dar pentru o mitralieră de calibru mare era o joacă de copii să-i nimerească. Mitraliorul putea tăia Fiatul în două, ca pe o bucată de brânză. Încovoiat deasupra volanului, Pino era cu piciorul pe pedala de accelerație și se aștepta să încaseze un glonț în ceafă.

Dar nazistul nu mai apucă să deschidă focul, pentru că avionul de vânătoare american se ivi de după o curbă și atacă fruntea coloanei. Gloanțele răpăiră în blindajul tancului și

ricoșară de pe șosea chiar în spatele Fiatului. Brusc focul încetă, avionul făcu un viraj și se îndepărtă.

Mai luară o curbă și dispărură din raza vizuală a nemților. O clipă tăcură toți uluiți. Apoi Leyers izbucni în râs, lovind-se cu pumnii în coapse și în geamantan.

— Ai reușit! țipa. Italian nebun și afurisit, ai reușit iar!

Pino se ura pentru ceea ce făcuse. Fusese convins că va muri în încercarea sa și acum, când se îndepărtau de naziștii aflați în retragere și se apropiau de granița austriacă, nu știa ce să facă. Părea sortit să-l scoată pe generalul Leyers din Italia și capitulă în cele din urmă în fața misiunii sale.

Cei douăzeci și patru de kilometri de șosea dintre Bressanone și Vipiteno urcau până la nivelul zăpezii, care era zgrunțuroasă, umedă și compactă, dar încă adâncă. Când intrară iarăși în ceață nu mai putură distinge limita dintre zăpadă și aer. Blocată de coloana germană din urma lor, șoseaua din Pasul Brenner era pustie și șerpuia prin petice de nori deși și ceață. Înaintau la pas.

— Nu mai e mult, spuse Leyers după ce trecură de Vipiteno, așezându-și iarăși geamantanul în poală. Ajungem îndată.

— Ce-ai de gând să faci, Pino? întrebă Carletto, care se pusese iarăși pe băut. La ce bun toate acestea, dacă scapă cu aurul lui cu tot?

— Maiorul Knebel spune că e un erou, răspunse Pino, care se simțea ca amorțit. Bănuiesc că-i vor da drumul.

Înainte ca amicul lui să-i poată răspunde, Pino încetini și frână brusc, intrând într-un viraj ac de păr, pe ultima bucată de drum care urca până la graniță. Un zid scund de zăpadă bloca drumul și-l sili pe Pino să calce frâna și să oprească.

Șase bărbați grosolani, cu baticuri roșii la gât, se ridicară din dosul zidului de zăpadă, țintindu-și pușile asupra lor. Din pădure, de pe partea lui Carletto, se ivi un alt bărbat cu un pistol. Și un altul ieși din stânga, dintre copacii de pe partea lui Pino. Fuma o țigară și ducea o pușcă de vânătoare, cu țeava retezată. Deși trecuse un an, Pino îl recunoscu de la prima vedere.

Părintele Re îi spusese că Tito și oamenii lui îi jefuiesc pe trecătorii din Pasul Brenner și acum, iată-l, venea agale spre Pino.

5.

— Ce-avem noi aici? spuse Tito și se apropie din față de geamul deschis al lui Pino, cu pușca înainte. Încotro credeți voi că vă îndreptați în dimineața asta frumoasă de mai?

Pino își trăsese șapca peste ochi. Îi întinse lui Tito plicul și spuse:

— Suntem în misiune pentru americani.

Tito luă plicul, îl deschise și se uită la documente cu o expresie care-l făcu pe Pino să bănuiască că era analfabet. Puse scrisoarea la loc în plic și o aruncă pe jos.

— Ce misiune?

— Îl ducem pe omul acesta la frontiera austriacă.

— Chiar așa? Ce e în geamantanul ăla pe care-l ține legat de mână?

— Aur, spuse Carletto. Cred.

Pino gemu în sinea sa.

— Zău? zise Tito și-i împinse lui Pino cu țeava puștii șapca în sus, pentru a-i vedea fața.

După o secundă, două, Tito râse batjocoritor și spuse:

— Nu e *perfectto*?

Apoi îl împunse pe Pino în obraz cu gura puștii, provocându-i o tăietură sub ochi. Pino gemu de durere și ridică mâna, simțind că sângerează deja.

Tito spuse:

— Spune-i omului tău din spate să deschidă cătușa aia și să-mi dea geamantanul, că altfel vă zbor creierii, întâi ție și după aia lui.

Carletto respira greu și precipitat. Pino se uită la prietenul lui și-l văzu clătinând din cap, beat și furios.

— Spune-i, zise Tito și-l împunse iarăși pe Pino cu gura puștii.

Pino îi traduse lui Leyers în franceză. Generalul tăcu, niciun mușchi nu se clinti pe fața lui.

Tito mută țeava puștii în direcția generalului.

— Spune-i c-o să moară, zise Tito. Spune-i c-o să muriți cu toții și geamantanul tot îl iau.

6.

Cu gândul la Nicco, băiețelul hangiului, Pino trase de mânerul portierei, se împinse cu toată greutatea sa în ușă și i-o izbi lui Tito în partea stângă a corpului.

Tito se clătină spre dreapta, alunecă pe zăpadă și fu cât pe-aci să cadă.

Un pistol se descărcă de pe bancheta din spate a Fiatului.

Bărbatul de lângă portiera lui Carletto muri răpus de un glonț în obraz.

Tito își regăsi echilibrul, își duse pușca la umăr și încercă să-l lovească pe Pino cu ea, răcnind:

— Împușcați-i pe toți!

Trecu o secundă cât o veșnicie.

Carletto apăsă trăgaciul pistolului-mitralieră și făcu țăndări parbrizul Fiatului; în același moment, generalul Leyers mai trase un foc de pistol și-l nimeri pe Tito în piept. Când Tito căzu, pușca lui de vânătoare se descărcă, iar alicele perforară tabla portierelor. A doua rafală a lui Carletto îi ucise pe doi din cei șase bărbați din banda de contrabandiști și tâlhari a lui Tito. Ceilalți patru încercară să scape.

Carletto deschise portiera cu o smucitură și o luă la fugă pe urmele lor. Unul dintre ei era deja rănit și mergea împleticit. Carletto îl împușcă din mers și continuă să fugă după ceilalți trei, țipând isteric:

— Voi, partizani afurisiți, l-ați ucis pe tatăl meu! L-ați ucis și i-ați frânt inima mamei mele!

Se opri brusc, alunecând, și deschise iarăși focul.

Îl nimeri pe unul dintre ei în spate și-l doborî. Ceilalți doi se întoarseră să-l înfrunte. Carletto îi seceră pe amândoi.

— Ați plătit pentru tot! zbiera Carletto ca un apucat. Ați plătit pentru…

Cu umerii lăsați, tremurând, Carletto începu să plângă. Apoi căzu în genunchi, hohotind de plâns.

Pino veni la prietenul său și-i așeză o mână pe umăr. Carletto se răsuci cu o smucitură, ca turbat. Îndreptă țeava puștii către Pino, părând gata să tragă.

— Ajunge, spuse Pino cu blândețe. Ajunge, Carletto!

Prietenul lui se holba la el și cedă iarăși nervos. Aruncă arma, se ridică și se aruncă în brațele lui Pino, urlând:

— L-au omorât pe tata și au făcut-o pe mama să-și dorească moartea, Pino. A trebuit să mă răzbun. A trebuit.

— Ai făcut ce trebuia să faci, spuse Pino. Noi toți am făcut ce trebuia să facem.

Soarele răzbi printre nori. Nu le trebui mult să dea zăpada la o parte și să tragă cadavrele de pe șosea. Cu gândul tot la Nicco, Pino îl căută pe Tito prin buzunare și găsi portofelul de piele pe care i-l furase acesta de Revelion, cu doi ani în urmă. Se uită la ghetele lui Tito și i le lăsă, dar luă de jos plicul cu documentele lor. Se opri în dreptul portierei sale și aruncă o privire pe bancheta din spate, unde ședea generalul Leyers, ținând în mână un pistol american Colt M1911, identic cu cel pe care-l purta maiorul Knebel.

Pino spuse:

— Suntem chit. Nu ne mai datorăm nicio favoare.

Leyers răspunse:

— De acord.

7.

Pe parcursul celor opt kilometri care-i mai despărțeau de Austria, Carletto se purtă precum cineva împușcat în cap. Ședea devastat, parcă lipsit de viață. Nici Pino nu era într-o dispoziție mai bună. Continua să conducă pentru că de altceva nu era în stare. Aflat la volan, nu existau pentru el nici gânduri, nici mâhnire, nici șoc, nici regrete, doar șoseaua care se întindea înaintea lui. La trei kilometri și ceva de graniță, Pino deschise radioul și-l lăsă pe un post cu muzică de dans, întreruptă de bruiaj.

— Închide-l, se răsti Leyers la el.

— Puteți să mă și împușcați, spuse Pino, dar muzica nu o închid.

Se uită în oglinda retrovizoare, își văzu propria privire învinsă și pe general uitându-se la ei victorios.

Parașutiști americani și două limuzine Mercedes Benz așteptau la punctul de trecere a frontierei, într-o vale îngustă,

împădurită. Un general nazist în uniformă, pe care Pino nu-l cunoștea, stătea lângă unul dintre automobile, fumând și bucurându-se de soarele tot mai puternic.

Nu e drept, îi trecu lui Pino prin minte când opri. Doi parașutiști veniră la el. Pino deschise plicul și aruncă o privire pe document, înainte de a li-l da americanilor. Era o scrisoare de liberă trecere, semnată de către generalul Mark Clark, comandantul Armatei a 5-a Americane, la ordinul generalului Dwight D. Eisenhower, comandantul suprem al Armatelor Aliate.

Un parașutist roșcat dădu din cap către Pino și spuse:

— Ai avut curaj, nu glumă, să-l aduci aici teafăr și nevătămat. Armata americană îți mulțumește pentru ajutorul acordat.

— De ce îl ajutați? întrebă Pino. E un nazist. Un criminal de război. A ucis oameni punându-i la muncă.

— Noi executăm ordine, spuse soldatul american și-i aruncă o privire generalului.

Al doilea soldat deschise portiera din spate și-l ajută pe generalul Leyers să coboare, cu geamantanul încă legat de mână cu cătușa.

Pino coborî și el. Generalul stătu să-l aștepte. Îi întinse mâna liberă. Pino o privi lung și-i întinse la rându-i mâna. Leyers i-o strânse cu putere și-l trase apoi pe Pino mai aproape, șoptindu-i la ureche:

— Acum înțelegi, Observator.

8.

Pino se holba la el, nevenindu-i să creadă. *Observator? Îmi cunoaște numele de cod?*

Generalul Leyers îi făcu cu ochiul, îi dădu drumul și se răsuci pe călcâie. Se îndepărtă fără să mai privească înapoi. Parașutistul deschise portiera din spate a unuia dintre automobilele care așteptau. Generalul dispăru înăuntru cu geamantan cu tot, în vreme ce Pino continua să caște ochii în urma lui.

În spatele lui, în Fiat, radioul începu să transmită un buletin de știri pe care Pino nu reuși să-l înțeleagă din cauza bruiajului. Rămase țintuit locului, în vreme ce ultimele cuvinte pe care i le

adresase Leyers i se învârteau în minte, adăugând nedumerire la disperarea și sentimentul lui de înfrângere, când acum nicio oră fusese convins că va ucide, convins că răzbunarea era a lui, nu a lui Dumnezeu.

Acum înțelegi, Observator.

De unde știa? De când știa?

— Pino! strigă Carletto. Tu auzi ce zic la radio?

Automobilul în care se afla generalul plecă și dispăru curând, îndreptându-se către Stubaital și Innsbruck.

— Pino, țipă Carletto. Germania a capitulat! Naziștii trebuie să depună armele până mâine-dimineață la ora unsprezece!

Pino nu spuse nimic, continuând să fixeze punctul de pe șosea în care generalul-maior Hans Leyers dispăruse din viața lui.

Carletto veni la el și-i așeză cu blândețe o mână pe umăr.

— Nu înțelegi? îi spuse lui Pino. Războiul s-a sfârșit.

Pino clătină din cap și simți cum îi șiroiesc lacrimile pe obraji, în vreme ce spuse:

— Nu înțeleg, Carletto. Iar războiul nu s-a sfârșit. Pentru mine nu cred că se va sfârși vreodată. Nu cu adevărat.

Epilog

1.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, o treime din Milano era în ruină. În urma bombardamentelor și luptelor au murit două mii două sute de milanezi, iar patru sute de mii au rămas fără adăpost.

Orașul și oamenii au început să se refacă și au îngropat trecutul și molozul sub noi străzi, parcuri și clădiri înalte. Au curățat Domul de funinginea războiului. Au înălțat un monument pentru Tullio Galimberti și martirii din Piazzale Loreto, după colțul unei bănci unde se aflase înainte Magazinul de Fructe și Legume Proaspete Beltramini. Hotelul Diana există încă, la fel și sediul arhiepiscopiei, închisoarea San Vittore și colonadele bântuite din Cimitero Monumentale.

Turnurile Castelului Sforza au fost reparate, dar pe zidurile interioare se mai văd încă urmele gloanțelor. Într-un efort de a uita barbaria petrecută în Piazzale Loreto, benzinăria Esso a fost demolată. La fel și clădirea Hotelului Regina și Gestapoului. Doar o placă comemorativă din Via Silvio Pellico mai amintește de oamenii uciși și torturați în cartierul general al SS-ului. Memorialul Holocaustului din Milano se află în gara centrală, dedesubtul Peronului 21.

Din cei aproximativ patruzeci și nouă de mii de evrei care trăiau în Italia în momentul invaziei naziste, circa patruzeci și una de mii au scăpat de arestare sau au supraviețuit lagărelor de concentrare. Pe mulți dintre ei i-a ajutat Biserica Catolică să fugă în Elveția pe diverse trasee, unul dintre ele fiind cel prin Motta. Pe alții i-au ajutat italieni și catolici curajoși, precum și clericii care i-au ascuns pe fugarii evrei în pivnițele mănăstirilor, schiturilor, bisericilor și caselor, pe unii dintre ei chiar în Vatican.

Alfredo Ildefonso Schuster, care s-a luptat să-i salveze pe evrei și orașul său de alte distrugeri, și-a păstrat funcția de arhiepiscop de Milano până la moartea sa în august 1954. Un viitor papă a oficiat slujba funerară pentru cardinalul Schuster. Unul dintre cei care i-au însoțit sicriul a susținut sanctificarea sa. El a devenit ulterior Papa Ioan Paul al II-lea, care l-a beatificat pe cardinalul Schuster în 1996. Trupul lui binecuvântat se află într-un sarcofag de sticlă din Duomo.

Părintele Re a continuat să ofere azil în Casa Alpina persoanelor periclitate. Se știe, iar lucrul acesta a provocat un scandal, că în primele zile după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial i-a oferit protecție lui Eugen Dollmann, translatorul din italiană al lui Hitler, și că a refuzat să-l predea armatei americane.

Părintele Re a fost omagiat de Comunitatea Israelită din Milano pentru altruismul de care a dat dovadă riscându-și propria viață ca să salveze evrei. Părintele Re a murit în 1965 și a fost îngropat pe pârtiile de schi aflate mai sus de Motta, dedesubtul unei statui a Maicii Domnului, placate cu aur, despre care se spune că a fost înălțată din donațiile tuturor oamenilor pe care i-a ajutat părintele înainte de război, în timpul acestuia și după. Școala lui pentru băieți a fost transformată într-un hotel cu numele Casa Alpina. Capela lui nu mai există.

Giovanni Barbareschi a devenit preot la scurtă vreme după execuția lui Tullio Galimberti. De asemenea, a înființat OSCAR, un grup de rezistență față de ocupația nazistă și scopurile ei. În colaborare cu Aquile Randagie, organizație similară Cercetașilor din Statele Unite, scoasă în afara legii de ocupanți, Barbareschi și alți membri OSCAR au întocmit peste 3.000 de documente false pentru cei care încercau să se refugieze în Elveția. Grație eforturilor depuse de OSCAR, peste 2 166 de evrei au reușit să fugă din Italia prin Pasul Spluga, Motta, Val Codera și alte rute nordice. După război, Barbareschi a fost omagiat de Comunitatea Israelită din Milano și i s-a dedicat o placă în parcul memorial din Milano închinat „Drepților Italiei”, care și-au riscat cu altruism viața pentru salvarea evreilor. A murit în ianuarie 2017.

Alberto Ascari, cel care l-a învățat pe Pino Lella să conducă, și-a împlinit visul din copilărie și a devenit un erou național italian. La volanul unui Ferrari, Ascari a câștigat Campionatul Mondial de Formula 1 în 1952 și 1953. În mai 1955, în timpul unui antrenament pe circuitul de la Monza, mașina lui s-a răsturnat, aruncându-l pe Ascari pe pistă. A decedat în brațele lui Mimmo Lella. Mii de oameni au venit în Duomo și în Piazza pentru a asista la înmormântarea sa. Ascari a fost îngropat în Cimitero Monumentale, lângă tatăl său, și este socotit unul dintre cei mai buni piloți de Formula 1 din toate timpurile.

Colonelul Walter Rauff, șeful Gestapoului în Italia de Nord, a fost considerat direct responsabil pentru moartea a peste o sută de mii de oameni și indirect responsabil pentru cele câteva sute de mii de oameni care au murit în camera de gazare portabilă, concepută și utilizată de el în Europa de Est, înainte de a fi transferat la Milano. Rauff a fost prins, dar a reușit să evadeze dintr-un lagăr de prizonieri de război și a ajuns în Chile, unde a devenit un dubios „spion de închiriat”, un apropiat al dictatorilor din această țară.

Simon Wiesenthal, celebrul vânător de naziști, a dat de urma lui Rauff în 1962. Guvernul german a încercat să obțină extrădarea lui Rauff. Acesta a făcut recurs, iar cazul său a ajuns la Curtea Supremă din Chile. Cinci luni mai târziu a fost eliberat. A murit în Santiago în 1984, în urma unui atac de cord. Înmormântarea sa, la care au participat numeroși foști ofițeri

naziști, a fost descrisă drept o celebrare gălăgioasă a lui Rauff, a lui Adolf Hitler și, în general, a celui de-al Treilea Reich.

Maiorul Frank Knebel s-a întors în Statele Unite, a părăsit armata și și-a reluat activitatea de jurnalist. A fost editorul ziarelor *Garden Grove News* din California și, ulterior, *Ojai Valley News*. În 1963 a cumpărat ziarul *Los Banos Enterprise.* Knebel și Pino au corespondat sporadic până la moartea jurnalistului în 1973. Knebel a lăsat puține însemnări despre război, doar o notă criptică, găsită în unul din dosarele sale, se referea la intenția sa de a scrie o „poveste adevărată, nespusă până acum, despre o mare intrigă din ultimele zile de război din Milano”. Dar nu a scris-o niciodată.

Caporalul Peter Daloia s-a întors la Boston. Când a murit, după decenii de la încheierea războiului, fiul său a descoperit surprins că tatălui său i se acordase distincția *Silver Star* pentru fapte de vitejie în bătălia de la Monte Cassino. Aceasta era ascunsă într-o cutie, în podul casei sale. Ca mulți alții, Daloia nu a vorbit niciodată despre ce trăise în război în Italia.

Albert și Greta Albanese au continuat să aibă succes cu atelierul lor. Au câștigat o avere când unchiului Albert i-a venit ideea să îmbrace în piele pipe din spumă de mare și să le vândă în lumea întreagă. Au murit amândoi în anii 1980. Magazinul lor din Via Pietro Verri nr. 7 este acum Pisa Orologeria, un magazin de ceasuri de lux.

Michele și Porzia Lella au avut după război o serie de firme de succes, producătoare de poșete și îmbrăcăminte sport, și au rămas activi în cartierul modei din Milano până la sfârșitul vieții lor. Casa din Via Monte Napoleone nr. 3, sediul inițial al magazinului lor de poșete, a fost reconstruită, înainte de a se stinge ei din viață în anii 1970, și astăzi se află acolo un butic Salvatore Ferragamo. După război, numele străzii Corso del Littorio a fost schimbat în Corso Matteotti. Imobilul în care a locuit familia Lella încă există, doar ascensorul asemănător unei colivii a fost demontat.

Sora lui Pino, Cicci, a devenit o femeie de afaceri la fel de dinamică precum mama ei. A contribuit la promovarea orașului Milano drept centru mondial al modei și a lucrat pentru firma familiei lor, ocupându-se îndeosebi de buticurile din San Babila. A murit în 1985.

Domenico „Mimmo” Lella a fost menționat pentru curajul cu care a luptat de partea Rezistenței, îndeosebi pentru faptele sale din prima zi de insurecție generală. Mimmo a lucrat întâi pentru firma familiei sale, după care și-a înființat propria companie, Lella Sport, producătoare de articole sport destinate atleților de weekend și pasionaților de activități outdoor. Scund, combativ, încununat de succes în afaceri, Mimmo s-a însurat cu frumoasa Valeria, manechin, care era cu treizeci de centimetri mai înaltă decât el. Au avut trei copii. Mimmo și-a construit o cabană la Motta, lângă Casa Alpina, despre care se spune că a fost locul lui preferat de pe lume. În 1974, la vârsta de patruzeci și șapte de ani, Mimmo a murit de cancer de piele.

Carletto Beltramini și Pino Lella au rămas prieteni toată viața lor. Carletto a devenit un negustor de succes al automobilelor Alfa Romeo și a trăit în diverse locuri din Europa. Nu s-a căsătorit niciodată și nu a vorbit despre război vreme de cincizeci și trei de ani. Însă în 1998, când se afla bolnav în spital, a fost vizitat de către Pino și un american pe nume Robert Dehlendorf. Carletto a relatat, aproape ca o confesiune, evenimentele din ultimele zile de război. Și-a amintit petrecerea dezlănțuită din Hotelul Diana și privirea însetată de răzbunare a lui Pino, când a aflat că-l vor duce pe generalul Leyers în Austria. Carletto a rămas convins că Leyers avea aur în geamantan. A recunoscut, de asemenea, că i-a împușcat pe bandiți când au încercat să fugă, a izbucnit în plâns și i-a cerut lui Dumnezeu iertare pentru faptele lui nebunești.

Carletto a murit după câteva zile, cu Pino la căpătâiul său.

2.

După ce l-a văzut pe generalul Leyers trecând granița în Austria, Pino s-a întors la Milano și a fost vreme de două săptămâni ghidul maiorului Knebel în Italia. Maiorul a refuzat să stea de vorbă despre Leyers, spunând că este o chestiune strict confidențială și că războiul se încheiase.

Dar pentru Pino nu se încheiase. Era răvășit de durere și amintiri, nesigur de credința sa și măcinat de întrebări la care nu avea nimeni un răspuns. Știuse generalul Leyers de la bun

început că Pino era un spion? Tot ce văzuse și auzise Pino în compania lui Leyers îi fusese prezentat în mod deliberat, pentru ca el să raporteze unchiului Albert și, prin intermediul radioului lui Baka, Aliaților?

Unchiul Albert s-a arătat la fel de surprins ca Pino de faptul că Leyers cunoscuse numele de cod al acestuia. Dar unchiul și părinții lui erau mai îngrijorați că Pino ar putea fi ținta unor represalii. Temerile lor erau justificate. Până la sfârșitul lunii mai 1945, mii de fasciști și colaboraționiști ai naziștilor au căzut victime execuțiilor și acțiunilor de răzbunare de pe tot cuprinsul Italiei de Nord.

La cererea insistentă a familiei sale, Pino a plecat din Milano la Rapallo. Până la sfârșitul toamnei acelui an a făcut diverse munci în acest oraș de coastă. Apoi s-a întors la Madesimo, unde a lucrat ca instructor de schi și a încercat să se împace cu tragedia pe care o trăise, purtând lungi discuții cu părintele Re. Au vorbit despre iubire. Au vorbit despre credință. Au vorbit despre povara zdrobitoare a pierderii suferite.

În munți, Pino s-a rugat pentru ajutor, pentru eliberarea de durerea, deruta și tristețea lui constante. Dar Anna nu l-a părăsit niciodată. Ea a rămas amintirea celor mai frumoase momente din viața lui – zâmbetul ei, mirosul ei, muzica râsetelor ei, care continua să răsune în urechile lui Pino. Dar ea a rămas și forța care venea să-l învinuiască în miez de noapte, acuzatoare, plină de amărăciune, revendicatoare.

Cineva să le spună că sunt doar o cameristă.

Pino a trăit mai bine de doi ani în negura sentimentelor sale de vinovăție și mâhnire, orb față de orice viitor, surd la orice cuvinte dătătoare de speranță. Vara se plimba kilometri în șir pe plajă, toamna urca în Alpi, înainte ca zăpada să acopere catedralele lui Dumnezeu, și implora zi de zi iertarea care-i era refuzată. Dar cu fiecare zi care trecea, Pino încă mai credea că cineva va veni la el și-i va pune întrebări despre generalul Leyers.

Dar nu a venit nimeni. În 1947, când s-a întors la Rapallo în a treia vară la rând, Pino încă mai încerca să înțeleagă ce trăise în război și să se împace cu stafia Annei. Îl durea că nu-i spusese niciodată numele ei de familie, sau numele ei după căsătorie. Nu putea nici măcar să încerce s-o găsească pe mama ei, pentru a-i spune că fiica ei a murit.

Era ca și cum Anna nu ar fi existat decât pentru el. Ea îl iubise, dar el o trădase. Se aflase într-o situație imposibilă și, prin tăcerea lui, negase că ar fi cunoscut-o vreodată, negase că ar fi iubit-o. Ca ghid alpin al evreilor fugari și ca spion, Pino fusese mânat de credință și altruism, dar în fața plutonului de execuție fusese lipsit de credință și egoist.

Tortura lui mintală a continuat până când, în una din lungile lui plimbări pe plajă, când Anna era încă vie în mintea sa, Pino și-a amintit-o spunându-i că ea nu prea crede în viitor, că încearcă să trăiască fiecare clipă căutând motive de a fi recunoscătoare, încercând să-și creeze propria stare de fericire și îndurare, ca pe un mijloc de a avea o viață bună în prezent și nu ca pe un țel de atins într-o bună zi.

Cuvintele Annei au răsunat în mintea lui Pino și, după atâta timp, fără să știe nici el de ce, au declanșat și deblocat ceva în el, l-au făcut să admită că-și dorea mai mult decât să-i ducă dorul și să se simtă devastat că nu încercase să o salveze.

Pe plaja aceea pustie a fost ultima oară când Pino a suferit după Anna. Dar ce-și amintea el nu era nici moartea ei, nici trupul ei zăcând neînsuflețit pe pardoseala colonadei, nici aria paiaței, care-și bătea joc de el în ceasurile lui de erezie.

Auzea în schimb aria prințului Calaf *„Nessun dorma”,* „Nimeni să nu doarmă”, și își amintea momente din perioada neobișnuită când se îndrăgostiseră: Anna în fața brutăriei, în prima zi de bombardamente; Anna dispărând în spatele tramvaiului; Anna deschizând ușa apartamentului lui Dolly, un an și jumătate mai târziu. Anna surprinzându-l în camera lui Dolly, cu cheia generalului; Anna fotografiindu-l în parcul de la malul Lacului Como; Anna în fața santinelelor, prefăcându-se că e băută, în Ajunul Crăciunului; Anna goală, dorindu-l.

Cu crescendoul ariei „Nimeni să nu doarmă” în gând, Pino a privit în largul Mării Ligurice și i-a mulțumit lui Dumnezeu că o avusese pe Anna în viața lui, chiar dacă pentru o perioadă atât de scurtă și tragică.

— Încă o mai iubesc, i-a spus Pino vântului și mării, la țărmul căreia fusese ea cea mai fericită. Sunt recunoscător pentru ea. A fost un dar, pe care am să-l prețuiesc mereu în inima mea.

Pe parcursul câtorva ore, Pino a simțit cum slăbește, se desface și dispare strânsoarea de oțel în care-l ținuse spiritul ei. Când a plecat de pe plaja aceea, Pino și-a jurat să lase în urma

lui războiul, să nu se mai gândească niciodată la Anna, la generalul Leyers, la Dolly, la tot ce văzuse.

Va căuta în primul rând fericirea, și asta *con smania.*

3.

Pino s-a întors la Milano și o vreme a încercat să găsească fericirea și pasiunea în munca pentru firma părinților lui. Și-a regăsit sociabilitatea și a devenit un bun negustor. Dar Pino nu-și găsea liniștea în oraș și era cel mai fericit în catedralele lui Dumnezeu, pe jos și pe schiuri. Talentul lui de alpinist l-a făcut să devină, pe căi ocolite, antrenor și translator al echipei naționale italiene de schi, care a participat în 1950 la Aspen, Colorado, la primul campionat mondial de după război.

Pino a vizitat întâi New York-ul, unde a ascultat jazz într-un club de noapte plin de fum și a văzut-o pe Licia Albanese, verișoara lui, cântând sub bagheta lui Toscanini în *Madama Butterfly* la Metropolitan Opera.

În prima seară la Aspen, Pino a intrat în vorbă și a stat să bea cu doi bărbați pe care-i cunoscuse întâmplător într-un bar. Gary era din Montana și un schior pasionat. Hem schiase în Italia, la Val Gardena, unul dintre munții preferați ai lui Pino.

Gary s-a dovedit a fi actorul Gary Cooper, care a încercat să-l convingă pe Pino să se ducă la Hollywood, să dea niște probe pentru film. Hem s-a dovedit a fi Ernest Hemingway, care obișnuia să bea mult și să vorbească puțin. Cooper a fost multă vreme prietenul lui Pino. Hemingway, nu.

Când echipa de schiori s-a întors în Italia, Pino nu i-a mai însoțit. S-a dus la Los Angeles, dar nu a dat niciodată probe pentru film. Gândul că milioane de oameni îi urmăresc fiecare mișcare nu-l atrăgea și se îndoia că ar putea învăța replici pe de rost.

În schimb, datorită prieteniei cu Alberto Ascari, a început să lucreze pentru International Motors în Beverly Hills, unde vindea Ferrari-uri și alte automobile sport de lux. Era predestinat pentru această meserie, fiindcă vorbea engleza fluent, înțelegea automobilele de înaltă performanță și-i plăcea să se distreze.

Tactica lui de vânzări preferată era să-și parcheze unul dintre Ferrari-uri în fața unui local aflat vizavi de Warner Bros. Astfel l-a cunoscut pe James Dean și spune că l-a avertizat pe tânărul actor să nu-și cumpere Porsche-ul pe care și-l dorea, spunându-i că nu este pregătit pentru puterea acestui automobil. A fost devastat când Dean nu i-a ascultat sfatul.

La International Motors, Pino a lucrat cu mecanicii Dan Gurney, Richie Ginther și Phil Hill, niște tineri din Santa Monica, deveniți ulterior piloți de Formula 1. În 1952, Hill a devenit pilotul echipei Ferrari, după ce Pino i-a făcut cunoștință cu Alberto Ascari la Le Mans. Hill a ajuns și el, ca Ascari, campion mondial.

Iarna, Pino călătorea la Mammoth Mountain în Sierra Nevada, unde lucra pentru școala de schi locală. Pe pârtie, ca instructor de schi, Pino a descoperit cea mai mare fericire și pasiune din viața lui. Preda schiatul ca pe o formă de distracție și aventură creativă. Dave McCoy, fondatorul zonei de schi Mammoth, spunea că să-l vezi pe Pino schiind în zăpadă adâncă era „ca și cum ai urmări un vis”.

Pino a ajuns curând atât de apreciat, încât nu mai putea fi angajat decât în particular, ceea ce a condus la prietenia lui cu Lance Reventlow, fiul „săracei fete bogate” Barbara Hutton, și la o întâlnire „oarbă” cu Patricia McDowell, moștenitoarea unei averi pe care familia ei o făcuse cu ziarele *Los Angeles Daily Journal, San Diego Times* și *San Bernardino Sun.*

După o curte vijelioasă, Pino și Patricia s-au căsătorit, au cumpărat o casă în Beverly Hills și au dus o viață mondenă, făcând naveta între California și Italia. Pino nu mai vindea acum Ferrari-uri, ci le deținea și participa cu ele la competiții auto. Schia. Făcea alpinism. Ducea o viață dinamică și era realmente fericit, zi de zi, ani la rând.

Pino și Patricia au avut trei copii, Michael, Bruce și Jamie. Pino și-a răsfățat copiii, i-a învățat să schieze și să iubească munții. Și era întotdeauna sufletul petrecerilor nelipsite din viața lor, oriunde s-ar fi aflat în lume.

Dar uneori, noaptea târziu, deseori când se afla în natură, Pino era năpădit de amintiri despre Anna și generalul Leyers, care îl umpleau de melancolie, tulburare și sentimentul pierderii.

4.

În anii 1960, când Pino avea în jur de treizeci și cinci de ani, relația dintre el și Patricia s-a deteriorat. Pino îi reproșa ei că bea prea mult. Patricia îi reproșa lui că acordă prea multă atenție altor femei și-l mustra că nu făcuse mare lucru cu viața lui, devenise doar un instructor de schi de nivel mondial.

În atmosfera aceea înveninată, Pino a început să se gândească tot mai des la Anna, iar gândul că poate nu va mai trăi niciodată o iubire atât de profundă și sinceră nu-i dădea astâmpăr. Avea un sentiment de claustrofobie și, odată cu acesta, o nevoie covârșitoare de a umbla, a se mișca, a cutreiera, a căuta.

După un an de călătorii, Pino i-a cerut soției sale divorțul. Cunoscuse o femeie tânără, de o frumusețe răpitoare, pe nume Yvonne Winsser, care era înrudită cu familia Soekarno din Indonezia. Pino s-a îndrăgostit de ea din clipa când s-au cunoscut. Divorțul și recăsătorirea lui Pino au reprezentat o lovitură grea pentru prima lui familie. Patricia a devenit alcoolică. Băieții au fost trimiși la un internat în Elveția și au fost ani de zile supărați pe el.

La moartea părinților săi, Pino a moștenit o treime din compania familiei, ceea ce a condus la ruptura cu sora lui. Cicci i-a luat în nume de rău faptul că, în vreme ce el trăise departe și se aflase mereu în căutarea fericirii, ea muncise pentru a consolida brandul Lella, și că lui îi revenea acum, deși nu făcuse aproape nimic, o treime din profit.

Banii i-au oferit lui Pino o libertate și mai mare, dar ani de zile nu a mai simțit dorința aceea de a cutreiera lumea. El și Yvonne au avut doi copii, Jogi și Elena. Iar Pino a încercat să le fie un tată mai bun primilor săi copii, cu care s-a împăcat.

Dar vechea stare de neastâmpăr a revenit după moartea lui Mimmo. Iar Pino a început să o revadă pe Anna în vise și în coșmaruri. Pino a pornit într-o călătorie care urma să-l poarte de la Frankfurt la New York, cu un avion Pan Am. Însă Emilio Chiarellotto l-a convins pe Pino să-și amâne plecarea cu o zi, pentru a petrece puțin timp împreună. Pino s-a învoit și curând a aflat că zborul lui inițial, Pan Am 103, s-a prăbușit în Lockerbie, Scoția, și că toate persoanele aflate la bord au decedat.

De data aceasta, Pino a umblat prin lume câteva luni, fără să înțeleagă cu adevărat ce caută. Când s-a întors acasă, Yvonne a decis după treisprezece ani de căsnicie că, deși continua să-l iubească, nu mai putea trăi cu el. Dar după divorț au rămas, în mod ciudat, cei mai buni prieteni.

Pino a îmbătrânit. Copiii lui au crescut, contul lui bancar s-a micșorat, dar el și-a păstrat remarcabila bună dispoziție, chiar trecut fiind de șaizeci de ani. Schia. Publica articole despre sportul cu motor în diverse reviste italiene. A avut prietenii și relații interesante. Dar nu a vorbit niciodată despre Anna sau generalul Leyers, despre părintele Re sau Casa Alpina, sau despre ce făcuse în război.

5.

O cercetătoare de la Altruistic Personality and Prosocial Behavior Institute din cadrul Humboldt State University din California l-a contactat pe Pino în anii 1980. Făcea un studiu despre oameni care și-au riscat propriile vieți pentru a salva alți oameni. I-a spus că-i aflase numele de la Yad Vashem, lucru care l-a surprins pe Pino. Nimeni nu-l abordase vreodată privitor la activitățile lui cu părintele Re.

Pino a stat scurt de vorbă cu tânăra femeie, dar subiectul studiului ei l-a tulburat, i-a retrezit amintiri despre Anna, care l-au determinat să pună capăt interviului cu promisiunea că va completa chestionarul detaliat al cercetătoarei și i-l va trimite. Dar nu a făcut niciodată acest lucru.

Pino a păstrat tăcerea până la sfârșitul anilor 1990, când l-a cunoscut întâmplător în nordul Italiei pe Robert Dehlendorf, un american de succes care deținuse, printre altele, o mică zonă de schi în California. Dehlendorf se retrăsese din afaceri și locuia la Lacul Maggiore.

Cei doi bărbați de vârste apropiate s-au împrietenit. Au cinat împreună. Au stat de vorbă. Au râs. Seara târziu, în a treia zi, Dehlendorf l-a întrebat pe Pino:

— Tu ce ai trăit în război, Pino?

Privirea lui Pino s-a pierdut în depărtare și, după o lungă ezitare, acesta a răspuns:

— N-am spus nimănui ce am trăit în război, Bob. Dar cineva foarte înțelept mi-a spus cândva că, atunci când ne deschidem sufletele, când lăsăm să ni se vadă cicatricile, devenim umani, imperfecți și întregi. Cred că sunt și eu pregătit să devin întreg.

Până noaptea târziu, Pino i-a dezvăluit frânturi din poveste. Dehlendorf a rămas uimit. Cum era posibil să se fi relatat atât de puține despre această poveste?

6.

Întâlnirii aceleia întâmplătoare dintre Dehlendorf și Pino i-au urmat, în mod fericit, o petrecere în Bozeman, Montana – în seara celei mai negre zile din viața mea – și decizia mea de a călători în Italia, pentru a afla povestea în întregime și nemijlocit. Pino era trecut de șaptezeci și cinci de ani când am sosit eu la Milano întâia oară. Dar avea voia bună și vigoarea cuiva cu douăzeci de ani mai tânăr. Conducea ca un nebun. Cânta la pian minunat.

Când am plecat eu, după trei săptămâni, Pino arăta mai bătrân decât vârsta lui. Să divulge o poveste asupra căreia păstrase tăcerea vreme de șase decenii fusese o experiență traumatizantă, iar întrebările fără răspuns, îndeosebi cele referitoare la generalul Hans Leyers, îl măcinau de o viață. Ce se întâmplase cu Leyers? De ce nu fusese acuzat de crime de război? De ce nu venise nimeni niciodată la Pino, pentru a afla partea lui din poveste?

Mie mi-a trebuit aproape un deceniu de cercetare, pentru a-i oferi lui Pino Lella răspunsuri la câteva dintre întrebările sale, în primul rând deoarece generalul Leyers se pricepuse nemaipomenit de bine să-și șteargă urmele din istorie. Ca alți ofițeri din Organizația Todt. Deși naziștii au ținut evidența activităților lor într-un mod aproape compulsiv și deși Organizația Todt avusese milioane de prizonieri și sclavi sub ordinele sale, documentele rămase de pe urma acestei organizații nu ar umple decât vreo trei fișiere.

În urma generalului Leyers, care a spus cu gura lui că stătuse la stânga lui Adolf Hitler și care a fost în mod discutabil al doilea om pe scara puterii în Italia ultimilor doi ani de război, au rămas

mai puțin de o sută de pagini mărturie a perioadei trăite de el acolo. În majoritatea acestor documente, numele lui este doar menționat ca participant la o ședință sau alta. Rareori întâlnești vreun document în care Leyers să apară ca semnatar.

Dar din documentele care s-au păstrat reiese că, după ce Pino l-a predat pe Leyers parașutiștilor din Pasul Brenner, averea generalului din Elveția și Germania a fost înghețată. Leyers a fost condus de la Pasul Brenner într-un lagăr Aliat pentru prizonieri de război, din apropiere de Innsbruck. În mod ciudat, nu s-au păstrat și nu s-au făcut publice niciun soi de documente privitoare la declarațiile lui din timpul interogatoriilor, iar numele lui nu a fost menționat la ședințele deschise ale proceselor de la Nürnberg pentru crime de război.

Generalul a întocmit însă un raport pentru armata americană privitor la activitățile în Italia ale Organizației Todt. Raportul se află în Arhivele Naționale ale SUA și reprezintă, pe scurt, o reabilitare deplină a acțiunilor personale ale lui Leyers.

În aprilie 1947, după douăzeci și trei de luni de la încheierea războiului, Hans Leyers a fost eliberat din lagăr. Treizeci și patru de ani mai târziu, Leyers a decedat în Eschweiler, Germania. Aceste două date au fost singurele lucruri pe care le-am știut cu certitudine despre Leyers vreme de aproape nouă ani.

7.

Dar în iunie 2015, pe când lucram cu o excelentă cercetătoare și traducătoare germană pe nume Sylvia Fritzsching, am dat de urma fiicei generalului Leyers, Ingrid Bruck, care locuia încă în Eschweiler. Deși aflată pe patul de moarte, doamna Bruck a fost de acord să stea de vorbă cu mine despre tatăl ei și despre ce s-a întâmplat cu acesta după război.

— A fost dus în lagărul de prizonieri de război, aștepta să fie judecat la Nürnberg, mi-a spus ea, palidă și bolnavă, în dormitorul ei din spațiosul conac german pe care-l moștenise de la părinții ei. A fost acuzat de crime de război, dar…

Doamna Bruck a început să tușească și s-a simțit prea rău pentru a mai continua. Dar atât cel care-i fusese generalului vreme de douăzeci și cinci de ani duhovnic, cât și prietenul și

asistentul lui de trei decenii au fost dispuși să-mi explice restul poveștii, sau cel puțin ce le relatase lor Leyers despre perioada sa în Italia și despre miraculoasa lui eliberare din lagărul de prizonieri de război.

8.

Potrivit lui Georg Kaschell și pastorului pensionat Valentin Schmidt din Eschweiler, generalul Leyers a fost într-adevăr acuzat de crime de război. Ei nu cunoșteau exact capetele de acuzare și au pretins că nu știu nimic despre faptul că Leyers folosise sclavi sau participase la genocid prin implementarea politicii naziste de „exterminare prin muncă”, *„Vernichtung durch Arbeit”,* care făcea parte din soluția finală a lui Hitler.

Pastorul și administratorul domeniului au admis însă că Leyers urma să fie judecat la Nürnberg, împreună cu alți naziști și fasciști care comiseseră crime de război în Italia. Au trecut doi ani de la încheierea războiului. În acea perioadă, majoritatea acoliților supraviețuitori ai lui Hitler au fost judecați și spânzurați, mulți dintre ei după ce Albert Speer, ministrul lui Hitler pentru înarmare și producția de război și șeful Organizației Todt, depusese mărturie împotriva lor.

La Nürnberg, Speer a declarat că nu știuse nimic despre lagărele de concentrare, deși Organizația Todt fusese cea care le construise și deși numeroase lagăre purtau însemne care le identificau drept lagăre de muncă ale Organizației Todt. Procurorii Aliați ori i-au dat crezare lui Speer, ori i-au prețuit depoziția acuzatoare, cert este că tribunalul l-a salvat pe arhitectul lui Hitler de la streang.

Aflând că Speer i-a denunțat și trimis la spânzurătoare pe apropiații lui Hitler, generalul Leyers a căzut și el la învoială cu procurorii. Leyers a adus dovezi, printre altele, că ajutase evrei să fugă din Italia, că protejase înalți demnitari catolici, inclusiv pe cardinalul Schuster, și că salvase compania Fiat de la distrugerea totală. Generalul Leyers s-a declarat, de asemenea, de acord să depună mărturie într-o ședință închisă împotriva șefului său nominal, Albert Speer. În parte datorită probelor aduse de Leyers, arhitectul lui Hitler a fost în cele din urmă

condamnat pentru folosirea de sclavi și pedepsit cu 20 de ani de detenție în închisoarea Spandau.

Cel puțin așa mi-au explicat mie pastorul și asistentul lui Leyers cum a ajuns generalul să fie eliberat dintr-un lagăr de prizonieri de război în aprilie 1947.

Deși relatarea era cât se poate de plauzibilă, legenda familiei Leyers era fără îndoială ceva mai complexă. După nici doi ani de la încheierea războiului, lumea se săturase de urmările acestuia și începuse să-și piardă interesul față de procesele de la Nürnberg, care continuau. De asemenea, crescuse îngrijorarea politică privitoare la extinderea comunismului în Italia. Ideea era că o serie de procese senzaționale împotriva unor fasciști și naziști ar da apă la moară „roșiilor”.

„Nürnbergul italian lipsă”, cum l-a numit istoricul Michele Battiti, nu a avut loc. Naziștilor și fasciștilor care comiseseră atrocități de nedescris, inclusiv generalului Leyers, pur și simplu li s-a dat drumul în primăvara și vara anului 1947.

Leyers nu a fost judecat pentru crimele lui. Nu a fost învinuit pentru soarta sclavilor care au murit sub supravegherea lui. Tot răul și toată barbaria din Italia de Nord din ultimii doi ani de război au fost aruncate într-o groapă judiciară, acoperite și uitate.

9.

Leyers s-a întors la Düsseldorf, la soția lui, Hannelise, la fiul lui, Hans-Jürgen, și la fiica lui, Ingrid. În timpul războiului, soția generalului moștenise Haus Palant, un domeniu cu conac medieval din Eschweiler. După război, Leyers a reușit abia după șase ani de litigiu să recâștige controlul absolut asupra vastei proprietăți, dar a reușit și și-a petrecut restul vieții restaurând-o și administrând-o.

A început prin a reclădi conacul spațios și hambarele cărora, în mod ironic, le dăduseră foc cu puțin timp înainte de încheierea războiului niște polonezi înrobiți de către Organizația Todt. Pastorul și asistentul lui Leyers mi-au spus că acesta nu a vorbit niciodată despre cele aproape douăsprezece milioane de

persoane pe care le-au luat nemții cu sila și le-au forțat să muncească pe tot cuprinsul Europei.

Ei nu știau nici din ce surse obținuse generalul imensele sume de bani necesare pentru reconstrucția domeniului său, în afară de activitatea de consilier, pe care a prestat-o ani de zile după război, pentru diverse supercompanii germane, precum producătorul de oțel Krupp și producătorul de muniție Flick.

Leyers, mi-au spus ei, dispunea de o rețea incredibilă de relații și tot timpul cineva părea să-i datoreze o favoare. Dacă își dorea ceva – un tractor, de exemplu – țac-pac, venea cineva și-i aducea un tractor. Lucrul acesta se întâmpla mereu. Despre compania Fiat se spune că i-a fost atât de recunoscătoare lui Leyers, încât i-a oferit un automobil nou la fiecare doi ani.

Hans Leyers a dus-o bine după război. Așa cum prezisese, treburile au mers după placul lui înainte de Adolf Hitler, în timpul lui Adolf Hitler și după Adolf Hitler.

10.

După eliberarea sa din lagărul Aliat de prizonieri de război, Leyers a devenit un om bisericos. Din banii lui a fost înălțată Biserica învierii din Eschweiler, care se află nu departe de domeniu, pe o stradă numită Hans-Leyers-Weg, în memoria generalului.

Despre Leyers se spune că era un om care „făcea ce spunea” și că a fost insistent sfătuit, inclusiv de către pastorul și asistentul lui, să intre în politică. Generalul a refuzat, spunând că preferă să fie „omul din umbră, din întuneric, care trage sforile”. Nu a vrut niciodată să fie omul din față.

Leyers a îmbătrânit, fiul lui a crescut și a obținut un doctorat în inginerie, fiica lui s-a măritat și și-a întemeiat propria familie. Generalul vorbea rareori despre război și, când o făcea uneori, se lăuda că el nu lucrase niciodată pentru Albert Speer, că-i raportase întotdeauna direct lui Hitler.

La scurt timp după ce arhitectul Führerului a fost eliberat din închisoarea Spandau în 1966, Speer i-a făcut o vizită lui Leyers. Se spune că inițial s-a purtat amabil, dar apoi s-a îmbătat și a devenit ostil, sugerând că știa că Leyers depusese mărturie

împotriva lui. Leyers l-a dat afară din casa sa. Când Leyers a citit *În interiorul celui de-al Treilea Reich,* bestsellerul lui Speer despre ascensiunea și căderea lui Hitler, s-a înfuriat și a numit relatarea „un șir de minciuni”.

După o perioadă de șubrezire a sănătății sale, generalul Leyers a murit în 1981. A fost îngropat sub un imens bloc de piatră, în cimitirul aflat între biserica pe care a construit-o și casa în care a trăit, multă vreme după ce s-a despărțit de tânărul Pino Lella în Pasul Brenner.

— Omul pe care l-am cunoscut eu a fost un om bun, un om care s-a opus violenței, a spus pastorul Schmidt. Leyers a fost un inginer care a intrat în armată pentru a avea o ocupație. Nu a fost membru al partidului național-socialist. Dacă a fost implicat în crime de război, nu pot decât să cred că a fost forțat să participe la ele. I s-a pus probabil pistolul la tâmplă, nu a avut de ales.

11.

La o săptămână după ce am aflat toate acestea, l-am vizitat iarăși pe Pino Lella la Lacul Maggiore. Acum avea optzeci și nouă de ani, purta o barbă albă, ochelari cu rame de sârmă și o beretă neagră șic. Era ca întotdeauna cordial, haios și viguros, trăia *con smania,* un lucru extraordinar, având în vedere că recent avusese un accident cu motocicleta.

Ne-am așezat într-o cafenea care-i plăcea lui, pe malul lacului, în orașul Lesa, unde locuia el. La un pahar de Chianti, i-am povestit lui Pino ce se întâmplase cu generalul Leyers. După ce am încheiat, Pino a stat multă vreme să privească lacul, cu fața răvășită de emoții. Trecuseră șaptezeci de ani. Șapte decenii de neștiință se încheiaseră.

Poate din cauza vinului, sau poate fusesem prea mult timp preocupat de povestea lui, dar Pino mi-a părut în acel moment un portal către o lume de demult, în care fantomele războiului și curajului, demonii urii și inumanității, precum și ariile credinței și iubirii continuau să răsune într-un suflet bun și drept, care supraviețuise pentru a-și relata povestea. Stând acolo cu Pino, amintindu-mi povestea lui, m-a trecut un fior și m-am gândit

iarăși cât de privilegiat fusesem și cât de onorat mă simțeam că-mi încredințase povestea lui.

— Ești sigur de toate acestea, prietene? m-a întrebat Pino în cele din urmă.

— Am vizitat mormântul lui Leyers. Am stat de vorbă cu fiica lui și cu duhovnicul lui.

Într-un final, Pino a clătinat din cap, nevenindu-i să creadă, a ridicat din umeri și a înălțat mâinile.

— *Mon général* a stat mereu în umbră, a rămas până la sfârșit fantoma din opera mea.

Și-a dat apoi capul pe spate și a râs de absurditatea și nedreptatea acestui lucru.

După câteva momente de tăcere, Pino a spus:

— Știi, tinere prieten, la anul am să împlinesc nouăzeci de ani și viața continuă să mă surprindă. Nu știm niciodată ce va urma, ce vom vedea și ce persoană importantă va veni în viața noastră sau ce persoană importantă vom pierde. Viața înseamnă schimbare, schimbare continuă și, dacă nu avem norocul să descoperim comedia din ea, schimbarea este aproape întotdeauna o dramă, dacă nu chiar o tragedie. Dar, după toate câte s-au întâmplat, chiar și atunci când cerul devine sângeriu și amenințător, eu tot mai cred că, dacă avem norocul de a trăi, trebuie să mulțumim pentru miracolul fiecărui moment din fiecare zi, indiferent cât de imperfect ar fi. Și trebuie să credem în Dumnezeu și în Univers și într-un viitor mai bun, chiar dacă această credință nu este întotdeauna meritată.

— Rețeta lui Pino Lella pentru o viață lungă și fericită? am întrebat eu.

El a râs și a scuturat un deget.

— Măcar pentru partea fericită a unei vieți lungi. Pentru cântecul care trebuie cântat.

Pino și-a întors apoi privirea către nord, dincolo de lac, către Alpii lui iubiți, care se înălțau ca niște catedrale neverosimile pe cerul verii. A băut din paharul de Chianti. Cu privirea tulbure și pierdută, bătrânul domn se afla undeva departe și am șezut așa o vreme îndelungată.

Apa clipocea, lovindu-se de zid. Un pelican alb a trecut bătând din aripi. Soneria unei biciclete a sunat în spatele nostru și fata care pedala a râs.

Când Pino și-a luat în cele din urmă ochelarii de pe nas, soarele apunea, poleind lacul cu aramă și aur. Și-a șters lacrimile și și-a pus ochelarii la loc pe nas. S-a uitat apoi la mine cu un zâmbet trist și dulce și și-a dus o mână la inimă.

— Iartă-l pe un om bătrân pentru amintirile sale, a spus Pino. Unele iubiri nu mor niciodată.

Mulțumiri

Sunt plin de recunoștință și smerenie față de Giuseppe „Pino” Lella, pentru faptul că mi-a încredințat remarcabila sa poveste și că și-a deschis inima cicatrizată, pentru ca eu să-i pot spune povestea. Pino m-a învățat nenumărate lucruri despre viață și a făcut un om mai bun din mine. Fii binecuvântat, bătrâne domn.

Le mulțumesc lui Bill și Deb Robinson, că m-au invitat acasă la ei în cea mai neagră zi din viața mea, și lui Larry Minkoff, că mi-a împărtășit la cină primele frânturi ale poveștii. Îi sunt profund îndatorat lui Robert Dehlendorf, care a încercat primul să scrie despre Pino, dar mi-a cedat mie proiectul când s-a împotmolit. După soția și fiii mei, acesta este cel mai frumos cadou pe care l-am primit vreodată.

Sunt binecuvântat să fiu căsătorit cu Elizabeth Mascolo Sullivan. Când m-am întors acasă de la petrecerea aceea și i-am spus, din senin și aproape falit, că mă gândesc să călătoresc în Italia fără ea, pentru a vâna o poveste nespusă de șaizeci de ani, ea nu a șovăit și nu a încercat să mă facă să mă răzgândesc. Încrederea neabătută a lui Betsy în mine și în acest proiect a contat enorm.

Michael Lella, fiul lui Pino, a citit toate versiunile manuscrisului, m-a ajutat să găsesc alți martori și s-a îngrijit ca totul în italiană să fie corect. Îți mulțumesc, Mike. Fără tine nu aș fi izbutit.

Îi sunt, de asemenea, îndatorat bursierului Fulbright Nicholas Sullivan, care m-a ajutat enorm în săptămânile petrecute împreună în Arhivele Federale din Berlin și Freiburg, Germania. Îi sunt recunoscător și Silviei Fritzsching, traducătoarea și asistenta mea de cercetare din Germania, care m-a ajutat să pun cap la cap viața generalului Leyers după război și să găsesc răspunsuri la întrebările lui Pino.

Le mulțumesc din suflet tuturor celor din Italia, Germania, Marea Britanie și Statele Unite, care m-au ajutat să cercetez povestea lui Pino. Parcă de fiecare dată când mă loveam de un zid, o persoană generoasă venea să-mi arate direcția bună.

Câteva dintre aceste persoane sunt Lilliana Picciotto de la Fondazione Memoria della Deportazione și Fiola della Shoa din

Milano, venerabilul Giovanni Barbareschi și Giulio Cernitori, un altul dintre băieții părintelui Re de la Casa Alpina. Prietenul lui Mimmo și fostul luptător partizan Eduardo Panzinni mi-a fost de mare folos, la fel și Michaela Monica Finali, ghidul meu din Milano, precum și Ricardo Surrette, care m-a condus pe traseul de evadare prin Pasul Brenner.

Aș vrea să-i mai menționez pe: Steven F. Sage de la Mandel Center for Advanced Holocaust Studies de la United States Holocaust Memorial Museum, Paul Oliner de la Altruistic Personality and Prosocial Behavior Institute de la Humboldt State University, cercetătorii de la US National Archives dr. Steven B. Rogers și Sim Smiley, istoricul și cercetătorul italian și Vatican Fabian Lemmes, precum și monseniorul Bosatra de la arhivele arhiepiscopiei din Milano. În Madesimo m-au ajutat Pierre Luigi Scaramellini și Pierino Perincelli, care și-au pierdut un ochi și o mână în explozia grenadei care a curmat viața băiețelului hangiului. Îi mulțumesc și lui Victor Daloia, pentru că mi-a povestit cum a descoperit distincția de război ascunsă a tatălui său, și lui Anthony Knebel, pentru că mi-a oferit acces la corespondența tatălui său, precum și lui Horst Schmitz, Frank Hirtz, Georg Kaschel, Valentin Schmidt și Ingrid Bruck, pentru că m-au ajutat să duc la bun sfârșit povestea generalului Leyers.

Diverse organizații și diverși istorici, autori, cercetători mi-au fost, de asemenea, de mare folos când am încercat să înțeleg contextul în care s-a desfășurat povestea lui Pino. Printre aceștia se numără personalul de la Yad Vashem, membrii Axis History Forum, scriitorii și cercetătorii Judith Vespera, Alessandra Chiappano, Renatta Broginni, Manuela Artom, Anthony Shugaar, Patrick K. O'Donnell, Paul Nowacek, Richard Breitman, Ray Moseley, Paul Schultz, Margherita Marchione, Alexander Stille, Joshua D. Zimmerman, Elizabeth Bettina, Susan Zuccotti, Thomas R. Brooks, Max Corvo, Maria de Blasio Wilhelm, Nicola Caracciolo, R.J.B. Bosworth și Eric Morris.

Le sunt, de asemenea, recunoscător cititorilor răbdători ai primelor versiuni, printre care: Rebecca Scherer de la Jane Rotrosen Agency, corespondentul de la Pentagon al National Public Radio Tom Bowman, David Hale Smith, Terri Ostrow Pitts, Damien F. Slattery, Kerry Catrell, Sean Lawlor, Betsy Sullivan, Connor Sullivan și Lawrence T. Sullivan.

Meg Ruley, nemaipomenita mea agentă, a recunoscut anvergura și impactul emoțional al poveștii lui Pino încă de când a auzit-o întâia oară și m-a susținut pe mine și proiectul meu când puțini au făcut-o. Sunt un tip norocos să o am pe ea alături.

Când am pornit în căutarea unui cămin pentru această carte, am spus că-mi doresc un editor la fel de pasionat de poveste ca mine. Dorința mi s-a îndeplinit în persoana lui Danielle Marshall, editoarea mea de la Lake Union și avocata romanului la Amazon Publishing. Ea și coeditorul David Downing au crezut în poveste și m-au împins să o cizelez până în stadiul ei final. Nu am cuvinte să vă mulțumesc amândurora.

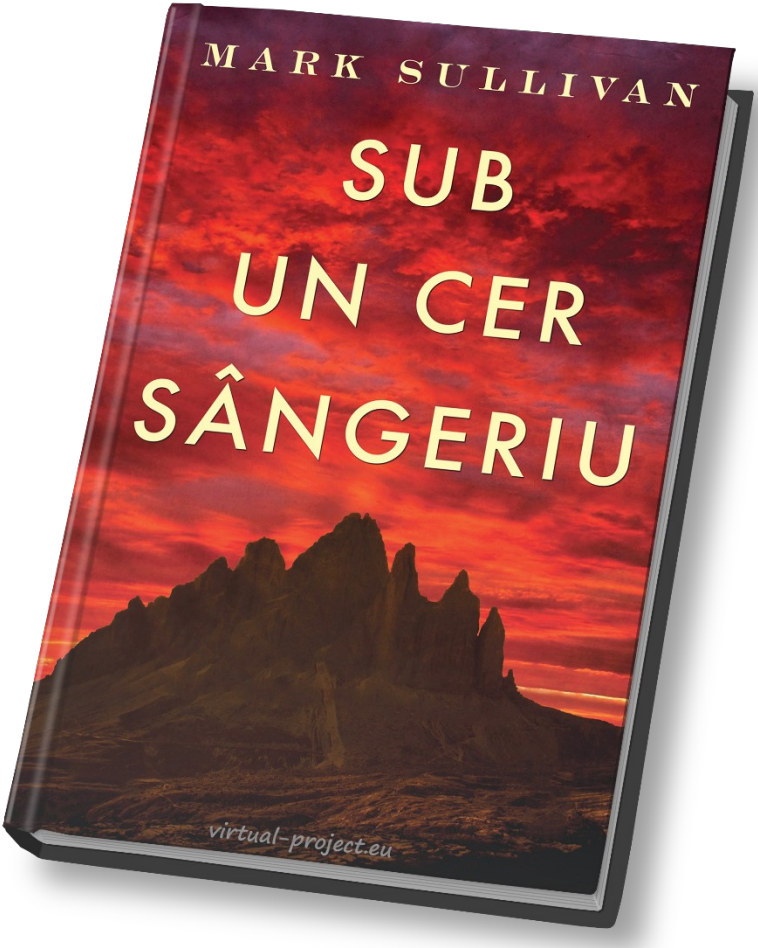

virtual-project.eu